ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 2
MARDI
2 MARS
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·892

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·892

ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

«Ընկերային պատմութիւն» պարբերականին 121-րդ թիւին մէջ Այհան Աքթար Թուրքիոյ ոչ մահմեդական փոքրամասնութիւնները թիրախ առած Ունեւորութեան տուրքին (1942) պատմականը կ'ընէ: Կու տայ թիւեր, թուականներ: Յետոյ կ'ըսէ թէ Թուրքիա այցելելէ ետք Նիւ-Եորք Թայմզ թերթին տէրը 1943 Սեպտեմբերի թիւերուն մէջ նիւթ կ'ընէ Ունեւորութեան տուրքը, ըսելով թէ անով ջանք կը տարուի փոքրամասնութիւնները գործի հրապարակէն վտարելու:

Այդ հրապարակումը որոշակի ազդեցութիւն կ'ունենայ Անգարայի վրայ. Արտաքին գործերու նախարարը ԱՄՆ-ու դեսպանատան կցորդին կը գանգատի յօդուածաչարքին մասին. արդիւնքը այն կ'ըլլայ որ թերթը կը խոստանայ այլեւս այդ նիւթին չանդրադառնալ: 1943-ի վերջաւորութեան տուրքին կիրարկումին վերջ կը տրուի:

Ա. Աքթար կ'ըսէ թէ ան պարզ տուրք մը չէր, այլ Թրքացումի պետական քաղաքականութեան մէկ օղակը. քաղաքականութիւն որուն հիմը դրուած էր Իթթիհատի իշխանութեան օրերուն: «Թրքացումի քաղաքականութիւն» կը նշանակէր խօսակցական լեզուէն մինչեւ պատմութեան դասերը, առեւտրական կեանքէն մինչեւ պետական պաշտօններու նշանակումները ճշդել թէ ովքերու տեղ պիտի տրուի եւ այդ դիրքերուն վրայ զետեղել Թրքական ցեղային ինքնութիւնն ու զայն առանց այլեւայլի խրախուսողներ:

Ոչ մահմեդականները պահանջուած տուրքը վճարելու համար իրենց տուներն ու գործատեղիները վաճառած ըլլալով, մեծ մասին գործի կեանքը աւարտած է: Ու այդ մարզին վրայ մահմետական Թուրքերու տիրապետութեան համար հարկ եղած է սպասել մինչեւ 1970-ական թուականները:

Ունեւորութեան տուրքը ոչ մահմետական փոքրամասնութիւններու կարեւոր համեմատութեամբ գաղթին ալ պատճառ եղած է. 1948-50 տարիներուն մօտ 30 հազար Հրեայ Իսրայէլ հաստատուած է, յետոյ 1955 Սեպտեմբեր 6-7-ի դէպքերուն առիթով ու 1964-ին տրուած որոշումով Յոյներու վտարումը նոյն քաղաքականութեան շարունակութիւնը կը նկատուի: Թրքացումի քաղաքականութեան արդիւնքով, ոչ մահմետական փոքրամասնութիւնը երբ 1972-ին ընդհանուր բնակչութեան 2,78%-ը կը կազմէր, այսօր այդ համեմատութիւնը իջած է 0,5%-ի: Եզրակացութիւնը այն է որ Ունեւորութեան տուրքը Թրքացումի քաղաքականութիւններու շարքին մէկ կարեւոր փուլն է:

ԱՐԹԷԻ ԴԷՄ ՑՈՅՑԸ

Շաբաթ, Փետրուար 28, ժամը 14-ին, շուրջ 200 հոգի հաւաքուած էին Իսի-լէ-Մուլինոյի Արթէի շէնքին առջեւ, բողոքելու համար կայանին սփռած Թուրքիոյ վերաբերեալ փաստաթուղթի մը դէմ, Յունուար 6-ին: Դէպքը ծանօթ է եւ ցարդ բազմաթիւ բողոքներու առիթ տուած էր: Այս անգամ, Արթէի տնօրէնութիւնը խոստացաւ Հայութեան եւ ցեղասպանութեան յայտագիր մը սփռել ի մօտոյ: Ցոյցին կոչը ըրած էր Հայկական Կազմակերպութեանց Համակարգումի Խորհուրդը (տե՛ս. «Յառաջ», Փետր. 25, 4-րդ էջ):

***

Ցոյցին արձագանգած էին երեքուկէս տողով Լիպերասիոն (Մարտ 1) եւ աւելի երկար, նոյն օրը, Փարիզիէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Փետրուար 28/Մարտ 1)

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՀՐԱՁԳՈՒԹԻՒՆ ՂԱՐԱԲԱՂ – ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՇՓՄԱՆ ԳԻԾԻՆ ՎՐԱՅ

Փետրուար 26-ի երեկոյեան ժամերուն Լեռնային Ղարաբաղի եւ Ադրբեջանի զինեալ ուժերու բաժանման գիծին արեւելեան հատուածին հայկական հսկողութեան ենթակայ շրջանին մէջ չէզոքացուած է Ադրբեջանցիներու խումբ մը: Ղարաբաղի բանակին ստորաբաժանումները անհրաժեշտ միջոցներու ձեռնարկած են եւ ուժգին փոխադարձ հրաձգութեան հետեւանքով Ադրբեջանցիներէն մէկը սպաննուած է, մէկ քանին ալ վիրաւորուած: Հայկական կողմը ոչ մէկ վնաս արձանագրած է:

ԼՂՀ Պաշտպանութեան Նախարարութիւնը հաղորդագրութեամբ մը յիշեցուցած է թէ հակամարտութեան գօտիին մէջ լարուած կացութեան չեշտումի վրտանգ կայ եւ նախազգուշացուցած է ադրբեջանական կողմը, թէ թշնամական նման ամէն գործողութիւն այսուհետեւ եւս վճռականօրէն պիտի կասեցուի:

***

ՍՈՒՄԳԱՅԻԹԻ ՈՃԻՐՆԵՐՈՒՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Ադրբեջանցիներու կողմէ 1988 Փետրուար 26-29 Սումգայիթի հայ բնակչութեան դէմ կատարուած ոճիրներուն 16-րդ տարելիցին նախագահ Ռ. Քոչարեան ոգեկոչած է զոհերուն յիշատակը, ապա շեշտած թէ ցեղասպանական այդ արարքին հեղինակները մինչեւ այսօր չեն արժանացած համապատասխան պատիժի եւ միջազգային համարժէք որակումին: Անպատիժ մնացած նման ոճիրներ եւ ադրբեջանական իշխանութիւններու խրախուսանքը կը շարունակեն մինչեւ այսօր նոր արտայայտութիւն ստանալ, ինչպէս նորագոյն պատահարը որ Պուտափէշթի մէջ հայ սպային սպանութիւնը եղաւ:

Նախագահը շեշտած է թէ հայկական պետականութիւնը եւ ամբողջ հայութիւնը ազգային կազմակերպուած ջանքով, ուժերու համախմբումով իր խնդիրը կ'ընէ սումգայիթներու կրկնութիւնը բացառել:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԿԸ ՑԱՒԱԿՑԻ ԲԱՅՑ ՉԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵՐ

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու փոխնախարար Արազ Ազիմով Ժընեւի մէջ ափսոսանք յայտնած է Գուրգէն Մարգարեանի սպանութեան, ընտանիքին ցաւակցութիւն ներկայացուցած, բայց չէ դատապարտած իր հայրենակիցին վայրագ արարքը:

Ազիմով ու Հայաստանի Արտաքին գործերու փոխ-նախարար Թ. Մարգարեան նոյն քաղաքին մէջ մասնակցած են Ղարաբաղի հարցին նուիրուած քննարկումներու, Մինսկի խումբին նախագահներուն, Եւրոպական Միութեան ներկայացուցիչին, շարք մը երկիրներէ դիւանագէտներու հետ: Իր ելոյթին մէջ Ազիմով խնդրին լուծումը կարելի համարած է անկախութեան գաղափարէն Ղարաբաղի հրաժարումին պայմանով, իսկ Թ. Մարգարեան շեշտած է թէ կարգաւորում մը իրականութիւն կը դառնայ եթէ յարգըւի Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքնորոշումի իրաւունքը:

***

«ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27»-Ի ՎՃԻՌՆԵՐԸ ԱՆՓՈՓՈԽ ՊԱՀՈՒԱԾ

Վճռաբեկ Դատարանը Փետրուար 27-ին քննած է Հոկտեմբեր 27-ի դատին վճիռներուն մասին դատապարտեալներ՝ Է. Գրիգորեանի, Ա. Կնեազեանի եւ Հ. Ստեփանեանի բողոքները: Քննութեան եզրակացութիւնը այն եղած է որ պէտք է անփոփոխ մնայ Յունուար 22-ի վճիռը:

***

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Փետր. 28-ին, Սումգայիթի կոտորածին 16-րդ տարելիցին օրը, Ծիծեռնակաբերդի Եղեռնի յուշարձանին մէջ յարգանքի տուրք մատուցուած է Ադրբեջանցիներու հայ զոհերուն: Նոյն ատեն Երեւանի Սպայի տան մէջ վերջին հրաժեշտի արարողութիւն մը տեղի ունեցած է Պուտափէշթի մէջ ադրբեջանցի զինուորի մը կողմէ սպաննուած Գ. Մարգարեանին:

Անոր դագաղը դրուած է սրահին մէջ ու վերջին հրաժեշտի գացած են երեսփոխաններ, նախարարներ, պատերազմի վեթերաններ, Արցախի պատերազմի մասնակիցներ, երիտասարդներ, դեսպանատուներու ներկայացուցիչներ: Ծաղկեպսակներ զետեղուած են նախագահին, Գարեգին Բ.-ի, Պաշտպանութեան նախարարին, ԼՂՀ բանակին, կուսակցութիւններու, կազմակերպութիւններու կողմէ:

Յարգանքի տուրքէն ետք սգակիր թափօրը ուղղուած է Եռաբլուր ուր կատարուած է Գ. Մարգարեանի թաղումը: Ելոյթ ունեցած է Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան, ըսելով որ պիտի չզարմանայ երբ եղկելի ոճիրը դառնայ ադրբեջանական ռազմատենչ քարոզարշաւի նոր խթան, իսկ մարդասպանը արժանանայ հերոսական գնահատականներու:

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ ՄԷՋ ՀԱՅԵՐՈՒ ՆՈՐ ՔԱՋԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լոս-Անճըլըսի ոստիկանութիւնը մեծ մասով Հայերէ բաղկացած խմբակ մը ձերբակալած է: Անոնք Յունուարին մէկ միլիոն տոլար արժողութեամբ ծխիկ գողցած են, պահեստարանին տանիքէն ներս մտնելով: Կ'ըսուի թէ այլ զինեալ կողոպուտներով ալ ամբաստանուած խմբակին պետն է Կարէն Թորոսեան: Ինք ու իր մեղսակիցները կը պնդեն թէ անմեղ են:

Ոստիկանութեան համաձայն խմբակը մասնիկն է նախկին խորհրդային երկիրներէ գաղթականներու կողմէ կազմուած աւազակներու խումբի մը: Տեղացի չարագործներն իսկ կը վախնան անոնց անխնայ արարքներէն, առեւանգումներէն: Հայերը ունին «Հայկական ուժ» անուն կազմակերպութիւն մըն ալ:

Քաղաքային Խորհուրդէն Սթիւ Քուլի որ հայկական ծագում ունի եւ Պոպ Եուսուֆեան մտահոգութիւն եւ դժգոհութիւն յայտնած են այս չարագործներուն մասին, ըսելով որ ոչ մէկ հեղինակութիւն կը ճանչնան:

ՊՈԼԻՍ

ՑՈՅՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻՆ ԴԷՄ

«Մարմարա» (Փետր. 28) կը հաղորդէ թէ նախորդ օրը Ազգ. Շարժում կուսակցութեան եւ անոր կապուած ազգայնական խմբաւորումներու (Իւլքիւ օճաքլարը) կողմէ բողոքի ցոյց մը կատարուած է «Ակօս» շաբաթաթերթին դէմ: Պատճառը այն է որ նոյն շաբաթաթերթը տեղ տուած էր Աթաթիւրքի որդեգիր աղջկան Ս. Կէօքչէնի հայկական ծագումին մասին պնդումներու: Թէեւ նիւթը բուն իմաստով հրապարակում գըտած էր «Հիւրրիյէթ»ի արտատպումով, բայց ցոյցին թիրախ եղած է միայն հայկական թերթը:

Ցուցարարները կարգախօսներ արձակած են «Ակօս»ի շէնքին դիմաց, դիտել տուած թէ պէտք չէ չարաշահել երկրին բարեացակամութիւնը եւ փոքրամասնութիւններու նկատմամբ ունեցած յարգանքը: Անոնք յայտարարած ալ են թէ փոքրամասնութիւնները պէտք է իրենց չափը գիտնան եւ անոնք որ չեն հաւնիր այս երկիրը պէտք է ձգեն երթան:

Միւս կողմէ Ս. Կէօքչէնի հայկական ծագումին նիւթը կը շարունակէ տեղ գտնել Թրքական մամուլին մէջ, թեր ու դէմ կարծիքներու արտայայտութեամբ. հետաքրքրական է կարդալ որ ի՛նչ թաքուն ծալքեր կը բացուին այդ առիթով: Հակառակ ազգայնականներու նրբազգածութեան, քօղեր կը վերնան յաջորդաբար, այնքան որ «Զաման»ի մէջ Շահին Ալփայ գրած է թէ «Աթաթիւրքն ալ ունէր ալպանական ծագում»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ. ՇԻՐԱՔ Սահմանադրական Խորհուրդին նախագահութեան նշանակեց հաւատարիմներու հաւատարիմը՝ Փիէր Մազօն, փոխարինելու համար Իվ Կենան, որու շրջանը վերջ գտած էր: Անոր կողքին ալ նշանակեց ուրիշ հաւատարիմ մը՝ Փիէր Սթայնմէց, նախկին պետը Ռաֆարէնի դրասենեակին: Այս պայմաններու մէջ, ինչպէս խոստովանած է ԻՒ-ԷՄ-Փէ-ի մեծ պատասխանատու մը՝ «Մազոյի հետ այլեւս վտանգ չկայ որ օրէնք մը ջնջուի»: Յիշենք որ Սահմանադրական Խորհուրդի ինը անդամները նորոգելի են մէկ երրորդի համեմատութեամբ, ամէն երեք տարին: Ազգ. Ժողովի նախագահը եւ Ծերակոյտի նախագահն ալ նշանակած են Ժան-Լուի Փըզանը եւ Ժագլին Կիյանշմիթը:

ԺԱՆ-ՊԷՐԹՐԱՆ ԱՐԻՍԹԻՏ ստիպուեցաւ քաշուիլ Հայիթիի նախագահական աթոռէն, հակառակ իր պնդումներուն, որ պիտի մնար մինչեւ իր պաշտօնին ժամանակաշրջանին վերջաւորութիւնը: Փետր. 29-ին, իր հրաժարականը ստորագրեց, պատճառաբանելով որ կ'ուզէ առաջքն առնել արիւնահեղութեան: Հաստատուեցաւ որ Կեդրոնական Ափրիկէ մեկնած է: Ըստ Սահմանադրութեան, զինք կը փոխարինէ Բեկանիչ Ատեանի նախագահը: ԱՄՆ մարինզներ ղրկած են, Ֆրանսան ալ զինուորական ոստիկաններ, որոնց պաշտօնն է պատրաստել միջազգային ուժերու ժամանումը, զոր արտօ-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ»Ը ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻ «Ի ԳՈՐԾ ԱՐԿԱՆԵԼ»ԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԳԱՌՆԻԿ Ք. Գ.

«Ի ԳՈՐԾ ԱՐԿԱՆԵԼ»Ի ՕՐԻՆԱԿԸ

Աւելորդ է ըսել, թէ «Ի գործ արկանել»ը կը թարգմանուի՝ աշխատցնել, կամ Գ. Պըլտեանի նախընտրած բառով՝ քանեցընել:

Ամբողջ այս գործը գլխաւորաբար աշխատցնել մըն է կամ բանեցնել մը Նարեկացիի Մատեանին եղբերը՝ «կրկնակ թեմայի մը» համար: Կրկնակ, այլ մի թեման գիրքը եւ գեղեցկութիւնն է: «Ի գործ արկանել»ը ընթերցում մըն է Մատեանին:

Թելադրեցի արդէն, թէ այս գործը ունի այլ բաժին, որ ընթերցողական նկարագիր չունի: Ոչ-ընթերցողական բաժինը կը բաղկանայ ընթերցողականին ներածութենէն եւ վերջաբանէն, եւ փորձէ մը, որ կը կոչուի՝ «Գրիգոր Նարեկացիի աւանդութիւնը» (ասիկա գրքի վերջաւորութեան է եւ Մատեանի ընկալման պատմութիւն մըն է):

Այստեղ պիտի փորձեմ ամփոփ կերպով զննել ընթերցողական յատկանիշները եւ ցոյց տալ, թէ ի՞նչ եւ ինչպէ՞ս մօտեցած է եւ քննած, պեղած ու կառուցած ընթերցող Գրիգորը:

Որպէսզի այս գործի ընթերցումին եղանակաւորման կերպը քննեմ, պիտի մերձենամ հետեւեալ կարգով եւ տիտղոսներով. 1.– Պարունակութիւնը, 2.– Մեկնակէտով, 3.– Հեղինակի՞ն թէ անուան ներկայութիւնը, 4.– Հարցում եւ հարցադրութիւն, 5.– Ընթերցող եւ Ընթերցում եւ 6.– Մէջբերումները:

1.– ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

«Ի Գործ Արկանել»ը ոչ-ընթերցողական երեք բաժին ունի. անոնցմէ երկուքը ընթերցումին տեսաբանական յարադրութիւն են (մին իբր պատրաստութիւն ընթերցումի լարերուն, իսկ միւսը իբր ամփոփումը եւ կնքումը ընթերցումին), իսկ երրորդը՝ ուսումնասիրութիւն մը, որուն տիտղոսն է «Գրիգոր Նարեկացիի Աւանդութիւնը» (էջ 143–162): Յարագրութիւնները պիտի չներկայացնեմ. այլ պիտի համառօտեմ միայն ուսումնասիրութիւնը, ապա պիտի ուրուագծեմ ընթերցեալ էջերը:

1.– «Գրիգոր Նարեկացիի Աւանդութիւնը» բաժինը «Իբրեւ փորձ» ենթանունը ունի:

Նիւթը կը վերաբերի Մատեանի աւանդութեան:

Ի՞նչ է այս «աւանդութիւն» ըսուածը:

Արդարեւ, անիկա «բազմադիմի յղացք» է, որուն մէջ կը համադրուին «հէքեաթը, առասպելը, կազմակերպուած կրթանքը, սերունդէ սերունդ փոխանցուող գաղափարները, սովորութիւնները, գրական ձեւերը եւ դեռ շատ ուրիշ գրաւոր թէ բանաւոր, գիտակից թէ անգիտակից (...) տուեալ, որ նոյն ատեն տեւականապէս ենթակայ է փոփոխութեան» (145):

Մատեանի աւանդութեան էական կէտը կը վերաբերի անոր նշանակութեան փոխանցման: Պըլտեանի համաձայն, անոր նշանակութեան առաջին գիտակցողը եւ փոխանցողը Գրիգոր Նարեկացին ինքն է եւ՝ երկին իսկ մէջ: Մատեանի նշանակութեան առաջին կարդացողը եւ մեկնաբանը հեղինակն է, որ «Աստուծոյ հետ իր երկխօսութեան երկայնքին, չի դադրիր անդրադառնալէ իր գրածին ու ըսածին, յղուելով միշտ նախորդ կամ գալիք էջերուն» (146): Ան ոչ միայն երկին մէջ կը մեկնաբանէ երկը, այլեւ «իր գործը կարդալու բոլոր անթացուպերը կը հայթայթէ իր ընթերցողին», որպէսզի անոնք իմաստ տնտեսեն:

«Անթացուպեր»ու հայթայթումին մասին ակնարկելէ ետք, ուսումնասէրը մեկնաբանութեան նարեկեան մեքենայ մը չի ցուցադրեր: Իրաւունք ունի, անկասկած, իր առաջադրութիւնը այդ չէ եղած:

Մատեանի աւանդումը կատարուած է եւ կը կատարուի մեկնութեան / մեկնաբանութեան եւ բանասիրութեան ճամբով, ինչպէս բանաստեղծութեան: Մեկնութեան / մեկնաբանութեան եւ բանասիրութեան ճամբով կատարուածն ու կատարուողը պարզումի աւանդութիւն է. «Ան կը բացայայտէ մթնած իմաստը, ծածկուած բայց գոյ ճշմարտութիւնը»:

Բանաստեղծութեան ճամբով աւանդումը ունի հետեւեալ երկու իւրացումները. ողբերգական ըմբռնումին իւրացումը եւ՝ տաղաչափութեան սկզբունքին:

Մատեանը ցայսօր կը պահէ իր հզօր ձգողութիւնը: Զայն լսելը՝ անոր փորձառութիւնը խնդրոյ առարկայ դարձնել է, զայն մտածել է, որպէսզի աւանդելի ըլլայ, ապաաւանդական:

2

Գրքին առաջին գլուխը կը վերաբերի Մատեանին մէջ «գիք»ի կամ «մատեան»ի հարցին: Ի՞նչ իմաստային ցանց կայ հիւսուած «գիրք»ին կամ «մատեան»ին շուրջ, ինչպէ՞ս ըմբռնուած է անիկա եւ ինչո՞ւ գրուած:

Նարեկացի առհասարակ «գիրք» բառին տեղ գործածած է «մատեան»ը:

Մատեանը «սոփեր» է, այսինքն՝ ճառ, գրութիւն, գրուածք: Պըլտեան գրած է, թէ «Իմաստային ցանցը, որ կը կազմակերպուի սոփերին շուրջ, խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ իմաստութիւնը, որով արտօնուած է մտածել, որ սոփերը մատեանն է իբրեւ թանկագին ու գրուած իմաստութեան մը ամբողջական, երկ կամ գործ» (25):

Գիրքը կը բաղկանայ 95 գլուխներէ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը մասեր ունի. բազմամասն եւ բազմաճիւղ, այլ «միագոյ» հատոր մըն է անիկա: Մատուցուած աստուածութեան, որ Ան գրոշմէ: Աստուածային դրոշմումը գիրը կը սրբացնէ, զայն կը վերածէ «արձան»ի: Այս «արձան»ը, ըստ Պըլտեանի ընթերցումին, կապ չունի արձանագործական կոխողին հետ, որ կռապաշտութիւն կը յուշէ: Նարեկացի կուռք մը կանգնել չէ ուզած, քարացում չէ ուզած: Անոր «արձան»ը՝ արձանացում է Աստուծոյ մէջ: «Միութեան փորձառութիւն մը կը թելադրէ հսկողին այս արձանացումը իրեն այնքան ընտանի եւ նոյն ատեն այնքան օտար Ուրիշին մէջ», գրած է Պըլտեան: Արձանացում «արձան»ը միշտ «կը յուշէ, կը յիշէ, կը բարբառի, կը խօսի, կը շշնջէ, կը գոչէ կամ կը պոռայ, այսինքն՝ կը մնայ միշտ խօսուն (...) Ինչ որ կը գրուի (...) կը մնայ կենդանի»: Մատեանը կամ հսկողը «արձան» ցանկացած է ըլլալ:

Խօսքի արձանացման հիմքը՝ պատարագի ըմբռնումն է: Մատեանը սկիզբէն մեղի կը ներկայացուի իբր Աստուծոյ վերընծայուած բանաւոր պատարագ, այսինքն՝ խօսք-զոհ: Ընծայողը ընծայով կը յուսայ սրբանալ: Ընծան որ «կը գըրուի Աստուծոյ աչքին առջեւ, ի սպաս անոր», կը սպասէ Անոր շունչը, որպէսզի «աւարտի»: Աստուծոյ շունչն է, որ կը սրբացնէ ընծան, զայն Իրեն համար ընդունելի կը դարձնէ: Արդ, Մատեանը «կը գրուի ժամանակէն անդին, յաւիտենականի սահմանին, հոն ուր գրողը կը մեռնի եւ ուր կը մնայ գիրքը» (48): Մատեանը է սրբագնութեան գիրք մը:

3

Երկրորդ գլուխը վերնագրուած է «Յաղագս գեղեցկութեան»:

Պըլտեան սկիզբէն յստակ դարձուցած է, թէ իր նպատակը «Նարեկեան գեղագիտութեան մը տրոշադրումը չէ»: Գեղեցիկի մտածումը Նարեկացիի մօտ գեղագիտական մտածում մը չէր, չէր կրնար ըլլալ, նկատի ունենալով այն կրթանքին արդի ժամանակներուն պատկանիլը:

Գեղեցիկը Նարեկացիի մօտ այլ ընկալման մը մէջ է. անիկա կապուած է մարդու մտածումին: Նորաստեղծ մարդը գեղեցիկ էր. անոր ըլլալը գեղեցկացում մըն էր: Գեղեցկութիւնը մարդուն ընծայուած էր «աստուածային ճոխութենէն» իբր ձիր: Մարդուն անկումը այն գեղեցկութիւնը դարձուց տգեղ. եւ յետ այնու «ամէն մեղք կը կրկնէ այս տգեղութիւնը, առանց գուցէ բոլորովին ջնջելու սկզբնական գեղեցկութիւնը» (94):

Քրիստոսի արիւնոտ մարմինը կու գայ ըսելու «տգեղին ամբողջ տգեղութիւնը, որմէ կը նորոգուի գեղեցկութիւնը» (97): Անոր պատարագով կը նորոգուի սկզբնատիպ պատկերը մարդուն: Քրիստոսի պատարագին պարգեւած գեղեցկութիւնը սակայն աստուածային է կամ երկնատուր:

Կարելի՞ է արդեօք մարդուն կողմէ ըստեղծելի գեղեցկութիւն: Նարեկացիի պատասխանը դրական է: Այնպէս ինչպէս Աստուած ստեղծագործ է եւ այնպէս փրկութիւնն է մարդուն, մարդն ալ իբր Աստուծոյ պատկերով արարած ըստեղծելով կրնայ կատարել «կանգումի աշխատանք մը»: Մատեանը կանգնումի աշխատանք մըն է, որ մեղաւոր մարդկութեան տգեղութիւնը կը խոստովանի եւ միաժամանակ Աստուծոյ փառաբանութեամբ կը գտնուի շարժման մը մէջ, որ զինք կը բանայ «անսահման ուրիշ»ին, Անոր վայելչութեան «անհուն լոյս»ին: Մատեանին գեղեցիկը առ աստուածայինը, դէպի մշտնջենաւորը այն բացումն է, որ զինք կը կտրէ, կ'անջատէ, կը հեռացնէ ժամանակէն. սրբազան կը դարձնէ:

2.– ՄԵԿՆԱԿԷՏՈՎ

Ընթերցումին մեկնակէտը համակրանք մըն է ընթերցողին եւ գրական երկին միջեւ, իրաւունքով մտածած է Պըլտեան:

Գրական երկի մը ընթերցման առաջին պայմանը համակրանքն է, զոր ընթերցողը կ'ունենայ երկին հետ հանդիպումէն:

Համակրանքը երկին միանալու սկզբնական վիճակն է, որուն կը հետեւի երկին «միաձուլուելու» աշխատանք մը, որով փորձ կ'ըլլայ «բռնելու համար անտեսանելի գիծը» անոր, ինչպէս «մանրադիտակով հետեւելու թեմայի, բառի, պատկերի կամ գաղափարի» անոր ճիւղաւորումներուն: Համակրանքէն չարժելով՝ ընթերցումը կը վերածուի «ներդրում»ի, «ցանկութիւն»ի եւ «մտածում»ի (ՄՄԱ, 570):

«Ի Գործ Արկանել»ի սկզբնաւորութեան Մատեան Ողբերգութեանը ի մտի ունենալով ան գրած է. «Երկը կը շարունակէ մեզ հմայել աւելի քան մէկ ուրիշը, որ հասած ըլլայ մեր մատենագրութենէն: Սրբազան գրքի մը քաշողութիւնն է գուցէ, անոր յուզումը, որ ամէն ընթերցումի կը կրկնուի, կը հզօրանայ, կը գրաւէ կարդացողը ամէն կողմէ: Բայց քմայքը ունի կրկնակ նկարագիր. որքան շատ լով փայլատակէ այնքան կը հաշմէ: Եւ կարծեմ միակ կերպը զայն չէզոքացնելու, ըսենք խուսփելու անոր առթած քարացումէն, ոչ թէ լքելն է իր ճակատագրին, այլ մտնելն է անոր մէջ, ճակատիլ, կարելի եղածին չափ շօշափել այդ սրբազան գիրն ու շունչը, տարուիլ, տարրալուծիլ անով, ինչպէս երբ մարդ այնքան կը հեռանայ ինքն իրմէ որ կը վերադառնայ մեկնակէտին»: Այս երկար մէջբերումը, որպէսզի ցոյց տամ ընթերցումին մեկնակէտէն արձակուած ընթացիկը, մինչեւ յանգակէտը, որ ընթերցողին ինքնայայտնաբերումն է:

Մատեանը ոչ միայն համակրանք մը ունի իրեն մեկնակէտ, այլ աւելին՝ հըմայք, որ վտանգաւոր է, կրնայ հաշմել:

(Շար. 3)

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՆՈՒԱԳԱՎԱՐ ԱԼԷՆ ԱԼԹՈՒՆՕՂԼՈՒ (ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ) ԵՒ ԱՆՍԱՄՊԼԸ ՕՐՔԷՍԹՐԱԼ ՏԸ ՓԱՐԻ-Ն

ԲԺԻՇԿ՝ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Եթէ երաժշտական աշխարհին մէջ Պախ նկատուած է երաժշտութեան մաթեմաթիկոսը, Մոցարթ՝ բանաստեղծը, ապա Պէթհովէն փիլիսոփան:

Կիրակի, Փետրուար 1-ին, տաղանդաւոր երիտասարդ նուագավար Ալէն Ալթունօղլու, յետ իրարու յաջորդող յաջողութիւններու երաժշտական միջազգային կալուածէն ներս, այս անգամ գլուխն էր Փարիզի նուագախմբային համոյթին, Շաթըլէի հանրածանօթ պատմական թատերասրահին մէջ:

Այս նուագախումբը նետն ու նիգակը հանդիսացած է ոչ միայն փարիզեան երաժշտական կեանքին, տալով թափ եւ նոր ճաշակի ուղղութիւն, այլ՝ առանց գոհանալու Ֆրանսայի մէջ ունեցած յաջողութիւններու հասած բարձունքին, կը նուաճէ այսուհետեւ իր լայնատարած ճառագայթումով ծայրագոյն արեւելքի երկիրներն ու Ռուսաստանը:

Համերգը սկսաւ Պէթհովէնի Գորիոլան օփ. 62 ուվերթիւրով: Սոյն երաժըշտագրութիւնը գրուած 1807-ին, իբր ողբերգութեան մը նախերգանք, ժամանակի ընթացքին դարձաւ յայտագիրներու համաշխարհային խոյանքի նժոյգը համանուագախումբերու համար: Գորիոլան ստեղծեց նախատրամադրութիւնը 19-րդ դարու երաժիշտներու համանուագային վիպերգութեանց, այսինքն՝ հոգեբանական հնչականութիւնը ունեցող երաժշտական ստեղծագործութիւններու: Պէթհովէնի այս վիպերգութեան գլխաւոր թեման կը բնորոշէ Գորիոլանի հպարտ եւ բիրտ ոգին:

Գորիոլանի նախանուագի ընթացքին՝ տպաւորութիւնը ունեցայ թէ երիտասարդ նուագավարը լարուած ընդդիմութեան մը դէմ յանդիման գտնուեցաւ լաւագոյն փոխանցելու ունկնդիրին, գործին «տըրամաթիք» մթնոլորտը: Սակայն այս հոգեկան տրամադրութիւնս փարատեցաւ եւ չքացաւ, տեղի տալով ամենայն սահունութեամբ, Պէթհովէնեան ինքնայորդ, վեհ ու փառահեղ ոճի փոթորկալից եւ պայթուցիկ երաժշտական խորութեան:

Հոս նշենք, որ Պէթհովէնի գործերուն մէջ երբեմն կը գտնենք վիէննայական կարճ ժամանակաշրջանի, իր ուսուցիչին՝ Մոցարթի շունչը:

Շարժուան մը ընթացքին, սոփրանօ ժաւլ Ազարէթթի պատրաստեց ու փոխաբերեց նոյն երգաձայնով, Միրէյ Տըլանշը, որ անհանգիստ էր:

Ազարէթթի, օփերայի միջազգային բեմերու փնտռուած երգչուհի, օժտուած՝ ոչ միայն գեղեցիկ ձայնով, այլ աչքի զարնող իր իւրայատուկ հետաքրքրութեամբ՝ զանազան տեմբրու, սեռերու ընտրութեանց եւ մեկնութիւններու հեշտութեամբ անցումներու, պարզէց դէպի գերարդիական երաժշտութիւնը:

Եւ սակայն անկեղծ ըլլալու համար, երգչուհին Մոցարթի երկերու հատուածները ներկայացուց տափակ, անհաղորդ բեմական նուագագոյն արտայայտչութիւնը չներշնչելով:

Սիրային երգերը մեկնաբանուեցան սառած դէմքով, միապաղաղ: Իսկ վերջին գործը՝ առանց բառի կիրքի: Կ'ակնկալուէր, որ շնորհալի նուագավարի մը ճարտին եւ ընտիր նուագախումբի մասնակցութեամբ՝ աւելի կենսունակ եւ «զարդարանք»ով մեկնաբանուէր:

Ինչպէս տեսնոք «Յառաջ»ի էջերուն մէջ

գրած էր, ներկայանալի երիտասարդ Ալէնը կը ղեկավարէ նուագախումբը անխռով, ինքնավստահ պարզութեամբ։ Հիացումի արժանի է, նկատի առնելով երիտասարդ տարիքը, իր երաժշտական բացառիկ հասունութիւնը, կենսունակութիւնը եւ պատկառելի յիշողութեան բարձր կարողութիւնները։

Վեհանձնութիւն, ազնուութիւն նաեւ յորդ զգայականութիւն կայ իր ղեկավարելու ոճին մէջ։ Մանաւանդ՝ համեստութիւն եւ զուսպ կեցուածք իր պատանդանին վրայ, առանց ստեղծելու գըլտորելու մտավախութիւնը զոր կը զգանք երբ կը դիտենք մեր հայրենիքի մէկ–երկու ղեկավարներու չափազանցուած շարժուձեւերը։

Նստած ձախակողմեան շարքերու առաջին ջութակներու ենթաբաժնի առջեւ, յստակ կը տեսնէի ճեփ–ճերմակ խաղաղ, լուսաւոր, վերացած անուշ դէմքը, նուագախումբին շնչառութիւնը մագնիսացընող նոյնպէս սպիտակ ձեռքերը, որոնք կեանք կու տան իր պաշտամունքի առարկայ Մոցարթի բանաստեղծական երաժշտութեան։

Երիտասարդ նուագավարը, բարձր գեղարուեստական կատարողութեամբ կը մեկնաբանէր Մոցարթի Թիւ 39, մի պէմոլ սէնֆոնին...

Յուզուած եւ երջանիկ էի, կրկին տեսնելով սլացքը այս խոնարհ, տաղանդաւոր երիտասարդին. գրաւած տեղը, այս երաժշտական դժուարին հարուստ երկնակամարին վրայ եւ իրականացումը իմ կանխատեսումներուս։

Ակնթարթային մտորումներս կ'երթային նաեւ անոր հօր՝ փայլուն իմացականութեամբ, ծանօթ գեղարուեստասէր Ալէքս Ալթունօղլուին եւ անոր մօր՝ տարաբախտ դաշնակահարուհի Ժանէթ Մաֆեանին։ Որքա՜ն հպարտութեան արցունքներ պիտի լեցուէին անոր հիացած, այլեւս անարցունք աչքերուն մէջ...

Յ.Գ. _ Առ ի գիտութիւն, կը փափաքէի յիշեցնել որ Ա. Ալթունեան այս տարի 14 համերգ պիտի տայ Ֆրանսայի մեծագոյն քաղաքներուն, ինչպէս նաեւ Աթէնքի մէջ, Փարիզէն սկսելով։

Բ. Լ. Մ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

Երեւան, 2004

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 15–ին, Հայ Մշակոյթի Տան Ժ. Մարանճեան սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Ռոմանի ընկերային Միութեան Սեւան թատերախումբին կողմէ զոէլը ղ արնխանատուն«ադցիծուերկ–ղելլի դատարան եւ որու նիւթն էր երկար տարիներ ամուսնացած զոյգի մը փոխադարձ անհասկացողութիւնը, որ կը պարզուէր դատարանին առջեւ։

Մշակոյթի Տան նախագահը՝ Ա. Գալաճեան իր բարի գալուստի խօսքին մէջ, ներկայացուց թատերախումբը եւ բացուած յայտարարեց երեկոն։ Գեղեցկօրէն յարդարուած բեմին վրայ, մերթ ընդ մերթ, տեղ գրաւեցին դերակատարները եւ բոլորն ալ լաւագոյնս կատարելով իրենց դերը, խանդավառեցին ներկաները։ Յիշենք բոլորին անունները՝ հեղինակ եւ դերակատար Սեպուհ Թաշճեան, բեմադիր եւ դերակատար Էմմանուէլ Թաշճեան, Սեպուհ Թոքաթլեան, Արամ Նազարեան, Շահէ Տիգրանեան, Յակոբ Աճէմեան, Բարգէն Զաքիեան եւ բեմայարդար Աստղիկ Եախինեան։

Երեկոյթը վերջ գտաւ Հայ Մշակոյթի տան Երեւան նուագախումբի նուագով եւ երգերով։

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան կառավարութեան հաստատած «Եղիշէ» մրցանակներու դափնեկիրները Փետրուար 20–ին, վերածնունդի օրուան 16–րդ տարեդարձին, ստացած են իրենց պատուոյ գիրերն ու դրամական պարգեւները։ Մրցանակի արժանի նկատուած են բանաստեղծ Ժաննա Բեգլարեան, արձակագիր Համլէթ Մարտիրոսեան, տնտեսագէտներ Յակոբ Ղահրամանեան եւ Մանուչ Մինասեան, Արցախեան պատերազմի ժամանակագիր Արցախ Բունիաթեան, պատմագիր Սլավա Սարգսեան, թատերագէտ Միքայէլ Յարութիւնեան, արուեստագէտ Ալպէր Յարութիւնեան, Հրայր Աւետիսեան, Սիլվա Մարգարեան, հրապարակախօս Հրաչեայ Մաթեւոսեան, երաժիշտ Լեւոն Սարգսեան։

ԳՈՂԳՈԹԷ ԳՈՂԳՈԹԱ

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահ եւ ՌԱԿ-ի ջերմ բարեկամ՝ Հայկ Էմիրեան։ Վերջին քառասուն տարիներուն, ողբացեալը տիրական դէմք մը եղած է տեղւոյն ազգային կեանքին մէջ։ Իր նպաստը բերած է «Սարդարապատ» շաբաթաթերթի հիմնադրութեան եւ տարածումին, ինչպէս նաեւ ԹՄՄ Սուրէն Ֆէսճեան կեդրոնի իրագործման աշխատանքներուն։ Ազգային յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Փետրուար 23-ին Պուէնոս – Այրէսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։ Բնիկ Իզմիրցի, ողբացեալը 92 տարեկան էր։

***

ՊՈՍԹԸՆԻ մէջ Փետրուար 23–ին, իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ երգեհոնահար՝ Պերճ Ժամկոչեան, յետ կարճատեւ այլ անողոք հիւանդութեան։ Ծնած էր Պոսթըն եւ վկայուած էր Երաժշտութեան Նիւ – Ինկլընտ Երաժշտանոցէն։ 24 տարեկանին, իր առաջին համերգը տուած է Պոսթընի Սիմֆոնի Հոլ եւ այդ թուականէն ետք մասնակցած է բազմաթիւ նուագախումբերու համերգներուն աշխարհի ամէն կողմերը։ 1965–ին, ամերիկացի առաջին երգեհոնահարը եղած է Խորհրդային Միութեան մէջ։ 1957–էն Շառլ Մինշ զինք նշանակած է Պոսթընի Սիմֆոնի նուագախումբի երգեհոնահար։ Բազմաթիւ համերգներ տուած է Թոքիօ, Օսաքա, Մոսկուա, Երեւան, Քէօլն, Վիէննա, Նիւ – Եորք, Ուաշինկթըն, Տիթրոյթ, Ինտիանապոլիս։ Պապին ԱՄՆ այցելութեան առթիւ, ինք նուագած է երգեհոնը։ 2003 Դեկտեմբերին, նուագած է Միլանօ, Միւնիխ եւ Հռոմ, նաեւ Սուրբ Ղազար, ուր Ժամկոչեան յաճախ կ'այցելէր։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Փետրուար 28–ին, Պոսթընի Հայ կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Եկեղեցին։

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, ՌԱԿ–ի Կեդրոնական վարչութեան անդամ եւ Լիբանանի Շրջանային վարչութեան ատենապետ, պետական երեսփոխան Յակոբ Գասարճեան 25 հազարական տոլար նուիրած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան եւ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԽՄԲԱՎԱՐ ՎԱՉԷ ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆ ՄԵԾԱՐՈՒԱԾ

Պէվըրլի Հիլզի «Փոր Սիզըն» պանդոկին մէջ, «Հայկազեան» համալսարանի Լոս – Անճըլըսի Տիկնանց Օժանդակ Մարմինը պատուած է համալսարանի շրջանաւարտներէն՝ ծանօթ խմբավար Վաչէ Պարսումեանը, անոր անունով հիմնելով նաեւ կըրթանպաստ հիմնադրամ մը։ Վաչէ Պարսումեան եղած է հիմնադիրը հայ աւետարանական «Արմիս» երգչախումբին, Պէյրութի «Բարսեղ Կանաչեան» երաժշտանոցին, Կլէնտէյլի «Լարք» երաժշտական ընկերակցութեան, համանուն երաժշտանոցին եւ «Դրադարկ» հրատարակութիւններուն, որոնք նուիրուած են հայկական երաժշտութեան։ Հանդիսութեան գեղարուեստական յայտագիրը ներկայացուցած են «Լարք»ի անդամները։ Կարդացուած են շնորհաւորական գիրեր «Հայկազեան» համալսարանի նախագահ վերապատուելի Փօլ Հայտոսթեանէն, Ամերիկայի հայ աւետարանական ընկերակցութեան գործադիր տնօրէն վերապատուելի Փիթըր Տողրամաճեանէն, նոյն ընկերակցութեան նախագահ Էտի Թորիկեանէն եւ «Հայկազեան» համալսարանի խնամակալութեան ատենապետ Հրայր Մուրատեանէն։ Խօսք առնելով Վաչէ Պարսումեան գրուատած է բոլոր այն անձերը, որոնք իրեն քաջալեր եղած են եւ օգնած, որ իր տաղանդը զարգանայ եւ արտայայտուի։

***

Հ. Յ. Դ. ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՅԻ ՄԷՋ

Սան Ֆրանսիսքոյի Հայ Կեդրոնի «Սարոյեան» սրահին մէջ, Փետրուար 15–ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. օրուան տօնախմբութիւնը, կազմակերպութեամբ՝ «Քրիստափոր» Կոմիտէին։ Յայտագիրը վարած է Մակի Պապիկեան։ Կոմիտէի խօսքը փոխանցած է Հրայր Սարգսեան, իսկ յանուն Հ. Ե. Դ.–ի եւ քոյր միութիւններու խօսք առած է Նուշիկ Քարբանեան։ Բանախօսած է «Ասպարէզ» օրաթերթի խմբագիր Վաչէ Բրուտեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

ԼՐԱՏՈՒ

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

16

Գացինք հանրային փոքրիկ պարտէզը, ուր օդը ծանր է ու կանաչութիւնը խիտ։ Ան կ'արտասուէր տակաւին ու ձեռքերը ձեռքերուս մէջ կ'այրէին։ Նայեցանք թաց ու խոնաւ աչքերով երկար վայրկեան մը իրարու։ Սիրտս կը դողար կրծքիս տակ։ Գլուխս ծռեցի ու համբուրեցի իր ձեռքերը։ Իր բերանը մազերուս վրայ կը դողդոջէր։

– Ձեր նաւը եկել է երէկ, վաղը մեկնում էք, – ըսաւ արցունքներուն մէջէն, թրջելով մազերս։

– Ո՞վ ըսաւ, Արփի՛կ, – հարցուցի դողահար ու սիրտս ցաւեցաւ։

– Աւետիսեանը. – յետոյ բռնեց գլուխս երկու ձեռքերուն մէջ, նայեցաւ երկարօրէն աչքերուս ու աւելցուց – Մնա՛, մնա՛, Երուանդ, մնա. միասին կը մեկնինք Թիֆլիս։ Այ, ուզում ես՝ հէնց վաղ առաւօտ, կը տանիմ կը յանձնեմ քեզ եղբօրս ու կը վերադառնամ, որովհետեւ չեմ ուզում, որ հայրս իմանայ. Աւետիսեանը քեզ ասել է բոլորը ... Մնա՛, Երուանդ ջան։ Չես պատասխանում, չա՛ր, չես ուզում մնալ ... Գիտե՛մ, շատ ես հպարտ։ Ա՛հ, ինչո՞ւ էդպէս հպարտ ես, Երուանդ. մնա՛, մնա՛, այո՛, – կը հծծէր արցունքոտ աչքերով։

Ձեռքս բռնեց ու դրաւ սրտին, որ կը զարնէր ուժգին ու արագ։

– Նայիր, դողդողում եմ, – կ'ըսէր. – դու էլ, տժգոյն ես, խե՛ղճ, խե՛ղճ Երուանդ... Զգիտե՛ս որքան լացել եմ երէկ գիշեր ... ընկերուհիներս պատմեցին։ Գիտե՞ս՝ նրանք ամէնինչ գիտեն մեր յարաբերութեան մասին։ Պատմում էին որպէս հետաքրքիր դէպք... մի «Դաշնակցական քաջ պատանու» մասին։ Սիրտս ասաց, որ դու ես։ Գնացի գտայ Աւետիսեանը, որ պատմեց ձեր ձերբակալութեան մասին. քիչ մնաց նուաղէի, Երուա՛նդ ջան այնպէս լաց եղայ, գիտենա՛ս։ Երեք ժամէ ի վեր սպասում էի սալայատակի վրայ։ Ա՛հ, դու չգիտես՝ ո՛նց սարսափելի է սպասելը...

– Գիտե՛մ, Արփիկ, – ըսի համբուրելով կրկին իր անոյշ ձեռքերը ու սիրտս դողաց։

Պարտէզը լուռ էր։ Միայն երբեմն կը լսուէին ոտքի ձայներ։ Զոյգ մը անցաւ քիչ մը հեռուէն։ Սեղմուեցանք իրարու եւ լռեցինք։ Մեր ձեռքերը գտան իրար։

Շրթներս դողացին համբոյրի ծարաւով, բայց չկրցայ մօտեցնել զանոնք անոր շրթներուն. որովհետեւ սիրտս կը նեղէր զիս։ Երկվայրկեան մը նայեցանք իրարու եւ ցաւով ու արտասուելով գըլուխս կրկին ծռեցի իր ձեռքերուն ու իր շրթունքները կ'այրէին մազերուս վրայ։

– Մնա՛, մնա՛, իմ անոյշ Երուանդ, – կը հծծէր քնքշօրէն։

– Ո՛չ, ո՛չ, – կ'ըսէի դողդոջուն։

Սիրտս ամուր էր ու գիտէի, որ պիտի չմնայի։ Այսուհանդերձ կը վախնայի, որ կը լայ ան։

– Ա՛հ, չա՛ր, չա՛ր, – հծծեց վիրաւորուած ու ձեռքերը քաշեց ետ, – չա՛ր, երբե՛ք չեմ ների քեզ, – ու սկսաւ արտասուել... – Դու զիս չես սիրում, – կը հծծէր ցաւով։

– Քեզ կը սիրեմ, Արփի՛կ, դուն գիտես, որ քեզ կը սիրեմ, – ըսի վշտահար։

Յանկարծ փղձկեցաւ։ Գլուխը դրաւ ծունկիս ու սկսաւ արտասուել աւելի յուսահատութեամբ։

– Երուա՛նդ, սիրում եմ քեզ, նորի՛ր ասածիս. չգիտես, ո՞նց սիրում եմ քեզ։

Կը շոյէի իր առատ ու հարուստ մազերը ու սիրտս կ'արիւնէր։ Կը զգայի՝ կ'արիւնէր կաթիլ – կաթիլ։ Վէրքի մը պէս, որուն բերանը բաց է։ Յանկարծ խստութիւնը գրաւեց մարմինս։ Միտքս ինկան ինծի ըրկած թղթադրամները։ Հանեցի զանոնք ու բրտութեամբ երկարեցի իրեն։

– Ա՛ռ, – ըսի առանց աչքերս բարձրացնելու, – ա՛ռ Արփիկ չեմ ուզեր...

Բարձրացուց իր սիրուն գլուխը եւ նայեցաւ զարհուրած։ Շրթունքները դողացին ու ձեռքերը տժգունեցան։ Իր նայուածքը սիրտս արիւնեց։

– Ինչի՞, ինչի՞, Երուա՛նդ, – հեծկլտաց արցունքներուն մէջէն։

– Ա՛ռ, ա՛ռ, – կը յամառէի խստութեամբ, – չեմ ուզեր։

Կարծես թէ ձեռքերս կ'այրէին այդ թղթի պատառներէն եւ քանի ան աչքերուս կը նայէր պաղատագին՝ այնքան սիրտս կը կարծրանար եւ «ա՛ռ» կը պոռայի ոտքի վրայ։

Ինկաւ գետին ու կ'արտասուէր դէմքը հողին վրայ, մո՛ւթ ու տխուր գիշեր։ Այսուհանդերձ սիրտս չխոնարհեցաւ եւ պատռեցի զանոնք ու նետեցի գետին։ Սիրտս կը զարնէր կատաղութեամբ։ Ձեռքերս կը դողային։ Անոր հեծկլտուքը կը ցաւցնէր զիս, ու աչքերս կրկին թրջեցան։

– Արփի՛կ, – ըսի քնքոյշ, – Արփի՛կ իմ աղուոր Արփիկս ելի՛ր։

Բռնեցի իր ուսերէն ու նստեցուցի։ Իր աղուոր ու խոշոր աչքերը բնաւ չէին կըրնար աւելի խռովիչ ըլլալ, քան այդ րոպէին։

–Լաւ՛, Արփի՛կ, – ըսի դառնութեամբ ու ցաւով, – ամէն մարդու իր ճամբան, կը հասկնա՞ս, անո՛յշ, սիրելի Արփիկ, ամէն մարդու իր ճամբան։ Տղամարդ ըսածդ իր ճամբան պէտք է բանայ իր եղունգներով, աղուոր, աղուր Արփի՛կ. հասկցիր, որ չեմ կրնար մնալ, եթէ մընամ...

Ու արցունքը սեղմեց կոկորդս։ Կը նայէր աչքերուս թաց ու տարապայմանօրէն անոյշ ու խռովիչ աչքերով։

(Շար. 73)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մէն _ ՄԱՆՏէ.— Վարդուհի Շիրինեանի եւ Ներսէս Տակառեանի յիշատակին, Ժիրայր եւ Արշալոյս Մուրատեան 600 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց հօրեղբօր՝ Մելիք Սարհատեանի յիշատակին (մահացած, 2004, Փետրուար 18-ին) Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան 200 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

Grande Soirée Dansante de l'Ecole Saint-Mesrob

Samedi 20 mars à 20 heures 30

Sous la présidence d'honneur du **Député-Maire d'Alfortville :**
René ROUQUET

animée par MARTEN YORGANTZ et son Orchestre

Salle Roger Delmas
Rue de Rome, 94140 Alfortville

Réservations : ☎ 01. 43. 96. 18. 13.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

GALA POUR LES ECOLES ARMENIENNES

LE SAMEDI 13 MARS à 20 heures 30
au P. A. C. I.
23, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Moulineaux

avec **Marten YORGANTZ — YERSO**
Le groupe LAVACH
La troupe de danse YERAZ

Réservations au : **01 53 34 18 18**
et auprès des sections de la Croix Bleue

ASSOCIATION SAINTE CROIX DE PARIS

JOURNÉES D'AMITIÉ BAZAR DE CHARITÉ ANNUEL

13 et 14 MARS

dans la salle polyvalente de la Paroisse de Paris
13, rue du Perche, 75003 Paris
Métro : République — Rambuteau — Filles du Calvaire

Pensez dès maintenant à nous réserver votre visite
et à nous apporter de quoi garnir nos comptoirs :
bimbeloterie — parfumerie — brocante — librairie — confection — traiteur cuisine orientale, etc...
Un repas chaud sera proposé **le dimanche 14 mars,** après la messe.

Nous vous rappelons que le Bazar de Charité est l'une des principales manifestations nous permettant de recueillir des fonds pour nos œuvres et notamment pour le fonctionnement de l'**Ecole du Samedi.**

(Շար. Ա. էջէն)

նեց Ապահովութեան Խորհուրդը: Մինչ այդ արիւնալի բախումները կը շարունակուէին: Արիսթիտ որ Հայիթիի գլուխը հաստատուած էր Ամերիկայի կողմէ, պարտաւորուեցաւ մեկնիլ այդ նոյն Ամերիկացիներուն պարտադրանքին տակ:

ՊՈՐՏՈՅԷՆ ՍՊԱՆԱԿԱՆ սահմանադըրութիւնը խոնուած էին աւելի քան 5000 բեռնատար կառքեր, որոնք ձիւնամրրիկի պատճառաւ չէին կրնար Սպանիա մուտք գործել եւ տեղքայլ կ'ընէին Փետրուար 26-էն 29: Կիրակի կէսօրէ ետք, արտօնութիւն տրուեցաւ որ կառքերը ճամբայ ելլեն, բայց այդ բարելաւումը հազիւ քանի մը ժամ տեւեց եւ Մարտ 1-ի առաւօտեան ժամը 4-ին, նոր, աւելի սաստիկ ձիւնամրրիկ մը պատճառ եղաւ որ բեռնակառքերը կէս ճամբան մնան: Այս ծանր կացութիւնը պատճառ է որ ապրանքներ փճանան եւ վարորդներու կեցութիւնն ալ բարդութիւններ ըստեղծէ: Մարտ 1-ին, թելադրուած էր որ նոր բեռնակառքեր մինչեւ Պորտօ ալ չերթան:

ՄԱՐՈՔԻ Թագաւորը՝ Մոհամէտ Զ., երկրաշարժէն վեց օր ետք, Փետր. 29-ին, այցելեց շրջանը, ուր ընդունուեցաւ մեծ խանդավառութեամբ: Աղէտեալները վստահ էին որ այլեւս ամէն բան արագօրէն կը կարգադրուի: Թագաւորը տեղւոյն վրայ կը մնար քանի մը օր:

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ որդեգիր զաւկին Ս. Կէօքչէնի կեանքը պատկերացնող փաստագրական ժապաւէն մը Սելանիկի փառատօնին աւարտականի մնացած գործերուն մաս կազմած է: «Երկնքին առասպելական աղջիկը» խորագրուած ժապաւէնը պատրաստուած է Կիւլշահ Զէլիքէրի կողմէ: Թրքական հեռատեսիլը զայն կը հեռասփռէ Մարտ 22-ին որ Ս. Կէօքչէնի տարեդարձի օրն է:

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան՝ Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.—

Փարիզի Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ
Մայր Տաճարին մէջ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 3
Երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԸՎԸՉԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 10
Երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂԵ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 17
Միջինք, երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԵ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 24
Երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆԵ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 31
Երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆԵ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

***

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ
ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԸ ԿՈՆԷՍ
ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 5
Երեկոյեան ժամը 19-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ
ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 12
Երեկոյեան ժամը 19-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ՇԱՒԻԼ
ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 19
Երեկոյեան ժամը 19-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 17-ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 10
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17

ՄԻՋԻՆՔ. առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Արեւագալի ժամերգութիւն:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

***

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն սրբապատարագէն առաջ:
Ժամերգութիւն ժամը 8.45-ին:
Արեւագալ ժամը 9.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11.45-ին:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ
ժամերգութիւններ ժամը 17.30-ին

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 5
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի
(Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆԵ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 10
Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆԵ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 12
Ս. Թադէոս _ Բարթուղիմէոս Եկեղեցի
(Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՄԻՋԻՆՔ
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի (Նիս)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղի վարչութիւնը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Մարտ 6, ժամը 15-ին եկեղեցւոյ սրահը:

18e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 18ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

■ **YEGHIA GASPARIAN**
CE QUI NOUS EST ARRIVE
ԵՂԻԱ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Մ Ե Ր Գ Լ Խ Ո Ւ Ն Ե Կ Ա Ծ Ը
(1941)
Երկու Արարուած

Կիրակի, Մարտ 7, ժամը 16-ին
Dimanche 7 mars à 16 heures
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 7
«Անառակ»ի Կիրակին,
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 14
«Տնտես»ի Կիրակին

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21
«Դատաւոր»ի Կիրակին:

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28
«Գալստեան» Կիրակին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 3
MERCREDI
3 MARS
2004

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 20.893
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
79e ANNEE — N° 20.893

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Մարտ 21-ի շրջանային ընտրութեան նախօրեակին, շշուկները կը տարածուին, ինչ կը վերաբերի ՈՒ-ԷՄ-ՓԷ-ի մերձաւոր ծրագիրներուն եւ կառավարութեան մասնակի փոփոխութեան, ընտրութեան վաղորդայնին:

Այսպէս, կ'ըսուի թէ Ժ.-Փ. Ռաֆարէն կրնայ ՈՒ-ԷՄ-ՓԷ-ի գլուխն անցնիլ, Սարքոզի հրաժարիլ նման ծրագրէ մը, որուն փոխարէն իր դիրքը կ'ամրապնդուի մեծամասնութեան ծոցը: Նման հեռանկար մը, որ գոյացած կ'ըլլայ Ռաֆարէն-Սարքոզի համաձայնութեամբ մը, բաւական խրարանցում ստեղծած է Շիրաքի շրջանակին մէջ: Գլուխ գլխի տեսակցութենէ մը ետք, նախարարապետն ու Ներքին նախարարը, Մարտ 2-ի երեկոյեան հասարակաց միթինկ մը կը գլխաւորէին Սիւր տ'Իվէր, զօրավիգ ըլլալու համար Իլ-տը-Ֆրանսի իրենց թեկնածուին՝ Ժ.-Ֆ. Գոփէի: Շատեր, մեծամասնութեան մէջ, կը խորհին որ կանխահաս է ապագայ կերտել նախքան շրջանային ընտրութեան արդիւնքները: Ռաֆարէնի մեկնումի հարց չկայ, բայց փոփոխութիւններ անհաւանական չեն: Լիւք Ֆէրիի (Կրթութեան նախարար) եւ Ժ.-Ֆ. Մաթէյի (Առողջապահութեան) մեկնումները անխուսափելի կը նկատուին: Առաջինին տեղը կրնայ գրաւել Ժագ Պառօ, որ Ռաֆարէնի բարեկամ է եւ կը վայելէ նաեւ Ելիզէի զօրակցութիւնը: Մինչ Պարնիէ եւ Ֆիլիփ Տուսթ-Պլազի կրնան նաեւ մուտք գործել բարեփոխուած դահլիճի մը մէջ: Սարքոզիի գործունէութեան դաշտն ալ կրնայ ընդլայնիլ: Այդ է իր համաձայնութեան պայմանը: Կ'ուզէ որ Ներքին նախարարութիւնը միայն ապահովութեամբ չզբաղի, այլ նաեւ հողամասի կարգաւորումով, քաղաքով, եւ կանխարգելիչ միջոցներով: Նման «յառաջդիմութիւն» մը այնքան ալ հաճելի չէ Շիրաքի համար, որ կը խորհի թէ «Ֆրանսան պահպանողական է, բայց աջ չէ», եւ կասկած ունի Սարքոզիի համախմբողի կարողութեան վրայ: Ան կ'ըսէ. «Լաւ թեկնածու է Ա. շրջանին, բայց շատ դէշ՝ Բ. շրջանին»: Կը ցաւի որ Սարքոզիի համար Ֆրանսան անհատական շահերու գումարում մըն է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏ ԵՒ ՔԵՐՊԱԼԱ յաջորդական ոճրափորձեր գործուած են Մարտ 2-ի առաւօտուն, բազմաթիւ զոհեր պատճառելով: Քերպալայի Սուրբ Քաղաքին պայթումներէն, առաջին լուրերու համաձայն 40 մեռեալ կար եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Պաղտատի մէջ ալ, ոճրափորձը գործուած է իմամ Մուսա ալ Քազեմի մզկիթին մէջ, ուր համախմբուած էին հաւատացեալները: Հոս, առաջին լուրերու համաձայն 10 մեռեալ եւ աւելի քան 100 վիրաւոր կար: Ըստ վերջին լուրերու, մեռեալներու ընդհանուր թիւը 100-ի շուրջ էր:

ԱՐԻՍԹԻՏ, որ Հայտիէն Ափրիկէ ապաստան գտած է, չընդունիր որ հրաժարած է կամովին, այլ Ամերիկացիք են, որոնք առեւանգած են զինքը: Ամերիկացի իր մէկ բարեկամը, նախկին նախագահ Ափրիկէի հետազօտական կեդրոնին, որ խօսած է Արիսթիտի հետ, յայտարարած է որ Արիսթիտ առեւանգուած է զինեալ շուրջ 20 ամերիկացի զինուորներու կողմէ: Արիսթիտի համար իսկական պետական հարուած մըն է, ինչ որ Ուաշինկթըն կը հերքէ: Գ. Փաուըլի համար ինչ որ կ'ըսուի անհեթեթութիւն է, պարզապէս միջոցներ ձեռք առած են պաշտպանելու համար Արիսթիտն ու իր ընտանիքը: Ապստամբները մուտք գործած են Փոր-օ-Փրէնս եւ զուարթ մթնոլորտ մը կը տիրէր քաղաքին մէջ Մարտ 1-ին: Արդէն, ամերիկացի, ֆրանսացի եւ գանատացի բազմաթիւ զինուորներ ժամանած են եւ ըստ Ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 1529 բանաձեւին, քուէարկուած՝ միաձայնութեամբ, 5000 զինուոր պիտի հասնի, որպէս միջազգային ուժ, որոնց 1500-2000-ը՝ ամերիկացի:

ՎԼ. ՊՈՒՏԻՆ նոր նախարարապետ մը նշանակած է յանձին Միխայիլ Ֆրադկովի, պահեստի նախկին գնդապետ մը, որ Սերգէյ Իվանովի կցորդ եղած էր Ռուսաստանի Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ: Իվանով, ներկայիս Պաշտպանութեան նախարար, հաւանական յաջորդը կը նկատուի Պուտինի: Ֆրադկով 53 տարեկան է եւ կոչուած է բարելաւելու Եւրոպական Միութեան հետ յարաբերութիւնները: Իր նշանակումը ոչ մէկ խանդավառութիւն ստեղծած է ռուսական քաղաքական եւ ելմտական շրջանակներուն մէջ:

ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ շրջանային ընտրութեան մէջ, Շրէօտէրի սոսիալ-դեմոկրատ կուսակցութիւնը նոր պարտութիւն մը արձանագրած է, որ նոյնիսկ պատմական կը նկատուի: Արդարեւ, ձայներու 30,5%-ով, 6%-ի նուազում մը կ'արձանագրէ բաղդատմամբ 2001-ի, մինչ քրիստոնեայ դեմոկրատները 26,2%-էն կ'անցնին 47,2%-ի, ինչ որ թոյլ կու տայ իրենց առանձին կառավարել: Շրէօտէր, սակայն չուզեր հրաժարիլ բարենորոգումներու իր ծրագիրներէն, որոնք սուղի կը նստին, բայց անհրաժեշտ կը նկատէ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Նիւ-Եորքըր շաբաթաթերթին համաձայն, Փաքիստանի նախագահը՝ Մուշարաֆ արտօնութիւն տուած կ'ըլլայ Ուաշինկթընի, որ ամերիկեան զօրքը տեղադրէ հարաւային-Վազիրիստանի ցեղախումբերու շրջանը, Պէն Լատէնը գտնելու համար: Այս արտօնութեան փոխարէն, ԱՄՆ ընդունած կ'ըլլան աչք գոցել այն «ներում»ին, զոր նախագահը շնորհած է Ապտիւլ Քատէր Խանի, հիւլէական ռումբին «հայրը», որուն դէմ ամբաստանութիւն կայ, որ հիւլէական գաղտնիքներ ծախած է Լիբիոյ, Իրանի եւ Հիւսիսային Գորէայի: Փաքիստանեան իշխանութիւնները բոլորովին հերքած են նման սակարկութիւն մը: Բանակին բանբերը ճշդած է «այդ յօդուածի մէջ ճիշդ ոչինչ կայ, նման համաձայնութիւն երբեք չէ եղած»: Յօդուածագիրը յայտարարած է որ իր լուրերը քաղած է Պաշտպանութեան նախարարութեան գաղտնի սպասարկութիւններէն: Իր խօսակիցներէն մէկը դեռ ըսած կ'ըլլայ.- «Մեր զօրքերը Փաքիստան պիտի մտնեն, փոխարէն Մուշարաֆ չի դառեր Խանը: Ան մեզի ըսաւ, մարդիկ ունինք, որոնք բանջարեղէն եւ պտուղ կը հայթայթեն Պէն Լատէնի եւ իր շրջապատին»: Ուրիշ աղբիւր մըն ալ ըսած կ'ըլլայ յօդուածագրին, որ գարնանային արշաւը այնպիսի տարողութիւն մը պիտի ունենայ Փաքիստանի մէջ, որ պիտի կասեցնէ Իրաքի գործողութիւնները:

ՉԷՉԷՆ պատերազմիկ, գլխաւոր ղեկավարներէն մէկը՝ Ռուսլան Կելայեւ, սպաննուած է Փետր. 28-ին, Տաղստանի մէջ, ռուս սահմանապահ զինուորներու կողմէ:

Ա. ԷՕՃԱԼԱՆ, որ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է, պէտք է զինուորական իր ծառայութիւնը կատարէ Թրքական բանակին մէջ: Թրքական զինուորական վարչութիւնը Էօճալանի հետքը գտած է Իմրալըի բանտ-կղզիին մէջ: 54 տարեկան, Էօճալան խուսափած էր այդ պարտադիր ծառայութենէն երկրէն հեռանալով 1978-ին, նախքան զինեալ պայքարի անցնիլը Թուրքիոյ դէմ: Հիւրրի-

(Տար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԲԱՔՈՒԻ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովին Ղարաբաղի զեկուցաբեր Թ. Տէվիսի Բաքու այցը զուգադիպած է «Խոջալուի ցեղասպանութեան» տարելիցին նշումին: Զանազան աղբիւրներ կը հաղորդեն թէ ան որոշակի հիասթափութիւն պատճառած է Ադրբէջանի իշխանութիւններուն, ամբողջովին համաձայն չգտնուելով այդ դէպքերուն ադրբէջանական մեկնաբանութիւններուն: Թ. Տէվիս ըսած է թէ Խոջալուի կոտորածներուն հարցը քննարկումներու համար բաց մնացած էջ է. անոնց ընթացքին շատ Հայեր ալ սպաննուեցան:

Թ. Տէվիս խուսափած է իր պատրաստելիք տեղեկագրին բովանդակութեան մասին խօսելէ. ըսած է միայն թէ անիմաստ է դատաւորէ մը վճիռ սպասել, առանց անոր ժամանակ տալու որ ուսումնասիրէ փաստերը:

ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

1915-ի աքսորէն ետք ԱՄՆ-ու եւ միսիոնարական արխիւներու համաձայն 644.900 Հայերու վերադարձին մասին Թուրք Պատմութեան Հիմնարկին տնօրէն Հալաչօղլուի թեզը (տե՛ս. «Յառաջ», Փետր. 11) ցեղասպանութեան մասին հատորներու, յօդուածներու հեղինակ Թ. Աքչամի հակազդեցութեան պատճառ եղած է: «Ակօս»ի շաբաթական իր սիւնակին մէջ (Փետր. 20) գրելով այդ մասին, կ'ըսէ թէ Հալաչօղլուն աճպարարի կը նմանցնէ. ցեղասպանութեան պնդումները հերքելու համար մինչեւ այսօր ան դիմած է զանազան հնարքներու: Վերջինը կը վերաբերի Հայերու վերադարձի թեզին:

Ամփոփելով Հալաչօղլուի ըսածները, ան կը շեշտէ նիւթին վերաբերեալ գլխաւոր կէտ մը. ցեղասպանութեան հարցին մէջ թիւը վճռական արժէք ներկայացնող ստորոգելի չէ: Չկայ որոշ սահման մը որմէ վեր զոհերու թիւով մը միայն կարելի կ'ըլլայ ցեղասպանութեան մասին խօսիլ: Այլ խօսքով, հարցը թուաբանական չէ, այլ՝ քաղաքական եւ ընկերաբանական: Որոշիչը ցեղասպանութիւն կատարող ուժերուն գիտակցութիւնն է. եթէ արարքը գիտակցօրէն գործուած է, ցեղասպանութիւն է: Եւ կատարուածը ապացուցանելու ջանքը այս մարզին մէջ դժուարութեան կը բախի, որովհետեւ ցեղասպանը յատուկ խնամք կը տանի այդ կարգի փաստ չձգելու:

Ինչ կը վերաբերի Իթթիհատի գործածին, եթէ նոյնիսկ մտածուի որ նպատակը ուղղակի ցեղասպանութիւն չէր, ամբողջ տարի մը տեւած սպանութիւններուն անոնք տեղեակ էին ու գիտէին թէ տարագրութիւնը բնաջնջումով կ'աւարտի: Ու ատիկա գիտնալով հանդերձ, գիտակցօրէն շարունակեցին աքսորելու հոլովոյթը:

Թ. Աքչամ ուշադրութեան կը յանձնէ նաեւ աղբիւրներու մասին երկակի չափանիշի գոյութիւնը: Հայկական ցեղասպանութեան առնչութեամբ «Թրքական պաշտօնական թեզ»ին պաշտպանները որոշ թերահաւատութիւն կը սնուցանեն գերմանական, աւստրիական, անգլիական, ամերիկեան դիւաններու տուեալներուն նկատմամբ: Կ'ըսեն թէ անոնք յերիւրածոյ են, նպատակ ունենալով Թուրքերը մեղադրել: Իսկ երբ նոյն դիւանները Թրքական տեսակէտին զօրավիգ տուեալ ունենան, թերահաւատութիւնը կը չքանայ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ադրբէջանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը ջանք չի խնայեր որպէսզի Պուտափէշթի դատավարութեան ոճրագործ սպան Ռ. Սաֆարով լաւագոյն ձեւով պաշտպանուի: Որպէս կարող փաստաբան որոշուած է որ զինք պաշտպանէ Հունգարիա-Ադրբէջան բարեկամութեան խումբին նախագահուհին Սվեդլանա Ապտուլլայեւա: Ադրբէջանական «525-րդ» օրաթերթն ալ կը տեղեկացնէր (Մարտ 1) թէ Հունգարիոյ զինուորական ատեանի նախկին դատախազը պատրաստակամութիւն յայտնած է ոճրագործին դատը պաշտպանելու, տասը հազար տոլարի փոխարէն: Ըստ նոյն աղբիւրին, Ադրբէջանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը համաձայն է այդ գումարը վճարելու եւ նախկին դատախազը վարձելու որպէս Սաֆարովի պաշտպան փաստաբան:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(1er mars)

ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԵԱՆ ԿԱԽԱՐԴԱՆՔԸ

Հեռատեսիլի «Սինէսինէմա օթէօր» կայանէն Ս. Փարաճանովի մասին փաստագրական «Ըմբոստ Փարաճանովը» ժապաւէնին ու անոր «Փիրոսմանի» ֆիլմին հեռասփռումին առթիւ (Մարտ 1) «Լիպերասիոն» հեռատեսիլի էջերուն մէջ բաւական տեղ յատկացուցած էր արուեստագէտին:

Իզապէլ Փոթէլ կը ծանրանար ոչինչէն հրաշալիքներ ստեղծելու անոր կարողութեան վրայ, զինք կախարդ մը նկատելով. կը յիշէր խորհրդային կարգերու տակ կրած հալածանքը, բանտարկութիւնները, ֆիլմերը: Քովի սիւնակին մէջ Լուի Սքորեսքի ինքնատիպ էջով մը կ'անդրադառնար «Փիրոսմանի» ժապաւէնին, շարժանկարի արուեստին մէջ անշրջանցելին ու անթարգմանելին համարելով Փարաճանովը:

«ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ» Ը ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻ «Ի ԳՈՐԾ ԱՐԿԱՆԵԼ» ԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԳԱՌՆԻԿ Ք. Գ.

3.– ՀԵՂԻՆԱԿԻ՞Ն ԹԷ ԱՆՈՒԱՆ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

«Երբ գրութիւն մը կը գրուի, գրողը կը ջնջուի» (ԶԲՄ, 18: Տե՛ս նախորդ բաժինին թիւ 4 նոթը), ըսած է Պըլտեան: Բայց ինչպէ՞ս հասկնալ այն բազմաթիւ դիմումները հեղինակի անուան, որ ան կատարած է:

Գրողի ջնջուելուն մասին խօսքը մեզի յստակօրէն կ'ըսէ, թէ ան հեղինակ կոչուած անձը կը ջնջէ: Ուստի մնացածը անունն է, որ պարզապէս կապուած եզր է, գործին նշանակիչ եւ այդքան միայն:

Հետեւաբար հեղինակի անուան դիմումները ուրիշ բան չեն քան դիմումներ գործի լեզուական թանձրութեան:

Պըլտեան ակամայ կու տայ այն թանձրութեան թելադրութիւններուն, նշումներուն, միտքերուն եւ մտածումներուն, ակնարկութիւններուն, ընդգծումներուն կամ չէշտերուն, պատկերաւորութեան զանազան հնարքներուն եւ այլներուն:

4.– ՀԱՐՑՈՒՄ ԵՒ ՀԱՐՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Ի Գործ Արկանել»ին մէջ կան հռետորական, լարիչ եւ առարկողական հարցումներ: Անհնարին է, որ ընթերցումը կարելի դարձած է:

Հարցադրութեան գլխաւոր կամ առաջնորդիչ հարցը կը վերաբերի Մատեանի սրբազնութեան: Միւս բոլոր հարցերը կը ծառայեն սրբազնութեան քննութիւնը զարգացնելու, անոր առընչուած տարբերը կազմակերպելու, փոխադարձ յարաբերութեան դնելու, ընդելուզելու եւ միահիւսելու:

Թէ ի՞նչ հասկցած է Պր. Պըլտեան «սրբազնութիւն» բառով, թող ներուի սա կարճ չեղումը:

Անիկա կը նշէ սրբուածը՝ «այն որ մաքրուած, զերծուած է ամէն աղարտումի եւ արատէ: Բայց նոյն ատեն, որպէս այդ, կորուածը, անջատուածն է, հեռացուածը»: Եւ դեռ՝ սրբազնութիւնը ժամանակագոյացական է, սակայն յարակարծականօրէն «կ'արձանագրուի փորձառութեան մը մէջ», այսինքն՝ ժամանակի մը մէջ տեղի ունեցող փորձերու եւ փորձութիւններու հոլովոյթի մը, ընթացքի մը: «Նարեկացիի մօտ փորձառութիւնը կը վերաբերի ժամանակի իսկ զանցումին դէպի մշտնջենաւոր» (այլատառութիւնը Պըլտեանինն է):

Վերադառնալով հարցին. «Ի Գործ Արկանել»ին ընթերցողը աշխատած է հարցադրութիւնը այնպէս կազմակերպել, որ ցոյց տայ սրբազնութեան «աննմանական տիպ», անհաւնօրէն լոող ըլլալը, այլ խօսքով՝ բանելիութիւնը եւ միաժամանակ՝ անմերձենալի ուրիշութիւնը:

5.– ԸՆԹԵՐՑՈՂ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Ինչպէս ըսի, Պըլտեան գրքին սկիզբը թելադրած է, թէ Նարեկացիի Մատեանը գինք եւս, ի շարս բազմաց՝ կը հմայէ աւելի քան մէկ ուրիշ երկ հայ մատենագրութենէն: Եւ յայտնած, թէ ընթերցումի իր աշխատանքին պատճառ եղած է ցանկութիւնը չընթարկելու այն հմայքին առթած հաւշմունքին:

Մատեանը հին գիրք մըն է: Ուստի զայն ընթերցելը նախ եւ առաջ կը կանգնի ժամանակի եւ ոգիի մեծ տարբերութեան մը առջեւ: Գիրք մը ընթերցելու առիթով կը ծագի սա հիմնական հարցը, թէ արտօնուած է, որ ընթերցող մը իր գաղափարները փակնէ անոր: Իսկ հին գիրք մը ընթերցելու առիթով այս հարցը աւելի խիստ կը դառնայ: Ասոր կը հետեւի ուրիշ մըն ալ, թէ ընթերցողը կրնա՞յ իր ժամանակը «բոլորովին անտեսել, զանցել» այն միամիտ վստահութեամբ, թէ յաջողի պիտի գիրքը մատծել այնպէս ինչպէս գիրքը կամ զայն գրողը կը մտածէ: Անել մըն է ասիկա, արդարեւ: Սակայն ի՞նչ ընել: Պըլտեան կը մտածէ. «Իր կարդացածը յարգող ընթերցում մը պարտքին տակն է նման անել սատանձնելու, նախքան երկին վրայ թափուած ջրնարակը կամ ծեփը քերթել – հանելը»: Ապա, իբրեւ «երկրորդ փուլ», ան կ'առաջարկէ քննական աչքով կարդալ գրքին բնօգիրը եւ «մեր իսկ ժամանակը»: Կարդալ այնպէս՝ որ գիրքը մեզ փոխէ եւ ոչ թէ դառնայ մեր աշխարհայեացքը, ժամանակի հարցերը, փիլիսոփայական մըտորումները եւ այլն, եւ այլն պարզելու առարկայի, որ կը ծածկուի անոնց տակ եւ մեզմէ կը հեռանայ, ինչպէս նաեւ մենք կը հեռանանք անկէ:

Երրորդ փուլին մէջ ընթերցողը երբեմն «շողագրութիւն» կը կատարէ, եւ երբեմն՝ «դիտգննում»: Եւ այս աշխատանքը՝ «յանուն գրքի փորձառութեան պարզումին, ի նպաստ ներքին չարայարումին»: «Շողագրութիւն»ը եւ «դիտաքննում»ը «փարումի եւ հեռաւորումի կրկնակ շարժում մը» կ'ենթադրեն: Այնպէս, ընթերցումը «հիմնաբառեր, հիմնապատկերներ կամ մտածման կրկնուող բջիջներ (...) իմաստային միգամածութիւններ» ի յայտ բերելով «կը գրէ երկրորդ գրութիւն մը»:

Այս բաժինը փակեմ սա մատնանշումով, թէ «Ի գործ արկանել»ին մէջ նշանակութեան կառուցման երկու «առանցքներ»ը, այսինքն՝ հորիզոնական ընթերցումը եւ ուղղահայեաց ընթերցումը միախառնըւած կան: Մէկէն միւսը անցումները հեզասահօրէն կ'ըլլան:

6.– ՄԷՋԲԵՐՈՒՄՆԵՐ

Ցիրաւի մէջբերումները կարեւոր են ընթերցումի նշանակութեան կառուցման մէջ: Պըլտեան բազմաթիւ մէջբերումներ կատարած է, շուրջ 200:

Տեսակ տեսակ են մէջբերումները. տարբեր չափի (կարճ կամ երկար) եւ տարբեր եղանակներով ու նպատակներով գործածուած: Այստեղ պիտի բաւարարուիմ միայն գրքին գլխաւոր տեսակի մէջբերումները նշելով:

Ցուցիչ մէջբերումներ: Ասոնք այն մէջբերումներն են, որոնք բացատրութեան մը կամ մտքի մը օրինակ կամ օրինակներ ցոյց կու տան:

Ապացուցիչ մէջբերումներ: Ասոնք մտքի մը վաւերականութիւնը փաստելու կը ծառայեն:

Հաստատիչ մէջբերումներ: Ասոնք այն մէջբերումներն են, որոնք բացատրութեան կամ մտքի մը հաստատման համար են:

Առարկիչ մէջբերումներ: Ասոնք կատարուած են առարկելու համար:

Մեկնիչ մէջբերումներ: Ասոնք այն մէջբերումներն են, որոնք միտք մը կը բացատրեն:

Իմաստացուցիչ մէջբերումներ: Ասոնք իմաստային եզր մը ցոյց տալու կը ծառայեն: Եւ

Բնորոշիչ մէջբերումներ: Ասոնք այն մէջբերումներն են, որոնք տարրի մը խոկութիւնը որոշ կ'ընծայեն կամ կը բնորոշեն տարրը:

ԽԶՐ

Ընթերցման աշխատանքը ի լինելութեան է: Մեթոտ մը չէ անիկա, այլ պեղում եւ յայտնաբերում: Առարկային հետ հանդիպումը կ'որոշադրէ զինք: Եւ անիկա յայտնաբերում է իբր նշանակութեան կառուցում: Կառուցում մը՝ որ նոյնը արտադրելու չի միտիր, այլ տարբերը, որով նոյնը կարենայ ապրիլ: Գրելուն իմաստը բնական յանձնառութիւն է տարբերին:

(Շար. 4 եւ վերջ)

«ՀՈՐԻԶՈՆ»

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1.– Գրիգոր Պըլտեան, Ի ԳՈՐԾ ԱՐԿԱՆԵԼ / Գրիգոր Նարեկացի Վերստին, Բան եւ գիր մատենաշար, թիւ 1, հրատ. Հ. Ա. Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ, Մոնրէալ, 2003:

NATIONAL GEOGRAPHY

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ»

«ԵՐԵՔ ՀԱԶԱՐ ՏԱՐԻ ՀԱՅԵՐԸ ԱՂԷՏՆԵՐԷ ԱՆՑԱՆ, ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԷ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺՆԵՐ, ԱՆԿԱԽ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԼՈՒԶՈՒՄԷՆ ԵՏՔ, ԱՆՈՆՔ ԿԸ ՎԵՐՑԱՌՆԵՆ ՓԼԱՏԱԿՆԵՐԷՆ – ԴԱՐՁԵԱԼ»

Միջազգային ամսագիր «Նէյշընել Ճէոկրաֆի», Մարտի իր թիւին մէջ լայն բաժին մը յատկացուցած է Հայաստանի, Արցախի – Հայութեան: 22 էջերու մէջ, լրագրող Ֆրէնք Վիվիանօ եւ ամերիկահայ լուսանկարչուհի Ալէքսէնտրա Աւագեան, կենդանի մէկ պատկերը կը ներկայացնեն Հայուն եւ իր հայրենիքին, իր անցեալով եւ ներկայի պայմաններով, նպաստաւոր եւ համակրական լուսաւորումով մը:

Ճամբորդութեան նկարագրութիւնը կը սկսի որոշ հիմուրով – կը գտնուին Արցախ, ուր չորս քարտէսներով ճամբայ ելած են դէպի Ամարասի պատմական վանքը – չորս արմատապէս տարբեր ուղղութիւններ գծող չփոթեցուցիչ քարտէսներ – այն «ակնկալութեամբ որ անոնք դոյզն առընչութիւն ունին իրականութեան հետ»...:

Ճամբու ցուցատախտակները նաեւ եթէ չեն օգներ ճանապարհորդութեան, գոնէ անոնք կու տան պատերազմի դաշտի վըկայութիւնը – թնդանօթի ռումբերէ բացուած խոր փոսեր, ինքնաշարժով դժուար անցանելի ճամբաներ, կապարի կտորներէ փշրուած անընթեռնլի ցուցատախտակներ: Կայ սակայն ցուցատախտակ մը, որ կանգնած է աւելի վերջերը եւ յստակօրէն կ'ազդարարէ. «Ական դաշտեր»:

Հոս «ըմբոստացող ազգի մը Լեռնային Ղարաբաղն է, առյաւէտ հայկական» իր 130.000 հայ բնակիչներուն համար: «Անջատեալ նահանգ մը», Ազրպէյճանի համար, իսկ անկախ Հանրապետութիւն մը՝ 1991-ի միակողմանի յայտարարութեամբ, զոր ոչ մէկ օտար պետութիւն ցարդ ճանչցած է: Լեռնային Ղարաբաղը է նաեւ «երեք հազար տարուան հայկական պատմութեան ընդդիմութեան եւ վերապրումի քրոնիկը»:

Յօդուածագիրը կը նկարագրէ Ամարասի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ համալիրին չքեղ պատմութիւնը, որպէս մշակութային օճախ եւ կրթական առաջին ուսումնարան, որ օտար զանազան արշաւանքներու ընթացքին բազմիցս աւերուած է եւ վերաշինուած: Ղարաբաղ սակայն չի պատկանիր միայն անցեալին, այլ ուղղակի ԻԱ. դարուն, երբ Ազրպէյճանի դէմ ըմբոստացումը տեղի ունեցաւ – «առաջին մահացու հակամարտութիւնը որ ծագեցաւ տարբաղադրուող Խորհրդային Միութեան աւերակներուն մէջ»

Ստեփանակերտի մէջ կ'այցելեն կեդրոնական երկրորդական վարժարանը, որ թիրախը եղած է ազերի 9 հրթիռներու, չորս ծանր հրետանիի ռումբերու եւ այլ 8 ռումբերու, ուր հիմա կը ջամբուի նաեւ զինուորական կրթութիւն: Կը տեսնեն «15-ամեայ պատանի մը որ կը քակէ եւ կը վերակազմէ կալաշնիկով արագահարուած մը քան երկվայրկեանէն»: Տնօրէնը Կարէն Անտրէեան, սակայն, աւելի հպարտ է երբ կ'ըսէ թէ դասաւանդութիւնը շարունակուեցաւ պատերազմի ամբողջ ընթացքին. «Դասաւանդեցինք գրականութիւն, երաժշտութիւն, գիտութիւն, ուսողութիւն, պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն ստորերկրեայ փապուղիներու մէջ»:

Այս կարգի իրողութիւն Հայուն համար «շատ հիներէն եկող պատմութիւն մըն է»: Հայոց սկզբնական դրացիները եղած են «Հիթթիթները, Քաղդէացիները, Փիւնիկեցիները եւ Փռիւկիացիները: Լիդիացիները եւ Մեդիացիները շատոնց անհետացած են: Սակայն Հայերը դեռ ներկայ են: Որքան աւելի ճամբորդեցի անոնց մէջ, այնքան աւելի վերահաստ դարձայ թէ իմ ուղեւորութեանս հետազօտութիւն մըն էր հին տրամի մը – աւերի եւ վերածնունդի շրջանակը, միախառնըւած՝ Նոյի պատմութեան, որուն տապանը, ըստ Հին Կտակարանի, եկաւ հանգչելու Հայաստանի մէջ, ջրհեղեղէն ետք»: Հայաստանի մէջ ամէն քայլափոխիդ այդ նախնական տրամը լսելի կը մնայ, անբեկօրէն շարունակուած դարերու ընթացքին, եւ երբեք կորսուած՝ ժամանակի հոսանքներէն, Բաբելոնէն Պերեսպոլիսկա: Այս մշակութային յիշողութիւնը իրարու կը կապէ երեք հազարամեակներ: Ան մաս կը կազմէ հայկական ինքնութեան:

«Ի՞նչ է Հայաստանը: Ասոր ուղիղ պատասխանը, 2004 թուականին, այն է թէ երեք միլիոն ժողովուրդով երկիր մըն է Կովկասի մէջ, Պելժիոյ կամ Մերիլենտ նահանգին տարածութեամբ, շրջափակուած եւ երկրաշարժով ճնշուած, գտնըւելով պատմութեան ամէնէն յարգի վաճառականական ճանապարհի մը վրայ –Եւրոպան Ասիոյ կամրջող– եւ սահմանակից՝ Թուրքիոյ, Վրաստանի, Ազրպէյճանի եւ Իրանի»:

Սակայն Հայաստանի այս սահմանները միայն 1921 թուականէն սկսեալ են, երբ Խորհրդային Ռուսաստան իրեն կցեց մէկ մասը՝ Առաջին Աշխարհամարտի աճիւններէն ծնած կարճատեւ Հանրապետութեան, շնորհելով Ղարաբաղը Խորհրդային Ազրպէյճանի Հանրապետութեան: Նախապէս հինգ ու կէս դար Հայաստան նոյնիսկ գոյութիւն չունէր որպէս պետութիւն: Եթէ պատմական ժամացոյցը ետ դարձուի, Յուլիոս Կեսարի շրջանը, Քրիստոսէ դար մը առաջ, Հայաստան կը ներկայանայ որպէս կայսրութիւն մը Տիգրան Մեծի, տարածուելով Կասպից Ծովէն մինչեւ Սուրբ Երկիր: Այդ կայսրութիւնը կոտրակուեցաւ եւ բաժնուեցաւ, այսուհանդերձ 12-րդ դարուն Կիլիկիոյ մէջ ծնաւ Հայկական Թագաւորութիւն մը: Ութ դար ետք, 2001 թուականին, երկու Ֆրանսացի ակադեմականներ փորձեցին գծել Հայաստանի քարտէսները իր սահմանային փոփոխութեանց համապատասխան: Արդիւնքը եղաւ 60 անջատ քարտէսներ, եւ դեռ հեղինակները ներողամտութիւն հայցեցին որ աւելի չեն կրցած ընել յստակութեան պակասին պատճառով: Միակ անփոփոխ բանը, որուն շուրջ կը դառնայ ամէն ինչ, Արարատն է, Հայաստանի հաւաքական երեւակայութեան սահմանանիշը, որ հիմա թրքական զինուորական շրջան է:

Արարա՛տը: Լրագրողը Երեւանի մէջ կը տեսակցի երկու անձնաւորութիւններու հետ, Արտաքին Նախարարութեան չէնքը – Ճիւան Թապիպեան, որ պատասխանատուութիւնն ունի «չորս դեսպանութիւններու չորս երկիրներու մէջ եւ երկու միջազգային կազմակերպութիւններու մէջ», միւսն է Արտաքին գործոց նախարար Վարդան Օսկանեան: Թապիպեանի հետ խօսակցութիւնը պահ մը կը դադրի, որովհետեւ անոր նայուածքը սեւեռած կը մնայ Արարատին: «Երկար չես կրնար մտածել Արարատի մասին, առանց ունենալու փիլիսոփայական խոհեր», – կ'ըսէ Ֆրէնք Վիվիանօ, ակնարկելով Թապիպեանի: Այս վերջնոյն մէջ փիլիսոփան կը պաշտպանէ տեսակէտը թէ իր ժողովուրդին ինքնութիւնը անքակտելիօրէն կապուած է իր կորուստի փորձառութեան, իր աշխարհագրական քարտէսին փոփոխութեան վրայ, – իր ամէնէն սրբազան յուշարձանները կը գտնուին ուրիշ երկիրներու մէջ, ինչպէս Ամարասի համալիրը, ինչպէս Արարատը՝ ներկայ

Հայաստանէն դուրս, Թշնամական Թուրքիոյ մէջ: Փարատոքս մը կը գտնուի, Հայոց զգացումին մէջ, օրինակ, Արարատի եւ տեղի միջեւ, – «Մենք տեղի սահմանը չունինք – անկարելիութիւն մը՝ տրուած ըլլալով հայկական անվերջ բրոման, փոխակերպութիւնները, պանդըխտութիւնը – սակայն ուժգնօրէն ունինք տեղի գիտակցութիւնը», – կ՚ըսէ Թապլիաեան: Երբ Օսկանեանի կը փոխանցուին այս հաստատումները, ան ալ իր կարգին կը վկայէ, Արարատին ակնարկելով.– «Ամէն առաւօտ իրեն կը նայինք – միայն 25 մղոն հեռաւորութեան կը գտնուի այս շէնքէն – եւ կը զգանք թէ կրնանք գրեթէ անոր դպչիլ: Սակայն հոն չենք կրնար երթալ: Արարատը մեր հպարտութիւնն է եւ մեր զրկանքի զգացումը: Մեր պատմութիւնը: Մեր չիրականացած երազներն են որ մեզ կ՚առաջնորդեն»:

Հայկական ինքնութեան տարակերպութիւնը աւելի եւս սուր է 4 միլիոն հաշուող սփիւռքահայութեան մօտ, որ ամէն որ չի տեսներ արեւմուտքը Արարատի ետին: Իբրեւ օտար երկիրներու Թղթակից՝ Վիմիանո տեսած է հայկական գերեզմանատուներ եւ եկեղեցիներ Սինկափուր եւ Հոնկ – Քոնկ, Երուսաղէմ եւ Գահիրէի մէջ, Մոսկուա, Վենետիկ, Նափոլի: Ու դեռ հայկական գաղթօճախներ եւ համայնքներ՝ Ուկրանիայէն եւ Ռումանիայէն մինչեւ Փարիզ եւ Գալիֆորնիա, որոնցմէ շատերը շառաւիղներն են իրենց պատմութեան մեծգոյն աղէտին, Առաջին աշխարհամարտի ջարդերուն Օսմանեան կայսրութեան մէջ, «որ եղաւ արիւնահեղ 20–րդ դարու առաջին գլխաւոր փորձառութիւնը ցեղասպանութեան, ակներեւ գրգռութեան ծագող հայկական զինուորեալ ազգայնականութեան, ընդդէմ՝ Օսմանեան ճնշիչ կառավարութեան – եւ հակառակ այն իրողութեան, թէ հազարաւոր Հայեր հաւատարմօրէն կը ծառայէին Օսմանեան բանակին, որ դաշնակից էր Գերմանիոյ: Կառավարական զօրաղական միջոցները վերածուեցան կամակերպեալ ճիգի ոչնչացներու համար ամբողջ համայնք մը»:

Հայաստանեայց եկեղեցւոյ արձանագրութեանց համաձայն, շուրջ երկու միլիոն բնակչութիւն կը հաշուէր Հայոց Թիւը: 1920–ին մնացած էին նուազ քան 100.000: Բացի պատերազմին յաջորդող կարճ շրջանէ մը, ոչ մէկ Թրքական կառավարութիւն ընդունեցաւ թէ հայկական կանոնաւոր կոտորած պատահած է: Սակայն երեք սերունդ ետք, հայկական ջարդերը շարունակեցին իրենց անդրադարձները ունենալ, երբ 1973–էն սկսեալ, եւ մինչեւ երկու տասնամեակ, բազմաթիւ Թուրք դիւանագէտներ սպաննուեցան ենթադրաբար Հայերու կողմէ:

Լրագրողը կը խօսի ցրոնք դարձած Հայերու բնակութեան, անոնց զարգացման եւ ձեռք ձգած նուաճումներուն մասին գիտական, բժշկական եւ ճարտարարուեստական կալուածներու մէջ, – «Ահաւոր հեգնանքով մը, Հայու մը նոյնիսկ հնարած խորհրդային Միկ ռազմական օդանաւով Ազրպէյճանցիները ռմբակոծեցին Լեռնային Ղարաբաղի բնակչութիւնը»:

Էջմիածինի մէջ լրագրողը կը տեսնուի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ, որ իրեն համար կը բանայ գանձատունը, – պողպատեայ դուռով ռմախորշը, ուր եղնաքարի տախտակի մը վրայ ոսկեղէն դրուագուած է Այբուբենը: «Ասոնք մեր 36 ռազմիկներն են, որ մեզ միշտ յաղթանակի կ՚առաջնորդեն», կ՚ըսէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի 132–րդ յաջորդը, աւելցնելով «Ս. Մեսրոպ մեզի կարողութիւնը տուաւ այս գիրերով Աստուծոյ հետ խօսելու»: Կը տրուի կենսագրականը Ս. Մեսրոպին, որուն ծննդավայրը կը գտնուի «Վանի լճին մերձակայքը, ներկայիս՝ Թուրքիա»:

Տխրութիւնը կը սկսի երբ կարգը կուգայ պատկերելու Հայաստանի առօրեան: Լրագրողը կ՚այցելէ 37–ամեայ այրի կնոջ մը տունը, Սվէթլանա Գասպարեան, մայր՝ երեք զաւակներու, ամենամեծը՝ 12 տարեկան: Կը բնակի Երեւանի 70–ական Թուականներուն կառուցուած արուարձանային այն հսկայ – հրէշային – համալիրին մէկուն մէջ, որոնց հաւաքական եօթը շէնքերը միասնաբար կը պարփակեն 60.000 բնակիչ: Դէպի հոն առաջնորդող ճամբան աղբակոյտերով լեցուն է, երբ խորհրդային շրջանին տերեւածածկ զբօսայգի մըն էր:

Ամբողջ յարկաբաժինը, ուր կ՚ապրի Գասպարեան իր երեք զաւակներով, մէկ սենեակի տարածութիւն ունի, 5×3 մեթր: Այն նրբանքին մէջ որ կը գտնուի իր «տունը երեսուն ընտանիքներ Թխմըւած են 30 սենեակներու մէջ, բոլորը մէկ «զործող» արտաքնոցով: «Սովետական շրջանին կեանքը կրնար դժուար ըլլալ, բայց երբե՛ք այս աստիճան, կ՚ըսէ կինը: Յարկաբաժինը ջեռուցում չունի, երկրի մը մէջ ուր ջերմաստիճանը կ՚իջնէ նուազ 20 աստիճան: Ամսական վարձքը 5.000 դրամ է, մօտաւորապէս 9 տոլար, իսկ կնոջ ստացած կառավարական օգնութիւնը 8.000 դրամ: «Մեզ դուրս պիտի նետեն, որովհետեւ չենք կրնար այդքան վճարել», կ՚ըսէ ան: Նախկին խորհրդային քաղաքացիներուն կենսամակարդակը շատ ինկած է հիմա, «սակայն ոչ մէկ տեղ անկումը այնքան տառապալից է որքան Հայաստանի մէջ»:

1988 Դեկտեմբեր 7–ի արեւածագին, Հայաստանի գիտական հիմնարկները ամբողջ Խորհրդային Միութեան ամէնէն յառաջադէմներէն էին: Հայաստան խորհրդային բարձր Թէքնոլոճիին Գալիֆորնիան էր, կօշիկի արտադրութեան մէջ՝ Իտալիան, խորհրդային քոնեակի մէջ՝ Ֆրանսան: Երեք տարուան միջոցին երկիրը կը պարզէր տեսարանը անդուլ աւերածութեան: «Կացութեան այս դարձուածքը աստուածաշնչական արձագանգ մը ունէր, որպէս թէ ան ըլլար գայրացած Հին Կտակարանի մը Աստուծոյ արարքը»: Այդ առաւօտեան ժամը 11.41ին ուժգին երկրաշարժ մը գետնին կը հաւասարացնէր հիւսիսային Հայաստանի ճարտարարուեստական քաղաքները, աւելի քան 25.000 մահ պատճառելով:

Նոյն տարին նաեւ կը սկսին Լեռնային Ղարաբաղի միջադէպերը: Ֆրէնք Վիմիանո կը նկարագրէ յաջորդող դէպքերը – Բախումներ Ղարաբաղի մէջ, Հայաստանի անկախութեան քուէարկութիւն, շրջափակում Ազրպէյճանի եւ Թուրքիոյ կողմէ, Հայաստանի խաւարում առանց ելեկտրականութեան, ծառերու փճացում եւ զբօսայգիներու եւ փողոցներու լերկացում, Իրանէն ուժանիւթի ներածում, հիւլէակայանի վերաբացում: «Իսկ երբ ելեկտրականութիւնը վերահաստատուեցաւ, Սվեթլանա Գասպարեան ի վիճակի չէր գինը վճարելու»: Երեւանի շատ մը յարկաբաժիններ մութի մէջ մնացին ուրիշ պատճառով մըն ալ – ժողովուրդը գաղթեց, եւ վիճակագրութեանց համաձայն, 800.000 – մէկ միլիոն Հայեր գացին մաս կազմելու Սփիւռքին:

Կայ, սակայն, ուրիշ իրականութիւն մը, հակահոսանք մը ստեղծելու հետամըտութիւն, որուն մէկ ներկայացուցիչը ամերիկահայ մըն է – Վահէ Աղաբէկեան: Ծնած Մասաչուսէց նահանգը, համակարգիչի յաջողած մասնագէտ, ամուսնացած պարսկահայուհիի մը հետ, երկու զաւակներու հայր, 1988–ին կ՚որոշէ իր կնոջը համաձայնութեամբ, հաստատուիլ Հայաստան, «Արարատին ձգողականութեամբը», կը բացատրէ յօդուածագիրը:

Վահէին երազն է Հայաստանը առաջնորդել 21–րդ դարու ճարտարարուեստական աշխարհը, բարետենչութիւն մը՝ զոր կը բաժնէ նախարար Օսկանեան, որ իրեն տրամադրած է գրասենեակային յարմարութիւններ: Մտածումն է, Սինկափուրի օրինակով, քիչ աղբիւրներ ունեցող Հայաստանը վերածել շրջանային առանցքային ուժի հաղորդակցութեան Թէքնոլոճիով: «Հաւատքը, մտաւորական կարողութիւնը» հոս է, կ՚ըսէ Վահէ Աղաբէկեան, որուն իր քննադատները կը պատասխանեն թէ շատ ուշ է. «Ժամանակին Հայաստան կը հաշուէր 20.000 գիտաշխատող: Այդ Թիւը նուազած է հինգ հազարի»:

Վահէ կը բերէ Միացեալ Ազգերու մէկ տեղեկագրին վկայութիւնը, որուն համաձայն 1998 – 2000 Թուականները Թէքնոլոճիի վերաբերեալ Հայաստանի արտածումները աւելցած են 25 տոկոսով, ընդհանուր 250 միլիոն տոլար եկամուտով:

Լրագրողը կը գտնէ ուրիշ ոգեւորիչ իրողութիւններ: Այս անգամ անձը կը կոչուի Արամ Ղարաբէկեան, Իրան ծնած ամերիկահայ խմբավար, որ 1970–ին կառուցուած եւ Թողլքուած երաժշտասրահի մը խարխուլ անկիւնը կը փորձէ ոտքի կանգնել 12 երիտասարդ երաժիշտներէ բաղկացած խումբ մը: Ղարաբէկեան է նաեւ Հայաստանի Ազգային Սենեկային Նուագախումբին խմբավարը: «1997–ին սկսայ ոչինչով, վարչական ժողովները կատարելով քաղաքին կեդրոնական հրապարակը նստած» եւ սակայն «2003 Թուականին երեք ցամաքամասերու վրայ նուագահանդէս սարքեցի»:

Ուրիշ մանրավէպ մը կը պատմէ նախկին լենինականցիի մը – այժմ Գիւմրի – ողբականը: Յակոբ Բարսեղեան կը կոչուի ան: Երկրաշարժին կը կորսնցնէ կին եւ որդի: Կը սպասէ մահուան, «որո՞ւ համար պիտի ապրէր»:

Պատրաստութեամբ ճարտարարուեստական երկրաչափ, ան տակաւ կը վերադառնայ կեանքին, եւ փլատակներու տակ Թաղուած մետաղներէն կը սկսի կատարել գիւտարարութիւններ իր մետաղեայ «բնակարան»ին մէջ: Այսօր հնարած է շատ մը գործիքներ աղալու, մանրելու, չորցնելու, փաթեթաւորելու, եւայլն, որոնց բացատրութիւնը կու տայ: Ճաշէն առաջ կ՚աղօթէ. «Ես միշտ լաւատես մը եղած եմ: Միշտ հաւատացեալ մը»:

Լրագրողը որպէս եզրակացութիւն կ՚ըսէ թէ 93 հարցազրոյցներ ունեցած է: «Անոնց գրեթէ բոլորն ալ կը ցոլացնեն նուագախումբին պատմութիւնը, Նոյն պատմութիւնը, վերապրելու դիւցազներգութիւնը, – պարզ վերապրումէ մը աւելի հեռուն ձգտող նայուածք մը, դէպի փափլող կատար մը, յուսահատութեան սահմանէն անդին»:

* * *

Պերճախօս եւ փայլուն 13 լուսանկարներ աւելի եւս կը կենդանացնեն գրութիւնը: Անոնցմէ հինգին իւրաքանչիւրը կը գրաւէ ամսագրին հանդիպակաց զոյգ էջերը: 1) Երեւանի համապատկերը մեծ եւ պզտիկ Մասիսներու ձիւնազգած ենթախորքով, 2) Խոր Վիրապի մօտ տօնախմբութիւն Տրդատ Թագաւորին քրիստոնեայ մկրտութեան 1700–ամեակին առթիւ, 3) Զգեստաւորեալ արքեպիսկոպոսներ Երեւանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ տաճարին օծման օրը, 4) Գիւմրիի աւերուած մէկ մասը, եւ առժամեայ տնակի մը առջեւ դպրոցական կոկիկ գոգնոցով կանգնած աղջնակ մը, որպէս խորհրդանիշ վերածնող կեանքին, 5) կնոջական նորաձեւութեան կենդանի ցուցադրութիւն մը արեւմտեան ձեւով: Միւսները կը ներկայացնեն Երեւանի փողոց մը, ուր երկրորդական վարժարանէն զոյգ մը շրջանաւարտներ կ՚երթան տօնելու: Աղջիկը կ՚ըսէ սակայն. «Երջանիկ ապագայի յոյս մը կրնայ գիս Հայաստանէն դուրս հանել»: Սեւանի ափին լողանք առնողներ: Ծիծեռնակաբերդ՝ իր անմար կրակով եւ ծաղիկներով ողողուն: Արցախ. 15–ամեայ պատանի մը, Արսէն Առուշանեան, իր գոմի կենդանիով, աջ սրունքը կորսնցուցած՝ ռումբի պայթիւնէ: Հայ սահմանապահներ քարաշէն կառոյցի մը մէջ, Ազրպէյճանի սահմանակից: Հայկական բարձրաւանդակի «Զորաց Քարեր», արածող հօտով: Գեղարդի ներսը, լոյսի մէջ աղօթող հայ մամիկով: Բոցերու մէջ դաշտավայր, որմէ ետք գիւղացիներ պիտի սերմանեն:

Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի քարտէս մը կ՚ընկերանայ գրութեան:

Ամսագրին սկզբնական էջերուն, ծանուցման բաժնին մէջ դարձեալ էջ մը յատկացուած է Հայկական Սփիւռքին, ուր մի քանի տողերով կը խօսուի կարգ մը գաղութներու մասին – Գալիֆորնիա, Փարիզ, Երուսաղէմ (Ս. Յարութիւն տաճարի ներքնամասի լուսանկարով): Կը յիշատակուին Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ»ը, Պարաճանովի «Նռան գոյնը», Զարեհ Ծղնաւորեանի վաւերագրականը՝ «Ժողովուրդի Թշնամի»: Իսկ «Գաղթի ալիք»ով կ՚ըսուի թէ 1890–1924 շուրջ հարիւր հազար Հայեր եկած են Միացեալ – Նահանգներ «փախչելով օսմանեան հալածանքներէն»:

Ք.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.–Ի ԽՄԲԱՊԵՏՆԵՐԸ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ՀԵՏ, ՍԻՐՈՅ ՍԵՂԱՆԻ ՇՈՒՐՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Արեւմտեան Ամերիկայի շրջանի մասնաճիւղերէն աւելի քան 80 սկաուտ պատասխանատու քոյր – եղբայրներ, Փետրուար 13–ին, Կլէնտէյլի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ մասնակցած են Տեառնընդառաջի նախատօնակին. եղած են Առաջնորդին հետ, եկեղեցւոյ սրահին մէջ: Շրջանային Վարչութեան կողմէ խօսք առնելով Մարօ Քէշիշեան շնորհակալութիւն յայտնած է Առաջնորդին, որ աւանդութիւն դարձուցած է տարեկան այդ հանդիպումը Սիրոյ սեղանին շուրջ եւ վստահեցուցած է, որ «Հ. Մ. Ը. Միութիւնը իբրեւ առաջին քրիստոնեայ ժողովուրդի ժառանգորդ, մեծ կարեւորութիւն կու տայ կրօնական դաստիարակութեան, որուն համար իւրաքանչիւր սկաուտ իր խոստումին մէջ առաջին հերթին կը խոստանայ ծառայել Աստուծոյ, ապա՝ ազգին ու հայրենիքին»: Խօսք առնելով Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան բացատրած է Տեառնընդառաջի իմաստը եւ քանի մը մտածումներ փոխանցած է ներկաներուն, ընտանիքի գաղափարին շուրջ: Շրջանային Վարչութեան ատենապետ Վիգէն Դաւթեան գնահատանքի խօսք ուղղած է սկաուտներուն:

* * *

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Լոս – Անճըլըսի Պոլսահայ Միութեան կեդրոնատեղիին մէջ, Յունուար 23–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ Պոլսահայ ճարտարապետներու եւ Պալեան գերդաստանի մասին: Ճարտարապետ Սարգիս Պալմանուկեան, լուսապատկերներու միջոցով, բացատրութիւններ տուած է պոլսահայ ճարտարապետներու սուլթաններուն հետ ունեցած յարաբերութեան մասին, ներկայացուցած է անոնց տարազները եւ Պոլսոյ ու Վոսփորի մէջ եւրոպական ոճով կառուցած պալատները, աշտարակներն ու մզկիթները: Ապա, ան յիշած է շարքը հայ ճարտարապետներու, որոնք գեղեցիկ ոճով կառոյցներ բարձրացուցած են զանազան երկիրներու մէջ՝ Փարիզ, Հալէպ, Գահիրէ եւ Լիբանան:

* * *

ՄԷՐԻ ՆԱՃԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Լոս–Անճըլըսի «Արարատ» Տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Փետրուար 1–ին, տեղի ունեցած է Հայաստանին ու Արցախին բժշկական եւ դեղօրայքի մարդասիրական օգնութիւն հասցնելու առաքելութեամբ կեանքի կոչուած «Մետիքըլ Աութրիչ» կազմակերպութեան հիմնադիրներէն Մէրի Նաճարեանի 20–ամեայ ծառայութեան նուիրուած ճաշ–հանդիսութիւնը: Բացումը կատարած է կազմակերպիչ յանձնախումբի ատենապետուհի Մէրի Մանտրոյեան: Հանդիսութիւնը վարած է դաշնակցային նախկին դատաւոր Արման Արապեան: Մեծարեալին մարդասիրական եւ հայրենասիրական աշխատանքներուն դրուատիքը ըրած են տոքթ. Գէորգ Քէշիշեան, Էնճի Պահութ եւ Ճօյս Ապտուլեան: Հայաստանի աւագ հիւպատոս Գագիկ Կիրակոսեան, յանուն Հայաստանի կառավարութեան, շնորհակալութիւն յայտնած է Մէրի Նաճարեանին եւ Նաճարեան ընտանիքին, յայտնելով նաեւ թէ Արցախի Հանրապետութեան նախագահը յատուկ հրամանագրով մը կը պատուէր մեծարեալը: Իր աղջկան արտասանած սրտի խօսքէն ետք հանդէս եկած է Մէրի Նաճարեան, որ անդրադառնալէ ետք իր կեանքի էական հանգրուաններուն՝ Հալէպէն Պէյրութ եւ Ամերիկա, Թուած է Հայաստանի եւ Արցախի հիւանդանոցներուն, բժիշկներուն, վիրաւոր ազատամարտիկներուն եւ անօգնական հիւանդներուն «Մետիքըլ Աութրիչ» կազմակերպութեան միջոցաւ մատուցուած ծառայութիւնները, որոնք ցարդ կը հասնին 46 միլիոն տոլարի, խոստանալով մինչեւ վերջ ծառայել Հայաստանին, Արցախին, հայ ժողովուրդին եւ մարդկութեան: Օրուան ձեռնարկին եկամուտը յատկացուած է «Արարատ» Տան:

ԼՐԱՏՈՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. _ Տիկին Սօնա Պուտաքեանէ 70 Եւրօ։

***

ՍԷՆ Թ՛ԷԹԻԷՆ.— Տէր եւ Տիկին Հայկազ Ասատուրեանէ 70 Եւրօ։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 7
«Անառակ»ի Կիրակիին,
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 14
«Տնտես»ի Կիրակիին

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21
«Դատաւոր»ի Կիրակիին։

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28
«Գալստեան» Կիրակիին։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Դաշնակի երիտասարդ ուսուցչուհի մը կը փափաքի մասնաւոր դասեր տալ երախաներու։ Տրամադիր է նաեւ որեւէ այլ աշխատանք կատարելու։
Դիմել Էլէնայի՝
06. 19. 29. 20. 73

***

Հայ տիկին մը գործ կը փնտռէ։ Տրամադիր է որեւէ աշխատանք ստանձնելու։
Դիմել Հայկուհիի՝
06. 66. 58. 02. 81

(Շար. Ա. էջէն)

յէթի համար, այդ հրաւէրը զուտ «ձեւականութիւն» մըն է, քանի խօճալյան չի կրնար ազատ արձակուիլ։

3204 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ, որոնք անկանոն պայմաններու մէջ կը գտնուէին Ֆրանսա, արտաքսուած են 2004 Յունուարին, ինչ որ 36,16%–ի յաւելում մըն է բաղդատմամբ նախորդ տարուան Յունուարին։ Այս օտարականներու մեծ մասը Ալժերացի, Մարոքցի, Չինացի եւ Ռումանացի են։

ՄԵԼ ԿԻՊՍԸՆԻ «Լա Փասիոն տիւ Քրիսթ»ը գնորդ մը գտած է Ֆրանսայի մէջ, ուր ֆիլմը պիտի ցուցադրուի Զատկուան շրջանը։ Թարաք Պէն Ամարն է որ որոշած է ցրուել Ֆրանսայի մէջ, հիմնելէ ետք նոր ընկերութիւն մը՝ Քուինթա Տիսթրիպիւսիոն։ Ֆիլմը արամերէն է ֆրանսերէն ենթախորագրերով։ Վերջին շաբաթավերջին, ԱՄՆ–ու մէջ, ֆիլմը նոր մրցանիշ կոտրած է 60 միլիոն Եւրոյի մուտք ապահովելով։

ԱՄՆ-ու նախագահութեան դեմոկրատ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28–ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ։

Յետ պատարագի, հոգեճաշ կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 13–ին, բոլոր շրջանի խաչուհիները սիրով հրաւիրուած են յարգելու մեր վեթերան ընկերուհիներուն յիշատակը։
Արձանագրուիլ՝
01. 48. 24. 63. 89 (ճաշարան)
01. 47. 86. 33. 72 (Այտա)
Տեղեկացնել Մարտ 15–էն առաջ։

18e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 18ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

■ YEGHIA GASPARIAN
CE QUI NOUS EST ARRIVE
ԵՂԻԱ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ ԵԿԱԾԸ
(1941)
Երկու Արարուած

Կիրակի, Մարտ 7, ժամը 16–ին
Dimanche 7 mars à 16 heures
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ։

Թեկնածուն՝ Ճոն Քէրի հրեայ ազգականներ ունեցած է, որոնք մեռած են արգելափակման կայաններու մէջ։ Աւստրիական Հիմնարկի (ընտանիքներու պատմութեան) պատասխանատուն՝ Ֆելիքս Կունթաքըր յայտնած է որ Քէրիի մեծ-մօր քոյրն ու եղբայրը՝ Էնի եւ Օթթօ Լէօվէ սպաննուած են արգելափակման կայանի մը մէջ։

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան՝ Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 10
Երեկոյեան ժամը 6–ին։
Քարոզիչ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂԵ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 17
Միջինք, երեկոյեան ժամը 6–ին։
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 24
Երեկոյեան ժամը 6–ին։
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 31
Երեկոյեան ժամը 6–ին։
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

***

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ
ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 5
Երեկոյեան ժամը 19–ին։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ
ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 12
Երեկոյեան ժամը 19–ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ
ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 19
Երեկոյեան ժամը 19–ին։

GALERIE FRAMOND
3, rue des Saints-Pères,
75006 PARIS

ACCROCHAGE 2004
... Peintures ... Peinture
Du 15 janvier au 15 mars

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire: N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 17–ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 10
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
ՄԻՋԻՆՔ. առաւօտեան ժամը 10.30–ին, Արեւագալի ժամերգութիւն։
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

***

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ։
Ժամերգութիւն ժամը 8.45–ին։
Արեւագալ ժամը 9.45–ին։
Պատարագ ժամը 10.30–ին։
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11.45–ին։

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ժամերգութիւններ ժամը 17.30–ին

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 5
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի (Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 10
Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 12
Ս. Թադէոս _ Բարթուղիմէոս Եկեղեցի (Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՄԻՋԻՆՔ
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի (Նիս)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի վարչութիւնը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Մարտ 6, ժամը 15–ին եկեղեցւոյ սրահը։

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 13, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30–ին, սովորական հաւաքատեղին։

ASSOCIATION SAINTE CROIX DE PARIS

JOURNÉES D'AMITIÉ
BAZAR DE CHARITÉ ANNUEL
13 et 14 MARS

dans la salle polyvalente de la Paroisse de Paris
13, rue du Perche, 75003 Paris
Métro : République — Rambuteau — Filles du Calvaire

Pensez dès maintenant à nous réserver votre visite et à nous apporter de quoi garnir nos comptoirs :
bimbeloterie — parfumerie — brocante — librairie — confection — traiteur cuisine orientale, etc...
Un repas chaud sera proposé le dimanche 14 mars, après la messe.

Nous vous rappelons que le Bazar de Charité est l'une des principales manifestations nous permettant de recueillir des fonds pour nos œuvres et notamment pour le fonctionnement de l'Ecole du Samedi.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

GALA POUR LES ECOLES ARMENIENNES

LE SAMEDI 13 MARS à 20 heures 30
au P.A.C.I.
23, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Moulineaux

avec Marten YORGANTZ — YERSO
Le groupe LAVACH
La troupe de danse YERAZ

Réservations au : 01 53 34 18 18
et auprès des sections de la Croix Bleue

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 4
JEUDI
4 MARS
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 20.894

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20.894

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ, Մարտ 2-ին, ինչպէս կը սպասուէր, ընկերվարականներու ներկայացուցած արգելքի բանաձեւը կառավարութեան դէմ մերժեց, քանի կրցաւ միայն 175 ձայն ապահովել (577-ի վրայ)։ Օրուան «հերոս»ի դերը Հոլանտի ձեռքէն խլեց Պայրու, որ նոյնիսկ կարգի հրաւիրուեցաւ նախագահին կողմէ։ Իւ-Տէ-Էֆ-ի պարագլուխը յարձակեցաւ թէ՛ ընկերվարականներու, թէ Իւ-ԷՄ-Փէ-ի վրայ, մինչ Հոլանտի համար Պայրու փայտէ սուրով ընդդիմադիր մըն է։ Պայրուի համար, մեղսակցութիւն մըն ալ կայ Իւ-ԷՄ-Փէ-ի եւ ընկերվարականներու միջեւ, որոնք 25 տարի է իրենց մէջ կը բաժնեն իշխանութիւնը։ Ընկերվարականներէն ետք, Պայրու Իւ-ԷՄ-Փէ-ով զբաղեցաւ, ձաղկելով Սահմանադրական Խորհուրդին նշանակումները «հիմնուած՝ բարեկամական կապերու վրայ», տօթին քննութիւնը, Խորհրդարան մը որ «արձանագրութեան ժողովի» վերածուած է, ինչ որ նախագահ Տըպրէի միջամտութեան պատճառ եղած է։ Պայրու չուզեր որ կառավարութիւնը տապալի, բայց կ'ուզէ որ արդար ըլլայ։ Ձախ թէ աջ, ժողովականները շշմած են, ոմանք երբեմն ծափահարել ալ կ'ուզեն։ Ժիսքարի (Իւ-Տէ-Էֆ-ի հիմնադիրը) տղան Անրի, Շիրաքեաններու կողմէ կը ղրկուի որ հանդարտեցնէ Պայրուն, ան կ'ըսէ. «Պայրուի միջամտութիւնը հոգեբուժական արգելափակման կը պատկանի», մինչ Փաթրիք Տէվէճեան մտահոգ է՝ «այս մարզանքներով, Պայրու ի վերջոյ մկաններու պատռուածք պիտի ունենայ»։

ՊԱՂՏԱՏԻ ԵՒ ՔԵՐՊԱԼԱՅԻ Մարտ 2-ի ոճրափորձերը շատ աւելի մահացու եղած են քան ինչ որ կը կարծուէր սկիզբը։ Մեռեալներու ընդհանուր թիւը 182 է եւ աւելի քան 556 վիրաւորներ կան։ Քերպալա հաւաքուած էին միլիոնաւոր շիիներ, ոգեկոչելու համար իրենց մեծ տօնը՝ Աշուրան, որ իմամ Հիւսէյնի նահատակութիւնը կը նշէ։ Արարքներուն թիրախներն էին շիիները եւ անձնասպանական ոճրափորձերը գործուած են միաժամանակ Պաղտատ եւ Քերպալա։ Շիիներու համար, սիւննիներու գործն է, Ամերիկացիներուն համար, միջազգային ահաբեկչութեան մէկ արարքն է։ Իրաքի զինուորական գործողութեանց տնօրէնին կցորդին՝ Մարք Քիմիթի համար, գլխաւոր պատասխանատուն Յորդանանցի Ապու Մուսապ ալ-Զարքաուին է, կապուած Ալ-Քաիտայի, որ բազմաթիւ ոճրափորձերու մասնակցած կ'ըլլայ։ Իրաքցի շիիներու հոգեւոր պետին՝ Այաթոլա Սիսթանիի համար, պատասխանատու են ամերիկեան գրաւող ուժերը, որոնք հարկ եղած հսկողութիւնը չեն կատարեր։ Քերպալայի մէջ, ուր ոճրափորձեր իրարու յաջորդած են, երբ հսկայ բազմութիւն մը կը տօնէր Մոհամէտ Մարգարէի թոռան նահատակութիւնը եւ այդ տօնակատարութեան ընթացքին շիիները իրենք զիրենք կը վիրաւորեն եւ բացագանչութիւններով կը տողանցեն։ Շիիներու դէմ նոյնանման յարձակում մըն ալ գործուած է Քէթթա (փաքիստանեան գաւառ Պալուչիստանի մայրաքաղաքը), ուր 41 հոգի սպաննուած է եւ աւելի քան երեսուն հոգի ալ վիրաւորուած են անձնասպանական յարձակման մը ընթացքին, շիիներու թափօրին վրայ։

ՃՈՆ ՔԷՐԻ այլեւս ապահով է որ միակ մրցակիցն է Պուշի, դեմոկրատ ճակատի վրայ։ Մարտ 2-ին, «գեր Երեքշաբթի»ին մեծ յաղթականն էր 10-ի վրայ ինը նահանգներու (Գոնէգթիքըթ, Ճորճիա, Մարիլանտ, Մասաչուսեց, Օհայիօ, Ռոտ Այլանտ, Վերմոնթ, Մինեսոթա, Գալիֆորնիա, Նիւ-Եորք) մէջ, ուր ընտրողները իրեն ի նպաստ քուէարկած էին։ Մարտ 3-ին, իր կուսակցութեան վերջին թեկնածուն՝ Էտուարտս կը քաշուէր։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ պարտքը 2003-ին կոտրած է բոլոր մրցանիշները հասնելով հազար միլիառ Եւրոյի, այսինքն ներքին խառն արտադրութեան 4,1%-ին։ Ֆրանսա շատ հեռու է յարգելէ Մաասթրիխթի չափանիշները եւ Եւրոպայի ամէնէն գէշ «աշակերտներէն» մէկն է։ Իտալիան իսկ շատ բարձր բացով աւելի լաւ դիրքի վրայ է։

ՀԱՅԻԹԻԻ նախագահին՝ Արիսթիտի առեւանգման ամբաստանութիւնները նեղ կացութեան մատնած են Միացեալ-Նահանգներու իշխանութիւնները, հակառակ Արտաքին նախարարին հերքումներուն։ Սպիտակ Տան բանբերն ալ բարկութեամբ արտայայտուած է, չեշտելով թէ հրաժարելու որոշումը Արիսթիտ առած է։ Այս վերջինը բնաւ համաձայն չէ եւ հեռաձայնային բազմաթիւ խօսակցութիւններով մեռեալներուն եւ զինակիցներուն կրկնած է՝ «ինծի սուտ խօսեցան, ձեզի ալ կրնան սուտ խօսիլ»։ Սի-Էն-Էն կայանէն ալ յայտարարած է «Ամերիկացիներ եւ Հայիթիցիներ միասին պաշարեցին օդակայանը, տունս, պալատը եւ սպառնալիքով պարտադրեցին որ անձնօթ ուղղութեամբ մեկնիմ։ Ասոր կ'ըսեմ պետական արդիական հարուած, արդիական առեւանգում»։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԾԻՌԻՆ ՄԷՋ Ժ. ՇԻՐԱՔԻ ԿԱՐԵՒՈՐ ԴԵՐԸ

Գերմանիոյ վարչապետին Անգարա այցին վաղորդայնին Եւրոպայի համար ճամբուն կապած Թուրքիան աչքերը յառեց Փարիզի։ Մանաւանդ որ Կ. Շրէօտէր ամէն ապահովութիւն տուած էր իր երկրին զօրակցութեան, հաւատալով որ կապուած ճապրուկը տեղը պիտի չմնայ։ Գերմանիան Ֆրանսայի հետ Եւրոպայի կարեւորագոյն երկիրը ըլլալով, Անգարայի համար ճամբուն կէսը կտրուած էր արդէն։ Կը մնար նոյն ապահովութիւնը ունենալ Փարիզէն ալ։

Այդ ակնկալութեամբ կարեւոր է Փարիզի դիրքը. մանաւանդ որ Շրէօտէր ըդգուշացած է իր տուած զօրակցութեան, ապահովութեան մէջ Ֆրանսայի բաժին վերագրելու։ Բաւած է միայն Թուրք վարչապետին թէ տպաւորութիւնը ունի որ 2004-ի վերջաւորութեան Փարիզ ժխտական կեցուածք մը պիտի չցուցաբերէ։

Թուրք հանրային կարծիքն ալ տեղեակ է թէ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին Ֆրանսացիներու մօտ տիրողը ժխտական կեցուածքն է։ Այսուհանդերձ, որոշ սփոփանքով մը կ'ըսուի, կը գրուի թէ վերջնական պատասխանը լուրջ չափով կախում ունի նախագահ Շիրաքի դատումէն։

Ինչպէս կը գրէր Փետրուար 27-ի «Հիւրրիյէթ»ին մէջ Ս. Էրկին, Անգարա մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ նախագահ Շիրաքի մօտ կատարելի չփումներուն։ Մարտին հաւանական է որ Եւրոպայի վեհաժողովը քով քովի բերէ Ֆրանսայի նախագահն ու Թուրքիոյ վարչապետը։ Առկէ զատ, կարեւոր առիթ մըն է Մայիսին Ժ. Շիրաքի ՕԹԱՆ-ի Թուրքիա գումարուելիք վեհաժողովին մասնակցելու հեռանկարը։ Լրագրողը կը չեշտէ թէ այդ հոլովոյթին մէջ կարեւոր դեր կատարելու կոչուած է Թրքական օդային գիծերու հեռահաս օդանաւերու նուազուրդին ֆրանսական Էռպիւսին տարած առաջարկին տրուելիք պատասխանը։

ՊՈԼԻՍ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆՆԵՐ

Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը Մարտ 2-ին Պատրիարքարանին մէջ ընդունած խաւորութեամբ Ծերակոյտի Եւրոպական յանձնախմբին պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ Ծերակոյտի Եւրոպական գործերու յանձնաժողովի ատենապետ Հ. Հէյնէլի։

Պատուիրակութիւնը գացած է քննելու համար Թուրքիոյ Ազգային Ժողովին ընդունած Եւրոպայի պատշաճեցումի օրէնքներուն կիրարկումի փաստերը։ Հ. Հէյնէլ հարց տուած է Մեսրոպ Արք.ին թէ հայ համայնքին հիմնական խնդիրներէն որոնք լուծուած կարելի է համարել վերջին երկու տարուան ընթացքին։

Պատրիարքը բացատրած է որ Պետութիւն — համայնք յարաբերութիւնները վերջին տարիներուն աւելի հեզասահ ընթացք ունին եւ համայնքին կալուածներուն, դպրոցներուն, եկեղեցիներուն, ուսուցիչ եւ կրօնաւոր պատրաստելու, Պատրիարքական Աթոռը որպէս օրինական անձնաւորութիւն ընդունելու ուղղութեամբ պարբերական դիմումներ կ'ըլլան Պետութեան ներկայացուցիչներուն մօտ. անոնք հաւաստիք տուած են որ բոլոր հարցերը կարելիութեան սահմաններուն մէջ լուծում կը գտնեն։

Պատրիարքարանը թէ՛ վարչապետին, թէ՛ Խորհրդարանին դիմած էր, գանգատելով համայնքի հաստատութիւններուն դէմ յարուցուած արուեստական դժուարութիւններուն մասին. այդ դիմումէն շուրջ երկու շաբաթ ետք վարչապետին հրամանով լուծուած էր Փոքրամասնութիւններու առժամեայ յանձնաժողովը եւ նոր մը նշանակուած. այս մէկուն պարտականութիւնն է սատարել փոքրամասնութիւններուն։

Մեսրոպ Արք. այս բոլորը դրական նկատած է, մեխ յայտնելով որ Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան բանակցութեան բնոյթ թուական չտալ կը կասեցնէ բարեկարգումներու ընթացքը։ Ապա եզրակացուցած է. «Ինչպէս Փարիզի մէջ ալ ըսեր էի, այսօր ալ կը կրկնեմ. հաճեցէք Թուրքիոյ նկատմամբ բարեացակամութիւն ցոյց տալ, որմէ մեծապէս պիտի օգտուին երկրին ոչ-մահմետական տարրերը»։

*
**

Մարտ 3-ի Թուրք մամուլը տեղ տուած էր նորոգուած կազմով Փոքրամասնութիւններու առժամեայ յանձնաժողովին կարեւոր մէկ որոշումին. ան կը վերաբերի համայնքային հաստատութիւններու վարիչ ընտրելու կանոններուն։ Նախապէս միայն տուեալ հաստատութեան թաղին բնակիչները կրնային վարիչ ընտրուիլ, ինչ որ լուրջ դժուարութիւններ կը յարուցանէր հայ բնակիչէ զրկուած որոշ շրջաններու եկեղեցիներուն համար։ Նոր կարգադրութեամբ մը ըսուած է թէ ամբողջ համայնքին ծառայութիւն տուող հաստատութիւններ, ինչպէս՝ դպրոց, հիւանդանոց, որբանոց, պիտի կրնան իրենց գտնուած քաղաքին որեւէ մէկ թաղէն վարչական թեկնածու եւ ընտրեալ ունենալ։

Նոր կանոնագրութեան համար հարկ է ունենալ Ներքին գործերու նախարարութեան եւ Վաքըֆներու ընդհանուր տնօրէնութեան տեսակէտը։

Արձագանգելով այս լուրին, Թուրք մամուլը կ'ըսէ թէ նոր կարգադրութեան մէջ Պոլսոյ տեղական ընտրութիւններուն որոշ կշիռ ունեցող փոքրամասնութեան քուէները չահարկելու նպատակը տեսնողներ կան։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿԻՊՐՈՍ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Մարի Ժեկօ, անգամ մը եւս կ'անդրադառնայ Կիպրոսի հարցին, որ երեսուն տարի է լուծում չի գտներ։ Ներկայիս, ճգնաժամն է, քանի Մայիս Մէկին Կիպրոս, ան որ օրինաւոր հանգամանք ունի, մաս պիտի կազմէ Եւրոպական Միութեան։

Այս միջոցին, բանակցութիւններ կը շարունակուին Նիկոսիա, երկու համայնքներու ղեկավարներուն միջեւ՝ Տէնքթաշ եւ Փափատոփուլոս։ Կրնա՞ն յաջողիլ։ Եւրոպայի ընդլայնումին պատասխանատուն՝ Կիւնթէր Վէրհէօկըն կը խորհի որ «աւելի քան երբեք պատեհութիւններ կան»։

Գրեթէ փափաքն է վերամիացած Կիպրոսի մը անդամակցութիւնը եւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնն ալ Քոֆի Անանի ծրագրով կ'ուզէ որ այս չորրորդ փորձը հաշտութեան (1977-ին՝ Քուրթ Վալտհայմ, 1984-ին՝ Փերէս տէ Քուէլար, 1992-ին՝ Պութրոս Պութրոս-Ղալի) յաջողի։ Եթէ որեւէ կարգադրութիւն չըլլայ, կղզիին միայն յոյն կիպրական մասը կը միանայ եւրոպական ընտանիքին։ Թրքական մասը ճանչցուած է միայն Անգարայէն եւ այդ պարագային բոլորովին կը կղզիանայ։ 625 հազար Յոյն Կիպրացիներու 195 հազարը կ'երազէ իր կալուածները վերագտնել, զորս կորսնցուցած է 1974-ի Թրքական յարձակման ատեն։ Անդին, 180 հազար Թուրք Կիպրացիներ ալ դէպի Եւրոպա կը նային, որ բարգաւաճման դուռը կը նկատեն։ Մնաց որ, Անանի ծրագիրը, որ կը նախատեսէ զուիցերական մոտէլի ճկուն համադաշնակցութիւն մը, արդէն մերժուած է նախորդ բանակցութիւններու ատեն։ Նիկոսիոյ բանակցութիւնները վստահութիւն չեն ներշնչեր։ Հազիւ սկսած էին, երբ Թասոս Փափատոփուլոս, Կիպրոսի նախագահը (միակը՝ միջազգայնօրէն ճանչցուած) կը ձգէր կ'երթար բուռն վիճաբանութենէ մը ետք եւ Ռաուֆ Տէնքթաշ ալ ցաւով դիտել կու տար՝ «ձեռքս ալ չսեղմեց»։

Երկու կողմերուն միջեւ խնդրոյ առարկայ հարցերը շատ են։ Կը սկսին Թրքական բանակի ներկայութենէն (30-էն 35 հազար զինուոր) մինչեւ կալուածներու հարցին կարգադրութիւնը, անցնելով 1974-ի գաղթականներու հարցէն՝ վերահաստատուելու հակառակ կողմը։ Տէնքթաշ մտահոգ է Յոյն Կիպրացիներու հիւսիս հաստատուելու հեռանկարէն (90 հազար են) եւ կը պահանջէ որ այդ թիւը նուազի, որովհետեւ իր համայնքին խառնուելէն կը վախնայ։ «Գերեզմանափորը չեմ ըլլար» յայտարարած էր բանակցութիւններէն առաջ, բայց Անգարա յանձնարարած էր իրեն, որ այն տպաւորութիւնը չթողու, որ չուզեր բանակցութեանց սեղանը նստիլ։ Խօսակցութիւններէն առաջ, «Միլլիյէթ» (Փետր. 7) կը զգուշացնէր.— «Եթէ մերժենք բանակցիլ, հարաւի մասը Միութիւն պիտի մտնէ եւ ի՞նչ պիտի պատահի։ Պիտի ըստիպուինք ընդունիլ յունական բաժնի իշխանութիւնը։ Պիտի ուզեն որ դեսպանատուն բանանք եւ ի վերջոյ, այդ պատճառաւ, Եւրոպայի հետ մեր յարաբերութիւնները պիտի վատթարանան»։

Այս անգամ, սակայն, բանակցութիւնները տարբեր բնոյթ ունին։ Երկու կողմերն ալ ստորագրեցին Քոֆի Անանի

(Շար.ը Գ. էջ)

ՓՈԹՈՐԻԿ ԽԱՂԱՂ ԿԱՐԾՈՒԱԾ ՋՈՒՐԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը Փետրուար 6-ի թիւով Թուրքիոյ համար զգայացունց հրապարակում մը կատարած էր, լայն տեղ տալով հայաստանաբնակ Հուխսիմէ Սեպիլճեան-Ղազարեանի պնդումներուն որոնց համաձայն ծագումով հայ էր Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադիր Ք. Աթաթիւրքի որդեգիր զաւակը։ Այդ աղջիկը, Սապիհա Կէօքչէն ոչ միայն յարգուած անձնաւորութիւն մըն է Թուրք հանրութեան կողմէ որպէս Աթաթիւրքի որդեգիրը, այլեւ մեծ հպարտութեան խորհրդանիշ, ըլլալով երկրին առաջին կին օդաչուն։

Պնդումներուն տէրը Հ. Սեպիլճեան-Ղազարեան Պոլիս գտնուած է շրջան մը, մաքրութեան գործերու մէջ աշխատած. այդ օրերուն (2004 Յունուար) է որ «Ակօս»ի տնօրէն Հրանդ Տինքի ու աշխատակիցներէն Տիրան Լոքմակէօզեանի մանրամասնօրէն պատմած է Սապիհա Կէօքչէնի հայկական ծագումին մասին։

Ամփոփ կերպով ըսուած՝ Սեպիլճեան գերդաստանը Այնթապէն է։ Ընտանիքին մայրը Մարիամ, հայրը՝ Ներսէս եօթը զաւակ ունեցած են, երկուքը աղջիկ. Տիրուհի եւ Խաթուն։ Ներսէս 1915-ի դէպքերուն կը մահանայ։ Երկու աղջիկները կը դրուին Ճիպինի որբանոցը ուրկէ Աթաթիւրք զինքը որդեգրած է։

Տարիներ ետք ընտանիքին մնացորդացը կը հաստատուի Սուրիա, անկէ ալ մէկ մասը 1946-ին Հայաստան կը ներգաղթէ։ Սուրիա մնացողները բազմաթիւ փորձեր կ'ընեն իրենց խլուած հարազատին հետքը գտնելու, Հայաստան գացողներն ալ կը դիմեն «Հայրենիքի Ձայն» թերթին, բայց ոչ մէկ արդիւնք կը ստանան։ Հուխսիմէ Սեպիլճեան յատկապէս կը ծանրանայ քոյրը գտնելու մօրը մտասեւեռումին վրայ. կ'ըսէ թէ մինչեւ վերջին շունչը իրենց կտակած է քոյրը գտնելու գործը։ Կ'աւելցնէ թէ խնդրոյ առարկայ Խաթուն-Սապիհան խնձորի մը կէսին նման վերջին ծայր կը նմանէր իր մեծ-մօրը՝ Մարիամին։

«Ակօս» այս նիւթին յատկացուած էջին մէջ թրքերէնի թարգմանութեամբ զետեղած է Սիմոն Սիմոնեանի «Լեռ եւ ճակատագիր» (1972) հատորէն առնուած պատմուածք մըն ալ որուն հերոսը նոյն Խաթուն-Սապիհան է։ Հոն եւս նոյն պնդումներ կ'ըլլան անոր ծագումին ու որդեգրումի մասին։ Հ. Տինք եւ Տ. Լոքմակէօզեան հարց կու տան թէ արդեօք Հուխսիմէ Սեպիլճեան-Ղազարեանի պնդումները այդ պատմուածքէն ներշնչուած չե՞ն։ Կամ արդեօք երկու աղբիւրներն ալ իրականութի՞ւնը կը մատնեն։

Կայ նշումն ալ թէ Խաթուն-Սապիհայի ծագումին մասին քրոջը աղջկան բաժները իրենց համար բոլորովին անակնկալ չէ եղած։ Կրօնափոխ Հայերու մասին այնքան առասպելական անակնկալներ յայտնուած են որ այս մէկն ալ անոնց կարգին կը դասեն։ Կրօնափոխներու հարցը Թուրքիոյ մէջ կը շարունակէ թապու նիւթ մնալ ու ակադեմական մօտեցումով ձեռք չէ առնուած տակաւին։ Իրենք կ'ըսեն թէ առ այժմ կը գոհանան տեղ տալով Ս. Կէօքչէնի մասին հայկական աշխարհին պնդումներուն եւ լուսանկարներու. ուրախ կ'ըլլան եթէ առիթ ընելով պրպտումի տրամադրութիւն կարենան ստեղծել հետազօտողներու, ակադեմական աշխատանք կատարողներու մօտ։

«Ակօս»ի այս հրապարակումը դժուար երեւակայելի փոթորիկ մը շղթայազերծած է Թուրք հանրային կարծիքին ու մամուլին մէջ։ Թերթերը լեցուն են արձագանգներով, բազմաբնոյթ մեկնաբանութիւններով, հարցականներով, դատապարտումներով, շահարկումի փորձերով։

Հասկնալի է որ նման պնդում զարմանալի յանդգնութիւն, ամբարտաւանութիւն նկատող հակազդեցութիւնները կու գան ամէնէն մոլեռանդ, ազգայնական հատուածներէն։ Անոնց կարեւորագոյններն են Թուրքիոյ Սպայակոյտին, Օդային Հիմնարկութեան յայտարարութիւնները. անոնք թէ՛ ենթակային, թէ՛ Աթաթիւրքի հասցէին նախատինք կը նկատեն կատարուած պնդումը. նաեւ՝ սպառնալիք մը Թուրք ժողովուրդին ազգային միասնականութեան։ Անմիջապէս պէտք է աւելցնել որ այս մօտեցումը քննադատական կեցուածքներու ալ տեղի տուած է զանազան շրջանակներու մէջ։ Օրինակ, Եգէականի բանակի զօր. Թոլոն չի բաժներ Սպայակոյտի նախագահութեան տեսակէտը, հարց տալով թէ եթէ Սապիհա Կէօքչէնի հայկական ծագումին պնդումը արդարացի է, ի՞նչ կը փոխուի։ Նոյնիսկ այդ վարկածէն բարենիշ մըն ալ կը հանէ Աթաթիւրքի, անոր լայնախոհութեան ու բարձրամակարդակ տեսակէտներուն փաստ համարելով «հայ» աղջնակ մը որդեգրած ըլլալու պարագան։

Յատկապէս Սպայակոյտի նախագահութեան յայտարարութիւնը հետաքրքրական հակազդեցութիւններ արթնցուցած է մամուլի մարդոց մօտ. անոնցմէ «Ռատիքալ»ի քրոնիկագիր Թ. Ալքան կը դատապարտէ թրքութիւնը արեան, կամ զուտ ցեղաբանական յատկանիշներու վրայ հիմնելու ըմբռնումը։ Ան կը գրէ. «Եթէ այդ չափանիշներով մօտենանք հարցին, Անատոլուի մէջ արդեօք գոնէ մէկ հատ իրական Թուրք կրնա՞նք գտնել»։ Ու կ'աւելցնէ թէ Անատոլուն հազարամեակներով անհամար ցեղերու բնավայր եղած է։ Ու կը հետեւի «Թրքութեան» արդիական սահմանումը որուն մէջ բոլոր «միւս»ները ընդգրկելու մարմաջը ակներեւ է որոշ շրջանակներու մօտ. «Եթէ Թրքութիւնը դիտենք ոչ թէ արեան, այլ մշակութային տեսանկիւնէն (Աթաթիւրք ալ համանման այդպէս ըրած էր), պէտք է Թուրք նկատէք բոլոր այն մարդիկը, որոնք կ'ըսեն թէ Թուրք են»։

Նոյն տեսակէտը խորացուցած լրագրող մըն է Օքթայ Էքշի (Հիւրրիյէթ, Փետր. 24), որ կը շեշտէ թէ Աթաթիւրքի եւս Թուրք հայրենակիցի սահմանումը այդ գաղափարին վրայ հիմնուած է։ Ան չի վարանիր նաեւ Սպայակոյտի յայտարարութիւնը որակելու «Թունաթաթախ»։ Յետոյ կը ծանրանայ շատ ուրիշներու կողմէ ալ մատնանշուած կէտի մը վրայ. Ս. Կէօքչէնի նման «իսկական Թուրք ազգայնական մը որ ի հարկին այս ազգին համար յանձն առած է կեանքը նուիրել, առոր փաստը տալով պատերազմի դաշտին վրայ, ըլլայ Հայ թէ կրակապաշտ, ոչ մէկ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ»։ Այս մօտեցումը բաժնողներէն է «Սապահ»ի լրագրող Հ. Ուլուչ որ կը հարցնէ թէ ի՞նչ կը փոխուի նոյնիսկ երբ փաստուի թէ Ս. Կէօքչէն հայկական ծագումի տէր էր։ Ան ալ կը կրկնէ թեզը թէ ան որ Թուրքիոյ քաղաքացի կը նկատէ ինքզինք, Թուրք է եւ վե՛րջ։ Ինք ալ Չէրքէզ է, այսինքն՝ կովկասցի, բայց նոյնքան Թուրք, որքան՝ ուեւէ Թուրք։

Նոյն ուղղութեան վրայ քայլ մը աւելին ըրած է «Միլլիյէթ»ի լրագրող Մ. Ալչըք։ «Հայ ըլլալը ամօ՞թ է», հարց կու տայ ան, աւելցնելով. «ո՛չ, Հայ ըլլալը ամօթ չէ, որբ ըլլալն ալ»։ Յետոյ կը գրէ. «Սակայն եթէ Ս. Կէօքչէն հայկական արմատներ ունի եւ գաղտնի պահուեր է, ատիկա ցոյց կու տայ թէ Աթաթիւրք եւ իր որդեգիր զաւակը երկար տարիներ խաբեր են հանրային կարծիքը։ Ուստի, մարդ մտածելու կը մղուի թէ Աթաթիւրք եւ որդեգիրը ամօթ նկատած են Հայ եւ որբ ըլլալ։ Եւ ասիկա նուաստացուցիչ կարծիքներու կ'առաջնորդէ Հանրապետութեան այն հերոսներուն մասին որոնք մեր մէջ չեն այլեւս»։

Հայութիւնը ամօթ նկատել մերժողներէն է Փ. Ալթայլը («Հիւրրիյէթ», Փետր. 23) որ շատ վրդոված է ներկայի վիճարկումէն։ Ս. Կէօքչէնի նկատմամբ իր յարգանքը որեւէ կապ չունի անոր ազգային ծագումին հետ ու այդ մասին վէճերը ոչինչ կը պակսեցնեն այդ յարգանքէն։ Կ'ըսէ միայն թէ անոնք նախատինք են Աթաթիւրքին որ որդեգրած է զինքը։

Նման վէճի մը անխուսափելի էր վաւերագրականին միջամտութիւնը։ Գլխաւորաբար «Հիւրրիյէթ» եւ «Միլլիյէթ» (Փետր. 22-23) բաւական տեղ յատկացուցած են այդ մարզին։ Կան դիւաններէ դուրս բերուած տուեալներ, ինչպէս Ս. Կէօքչէնի տոհմածառը, ընտանեկան լուսանկարներ, որոնք զինքը կը ներկայացնեն Պոլսոյ քաղաքապետութեան գլխաւոր քարտուղարի մը զաւակը։ Հայրը մահացած է երբ ինք անչափահաս էր։ 1925-ին Պուրսայի իրենց բնակարանին դրացի ապարանքին մէջ կը մնայ Աթաթիւրք, աղջնակը անոր մօտենալով կը յայտնէ ուսանելու իր փափաքը. ան ալ զինքը Անգարա կը տանի, կ'որդեգրէ։ 1956-ին Թուրք լրագրող Հ. Քըլանչ տասը օր տեւող տեսակցութիւններ ունեցած է Ս. Կէօքչէնի հետ, անոր մերձաւորներուն, բարեկամներուն հետ խօսած, ոչինչ լսած է անոր հայկական ծագումին մասին։

Խնդրայարոյց այդ ծագումին մասին փաստագրական ժապաւէնի մը հեղինակը Կիւլշահ Չէլիքէր ալ որ երեք տարուան պրպտումներէ ետք պատրաստած է ժապաւէնը, ոչ մէկ հետք գտած է Ս. Կէօքչէնի հայութեան մասին։

Նոյնն է Աթաթիւրքի միւս որդեգիրին Իւ. Ատաթէփէի հաւաստումն ալ։ Ան մամուլի ասուլիսով մը յայտնած է թէ «քոյրը» մեծ անարդարութեան մը զոհ է եւ ինք մեծապէս վրդոված է այդ պատճառով։ Ան իր պատրաստած տոհմածառն ալ (Ս. Կէօքչէնի) ցրուած է մամուլին։ Հոն որպէս ծննդեան վայր նշուած է Պուրսան, թուականը՝ 1913 Մարտ 22։ Հօրը քարտուղարութեան վայրն ալ փոխուած է Խոտրնէի։ Կ'ըսուի նաեւ թէ Երիտասարդ Թուրք մը ըլլալուն Ապտիւլ Համիտի կողմէ Պուրսա աքսորուած ու հոն մեռած է։

Ծաւալուն այս վէճը զուրկ չէ քիչ մը զուարճալիի յատկանիշէն ալ. մէկը «Հիւրրիյէթ»ի քրոնիկագիր Է. Խօզէթաքի (Փետր. 25) զուգահեռով յայտնուածն է. ան հակադրելով ծագած վէճին մէջ աշխարհակալութեան դերը նշմարելու չափ չափազանցողներու, կու տայ Քրիստոսի ու Մարիամ Մագթաղինացիի օրինակը։ Այս վերջինին մասին յայտնուած վարկաբեկիչ պնդումները որեւէ վնաս պատճառա՞ծ են Քրիստոսի որ իր ծագումի պնդումները վնասեն Ս. Կէօքչէնի ու զինքը որդեգրողին։

Կայ հայութեան պնդումի տէրերուն ուղղուած քօղարկեալ ակնարկութիւն մըն ալ. «անոնք որոնք այդ պնդումով իրենց բաժին մը հանելու կը ձգտին, իրականութեան մէջ Հայերը կը վարկաբեկեն» կը գրէ Է. Փազարճը («Թէրճիւման», Փետր. 25). ապա հարց կու տայ թէ Հայ հաւաքականութիւնը ա՞յս աստիճան եսասէր էր որ մատ մը երախան իր վիճակին լքելով խոյս տուաւ։ Կ'աւելցնէ «պատմական» իրողութիւն մըն ալ. «մնաց որ այդ շրջանին Պուրսայի Հայերէն ոչ ոք տարագրուած է։ Աքսորեալները անոնք չէին, ուրիշներն էին»։

Զուարճալիին գլխուն տակ կարելի է դասել նիւթին առընչութեամբ Թուրք մամուլին մէջ ներքին հակադրութեան երեւոյթ մըն ալ։ Աթաթիւրքի որդեգիր աղջկան հայկական ծագումի նիւթը «Ակօս»ի կողմէ հրապարակուելէն ետք, Ա. Էջի զգայացունց խորագիրով՝ «Սապիհա Կէօքչէնի 80 տարուան գաղտնիքը», անոր արձագանգեց Թուրքիոյ մեծագոյն օրաթերթը «Հիւրրիյէթ» (Փետրուար 21)։ Անոր արձագանգն էր որ շղթայազերծեց փոթորիկը։ Ու կան լրագրողներ որոնք չեն մոռնար այդ արձագանգը քննադատել, ինչպէս վաստակաւոր մը Հասան Բուլուր որ կ'ըսէ թէ ոչ «Ակօս»ը, ոչ ալ անոր տնօրէն Հրանդ Տինքը հանրածանօթ անուններ էին Թուրք հանրութեան համար, բայց հանրածանօթ դարձան իրենց տեղ տուած պնդումով ու անոր Թուրք մամուլին մէջ գտած արձագանգով։ Իբր թէ գնահատական տողերով կը հեգնէ Հ. Տինքի մօտեցումները, Թուրքիոյ հանրապետական շրջանի տնօրինումները քննադատող տողերը։ Կ'ըսէ թէ յայտնի է անոր քաջ Թրքագէտ ըլլալու պարագան ու հարց կու տայ որպէս վերջաբան, թէ ծանօ՞թ է արդեօք նաեւ «Թիկնոցէն տակէն զաւազան ցոյց տալու» ասացուածքին։

Աթաթիւրքի նման անհպելիի մը որդեգիր զաւկին հայկական ծագումին վէճին լաւագոյն բնորոշումը կու տայ քրտական օրաթերթ «Էօզկիւր Փոլիթիքա»յի քրոնիկագիրներէն Ճ. Մէրվան (Փետր. 26). ան կ'ըսէ «Ս. Կէօքչէնի հայութեան հրապարակումը անթիւ օգուտներ ունի։ Նախ յայտնի դարձած է թէ ի՛նչ է իրականութիւնը Աթաթիւրքի «բարոյական զաւակ»ներու հարցին զոր տարիներով կլլեցուցած են ժողովուրդին։ Ամբողջ շրջանի մը կեղծ պատմութեան ամէնէն թանձր քօղերէն մէկը որ «Աթաթիւրքը պահպանելու, թեւարկելու» քօղն էր, պատռած է այլեւս։ Բացուած ճեղքը պիտի մեծնայ։ Պիտի տեսնենք թէ ո՛րքա՛ն սուտեր, սադրանքներ կային անոր ետին»։ Ճ. Մէրվան այս միջադէպը քէմալականութեան պաշտօնական գաղափարականին եւ անոր պարփակած կարծիքներուն պատմութեան հետ ճակատումին սկզբնակէտ կը նկատէ, ըսելով թէ առանց պաշտօնական գաղափարաբանութիւնը աղբաման նետելու, ո՛չ հաւասարութիւն, ոչ բազմամշակութայնութիւն կարելի է իրագործել։ Ըսածին որպէս ապացոյց, կը մատնանշէ ամէնէն արմատական ցեղապաշտներուն եւ քէմալականներուն յարուցած աղմուկ-աղաղակը։ Ապա կ'եզրակացնէ. «բախումը խոր է ու ու. անխուսափելիօրէն պիտի դիմէ մինչեւ պատմութեան հետ առերեսումի, անոր հետ հաշիւ նստելու հանգրուանները»։

Մօտեցումներու, ժխտական, դրական, հարցական, դատապարտող շերտերով կը մատնուի նոյն եւ միակ պարագան. Թուրքիա ազգային ինքնութեան խոր տագնապ մը ունի, նոյնիսկ երբ ան քօղարկուած, ճնշումի տակ պահուած, անտեսուած է ու ամէն բան ծածկուած «Թուրքիացի»ի միամակարդակ, համահարթեցնող պիտակին տակ։

Պատմութիւնը մօտ հարիւր տարի ետք իրեն պարտադրուած կեղծիքին, ուրացումներուն վրէժը կը լուծէ։ Ու, երբեմն, իսկապէս, ի՛նչ քիչ բան հարկաւոր է ամէնէն խաղաղ կարծուած ջուրերուն մէջ փոթորիկ մը շղթայազերծելու համար...։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ԽԱՂԱՂ ԿԵԱՆՔ՝ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԸ ՄԷՋ»... ԵՒ ԻՐ ՀԱԿԱՌԱԿԸ

Հայկական մամուլին մէջ, յաճախ կը կարդանք Հայաստանի մէջ գործող ու բարգաւաճող աղանդներուն եւ իրենց հետեւորդներուն անհաւատալի թիւերուն մասին։ Այս շարժումներէն ամէնէն ազդուներէն մէկն է «Եհովայի Վկաներ»ու աղանդը։ Ան իր աւերները կը գործէ ե՛ւ ընտանիքներուն ե՛ւ ազգային կեանքին մէջ։ Բոլորին ծանօթ են մանաւանդ անոնց որդեգրած սահմանափակումները բժշկական մարզէն ներս, յատկապէս արիւնափոխանցման (transfusion sanguine) շուրջ։ Անոնք պառակտումի պատճառ են նաեւ ընտանիքներուն մէջ ուր «ընտրեալ»ի իրենց դիրքը զիրենք կը բաժնէ իրենց հարազատներէն։ Հոգեւոր գետնի վրայ, անոնք աւերիչ դեր մը կը խաղան յարձակելով մեր հայրերու հաւատքին ու սրբութեանց վրայ. պարզունակ գաղափարներով ու նոյնքան միտ պատկերներով զինուած, անոնք կը միտին հիմնայատակ ընել 1700 տարուան հոգեւոր փորձառութիւն մը՝ հիմնուած Սուրբ Գրոց եւ Եկեղեցւոյ Հայրերու ուսուցումին վրայ(1)։ Ազգային հարցերուն մէջ եւս իրենց ուսուցումը նուազ վտանգաւոր չէ ինչպէս որ կը տեսնենք Հայաստանի մէջ ուր զինուորական ծառայութիւնը մերժելով, անոնք պետութեան հանդէպ անընդունելի անհնազանդութիւն մը կը ցուցաբերեն եւ երկրին ապահովութեան կը սպառնան։

Այս «հոգեւոր» շարժումի վարդապետութեան մասին գոյութիւն ունեցող ուսումնասիրութիւնները սակաւաթիւ են, դժբախտաբար եւ քիչ տարածուած, մանաւանդ Արեւմտեան Եւրոպայի հայ գաղութներուն մէջ ուր այս աղանդը մինչեւ այսօր բաւական գործօնօրէն կը գործէր։ Հայաստանի եւ Պարսկաստանի մէջ

քանի մը տարիներէ ի վեր Հայց. Առաքելական Եկեղեցին դէմ առ դէմ կը գտնուի այս աղանդին. քանի մը առիթներով հրատարակուած է հանգուցեալ Զարեհ Արք. Այվազեանի «Ամենասուրբ Երրորդութիւն՝ պատասխան Եհովայի վկաներուն»(2) աշխատասիրութիւնը: Ձենք ուզեր այստեղ այս գործին տուած դաւանաբանական ու աստուածաբանական մանրամասնութիւններուն մէջ մտնել: Կը բաւէ միայն յիշել թէ հերքելով Յիսուս Քրիստոսի աստուածութիւնը եւ ուսուցանելով թէ ան լոկ մարգարէ մըն է, «Եհովայի Վկաներ»ը քրիստոնեայ եկեղեցիներուն ընտանիքէն ինքզինքնին, ինքնըստինքեան, դուրս կը դասեն:

Քանի մը շաբաթներէ ի վեր սակայն այս շրջանակներուն պատկանող անձեր գաւառի մէջ քարոզչական աշխոյժ արշաւի մը ձեռնարկած են:

Վիէնի փոքրիկ գաղութը որ տասնեակ տարիներով զերծ մնացած էր անոնց «առաքելութիւններէն», «Եհովայի Վըկաներ»ուն համար նոր թիրախ դարձած է կարծէք: «Մաքուր հայերէն խօսող» եւ «ճաշակաւոր զգեստ»(3) հագած անձ մը տունէ տուն կը պտըտի: Ան կը փորձէ հայկական օճախներէն ներս մտնել բաժնելով հայատառ պատկերազարդ թըռուցիկներ որոնք կը խոստանան «խաղաղ կեանք մը նոր աշխարհի մը մէջ»: Առաջարկը անշուշտ իւրաքանչիւրիս սըրտին եւ միտքին մօտիկ է եւ շատերուն վկայութեամբ դժուար է անշուշտ դուռերնիս չբանալ մեզ այցելող «հայրենակից»ի մը առջեւ: Մենք կրնանք զինք ընդունիլ քրիստոնէավայել ձեւով, որպէս ուէ հայրենակից, սակայն իրեն պարտինք յիշեցնել Վարդանանց հերոսներու նշանաբանը թէ «մեր Հայրն է Սուրբ Աւետարանը եւ մեր Մայրը՝ Եկեղեցին», թէ մեզի համար Քրիստոնէական հաւատքը շապիկ մը չէ զոր կրնանք փոխանակել անգամ «խաղաղ կեանքի մը» դէմ, նոյնիսկ եթէ ան մեզ պիտի բնակեցնէ «նոր աշխարհ»ի մը մէջ ինչպէս որ շատ ուրիշներ ալ, իրենցմէ առաջ, խոստացած էին:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Վիէն, Փետրուար 21

Ծանօթագրութիւններ

(1) Եհովայականները յաճախ Սուրբ Գիրքէն, յապաւուած եւ աղաւաղուած մէջբերումներ կը կատարեն ընթերցողը տպաւորելու համար:

(2) Հրատարակութիւն Թեհրանի Հայոց թեմի կրօնական խորհուրդի: «Ալիք» տպարան, 2000 թուական, 24 էջ:

(3) Այս խօսքերը քաղած ենք տուեալ քարոզիչին այցելած անձերէն:

ՇԱՒԻԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԵՆԵՏԻԿԸ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մշակութային յանձնախումբին կազմակերպած վերջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Փետրուար 21-ին: Նիւթն էր «Հայկական Վենետիկ»ը:

Կրօնական Ընկերակցութեան անդամ՝ Եդուարդ Թօփալեան, լուսանկարներու սփռումով, ներկայ հանրութեան պատմեց վերջերս Տոճերու քաղաքը կատարած իր այցելութիւնը, ցոյց տալով հայկական հնադարեան ներկայութեան տեղւոյն վկաները որոնցմէ ամենահինը կ'երթայ մինչեւ 550 թուականը:

ԺԳ. դարուն արդէն, Հայերը Վենետիկի մէջ ունէին իրենց սեփական տունը: 1434-ին, կը յիշատակուի Ս. Խաչ եկեղեցին, «Քալլէ տէի Արմենի»ի վրայ. այսօր, քանի մը նորոգութիւններէ վերջ, ան գործօն աղօթատեղի մըն է՝ սեփականութիւնը Մխիթարեան Միաբանութեան: Մեզի ցոյց տրուեցաւ «Սան Ծորճիօ» կղզիին հօյակապ տաճարը, կառուցուած ԺԶ. դարուն, քաղաքին հայկական գերեզմանին վրայ... որմէ փըրկուած է միայն մէկ դամբարան, իբրեւ նմոյշ: Տպաւորիչ էին նաեւ հայատառ հին արձանագրութիւնները որոնք կը նշմարուին Ս. Մարկոս Մայր Տաճարի մուտքին սիւներուն վրայ: Վենետիկի Հայերը կու գային Կիլիկիայէն եւ Հին ու Նոր Ջուղայէն, վկայ՝ «Ռուճօճիուֆա» փողոցը: Անոնք վարպետ վաճառականներ էին որոնք կը ծաւալէին կենսունակ գործունէութիւն, հարստացնելով «Սերենիսիմ»ը, որ իր կողմէ, կ'օգնէր ու կը քաջալերէր այս առեւտուրը: Անոնցմէ յիշուեցաւ Զաքարի Շեհրիմանի անունը (1708-1786), Ջուղայեցի մեծանուն Շահրիմանեան գերդաստանէն, որ ԺԸ. դարուն բարգաւաճ առեւտրական հաըստութիւններու տէրն էր ու քաղաքին քանի մը շքեղ պալատներու կառուցողը:

Մշակութային գետնի վրայ ալ, Վենետիկը մեծ դեր խաղացած է. ան կը հանդիսանայ հայ տպագրութեան ծննդավայրը, երբ 1509-ին, Յակոբ Մեղապարտ լոյս կ'ընծայէ «Ուրբաթագիրք»ը՝ առաջին հայերէն տպագիր մատեանը:

1715-ին, Վենետիկ կը հասնի Մխիթար Սեբաստացին ու Ս. Ղազար կղզիին մէջ կը հիմնէ իր միաբանութիւնը, նոր թափ տալով հայ մշակոյթի ծաղկման, ծանօթացման ու տարածման: Անոր տպարանը մանաւանդ, դարերով մեծ դեր խաղացած է այդ ուղղութեամբ մինչեւ իր վերջնական փակումը, քանի մը տարիներ առաջ...

Ապա, պտոյտը շարունակուեցաւ ընդարձակման ընթացքի մէջ՝ Ս. Ղազար կղզին: Միաբան Հ. Յովսէփի ուղեկցութեամբ, տեսանք հարուստ գրադարանը, թանգարանը, իր մոմիայով եւ թանկարժէք իրերով եւ մանաւանդ ազգային ժառանգութիւն՝ 4,500 ձեռագիրները, խնամքով պահպանուած երեսուն տարի առաջ կառուցուած մատենադարանին մէջ:

Վենետիկեան այս պտոյտը աւարտեցաւ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի քանի մը լուսանկարներով: Վարժարան, հիմնուած 1836-ին, դարբնոցը բազմաթիւ հայ մտաւորականներու որ այսօր վերածուած է պանդոկի, առանց այցելելու կարելիութեան...:

Փակ տպարան, փակ վարժարան ու նաեւ վաճառուած ազգապատկան կալուածներ: Այսօր, մեր կարեւոր գաղթավայրերէն Հայկական Վենետիկի պատկերը, բաւական տժգունած է, կորսընցնելով իր երբեմնի փառքն ու ճառագայթումը: Ե՞րբ պիտի գայ նոր զարթօնքը:

ՀՐԱՉՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

ԱՍԱՏՈՒՐ

Իր անունը կրող հատորին հրատարակութեան առթիւ(*), Ասատուրի նոր գործերու ցուցահանդէս մը կազմակերպած է Իվ տը Ֆոնպրին(**), Մարտ 5-էն Ապրիլ 30: Փակ է Շաբաթ օրերը:

(*) **Assadour**, par Gérard Xuriguera, Editions Franck Van Wilder.

(**) Galerie «Cahiers d'Art», 14, rue du Dragon, 75006 Paris.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՕՐՍԸՆ ՈՒԵԼՍ ՄԱՐԳԱՐԷ՞

Լը Մոնտի շաբաթավերջի յաւելուածը (Փետր. 29) շահեկան յայտնութիւն մը հրատարակած է, որ կը վերաբերի Օրսըն Ուելսի 1982-ի մէկ մարգարէութեան:

1982 Մարտին, Ուելս 67 տարեկան է եւ դեռ երեք տարուան կեանք ունի: Փարիզ կը գտնուի, ուր ձէք Լանկ իրեն պիտի յանձնէ պատուոյ լեգէոնի շքանշանը եւ փորձէ դրամ գտնել իր մէկ ծրագրին համար՝ Արքայ Լիըր նկարահանել: Ժագ Կռան-ժուան, 33 տարեկան է, հեղինակ է քանի մը կարճ փաստանկարներու եւ կարեւոր յօյսերէն է ֆրանսական շարժարուեստին: Կ'ուզէ որ Օրսըն Ուելս խորհրդաւոր խորհրդականներէն մէկը ըլլայ աշխարհի մեծերուն, իր երկրորդ ֆիլմին, Պանթէոնի մէջ: Բեմանիւթը կարդալէ ետք, Օ. Ուելս կը մերժէ եւ Կըռան-ժուան կ'առաջարկէ իրեն բացատրել իր մերժումը գամերային առջեւ եւ կը յայտնէ որ այդ տեսարանը պիտի ընդգրկէ իր ֆիլմին մէջ: Ուելս կ'ընդունի, թէեւ չըմած նման համարձակութենէ մը, բայց դրամ կ'ուզէ, երկու ձոյլ ոսկի: Կռան-ժուան չի յուսահատիր, կը յիշէ որ հայրը մեռնելէն առաջ բաներ մը ձգած է. Նանթ կը փութայ եւ գանձը կը գտնէ եւ կը յանձնէ Ուելսի ինչ որ ուզած էր, ժամադրութիւն ալ տալով Մարտ 5-ին, Պուա-տը-Պուլոնեը, Կռանտ Գասգատ: Ուելս գոց կ'արտասանէ իր գրածը: 22 տարիներ ետք, Լը Մոնտ կը հրատարակէ այդ երկխօսութիւնը, որ այսօր գրեթէ մարգարէական բնոյթ ունի: Բայց, Կըռան-ժուան չի կրնար ֆիլմը աւարտել, ուրիշ մը կը դարձնէ, յետոյ քսան տարի յունական կղզի մը կը քաշուի: Անցեալ տարի, սինեմայի փափաքը կրկին կ'արթըննայ եւ Պերթրան Թավերնիէի հետ բեմանիւթ մը կը գրէ՝ «Լիսաֆէր եւ ես»: Կը ներառնէ Ուելսի հետ տեսարաններէն մաս մը, 1982-ի չաւարտած ֆիլմէն: Ժագ Կռան-ժուան Մոնտի յաւելուածին տրամադրած է այդ երկխօսութենէն հատուածներ:

Կռան-ժուանի ձայնը.— Ինչո՞ւ մերժեցիք խաղալ այդ դերը, Պ. Ուելս:

Օրսըն Ուելս.— Որովհետեւ համաձայն չէի: Կատակերգութի՞ւն մըն է թէ լուրջ խորհրդածութիւն մը: Ինչո՞ւ համար հընարել ազնուական մը, որ նստած է երկու մեծ ժողովուրդներու միջեւ ու որ անոնց մասին ամէն բան գիտէ...: Հարցը այդ երկու «մեծ երկիրներուն» միջեւ չէ: Ո՛չ, երկուքն ալ ամբողջական բնաջնջման կարողութիւնն ունին եւ ուրեմն, զիրար կը բնաջնջեն: Հարցը այդ երկու մեծ ուժերը չեն –որոնք այդ ձեւով ապաքինուած են– այլ, բնաջնջման հիւլէական կարելիութիւնը, որ այլեւս ամէն տեղ է մոլորակին վրայ: Չեմ խորհիր որ Թըշնամին Ռուսաստանը կամ Ամերիկան ըլլան. ո՛չ. Թշնամին նոյնի՛նքն հիւլէական բնաջնջման կարողութիւնն է, որ կրնայ երեւիլ փոքր երկիրներու ետին, որոնք ունին, թերեւս Փաքիստանը, Իսրայէլը կամ թերեւս Հարաւի Ափրիկէն...: Կրնայ ահաբեկիչ մը ըլլալ, որ Նիւ-Եորքը օդը հանէ եւ այն ատեն իրարու կը հետեւին: Կարծիքս է, միայն իմ կարծիքն է:

Կռան-ժուանի ձայնը.— Ֆիլմիս մէջ տեսարան մը կայ, ուր լարախաղաց մը կը թափառի, գինով, Պերլինի պատին վրայ եւ չի յաջողիր իյնալ այս կամ այն կողմը, որովհետեւ չի գիտեր թէ ճըշմարտութիւնը պատին ո՞ր կողմն է, թէ միւս կողմը:

Օրսըն Ուելս.— Ինչո՞ւ համար անձ մը որ ֆիլմեր կը պատրաստէ, հարց կու տայ թէ «ո՞ւր է ճշմարտութիւնը», երբ ամէն ինչ որ կը ներկայանայ պաստառին վրայ սուտերու շարան մըն է...: Եթէ սուտեր չըլլային, Արուեստը չէր ըլլար:

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

16

– Եթէ մնամ, Արփի՛կ, – կ'ըսէի – կը վախնամ, որ քեզ չկարենամ այնպէս սիրել, ինչպէս կը սիրեմ հիմա ... Իմ մեղքս չէ, Արփի՛կ որ աշխարհը այսպէս խստացուցած է սիրտս, հպա՛րտ, հպա՛րտ... Թո՛յլ տուր, որ քեզ սիրեմ հպարտութեամբ, սիրե՛մ տակաւին երկար, տակաւին զօրութեամբ: Սիրե՛մ միշտ ու, որպէս զի քեզ սիրեմ միշտ, աղուոր Արփիկ, թո՛ղ տուր, որ մեկնիմ: Սիրելի՛, քաղցր, անոյշ Արփիկ. ըսէ՛ այո՛, ըսէ՛ այո՛:

Ո՛չ, ո՛չ, կը հծծէր արցունքներուն մէջէն:

– Լսէ՛, Արփի՛կ, – կը յամառէի աւելի տառապանքով, – Նայէ՛ աչքերուս. տե՛ս կրնա՞ս ըսել, որ քեզ չեմ սիրեր... Կը սիրեմ, կը սիրեմ քեզ, կը սիրեմ աչքերդ ձեռքերդ, քու առատ ու անոյշ մազերդ, կը սիրեմ առատաձեռն ու վեհանձն հոգիդ, որ փողոցի տղայ մը բարձրացուց մինչեւ սրտի իշխանի բարձր գահին: Կը սիրեմ քու թրթռուն ու աղուոր մարմինդ, կը սիրեմ ձայնդ, Արփի՛կ: Ու հաւատա՛, որ քու աչքերուդ բոցը պիտի մնայ աչքերուս մէջ ու ափերս պիտի պահեն ձեռքիդ յիշատակը: Սիրտս ամուր է, բայց հաւատարիմ, Արփի՛կս: Գիտե՛մ, որ մինչեւ վերջին վայրկեանը ձայնդ պիտի խօսի սրտիս մէջ, արիւնդ արեանս մէջ: Արփի՛կ, հասկցի՛ր, որ չեմ կրնար մնալ, ես աղջիկ չեմ, ես չեմ կրնար ընդունիլ առանց տալու: Տե՛ս, ապրած եմ սարսափելի օրեր... Օր մը յանկարծ օտար ու թշնամի քաղաքի մը մէջ ես գիս գտած եմ որբ ու պանդուխտ ու շատ փոքրիկ... Մինակս ճամբայ ըրած եմ տարիներ, ինկած եմ հիւանդ ու վիրաւոր, բայց միշտ ոտքի ելած եմ առանց խանարհելու, առանց հպարտ գլուխս ծունկի վրայ հանգչեցնելու, Արփի՛կ, նայէ՛ աչքերուս, հասկցի՛ր զիս...

– Մնա՛, մնա՛, Երուա՛նդ, – կը հծծէր յուսահատ արցունքներուն մէջէն, – մնա՛, պզտիկ Երուանդ, – ու կը համբուրէր մազերս տաք ու յուսահատ շրթունքնե– րով:

Նայեցայ խստութեամբ իր թաց ու աղուոր աչքերուն: Յանկարծ ինկաւ վրաս ու աչքերս համբուրեց կատաղութեամբ, իր մարմինը կը դողդոջէր բազուկներուս մէջ: Ձեռքերը կը դողդոջէին, սպիտա՛կ, կը տեսնէի զանոնք ուսերուս վրայ: Ելաւ ոտքի, արտասուքները սրբեց, շտկեց մազերը, նայեցաւ աչքերուս ու բսաւ ուժով, բայց նաեւ ցաւով ու սիրով:

– Մնաս բարով, Երուա՛նդ, մնաս բարով, վաղ առաւօտ կը մեկնիմ Թիֆլիս: Տե՛ս, երբե՛ք երբե՛ք չեմ մոռնալու, որ մերժեցիր զիս: Բայց սիրում եմ քեզ. սիրտդ գիտէ, որ սիրում եմ քեզ աւելի, քան դու ես ինձ սիրում...

– Արփի՛կ, – ըսի դողդոջուն, – տե՛ս, դեռ կրնաս քիչ մըն ալ մնալ. բաժնուի՛նք առանց դառնութեան...

Ու զգացի, որ կը տկարանամ: Սիրտս կը ցաւէր: Ծունկերս կը դողդոջէին:

– Ո՛չ, – ըսաւ տխուր, – ուշ է, Երուա՛նդ ջան. ինձ սպասում են. յետոյ տըկար եմ: Դի՛ր ձեռքդ սրտիս, մարմինս այրւում է: Նայի՛ր, չմոռանաս ինձ. ամէն տարի Ապրիլի տասնչորսին... կը գրես երկա՛ր, շա՛տ, շա՛տ երկար, կը կարդամ ժամերով ու չի սպառի: Մնա՛ս բարով, Երուա՛նդ...

– Արփի՛կ, – ըսի դողդոջուն:

Ելանք ոտքի: Քալեցինք լուռ ու անցանք պարտէզը:

Փողոցը լուսաւոր էր ու բազմամբոխ. փողոցի մը անկիւնը կեցանք: Մեր ձեռքերը գտան իրար ու գլուխս հեզ՝ ծըռեցի իր կուրծքին եւ չեմ գիտեր ի՛նչպէս ձեռքս ինկաւ ձախ կրծքին... իր հարուստ ու աղուոր սրտին վրայ, որ կը զարնէր ամուր: Կրքով համբուրեց գիս մազերուս վրայ, յետոյ աչքերուս. կ'արտասուէր:

– Չա՛ր, չա՛ր, – ըսաւ վերջապէս, – մնաս բարով...

Լռեցինք:

– Ցխմա՛ր, – աւելցուց դառնութեամբ ու աչքերը շողացին չարութեամբ, – յիմա՛ր, շուտով կը զղջաս...

Ու գնաց: Գնա՛ց առանց ցաւի: Դէմքը կ'արտայայտէր ուժ ու կորով: Յանկարծ կեցաւ: Դարձաւ ետ: Եկաւ վրաս: Մութին մէջ երկարօրէն նայեցաւ աչքերուս: Աչքերը ողողուեցան արցունքով: Ձեռքերս սեղմեց իր տաք ձեռքերով:

(Շար. 74)

(Տար. Ա. էջէն)

ժամանակացոյցը Փետր. 13-ին, Նիւ - Եորք: Ըստ անոր, միջնկիպրական խօսակցութիւնները պիտի տեւեն մինչեւ Մարտ 21: Եթէ առկախ հարցեր մնան, երաշխաւոր երկու երկիրները՝ Յունաստան եւ Թուրքիա օգնութեան կը կանչուին: Մնայուն դժուարութեանց պարագային, Քոֆի Անանի կը մնայ վերջին խօսքը:

Թրքական բաժնի բնակչութիւնը, որ տնտեսապէս Անգարայէն կախում ունի (մինչեւ իսկ ջուրը կը հայթայթէ), յոգնած է երեսուն տարուան շրջափակումէն եւ կղզիացումէն, ուրեմն մեծամասնութեամբ վերամիացման ի նպաստ պիտի քուէարկէ: Յունական կողմը սակայն, յայտնի չէ: Փետրուար 22-ին հրատարակուած հարցախոյզ մը «Փոլիթիս»ի մէջ, նախատեսել կու տայ վերամիացման աննպաստ քուէարկութիւն մը (40%-ը՝ դէմ, 31-ը՝ թեր, 29-ը՝ անորոշ): Զբօսաշրջութիւնը, օրինակ, վախ ունի որ Հիւսիսը մրցակցութիւն կը պատճառէ, քանի հոն գիները աւելի ցած են: Պանդոկապետները կը յուսան որ Զբօսաշրջութեան նախարարութիւնը կեդրոնական Պետութենէն կախում կ'ունենայ եւ ոչ ամէն մէկ «հաստատուած Պետութենէ», որպէսզի գիները չտարբերին: Անորոշ կացութեան մէջ մտահոգ են:

Բայց, հիմնական փոփոխութիւն մը կայ, Թուրքիա հիւսիսային Կիպրոսի հողատարը, իր գինիին մէջ ջուր դրած է: Էրտողանի համար, եւրոպական ծրագիրը իր «բացարձակ նախապատուութիւնն է» եւ համաձայնութեան եկած է զինուորականներուն հետ: Հաւատարիմ՝ Աթաթիւրքի գաղափարին, «զանազան երկիրներ կան, մէկ քաղաքակրթութիւն կայ», զօրավարները մեծամասնութեամբ կողմնակից են անդամակցութեան:

Թուրքիա թեկնածու ընդունուած է Հելսինքիի վեհաժողովին, 1999-ին, բայց «փոքրիկ Ասիան» միշտ կը սպասէ որ թուական մը տրուի բանակցութիւնները սկսելու համար: Էրտողան կ'աճապարէ, կառչած է Պրիւսէլի որոշումին՝ սկսի՞լ թէ ոչ բանակցութիւնները: Կիպրոս դեր ունի որոշումին մէջ:

Կիպրոսի հարցին չլուծուիլը «կրնայ լուրջ խոչընդոտ մը ըլլալ» Թուրքիոյ անդամակցութեան, զգուշացուցած էր Յանձնախումբը 2003-ի աշնան: Զօրավարները գիտեն: «Անձնական չփումներու շնորհիւ է Նախագահին եւ Սպայակոյտի պետին», որ Նիւ-Եորքի համաձայնութիւնը գոյացաւ, ըսած է Արտաքին Նախարար՝ Ա. Կիւլ, երբ կարգ մը երեսփոխաններ պատրաստ էին զինք ամբաստանելու որ աժան-աժան ծախած է Կիպրոսը:

Թրքական ընդդիմութիւնը կրնայ բողոքել, յոյն օրթոտոքս Եկեղեցին կոչ ընել «աղօթքներու բազմացման», որպէս պատնէշ Անանի ծրագրին, Կիպրոսի գարունը թերեւս տեսնէ Եւրոպայի վերջին պատին անկումը:

Մէկ բան ապահով է, կը հաստատէ Ա. Կիւլ, «հոսող արեան ժամանակը վերջացած է»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 2/3)

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ՊԵՏԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Մոսկուայի եւ համայն Ռուսաստանի Պատրիարքին պաշտօնական Աթոռին՝ Ս. Դանիէլի վանքին մէջ միջկրօնական խաղաղարար համաժողով մը գումարած են Ռուսաստանի, Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրպէյճանի հոգեւոր պետերը՝ Ալեքսի Բ. Պատրիարքը, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, Իլիա Բ. Պատրիարքը եւ Ալլահշիւքիւր Փաշազատէն: Քննարկուած են Կովկասի իրավիճակն ու խաղաղութեան պահպանման ուղղուած յետագայ գործակցութեան ծրագրեր:

Տիկին Ալիս Պօրանեան եւ աղջիկները՝ Սիրան, Արմինէ եւ Սօսի, թոռնիկները՝ Մարօ, Գայեանէ, Ռիմա եւ Լինա, փեսաները՝ Սարօ Խոտավերտեան եւ Մուխթար Էլ-Կուրարի

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, աներ-հօր՝

ԲԺԻՇԿ ԿԱՐԳԻՍ ՊՈՐԱՆԵԱՆԻ

տառապեալ մահը, որ պատահեցաւ Նիս, Մարտ 2-ին, 87 տարեկանին (Մանկութիւն չունեցող սերունդէն):

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի նախ Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, Շաբաթ, Մարտ 6, ժամը 11.30ին, որմէ ետք մարմինը կը փոխադրուի Միլանօ, ուր արարողութիւնը կը կրկնուի Կիրակի, Մարտ 7, ժամը 15-ին, տեղւոյն Ս. Քառասուն Մանկունք եկեղեցին

30, via Jommelli

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Պօրանեան եւ Խոտավերտեան ընտանիքներուն:

[illegible]

ԱՆՐԻ ԱԼԵՍԵԱՆ
ԵՒ ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՄԱԺ

Թաւ ջութակի եւ դաշնակի համերգ մը կու տան Կիրակի, Մարտ 7, ժամը 16-ին, Սէն-Պէրնար մատրան մէջ (Մոնփարնաս կայարանի ձախ կողմի ժամացոյցին տակը): Յայտագիր՝ Շուման, Պէթհովըն, Պրոկոֆիեւ:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

NAVASART

SPECTACLE ORGANISE
PAR
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE
Au Palais des Congrès Parc Chanot
Le Samedi 13 mars à 20 heures 30
Réservations :

04 91 93 53 59 — 06 12 93 09 80
04 91 77 87 31 — 06 23 82 29 74
Places numérotées — P.A.F. 28 Euros
Locations :

— Permanence : MAJC tous les mercredis de 10h à 16h - 04 91 50 15 09 12-14, rue Saint-Bazile - Marseille 1er
— Agoump CBAF tous les mardis et samedis de 15h à 18h30 - 04 91 89 91 53 260, avenue du 24 Avril 1915 - Marseille 12e.

ԿՐԱՍՆՈԴԱՐԻ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄ

Կրասնոդարի սլաւոնական գերեզմանատան մէջ քանդուած են հայկական 9 շիրիմներ: Պատահարը կատարուած է Ռուսաստանի Հայերու Միութեան պատուիրակութեան այցէն շաբաթ մը առաջ: Այցին նպատակն է ընտրարշաւի քարոզչութիւն ի նպաստ Վլ. Պուտինի: Նոյն գերեզմանատան մէջ նախապէս ալ, 2002 Ապրիլին քանդուած էին հայկական աւելի քան 30 շիրիմներ:

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան՝ Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.-

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 10
Երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂԵ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 17
Միջինք, երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԵ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

***

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ
ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 5
Երեկոյեան ժամը 19-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 12
Երեկոյեան ժամը 19-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ՇԱՒԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 19
Երեկոյեան ժամը 19-ին:

***

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 17-ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 10
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
ՄԻՋԻՆՔ. առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Արեւագալի ժամերգութիւն:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

***

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:
Ժամերգութիւն ժամը 8.45-ին:
Արեւագալ ժամը 9.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11.45-ին:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ
ժամերգութիւններ ժամը 17.30-ին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 10
Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆԵ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 12
Ս. Թադէոս - Բարթուղիմէոս Եկեղեցի (Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՄԻՋԻՆՔ
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի (Նիս)
Քարոզիչ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ:

Յետ պատարագի, հոգեճաշ կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 13-ին, բոլոր շրջանի խաչուհիները սիրով հրաւիրուած են յարգելու մեր վեթերան ընկերուհիներուն յիշատակը:

Արձանագրուիլ՝
01 · 48 · 24 · 63 · 89 (ճաշարան)
01 · 47 · 86 · 33 · 72 (Այտա)
Տեղեկացնել Մարտ 15-էն առաջ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Նուարդ Գրիգորեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց քրոջ եւ ազգականին՝ Իզաբէլ Սարգիսեանի մահուան առիթով:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 7
«Անառակ»ի Կիրակին,
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 14
«Տնտես»ի Կիրակին

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21
«Դատաւոր»ի Կիրակին:

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28
«Գալստեան» Կիրակին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի վարչութիւնը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Մարտ 6, ժամը 15-ին եկեղեցւոյ սրահը:

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 13, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30-ին, սովորական հաւաքատեղին:

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

DEJEUNER

Au profit de leurs étudiants boursiers de la Maison d'Arménie

Invités d'honneur
Monsieur Haroutioun KEVORKIAN
Monsieur Vahé TACHJIAN

le Dimanche 7 mars à 13 heures
au YAN'S CLUB
5, avenue Reille, 75014 PARIS

Réservations: Tél.: 01. 45. 89. 20. 48 e-mail : aafmn@wanadoo.fr

Tout don serait apprécié.
Merci de libeller votre chèque à l'ordre des Amis de la Fondation Marie Noubar
57, boulevard Jourdan, 75014 PARIS
Un reçu CERFA vous sera adressé.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 5
VENDREDI
5 MARS
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրո — Վեցամսեայ : 122 եւրո
Արտասահման : Տար. 270 եւրո (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրո (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.895 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20.895

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

Հարցը ծնունդ առած է անցեալ Դեկտեմբերին իսկ, բայց հրապարակուեցաւ միայն Մարտ 3-ին : Ա–ԶԷՏ–ԷՖ, Դեկտ. 11-ին, առաջին նամակներ ղրկած է Էլիզէ եւ Ներքին նախարարութիւն, որոնց մէջ կը սպառնար երկաթուղիի գիծերը օդը հանել, կառախումբերու անցած ատեն, եթէ չվճարուէր 4 միլիոն տոլարի եւ մէկ միլիոն եւրոյի գումար մը : Այն ատեն, Ներքին նախարարին հրամանով մամուլը լուռ մնացած է, այդպէս ալ պէտք է շարունակուէր, բայց Մարտ 3-ին, Թուլուզի Տէփէշը խզած է լռութիւնը եւ պատմած է անցուդարձը : Խմբագրապետը կ'առարկէ որ ճշդելէ ետք ճշմարտութիւնը, յարմար դատած է գրել :

Ամէն պարագայի մէջ, խումբին ըսպառնալիքը լուրջի առնուած է, որքան ալ յստակ չէ, թէ ո՞վ է Ա–ԶԷՏ–ԷՖ, որ ինքզինք կը ներկայացնէ որպէս ահաբեկչական բնոյթ ունեցող խումբ մը եւ ոչ միայն ահաբեկչական : Առաջին քննութիւնները առիթ տուին, որ Մարտ 3-ին, Փարիզ — Թուլուզ գիծին վրայ, 57 մեթր բարձրութիւն ունեցող կամուրջի մը մօտ ռումբ մը յայտնաբերուի, որ կրնար աւեր գործել : Ըստ ոստիկաններուն, խումբին մէջ կին մըն ալ կայ եւ առնուազն 2-3 հոգի : Խումբին անունը կը յիշեցնէ անշուշտ Թուլուզի քիմիական գործատան պայթումը (2001, Սեպտ. 21) որու հետեւանքով երեսուն հոգի մեռած էր եւ կային նաեւ հազարաւոր ծանր վիրաւորներ, թէեւ յետ քննութիւններու ոչ մէկ կապ գտնուած է : Ի պատասխան սպառնալիքներուն, ոստիկանութիւնը 5 ծանուցումներով արտայայտուած է Լիպերասիոնի մէջ : Սպառնական առաջին նամակին մէջ, խումբը կ'ըսէ .– «Հրապարակ ելանք : Կ'ուզենք զմեզ ճանչցնել : Ծնչումի խումբ մըն ենք ահաբեկչական բնոյթով» : Խումբը իր ընդվզումը կը յայտնէ իշխանութեան քաղաքականութեան դէմ, նուազած ուսուցման, տընտեսութեան, մեղսակից մամուլին եւլն. : Փետրուար 13-ին, խումբը կը բացատրէ «պէտք է մեզի 4 միլիոն եւրօ տաք չէզոքացնելու համար զետեղուած ռումբերը» :

Մարտ 3-ին իսկ, տասը հազար ուղեւորներ կը քննէին երկրին 32 հազար քմ. երկաթուղին, քանի խումբը յայտնած էր թէ իրը ռումբ դրած է հոս-հոն : Տէփէշ օրաթերթի յայտնաբերումը պատճառ եղաւ որ Նիքոլա Սարքոզի «անպատասխանատու» որակէ թերթին ընթացքը : Թերթին խմբագրապետն ալ կ'ըսէ թէ թերթերը իրենց հրահանգները Ներքին նախարարութենէն պիտի չառնեն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արդարութեան նախարարին «Փերպէն – 2» մկրտուած օրէնքը, որու ջնջումին համար Սահմանադրական Խորհուրդին դիմած էին ընկերվարականները, միայն երկու կէտերու վըրայ սրբագրուեցաւ : Մէկը կը վերաբերի կազմակերպուած ոճրագործութեան ըմբռնումին, միւսն ալ ինքզինք յանցաւոր յայտարարելու պայմաններուն : Բողոքողները մասնակի գոհացում ստացած են :

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ գոհացում տուած է Թուրքիոյ, Մարտ 3-ին փակելով այն հետապնդումները, որոնց ձեռնարկած էր Անգարայի կողմէ ժողովրդավար իր պարտաւորութեանց յարգանքին համար :

ՀԱՄԱՍԻ երեք անդամներ սպաննըւած են Գազայի գօտիին մէջ, իսրայէլեան յարձակումի մը հետեւանքով : Իսրայէլի բանակը ստանձնեց պատասխանատուութիւնը :

ՊՈՒՇ հեռաձայնով շնորհաւորած է Քէրին, տարած յաղթանակին համար, բայց նաեւ զգուշացուցած է՝ «ձեր մասին կը մտածեմ» ըսելով : Սկիզբէն իսկ, հաստատ կը թուէր որ Քէրի պիտի յաղթէ եւ այժմ իր վերջին մրցակիցը՝ Էտուարտս, որ քաշուեցաւ, հաւանական փոխ-նախագահ մը կրնայ ըլլալ : Ամէն պարագայի մէջ, մենամարտը բաւական սուր բնոյթ պիտի առնէ : Պուշ, արդէն 150 միլիոն տոլար հաւաքած է իր վերընտրութեան համար, ինչ որ պատմական մրցանիշ մը կը նկատուի, բայց ցարդ սէնթ մը չէ ծախսած, քանի որ հանրապետական ռակատին վրայ մրցակից չունի : Քէրի 33 միլիոն տոլար հաւաքած էր, յաւելեալ՝ 16 միլիոն Մովըն կազմակերպութենէն եւ 15 միլիոն ալ՝ տրամադրելի դեմոկրատ կուսակցութեան գանձին մէջ : Մեծ գումար մը չի նկատուիր պատրաստուող ընտրապայքարին համար, բայց Քէրի վճռական է .– Նոր օր մը կու գայ, կ'ըսէ, պիտի յաղթենք այս ընտրութեան : Պատրանքներ չունիմ մեր հակառակորդներու պատերազմական մեքենային վրայ, բայց միասնաբար կը յաջողինք :

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏ՝ ԷՏՈՒԱՐՏ ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ֆիկառօ, Մարտ 4-ի իր թիւին մէջ, հարցազրոյց մը հրատարակած է Էտուարտ Ճէրէճեանի հետ (Մոնաքօ), որ գլխաւոր դէմքերէն եղած է «Հայր Պուշ»ի վարչական մարմնին (1989 – 1993) Մերձաւոր-Արեւելքի հետ յարաբերութիւններու մարզին մէջ : Իրեն համար, ամերիկեան խորհրդածութիւնը որպէս մեկնակէտ ունի 2001 Սեպտ. 11-ի ոճրափորձը, որ տեւական ձեւով տակն ու վրայ ըրած է ամերիկեան հանրային կարծիքը : Ան կ'ըսէ .– «Հաստատեցինք, որ Միջին-Արեւելքի անկայունութիւնը կը մնայ մեր ներքին ապահովութեան : Ահաբեկիչները, որոնք յարձակեցան Նիւ-Եորքի, Ուաշինկթընի եւ Փենսիլվանիոյ վրայ, արմատական իսլամապաշտութեան քաղաքականութիւն կը վարեն, որ կը շահագործէ մահմետական արաբ ընկերութեան զրկանքները» : Ճէրէճեան կը խորհի, որ այդ զրկանքները պէտք է փնտռել արաբական վարչակարգերու ձախողութեան մէջ, դէմ դնելու իրենց քաղաքացիներուն տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական կարիքներուն : Ան, այս շաբթու մասնակցած է Մոնաքոյի ակումբին մէկ ժողովին Միջերկրականեան շրջագօտիի կայունութեան մասին : Արաբական վարչակարգերու այդ ձախողութիւնը կեր կու տայ անկայունութեան եւ զրկանքներուն, մանաւանդ յարատեւ կաշառակերութեան պատճառաւ այդ երկիրներուն մէջ : «Եւ, Սեպտ. 11-էն ի վեր, կ'աւելցնէ Ճէրէճեան, այդ անկայունութիւնը հարցեր կը ստեղծէ մեզի՝ Ամերիկացիներուս համար» : Կարելի չէ, ըստ իրեն, ժողովրդավարութիւն եւ շուկայի տնտեսութիւն պարտադրել, բայց կարելի է օրինակ տալ, կարելի է նաեւ այս հարցերը արձանագրել ԱՄՆ-ու եւ իւրաքանչիւր երկրի երկկողմանի ժամանակացոյցին վրայ : Ինք զգուշացուցած է Պուշը իր հեռանկարներուն գործադրութեան մէջ : Ամերիկա, պէտք է իր գաղափարները յարմարցնէ Միջին-Արեւելքի մտայնութեան : ԱՄՆ միջոցներ ունին, կը խորհի, արդիւնաւէտ քաղաքականութիւն մը վարել յառաջացընելու համար բոլոր ճակատներու վրայ՝ Իսրայէլ Իրաք եւ քաղաքատնտեսական ճակատներու :

Ճէրէճեան կ'ուրանայ որ Ուաշինկթըն կողմնակից ըլլայ «քաղաքակրթութիւններու հակամարտութեան մը» Արեւմուտքի եւ Իսլամի միջեւ, բարեփոխել ուզելով Միջին-Արեւելքը : Կը շեշտէ .– «Նախագահ Պուշ ընդգծեց սր հարցը Իսլամը չէ : Ամէն երկիր իր յատուկ պայմաններն ունի : Այդ պատճառաւ է որ, այդ հարցերով կը զբաղինք երկիր առ երկիր : Մէկ պլոքէն միւսին դէմ ճակատում չկայ : Անկասկած, ԱՄՆ-ու մէջ կան խմբակներ, որոնք քաղաքակրթութիւններու խզում մը կը փնտռեն : Բայց նախագահին քաղաքականութիւնը չէ» :

ՆՈՊԷԼԵԱՆ մրցանակի կոմիտէն առաջին զտումով մը խաղաղութեան մրցանակին թեկնածու ներկայացուած 194 անունով ցանկէն առաջին զտում մը ըրած ու երեսուն անուն միայն պահած է : Անոնց մէջ է Թուրքիոյ քիւրտ երեսփոխան Լէյլա Զանա որ տասը տարիէ ի վեր արգելափակուած է :

ՋԷՋԱՐԷ ՊԱԹԻՍԹԻ, իտալացի նախկին ահաբեկիչը, որ Փարիզ ապաստանած էր եւ վերջերս ձերբակալուած, ազատ արձակուեցաւ : Վախ կար որ Իտալիոյ յանձնուի (Իտալիա կը պահանջէր), բայց Փարիզի Վերաքննիչ ատեանը որոշեց ազատ արձակել, առանց արտայայտուելու յանձնումի սկզբունքին մասին : Վերջերս, գրագէտներէ եւ քաղաքական դէմքերէ խումբ մը կազմուած էր իր պաշտպանութեան համար : Ֆրանսա գըտնուելէն ի վեր ղռնապան է Փարիզի 9-րդ թաղամասը եւ ոստիկանական վէպ կը գրէ :

ԹԵՀՐԱՆԻ դատաւորները դատապարտեր են ամերիկեան կառավարութիւնը որ 1,2 միլիառ տոլար վճարէ որպէս հատուցում բազմաթիւ Պարսիկներու, այն վնասներուն համար զորս ամերիկեան զինուորական գործողութիւնները պատճառած են Իրանի, 80-ական թուականներուն : Այս վճիռը տրուեր է ամերիկեան դատապարտումներէն ետք Իսլամական Հանրապետութեան դէմ, որպէսզի քանի մը հարիւր միլիոն տոլար վճարէ ամերիկացի քաղաքացիներու :

ՆԵՓԱԼԻ մէջ, 39 հոգի սպաննուած են, եօթը վիրաւորներ կան եւ 13 հոգի ալ անհետացած է բախումներու ընթացքին մաոյական ըմբոստներու եւ երկրին ապահովութեան ուժերուն միջեւ : Կըռիւները ծայր տուած են երբ ըմբոստները կը փորձէին Պհոժփուրի հեռաձայնային հաղորդակցութեան կայան մը քանդել :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 3/4)

Գ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԻՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Պուտափէշթի մէջ հայ զինուորական Գ. Մարգարեանի սպանութեան դատին համար Հունգարիոյ հայ համայնքը փաստաբան վարձած է : Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան ըսած է թէ հաւանաբար անհրաժեշտ կ'ըլլայ Հայաստանի մէջ ալ փաստաբան մը վարձել որպէսզի կարելի ըլլայ հետամուտ ըլլալ գործին արդարացի քննութեան : «Անշուշտ պահանջելու ենք որ դատաքննութիւնը հրապարակային լինի, բայց դա կախուած է նաեւ նրանից թէ Հունգարիայում ի՛նչ օրէնքներ են գործում» ըսած է ան :

Ադրբէջանէն ալ քանի մը փաստաբան գացած են Պուտափէշթ, պաշտպանելու Սաֆարովը, բայց ըսուած է որ հունգարական օրէնքով միայն տեղացի իրաւաբանը կրնայ այդ գործունէութիւնը ունենալ : Ոստիկանական հետաքննութիւնը որ կ'ըսուի թէ աւարտին մօտ է, յստակօրէն արձանագրած է թէ Սաֆարով ծըրագրած է հայ սպային սպանութիւնը եւ երկրորդ հայ զինուորականին որ կը մասնակցէր նոյն վարժընթացին : Ան խոստովանած է որ կանխամտածուած այդ ոճիրներով մտադրած էր վրէժը լուծել 1993-ին պատերազմին ընթացքին մահացած իր համագիւղացիներուն :

***

Թ. ՏԷՎԻՍԻ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Եւրոպական Խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովին Ղարաբաղի նիւթով զեկուցաբերը Թ. Տէվիս Փետր. 23-28 շրջան կատարած այցին մասին հարցումներու պատասխանած է : Ան ըսած է թէ վերջապէս կրցած է Ղարաբաղ այցելել, տեսած Լաչինը, Շուշին, Ստեփանակերտը, նաեւ քանդուած, ամայացած տարածքներ : Հայաստանի եւ Ադրբէջանի միջեւ Մինսկի խումբին աջակցած բանակցութիւններուն շուրջ յառաջդիմութիւն չէ նշմարած, բայց երկու կողմն ալ իրեն ըսած են թէ կը գիտակցին հարցին կարեւորութեան եւ կ'ուզեն հակամարտութիւնը կարգաւորելու ջանքեր գործադրել :

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆ ԴԻԱԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

Մարտ 2-ին Կարմիր Խաչի միջազգային Կոմիտէին միջնորդութեամբ, Փետրուար 26-ին ԼՂՀ ներխուժելու փորձին ընթացքին սպաննուած ադրբեջանցի զինուորին դիակը յանձնուած է իր երկրին իշխանութիւններուն : Միջադէպը տեղի ունեցած էր Բաշ Քարվէնդ բընակավայրին մօտերը. ԼՂ Հ բանակին հերթապահ ստորաբաժանումները անհրաժեշտ միջոցներու ձեռնարկելով կասեցուցած էին ներխուժումը, այդ ընթացքին Ադրբեջանցի մը սպաննուած էր, մէկ քանին ալ վիրաւորուած : Նախայարձակները նահանջած էին իրենց հետ տանելով վիրաւորները. սպանեալին դիակը մնացած էր ղարաբաղեան կողմը :

ԶՐՈՅՑ ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍԻ

(Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ)

ՀԵՏ

Քրոնիկագիր Եւսեբիոս դէպի Հայաստան յաճախակի ճամբորդութիւններուն ընդմիջումներուն երբեմն կը հանդիպի նաեւ Փարիզ. հանդիպումներ կ'ունենայ բարեկամներու, Մխիթարեան վարժարանի նախկին աշակերտներու հետ, յաճախ արուեստի, մշակոյթի նիւթերուն շուրջ հիւսուած խօսակցութիւններով: Փափաքներ, ծրագիրներ մշտական ուղեկիցները կ'ըլլան իրեն. անոնք կրնան պատկանիլ ինչպէս Վենետիկի, Երեւանի, նոյնպէս Փարիզի: Ամէն տեսակցութեան, հանդիպումի, ինչ որ ալ ըլլայ բուն նիւթը, անպայման կը միջամրտէ Հայաստանեանը: «Յառաջ»ի քրոնիկագիրը երկրին զանազան անկիւններէն քաղուած իր իրապաշտական պատկերներով, տեղին մատնանշումներով, երգիծանքի նուրբ շեշտերով կարդացուած անուն մըն է ոչ միայն «Յառաջ»ի ընթերցողներուն կողմէ: Ըսուածին լաւագոյն փաստն են «Երեւանեան պատկերներ»ու ամփոփուած հատորները որոնք կը յաջորդեն իրարու, ընթերցումի այսօրուան հետաքրքրական, մեծապէս հաճելի նիւթ ըլլալէ զատ, ժամանակի մըն ալ սրատես աչքէ մը արձանագրուած վկայութիւնները ըլլալով:

Փետրուարի վերջին շաբաթը եւ Մարտի առաջին երկու–երեք օրերը փարիզեան նոր փակագիծ մը կազմեցին: Մշակութային ծրագիրներով հանդիպումներու, բարեկամական այցերու քով ան կրցաւ նաեւ ընդառաջել «Յառաջ»ի համար զրոյց մը ունենալու առաջարկին: Այդ զրոյցը նախ նիւթ ունեցաւ Հայաստանի մէջ Մխիթարեան միաբանութեան անունով տարուած աշխատանքը, ապա երկրին կացութեան ընդհանուր պատկերը:

***

Հ.– Ե՞րբ սկսած են ձեր յաճախակի երթուղարձերը Երեւան:

Պ.– Սկսան 1995–ին երբ Հալէպի Մխիթարեան վարժարանին տնօրէն էի ու շատ հիւրեր կ'ունենայինք Երեւանէն. այդ կապերուն ընթացքին Շամիրամի երեսփոխանները առաջարկեցին նկարչական ցուցահանդէս մը կազմակերպել իմ պաստառներովս, Երեւանի մէջ: 1995–ին այդ առիթով գացի, յետոյ յաջորդ տարին երկրորդ անգամ ըլլալով: Աւելի եաք գացի տեսնելու որպէս Մխիթարեան միաբան, թէ ի՛նչ գործունէութեան կարելի է ձեռնարկել հոն: Բաղրամեան փողոցին վրայ կեդրոն մը գնեցինք, մտածելով գործածութեան զանազան կերպերուն մասին: Որպէս կաթողիկէ միաբանութիւն, «մարդորսութիւն»ով չամբաստանուելու համար որոշեցինք մշակութային գործով զբաղիլ:

Նախ, Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին օրով փափաք կար որ կաթողիկէ համայնքին կազմակերպումը ըլլայ Մխիթարեաններու ձեռքով: Այդ նպատակով Կաթողիկոսին նախկին աշակերտներէն Ներսէս Արք. Տէր–Ներսէսեանը ղրկուեցաւ համայնքը կազմակերպելու. իսկ Հ. Կոմիտաս Մանուկեան իրեն օգնական նշանակուեցաւ:

Անոնք Հայաստանի հիւսիսային շրջանին մէջ կաթողիկէ նուիրապետութիւն հիմնեցին. այդ շրջանին մէջ կը գտնուի 1800–ական թուականներու միաբան բանաստեղծ Հ. Գաբրիէլ Նահապետեանի գիւղը՝ Բանիկ ուր կառուցուեցաւ եկեղեցի, հիւանդանոց:

Հ.– Իսկ Երեւա՞նի մէջ:

Պ.– Հոն հովուական գործունէութիւն չտարինք. նախ գրատուն մը հիմնեցինք Հռոմի մեր փակուած տան գիրքերով: Ղրկուեցան Մխիթարեաններու կարեւոր հրատարակութիւնները:

Այսօր գաղափարը հասունցած է հոն Մխիթարեան վարժարան մը բանալու: Վերջին շրջանին ատոր կարելիութիւնները ուսումնասիրելու համար կ'երթամ: Ըսեմ որ մասնաւոր դիւրութիւն մը տեսած չենք իշխանութիւններէն, բայց կը յուսանք յաջողիլ: Ներկայի նախագահը միաբանութեան հիմնումին 300–րդ տարեդարձին առթիւ մեզ ընդունեցաւ, խոստումներ ըրաւ: Տեսնե՛նք:

Հ.– Ունէիք Մխիթար Աբբային անունով հրապարակի ծրագիրն ալ:

Պ.– Այո՛: Որոշուած էր նոյն տարեդարձին առթիւ Թումանեանի ու Եղնիկ Կողբացի փողոցներուն քառուղիին վրայ Մխիթար Սեբաստացի մկրտուած հրապարակ մը բանալ. հոն պիտի կանգնէր Աբբահօր արձանն ալ:

Ընդառաջելով մեզի եղած առաջարկին, մասնակցեցանք ծախքին: Համաձայնագիր մը ստորագրուեցաւ, որուն համաձայն մէկ մասը նախապէս պիտի վճարուէր, մնացածն ալ ետքը: Հակառակ որ առաջին մասը վճարեցինք, չորս տարիէ ի վեր ոչ մէկ քայլ առնուած է, հակառակ որ քաղաքին ճարտարապետը խոստացած էր անցեալ Մարտին աւարտել, չեղաւ:

Այդ հրապարակին վրայ վերջերս նոր կրպակներ բացուած են, ինչպէս տեղեկացանք, Պաշտպանութեան նախարարութեան հովանաւորութիւնը վայելող: Այս մասին նոր քաղաքապետն ալ թելադրեց հոգ չընել, ըսելով որ ծրագրին մէջ առնուած է: Կը սպասենք:

Հ.– Ըսիք թէ ծրագիր կայ Մխիթարեան վարժարան մըն ալ բանալու Հայաստանի մէջ: Կա՞յ ատոր անհրաժեշտութիւնը. ի՞նչեր են ձեր կարելիութիւնները, մանաւանդ նկատի առնելով ձեր Սփիւռքի շարք մը վարժարաններուն տխուր կացութիւնը:

Պ.– Մեծխօսութիւն պիտի ըլլար ըսել թէ 20 տարի առաջուան նոյն միաբանութիւնն ենք. բայց կարգ մը դպրոցներ փակուած են եւ ազատ վարդապետներ ունինք. կրնանք անոնք լծել դպրոցական գործին: Երեւանի Պաքալօրէյան Եւրոպայի մէջ ընդունուած չէ. մինչդեռ Վենետիկի Մուրատ–Ռափայէլեանը ունի այդ յատկանիշը: Ուրեմն, եթէ Երեւանի մէջ լիսէն աւարտեն, վերջին երկու տարին Մուրատ–Ռափայէլեանի մէջ լրացնելով կրնան եւրոպական Պաքալօրէայի տիրանալ ու համալսարանական ուսումի հետեւիլ, առանց մուտքի յատուկ քննութեան: Ցաւկապէս Իտալիոյ Երեւանի դեսպանը շատ խանդավառ է այս ծրագրով:

Հ.– Արտագաղթի յաւելեալ դուռ մը բանալ ալ չի՞ նշանակեր նման բան:

Պ.– Եւրոպա մնալը այնքան դիւրին չէ: Յետոյ, Հայաստանի մէջ մեծ պահանջ կայ այդ տարրերուն: Իմ ըսածս ընդհանուր ծրագիր մըն է. տակաւին ուսումնասիրութեան փուլին մէջ ենք: Սփիւռքի մէջ քանի՛ վարժարան փակեցինք: Որոշած ենք կեդրոնանալ հայրենիքի մէջ ուր մեր ըրածը կը մնայ: Արդէն Երեւանի մեր կեդրոնին մէջ երեք վարդապետ ունինք:

Կ'ակնկալենք որ այդ վարժարանէն ելլեն նաեւ նոր կոչումներ, մտածելով Մխիթարեան միաբանութեան ապագային մասին: Ատոր համար ալ պէտք է Մխիթարեան դաստիարակութիւն ստանան:

Հ.– Հարց է թէ նման ակնկալութիւններով բացուելիք վարժարանի մը անձնակազմը ուրկէ՞ պիտի հայթայթուի:

Պ.– Հայաստանի մէջ կան փայլուն ուսուցիչներ որոնք եթէ լաւ վարձատրուին եւ իրենց լաւ ուղղութիւն ցոյց տրուի, շատ լաւ արդիւնք ձեռք կը ձգեն:

Այս ուղղութեամբ վերջին ընելիքս պիտի ըլլայ դիմել նախագահին որպէսզի փակուած վարժարաններէն մէկը մեզի յատկացնէ ու հոն հաստատուինք, կրթական մեր գործը կարենալ շարունակելու համար:

Հ.– Ի՞նչպէս կը պարզուի ձեզի երկրին ընդհանուր կացութիւնը:

Պ.– Կրնամ ըսել թէ ես թէ՛ տեղացի եմ, թէ՛ դրսեցի: Քաղաքական դետնի վրայ փոփոխութիւն չկայ: Տպաւորութիւնս այն է որ գանձ մը կայ, ամէնքը կ'ուզեն տէր ըլլալ: Երկիրը դժուար կացութեան մատնուած է, կզզիացած: Եւ փոխանակ ազգային միութեան իշխանութեան, կը շարունակուի մրցակցութիւնը: Ազգային մտահոգութիւնը չէ որ կը տիրէ գործող մտայնութեան: Ժողովուրդը յոգնած, զզուած է կեղեքուելէն: Հեռատեսիլը կը վխտայ լոթոյի ծանուցումներով: Կարծես իրականութեան գիտակցութիւնը բացակայ է:

Մտաւորականները սկսած են հակադել, ըսելով թէ մշակութային արժէքները անտեսուած են: Կայ նախագահին պաշտօնազրկումի պահանջը: Ըստ իս սխալ բան է: Անոր խորհրդականներուն մէջ մտաւորականներ ալ կային: Բայց ամէն մարդ գիտէ թէ անոնց մէջ մինիպլիսի գիծերու տէրեր կան ու հանրակառքերը վերցնելու որոշումը կը բացատրեն իրենց գործին ու շահոյն զարկ տալու հաշիւներով:

Դժբախտաբար, ոչ ալ ընդդիմութիւնը գիտակից կը թուի ժողովուրդին անյոյս ու աննպատակ քայքայումին: Տարբեր չէ Եկեղեցիին ալ պարագան. ոչ մէկ եկեղեցական բողոքեց աղանդներու դէմ, կամ ժողովուրդին կացութեան մասին:

Հ.– Մշակութային կեա՞նքը:

Պ.– Որոշ չափով առեւտրականացած է: Բայց ատոր քով դրական երեւոյթներ ալ կան: Օրինակ, Գաֆէսեան թանգարանը կը շինուի Գասգատին վրայ: Կան շատ բարձր որակի տէր ուսանողներ, լաւ սերունդ մը, յատկապէս գիտական մարզին մէջ: Որոշ շարժում մը կայ Ակադեմիայի գիտական բաժինները վերակենդանացնելու: Դուրսը դնահատուած տարրեր կան որոնք վերադարձած են. սկսած են իրենց գիտութիւնը Ռուսաստանի ծախել, Հայաստանի մէջ արտադրելով: Անոնք առողջ խաւն են ու իրենց հասցուցած վաղուան սերունդը աւելի լաւ պիտի ըլլայ:

Զափազանցութիւն չէ ըսել որ զարթօնքի շարժում մը կայ, հակառակ գործադրկութիւններու, վախերու:

Վերջին երթալուս նշմարեցի թէ ամէնէն յոռետեսներն ալ սկսած են որոշ յոյսեր ունենալ:

Տեսակցեցաւ՝ Ա. Թ.

ԱՐՈՒԵՍՏ

Assadour

Նոր եւ խնամուած հրատարակութիւն մը լոյս կը տեսնէ նկարիչ Ասատուրին նուիրուած. առաջին monographie–ն է իր մասին: Ժերար Զիւրիկէռան(*) է որ կը ներկայացնէ այս գիրքը 224 էջերով, 200 գունաւոր վերարտադրութիւններով, բազմաթիւ սեւ եւ ճերմակ նկարներով եւ զանազան վկայութիւններով:

Այս հատորը ներկայացնելու համար «Cahiers d'Art» ցուցասրահը գիրքի վաճառման կողքին կը կազմակերպէ նաեւ Ասատուրի վերջին գործերուն ցուցահանդէս(**) մը Մարտ 5–էն մինչեւ Ապրիլ 30: Շահեկան առիթ մըն է հետեւելու արուեստագէտին ճանապարհին: Յաճախ չէ որ Փարիզի կամ Ֆրանսայի մէջ Ասատուրի գործերը կարելի է տեսնել: Պատճառներէն պէտք է մատնանշել իր արտադրութեան փոքր քանակը, որովհետեւ ան իր ժամանակը չի խնայեր եւ երկարօրէն կ'աշխատի իր գործերը կատարելագործելու համար, ինչ որ բաւականաչափ գործեր չի ձգեր յաճախակի ցուցադրութիւններու, մանաւանդ որ յաճախ կը հրաւիրուի տարբեր երկիրներու մէջ արտայայտուելու իր ցուցադրութիւններով:

Հետաքրքրական է հետեւիլ իր ստեղծագործութեան ուր ի յայտ կու գան իր արուեստագէտի լայն աշխարհը եւ իր հոգեկան ապրումները: Հարուստ նկարներ են եւ երթալով իր գեղարուեստական միջոցները կը կրեն նոր ձեւեր, գոյներ եւ բարելաւումներ:

Ցուցահանդէսին ներկայացման ներկայ կ'ըլլան Ասատուր եւ Ժերար Զիւրիկէռա: Ասկէ առաջ լոյս տեսած են զանազան գրքոյկներ բայց այս հատորը առաջին լայնածաւալ հրատարակութիւնն է ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուներով ուր կը ներկայացուին իր փորագրութիւնները, ջրաներկերը, իւղանկարները, ցուցահանդէսները՝ 1967–էն մինչեւ այսօր, ինչպէս բազմաթիւ գրութիւններ (30–է աւելի), վկայութիւններ, նկարներ եւայլն, որոնք կը լուսաբանեն իր ճանապարհը եւ աշխարհը: Այս գիրքը կու գայ պատասխանելու իր արուեստագէտի կեանքին ուղղուած հարցումներուն մեծամասնութեան:

Գիրքին սկիզբը Ժերար Զիւրիկէռա, որ հանրածանօթ անձնաւորութիւն մըն է արուեստի շրջանակին մէջ, շահեկան վերլուծող գրութիւն մը ունի Ասատուրի կեանքին, գործին եւ անոր կապին մասին՝ այժմէական արուեստի պատմութեան հետ: Միջազգային դետնի վրայ կան գրութիւններու արտատպումներ զանազան երկիրներու մէջ տեղի ունեցած ցուցահանդէսներէն: Պէտք է մատնանշել որ այս գործը անգամ մը կարդալով չի վերջանար, հատոր մըն է որ կարելի է յաճախ թղթատել եւ ամէն անգամուն գտնել նորութիւններ: Իր տեղը ունի մեր գրադարաններուն մէջ Ասատուրը, ինչպէս տարբեր հայ արուեստագէտներ, որոնք ճանչցուած են միջազգային դետնի վրայ եւ որոնք մեր լաւագոյն դեսպաններն են ծանօթացնելու մեր ազգը, պէտք չունին ճառախօսութիւններու, իրենց ներկայութիւնը բեմի վրայ՝ կը բաւէ օտարներուն համակրանքը շահելու, հանդէպ մեր ժողովուրդին:

Տ. ԱԲԱՆԵԱՆ

(*) ASSADOUR par Gérard Xuriguera aux éditions Franck Van Wilder.

(**) «CAHIERS D'ART»;
Exposition des œuvres récents d'Assadour; du 5 mars au 30 avril;
14, rue du Dragon, Paris VIe
Tél. : 06.45.48.76.73.

CD-ROM Reçus

WELCOME TO NAGORNO KARABAGH
ԲԱՐԻ ԳԱԼՈՒՍՏ
ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

Սալը ամփոփ պատկերացում մը կու տայ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան մասին

Հրատարակութիւն Լ. Ղարաբաղի Արտաքին Նախարարութեան

Գիտական - Այժմէական

ՕԴԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ – ՆՈՒԱԶ ԱՂՄԿԱՐԱՐ ԵՒ ՆՈՒԱԶ ԱՊԱԿԱՆՈՂ ԱՒԵԼԻ ՄԵՂՄ ՎԱՅՐԷՋՔ

Ի՞նչպէս կանխել հսկայ օդանաւներու պատճառած ձայնային թէ կազի արտաքման վնասները մարդկային առօրեայի ընթացքին։

Պատասխանը վերջերս գտած ըլլալ կը թուին ամերիկացի եւ անգլիացի հետազօտողներ, պարզապէս օդակայան վայրէջքի եղանակին մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ ներմուծելով։ Այս ձեւով կարելի է զգալիօրէն մեղմացնել վայրէջքին պատճառած կարեւոր աղմուկը։ Օդաչուներուն կը յանձնարարուի պակսեցնել իրենց բարձրութիւնը աւելի հեշտօրէն քան ներկայ սովորութիւնը, ուրիշ խօսքով՝ չձեռնարկել յանկարծակի վայրէջքի՝ 3500 մեթրէն 1200 մեթր բարձրութիւններու միջեւ։ Այսօր օդանաւերը սովորութիւն ունին վայրէջքի համար բարձրութիւն կորսնցնելու իրենց հասնելիք օդակայանէն 70 քմ. առաջ։ Այս հեռաւորութիւնը կը ներառնէ բնակելի վայրերու շատ կարեւոր շերտերը և բնակիչները աղմուկի եւ կազերու արտաքման աւերիչ ազդեցութեանց կ՚ենթարկէ լուրջ ձեւով։ Մինչդեռ հետազօտութեանց արդիւնքներու համաձայն, կը յանձնարարուի վայրէջքի սկսիլ օդակայանէն հազիւ 17 քմ. մնացած՝ այս ձեւով ապահովելով երեք աստիճաննոց շեղումով ցամաքանիստ։ Այս կերպով կարելի է մեղմացնել աղմուկը 4-էն 6,5 տէսիպէլ։ Յաւելեալ, կարելի է խնայել 200 լիթրի չափ վառելանիւթ իւրաքանչիւր էջքի ընթացքին։ Պէտք է յիշեցնել որ օդային երթեւեկը ամէն տարի 4,7%-ի աճ մը կ՚արձանագրէ աշխարհի վրայ եւ մինչեւ 2030 թուականը այսօրուան երթեւեկին եռապատկումը կը նախատեսուի։

ՇԱՐՈՒՆԱԿ ՎԵՐԱՐԺԵՒՈՐՈՒՈՂ ԿԵՐՊԸՆԿԱԼ ՆԻՒԹԵՐ

Ամերիկացի կարգ մը հետազօտողներու համաձայն որոշ կերպընկալ նիւթեր այսուհետեւ կարելի է վերարժեւորել շարունակական կերպով։ Ջերմութեան կիրարկումը հարկաւոր չէ այլեւս։ Այս տեսակի կերպընկալները ճնշումի պարզ ազդեցութեան տակ կիսահեղուկ կը դառնան։ Իրենց սկզբնական յատկութիւնները պահած ըլլալով, անվերջ գործածելի են։ Ճարտարագիտական այս եղանակը միանգամայն խնայողական եւ բնապահական է քանի որ թէ գիւրութեամբ կիրարկելի է եւ վնասակար կազ չարձակեր։

ԹԵՀՐԱՆԻ ՕԴԸ ԽԵՂԴՈՂ Է

Պարսկաստանի մայրաքաղաքին բնակիչները որոնք Մեքսիքոյի հետ աշխարհի ամէնէն ապականած օդը ներշնչող ժողովուրդի տխուր հռչակը ստացած են, տարեկան եօթը քկ. փոշի կը կլլեն ըստ Թեհրանի համալսարանի գիտնականներու արժեւորումին։ Ստուգուած է որ այս փոշին կարեւոր համեմատութեամբ ամիանթի մանրահատիկներ կը պարունակէ։

ՏՈՒՐՄ (ՇՈՔՈԼԱ) ՍՊԱՌԵԼՈՒ 5 ԲԱՆԱՒՈՐ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐ

Տուրմի նկատմամբ մարդոց տկարութիւնը տրամաբանական հիմք ունի՞։ Այո, կը պատասխանեն գիտնականները։ Նախ կենսաբաններն են որ տուրմը անմեղ հռչակեցին իր թմրեցուցիչ ազդեցութիւնը ժխտելով։ Սննդագէտները ապացոյցը տուին որ ան կը պարունակէ անթիօքսիտանտներ։ Ծնագէտները որոնք կը փորձեն պահպանել քաքաոյի ծառերուն այլազան բնոյթը, գիտակից սպառողի նեցուկին կը կարօտին, պայքարելու համար ճարտարարուեստականացման սպառնալիքին դէմ։

Տուրմի սպառման առաջին բանաւոր պատճառը անոր առթած հաճելի համին վայելքն է պարզապէս։ Ի՞նչ է արդեօք այս զգացումին մէջ անոր թմրեցուցիչ դերը։ Ճիշդ է որ տուրմը կը պարունակէ որոշ քիմիական բաղադրութիւններ, որոնք ֆանապիսի ազդեցութիւնը կրնան ունենալ, սակայն իրենց համեմատութիւնը չնչին է։

Բ. բանաւոր պատճառը կը հանդիսանայ իր բարերար ազդեցութիւնը մարդկային առողջութեան նկատմամբ։ Մեզմէ շատերուն ծանօթ է որ տուրմը մանինզիոմի բացառիկ աղբիւր մըն է, ինչ որ գիտնականներու աչքով դիտուած՝ քիչ մը չափազանցուած է քանի որ 100 կրամ տուրմը 100 միլիկրամ միայն մանինզիոմ կը պարունակէ, մինչդեռ նուշը այս քանակութեան եռապատիկը ունի։ Իր առողջարար ազդեցութիւնը պէտք է փնտռել ուրիշ տեղ. իր պարունակած բացառիկ բարձր համեմատութեամբ անթիօքսիտանտները սրտերակներուն արտասովոր բարերար ազդեցութիւն կը գործեն։ Հետազօտական ուսումնասիրութիւնները ապացուցանած են թէ այն անձերը որոնք կարեւոր քանակութեամբ ֆլավոնոյիտ պարունակող սննդեղէններ կը սպառեն (ինչպիսին են պտուղները, բանջարեղէնները, գինին, թէյը եւ խնձորը) նուազ ենթակայ են սրտերակային հիւանդութիւններու։ Արդ՝ ստուգուած է որ քաքաօն, հետեւաբար տուրմը ֆլավոնոյիտով հարուստ գլխաւոր սննդեղէններու մաս կը կազմէ։ Տուրմին տեսակը այս ուղղութեամբ կարեւոր դեր կը խաղայ։ Երկար ատենէ ի վեր ծանօթ է որ սեւ տուրմը կաթով տուրմէն երկու անգամ աւելի բարերար է իր պարունակած յաւելեալ անթիօքսիտանտներու շնորհիւ։

Գ. բանաւոր պատճառը բնապահական բնոյթ ունի։ Պէտք է պահպանել քաքաոյի ծառերը։ Որովհետեւ վտանգը շատ լուրջ է այս ծառերուն ապագային նկատմամբ։ Ափրիկէի եւ Հարաւային Ամերիկայի մէջ քաքաոյի ծառերը մինչեւ ութսուն տոկոսով, առայժմ անբուժելի, բուսային ախտերէ կը տառապին։ Պետական հետազօտութեան կազմակերպութիւններ, ինչպէս նաեւ տուրմի ճարտարարուեստի հզօր ընկերութիւններ (ինչպէս Նեսթլէ), համալսարաններու հետ համագործակցաբար ձեռնարկած են լուրջ պրպտումներու՝ մանաւանդ ծնաբանական ոլորտին մէջ, կարճ ատենէն դարմանը գտնելու համար քաքաոյի ծառերը կրծող, փճացնող տեսակ մը թունաւոր սունկին խիստ վնասարար ազդեցութիւնը չէզոքացնելու համար։

Դ. բանաւոր պատճառը կը հանդիսանայ վերագտնել տուրմին պատմական համը։ Այս սննդանիւթին հանդէպ մարդկային ընտելացումը մօտաւորապէս 2600 տարուան անցեալ մը ունի։ Շրջաններու եւ մշակոյթներու համեմատ անոր ըմպառումը տարաբնոյթ եղած է. երբեմն պաղ հեղուկի ձեւով, երբեմն շատ համեմուած, երբեմն ալ քաղցր։ Կեդրոնական Ամերիկայի տաք եւ խոնաւ հողերուն վրայ հաստատուած նախագոլոմպոսեան ժողովուրդները տուրմը կը սպառէին հեղուկ ձեւով զայն որակելով «աստուածային ըմպելի», նաեւ լեղի հեղուկ։ Այս հեղուկը որոշ առանձնաշնորհեալ դասակարգի մը յատկացուած էր։ Պատրաստութիւնը կը նախատեսէր՝ նախ ճզմել քաքաոյի պտուղները, ապա համեմել զանոնք պղպեղ, դարիճ (cannelle), մեխակ աւելցնելով եւ վերջապէս կարմիրի ներկելով՝ որոշ համեմներու օգնութեամբ։

Աւելի ուշ, Վերածնունդի դարերուն, Սպանացիները նկատելով հանդերձ արտասովոր համեմուած եւ լեղի համը, հաստատեցին այսուհանդերձ յոգնութեան դէմ տուրմին կատարած բարերար ազդեցութիւնը։ Այս ուղղութեամբ 1532-ին ճամբորդի մը արձանագրած վկայութիւնը յատկանշական է. երբ այս հեղուկը կը խմէք, ամբողջ օրը կրնաք ճամբորդել առանց կարիքը զգալու որեւէ սնունդի, կ՚ըսէ ան իր վկայութեան մէջ։

Այս լեղի բայց խիստ հետաքրքրական հեղուկին տարօրինակ համը բարեփոխելու առաջին փորձերը կիրարկուած են կրօնաւորներու կողմէ՝ Գաճարի կըղզիներու, Սէն Տոմէնկի եւ Մեքսիքայի մէջ. շաքարեղէգէն ձեռք ձգուած նիւթի մը շնորհիւ տուրմը առաջին անգամ իր քաղցր համը կը գտնէր։ Այս բարեփոխումը յեղափոխական երեւոյթ մը ներկայացուց։ Արդէն ԺԶ. դարու սկիզբները այս գիւտը Ամերիկայէն կը փոխադրուէր դէպի Սպանիա։ Սակայն Եկեղեցին կարճ ժամանակէն հակազդեց, ստուգելու համար այս տարաշխարհիկ արտադրութեան իսկական բնոյթը։ Կարելի՞ էր զայն իբրեւ սննդանիւթ ընդունիլ, թէ պարզ ըմպելի մը։ Մեծ Պահքի ընթացքին կարելի՞ էր զայն արտօնել թէ ոչ։ Բարեբախտաբար այս վիճաբանութիւնը երկար չտեւեց եւ տուրմը իբրեւ չահեկան եւ սննդարար ըմպելի ընդունուեցաւ։ Այսպէսով քաքաոյի առաջին գործատունը գործի լծուեցաւ 1580 թուականին։ Տուրմի հոսանքը ԺԷ. դարու կէսերուն միայն հասաւ Ֆրանսական պալատը, իսկ առաջին «Տուրմի եւ Թէյի Ընկերութիւն»ը վաւերական դարձաւ 1770-ին միայն։ Քաքաոյի հիման վրայ պատրաստուած բաղադրութիւնները իրբեւ դեղ տեղ գտան արքունի շրջանակներու մէջ։ 1828-ին է որ հոլանտացի քիմիագէտ մը յղացաւ մասնայատուկ մամուլ մը քաքաոյի պտուղները ճզմելու եւ իրենց իւղը ստանալու համար։ Այս իւղը չորցնելէ եւ ձեռք ձգուած նիւթը աղալէ յետոյ է որ առաջին անգամ ըլլալով այսօր մեզի ծանօթ քաքաոյի փոշին արտադրուեցաւ։

Տուրմ սպառելու Ե. եւ վերջին բանաւոր պատճառը բնականին վերադառնալու պահանջքն է։ 2003 Օգոստոս 3-էն ի վեր Եւրոպական Միութիւնը սպառողներու նպաստաւոր կարգ մը օրինական միջոցներ պատրաստած է։ Տուրմի իւրաքանչիւր ծրարին վրայ արտադրութեան տեսակը, բաղադրութիւնը պէտք է արձանագրուի։ Եւրոպական Միութիւնը պաշտօնապէս արտօնած է քաքաոյի իւղին խառնել առաւելագոյն 5% համեմատութեամբ հետեւեալ վեց բուսական իւղերը. իլլիբէ, սալ, քարիթէ, քոքում, կիւրժի, բալմի իւղ եւ մանկի կորիզ։ Բայց կարգ մը Ֆրանսացի արտադրողներ համաձայն չեն փոփոխութեան ենթարկել իրենց արտադրութեան աւանդական եղանակը, որակի պահպանման մտահոգութեամբ։ Իսկ Անգլիացիները երկար ժամանակէ ի վեր կը գործածեն այս յաւելուածները իրենց պատրաստած տուրմի բաղադրութեան մէջ։ Տարբեր ժողովուրդ, տարբեր ճաշակ։ Տուրմի պիտակին վրայ ուրիշ նորութիւն մը. սոժա իւղի գործածութեան սահմանումն է. այս վերջինին համեմատութիւնը 0,3-էն 0,5%-ի միջեւ պէտք է մնայ։

Ուրեմն բարի ախորժակ եւ հաճելի վայելք բոլոր տուրմի սիրահարներուն։

Քաղեց՝ Ս. ՇԷՐԻՔ

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

16

– Նեբի՛ր, նեբի՛ր, Երուա՛նդ, համբուրէ՛ր ինձ, որ հաւատամ, թէ ներում ես – ու արտասուքները ողողեցին իր դէմքը. համբուրէ՛ր ինձ, – կրկնեց ցաւով ու դէմքը երկարեց ինծի։

– Ո՛չ, – ըսի ամուր, պահեցի աչքերս իր աչքերէն ու չտապեցի արագ քայլերով, առանց ետ դառնալու։

Քաղաքը միշտ նոյն քաղաքն էր ու գարնան գիշերը ի՛նչքան պայծառ։

***

Հետեւեալ օրը մեկնեցանք։

Կը յիշեմ, կը յիշեմ։ Ցուռնական փոքրիկ բեռնատար նաւ մըն էր։ Լեցուեցանք ամբարները։ Ուշ երեկոյ էր, երբ մեր նաւը խարիսխը վերցուց։ Մութը դանդաղօրէն կ՚իջնար քաղաքին վրայ։ Մեր ետեւը խոշոր սկաւառակով արեգակ մը կ՚արիւնէր։ Ծովը հանդարտ էր ու անոյշ։ Հեռուէն կը հասնէր մեզի քաղաքին աղմուկը։

Վահրամը կը նայէր աչքերուս անհանգստութեամբ ու յարաճուն թախիծով։ Իմ անբնական ու վայրենի ուրախութիւնս կը վախցնէր զայն։ Երբ նաւը ցուռկը շարժեց, մօտեցաւ ու փսփսաց.

– Երուա՛նդ, տե՛ս Արփիկը...

Քարափը բազմութեան մէջ կեցած էր Արփիկը ընկերուհիի մը հետ։ Կը նայէր տրտում աչքերով ինծի։ Ես կը քրքջայի լիահագագ, գլխարկս քաշած յոնքերուս ու զայն ծռած գինով նաւաստիներու պէս, գլանիկ մը շրթունքիս ու ձեռքերս գրպաններս։ Կը հայհոյէի բարձր ձայնով ընկերոջ մը, որ անցած ատեն անուշադրութեամբ կոխած էր ոտքիս վրան ու կը սպառնայի զայն նետել ծովը... Ու կը քրքջայի դարձեալ, առողջ ու մեծ ձայնով։ Բոլո՛ր ընկերներս կը խնդային։ Ցանկարծ տեսայ Արշակը բազմութեան մէջ, կու գար մեզի մնաք բարով ըսելու։

– Ցտեսութի՛ւն, ընկեր Արշակ, ցտեսութիւն, – պոռացի ուրախ։

Ան շարժեց իր թաշկինակը։ Վահրամը կը նայէր աչքերուս միշտ վախով ու անհանգստութեամբ։

– Նայէ՛ Արշակը, – ըսի, դարձնելով ուսին, – տե՛ս, մեզ կը կանչէ։

Մօտեցանք կամրջակին։ Արշակը մեզի նետեց ծրարիկ մը։ Բացինք, եւ տուփի մը մէջ գտանք գինանշանը։

– Որի՞ համար է, – պոռացինք միաբերան։

– Վիճակ ձգէ՛ք, ըսաւ հանդարտ ու գորովով։

Երբ նայեցայ անոր աչքերուն, սիրտս ելաւ։ Կը զգայի արցունքներս որ կը թրջէին կոկորդս։ Նայեցայ Արփիկին ու վայրենի եւ բարբարոս ճիգով մը, յաղթեցի տկարութեանս ու սկսայ քրքջալ լրբօրէն։

Նաւը սկսաւ հեռանալ։ Մեր ետեւէն արեւին գեղեցիկ ու մեծ սկաւառակը ընկղմեցաւ իր արիւնին մէջ։ Ծովը կը ծըփար՝ կապոյտ ու անոյշ։ Հեռուն կը բացուէին նաւակներ։ Գարնան գիշերամուտը քաղցր էր ու խոովիչ։ Մարմինս կը դողդոջէր ու ձեռքերս կը դողային բազրիքին վրայ։ Ներսէս ջերմ ու անկեղծ ձայն մը շեշտը կը բարձրացնէր ու կը յանդիմանէր զիս։ «Գլո՛ւխ բռնէ, Երուա՛նդ» կ՚ըսէր կէս հեգնութեամբ ու կէս դառնութեամբ։ Ցանկարծ ապուշ միտք մը ծանրացաւ ուղեղիս. ցատքել վար, լողա՛լ ու անցնիլ դէմ։ Սեղմուիլ Արփիկին կողքը ու ենթարկուիլ անոր քմայքին։ «Ապո՛ւշ», մրլտացի ակռաներուս մէջէն, ու սիրտս կը ցաւէր միշտ։

– Մնա՛ս բարով, աղուոր Արփի՛կ, – պոռացի լրբութեամբ, ստահակի պէս որ կը սուլէ աղջկայ մը ետեւէն։

Բոլորը նայեցան ինծի։ Մեր տղաքներն ալ մօտեցան ինծի ու կը խնդային, առանց հասկնալու, թէ ինչո՞ւ (մարդիկ այնքա՜ն անսասուն են)։ Նայուածքով բոլորը փնտռեցին, թէ ո՞վ կրնայ ըլլալ խանդավառութեանս առարկան։ Ի վերջոյ, բոլորին նայուածքները ինկան Արփիկին վրայ, որ կեցած էր լուրջ, մելամաղձոտ, հպարտ, գեղեցիկ ու խռովիչ իր սպիտակ հագուստներուն մէջ ու կը նայէր վրաս հանդարտ, անոյշ նայուածքով։

Քիչ մը անդին՝ մեր ընկերները խմբուած կ՚երգէին։ Անոնց ձայնը կը տարածուէր միջոցին մէջ ալիք-ալիք։ Ցուցումի կոհակ մը բոլորը գրկած կը տանէր։ Պահը ծանր էր եւ անոյշ բոլորիս վրան ու երգին բառերը՝ բարի։

Եար մ՚ունէի չինար բոյով
Տեսքով անման...
Սիրուններին թագուհին էր
Սիրով անսահման...
. . . .
Ա՛հ, իմ անոյշ եա՛րս, ինչի՞
հեռացար,
ինչի՞ հեռացար, ինչի՞ մոռացար...

Դադրեցան ու վերսկսան կրկին։ Անորոշ յուզում մը կը թանձրանար միջոցին մէջ։ Արտասուելու ցանկութիւն մը կուրծքս կը պատռէր, եւ երգին ջերմութիւնը աւելի կը ցաւցնէր զիս։

Երբ հեռացար դու ինձանից
Հոգիս խաւարեց,
Պարտիզումը կանաչացած
Վարդերս թառամեց...
Պատից կախուած իմ ջութակը
Ինկաւ փշրուեց...
Վերջին անգամ այրած սրտիս
Արձագանգ տուեց...
Ա՛հ, իմ անոյշ եա՛րս, ինչի՞ հեռացար,
ինչի՞ հեռացար, ինչի մոռացար...

(Շար. 75)

Vient de paraître

Assadour

par Gérard XURIGUERA
aux Editions Franck Van Wilder

Première monographie consacrée à Assadour. Vous y trouverez ses gravures, aquarelles, peintures de 1967 à nos jours, de nombreux éléments, articles, illustrations, témoignages... etc., vous permettront de suivre son parcours et de découvrir son monde.

Envente: Editions FVW, 91 bis, rue Truffaut, 75017 Paris; La Hune, FNAC-Ternes, FNAC-Forum, FNAC-Saint-Lazare, Flammarion Beaubourg, Arturial, Fischbacher, IMA (Institut du Monde Arabe) Librairie.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Անահիտ Տէր-Մինասեանէ 100 Եւրօ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի վարչութիւնը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Մարտ 6, ժամը 15-ին եկեղեցւոյ սրահը:

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 13, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30-ին, սովորական հաւաքատեղին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

NAVASART

SPECTACLE ORGANISE PAR LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE REGION MARSEILLE
Au Palais des Congrès Parc Chanot
Le Samedi 13 mars à 20 heures 30

Réservations :

04 91 93 53 59 — 06 12 93 09 80
04 91 77 87 31 — 06 23 82 29 74
Places numérotées — P.A.F. 28 Euros

Locations :

— **Permanence :** MAJC tous les mercredis de 10h à 16h - 04 91 50 15 09 12-14, rue Saint-Bazile - Marseille 1er
— **Agoump CBAF** tous les mardis et samedis de 15h à 18h30 - 04 91 89 91 53 260, avenue du 24 Avril 1915 - Marseille 12e.

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2004 pour son centre de vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA, stagiaires ou sans diplôme.**

Ecrire à CBAF - Conseil d'Administration 17, rue Bleue — 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ:

Յետ պատարագի, հոգեճաշ կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 13-ին, բոլոր շրջանի խաչուհիները սիրով հրաւիրուած են յարգելու մեր վերերան ընկերուհիներուն յիշատակը:

Արձանագրուիլ՝

01·48·24·63·89 (ճաշարան)
01·47·86·33·72 (Այտա)

Տեղեկացնել Մարտ 15-էն առաջ:

ՎՐԻՊԱԿ. – «Յառաջ»ի Երեքշաբթի, Մարտ 2-ի, Գ. էջ, Թատերական ներկայացում Կրընօպլի մէջ թղթակցութեան Ա. պարբերութեան 5-րդ տողը պէտք է ըլլայ.– «Ներկայացում մը խորագրուած "Ծիծաղելի դատարան"»:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 14
«Տնտես»ի Կիրակին

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21
«Դատաստոր»ի Կիրակին:

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28
«Գալստեան» Կիրակին:

MԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան՝ փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 10
Երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂԱՅ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 17
Միջինք, երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

(Շար.)

***

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ
ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 5
Երեկոյեան ժամը 19-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 12
Երեկոյեան ժամը 19-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ՇԱՒԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 19
Երեկոյեան ժամը 19-ին:

***

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 17-ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 10
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
ՄԻՋԻՆՔ. առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Արեւագալի ժամերգութիւն:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

***

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:
Ժամերգութիւն ժամը 8·45-ին:
Արեւագալ ժամը 9·45-ին:
Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11·45-ին:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ
ժամերգութիւններ ժամը 17·30-ին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 10
Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 12
Ս. Թադէոս - Բարթուղիմէոս Եկեղեցի (Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՄԻՋԻՆՔ
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի (Նիս)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

(Շար.)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

GALA POUR LES ECOLES ARMENIENNES

LE SAMEDI 13 MARS à 20 heures 30
au P. A. C. I.
23, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Moulineaux

avec **Marten YORGANTZ — YERSO**
Le groupe LAVACH
La troupe de danse YERAZ

Réservations au : **01 53 34 18 18**
et auprès des sections de la Croix Bleue

18e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 18[րդ] ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

- **YEGHIA GASPARIAN**
CE QUI NOUS EST ARRIVE
ԵՂԻԱ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ ԵԿԱԾԸ
(1941)
Երկու Արարուած
Կիրակի, Մարտ 7, ժամը 16-ին
Dimanche 7 mars à 16 heures
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

PALIMEX
Import Export
Produits Agro Alimentaires

40, rue de Provence Bât. D9
PLA 438
94619 MIN RUNGIS CEDEX

Tél. : 01 46 86 36 33
Fax : 01 46 86 04 28
sarl palimex@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ 6
SAMEDI
6 MARS
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·896 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20·896

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՏ 4-ի զօրակոչը՝ քննելու համար 32 հազար քմ. երկաթուղի, 10 հազար ուղեւորներու կողմէ, ոչ մէկ արդիւնք տուաւ: Ոստիկանութեան եւ Ա _ Զէ.Տ - էՖ-ի միջեւ ալ կապը կտրուած է, ոչ մէկ նոր ազդ լոյս տեսած է Լիպերասիոնի մէջ եւ Դեկտեմբերէն Փետրուար ալ ահաբեկիչներուն ղրկած թղթակցութիւններու քննութիւնները չեն կրցած գաղափար մը տալ իրենց ինքնութեան մասին: Երկաթուղին հսկողութեան տակ կը մնայ:

ՀԱՅԻԹԻԻ նախկին նախագահը Ժան-Պերթրան Արիսթիտ կ'ուզէ վերադառնալ եւ խիստ կերպով կ'ամբաստանէ Ֆրանսան որ մեղսակից եղած է իր «քաղաքական առեւանգում»ին: Կեդր. ափրիկեան իշխանութիւնները հրաւիրած են զինք որ այլեւս լռէ կամ առնուազն վերապահ մնայ: Կրնայ խօսիլ, բայց առանց վնասելու Հայիթիի ժողովուրդին շահերուն, ոչ ալ խնդրոյ առարկայ ընելու Կեդր. Ափրիկէի Հանրապետութեան ջանքերը՝ խաղաղութիւնը վերադտնելու: Արիսթիտ այլ ելք մը գտած է եւ զանազան ձեւերով ըսելիքը կ'ըսէ մտերիմներու միջոցով: Իր փաստաբաններն ալ, որոնց կարգին մէթր Ժիլպէր Գոլար, կը պնդեն որ ամերիկեան ուժերու կազմակերպած առեւանգումին զոհ գացած է Արիսթիտ եւ այդ ուղղութեամբ փաստաբանները կը խորհին բողոք բարձրացնել ԱՄՆ-ու դէմ եւ Գոլար ալ նման բողոք մը կ'ուզէ բարձրացնել Ֆրանսայի դէմ «առեւանգումի մեղսակցութեան» ամբաստանութեամբ: Միջազգային հաւաքականութիւնը սկսած է օգնութեան փութալ Հայիթիի, ուր թալանը, կողոպուտը, հաշուեյարդարները կը շարունակուին: Պրազիլ, 2-3 ամիսէն 1100 զինուոր պիտի ղրկէ մասնակցելու համար ՄԱԿ-ի բազմազգեան ուժին: Առայժմ, ԱՄՆ կը հրահանգեն իրենց կանոնները եւ բազմաթիւ դէտեր կասկած ունին որ Ուաշինկթըն Արիսթիտի մեկնումէն շատ առաջ պատրաստած էր ապստամբութիւնը: Հայիթիցի պատմաբանի մը համաձայն, որ կը նախընտրէ անանուն մնալ՝ «Արիսթիտի մեկնումը ամերիկեան Պաշտպանութեան նախարարութեան զինուորականներու մէկ վրէժն է դեմոկրատ կուսակցութեան քաղաքագէտներուն դէմ»: Ըստ իրեն, ապստամբները չէին կրնար գրաւել երկրին կէսը եւ սպառնալ մայրաքաղաքին առանց Ամերիկացիներու համաձայնութեան: Կը յիշեցնէ որ Արիսթիտի դէմ 1991-ի զինուորական պետական հարուածը Պուշի հօր օրհնութեան արժանացած էր եւ թէ ՍԻԱ-ի ամբաստանութիւններուն որոնք Արիսթիտը կը ներկայացնէին որպէս փոփոխական մտքի տէր փարանոյաք մը, Գլինթըն պատասխանած էր որ «փոքրիկ քահանայի» մը տպաւորութիւնը կը թողուր:

ԳԱԶԱՅԻ գօտիին մէջ, 14-ամեայ Պաղեստինցի աշակերտ մը սպաննուած է, Մարտ 4-ին, իսրայէլեան ներխուժումէ մը ետք Ռաֆահի գաղթականաց կայանը: Երեք վիրաւորներ ալ կան:

ԳԼՕՏ ՆՈՒԿԱՐՕ, Ֆրանսայի ամէնէն ծանօթ երգիչներէն մէկը, մեռաւ Փարիզ. 74 տարեկանին, խլիրդի հետեւանքով: Ծնած Թուլուզ, պիտի թաղուի նաեւ հոն, հոգեհանգստեան պատարագէ մը ետք Փարիզ: Մարտ 5-ին, յարգանքի արարողութիւն մը տեղի կ'ունենար Թուլուզի Գափիթոլի հրապարակը: Դժուար հրջաններ ապրած արուեստագէտ մըն է, որ թռիչք առած է Միշէլ Լըկրանի հետ հանդիպումէն (1962) ետք. երկուքն ալ տարուած են ճազով: Նաեւ յօրինող, Նուկարօ կը սկսի խսկական ասպարէզ մը եւ իր առաջին զաւկին՝ Սեսիլի ծնունդին նուիրուած երգը արդէն պիտի ապահովէր հաստատ համբաւ մը: Քաղաքական դէմքեր թէ արուեստի ասպարէզին պատկանողներ մեծարեցին իր տաղանդը, սկսելով Շիրաքէն: Միշէլ Լըկրան խորապէս ազդուած է, ինչպէս շատեր:

ԵՄԷՆԻ մէջ, ձերբակալուած է Ալ-Քաիտայի մեծ ղեկավար մը՝ Ապտէլ Ռուաֆ Նասիպ: Ծանօթ Ապու Մեհճիմ անունով, փնտռուած էր տարիներէ ի վեր: Ըստ եմէնական իսլամապաշտ կուսակցութեան համացանցի կայքէջին, են-թական միակ վերապրողն էր առանց օդաչուի ամերիկեան օդանաւին յարձակման՝ գաւառին վրայ, 2002-ի վերջերը:

ՑՈՑՆ տիեզերական Բարթուղիմէոս Պատրիարքին պատրիարքական սինոդին 12 հոգինոց կազմը նորոգելու համար ըրած նշանակումները անընդունելի կը նկատուին Անգարայի կողմէ: Պատրիարքը վեց նոր անդամները ընտրած է ոչ թրքահպատակ անձնաւորութիւններէ, ինչ որ կ'ըսուի թէ աննախընթաց է Հանրապետութեան 80 տարուան կեանքին մէջ: Պատրիարքը կը քննադատուի նաեւ այն պատճառով որ նոր նշանակումներուն չէ տեղեկացուցած Ներքին գործերու նախարարութիւնը: Թրքական շրջանակներ լծուած են քննելու թէ կատարուածը յարի՞ր է Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւններուն: Հարցը այն է որ Ցունաց տիեզերական Պատրիարքները պէտք է ընտրուին թրքահպատակ թեկնածուներու մէջէն. իսկ նոր կարգադրութեամբ հաւանականութիւնը կը ծագի ոչ թրքահպատակ Պատրիարքի մը ընտրութեան: Կրօնական հարցերու մասնագէտ Թուրք անձնաւորութիւններէ ըսողներ գտնուած են որ եթէ Հէյպէլի կղզիի Ցունաց դպրեվանքը փակուած չըլլար, նման վիճակ չէր ստեղծուեր: Կարծողներ ալ կան որ օտար երկիրներու քաղաքացիներ նշանակելով Բարթուղիմէոս Պատրիարք փորձած է ուշադրութեան յանձնել դպրեվանքին փակ մնալուն անպատեհութիւնները: Օտար մետրոպոլիտները որոնք սինոդին նոր անդամ նշանակուած են ունին ամերիկեան, բրիտանական, նոր զելանտական, ֆինլանտական, յունական քաղաքացիութիւն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ նեղ կացութեան մատնուած է շաբաթներէ ի վեր, դէմ դնելու համար մտաւորական շրջանակներու զանազան շարժումներուն

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԵԾՆ_ԲՐԻՏԱՆԻԱ

ԳԱԼԼԷՍԵԱՆ ՇՐՋԱՆԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄԻ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Փետրուար 25-ի մեր թիւով գրած էինք թէ Բրիտանիոյ Գալլէսեան շրջանի Շրջ. Խորհուրդը քուէարկութեան պիտի դնէր Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումն ու Հայաստանի շրջափակումը նիւթ ընող բանաձեւ մը:

«Գալլէս-Հայաստան» բարեկամութեան խմբակը որ զօրավիգ էր ծրագրին, Մարտ 5 թուակիր յայտարարութեամբ մը կը տեղեկացնէր թէ քուէարկութիւնը կատարուած էր նախորդ օրը ու միաձայնութեամբ ընդունուած՝ Հայկական ցեղասպանութեան իրողութիւնը ճանչնալու, Թուրքիոյ կիրարկած շրջափակումը դատապարտելու բանաձեւը:

Բանաձեւը կը բաղկանար հետեւեալ կէտերէն.

ա - Ճանաչում 1915-ին Թրքական կառավարութեան օրով գործուած Հայկական ցեղասպանութեան իրողութեան,

բ - Հրաւէր Թուրքիոյ՝ վերջ տալու Հայաստանի դէմ կիրարկած տնտեսական շրջափակումին,

գ - Կոչ բրիտանական կառավարութեան եւ Գալլէսի Ազգ. Ժողովին որ զօրավիգ չկանգնին Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան, այնքան ատեն որ Թուրք կառավարութիւնը չըճանչնայ 1915-ի հայկական ցեղասպանութիւնը եւ վերջ չտայ Հայաստանի շրջափակումին,

դ - Հրաւէր Գալլէսեան տեղական իշխանութիւններուն որ զօրակցին նոյն յայտարարութեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՉՔԻ ԼՈՅՍ» ՈՒ «ԱՆՑԱԾ ԸԼԼԱՅ» ԿԱՄ ՆՈՐ ԱԼԻՇԱՆՆԵՐ ՈՒ ՕՐՄԱՆԵԱՆՆԵՐ

Մխիթարեան միաբանութիւնը հաւանօրէն ամօթը, կամ ցաւը առանձին տանելու կեցուածքով, չհրապարակեց լուրը: Բայց ան լսուեցաւ, միջոց մը ետք ալ գրուեցաւ ամերիկահայ մամուլին մէջ. Մխիթարեան միաբան Տաճատ Ծ. Վրդ. Եարտըմեան Վարդանանցի օրը «հաւատարմութեան իր ուխտը կատարելով» որպէս կուսակրօն քահանայ վեղար ստացած եւ ընդգրկուած է Ս. Էջմիածնի միաբանութեան մէջ:

Մարդ չի կրնար գիտնալ թէ Էջմիածին ի՛նչ կ'ակնկալէ «հաւատարմութեան» այս պիս ուխտէն, մանաւանդ ծանօթ ըլլալով առաջինին արդիւնքը. միաբանի գործունէութենէն աւելի յայտնի բանաստեղծութեան քանի մը հատորներ ուր զարմանալի գոյակցութիւն կը ցուցադրեն չուխտուխտակ վարդապետին անունն ու Ի. դարու վերջին շրջանի հայ բանաստեղծներու էջերէն կտցուած տողեր. նաեւ շարք մը արձաններ, քանդակներ որոնք կ'ըսէին թէ Հ. Տաճատի նորագոյն հետաքրքրութեան արգասիքն էին: Արուեստի մարզին մէջ ալ կ'երեւի մէկ հաւատարմութիւն բաւարար չէր եղած իրեն...

«Աչքի լոյս» պէտք է տալ հաւանօրէն հիւրընկալ միաբանութեան ու մաղթել բարի վայելում: Իսկ Ս. Ղազարցիներուն ալ յղել «անցած ըլլայ» մը:

Անկէ անդին կը մնայ մտածել մեր իրականութեան մէջ մեծերու կրկներեւոյթին նորօրեայ ներկայութեան մասին: Վերջին տարիներուն աջ ու ձախ բաւական շռայլութեամբ Ալիշան երկրորդներ, երրորդներ ըշմարողներ եղան: Ս. Ղազարէն Լոս-Անճըլըսի վրայով Էջմիածին անցքի այս օրինակն ալ վստահաբար պիտի պտղցնէ Օրմանեանի կրկներեւոյթ մը. նոյնքան մակերեսային մօտեցումով եւ շատ աւելի շռայլութեամբ որակուած:

Թ. ԱՐՓԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 4/5)

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԲԱՔՈՒ ԱՅՑԸ

Վրաստանի նախագահը Մ. Սահակաշվիլի Մարտ 3-4-ին այցելած է Ատրպէջան: Նախագահ Ի. Ալիեւի հետ հանդիպումէն ետք երկուքը միասնաբար մամուլի ասուլիս մը տուած են: Այդ ընթացքին Ի. Ալիեւ ըսած է թէ երկու երկիրները շաղկապող ցաւի խնդիրը անջատողականութիւնն է: Ապա աւելցուցած է թէ միջազգային օրէնքներն ու արդարութիւնը Վրաստանի ու Ատրպէջանի կողմն են, վաղ թէ ուշ երկու երկիրներուն տարածքային ամբողջականութիւնը կը վերահաստատուի: «Մենք կը փափաքինք որ ատիկա խաղաղ ճամբով ըլլայ» ըսած է ան: Ընդգծած է նաեւ երկու երկիրներուն փոխադարձ օգնութեան անհրաժեշտութիւնը, հասնելու համար իրենց տարածքային ամբողջականութեան վերահաստատումին:

Վրաստանի նախագահը Հայաստան կ'այցելէ Մարտ 12-13-ին:

***

ՀԱՊ-Ի ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԿՐՕՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՍՏԵՂԾՈՒԱԾ

ՀԱՊ-ի երկիրներու Բ. միջկրօնական խաղաղական համաժողովի լիագումար նիստին աւարտին յայտարարուած է թէ ՀԱՊ-ի երկիրներու միջկրօնական խորհուրդ ստեղծուած է: Անոր նպատակը կ'ըլլայ ՀԱՊ-ի կրօնական կազմակերպութիւններու միասնական գործունէութեամբ հասնիլ միջազգային - միջկրօնական աշխարհին ամրապնդումին, հանրութեան մէջ համաձայնութեան, կայունութեան հաստատումին, հոգեւոր առաջնորդներու երկխօսութեան, եւլն.:

Խորհուրդի կազմին մէջ ընդգրկուած են ՀԱՊ-ի երկիրներուն 22 հոգեւոր առաջնորդները որոնց շարքին են Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, Մոսկուայի ու համայն Ռուսաստանի Պատրիարքը Ալեքսի Բ., Վրաստանի Կաթողիկոս - Պատրիարքը, Կովկասի մահմետականներու պետը, Ուկրանիոյ, Բելառուսի, Մոլդովայի, Ուզբեկստանի, Ղազախստանի, Կրգզիստանի, Տաճիկստանի, Հիւսիսային Կովկասի հոգեւոր առաջնորդները:

ՎԱՂԸ՝

«ՑԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (301) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.-

Եղիշէ Չարենց, յեղափոխութեան բանաստեղծը — Ր. ԱՃԷՄԵԱՆ

Անդրադարձ համաժողովի մը — Խ. ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ետ ու առաջ — ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԸ ՄԻԱՅՆ ՄԷ՛Կ ՃԱՆԱՊԱՐՀ ՈՒՆԻ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Խմբավար Հենրիկ Անասեանի տեղին յօդուածը («Նոր Օր», Փետր. 14, 2004) կրկին սեղանի վրայ դրած է մեր ժողովուրդի յետագայ գոյութեան կարեւորագոյն հարցերէն մէկը իր իսկ վերնագրով՝ «Զօրացնել Սփիւռքը՝ ի շահ Հայաստանի...»:

Կասկած չկայ, որ ղարաբաղեան շարժումի սկզբնաւորութենէն ի վեր, ըՍփիւռքի մէջ աւելի քան վեց տասնամեակ տիրող անկազմակերպ, ոչ-ծրագրըւած ու անհեռատես քաղաքականութիւնը հասած է իր ճգնաժամին: Ու երբ այս վերադիրները կը շարադրենք, նկատի չունինք ի հարկէ առանձին կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու այլապէս յարգելի վաստակը իր վերիփայրումներով հանդերձ, այլ Սփիւռքը որպէս այսպէս կոչուած «հաւաքականութիւն»:

Տասնամեակներով Սփիւռքը գործ տեսաւ, պարզապէս ինքզինք մտածելով որպէս մահամերձ մարմին մը, որու գոյութիւնը պէտք էր երկարաձգել մինչեւ այն օրը երբ պատմութեան անիւը փոխէր իր ուղղութիւնը: Իսկ երբ այս ուղղութիւնը, անսպասելիօրէն, սկսաւ փոխուիլ, մենք չփոխուեցանք: «Հիւանդը» պարզապէս դադրեցաւ ինքն իր մասին մտածելէ, հեշտամահութեան (էօթանազի) յանձնուեցաւ, որպէս «այլասիրական» վերջին շարժումէ ինքզինք «զոհաբերելու» համար «համահայկական» շահի խորանին վրայ:

Եր չափազանցե՞նք: Ի՞նչ է նիւթական միջոցներու անխնայ մսխումը ամենատարբեր ուղղութիւններով, որուն օրինակները կարիքն իսկ չենք զգար մատնանշելու, եթէ ոչ հիւանդը կենդանի պահող սնունդի խողովակը իր մարմինէն անջատելու եւ անոր մահը արուեստականօրէն արագացնելու կերպ մը:

Բայց մեր մատնանշած թուականէն տասնվեց տարի անցած է, ու որքան որ ժամանակի անհուն թաւալումին մէջ աւազահատիկի մը չափ արժէ այդ միջոցը, քիչ բան չէ ատիկա: Ապագան այսօր կը սկսի կ'ըսեն:

Եւ սակայն, կարծես թէ մեզի համար սկսած չըլլար:

Այսպէս կը հասնինք ներկայ անհեթեթ կացութեան, երբ սփիւռքահայ կազմակերպութիւններ կամ անհատներ, առանց գաղափարախօսական կամ հատուածական խտրութեան, կը թուին խաչ քաշած ըլլալ իրենց իսկ անցեալին կամ պատկանելիութեան վրայ, այս ձեւով իրենց ապագայ գոյութիւնն իսկ վտանգելով: Անոնններ տալու անհրաժեշտութիւնը չըկայ, հայ մամուլի ռեւէ խորաթափանց ընթերցող կրնայ դիւրութեամբ ցանկեր կազմել: Սփիւռքի նիւթական ու բարոյական միջոցները մէկ ուղղութեամբ կը թուին հոսիլ՝ դէպի Հայաստան, եւ այս արինահոսութեան հետեւանքները կը զգանք ամէնուրեք: Եթէ ասոր վրայ գումարենք կառավարումի սխալներու եւ անհեռանկար որոշումներու շարան մը, երէկուան եւ այսօրուան, որոնց գինը դրաւարկի պէս սկսած ենք վճարել ու դեռ պիտի վճարենք, արդէն պատկերին ոչ-մխիթարական վիճակը պարզ կը դառնայ մեր աչքին:

Ձենք ըսեր, թէ Սփիւռքը պէտք չէ նիւթապէս կամ բարոյապէս զօրավիգ կանգնի Հայաստանին: Հեռու մեզմէ նման մըտածում: Բայց պէտք է գիտնայ չափը պահել, ինքզինքը մտածել որպէս կենդանի, առողջ մարմին, որ իր միջոցները կրնայ խելացիօրէն տնտեսել ներկայ ու ապագայ մարտահրաւէրներ դիմագրաւելու համար: Գիտէ՞ որոնք են իր գոյութեան կռուանները: Դպրոց, եկեղեցի, մամուլ, մշակոյթ, մտաւորականութիւն..., ցանկը սպառիչ չէ: Բայց գիտէ՞, ծրագրա՞ծ է, թէ այդ կռուանները ինչպէս պիտի մշակուին, պիտի զարգանան, պիտի շարունակեն իրենց ապագայ գոյութիւնը: Ինչպէ՞ս պիտի պահեն ու զարգացնեն իրենց այժմու դիմագիծը, զայն խելացիօրէն պատշաճեցնելով նոր ժամանակներու յարափոփոխ պայմաններուն:

Սփիւռքը պէտք չէ արհամարհէ իր ունեցած միջոցները, զանոնք մէկդի նետելով եւ ակնարկելով, որ բոլոր լուծումները Հայաստանէն գան, երբ բոլորս գիտենք (կամ պէ՛տք է գիտնանք), որ ինչպէս Հայաստանի խնդիրները, վերջին հաշուով, միայն Հայաստանը կրնայ լուծել, Սփիւռքի խնդիրները միայն Սփիւռքը կրնայ լուծել:

«Աւանդական» Սփիւռքը այսօր պէտք չունի Հայաստանէն «ներածելու» ուսուցիչներ, խմբագիրներ, հանրային գործիչներ, եւլն., որոնք զայն չեն ճանչնար, զայն չեն ապրած իրենց մորթին վրայ, ու յաճախ սխալ պատկերացումներ ալ ունին: (Այս հաստատումը նկատի չունի, անշուշտ, վերջին տարիներուն Հայաստանէն արտագաղթած մարդկային ուժը, որ իր հերթին արդէն սփիւռքեան տարբեր, աւելի ճիշդ՝ «արտերկրային» բնորդի մը կերտումով զբաղած է, ինչ որ մեր կողմէ խորական որեւէ մտածում չենթադրեր):

Եթէ Սփիւռքը չունի այդ մարդուժը, թող ծրագրէ ու ստեղծէ զայն ի՛ր ծոցէն: Իսկ եթէ ունի —ու հաւատացած ենք, որ ունի՛—, թող իր շուրջը նայի, գտնէ ու օգտագործէ զայն: Ի՛ր աւանդն ու ժառանգութիւնը պահպանելու եւ զարգացնելու համար: Շատ դիւրին է ողբալ մարդուժի պակասը, երբ պէտք եղածը չենք ըներ զայն ստեղծելու, պահելու եւ զարգացնելու համար: Շատ դիւրին է պատրուակել արդիւնքներու պակասը, երբ խելահաս կերպով չենք մտածեր անոնց հասնելու համար: Ու, մանաւանդ, չենք ճանչնար մեր հետաքըրքրութեան առարկային անցեալն ու ներկան, ու կը գոհանանք մակերեսային ու անգիտակից դատումներով: Երբ նպատակ չէ դրուած, պէտք չկայ համալսարանական տիտղոս ունենալ անդրադառնալու համար, որ ո՛չ մէկ կառոյց պիտանի կ'ըլլայ երկար ժամանակի վրայ եւ, բնականաբար, կը դառնայ... աննպատակ ու կորստաբեր:

Այո՛, Սփիւռքի զօրացումը, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, ի շահ Հայաստանի կը գործէ: Ասիկա ԻԱ. դարու մեր գոյութեան նշանաբանին հիմքը պէտք է դառնայ, եթէ անպայման պէտք ունինք նշանաբանի մը մեր յարատեւութեան համար: Պէտք ունի՞նք յիշեցնելու, թէ հակառակն ալ դամոկլեան սուրի մը պէս կախուած է մեր գլխուն վրայ՝ Սփիւռքի տկարացումը ի վնաս Հայաստանի կը գործէ: Ով որ գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար այս վերջին ուղղութեամբ կ'աշխատի, մեր ազգային իրականութեան մէջ տեղ չունի եւ ո՛չ ալ պէտք է ունենայ: Պատմութեան դատաստանի յոյսին ալ պէտք չէ ապաւինիլ, որովհետեւ, ինչպէս գրած է Ի. դարու անգլիացի նշանաւոր տնտեսագէտ Ճոն Մէյնըրտ Քէյնըսը, «երկար ժամանակի վրայ, բոլորս ալ մեռած կ'ըլլանք»:

Նիւ-Ճըրզի

ՋՊԱՏՃՈՒԹԻՒՆ ԵՂԵՌՆ...

«... Ոչ մի խօսք ժողովուրդների բարեկամութեան մասին, եթէ մինչեւ սումգայիթեան դէպքերը, որեւէ մէկի մօտ կասկած կար, ապա այդ ողբերգութիւնից յետոյ, ոչ մէկը բարոյական իրաւունք չունի պարտադրելու, որ Լեռնային Ղարաբաղը մնայ Ադրբեջանի կազմում»:

ԱՆԴՐԷՅ ՍԱԽԱՐՈՎ
1988, Մոսկուա

Ապրիլի 24-ին, հայ ժողովուրդը կրկին իր ցասումն ու բողոքը կը ներկայացնի համայն աշխարհին եւ այս անգամ պաստառներին գրուած կը լինի՝ 89...

Այո՛, արդէն դարին է մօտենում Ապրիլ 24-ը, երբ Էնվէրը, Ճէմալը եւ Թալէաթը ատելութեան մոլուցքով բռնկըւած «ուզեցին մէկ Հայ թողնել, եւ այն էլ թանգարանում...» (Պ.Ս.):

Մազապուրծ ու աշխարհով ցրուած Հայերն ահ ու սարսափից ցաւը սեղմեցին կոկորդներում ու ապրեցին, ապրեցին տառապելով, ապրեցին, մասունքի պէս պահպանելով աչքերում ծուարած իրենց հարազատների, մայրերի, քոյրերի, եղբայրների եւ որդիների մորթուած, խոշտանգուած, արնաշաղախ մարմինները...

Այս վայրագ, անմարդկային գործողութիւնները, որը որակաւորուեց՝ Հայոց ցեղասպանութեամբ, հայ ժողովուրդն արժանապատուօրէն յանձնեց համայն աշխարհի արդարացի դատին...

Պատմութիւնը երբեք չորդեգրեց հակառակ պատկերը եւ ինչպէս ժողովրըդական իմաստուն խօսքն է ասում. «Արիւնը արդիւնով չլուացին»...:

Եւ այսքանով հանդերձ Թուրքը ոչ միայն չի ուզում ընդունել իր յանցանքը, այլեւ շարունակում է իր ձեռագիրը, մեր չդարմանուած վէրքերին աւելացնելով նորերը...

...Ընդառաջ գնալով մարզի հայ բընակչութեան ցանկութիւններին՝ 1988 թ. Փետրուարի 20-ին Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի ժողովրդական պատգամաւորների մարզխորհրդի նստաշըրջանը որոշում ընդունեց դիմել Ադրբեջանական ԽՍՀ, ԼՂԻՄ-ը Ադրբեջանի կազմից դուրս բերելու եւ Հայաստանի կազմի մէջ ընդգրկելու խնդրով:

Գորբաչովը արցախեան պարզ ու յըստակ հիմնախնդիրը դարձրեց «անլուծելի»:

Լեռնային Ղարաբաղի հայ բնակչութեան սահմանադրական պահանջներին հակադրեցին բիրտ ուժի եւ բռնութեան քաղաքականութիւնը:

1988-ի Փետրուարի 27-29-ը Ադրբեջանի իշխանութիւնները կազմակերպեցին Սումգայիթում բնակուող 18 հազար Հայերի տեղահանութիւնն ու ցեղասպանութիւնը:

Արխիւային փաստաթղթերից եւ հըրապարակուած նիւթերից տեղեկանում ենք, որ Սումգայիթում սպանուել են ոչ թէ 26, այլ աւելի քան 400 Հայ, տուժել եւ խեղուել են մօտ 1000 հոգի՝ կանայք, ծերունիներ, երեխաներ:

Ականատեսների վկայութիւնները սահմըռկեցուցիչ են:

Սումգայիթեան դէպքերը վեր էին ամէն տեսակ վայրագութիւններից: Այս ամէնը ամօթաբար թաքցնում էին կենտրոնական իշխանութիւնները եւ խեղաթիւրում իրողութիւնները:

Սումգայիթին յաջորդեցին Կիրովաբադի, Մինգեչաուրի, Շուշիի, Աղդամի, Շամխորի, ապա Բաքուի եւ միւս հայաշատ բնակավայրերի հայ բնակչութեան ջարդերը:

Այս դաժանութիւնների դահիճները չըջանուեցին, ոճիրը մնաց ստուերում, ցեղասպանութիւնը չորակաւորուեց եւ քաղաքական գնահատական չստացաւ, իսկ դա եղեռնագործին աւելի ոգեւորելով նոր ոճիրների մղեց...

Դրա վառ ապացոյցներից մէկն էլ Փետրուարի 19-ին Պուտափէշթում իրականացուած հերթական քայլերն էին, անգամ արտերկրում Թուրքը չի մոռանում իր կացնի գործը: Խարդաւանքով ու դաւադրաբար այս սպանութիւնը, Հայի նկատմամբ անսանձ ատելութիւնը, որը հասցրել էր խելագար մոլուցքի, խօսում է ոչ թէ անհատի մասին, այլեւ մի ողջ ազգի, որի քաղաքականութիւնը ոչ թէ ժողովուրդների բարեկամութիւնն է, այլեւ՝ մարդատեացութիւնը:

Եւ ի՞նչ, տեսնելով Ադրբեջանցիների բռնած դիրքորոշումը, դրանում աւելի ենք համոզւում:

Այստեղ «ո՛վ, ում սպաննեց»ի խնդիրը չէ, այստեղ «ինչո՞ւ...»ի խնդիրն է...Եւ այլեւս մեզ համար զարմանալի չեն ո՛չ Ադրբեջանում մարդասպանին պաշտպանելն ու հերոսացնելը եւ ոչ էլ Եւրախորհրդում Ադրբեջանի դեսպան Աքչին Մեհտիեւի յայտարարութիւնը. «Քանի դեռ Ղարաբաղի հարցը չի լուծուել, Հայերը հանգիստ քուն չեն ունենալու»:

Հայ սպայի՝ Գուրգէն Մարգարեանի սպանութիւնը, որն իրագործուեց ՕԹԱՆ-ի «Գործընկերութիւն յանուն խաղաղութեան» դասընթացքների ընթացքում, Աքչին Մեհտիեւի յայտարարութիւնը, Ադրբեջանում մարդասպանին հերոսացնելը, խորն արմատներ ունի:

Ուրեմն, Հայերս, ոչ միայն հանգիստ չպէտք է քնենք, այլեւ ընդմիշտ պէտք է յիշենք, որ խնդիր ունենք մի այնպիսի ժողովրդի հետ, որ ղեկավարւում է Մեհտիեւների, Զուլֆիքարովների, Ալիեւների նենգ ու դաւադիր ծրագրերով:

... Հայ ժողովրդի դաժան ճակատագիրն իրեն դարձրեց ողջախոհ ու դիմացկուն...

Կը նշանակի վարժուե՞լ ենք, յարմարուել ամէն ողբերգութեա՞ն...

Եւ ո՞վ է մեզ վարժեցնողը, Թուրքը՞, ուրեմն մենք պատմութիւնից դասեր չառա՞նք, ինչպէ՞ս, բա ուր մնաց մեր ողջախոհութիւնը...

ԱՆԺԵԼԱ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՊՈԼԻՍԷՆ ՊՈԼԻՍ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ հիմնուած է Սամաթիոյ Անարատ Ցղութեան Սանուց Միութիւնը: Ընդառաջ երթալով Աւետիս Արզումանի առաջնորդութեամբ կատարուած դիմումին, պատկան իշխանութիւնները վաւերացուցած են նոր Սանուց Միութիւնը: Այդ վաւերացումէն ետք կատարուած է վարչական մարմնի պաշտօնի բաշխում եւ ատենապետ ընտրուած է Աւետիս Արզուման: Բ. նախագահի պաշտօնն ալ յանձնուած է Թալին Խօճալի. ատենադպիրն է Արտա Սարը:

***

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Փետր. 11-ին, ներկայացուած է «Տէր Պապան ի՞նչ տեսաւ» թատերախաղը Վիլի Վան Զանթի եւ Ճէյն Միլմորի, զոր թարգմանած էր Անայիս Եալորզճեան եւ հայերէնի պատշաճեցումը կատարած ու այսօրուան բարքերուն լոյսին տակ այժմէականացուցած էր Միսաք Թորոս, բեմադիրը: Թատերախաղին առանցքը կազմած էր հայ ընտանիքի մը աղջկան ամուսնութեան օրը պատահած անակնկալ դէպք մը, որու շուրջ կը դառնային միւս տեսարանները: Ներկայացումը մեծ յաջողութիւն արձանագրած է:

ԻՆԳԱՆԵՐՈՒ ՀԱՇՈՒԻՉԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ ՊԱՐԶՈՒԱԾ

Իտալացի ճարտարագէտ մը որ դասախօս է, Նիգոլինօ տէ Փասքուալէ, լուծած է Ինգաներու հաշուիչ դրութեան առեղծուածը որ հինգ հարիւր տարիէ ի վեր կը չարչրկէր գիտնականներու յաջորդական սերունդներ: Լուծումին գիւտին մէջ զարմանալին այն է որ տէ Փասքուալէ ոչ մասնաւոր հետաքրքրութիւն ունեցած է Ինգաներու մասին, ոչ ալ տեղեակ եղած անոնց հաշուիչին առեղծուածին: Չէ գիտցած անգամ որ դարաւոր փորձեր եղած են Ինգաներու Եուփանա կոչուած հաշուիչ դրութեան գաղտնիքը պարզելու համար:

Եուփանաները քարէ խորանարդներ են մօտաւորապէս 30×20 սմ. որոնց վերեւի երեսին վրայ բազմաթիւ խոռոչներ կան. անոնց մէջ լուբիայի հատիկներ զետեղուած են: Այդ եուփանաներէն հատ մը վերջերս ցուցադրուած էր Ֆլորանսի պալատներէն մէկուն մէջ, Նախագոլոմպեան Փերուի արուեստի գանձերուն նուիրուած ցուցահանդէսի մը: Այդ նոյն ցուցահանդէսին կազմակերպիչ պատասխանատուն է որ պաշտօնապէս յայտարարած է առեղծուածին լուծումին լուրը: Բացատրած է նաեւ թէ առեղծուածը ծագած է թիւրըմբռնումէ մը որուն մէջ դեր կատարած են զանազան աղբիւրներ: Թիւրըմբռնումը կը վերաբերի այն տարածուն կարծիքին թէ Ինգաներն ալ կը հաշուէին մերինին նման տասնորդական դրութեամբ մը: Տէ Փասքուալէի գիւտը կարելի եղած է այս կէտին ուղղումով. ան տեսած է թէ այդ դրութիւնը տասնորդական չէր, այլ քառասնորդական: Այսինքն, հիմնուած էր ոչ թէ տասնեակի վրայ, այլ՝ քառասնեակի: Գիւտարարը տախտակէ մանրակերտ երկու եուփանա շինած է, բացատրելու համար:

Ինգաներու հաշուիչը կը գործէր աջէն ձախ. առաջին խորշը կը պարունակէր մէկ արժէքով միակ գնդիկ մը, երկրորդը 2 արժէքով երկու գնդիկ, երրորդը 3 արժէքով 3 գնդիկ, չորրորդը իւրաքանչիւրը 5 արժէքով 5 գնդիկ: Ասոնց գումարը կ'ընէր 39. վրայի շարքին խորշը կ'արժէր 40, յաջորդը 80, այդպէս շարունակաբար: Այդ դրութեան մէջ զերօ գոյութիւն չունէր եւ միեւնոյն թիւը կարելի էր գրել զանազան ձեւերով:

Ի՞նչպէս կարելի եղած է գիւտը: Տէ Փասքուալէ կը պատմէ թէ Ծնունդին մաթեմաթիկի առեղծուածներու մասին հատոր մը նուէր ստացած է. զայն թղթատելու ընթացքին հոն տեսած է Սպանացիի մը կողմէ ԺԶ. դարուն գծուած եուփանա մը: Քիչ մը մտածած է վրան, յետոյ առած էջ մը թուղթ եւ մատիտ մը, սկսած հաշիւներ ընել: Կէս ժամու չափ տեւած է այդ մտամարզանքը ու Նոր Տարիէն առաջ կատարելապէս պարզած առեղծուածը: «Կը ցաւիմ, – կ'ըսէ, – եթէ մարդոց նեղութիւն պատճառեցի ատիկա ընելով. բայց ի՞նչ ընեմ, հաշիւներս ճիշդ յայտնուեցան»:

ՔԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Փետր. 12-ին, հովանաւորութեամբ Գանատայի Ազգ. Առաջնորդութեան քրիստոնէութեան դաստիարակութեան խորհուրդին եւ կազմակերպութեամբ Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ յանձնախումբին եւ Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի գրական յանձնախումբին, դասախօսութիւն մը տրուած է երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գրական վաստակին նուիրուած: Դասախօսելու հրաւիրուած էր Նիւ-Եորքէն Վազգէն Ղուկասեան, որ անցեալ տարի խմբագրած ու հրատարակած էր Կաթողիկոսին վարդապետութեան թէզը՝ Հայ Եկեղեցւոյ աստուածաբանութիւնը ըստ հայ շարականներու: Դասախօսութեան առիթը այդ թէզին հրատարակութիւնն էր: Անթիլիասի, Պարսկաստանի, Ամերիկայի, Եւրոպայի եւ Էջմիածնի մէջ Գարեգին Սարգիսեան հոգեւորականին հեղինակութեամբ հրատարակուած են աւելի քան 60 մեծ ու փոքր գիրքեր, դեռ կան անտիպ գործեր: Այս վերջիններէն կը մնան Դպրեվանքին համար դասագրքային մտահոգութեամբ պատրաստուած Տեսական Աստուածաբանութեան Քրիստոնէական բարոյագիտութեան եւ ընդհանուր եկեղեցւոյ պատմութեան նոթերը: Սակայն, զանազան առաջարկներու ընդառաջելով որոշուած է լոյս ընծայել հատոր մը, որ պիտի բովանդակէ յիշեալ նոթերէն առաջին երկուքը եւ հովուական աստուածաբանութեան գիրքը, որ արդէն անջատ հատորով մը լոյս տեսած է 1979-ին, Անթիլիաս: Դասախօսութեան յաջորդած հարցադրոյցէն ետք, փակման խօսքը արտասանած է կաթողիկոսական փոխանորդ Խաժակ Արք. Յակոբեան:

***

ԳՈՒՄԳԱՓՈՒԻ Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 15-ին, կրօնական եւ աշխարհիկ արարողութիւններ կատարուած են Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ եւ ազգային Կեդրոնական վարժարանի հիմնադրութեան տարեդարձին առիթով: Արարողութեանց նախագահած է Շահան Արք. Սվաճեան: Յաւարտ պատարագի եւ մատաղօրհնութեան Շահան Արք. առաջնորդուած է եկեղեցւոյ գաւիթը, ուր Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանի դամբարանին վրայ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է: Արարողութեանց հետեւած է սիրոյ սեղան մը եկեղեցւոյ «Պէզճեան ամիրա» սրահին մէջ: Սիրոյ սեղանին ալ նախագահած է Շահան Արքեպիսկոպոս եւ հակառակ անոր որ ձիւնը կը շարունակէր տեղալ եւ ելեկտրականութեան խզում ալ պատահած է, բազմութիւն մը ներկայ եղած է եւ ամբողջ ճաշի ընթացքին Կեդրոնական դաւաւոր շունչը ջերմացուցած է ներկաները: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առած է մատաղի կարգադիր յանձնախումբի ատենապետ՝ Տիգրան Կիւլմէզկիլ, յիշեցնելով որ Կեդրոնական վարժարանէն մեծանուն Հայեր եւ կարեւոր գործիչներ հասած են եւ հրաւիրած է ներկաները, որ իրենց նիւթական օժանդակութիւնը բերեն վարժարանին: Մինչ կը կատարուէր հանգանակութիւնը, բեմ հրաւիրուած է խնամակալութեան ատենապետ՝ Արման Շիրին, որ թուային տուեալներով ներկայացուցած է իրենց պիւտճէն: Վարժարանը կ'ունենայ 200 աշակերտներ, որոնց կրթութեան եւ դաստիարակութեան գործը ստանձնած է 38 անդամներէ բաղկացած ուսուցչաց կազմ մը: Ոգեւոր մթնոլորտի մը մէջ է, որ խօսք առած է տնօրէնուհի Սիլվա Գույումճեան-Մարկոսեան, որ արտայայտուած է բարերարութեան կարեւորութեան մասին, որպէս օրինակ ցոյց տալով Պէզճեան Ամիրան: Սիրոյ սեղանին հուսկ բանքը արտասանած է Շահան Արք. եւ յայտնած որ պիւտճէի բացին մէկ մասը փակուած է:

***

ՖԷՐԻՖԻՒՂԻ Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ մէջ, Փետր. 15-ին, նշուած է Ս. Վարդանանց երգչախումբի հիմնարկութեան 72-րդ տարեդարձը: Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, բազմութիւնը հաւաքուած է Շիրինօղլու սրահին մէջ, ուր ճաշ մը տեղի ունեցած է, հանդիսավարութեամբ Սեդրակ Տաւուտհանի: Ան բացատրութիւններ տուած է երգչախումբին անցեալին եւ այժմու աշխատանքին մասին: Խօսք առած է նաեւ երգչախումբի անդամներէն տիկին Գարին Թէրզեան, որ տեղեկութիւններ հաղորդած է երգչախումբին պիւտճէին մասին: Ս. Տաւուտհան դիտել տուած է որ ներկայ քոյր Զուարթնոց երգչախումբը իր շրջագիծին մէջ հիմնած է հայերէն խօսելու յանձնախումբ մը, որ աշխատանք կը տանի ժողովուրդին մէջ հրահրելու հայախօսութիւնը: Այս մասին բացատրութիւններ տուած է տիկին Մարիամ Տրամէրեան, յանձնախումբին անդամներէն մէկը: Ան շատ խիստ ոճով արտայայտուած է եւ յանդիմանած բոլոր այն շրջանակները, որոնք անտարբեր կը մնան հայախօսութեան նկատմամբ: Յիշեցուցած է որ հրապարակային երկու հաւաքոյթներ կազմակերպուած են արդէն եւ անոնց առընթեր շարունակ աշխատանք կը տարուի թաղերէ ներս հայախօսութիւնը իր նախկին թափին վերադարձնելու համար: Հուսկ բանքին մէջ ալ, Զագէոս Արդ. նոյն խիստ ոճով անդրադարձած է այլ նիւթի մը: Երգչախումբին համար, ըսած է ան, նոր անդամներ հասցնել եւ զանոնք պէտք է պատրաստել մանկութեան շրջանէն:

***

ՔՍԱՆԹԻԻ (Յունաստան) Կ. եւ Ա. Մոբալեան սրահին մէջ, Փետր. 6-ին երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Սիամանթոյի, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Սիամանթօ մասնաճիւղի վարչութեան (Քսանթի, Գավալա, Գոմոթինի): Բացման խօսքով հանդէս եկած է մասնաճիւղին ատենադպրուհին՝ Մարինէ Վասիլեան, որ մանրամասն տեղեկութիւններ փոխանցած է վարչութեան ծրագրած աշխատանքներուն մասին եւ հրաւիրած է օրուան դասախօսը՝ Պօղոս Քհնյ. Պալթայեանը իր նիւթը ներկայացնելու: Մասնաճիւղին հիմնադրութեան 3-րդ տարեդարձին առթիւ, դասախօսը նիւթ ընտրած էր նոյնինքն Սիամանթօն: Ան ներկայացուցած է նահատակ բանաստեղծին կեանքն ու գործունէութիւնը, սկսելով պատանեկան տարիքէն մինչեւ 1915: Պօղոս Քհնյ. անդրադարձած է Սիամանթոյի գլխաւոր հատորներուն, պարբերաբար ներկայացնելով բանաստեղծին երկերէն կտորներ: Երեկոյթին ընթացքին 25 նոր անդամներ արձանագրուած են մասնաճիւղին:

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

16

Կը զգայի, որ կրնամ արտասուել, ու ատիկա աւելի յանդուգն կը դարձնէր զիս: Լռութիւնս կը մեծնար: Ուսուցիչ մը արգիլեց տղոցը երգել. լռութիւնը ծանր էր: Նաւը հազիւ ցռուկը դարձուցած էր: Յանկարծ խզեցի լռութիւնը առանց կարեւորութիւն տալու մեր ուսուցչին դիտողութեան ու ճաթած ձայնով սկսայ երգել. –

Վեց եար ունեմ՝ չինար բոյով
Տեսքով անմման,
Երկուք՝ Թիֆլիս, երկուք՝ Պաքում
Երկուք՝ Երեւան...
Բայց ամէնից սիրունին ես՝
Սիրել եմ Պոլսում,
Ի՛նչ եմ անում՝ իր սեւ աչերն
Ես չեմ մոռանում...
Ա՛հ իմ անոյշ եա՛րս, ահա՛
գալիս եմ
Սեւ ծովի ափից անունդ տալիս եմ...

. . . .

Երգս համակրութեամբ ընդունուեցաւ տղոց կողմէ ու ատիկա քաջալերեց զիս որ խեղկատակութիւնս շարունակեմ: Գլանիկս, որ սպառած էր, նետեցի գետին, վառեցի նոր մը ու սկսայ երգել փողոցային երգի մը յանկերգը: Բազմութիւնը քարափին վրայ կը զուարճանար յիմարութիւններս դիտելով: Անոնց հետաքրքրութիւնը կը խթանէր զիս: Սիրտս կ'արիւնէր ու կը զգայի, որ եթէ լրանամ՝ կրնամ վտանգաւոր բաներ ընել: Լրբօրէն՝ վերջին անգամ մը եւս պոռացի, բազրիքէն դէպի վար ծռելով.

– Մնաք բարով, աղուոր Արփիկ...

Յետոյ, ինչպէս փողոցի տղայ մը միայն կրնայ ընել, ծաղրածու բայց նաեւ լկտի ձեւով մը համբոյր ղրկեցի անոր: Ան կեցած էր միշտ սպիտակ, գեղեցիկ, աղուոր ու անոյշ աչքերով եւ կը նայէր աչքերուս: Դարձայ ետ ու գլխուս վրայ գլտորեցայ անդաստակին վրայ:

Ընկերներս կը քրքջային, այսուհանդերձ կը զգային, որ անբնական է ուրախութիւնս: Անոնց աչքերը անհանգիստ էին: Աւետիսեանը եկաւ, զիս քաշեց մէկ կողմ, ձեռքը դրաւ ուսիս:

– Երուա՛նդ, տղա՛ս, վերջ տուր այս յիմարութիւններուն, – ըսաւ ցած:

Բարկացաւ զիս շրջապատողներուն: Բոլորը ցրուեցան ու աւելցուց.

– Իջի՛ր վար, կը պառկիս անկողնիս վրայ. անհանգիստ ես. – ձեռքը դրաւ ճակտիս. – ջերմութիւն ունիս, – ու քաղցրութեամբ՝ – կը սորվի՛ս, կը սորվի՛ս, որ չեն կատակեր սիրոյ հետ...

Ուսերս թօթվեցի, խառնուեցայ ընկերներուս: Ան կեցած կը նայէր աչքերուս զարմացած ու անհանգիստ: Յանկարծ սիրտս տկարացաւ: Վիրաւոր սիրտով, երեսս ի վար ինկայ տախտակամածին վրայ ու արտասուեցի դառնօրէն, երկարօրէն, յուսահատօրէն...

***

Կը յիշեմ, կը յիշեմ մեր պզտիկ նաւը: Ի՞նչպէս կ'ուզէք, որ չյիշեմ: Յաջորդ օրն իսկ՝ գիշերը, ծովու ահռելի փոթորիկ մը զայն կը նետէր ալիքէ ալիք: Անգամ մը կ'ելլէր, կ'ըսէիր ահա՛ դպաւ երկինքին, անգամ մը կ'իջնէր անդունդին խորը: Բոլորը տժգո՛յն՝ փակած էին տախտակամածին: Յանկարծ խոշոր ալիք մը զարկաւ ներս ու անձրեւեց մեր վրայ: Արհաւիրքի աղաղակ մը փրթաւ: Վայրենի ու դժոխային ծովն էր, որ կը լենար ներս կարծես:

Ես ելայ ոտքի կէս-գինով, կէս-արթուն: Սկսայ կատակել տղոց հետ: Կը խնդայի բոլորին վրայ, որ կը վախնան մահէ: Կ'երգէի լրբօրէն երգ մը, յարմարցնելով մեր դրութեան ու մաղթելով, որ ծովը կլլէ մեզ: Զայնս առողջ էր, մեծ ու ամուր: Կը լեցնէր ամբողջ ամբարը, զայրացնելով բոլո՛րը: Տժգոյն ու զարհուրած մահուան վախէն, կը նայէին ատելութեամբ աչքերուս: Վահրամը մեծ ճիգով եկաւ քովս, բռնեց ձեռքէս:

– Երուա՛նդ, – կ'ըսէր աղաչող աչքերով, – դադրեցո՛ւր, կատակ չէ, կը վրդովեցնես բոլորը:

Բայց յանկարծ նոր ալիք մը վախէն զարկաւ զայն գետին: Ես կը կենայի անյողդողդ: Ներքին մեծ որոշումով մը: Ա՛հ, ինչպէ՛ս կը տենչայի, որ ծովը գար ու խեղդէ՛ր զիս: Թո՛ղ բոլորը ազատէին: Ծովը զարնէ՛ր միայն զիս: Տանէ՛ր, տանէր իր աղուոր ու կապոյտ թեւերուն վրայ: Բարձրացայ երկաթէ սանդուխէն, հազիւ կէսին հասած ցունց մը քիչ մնաց զիս նետէր գետին, վայրկեան մը կախուեցայ օդին մէջ, տղաքը վարէն արձակեցին վախի աղաղակ մը:

– Խենթ է, – կ'ըսէին ցած իրարու:

– Նորէ՛ն խմած է, – կ'ըսէին ուրիշներ:

– Խենթը դուք էք, ապուշնե՛ր,, – ըսի զայրացած ու կամքի մեծ պրկումով մը բարձրացայ վեր:

Ալիք մը զիս նետեց գետին, բայց կըրցայ բարձրանալ ու կենալ ոտքի վրայ, կռթնած ամբարի կափարիչին, կը դիտէի նաւուղիղը, որ օրօրուելէն, այսուհանդերձ անդրդուելիօրէն կը կենար իր պարտականութեան գլուխը: Կեանքը այդ վայրկեանին ինծ թուեցաւ խոր ու իմաստալից ու մեծ, վեհ, բարձր:

Նաւաստիներուն դէմքերը կ'արտայայտէին վստահութիւն եւ ուժ: Մէկը իջաւ վար ու եկաւ բռնեց զիս ճիշդ այն վայրկեանին, երբ կատաղի ալիք մը զիս պիտի նետէր գետին:

– Ի՞նչ գործ ունիս հոս, սատահակ, – ըսաւ խստութեամբ, գէշ արտասանուած թրքերէնով մը, – չո՛ւտ իջիր վար...

– Ելայ քաջութիւնս փորձելու, – ըսի ժպտուն ու նայեցայ աչքերուն:

Իր հանդարտ ու ուժով լեցուն նայուածքը հրապուրեց զիս:

Լրջութեամբ իջայ վար ու լռեցի: Լռեցի, մինչեւ որ մեր ճամբորդութիւնը վերջացաւ:

– Կը յաղթե՛մ, կը յաղթե՛մ կեանքին, – կ'ըսէի ակռաներուս մէջէն:

(Շար. 76)

(Շար. Ա. էջէն)

(Հետազօտողներ, դասախարակներ, դերասաններ, եւլն., եւլն.), ինչ որ էնռոքիւփթիպլը պարբերականը կը ջանայ միացնել բողոքի մը մէջ, խորագրուած՝ «Իմացականութեան դէմ պատերազմ»: Շարժումները խնդրոյ առարկայ կ'ընեն աջի ու ձախ նկատուած մտաւորականներու մերժեցման աշխատանքը, զոր Շիրաք կը տանի տարիներէ ի վեր: Միւս կողմէ, Մարտ 3-ին, Փարիզ եւ գաւառը հազարաւոր հետազօտողներ ցոյց ըրած են, պատասխանելով «Փրկենք հետազօտութիւնը» հաւաքականին կոչին: Օրը մկրտուած էր՝ Գիտութիւնը սգաւոր եւ Գիտութեանց Ակադեմիային մէջ նըշուած է քուէարկութեամբ մը ի նպաստ «Ազգ. կոմիտէի մը» ստեղծման միջամըտութեան մը նպատակաւ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Նիքոլա Սարքոզի կ'ուզէ որ շրջանային ընտրութիւններէն ետք, իր նախարարութեան կապուին Հողամասի կարգաւորումը (Տաթար), ճամբաներու ապահովութիւնը, յանցագործութեան կանխարգելիչ միջոցները, ապաստանի իրաւունքը եւ հաւաքականութիւնները: Այլ խօսքով, ձեռք առած կ'ըլլայ մարզեր, որոնք այսօր Տոմինիք տը Վիլըփէնին, Ֆրանսուա Ֆիյոնին, Ժիլ տը Ռոպիէնին եւ Ժան-Փոլ Տըլավուային կը պատկանին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ծերակոյտը, Ազգ. Ժողովին պէս, վաւերացուց դպրոցներուն մէջ լաչակ չկրելու օրէնքը՝ 20-ի դէմ 276 ձայնով: Իւ - էՄ - Փէ-ի 163 ծերակուտականներէն 154-ը թեր քըւէարկած են, երկուքը՝ դէմ, հինգը ձեռնպահ մնացած են, երկուքն ալ քուէարկութեան չեն մասնակցած: Կեդրոնը 14 դրական ձայն ունեցած է, երկու դէմ եւ 14 ձեռնպահութիւն: Համայնավար, Հանրապետական եւ Քաղաքացի խումբին մէջ ութ թեր քուէարկութիւն եղած է, 13 դէմ եւ երկու հոգի ալ քըւէարկութեան չեն մասնակցած: Հուսկ, մնացեալ 16 ծերակուտականներէն 17-ի վրայ, մէկը միայն դէմ քուէարկած է:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արմենուհի Խոտիկեան - Տամլամեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 13, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30-ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն-Լու թաղամասի մեծ վաճառատան մը մէջ, հսկիչ մը դաշունահարուած է երեք հոգիի հետ ճակատումի մը ընթացքին: Այդ երեքը, նոյն օրը՝ Մարտ 3-ին, չէին ուզած վճարել իրենց գնումները եւ վռնտուած էին, սպառնալով: Իրիկունը ուշ, վերադարձած են փակումի ատեն եւ բախում ունեցած ու սպաննած են հսկիչը, երեք զաւկի տէր: Մարտ 4-ին, Մարսէյլի 14-րդ թաղամասին մէջ, 53 տարեկան անձ մը երկու պատանիներու վրայ յարձակած է, մէկը սպաննած, միւսն ալ ծանրօրէն վիրաւորած: Յարձակողը ձերբակալուած է: Կը կարծուի որ խելագարի մը գործն է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ:

Յետ պատարագի, հոգեճաշ կը տըրւի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 13-ին, բոլոր շրջանի խաչուհիները սիրով հրաւիրուած են յարգելու մեր վեթերան ընկերուհիներուն յիշատակը:

Արձանագրուիլ՝

01·48·24·63·89 (ճաշարան)
01·47·86·33·72 (Այտա)

Տեղեկացնել Մարտ 15-էն առաջ:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

NAVASART

SPECTACLE ORGANISE
PAR
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Au Palais des Congrès Parc Chanot
Le Samedi 13 mars à 20 heures 30

Réservations :

04 91 93 53 59 — 06 12 93 09 80
04 91 77 87 31 — 06 23 82 29 74
Places numérotées — P.A.F. 28 Euros

Locations :

— **Permanence** : MAJC tous les mercredis de 10h à 16h - 04 91 50 15 09 12-14, rue Saint-Bazile - Marseille 1er
— **Agoump CBAF** tous les mardis et samedis de 15h à 18h30 - 04 91 89 91 53 260, avenue du 24 Avril 1915 - Marseille 12e.

***

La Section ASTRIG
organise une

SOIREE DANSANTE

Animée par l'Orchestre CHIRAZ
au profit de son école
le Samedi 13 mars
à partir de 20 heures 30
Espace «Charles Aznavour»
à Arnouville-lès-Gonesse

Renseignements et réservations :
01 39 85 93 40 ou 01 39 85 05 71

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան՝ Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.-

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 10
Երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 17
Միջինք, երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

(Շար.)

***

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 12
Երեկոյեան ժամը 19-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 19
Երեկոյեան ժամը 19-ին:

***

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 17-ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 10
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
ՄԻՋԻՆՔ. առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Արեւագալի ժամերգութիւն:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

***

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:
Ժամերգութիւն ժամը 8·45-ին:
Արեւագալ ժամը 9·45-ին:
Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11·45-ին:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ
ժամերգութիւններ ժամը 17·30-ին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 10
Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 12
Ս. Թադէոս - Բարթողիմէոս Եկեղեցի (Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՄԻՋԻՆՔ
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի (Նիս)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

(Շար.)

L'UGAB-Paris-Ile-de-France
et le Centre d'histoire arménienne contemporaine
organisent
une présentation-vente des ouvrages de

VAHE TACHJIAN

La France en Cilicie et en Haute-Mésopotamie, 1919-1933

et

OHANNES PACHA KOUYOUMDJIAN

les Mémoires du dernier gouverneur ottoman du Liban

tome V de la REVUE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
avec Claude MUTAFIAN, Raymond KEVORKIAN, Michel PABOUDJIAN

le vendredi 12 mars à 20h45
au Centre Culturel Alec Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)
Entrée : 5 euros (gratuite pour les membres)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

GALA POUR LES ECOLES ARMENIENNES

LE SAMEDI 13 MARS à 20 heures 30
au P. A. C. I.
23, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Moulineaux

avec Marten YORGANTZ — YERSO
Le groupe LAVACH
La troupe de danse YERAZ

Réservations au : 01 53 34 18 18
et auprès des sections de la Croix Bleue

EN COLLABORATION AVEC
LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
ARMENIAN

ARMÉNIE
PROMOTION SPÉCIALE
AVION* +7 NUITS HOTEL★★★★
+TRANSFERTS
500€*
* Départ Paris
* A partir de

PARIS • SABERATOURS
11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77
Nouvelle Adresse
LYON • SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26
MARSEILLE • WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61
EREVAN
10, RUE VARDANANTS 375010 EREVAN TEL 52 54 48 - 52 85 48 • FAX 56 40 30
Sabera@wanadoo.fr
www.saberatours.fr

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 7
DIMANCHE
7 MARS
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹԻՒ 301

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20.897 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20.897

ԵՏ ՈՒ ԱՌԱՋ

Գրեց՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Մայթին վրայ, անսպասելի կերպով, կը ցնցուիմ, կը ճօճիմ մէկէն, կարծես հարուած մը կը ստանամ անտեսանելի կէտէ մը: Դէպի առաջ ու ետ, ասդին, անդին: Յետոյ չեմ գիտեր ինչպէս կը վերագտնեմ հաւասարակշռութիւնս: Կը շարունակեմ յառաջանալ, բայց այլեւս կը ջանամ հեռանալ եզերքէն. պատին տակէն քալելը ապահովութիւն կու տայ, ինքնավստահութիւն մը: Ինչ որ պատահեցաւ. յանկարծ ամբողջ, կազմաւորուած աշխարհը ճեղքուեցաւ, անոր կեղեւը ներքին շարժէ մը ոչ թէ պայթեցաւ այլ պարզապէս բեկուեցաւ: Իսկ հիմա խորտակուած հեռապատկերը, խորունկ դղրդիւնէ մը ետք, հաստատուած է կրկին իր տեղը. առած է ամէն բան իր մէջ:

Որքա՜ն երկար ժամանակ պէտք է հասկնալու համար երբեմն ամէնէն պարզ բառերը, անոնք որոնցմով բան մը կը կոչեմ իր անունով: Չեմ գիտեր ինչ դէպք պէտք է տեղի ունենայ որպէսզի տարրականը դառնայ ըմբռնելի, եթէ կարելի է ըսել որ որեւէ բան ըմբռնեցի, գոնէ այն պահուն երբ անկում մը կանխեցի եւ մէկէն ակամայ ոստում մը կատարեցի դէպի ուրիշ մակարդակ:

Որքա՜ն ժամանակ եւ երբեմն փորձանք պէտք է, որպէսզի տուեալը դառնայ յայտնի, աչքիս առջեւ գայ կամ ձեռքիս տակ, այնպէս ինչպէս երբեք չէր եղած նախապէս:

Այսպէս՝ առաջ ու ետ, ասդին, անդին:

Անոնք միշտ եղած են տրամադրութեանս տակ – եթէ կարելի է այսպէս խօսիլ – եւ սակայն զանոնք չեմ նկատած: Երբ անոնցմէ մին կամ միւսը պահ մը գրաւած է ուշադրութիւնս, ատիկա եղած է րոպէական: Անոնց մէջ որեւէ խորհուրդ չեմ նշմարած: Յայտնի ալ չէ թէ ինչո՞ւ խորհուրդ մը պիտի ըլլար կամ ուրիշ, չըսուած բան մը: Պարզապէս անոնք գործածած եմ – ա՛ս ալ բոլորովին ճիշդ դարձուածք մը չէ, բայց ո՞ր դարձուածքը կրնայ ճիշդ ըլլալ այս դարձին համար–, քանի որ կային ինծմէ առաջ եւ կրնային ըլլալ ինծմէ ետք, ինծմէ անդին: Կրկներ եմ ինչ որ աւանդուեր է ինծի եւ ինչ որ գուցէ կը փոխանցեմ: Անոնց մէջ եղեր եմ, առանց գիտնալու:

Հաւանաբար մանկական փորձառութիւն մը կը պահուըտի այստեղ: Ոչ միայն մանկական այլ նախամանկական: Մարդ չի կրնար յիշել ե՞րբ առաջին անգամ իր սրունքներուն վրայ բարձրացած, կանգնած է, յետոյ գուցէ անմիջապէս ինկած է ուրին վրայ: Նոյնպէս մարդ չի կրնար յիշել ե՞րբ խօսքի ելած է: Մեր կեանքին մէջ կայ նախակեանքի ժամանակ–միջոց մը, որ մեր հետն է միշտ, բայց երբեք չի գար մեր գիտակցութեան: Կը մնայ դուրսը, նախութեան մը, առաջութեան մը մէջ:

Այսպէս՝ նախ եւ առաջ ու ետ, ասդին, անդին:

Գուցէ ձայն մը ըսած, կրկնած է ինծի: Թերեւս նախ բռներ է միայն ձեռքէս, տա՛/տիս, տատիս մը ընելու ձեւով, յետոյ մէկէն ձգեր է ձեռքս, լքեր է գլխս միջոցին մէջ: Եւ գացեր եմ առաջ, ապա ետ: Կարելի է: Բայց վստահ չեմ: Այնքան բաներ կան որ կը պատկանին ինծի եւ որ իմս չեն: Ամէն պարագայի՝ դէպքը պատահած է անտարակոյս:

Լեզուն կը սորվեցնեն, կը սորվինք ի միջի այլոց կողմնորոշուելու համար աշխարհին մէջ եւ այդ ատեն բառերը կու գան կը լեցնեն պարապ միջոցը, թոյլ կու տան որ քալենք, առաջ երթանք կամ ետ, շարժինք միջոցին մէջ, առանց նուազագոյն գաղափարն ունենալու միջոցին: Արդէն ատոր պէտքն ալ չունինք: Երբ երախան միջոցը կը նուաճէ, երբ սողալէն, չորս կողմ թափառելէն ետք ոտքի կանգնելու ճիգ մը կ'ընէ, կը դըչի (կ'ըսէ բարբառը՝ միշտ պատրաստ արարքները կոչելու կեանքի հիմնական բառերով), ան կը խօսի նոյն ատեն, կը շրջի տարածութեան մէջ: Լեզուն այդ տարածութեան մէկ չորրորդ եզրն ըլլալով:

Բայց հիմա երբ անկումը կանխած եմ, զայն լիովին ապրած նաեւ, գիտեմ, չի թուիր որ աւելի յառաջացած եմ որեւէ գիտութեան մէջ: Անոնք կու գան առջեւս կամ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել որ ես կու գամ անոնց առջեւ, ինչպէս դուրսէն եկողը դէմ առ դէմ կու գայ հին քաղաքի մը բարձր պարիսպին: Գուցէ, կ'ըսեմ ես ինծի, որքան բառերը պարզ են այնքան անթափանց կ'ըլլան: Կիկլոպեան պատ մը սակայն այնքան ալ պարզ չէ, որքան է այս առաջը, այս ետը:

Միջոցին մէջ տեղե՞ր են, թէ ուղղութիւններ կէտի մը համեմատ, որ ես եմ, շարժուն կեդրոնը, այն որ խօսողն է նոյն ատեն: Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ առաջն ու ետը նոյն ատեն ժամանակին կ'առընչուին, կը նշեն անոր մէկ մասը եւ միւս մասը, տեղափոխուող, ճօճուող կէտի մը վրայ: Կէտը՝ որ ներկան է կ'ըսեն: Կէտը որ նուազագոյնն է դիծին: Առաջը դէպի ո՞ւր ձեռնանիշ մըն է եւ ետը առաջին նշանը դէպի հե՞տքը, թէ ետքը: Անկասկած խոտորիլը միշտ հնարաւոր է, աջի տեղ երթալ ահեակ, դէպի այն կողմը որ ահ ու վախ կ'առթէ: Բայց առայժմ մընանք աջ կողմը, քանի ձախն ալ իր հըմայքները ունի:

Առ/աջը եւ հ/ետը շարժում մը կը թելադրեն դէպի կէտ մը որ անորոշ է: Իսկ այդ շարժումը կ'ենթադրէ գլխ: Կարող եմ երթալ դէպի ետ ու անցեալ, այսինքն՝ մինչեւ որոշ կէտ մը, դէպի առաջ որ միայն ապառնին չէ, այլ անոր ներկայի վերածումը, անոր ներկայացումը: Անդինն է որ գուշակել կու տայ ապառնին, բայց անպէս մը որ ապառնին նշուած կէտէ մը անդին չնշուածն է, չտեսնուածը, չկռահուածը. լեզուն իր իմաստութեամբ կ'ըսէ. ապ/առնին, ինչ որ չեն առներ, չեն կրնար առնել կամ պիտի առնեն ապա. ինչպէս արուն կ'առնէ կինը կամ այրը, գուցէ փոխն ի փոխ:

Տեր կին մը կար որ դժուարութիւն ունէր քալելու դէպի ետեւ, կը սոսկար ատկէ, պէտք էր ձեռքը առնէի եւ կանգնած տեղւոյն վրայ զինք դարձնէի, ինչպէս արձան մը կ'ընեն կամ ցուցափեղկի մանեքէն մը: Եւ ճանչցած եմ ուրիշ մարդ մը որ քալելու համար միջոցին մէջ ամէնէն առաջ դէպի ետ կ'երթար, քայլ մը, երկու կ'ընէր եւ միջոցը հատելը իրեն համար կը սկսէր ընկրկումով մը. կարծես պարանի մը վրայէն ցատքողի մը ոստումը կը կրկնէր:

Քիչ մը կը նմանին մեր մտքին: Եթէ որեւէ բան ուզենք մտածել անգիտակից կերպով կը դիմենք անցեալին, յիշողութեան մէկ տուեալին կամ նուաճումին եւ կ'արբենալինք դէպի ապառնին: Առաջ երթալը, յառաջանալը իր հետ կը տանի ինչ որ ետեւն է: Որով յառաջացողը ետքին հնարաւորութիւնը կը յօրինէ, կը զօրանայ անով: Իսկ իբրեւ այդ՝ յառաջացողը ինքնին ծալք մը չէ՞ արդեօք, տեսակ մը շարժուն սահման որ անդադար կը տեղափոխուի ետին ու առաջին միջեւ, գտանիշ մը որ կը տատանի, կը վարանի եւ ուրեմն՝ կը մնայ ենթակայ յանկարծակի կասումին:

Յառաջանալու համար մարմին պէտք է ըլլալ, այսինքն՝ մտածում: Յառաջանալը չէզոք բայ է եւ զուրկ է իր հակոտնեայէն: Ետի՞լ, յետադնե՞լ: Լեզուական բարբարոսութիւննե՞ր են ասոնք: Սակայն եթէ կայ հետեւիլը, անիկա հետքի մը ետեւէն երթալն է. յառաջանալը կանխող մը կ'ենթադրէ. աւելի ճիշդ՝ հետեւողը իրմէ առաջ ունի նախորդի մը ոտքը: Իր ետ երթալը միայն, որ երբեմն տեղւոյն վրայ մնալ մըն է եւ խորտակումի մը սկիզբը, իր ծայրագոյն պարագային, անհետանալ մըն է: Անհետանալը հետք չի ձգեր իր ետին, կարելի է ըսել, որոշ կրկնաբանութեամբ:

«Իրիկուան մէջ անհետելու յոյսն ունենալ», ըսեր է Մեծարենց, եւ հոն արդէն կորսնցուցեր է ետը, դարձեր է անդէմ: Ոչ դիմագծերք: Եղեր է ո՛չ առաջ, ո՛չ ետ: Ոչ առանձին, ոչ ընդհանուր: Պարզապէս հանուրի մը անուրութեան մէջ չքացած: Անդէմ: Կարելի չէր այլեւս հըպիլ անոր: Կը լսեմ միայն ձայնը, ոչ իսկ ձայնը, այլ սա կերպը որ քովէ քով դրեր է բառերը, տող մը կազմեր վանկերով, ոտքերով, այլեւս կուռ եւ անխախտելի ետուառաջութեամբ մը:

Անհետանալէն ետք բան մը չի մնար, գուցէ միայն անհետացումը, ան ալ միայն մտքի մը համար որ զայն գիտէ, կը ճանչնայ, կը յիշէ կամ կը վկայէ: Յիշողը պարզապէս կը պահպանէ ինչ որ կար իր առջեւ կամ իրմէ առաջ, իր հետ եւ որ գնաց անհետ: Իբրեւ իր մէկ հե՞տքը: Անհետանալը ոչնչանալ չէ, այլ պարզապէս հոս կամ հող կամ հոն չըլլալ է: Կորուստ մը: Բայց կորուստներ կան անհետ եւ կորուստներ կան որ հետք կը ձգեն: Գուցէ բոլոր կորուստները հետքեր կը ձգեն (մեծարենցեան պարագայ) եւ մենք չենք գիտեր զանոնք զատորոշել:

Անհետացումը ոտքի հարց մըն է, ամբարձման, անկման. եթէ բանաստեղծը կը պահպանէ ոտքը քերթուածին մէջ, քերթուածով, մենք որ կրնանք մէկ պահէն միւսը շմորիլ, խորտակուիլ, կորսնցնել դէմք ու անուն, մենք թերեւս կրնանք միայն հետապնդել, հետախուզել հետքը, մանաւանդ որ միշտ ետքէն կու գանք:

Պար մը կայ, շատ պարզ, ինքն իր մէջ մասնաւոր գեղեցկութիւն մը չունի, որուն կշռոյթը մէյ մը չեշտուած մէյ մը անշեշտ է: Կաքաւող ոտքերը կ'երթան անգամ մը առաջ անգամ մը ետ, շատ կարճ պահ մը օդին մէջ ցնցուելէ ետք, կախում ունի պարային պատկերէն, քանի որ երկուքն ալ հնարաւոր են: Կը նմանի ոտանաւորի ոտքի այն տեսակին որ կը կոչուի մեծասար: Պարը թերեւս աւելի ճկուն, աւելի օրօրուն, վասնզի աւելի միջոցային, կը մարմնաւորէ այս ետեւառաջումը, որ իր հետ կը տանի նաեւ ելեւէջ մը, ինչպէս ծովային ծփանք մը: Տարրական եզր մը ունի սակայն, կարծես տոհմայինէն ալ աւելի հին, նախնական բան մըն է որ զայն ոտքի կը հանէ: Չեմ խորհիր անոր կլորնալուն, շրջանակ դառնալուն, որ կշռոյթը կ'արձանագրէ գետնին վրայ եւ կը խմբէ տօնական մարդիկ, հարսնեւորներ, տոհմ կամ ընտանիք: Ետ ու առաջը կը թուի դիւրին, չափազանց պարզ, գուցէ պարերուն ամէնէն պարզը, ինչպէս իմ պատանութեանս սլօն, սենեակներու կիսամութին, երբ կը բաւէր տեղւոյն վրայ միայն տեղափոխուիլ, մէյ մը առաջ, մէյ մը ետ, ըստ ցանկութեան, ըստ երկու հակադիր ցանկութիւններու բախումին: Բայց պարը կը պարզէ շարժումին ոչ միայն հաւաքական բոլորակը, այլեւ կրկնումը: Ինչ որ կու գայ, ետ ու կրկին ու նորէն կու գայ, առաջինին քովը, առաջին վրայով, առաջինին տողով: Առաջ գալը տեւական գալ մըն է որ տարբերութեամբ կը զանազանուի ետէն: Ընկրկում մըն է նոյն ատեն: Կու գայ ետքէն: Պարելը կը կրկնէ շարժում մը, ոտք մը, կշռոյթ մը, անտեսանելի արապեսք մը, մտածում մը, որ կը զանցէ բոլոր խորտակումները, տեսակ մը կըրթութեամբ, վարժումով: Հաւանաբար անիկա յարմարեցումն է անկումին, անկումին պատշաճեցումը կամ գուցէ սլացումին առթած անհաւասարակշռութեան մէկ զանցումը: Միշտ թէական, միշտ խախուտ: Ան որ ետ–ետ երթալով կ'իյնայ կռնակին վրայ կամ հակառակը՝ քիթին բերնին կ'իրագործէ ինչ որ անկումը կը կանխէր:

Դէպի առաջ՝ կոթնելով ետին, միշտ հպելով անոր, միշտ կրկնելով այդ հըպումը, ինչպէս ծառ մը որ կ'աճի վեր, որ կը մարմնաւորէ աճումին մեծ օրէնքը, միշտ ետքէն առաջ, կարծես ամէնէն մթին ժամանակներէն եկող, այսինքն՝ այն աներեւակայելի, անմտածելի պահերէն երբ ժամանակը չկար, եւ բան մը կը բնաւորուէր, նիւթ, աստուած, ատաղձ կամ ձեւ, ո՞վ գիտէ:

«Որ չէր եւ եղեւ ոչինչէն ի գոյ»:

Այս մտմտուքը սակայն չօգներ ինծի որ կշռոյթ կը գտնեմ, տողայնութիւն մը առաջ ու ետի: Կը շարունակեմ դանդաչել, կարծես խարխափել մշտական մութին մէջ, դէպի անդին որ կը մնայ անհասանելի, դէպի ասդին որ լռութիւնն է, համրութիւնը: Կարելի չէ դէմ յանդիման գալ այն պահուն երբ չէի խօսեր եւ մէկը տակաւին չէր երկարած իր ձեռքը որպէսզի պահէր գլխս միջոցին մէջ: Կարելի է միայն երեւակայել, հետեւելով խօսքի մը, դուրսէն.

«ասանկ մեծցար...»,

եւ այն ատեն կը թուի որ այդ խօսքը կու գայ ոչ թէ դէմէն, երկրորդէ մը, որ քեզմէ առաջ էր, այլ առաջնութենէն, որ վաղնջուց կը կանխէ խօսքս.

«ինչպէ՞ս եղաւ»:

Հիմա որքան ալ անհաւանական դէմք մը գայ առջեւս, իր նոյնքան անհաւանական ձեռքով, կը թուի թէ պէտք է մինակս յառաջանամ փողոցէն ու ոտքերուս ցաւերն ի վեր եւ ջանամ հետեւիլ կշռոյթի մը, թերեւս խարխափումի չափով ինքնածին, իբր թէ ես ըլլամ զայն ստեղծած իմ ամենամթին ատաղձէս, չզգետնուելու համար. աւելի ճիշդ՝ նախքան յետին զգետնումը:

ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՄԸ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

2003 Թուականի Սեպտեմբեր 15–20–ին տեղի ունեցաւ Երեւանի Ակադեմիայի եւ Պետական Համալսարանի կազմակերպած եւ «Համաժողով» կնքուած գիտաժողովը, որուն նիւթն էր «Հայագիտութեան արդի վիճակը եւ զարգացման հեռանկարները»: Նպատակն էր մէկտեղել կարելի եղածին չափ մեծ թիւով մասնագէտներ, Հայաստանէն, Միջին–Արեւելքէն, Արեւմտեան Սփիւռքէն, Ռուսաստանէն եւ նոյնիսկ Ճափոնէն, –ուրկէ Թաքայուքի Շիմուրա անունով մասնագէտ մը ուսումնասիրութիւն մը կարդաց 1920–23 թուականներուն «ՀՅԴ–ի գործունէութիւնը Խորհ. Հայաստանի մէջ» նիւթին շուրջ: Այս օրինակը ցուցանիշ մըն է այն ճիգին որ կատարուած էր հրաւիրելու բազմալիսի եւ բազմատեսակ անձեր, որոնց ներկայութիւնը ա՛լ աւելի կը զգացնէր բացակայութիւնը անոնց, որոնք կամ հրաւիրուած չէին (Արմէն Այվազեան, ծանօթ պատմագէտ), կամ չէին կրցած գալ (Մարկ. Նշանեան), կամ չէին ուզած մասնակցիլ, եւ վերջապէս՝ հրաւիրուած ու եկած էին, այս տողերը ստորագրողը, օրինակ–, սակայն համաժողովի առաջին օրը տեղեկացած, ինչպէս լսուեցաւ ինծի Կրթութեան ու Գիտութեան Նախարարին կողմէ, որ «երեւի յարմար չի ձեր ելոյթ ունենալը»:

Բայց եւ այնպէս ոգեւորիչ երեւոյթ էր այս համաժողովը, որ փաստեց թէ հայագիտական հարցերով զբաղողներու թիւը մեծ է թէ՛ Հայաստանի մէջ (ուր անձինք նուիրեալք յաճախ կ՚աշխատին անտանելի, գայթակղեցուցիչ պայմաններու մէջ), թէ՛ ալ Արեւմտեան աշխարհի մէջ, ուր մեծ է թիւը ոչ միայն երէց, այլ նաեւ նոր սերունդին պատկանող հայ եւ մանաւանդ ոչ հայ մասնագէտներու (յատկապէս տպաւորիչ էր Իտալացիներու փաղանգը):

Զեկուցումներու ամփոփումները պարփակող գրքոյկը կը թուագրէր 84 պատմագիտական զեկուցում, 48 բանասիրական (գրականութիւն, քննադատութիւն, լեզուաբանութիւն),81 մշակութային (փիլիսոփայութիւն, երաժշտութիւն, ճարտարապետութիւն, նկարչութիւն եւլն., բայց ներառեալ նաեւ հասարակական հարցերու մասին զեկուցումներ), եւ վերջապէս 20 զեկուցում՝ Հայ Եկեղեցւոյ եւ հայագիտական կրթանքներու մասին: Ուրեմն, բացման եւ փակման երկար ելոյթներէն զատ նախատեսուած էր 233 զեկուցում, որոնք ներկայացուեցան երեք տարբեր, իրարմէ բաւական հեռու շէնքերու մէջ: Անշուշտ ոչ ոք կրնար ներկայ ըլլալ բոլոր զեկուցումներուն: Նիստերը սովորաբար տեղի կ՚ունենային միեւնոյն ժամերուն: Այս թղթակցութիւնը կը հիմնուի այն նիւթերուն վրայ որոնց ներկայ էի: Ակնկալուած 233 զեկուցումներէն 190–ը ներկայացուեցան, ըստ կազմակերպող յանձնախումբի անդամներուն պահած հաշիւին, Հայաստանէն՝ 110, դուրսէն՝ 80 գիտնականներու կողմէ:

Պատկառելի է քանակը, թէեւ անշուշտ զեկուցումներու որակը շատ անհաւասար էր, – պարագայ մը որ նո՛յնն է Արեւմըտեան այն բազմաթիւ գիտաժողովներուն որոնց մասնակցած եմ: Ըստ իս, կային մի քանի բարձրորակ զեկուցումներ, բազմաթիւ ընդունելի որակի ուրիշներ, ապա նաեւ կային նախնական ու ողբալի որակով վերլուծումներ: Աւելի խռովիչ իրականութիւնները տարբեր էին. – 1) Հայրենի ունկնդիրներու ունկնդրել չգիտնալը, 2) Քաղաքավար ու գիտնականի վայել հակաճառութեան ոգիի լայնատարած անգիտութիւնը Հայաստանցի բազմաթիւ մասնագէտներու մօտ, եւ վերջապէս՝ 3) Վերը նշուած բացակայութիւնները, օրինակ, ոչ միայն հեռու պահուած Արմէն Այվազեանի, այլ նաեւ վաստակաշատ գրականագէտ Սերգէյ Սարինեանի (լսուեցաւ որ հիւանդ է, սակայն լաւատեղեակ թուող տեղացիներ թերահաւատ էին), ու նոր սերունդի հմուտ գրականագէտներէն Սէյրան Գրիգորեանի:

Վաթսուն էջ նոթ առած եմ: Ամփոփումի ամէն ճիգ ձախողութեան դատապարտուած է: Ուրեմն, դրուագներ, նըշմարներ, տպաւորութիւններ:

Պիտի սկսիմ զաւեշտական – ողբերգականով: Տոքթ. Հիլտա Գալֆայեան–Փանոսեան «Յառաջ»ի Հոկտ. 23 – 25/26 թիւերուն մէջ արդէն անդրադարձաւ Համաժողովի որոշ երեւոյթներուն: Յատկապէս, Հոկտեմբեր 24–ի յօդուածին մէջ նշեց թէ ուղղագրութեան հարցը, ապա նաեւ աւելի ընդհանուրը՝ հայերէնի տարբերակներու մերձեցման եւ ներթափանցման հարցերը սահմանափակ ձեւով արծարծուեցան, անհաճոյ պայմաններու մէջ: Նշեց թէ Պ. Լեւոն Եզեկեան խօսեցաւ «գրգռուած, կռուազան չեշտ»ով, «բարձրախօսին մէջ պոռալով»: Սա մեղմ, դիւանագիտական նկարագրութիւնն է պատահածին: Այս եւ այլ նիստերու ընթացքին, լեզուաբան եւ Մեսրոպեան ուղղագրութեան որդեգրումի բուռն հակառակորդ Պ. Եզեկեանը իր ունկնդիրի հանդամանքը բոլորովին անտեսելով, նստած տեղէն, ուրիշներու խօսած պահուն կ՚արտայայտէր իր կարծիքը, եւ զեկուցաբերին բարձրախօսով զօրացուած ձայնը չէզոքացնելու համար ծերացած ստահակի մը կոպտութեամբ կը գոռար իր լուտանքը: Երեսուն տարիէ ի վեր կը մասնակցիմ ակադեմական գիտաժողովներու, ես այսպիսի վերաբերում չէի տեսած: Ողբալին այն է որ մինչ երբեմն վարիչներ կը փորձէին հանդարտեցնել լարուած վիճակը, ուրիշ առիթներով հայաստանցի անծանօթ ու ծանօթ գիտնականներ բարձրաձայն իրենց commentaire–ը կ՚աւելցնէին Եզեկեանի զառանցանքին: Հայագիտութիւնը նըսեմացնող նիւթեր էին ասոնք, որոնք պատճառեցին ներկայացուող լուրջ հարցերու անտեսումը, ապա նաեւ ապշեցուցին օտար ներկաներէն շատեր, որոնք պարզապէս չէին հասկնար ակադեմական կենցաղի խախտումը, խախտում՝ ոչ յանդուգն նոր միտքերով, այլ՝ հին հիրքերով: Այս խախտումը յատկապէս ցաւալի էր նաեւ որովհետեւ կ՚անտեսէր ակադ. Ֆադէյ Սարգսեանի բացման խօսքին մէջ ընդգծուած «հաւասարակշռիչ մօտեցում»ի, ապա նաեւ «բանավէճերի եւ տարակարծութեան» կարեւորութիւնը: Մխիթարիչը այն է, որ կային նաեւ այս յատկանիշները ցուցաբերող նիստեր:

***

Բոլոր մեծ գիտաժողովներու նման, մեր այս «Համաժողով»ն ալ ունէր երկու տեսակի հետաքրքրական երեւոյթներ: Առաջին տեսակը «տեղական» բնոյթ կ՚ունենայ. այս կամ այն նիւթի զեկուցողներէն մէկը, երբեմն հանրածանօթ բայց նաեւ յաճախ նորելուկ գիտնական, նոր գաղափար մը նոր ձեւով կ՚արտայայտէ: Հին գիրքերու մէջ չնշմարուած պատկեր մը կամ տեղեկութիւն մը կը գտնէ, կը վերբերէ, կ՚ընդգծէ, կը վերլուծէ, եւ այդ արարքներով կը յափշտակէ գիտնական մարդու երեւակայութիւնը, կը թարմացնէ հին, կաղապարուած հասկացողութիւնը: Երբ «տեղական» կը կոչեմ այս տեսակի ողջունելի ելոյթներ, կ՚ընդգծեմ որ անոնց ստեղծած ոգեւորութիւնը սահմանափակ է, կը յուզէ մասնագէտներու փոքր խմբակ մը, որոնց մասնագիտութիւնը «տեղ» մըն է, ենթաբաժանում մը, գիտական մեծ աշխարհին մէջ: Գիտութիւնը ընդհանրապէս կը յառաջանայ նման «տեղական» նուաճումներու կուտակումով:

Կան նաեւ «ընդհանուր» բնոյթ ունեցող հարցեր, յաճախ տեսական, որոնք կրնան յուզել ամբողջ մասնագիտական համակարգ մը. – 1960–ական թուականներուն Ֆրանսայի մէջ մեծ մտածողներու փաղանգ մը (Ժագ Տերրիտա, Ժագ Լաքան, Միշէլ Ֆուքօ եւլն., Գերմանիոյ մէջ Եուրկէն Հապըրմաս և 1980–ական թուականներուն, Ամերիկայի մէջ, Էտուըրտ Սայիտ), այդպիսի համակարգ ցնցող ու վերակերտող հարցեր պեղեցին –: Այսօր նման հարցեր հայագիտութեան դարպասին առջեւ կը սպասեն, –տեսնուելու, ճանչցուելու, խռովելու, միտքեր յուզելու, հայագիտական վերլուծումը յառաջացնելու առիթը կը փնտռեն: Սակայն, համաժողովին կառոյցը չէր արտօներ նման հարցերու բացայայտ գործունէութիւնը: Մեծ հարցերն ու հարցումները մնացին սաղմնային, չարտայայտուեցան: Մեղադրական ոգիով չէ որ կ՚ըսեմ այս: Հայագիտութիւնը, հակառակ իր հին ու նոր բազմաթիւ նուաճումներուն, դեռ չէ ստանձնած իր իսկական դերը, հայ ու օտար մտքի տարածքին մէջ: Այդ դերը մարմնաւորելն ու անոր համար աշխարհի մտածումին մէջ տեղ նուաճելը ապագայի օրակարգն է: Ներկայի, այսինքն Համաժողովի օրակարգին մէջ ընդհանուր բնոյթ ունեցող հարցը դրսեւորուեցաւ «վարչական» ուղղութեամբ: Կրկին ու նորէն այս հարցը տարբեր ձեւերով արտայայտուեցաւ, յուզելով մանաւանդ հայրենի, բայց նաեւ սփիւռքահայ եւ ոչ հայ գիտնականներ: «Վարչական» այս հարցը ունի նաեւ մտաւորական լուրջ հետեւանքներ, զորս կ՚արժէ մանրամասնել:

Նախ, անոր դրսեւորումը: Ակադեմիայի շէնքին մէջ առաջին ընդհանուր, բացման նիստի ընթացքի երկրորդ խօսք առնողն էր ակադ. Ռ. Մարտիրոսեանը: Ան մաղթեց որ «Երեւանը ... լինի հայագիտութեան մայրաքաղաք»: Եւ չեշտեց որ այս լինելու ճիգը կը կարօտի պետութեան հոգատարութեան, օժանդակութեան: (Միջանկեալ ընդգծենք որ, ըստ լաւատեղեակ տեղացիներու, համաժողովի ծախքերու գլխաւոր մեկենասը Պետութիւնը չէր, այլ Մոսկուա բնակող միլլիոնատէր Արա Աբրահամեանը): Այս բացման նիստին ընթացքին ուրիշներու ուղերձներ նմանապէս ընդգծեցին հայագիտութեան (այսպէս կոչենք) «աշխարհագրական» տեսութիւնը, որ կենսական կը նկատէ գիտութեան կապը՝ հայրենիքին հետ: Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, օրինակ, ներբողելէ ետք հայրենի եւ դըրսեցի գիտնականներու «համագործակցութիւնը», ըսաւ որ «կարեւորում ենք (այդ կապը) ի շինութիւն ազգային մեր կեանքի եւ ի զօրացում հայրենիքի»: Արամ Ա. Կաթողիկոսի խօսքը (կարդացուած իր բացակայութեան), թարգմանութեան կարեւորութիւնը ընդգծած ատեն չեշտեց նաեւ որ հայագիտութեան նպատակը, թարգմանութեան օրինակին հետեւելով, պէտք է ըլլայ «մեր արժէքները ներկայացնել, – այլապէս հայագիտութիւնը կը դառնայ ինքնանպատակ»: Թէ ի՞նչ պէտք է ըլլայ հայագիտութեան նպատակը, եւ որքանո՞վ ան կրնայ ունենալ աշխարհագրական, «հայրենի» բնոյթ, – ահա այս է հարցը:

Ա՛լ աւելի յստակ էր մեկենասին խօսքը, որ ընդգծեց թէ նման համաժողով անկարելի պիտի ըլլար, առանց անկախ պետութեան, որ «նախադրեալն» է, ըսաւ, նման երեւոյթի: Կենսական դատւ նաեւ «Եկեղեցւոյ աջակցութիւնը»: Երբ կայ ազգային պետութեան եւ ազգին մեծ կառոյցներու «համախմբութիւն» եւ «միասնականութիւն», ըսաւ ան, կարելի պիտի ըլլայ «հայագիտութեան կեդրոն»ի վերածել հայրենիքը: Տարբեր կաղապարներով՝ նոյն բանը ըսին ուրիշներ, թէ՛ բացումին, թէ՛ նիստերու ընթացքին: Ազգային Ժողովի կրթական յանձնախումբի Նախագահ Հրանոյշ Յակոբեան հրաւիրեց «Պետութեան ուշադրութիւնը՝ հայագիտական հիմնահարցերի» վրայ: Կրթական հարցերու Նախարար Սերգօ Երիցեանի թեման էր «Հայագիտութիւնը հայապաշտպանութիւն է», ան «Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւնների կարեւոր կռուան է», եւ «հայագէտներ մարտիկներն են նորակարգ երկրի»: Վլադիմիր Բարխուդարեան, Ակադեմիայի Պատմութեան բաժնի վարիչ եւ Ակադեմիայի փոխ–նախագահ, որ ամէնէն լաւ մտածուած (ու գէշ ընթերցուած) ելոյթը ունեցաւ, բազմաթիւ շահեկան հարցեր արծարծելէ ետք վերադարձաւ նոյն հարցին, հաստատելով որ հայագիտութիւնը կառավարութեան «ազգային քաղաքականութեան» մէկ կենսական մարզը պէտք է ըլլայ:

Վստահաբար, ուեւէ գիտնական, հայ կամ ֆրանսացի, ռուս կամ ամերիկացի, ջերմօրէն պիտի բաղձար որ իր գիտական ուսումնասիրութիւններուն նեցուկ ըլլայ իր պետութիւնը, ֆինանսաւորելով բարձրագոյն ուսումը եւ հետազօտութիւնները: Միաժամանակ, իւրաքանչիւր բանիմաց գիտնական կը գիտակցի թէ որքա՜ն խնդրական փշոտ ու ծանրակըշիռ հարց է այս:

Փորձենք բնորոշել այն ընդհանուր հասկացողութիւնը, որուն վրայ հիմնաւորուած էին այլազան մեծ ու մանր նիւթերու ընթացքին արտայայտուող նոյն գաղափարական կառոյցին տարբերակները:

1) Հայագիտութիւնը նպատակ ունի: Այդ նպատակը չի կրնար սահմանուիլ միայն տեղեկութիւն, վերլուծում, գաղափարներ հայհայթելու կոչումով, թէեւ Արեւմուտքի մէջ ճիշդ այս է ընդունուած իբր գիտութեան պատշաճ կոչումը:

2) Հայագիտութիւնը սոսկ մասնա–գիտական մտածում չէ: Իր կոչումն է նաեւ հայ ազգի մշակութային քաղաքականութիւնը կերտող մէկ գործօնը ըլլալ: Հայագիտութիւնը թէ՛ գործօն կերտող մըն է այդ քաղաքականութեան, թէ՛ ալ անոր պահանջած ռազմավարութեան կիրարկողը:

3) Ազգային, մշակութային ռազմավարութիւնը կը վարուի կեդրոնէ մը, ոչ՝ ցրօնքի մը կողմէ: Այդ կեդրոնը ըլլալու կոչուած է Հայաստանի Պետութիւնը, հայկական մեծ կառոյցները (Եկեղեցին մանաւանդ) եւ ուսումնական կառոյցները, յատկապէս՝ Ակադեմիան: (Միջանկեալ՝ հասկնալիօրէն Երեւանի Պետական Համալսարանի աւագանին պիտի ուզէր աւելի ազդեցիկ ներկայութիւն մը ըլլալ այդ կեդրոնաձիգ համակարգին մէջ: Թէ կարո՞ղ է ըլլալու, սա ուրիշ հարց է):

4) Եզրակացութիւն. – Թէեւ աշխարհի մէջ կան թէ՛ սփիւռքահայ հայագէտներ, թէ՛ ալ օտար մեծ համալսարաններու մէջ աշխատող օտար հայագէտներ, բայց եւ այնպէս զարգացող համաշխարհային հայագիտական ցանցին «կեդրոնը» ըլլալու կոչուած է Երեւանը: Ո՛չ միայն իբրեւ հանդիպման վայր: Ո՛չ միայն իբրեւ ապագային համար նախատեսուած հայագիտական համաշխարհային միութեան գիտական պարբերաթերթի խմբագրութեան կեդրոն: Այլ նաեւ իբր մտային «աշխարհագրական» տարածքի մը կեդրոնը, հայագիտութեան մագնիսային կողմնացոյցի իսկական, ճշմարիտ «հիւսիս»ը:

Այլ կաղապարին մասին Սփիւռքի մէջ արծարծուեցաւ վէճ, որուն ամէնէն ծանօթ տարբերակը պատմաբան Արմէն Այվազեանի ծանր քննադատութիւնն է, կարելի է ըսել մեղադրագիրը՝ ուղղուած ամերիկահայ պատմաբան Ռոնալտ Սիւնիին եւ ուրիշ հայագէտներու, եւ Սփիւռքահայերու հակաքննադատութիւնները (օրինակ՝ Վարդան Մատթէոսեանի եւ Սեպուհ Ասլանեանի): Հոս մանրամասնութիւններ վերարծարծելու տեղը չէ: Տեղն է սակայն ըսելու որ նո՛յն այն չըքննուած, լիովին չմտածուած ենթադրեալները եւ ստորոգութիւնները, որոնք դժբախտաբար առթեցին «Այվազեան - Սփիւռք» վէճերը, նաեւ խարիսխն ու արմատն էին համաժողովի արծարծած հարցերուն: Նշենք զանոնք. –

Ա) Գիտութիւն մը, ի միջի այլոց հայագիտութիւնը, «կեդրոն» մը կրնա՞յ ունենալ, եւ եթէ այո՛, ի՞նչ իմաստով ու ի՞նչ դերով կեդրոն:

Մշակոյթի եւ մտքի որեւէ երկարատեւ ճիգ արդիւնքն է անձերու եւ կառոյցներու միատեղ ներկայութեան: Ն.Ք. 485-400 թուականներու Աթենական Ոսկեդարը աճերու հանճարով բնորոշուեցաւ, Սոփոկլէսէն մինչեւ Սոկրատ, բայց այդ անձերը պատահաբար չէ որ Կորնթոսի կամ Սպարտայի մէջ չգործեցին, այլ՝ Աթէնքի կառոյցին ու մթնոլորտին մէջ: Միջնադարեան Հայաստանը վանքերով հարուստ էր, վանքերով ուր մագաղաթներու գրադարաններ կային եւ ձեռագիրներ կ՚ընդօրինակուէին,–սակայն անոնցմէ մի քանին միայն, շնորհիւ հանճարեղ վանականներու եւ վայրի ու մթնոլորտի միատեղումին, վերածուեցան մտքի հնոցներու, մտածում արտադրող «համալսարաններու», ինչպէս օրինակ, Գլաձորի պարագան: Սակայն Գլաձոր «կեդրոն» մը չէր, բառին լիակատար իմաստով: Վայր մըն էր, ուր տարածուած եւ արդէն իսկ աշխարհացրիւ հայ մշակոյթը կրցաւ կեդրոնանալ եւ բան մը արտադրել կարճ ժամանակի ընթացքին: Մխիթարեան Վենետիկն ու Վիէննան նոյնը եւ աւելի՛ն ըրին: Յետոյ, Պոլիսն ու Թիֆլիսը, 1848–էն 1914 կեդրոններ էին, սակայն նոյնիսկ այս մշակութայնօրէն հզօր ու բարգաւաճ վայրերը աշխարհացրիւ հայութեան մտքի ղեկավար միակ ու միահեծան կեդրոնները չէին:

Կարելի է, ու պէտք է հակադարձել, ըսելով, – հապա Պետրոկրատը եւ Մոսկուան ռուս մշակոյթի եւ մտածումի կեդրոնները չէի՞ն: Փարիզը ֆրանսական, Լոնտոնը անգլիական մտածումի կեդրոնները չէի՞ն (աւելի ճիշդ, Քէմպրիճն ու Օքսֆորտը, երկուքն ալ Լոնտոնին մօտ ու անոր տնտեսա – կրօնական հսկողութեան տակ): Ի՛ն, թէեւ Անգլիոյ պարագային հսկայ դեր ունեցաւ Սկովտիան, բայց 18–րդ եւ 19–րդ դարու գիտութեան մեծ հնոցներէն Գերմանիան նման կեդրոն չունէր, – Հայտէլպէրկէն Քէօնիկսպէրկ մտածումը, գիտութիւնը կ՚արտադրուէր, ինչպէս միջնադարեան հայութեան պարագային, տարբեր ան–

կիսնները մէջ:

Ի՞նչ կարելի է եզրակացնել, գիտութիւն-կեդրոն այս խառնիճաղանճ օրինակներէն: Տիրապետող կարծիքը, ա-[illegible] վերլուծողներու մօտ, այն է որ երբ գերակշիռ, տիրապետող պետութիւն մը կայ, որ ինքզինք կրնայ պարտադրել եւ իր վարչական մայրաքաղաքին մէջ կեդրոնացնել հասարակութեան մը, քաղաքականութեան մը գլխաւորները, այդ կը պատահի: Օրինակ՝ Ֆրանսայի մէջ, Համալսարանը չէր (Թուլուզ, օրինակ, Մոնփըլիէ գընաց ուսանելու), սակայն կեդրոնաձիգ Ֆրանսական ազգ-պետութիւնը Փարիզը ու Սորպոնը վերածեց կեդրոնի: Գերմանիան, որ մինչեւ 1871 Գերմանիա չէր, այլ Պէռլին եւ Միւնիխ, Համպուրկ եւ Ֆրանքֆուրթ, եւլն... Համալսարաններու ցանց մը ստեղծեց, [illegible] բնախօսութիւններու, մանր պետութիւններու ապակեդրոնացած հոգածութիւններուն տակ: 1800-ին, գերման [illegible] բազմաթիւ ու բազմազան կեդրոններու մէջ, ինչպէս Հին Յունական մշակոյթը զարգացած էր Աթէնքի, Սիրաքուսայի, Ալեքսանդրիոյ եւ Անտիոքի մէջ, Ն.Փ. 400-էն ետք:

Եզրակացնենք: Երբ կայ արդէն, կազմուած է ազգային մշակոյթ (գերմանական, օրինակ, կամ հոգեկան), սակայն դեռ չկայ ազգային պետութիւն (ինչպէս նոյն երկու պարագաներուն), ինչ գիտութիւն կեդրոն: Կան տեղական ստացուածներ, վերնախաւեր, ընտրանիներ, կիրթեր եւ կառոյցներ, ու անոնց բազմաձայն նպաստներուն ծառայող, ապա նաեւ երբեմն ծառայել [illegible] գիտակներէ:

Կարելի է եզրակացնել. – 1991-էն ետք, կայ Հայկական նոր Պետութիւն մը: Ճիշդ պիտի չըլլա՞ր, ուրեմն, այդ Պետութեան հոգատարութեան եւ հսկողութեան տակ ստեղծել Հայագիտական ուսումնասիրութիւններու կեդրոն մը որ կը ծառայէ ազգային նպատակներու եւ ռազմավարութեան:

Եւ վերջապէս, ի Հնուանդ 1991-ին, Ճիշդ չէ՞ որ Հայագէտներ, այդ [illegible] հոգականի կեդրոնին շուրջ համախմբուելով գործակցին ծրագիր համար Հայագիտութեան պատշաճ նպատակներ ու կոչում:

Երկու հարցումներուն ալ պատասխանը «ոչ» է: Ինչո՞ւ: Երկու տիրական պատճառներով:

Բազմաթիւ սփիւռքահայ, ապա նաեւ օտար հայագէտներ պիտի համաձայնին թէ պատասխանը «ոչ» պէտք է ըլլայ, որովհետեւ գիտական, ի մէջ այլոց Հայագէտ, պետութեան մը, ազգի մը չի ծառայեր: Իր նպատակը չէ ըլլալ, [illegible] առարկայական ձեւով ճշմարտութիւնը որոնելն է, [illegible] քաղաքական, կրօնական, ազգային ու [illegible] կամ մշակութային [illegible] ծառայելով [illegible]: Չէզոք, առարկայական մօտեցումը ամէն պարագային գիտական պարտաւոր է կիրարկելու, երբ հարցը ուսումնասիրութեան մը հում նիւթն է, -ներկայ պարագային ալ փաստաթուղթը, [illegible]

[illegible]

Երեւանը կարծէ այլ ձեւով տեսնել հարցը: Զօրանցը, Հարցը ունի բազմաթիւ ծալքեր: Գիտութիւն մը [illegible] «պարտաւորեցման» [illegible] Եթէ ոչ, [illegible] Եթէ այդ- [illegible] է: Եւ եթէ այո՛, արդեօ՞ք ազգայի-

նի հասկացողութեան բնորոշումը եւ հայկիտութեան կեդրոնը պէտք է Երեւանի մէջ գտնուին:

Տեղ մը, եթէ չեմ սխալիր Lire le Capital գրքին մէջ, Լուի Ալթիւսէր կը հաստատէ թէ քանի որ ամէն ընթերցում, ամէն մեկնաբանութիւն «մեղաւոր» է, նախընտրելի է որ մեկնաբանը ինք հաստատէ իր «մեղք»ը, այսինքն՝ իր ոչ-առարկայական հակումը, թեքումը, նախընտրութիւնը: 1995-ին, երբ Պատմաբաններու 18-րդ համաշխարհային գիտաժողովին կը մասնակցէի (Մոնրէալ), պզտիկ սեղանի մը շուրջ ունկնդիր եղայ երկու ափրիկեցի պատմաբաններու (մէկը Ղանայէն, միւսը՝ Նիժերիայէն) եւ երեք անգլօ-ամերիկացիներու միջեւ կայացած վէճին: Ափրիկեցիները կը հաստատէին թէ իրենց «պարտականութիւնն» է (duty) կերտել իսկական դէպքերու եւ փաստաթուղթերու վրայ հիմնուած Պատմութիւն մը, որ կը ծառայէ իրենց բազբազդ, բազմակրօն, բազմալեզու պետութիւններու կայունութեան եւ միասնականութեան շահին: Նախ, ապշած, ապա՝ գայթակղած անգլիախօսները կ'ըսէին. – բայց այդ փրոփականտ է, պատմա-գիտութիւն չէ՛: Այն ատեն ես Ափրիկեցիներու համակրանքը ստացայ, երբ հարցը հետեւեալ ձեւով դրի. գործածելով ամերիկեան դատական սիսթեմը իբրեւ օրինակ: Երբեմն, նոյն վկաներն ունկընդրելով եւ նո՛յն փաստաթուղթերը մեկնաբանելով, պաշտպան փաստաբանն ու դատախազը (նոյնքա՛ն պարկեշտ եւ հաւասարապէս հմուտ անձեր) երկու հակոտրնեայ եզրակացութիւններու կը յանգին, որովհետեւ երկու տարբեր, նախադրեալ եզրակացութիւններու յանգած են (մեղադրեալը անմե՛ղ է: Ո՛չ, մեղաւոր է) եւ երկու տարբեր բայց նոյնքան կարեւոր, արժանաւոր շահերու կը ծառայեն (անձին, հաւաքականութեան): Թերեւս ամէն գիտնական, որ փաստեր կը մեկնաբանէ, պաշտպան փաստաբանին կամ դատախազին նման գիտակցօրէն, եւ կամ, աւա՛ղ, անգիտակցօրէն, արդէն յանգած է եզրակացութիւններու, արդէն կը ծառայէ շահերու...:

Երեւանեան մեր գիտաժողովին ակընյայտ էր թէ զեկուցողներէն շատեր յանգած էին քիչ մը նախնական եզրակացութիւններու, – պէտք է ծառայել ազգային-մշակութային շահերու, եւ մենք գիտենք թէ մեկնաբանական ո՞ր ոճը կը ծառայէ ատոր: Եւ Սփիւռքի գիտնականներէն կ'ակնկալուի (նաեւ Հայաստանի զարտուղի գիտնականներէն, թերեւս) զօրակոչուիլ նոյնին, որուն ղեկն ու վարչական բնական կեդրոն-մայրաքաղաքը Երեւանն է:

(Անմիջապէս փակագծի մէջ ընդգծեմ, որ այս քննադատելի մօտեցումը իւրաքանչիւր եւ ամէն հայրենի գիտնականի դիրքը չէր, –ակնյայտ էր ոմանց մօտ. նուազ ակներեւ՝ ուրիշներու մօտ, եւ բոլորովին կը բացակայէր՝ դեռ ուրիշ, աւելի սակաւաթիւ զեկուցողներու մօտ: Ընդհանրացումներ յաճախ վիճակագրական բնոյթ միայն կրնան ունենալ):

Մանր ողբերգութիւնը սա էր, որ թէ՛ գիտաժողովին, թէ՛ ուրիշ բեմերու վրայ, լսած եմ բազմաթիւ սփիւռքահայ եւ օտար հայագէտներ որոնք բոլորովին համոզուած են թէ իրենք հեռո՛ւ կը մընան նման խոցելի ազգայնական, ո՛ւր մնաց ազգայնամոլ յանձնառութիւններէ: Իրաւունք ունին: Բայց արդեօք ինքնագիտակցութեան նշոյլ մը կա՞յ իրենց գիտական աշխատանքին մէջ, որ ցոյց կու տայ թէ իրենք կը գիտակցին թէ ի՞նչ դիրքերու, թեքումներու շահերու կը ծառայեն, կամայ թէ ակամայ, իրենց գիտական – մեկնաբանական աշխատանքով: Յաճախ չկայ: Ազգայնականութեան մեղքերը մորակելը, ներկայիս, կը բաւէ իբրեւ գիտական առաքինութեան ցուցանիշ: Դժբախտաբար:

Բ) «Կեդրոն»ի հարցին կապուած երկրորդ կէտ մը, որ տեղի անբաւարարութեան պատճառաւ պէտք է ըլլայ վերջինը: Կը խմբագրեմ գիտական պարբերաթերթ մը, որ կ'ուսումնասիրէ սփիւռքներ եւ անդրազգայնութեան հետ կապուած հարցեր: Երկու տարի առաջ Սան-Ֆրանսիսքոյի մէջ դասախօսեցի աշխարհի ամէն կողմէն եկած 150 չին գիտնականներու, որոնք չինական 25-30 միլիոննոց սփիւռքի մասնագէտներ էին: Անկէ երկու տարի առաջ ալ Փրինսթընի համալսարանին մէջ ներկայ էի, այս անգամ իբր ունկնդիր, հնդկական պատմագիտութեան նուիրուած ժողովի մը: Հընդկաստան 1 միլիառ բնակիչ ունի, իր ըսփիւռքը 9 միլիոն է: Ներկայ էին պատմաբաններ հայրենիքէն, Աւստրալիայէն, Սինկափուրէն, Ֆիճիէն, Անգլիայէն, Գա-

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ ԱՃԷՄԵԱՆ

Երկդիմի եզր մըն է անշուշտ, որուն ենթախորագիրով կը ներկայանայ Չարենցի նուիրուած ուսումնասիրութիւններու անգլերէն լեզուով լոյս տեսած այս վերջին գիրքը: Գեղեցիկ հատոր մը, որուն շապիկին զետեղուած Արթօյի գըծագրութենէն Չարենց մեզի կը նայի անդրշիրիմեան նայուածքով մը, գրեթէ իգական թուխ ու անբնականօրէն երկար մատներով ձեռքը վարանոտ կերպով երկարած դէմքին, կարծես մենք ենք որ ըլլայինք բռնուած իր տեսողութեան դաշտին մէջ: Հատորը կը խմբէ 1997-ին Նիւ-Եորքի Գոլումպիա համալսարանէն ներս կայացած Չարենցի գիտաժողովին առթիւ կարդացուած նիւթերը, առաւել անգլերէն լեզուով հեղինակին մասին վերջին 20 տարիներուն հրատարակուած կարգ մը ուսումնասիրութիւններ, այսպէսով անգլիախօս ընթերցողին համար մէկ կողքի տակ մատչելի դարձնելով չարենցագիտական լուրջ աշխատանք մը[1]:

Չարենց այս տեսակէտէ բախտաւոր հեղինակ մը կարելի է նկատել: Հայերէնով անոր մասին լոյս տեսած բազմաթիւ հատորներու կողքին, հաւանաբար ուրիշ որեւէ գրողէ աւելի, ութսունականներու կէսերուն անգլերէնով լոյս կը տեսնէին թարգմանական զոյգ մը հատորներ անոր բանաստեղծական ու արձակ երկերէն բաւական լայն ծաղկաքաղով մը[2]: Այս նոր հատորը ճամբան կը բանայ հեղինակի գործին անգլերէն լեզուով ընկալումի դաշտին: Ինչպէս խմբագիրը կը նշէ՝ առաջին անգամն է որ միջազգային չափանիշով գիտաժողով մը տեղի կ'ունենար արեւմտեան համալսարանի մը մէջ՝ նուիրուած արդի հայ գրողի մը: Կարեւոր է այս նշումը, որովհետեւ ակներեւ կը դարձնէ թէ որքա՛ն հեռու մնացած է վերջին երեսուն տարիներուն արեւմըտեան համալսարաններու մէջ ծուարած «հայագիտութիւն»ը արդի գրականութեան ընկալման, անոր ենթահողի ըստեղծման գործէն: Մանաւանդ որ այդ ընկալումը նաեւ, նախ եւ առաջ, ինքնընկալում մըն է իբրեւ արդիական աշխարհի բնակիչ, ոչ անպայման սահմանափակուող պատմութեան ու բանասիրութեան այլապէս բերրի դաշտերուն:

Ակնարկեցինք ենթախորագրի երկդիմութեան: Ճիշդ է որ Չարենց առաջին օրէն, գրեթէ թատերական ինքնագիտակցութեամբ մը ինքզինք նկատեր էր յեղափոխութեան բանաստեղծը, փորձելով այդ յեղափոխութիւնը ապրեցնել ու կատարել իր իսկ գործին մէջ: Սակայն նոյն այդ յեղափոխութիւնը քսան տարի ետք ուրիշներու կողքին զինք ալ պիտի առաջնորդէր մահուան եւ ապա ձեռնարկէր իր անուան ու գործին կատարեալ ջնջումի փորձի մը: Անոր սպանութենէն տասնըհինգ տարի ետք ոչ միայն անոր անունը կը շարունակուէր մնալ արգիլեալ, այլ անոր գործերն ալ զանազան դրադարաններէ ու հաւաքածոներէ հաւաքուած ու անմատչելի: Կարծես թէ բանաստեղծը գոյութիւն ունեցած չըլլար: Յեղափոխութեան անունով ներկայացող պաշտօնեաները իրենք էին որ կ'որոշէին թէ յեղափոխութեան ժամանակին մէջ ո՛վ բանաստեղծ է եւ ո՛վ պարզապէս չէ: Նոյն յեղափոխութեան նորօրեայ պաշտօնեաներու որոշումով է որ 1953-ին Չարենցի անունը կրկին պիտի դառնար արտօնելի

եւ կամաց-կամաց ոչ թէ միայն գիրքերը պիտի վերատպուէին, այլ նաեւ բանաստեղծին կերպարը պաշտօնական կերպով պիտի զետեղուէր յեղափոխութեան պատուանդանին վրայ, որպէս կոթող: Կանգնումի գործողութիւն մը կայ որ տեղի կ'ունենայ անոր անյիշողութեան դարաններէն վերադարձումով, գործողութիւն մը, որ ինչպէս Մարկ Նշանեան գիրքի առաջին ընդարձակ գրութեան մէջ կը նշէ՝ բանաստեղծը կը վերածէ կոթողի: Հոս է «յեղափոխութեան բանաստեղծ» եզրին երկդիմութիւնը. յորջորջումը կը ստեղծէ միթոս մը՝ յեղափոխութեան բանաստեղծի միթոսը, որ Չարենցինը ըլլալով հանդերձ՝ կ'անցնի բանաստեղծի կամքէն կամ քմայքէն անդին, զայն իւրացնելով ու օգտագործելով յեղափոխութեան հաշւոյն: Չարենց կը վերադարձուի ու կը զետեղուի իբրեւ յեղափոխութեան բանաստեղծը՝ իբրեւ կոթող՝ յեղափոխութեան իսկ որոշումով:

Այստեղ ալ կը կայանայ հատորին ծրագրուած նպատակը. կարդալ ու վերստին կարդալ Չարենցը այս կոթողացումի, monumentalization կ'ըսէ Նըշանեան, գործողութեան դէմ, այսինքն՝ ի մտի ունենալով որ Չարենցին առընչուող ամէն ակնարկ կամայ թէ ակամայ ենթակայ է անոր միթոսին, անոր որպէս յեղափոխութեան կոթող կանգնումի գործողութեան: Կարենալ կողմնորոշուելու համար անհրաժեշտ է զայն կարդալ իր ժամանակի պատմական անցուդարձերուն եւ անոնց հետ ու անոնց դիմաց ճշդուող անոր գրական ու բանաստեղծական որոշումներու շրջարկին մէջ, առանց անշուշտ անտեսելու բանաստեղծին յաճախ բեմականի եզրին դեգերող դիրքորոշումներն ու յայտարարութիւնները, աւելի ուշ տարիներու «պատմական շրջադարձ»ն ու խոհական բանաստեղծութիւնը: Պիտի խօսինք ատոնց մասին քիչ մը վերջ:

Գիրքէն ներս մտնող Ռոպըրթ Մակուայրի գրութիւնը կը պարզէ խորհրդային ընդհանուր տարածքին վրայ 1917-էն 1934-ի միջեւ ի զօրու եղող պետական գրական քաղաքականութիւնը, որուն ենթակայ էին նաեւ Հայաստանի գրողները: Կարելի չէ Չարենցի գրական որոշումները վերլուծել առանց նկատի առնելու Մոսկուայի մէջ կատարուող դէպքերն ու որոշումները: Փիթըր Գալաքեանի գրութիւնը կ'ընէ պատմական ներկայացում մը Չարենցի գործին ու ժամանակին ու անոնց մէկը միւսին առընչութեան, իսկ Սոնիա Քէչեան կը խօսի Ախմատովա – Չարենց զուգահեռներու մասին, անոնց մէկը միւսին գործին ծանօթութեան, բայց մանաւանդ թարգմանութեան ընդմէջէն՝ ներառեալ Չարենցէն՝ դիմադրութեան երեւոյթին անոր մօտ: Վարդան Մատթէոսեան այլ բաղդատական մը կ'ընէ այս անգամ Չարենցի ու Կոստան Զարեանի միջեւ: Մինչ Չարենց վաթսունականներուն կը գտնուէր վերականգնումի փուլին մէջ, նոյն տարիներուն Զարեանի նաւը կը հանդրուանէր Հայաստանեան ափերը, հոն ալ աւազախրուելու համար: Անկախութենէն ետք, միայն այսօր, Զարեանի գործը Հայաստանի մէջ սկսած է կրկին ի յայտ գալ ամբողջական պատ-

●▶

նատայէն եւ ԱՄՆ-էն: Երկու աւիւններուն ալ ունկնդրեցի վէճեր, որոնք կապ ունէին հայագիտութեան «կեդրոն»ի հարցին հետ: Ակնարկեմ միայն երկրորդին: Նախ ընդգծեմ, որ հնդիկ պատմաբաններ բարձր պատրաստութիւն ունին, յաճախ կը գրեն զմայլելի անգլերէն եւ կայսերապաշտութեան, եւ գաղութատիրութեան ուսումնասիրութիւններու համաշխարհային մարզին մէջ կարեւոր դիրք ունին: Իրենց վէճերու ենթահողն էր՝ «արդեօք Հնդկաստանագիտութեան կառուցումը կրնա՞յ իսկապէս անդրազգային եւ ապակեդրոնացած ըլլալ»: Հընդկաստանը պէտք չէ՞ ըլլայ կեդրոնն ու կողմնացոյցը այդ գիտութեան: Ակընյայտ էր որ հայրենիքէն եկած պատմագէտները անհանգիստ էին որ հնդկական սփիւռքի, օտար, մանաւանդ անգլօ-ամերիկեան մեծ համալսարաններու մէջ պաշտօնավարող, ոչ այնքան ազգային ոճով տոգորուած հնդիկ պատմագէտներ կը հակաճառէին իրենց «ազգային» որոշ մօտեցումներուն, եւ յարգանքով ու համակրանքով կ'ունկնդրուէին ոչ-հնդիկ մասնագէտներու կողմէ: Այդ հնդիկները, ապա նաեւ սփիւռքահայ, օտար ու հայրենի հայագէտներ, միայն մէկ տրամաբանական եզրակացութեան կրնան յանգիլ. – մեր այս նոր դարուն, երբ կը տիրապետեն անդրազգայնութիւնը եւ համաշխարհայնացումը, թէ՛ ապազգային, թէ՛ «ազգային» ոգիով տոգորուած հայագէտներ այլեւս «կեդրոն» չունին, չեն կրնար ունենալ:

Խ. Թ.

●►

կերով մը: Զարեան եւ Զարենց, քսանականներուն իրենց հանդիպումէն ետք, աւելի ուշ, կ'երեւին մէկուն ու միւսին գրչին տակ: Մատթէոսեան կ'ուսումնասիրէ այս կապը ու իրարու մասին կարծիքը՝ հիմնուած ժամանակակիցներու յուշերուն, բայց մանաւանդ Զարեանի երկերուն մէջ Զարչարեան մականունով երեւցող Զարենցի կերպարին վրայ:

Նշանեան նաեւ կը շեշտէ անհրաժեշտութիւնը Զարենցի առնչուող բոլոր փաստաթուղթերու հրատարակման, ինչպէս որ վերջին շրջանին երկար ատեն դարակներու մէջ սպասելէ ետք լոյս տեսան անոր անտիպներուն ու փշրանքներուն մեծ մասը: Անհրաժեշտ է մանաւանդ վերականգնել անոր կեանքի վերջին երեք տարիներու բոլոր ծալքերուն առնչուող մանրամասնութիւնները՝ ներառեալ հարցաքննութիւններու անոր պատասխանները, այս կամ այն դիմումները, եւայլն: Գիտենք որ, ինչ որ այսօր կը կոչուի ստալինեան վարչամեքենայ, նման բոլոր ամբողջատիրական այլ մեքենաներու, իր ատամներուն մէջ ինկող բոլոր զոհերուն շարժումները կը ցանկագրէր ու կ'արխիւացնէր: Հայաստանցի չարենցագէտ Դաւիթ Գասպարեան արդէն օգտագործած է ՔԱ-Կէ-Պէ-յի արխիւները Զարենցի մասին իր շահեկան ուսումնասիրութիւններուն մէջ: Բանաստեղծին հետ առնչուած զանազան անձինք, նոյնիսկ դահիճները, տարիներ ետք հրատարակած են իրենց յուշերը անոր վերաբերող: Սակայն բոլորն ալ կը մնան ենթակայ «յեղափոխութեան բանաստեղծ»ի կոթողին: Անոնք որ լոյս տեսած էին խորհրդային տարիներուն հասկնալի պատճառներով կանգ կ'առնեն 34-ին ու կը խուսափին ստալինեան հալածանքը իբր այդ լուսարձակի տակ առնելէ: Աւելի ուշ լոյս տեսածները անձնական վերյիշումները կը ծառայեցնեն բուն հալածանքի ծածկումին, զայն անտեսելով իբրեւ պատմական շեղում, ստալինեան «անձի պաշտամունք»ի արդիւնք կամ այլ պիտակի տակ ներկայացող վրիպանք, որ ետքը պաշտօնական կերպով դատապարտուեցաւ:

Մինչդեռ բուն հարցը ճիշդ այդ հալածանքը վերականգնելն է իր ամբողջական ահաւորութեամբ, կարենալ հասկնալու համար թէ ինչպէ՞ս նոյն յեղափոխութիւնն է, որ մէկ կողմէ կը սպաննէ բանաստեղծը, միւս կողմէն զայն կը կանգնէ որպէս յեղափոխութեան կոթող: Հոն իսկ է ահաւորին մէկ երեսը: Նշանեան հարց կու տայ թէ ի՞նչ են այն տարօրինակ ու խորհրդաւոր կապերը որ գոյութիւն ունին յեղափոխութեան ու բանաստեղծութեան միջեւ Ի. դարուն: Վերջապէս Զարենցը չէ միայն որ կ'արժանանայ այս ճակատագրին: Իրմէ առաջ Մայակովսկին կ'ենթարկուի նման հալածանքի ու ապա վերականգնումի ու միթականացումի: Ինչո՞ւ համար ստալինականութիւն կոչուողը այնքան ուժեղ կերպով կը հակադրուի գրողներուն, եւ այնպիսի գրողներու որ յեղափոխութեան մեծագոյն ջատագովներն իսկ էին:

Զարենց իր կեանքի վերջաւորութեան գրուած պատառիկի մը մէջ կը նշէ թէ չկայ աւելի ահաւոր պատիժ քան այն մէկը որ անձ մը կը դատապարտէ իբր դաւաճան ա՛յն գաղափարին, որ իրեն համար միա՛կն է, միա՛կ սրբազանը, եւ երբ ոչ մէկ միջոց կայ հակառակը փաստելու: Մոսկուայի նշանաւոր դատավարութիւններու ամբողջ էութիւնն էր ճշմարտութեան այս խեղաթիւրումը, գաղափարի մը հանդէպ հաւատքն ու համոզումը ինքնիր դէմ դարձնող, քայքայելով նախ անմիջական զոհին բանականութիւնը, եւ ապա ամբողջ ընկերութեան մտաւորական կազմածը: Այս բոլորին ետեւ ուժի յարաբերութիւն մը կայ: Նշանեան զայն կը կոչէ ճշմարտութեան ուժը, այսինքն՝ ճշմարտութիւն որոշադրող ու հաստատող մէկ ու միակ ուժը, որ ստալինեան վարչամեքենան է: Այնտեղ կը հակադրուին բանաստեղծն ու ստալինեան իշխանութիւնը: Մինչ բանաստեղծը կը կարծէր թէ ինքն է ճշմարտութեան պահապանը, ինք որ ոչ թէ միայն առաջին օրէն վառ պահած է յեղափոխութեան ջահը, այլ նաեւ մեծագոյն գրողն էր իր ժամանակին եւ ամբողջովին գիտակից այդ դիրքի պատասխանատուութեան, վարչատիրական մեքենան կու գայ պարզելու թէ ի՛նքն է միակ ճշմարտութիւն հաստատողը: Զկայ ճշմարտութիւն վարչատիրական մեքենայէն դուրս: Այնպէս որ բանաստեղծը ակամայ դաւաճան է: Նախ իր բանաստեղծի, այսինքն ճշմարտութեան յաւակնողի էութեամբ: Ապա որովհետեւ հաւատարիմ է յեղափոխութեան, իր կարծած յեղափոխութեան, եւ Զարենց անընդհատ ասիկա կ'ըսէ իր գործերուն մէջ, մանաւանդ վերջին տարիներուն: Մինչդեռ վարչատիրական մեքենան ինք է յեղափոխութեան միակ ներկայացուցիչը եւ ուրիշ որեւէ բանի հաւատարմութիւն հաւասար է դաւաճանութեան:

Վարդան Մատթէոսեան երկրորդ գրութեամբ մը լուսարձակի տակ կ'առնէ Զարենցի մօտ յեղափոխութեան հանդէպ մինչեւ վերջ հաւատարմութեան այս դիրքը: Ծանօթ է որ Զարենցի կենդանութեան լոյս տեսած վերջին հատորը՝ «Գիրք ճանապարհի»ն՝ արժանացած է արտակարգ ուշադրութեան Սփիւռքի մէջ: Հոն տեղ գտած քանի մը պոէմներ մեկնաբանուած են որպէս գրողին վերադարձը դէպի ազգայինը կամ ազգայնականը: Հետաքրքրականաբար ստալինեան վարչամեքենան ինք ալ՝ եւ ասիկա բոլոր իր զոհերուն պարագային՝ գրողը կ'ամբաստանէր ազգայնամոլի մեղքով: Այդ պոէմներուն եւ ընդհանրապէս հեղինակի գործին մօտէն ընթերցում մը սակայն ի յայտ կը բերէ երկու մեկնաբանութիւններուն ալ անհիմն ըլլալը: Մատթէոսեան իբրեւ մեկնակէտ կ'առնէ Զարենցի աւելի հին ու միակ արձակ գործը՝ «Երկիր Նայիրի» ծաղրական վէպը եւ ցոյց կու տայ թէ ինչպէս հոն երեւցող կեցուածքը չի տարբերիր տասը տարի վերջ լոյս տեսած «Գիրք ճանապարհի»ի խնդրոյ առարկայ երկու պոէմներուն՝ «Պատմութեան քառուղիներով» ու «Մահուան տեսիլ»ի մէջ երեւցող կեցուածքէն: Եթէ ստալինեան ազգայնամոլի մեղադրանքը յերիւրանք էր, Սփիւռքի մեկնաբաններուն ալ պարզապէս թիւրընթերցումի եւ կամ երեւակայութեան արդիւնք կրնայ ըլլալ: Դժբախտաբար այս թիւրընթերցումը տակաւին կը շարունակէ բանիլ մինչեւ օրս:

Վաթսունականներուն կատարուած տքնաջան աշխատանքը տրամադրելի դարձնելու համար Զարենցի ամբողջական գործերու գիտական հրատարակութիւնը քիչ թէ շատ կը յաջողէր վերականգնել ողբերգական հեղինակին գործն ու կեանքի պայմանները: Սակայն պարզ է որ խորհրդային իշխանութեան օրերուն լոյս տեսած ոչ մէկ գիրք կրնար իսկական հարցականի տակ առնել անոր վերջին երեք տարիներուն անցուդարձերը, այսինքն՝ հալածանքին բուն էութիւնը: Նոյն վարչամեքենան էր որ կը մնար ուժի գլուխ՝ հակառակ անոր որ ստալինականութիւնը թօթափած էր եւ զայն դատապարտելով իսկ ծածկած էր իբրեւ պատմական շեղում: Այնպէս որ ի վիճակի չէր ստալինականութիւն կոչուածին բուն էութիւնը երեւան հանելու: Ուստի չէր կրնար հանդուրժել այդ առնչութեամբ որեւէ փաստարկումի:

Անահիտ Զարենց հատորին մէջ տեղ գտած գրութեամբ մը կը մանրամասնէ Զարենցի այդ վերջին տարիները, ընթերցումները, մտահոգութիւնները: Շնորհիւ տարած տասնեակ տարիներու աշխատանքին, Զարենցի անտիպները վերծանելու ու տպելու անկարելի գործին, բայց նաեւ անոնց առնչուող պատմական պարագաները բացատրելու, այսօր վերականգնուած ձեւով ունինք այդ վերջին երեք տարիներու յիշողութիւնը, յիշողութիւն մը որ պաշտօնական կերպով դատապարտուած էր մոռացութեան: Այդ յիշողութիւնը բանաստեղծական մաքառումի յիշողութիւն մըն է: Հարկ է զայն զետեղել ու ընկալել իր քաղաքական պարունակին մէջ: Նշանեան կ'ամփոփէ ըսելով որ «յեղափոխութեան բանաստեղծ» նշումը եւ անոր կապուած վիպապաշտ հոլովոյթը, որ ի զօրու կը մնայ մինչեւ օրս, նախ կ'իտէալացնէ ե՛ւ յեղափոխութիւնը, ե՛ւ բանաստեղծը, ապա կը շրջանցէ հակադրութիւնը գրականութեան ու ճշմարտութեան՝ իմա՛ ստալինեան վարչամեքենայի ուժին միջեւ, եւ վերջապէս կ'անտեսէ այդ նոյն վարչամեքենային գիւտը ճշմարտութեան այս տեսակ՝ այսինքն՝ ինքնիր դէմ խեղաթիւրումի կարողութեան:

Նշանեանի նշած երկրորդ կարեւոր կէտը կը վերաբերի Զարենցի քսանական տարիներու ապագայապաշտութեան ու Մայակովսկիի ազդեցութեան: Կարճ շրջան մըն է՝ հազիւ քսանականներու առաջին կէսը, որուն ընթացքին անոր բանաստեղծական արտադրութիւնը գրեթէ բոլոր մասնագէտներուն կողմէ կը նկատուի երկրորդական՝ շեղում մը յաղագս ֆիւթիւրիզմի կամ ծայրայեղ ձախակողմեան փորձառականութեան: Զարենց աւելի ուշ ինք ալ հրաժարած է անոնցմէ: «Պատմական շրջադարձ»ը որուն կ'ակնարկէինք վերը, կը վերաբերի 1926-էն սկսեալ անոր կամաց-կամաց դարձին դէպի աւելի խոհական բանաստեղծութիւն մը, ուր հեղինակը կը խորհրդածէ ինքնիր բանաստեղծական ու պատմական տեղին ու դերին մասին:

Նշանեան կը պնդէ թէ պէտք չէ անտեսել այդ շրջադարձին տուն տուող բուն պատճառը, որ կապ ունի 1924-ին Մոսկուայի մէջ այնքան մեծ խանդավառութեամբ Զարենցի հրատարակած՝ մայակովսկեան ներշնչումով՝ «Ստանդարդ» հանդէսի առաջին ու միակ թիւի արգիլումին ու փճացումին՝ Միասնիկեանի իսկ յանձնարարութեամբ: Զարենց ստիպուած եղած է պարզապէս տեղի տալու արգիլումի մը եւ դաւաճանելու ինքն իրեն: Հարուածը ուժեղ եղած ըլլալու է «յեղափոխութեան բանաստեղծ»ին համար: Պատահարին կը յաջորդէ եւրոպական երկարատեւ շրջապտոյտ մը, որ քիչերու տրուող առանձնաշնորհում մըն էր այդ տարիներուն: Ըստ երեւոյթին՝ արգիլումէն ետք պէտքը զգացուած է Զարենցին այս գրեթէ «ապաքինման» նմանող նրբերը տալու: Ասկէ ետք միայն Զարենց կը սկսի արգիլեալ ֆիւթիւրիզմէն վերադառնալ բանաստեղծութեան աւելի աւանդական ձեւերու ու հասկացողութեան: Հաւանաբար ուրիշ տեղ չկար այլեւս երթալիք: Այս շրջադարձը եւ Զարենցի ապագայ արտադրութիւնը Նշանեան կը զետեղէ սուգի ընդհանուր նշանին տակ: Զնայած հայ գրականութեան մէջ կանուխ և ուղղակի Մարինէթթիի ազդեցութեամբ յայտնուած (Զարեան, Նազարեանց) ֆիւթիւրիզմին եւ անոր յաջորդող Զարենցի ու իր խմբակիցներուն մայակովսկեան փորձերուն, այս մարզը կը մնայ գրեթէ չպեղուած գետին մը, յաճախ անտեսուած իբրեւ ձախողանք կամ վրիպանք: Բայց Զարենց ոչ թէ միայն եղած է կատարելապէս յառաջապահ մը, այլ ամբողջովին համոզուած եղած է այդ տարիներուն իր ըրածին: Այնպէս որ կարելի չէ անտեսել ֆիւթիւրիզմի այս արգիլումին ու մերժումին հետեւանքները արդի հայ գրականութեան զարգացումին վրայ:

Այս նիւթով հատորին մէջ հետաքրքրական գրութիւն մը ունի Ճէֆ Կօշկարեան, ուր կը խօսուի այն հսկայական փոփոխութեան ներուժին մասին որ կը յաջորդէ հոկտեմբերեան յեղափոխութեան ու խորհրդայնացման տարիներուն: Արուեստագէտները ամէնուրեք կը փորձեն յեղափոխականացնել իրենց կիրարկած արուեստը ու երեւան կու գան զանազան հոսանքներ: Հայաստանի մէջ արդիականացման այս հովին կը համապատասխանէ ներածուած կաղապարներու որդեգրումը, որուն մեծագոյն կիրարկողներէն է Զարենց: Բանաստեղծները հարց կու տան թէ ինչպիսի՞ն պէտք է ըլլայ խորհրդային բանաստեղծութիւնը եւ այս նիւթով ծայր կու տան երկար բանավէճեր, մէջտեղ կու գան գրական խմբակներ: Իշխանութեան թոյլատուութիւնն ալ առաջին տարիներուն կը քաջալերէ այս բոլորը: Այս պարունակին մէջ է որ ֆիւթիւրիզմի փորձերը տեղի կ'ունենան, ուր արուեստէն կը պահանջուի ըլլալ համապատասխան արդիական պայմաններու մէջ ապրող՝ այսինքն մեքենայական արտադրութեան ժամանակի մարդուն: Արուեստը ինք ալ կը սկսի նկատուիլ իբրեւ իրականութիւն արտադրող գործողութիւն մը: Կօշկարեան կը ծանրանայ այս տարիներուն Զարենցի մօտ զարգացող տեսութիւններուն ու կիրարկումներուն հարազատութեան վրայ, նոյնիսկ եթէ աւելի ուշ ան պիտի վերադառնայ աւելի աւանդական ձեւերու: Նորոգութեան ու յառաջդիմութեան հիմնական ձգտում մըն էր որ Զարենցը կը մղէր այդ տարիներուն որդեգրելու ֆիւթիւրիզմի փորձառական ձեւերը: Յետագայ զարգացումները, մանաւանդ ընկերային իրապաշտութեան որդեգրումը որպէս պաշտօնական բնաբան խորհրդային արուեստի, իրականութեան մէջ նահանջ պէտք է նկատել քսանականներու աւանդարդիզմին հետ բաղդատած: Այնպէս որ, երբ այսօրուան քննադատութիւնը իբրեւ վրիպանք կ'անտեսէ այդ ֆիւթիւրիզմը, իրականութեան մէջ ուրիշ բան չըներ եթէ ոչ շարունակել այդ նոյն տարիներու պետական կեցուածքը:

Ճէյմս Ռասըլ ստորագրած է երկու հետաքրքրական ուսումնասիրութիւններ, առաջինը Զարենցի արդիականութեան մասին (անգլերէն խորագիրն է՝ The Armenian Counterculture That Never Was), երկրորդը՝ «Զարենց Մարգարէն» վերնագրով: Առաջինին մէջ ան կը խօսի Զարենցի Սայաթ Նովայական ոճով գրուած «Տաղարան»ին մասին եւ անոր տուն տըւող պատճառներուն, ցոյց տալով որ արեւելեան ոճերու փորձարկումը անոր մօտ կ'իյնայ՝ արդիականութեան ու ֆիւթիւրիզմի նման՝ ռուսականին ճամբով հասած ազդեցութիւններու ծիրէն ներս: Ապա Ռասըլ կը խօսի Զարենցի վերջին շրջանի հոգեվիճակներուն մասին իր գրութիւններուն ընդմէջէն, անոր մորֆինի գործածութեան, զառացանքներուն, և կը կեդրոնանայ Լէոնարտօ Տա Վինչիի Ցիսուսի նկարին նուիրուած բանաստեղծութեան վրայ, վերջապէս հանելով Զարենցի միստիկական թեմայով գրած անտիպ պատառիկներուն: Երկրորդ գրութեան մէջ ան կը կատարէ բաղդատութիւն մը Պուշկինի հետ, 1837-էն 1937 երկուքին ճակատագրերուն միջեւ նմանութեան ու կը կեդրոնանայ Պուշկինի «Մարգարէ» կոչուող բանաստեղծութեան Զարենցի անտիպ թարգմանութեան տող առ տող ուսումնասիրութեան վրայ:

Գրիգոր Պըլտեան լուսարձակի տակ կ'առնէ բանաստեղծութեան էութեան հարցը Զարենցի գործին մէջ մերթ ներյայտ, մերթ բացայայտ կերպով երեւցող հետեւեալ մտահոգութեան ընդմէջէն. ի՞նչ պէտք է ըլլայ հայ բանաստեղծութիւնը մեր դարուն, մեր աղէտի ու վերականգնումի շրջանին: Պըլտեան Զարենցի երկին հասկացողութիւնը կը զետեղէ «այլին դիմող քերթողականք»ի մը շրջարկէն ներս: Արդարեւ այս հարցին կարելի է մօտենալ ուրիշ հարցումի մը մէջէն. ճիշդ ի՞նչ է որ կ'ընէ Զարենց երբ կը գրէ Տէրեանի, Սայաթ Նովայի, Նարեկացիի, կամ այլոց ոճերով: Պարզ կրկնութի՞ւն: Ինչպէ՞ս հասկնալ Զարենցի արտադրութիւնը: Իբրեւ պատասխան Պըլտեան նախ կը նշէ որ Զարենց ունի շատ յստակ ժամանակագրական հասկացողութիւն մը իր գործին, երբ կարգը կու գայ զայն մատուցելու: Օրինակ՝ 1922-ի երկու հատորով երկերու ժողովածուի պատրաստութեան համար ան կը կատարէ յստակ բաժանումներ երկերու տեսակներուն միջեւ եւ բաժին առ բաժին կը դասաւորէ զանոնք ժամանակագրական կարգով: Ուրեմն այդ կարգը բանաստեղծական երկի հասկացողութեան համար գործող ներքին ժամանակագրական կարգ մըն է: Այդ կարգը կը ստեղծէ «բանաստեղծական շարքեր», որոնք ունին իրենց դասաւորման ներքին օրէնքները: Շարքի յղացքը Զարենցի մօտ կը յղուի տարբերակումի գաղափարին, երաժշտական տարբերակներու նմանութեամբ: Կրկնութիւնը ուրեմն տարբերակում մըն է՝ ամէն անգամ քիչ մը եւս փոփոխուելով նախորդէն: Այդ կրկնութիւնն ու տարբերակումը դիմադիմութիւն մը կը մտնեն այլին հետ: Պըլտեան Զարենցի տարիներու երկայնքին կատարած բանաստեղծական փորձարկումներն ու ոճերու կրկնութիւնները կը տեղադրէ այդ այլութեան դիմադրումի ծիրէն ներս: Բանաստեղծութիւնը Զարենցի մօտ անընդհատ զրոյցի մէջ է ինքնիր պատմութեան ու ինքնիր կիրառումին հետ: Ասոր համար ալ Զարենց բանաստեղծութեան բանաստեղծն է: Վերջապէս աղէտի հորիզոնին վրայ բանաստեղծութիւնը կրնայ միայն ըլլալ այլ եւ այդ այլը արդիականն է: Բանաստեղծութիւնը կարելի է որովհետեւ կայ այլը:

Հատորը կը պարունակէ նաեւ թարգմանաբար բաժին մը Հէնրիկ Էդոյեանի 1986-ին լոյս տեսած «Զարենցի պոէտիկան» գիրքէն, ինչպէս նաեւ բաժին մը Մարկ Նշանեանի 2002-ին լոյս ընծայած «Writers of Disaster» գիրքին մէջ տեղ գտած Զարենցի մասին լայն ուսումնասիրութենէն: Առաջինը նիւթ կ'ընէ Զարենցի մօտ պատմութեան վերածումը փոխաբերութեան, իսկ երկրորդը բանաստեղծութեան վիճակած սուգի դերը պատմութեան աւարտին:

Ճոխ հատոր մըն է ներկայացուածը, այլազան բովանդակութեամբ, բայց մանաւանդ նոր շունչ մը բերող Զարենցի ընկալումին՝ արեւմտեան կողմն աշխարհի:

ՐԱՖՖԻ ԱՃԷՄԵԱՆ

---

(1) «Yeghishe Charents . Poet of the Revolution», Ed. Marc Nichanian and Vartan Matiossian, Costa Mesa : Mazda Publishers, 2003.

(2) «Across Two Worlds», NY: Ashod Press, 1985, «Land of Fire», Ann Arbor : Ardis Publishers, 1986, աշխատասիրութեամբ Մարզպետ Մարկոսեանի, Ցակոբ Անդրէասեանի եւ Տիանա Տէր Յովհաննէսեանի:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 9
MARDI
9 MARS
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 20.898 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20.898

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ եւ հետազօտողներուն միջեւ մթնոլորտը լարուած կը մնար Մարտ 8ին, հակառակ Ռաֆարէնի որոշումին: Նախարարապետը երեք միլիառ Եւրոյի յատկացում մը կը խոստանար մինչեւ 2007, բայց 2005էն սկսեալ: Տարալուծարաններու տնօրէնները վճռած են իրենց որոշումը չփոխել եւ հաւաքական հրաժարական տալ Մարտ 9ին, երկար ժամանակի վրայ եղած այդ խոստումները ոչ մէկ գոհացում կու տան: «Փրկենք հետազօտութիւնը» կենսական երեք պահանջներ կը դնէ. .. ա) կազմակերպութիւններու վճարուելիք գումարները (2002) ցարդ չվճարուած, անմիջապէս վճարուին: Այս դիմումը դրական պատասխանի արժանացած էր: բ) Աշխատանքի կարելիութիւններու թիւը 2004ի մրցումին համար, յատկանշական կերպով յաւելում կրէ: գ) Պատրաստուի, կարճ ժամանակի մէջ, ազգային նստաշրջան, նուիրուած հետազօտութեան: Այս դիմումներուն կ'ընկերանար սպառնալիք մը.— եթէ այս դիմումները, ստիպողաբար, գոհացում չստանան, ստորագրող տնօրէններն ու անձնակազմերը իրենց հրաժարականը կը ներկայացնեն Մարտ 9ին: Այս հարցին կապակցութեամբ, յիշենք որ փրոֆ. Պոլիէօ հանդարտութեան կոչ մը կ'ընէ Ֆիկառոյի մէջ, հարցազրոյցով մը (Մարտ 8), ուր կ'ողջունէ կառավարութեան ճիգը, որմէ չի կասկածիր. միւս կողմէ, նոյն օրը, Լէ գ'ելօ գաղտնի տեղեկագիր մը հրապարակած է Սէ. էն. էռ. էՍ.-ի (Գիտական Հետազօտութեանց Ազգ. Կեդրոն) մասին, ուր ծանրօրէն կը դատապարտուի 11 հազար հոգի աշխատցնող այդ կեդրոնը, որ ոչինչ կ'ընէ բացի տեղքայլէ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ «Նոր Ժողովրդավարութիւնը» գդալի յաղթանակ մը տարած է Մարտ 7ի երեսփոխանական ընտրութեան, վերջ տալով ընկերվարականներու (ՓԱՍՈՔ) տասը տարիներու իշխանութեան: Երկրին մէջ, քուէարկութիւնը պարտաւորիչ է: Քուէարկութեան գրասենեակներու փակումէն ետք, կը յայտարարուէր որ Գարամանլիսի Նոր Ժողովրդավարութիւնը ձայներու 45,5%ը ստացած կ'ըլլար, 40,2% ձգելով Փափանտրէուի: Յունաստանի նոր վարչապետը պիտի դառնայ Գոսթաս Գարամանլիս, 47 տարեկան, ամէնէն երիտասարդ վարչապետը երկրին: Քաղաքական կեանքին մէջ, ցարդ մեծ համբաւ մը չունի, բայց անուն մը ունի՝ Գոնսթանթին Գարամանլիսի եղբօր զաւակն է եւ հօրեղբայրը ծանօթ է որպէս «յոյն տը Կոլ»: Փաստաբան, Սելանիկի երեսփոխան ընտրուած է 1989ին եւ տեւական կերպով վերընտրուած է: Մարտ 8ի Ֆիկառօն հարցազրոյց մը հրատարակած է իրեն հետ, ուր ան կ'անդրադառնայ նաեւ Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան, որու կողմնակից է, եթէ ան յարգէ Միութեան կանոնները: Եւրոպացի ըլլալու համար, կ'ըսէ, պէտք է ընդունիլ եւրոպական ինքնութիւնը եւ Թուրքիոյ բանակին դերը Թուրքիոյ մէջ, խոտոր կը համեմատի եւրոպական կանոններուն հետ: Հիմնական բարենորոգում մըն է որ պէտք է կատարուի: «Էրտողան կ'ուզէ ընել եւ չեմ ուզեր կասկածիլ: Այս միջոցին, Թուրքերուն համար պատեհութեան պատուհան մը կայ, բայց իրենց կը վերաբերի եւրոպացի դառնալու կամքը արտայայտելու փաստը տալ», կ'ըսէ ան: Կիպրոսի մասին ալ, կ'աւելցնէ, թէ բանակցութիւնները շատ փափուկ կացութեան մէջ են, Գարամանլիս կը շեշտէ թէ Յունաստան յանձնառութիւնն ունի լաւ լուծումի մը յանգիլ Կիպրոսի ապագային համար:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նորընտիր նախագահը՝ Միխայիլ Սահակաշվիլի Փարիզ ժամանեց Մարտ 8ին, ուր նոյն օրը զանազան տեսակցութիւններ կ'ունենար պետական անձնաւորութիւններու հետ: Կը յուսայ որ իր երկիրը, օր մը, մաս կը կազմէ Եւրոպական Միութեան ու նաեւ օգնութիւն ձեռք կը ձգէ, քանի իր երկիրը տնտեսական ծանր տագնապի մէջ է: Ֆրանսա, այս այցելութեամբ, կ'ուզէ իր զօրակցութիւնը յայտնել Ֆրանսախօս նախագահին: Շիրաքէն եւ նախարարներէ զատ, Սահակաշվիլի հանդիպում պիտի ունենայ նաեւ վրացի համայնքին հետ:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Մարտ 6ին, կիները ցոյցի մը դիմած էին ի պատասխան «Ո՛չ բոզ, ո՛չ ենթարկեալ» կազմակերպութեան կոչին, բայց տողանցքը բաւական զարտուղի բնոյթ ունէր, քանի իրարու խառնուած էին այն կիները որոնք լաչակ կրելու դէմ էին եւ անոնք որոնք կ'ուզէին կրել: Ցոյցը տեղի կ'ունենար Մարտ 8ի «Կիներու Օր»ուան առթիւ: Այդ նոյն առթիւ, Փարիզիէն (Փարիզցի) օրաթերթը խորագիրը փոխած էր եւ վերածած՝ «Փարիզուհի»ի: Նոյն օրը, Մարտ 6ին, ցոյց մըն ալ տեղի ունեցաւ գործազուրկներու կողմէ, բողոքելու համար անոր առժամեայ բնոյթին դէմ, ըստ նոր կարգադրութեան:

ԱՄՆ պատժական միջոցներու պիտի դիմեն Սուրիոյ դէմ, ըստ ամերիկեան պաշտօնական աղբիւրի մը, այն պատճառաբանութեամբ, որ Սուրիա զօրավիգ է ահաբեկչութեան: Այդ միջոցներու կարգին, սեղմումներ պիտի ըլլան արտածումներու եւ ամերիկեան ներդրումներու վրայ: Արգելքի տակ ալ պիտի առնուին ԱՄՆ գտնուող սուրիական ինչքերը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արեւելեան շրջաններու մէջ ողողումներ շուրջ 20 հոգիի մահուան պատճառ եղած են, կան անհետացածներ ալ: Մեղմ օդին պատճառով արագացած ձիւնհալը եւ սաստիկ տեղատարափներ Էրզրումի, Արտահանի, Կարսի, Պիթլիսի, Մուշի մէջ գետերն ու ամբարտակները յորդեցուցած են ու ջուրի յորձանքը քշած տարած է ամէն բան:

ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՆԵՐԸ շատ բուռն ներխուժում մը գործած են շաբաթավերջին (Մարտ 6—7) Գազայի գօտիին մէջ եւ մասնաւորաբար գաղթականաց երկու կայաններու վրայ: Սպաննուած են 14 Պաղեստինցիներ, որոնց մէջ երեք մանուկներ՝ 8 եւ 10 տարեկան եւ կան 80 վիրաւորներ: Զոհերուն մէջ են Համասի վեց անդամներ, ինչ որ իսրայէլեան յարձակման պատրուակն էր: Իսրայէլացի զինուորական բանբեր մը յայտարարած է որ «այս յարձակումը քանի մը շաբաթ է նախատեսուած էր»: Սպայակոյտի պետն ալ ըսած է թէ նման այլ գործողութիւններու պիտի ձեռնարկուին Այսրյորդանան եւ Գազայի գօտիին մէջ, ի մօտոյ: Համաս վրէժի կոչ ըրաւ:

ՓՈՐ-Օ-ՓՐԷՆՍԻ մէջ (Հայիթի) շատ բուռն բախումներ պատահած են Մարտ 7ին, որոնց հետեւանքով վեց մեռեալ կար եւ 35 վիրաւոր: Մեռեալներուն մէջ է սպանացի լրագրող մը (հեռատեսիլի): Տապալած նախագահին կողմնակիցներն են, որոնք կրակ բացած են ընդդիմադիրներու ցոյցի մը վրայ, երբ ան կը ցրուէր: Հաւաքոյթը միջազգային ուժերու պաշտպանութեան տակ էր, որոնք բախումէ կը վախնային, բայց չկրցան արգելք հանդիսանալ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ հիւսիս-արեւելեան շրջանը գտնուող Աթոս լերան սերպ վանատունը հրդեհի մը զոհ գացած է Մարտ 4ին եւ պատմական շէնքին մեծ մասը քարուքանդ եղած է: Ոչ մէկ վանական մնաս կրած է: 1188ին կառուցուած շէնքին երեք քառորդը հրոյ ճարակ եղած է: Քննութիւն բացուած է, բայց կասկած չկար որ արկածի հետեւանք է: Աթոս լերան մուտքը արգիլուած է կիներուն:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ, Մարտ 4ին, Տէնքթաշ շատ լուրջ կասկածներ ներկայացուցած է Կիպրոսի հարցին կարգադրութեան համար, հաստատելով որ եթէ փոփոխութիւններ չըլլան Անանի ծրագրին մէջ, որու հիման վրայ կը տարուին բանակցութիւնները՝ «Թուրք Կիպրացիները կը բնաջնջուին»: Բանակցութիւնները կը շարունակուին Նիկոսիա, մինչեւ Մարտ 22:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Սերգէյ Իվանով հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի (Մարտ 6/7), Փարիզ գտնուած ատեն, ուր դիտել կու տայ, որ Ռուսաստան չի կրնար հասկնալ որ ՕԹԱՆ-ը զինուորական կայաններ հաստատէ Պալթեան հողամասին վրայ: Եւրոպայի ընդլայնումը որեւէ հարց չի ստեղծեր Ռուսաստանի համար, որ ինքզինք արդէն Եւրոպական Միութեան անդամ կը նկատէ, առիկա հաճելի ըլլայ կամ ոչ ոմանց: Նախարարը կը պատասխանէ նաեւ ռուսեւվրացական յարաբերութիւններուն մասին հարցումի մը, ճշդելով որ բուն հարցը կը վերաբերի այն իրողութեան որ ահաբեկիչներու ջոկատներ տեւական կերպով Վրաստան կը մտնեն եւ բանակն ու ոստիկանութիւնը բան չեն ըներ: Կ'աւելցնէ որ տասնեակներով ահաբեկիչներ մաքրագործած են, որոնք գլխաւորաբար Թուրքիայէն եկած են եւ իրենց անցագրերը միշտ վրացական վիզա մը կը կրեն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Սէն Կապրիէլ թաղամասին մէջ զոհ գացած 15ամեայ պատանիին ի յարգանս (երկրորդն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած է), Մարտ 6ին, լուռ տողանցք մը տեղի ունեցաւ: Յարձակողը, 53 տարեկան, մտային խանգարման տէր էր եւ ձերբակալուած է: Այս առընչութեամբ մեղադրանքները հարցաքննուած են նաեւ 14-րդ թաղամասին քաղաքապետը՝ Կարօ Յովսէփեան, որ արտայայտած է իր վրդովումը այս ահաւոր ոճիրին առթիւ եւ հրաւիրած բազմութիւնը որ իր յարգանքը մատուցանէ լռութեամբ եւ արժանաւորութեամբ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԷՄ - 6 կայանը հեռաձայնային խօսակցութիւն մը ունեցած է ահաբեկիչ Գարլոսի հետ, որ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է (1975ի ռիւ Թուլիէի երբեակ մարդասպանութեան համար եւ քննութեան տակ կը մնայ Սէն-Ժերմէնի Տրէօվկսթ-որին եւ ռիւ Մարպէօֆի ռմբափորձերուն համար) եւ յայտարարած այդ առթիւ որ ներողութիւն չի խնդրեր իր գործած արարքներուն համար, որովհետեւ «անմեղ զոհ չկայ»:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը՝ Մուպարաք «ո՛չ» կ'ըսէ ամերիկեան ծրագրին «Մեծ Միջին-Արեւելք»ի մը համար: Փարիզ այցելութեան առթիւ, հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի (Մարտ 8): Իրեն համար դուրսէն պարտադրուած բարեփոխումներ կը մերժուին եւ կը նըպաստեն ահաբեկչութեան: Այդ Մեծ Միջին-Արեւելքը նկատել մէկ եւ նոյն ամբողջութիւն մը, կը նշանակէ մշակոյթով, ժողովուրդներու բաղկացուցիչով, աւանդութիւններով և քաղաքական փարչակարգերով շատ տարբեր երկիրներ՝ մէկի վերածել: Ամէն մէկը պէտք է իր խօսքն ունենայ ըսելիք եւ իրեն վերաբերող ծրագիրներուն մասին արտայայտուի:

ԱՆՆԸՍԻԻ մէջ, Մարտ 6ին, լուռ հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած էր բողոքելու համար այն ոճրային հրդեհներուն դէմ, որոնք գործուած էին Մարտ 4էն 5ի գիշերը, քաղաքին մեծագոյն մըզկիթին եւ մերձաւոր Սէյնոտ գիւղակի աղօթավայրին դէմ: Ռօն-Ալփ շրջանի մահմետական ծէսի խորհուրդին նախագահին՝ Քամէլ Քապթանի համար, քաղաքական անձնաւորութիւններու բացակայութիւնը օնախատինք» մըն է: Յապաղումով, Մարտ 8ին, Նիքոլա Սարքոզի կը փութար տեղւոյն վրայ: Դատապարտումներ եղած են, բայց կարգ մը տեղացի ընտրեալներու մօտ արտայայտուելու որոշ վերապահութիւն մը կայ, որովհետեւ անկարելի չի նկատուիր, որ մահմետական համայնքի ներքին հաշուեյարդար մը ըլլայ: Քապթանի համար «ցեղապաշտ եւ իսլամատեաց ոճրափորձեր են»: Էլիզէ զեկոյցով մը դատապարտած է, չկանխելով հանդերձ քըննութեան արդիւնքները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 5/8)

ՎԱԶԳԷՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ՆՇՈՒՄԸ

Վազգէն Սարգսեանի 45րդ տարեդարձին օրը, Մարտ 5ին Հայաստանի վարչապետը, Սահմանադրական Ատեանի նախագահը, ԼՂՀ նախագահը եւ վարչապետը, զինուորականներ, նախարարներ այցելած են Եռաբլուր, յարգանքի տուրք մատուցանելու անոր յիշատակին: Վ. Սարգսեանի պետական գործիչի, ազգային դէմքի վաստակը ոգեկոչուած է ելոյթներով, յիշուած Արցախեան պատերազմին անոր մեծ աւանդը:

***

ՍՏԱՅՕՂ ԼՈՒՐԵՐ

Քաղաքացիական թռիչքներու վարչութիւնը ստայօղ յայտարարած է վերջին օրերուն բնակչութեան մէջ տարածուած լուրերը թէ «Զուարթնոց» օդակայանէն պահեստի տարիք ունեցող այր մարդոց (մինչեւ 45 տարեկան) արտասահման մեկնումը կը խոչընդոտուի:

Նոյն առթիւ նոյն վարչութիւնը նշած է թէ անցեալ Օգոստոսէն ի վեր ուղեւորներու սպասարկումին վրայ մշտական վերահսկողութիւն հաստատուած է ու ամէն մէկ թերացում յատուկ յանձնախումբին կողմէ քննութեան առարկայ կ'ըլլայ ու համապատասխան լուծում կը ստանայ: Այս ուղղութեամբ ճամբորդներու եւ բնակչութեան օժանդակութիւնը կ'ակնկալուի «մեր բարք ու բարոյականութեան անյարիր երեւոյթներ»ը հաղորդելու 28.22.65, 59.33.00, 28.20.66 թիւ հեռաձայններուն:

ԽԱԹՈՒՆ - ՍԱՊԻՀԱՅԻ ՋՈՒՐԻՆ ԵՐԵՍԸ ՀԱՆԱԾՆԵՐԸ

Ինչպէս բազմաթիւ անգամներ անդրադարձանք, Թուրքիոյ մէջ լուրջ փոթորիկ մը յարուցած է այն պնդումը թէ Աթաթիւրքի որդեգրած աղջնակը զոր սերունդներ ճանչցած են որպէս Սապիհա Կէօքչէն, իրականութեան մէջ հայ որբ մըն է, բուն անունով՝ Խաթուն: Թուրք մամուլին մէջ անհաշուելի մելան հոսեցաւ թեր, կամ դէմ կարծիք յայտնելու համար նման պնդումի առընչութեամբ:

Հրապարակ իջան «յառաջդիմականներ», ըսելու համար թէ բան չէր փոխուեր, եթէ նոյնիսկ պնդումը հիմնաւոր էր: Մանաւանդ որ այդ մօտեցումը շատ լաւ կը պատշաճէր Եւրոպացի ըլլալու թեկնածու Թուրքիոյ մը պատկերին. կրնա՞ր աւելի յաջող այլասիրութեան, բազմատարրութեան վկայական գտնել, քան պետութեան հիմնադիրին լայնախոհութեան խօսուն այդ ապացոյցը: Հայը, Յոյնը եւ միւս փոքրամասնութիւններն ալ նոյն հողերուն զաւակն էին, նոյն երկրին բնակիչը, քաղաքացին: Այլ խօսքով՝ Թուրքիացի Հայն ալ Թուրք էր, Յոյնն ալ, Հրեան ալ: Գերագոյն փաստը Սապիհայի վերածուած Խաթունն էր որ ապրած էր որպէս այդ, մեծագոյն ծառայութիւնը մատուցած «իր» երկրին որպէս անոր առաջին կին օդաչուն, յատկապէս 1937-ին ռմբակոծելով ապստամբ Քիւրտերու բնակավայրերը:

Աւոր հակադիր կեցուածքը յայտնըւեցաւ ազգայնական ճակատէն. անոր պատկանողները ամբողջ Թուրք ազգին հայրիկին ու անոր հոգեզաւակին ուղղըւած նուաստացումը պախարակեցին առանց այլեւայլի. Եւրոպացի ըլլալու հեռանկար, կամ չահարկումի այլ պարագաներ ամբողջովին արհամարհելով: Կան սրբութիւններ որոնց առընչութեամբ կասկածն իսկ մարսելի չէ որոշ շերտերու համար: Սահմանները անփոփոխելի են ամէնէն աւելի հաւանօրէն ա՛յս կալուածին մէջ ու նման լրջագոյն հարց սակարկութիւն չի վերցներ:

Այս գլխաւոր երկու բեւեռներուն միջեւ կայ սեւ-սեւ տարածք մըն ալ որուն ոչ ոք անդրադարձաւ: Ան ենթակային, միմիայն անոր վերաբերողն է: Խաթուն-Սապիհան վստահաբար գիտէր իր բուն ծագումը. նոյնիսկ 5-6 տարեկան, մարդ չի կրնար ցեղասպանութեան նման ծանրագոյն ապրումի մը յուշը թաղել անդառնալի կերպով: Արդէն որպէս քրոջը աղջիկը ներկայացող Հոփսիմէն առուն պատումով փոթորիկը պայթեցաւ, կ'ըսէ թէ մօրը գարմիկը գացած տեսած է զինքը: Ի՞նչ պէտք է եղած ըլլայ իր հօրմէն սկսած, ամբողջ ցեղին ոճրագործներուն զաւակը ըլլալով ապրելուն տաժանքը, դառնութիւնը: Սապիհան ի՞նչպէս կրցած է իր վայելած փառքին, պատիւներուն տուեալով լռեցնել հալածուած, մահէն փրկուած, որբացած Խաթունին ձայնը: Մարդ երբ կը տարուի այս մտածումներէն, հազար անգամ կը մաղթէ որ սխալ ըլլայ Հոփսիմէ Սեպիլճեանին պնդումը. յայտնուի թէ իր մօրաքոյրը չէր Աթաթիւրքին որդեգրած աղջնակը, այլ ինչպէս տոհմածառերը ցոյց կու տան, ըլլայ ան Թուրք պաշտօնատարի մը զաւակը:

Կարելի՞ է ակնկալել որ յարուցուած փոթորիկը ծառայէ լրջօրէն ստուգելու այս պարագան ու հիմնովին յստակացնելու խնդիրը: Հաւանաբար՝ ո՛չ: Սապիհային մէջ Խաթունը տեսնել անպատեհ չնկատողները հարկը պիտի չըզգան այդ յստակացումին որ իրենցմէ թերեւս պիտի խլէ արդիական երեւելու առիթ մը: Իսկ միւսները արդէն կը մերժեն որեւէ Խաթունի գոյութիւն:

Փոթորիկը ծառայեց սակայն այլ պարագայ մը լոյսին բերելու: Մանաւանդ կատարուած բողոքի ցոյցով: Ան առիթ եղաւ անգամ մը եւս նշմարելու թէ Եւրոպայի ճամբուն վրայ իսկ, արեւուտակ նոր բան չկայ Թրքական կողմն աշխարհի: Ցուցարարները որոնք ազգայնական հաստուածին պատկանողներ էին, թիրախ ըրեր էին «Ակօս»ի խմբագրատունը, ոչ իսկ մտածելով վստահաբար թէ ցնցող պնդումը լայն զանգուածներու հասցնողը հայկական շաբաթաթերթը չէր իր քանի մը հազար տպաքանակով, այլ թրքական «Հիւրրիյէթ»ը որ երկրին ամէնէն կարդացուած թերթն է: Եւ «Ակօս»ը այս վերջինին որպէս աղբիւր ծառայած էր պարզապէս: Արդէն, օրերէ ի վեր դատապարտումի նամակներ կ'ուղղուին «Հիւրրիյէթ»ի այն ամբաստանութեամբ որ հայկական թերթէն կատարուած արտատպումով սատարած է նիւթին լայն հրապարակումին:

Ուշագրաւ էին յատկապէս «Ակօս»ի խմբագրատան ճակատն ի վեր հնչած լոզունգները թէ փոքրամասնութեան պատկանողը պէտք է չափը գիտնայ. չփորձէ արտօնուած սահմանները զանցել: Պէտք չէ մոռնայ որ ինք պարտականի դիրքին համար ձեւուած է ու չտարուի հաւասարութեան, նոյնութեան կատակներէն որոնք որոշակի ցուցափեղկի ապրանք են: Ու յետոյ անխուսափելի, այնքա՛ն անգամ լսուած վերջաբանը. «Եթէ գոհ չէք, չէք հաւնիր, դուռները բաց են. եալլա՛հ»:

Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ի նպաստ քառասուն լեռնէ ջուր բերողները եթէ անկեղծ ըլլային, բաւական դժուարութիւն պիտի ունենային իրենց տեսակէտը պնդել շարունակելու, տեսնելէ ետք Խաթուն – Սապիհայի միջադէպին արձագանգները:

Անոնցմէ յատուկ կերպով ընդգծելի է ամէն ժամանակի, երէկուան ու վաղուան չափանիշը տուող մօտեցում մը որ նոյն «Հիւրրիյէթ»ի Փետրուար 28-ի թիւին մէջ տեղ գտած գտած է. քրոնիկագիր Էմին Չէօլաշան որպէս ատաղձ գործածելով քանի մը օր առաջ իրենց աղբիւր ծառայած «Ակօս»ին մէջ հայկական ինքնութեան եղափոխութեան մասին գրուած տողեր, կը պախարակէ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան սիրոյն կատարուած զիջումները: Կը գրէ. «Հրանդ Տինք որ "Ակօս"ի մէջ առանց որեւէ փաստաթուղթի կրցաւ պնդել թէ Սապիհա Կէօքչէն Հայ էր, Փետրուար 13-ին ալ գրած էր. "Թուրքէն պարպուելիք այդ թունաւոր արիւնը փոխարինելու կոչուած անարատ արիւնը ներկայ է այն երակին մէջ զոր Հայերը պիտի բանան Հայաստանով: Կը բաւէ որ այդ գոյութեան գիտակցութիւնը ունենան"»:

Ու Թուրք լրագրողը կ'եզրակացնէ. «Մեր երկրին մէջ մտածումի, արտայայտութեան ազատութիւնը կը զարգանայ: Մեծ թափով կը յառաջդիմենք Եւրոպական Միութեան ճամբուն վրայ: Ամէն բան ազատ է, ամէն բան անկախ, մինչեւ Թուրքին թունաւոր արիւնը... Իրենց հօր բարիքին համար չէ որ կը ձգտին Եւրոպական Միութեան»:

Եւ ըսել որ Եւրոպական Միութեան ձգտումի արժանաւորութեան բոլոր արտայայտութիւններուն մէջ «Ակօս»ը կը գործածէ գլխագիր «Մենք» մը որպէս «Թուրքիացի»ի հարազատ կոչում:

Ու այդ «Մենք»ին մէջ իսկապէս դըժուար է կեղծիքի, չահարկումի շեշտ մը որսալ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԵՑՈՂԱԿԱՆ ՄՕՏԵՑՈՒՄ
ԱԶԱՏ-ՈՐՄՆԱԴԻՐՆԵՐՈՒ
ԵՒ
ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՀԱԿԱՀԱՅ
ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

ԱԼԲԵՐՏ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Պոսթըն, 2003

ՇԹԱՀԱՄԱՐ

ՄՇՏԱՆՈՐՈԳ ՈՒ ՎՇՏԱՄՈՐՄՈՔ ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Որքան ինքնեկ ու նոյնքան հարազատ գեղումներ են Հայոց լեզուի մասին ըսուածներն ու գրուածները ծանօթ գրողներու կողմէ՝ ջերմ, մտերմիկ ու գեղահիւս, բոլորն ալ իրարմէ անկեղծ, գրական չնորհներով օժտուած, ըլլան արձակ եւ ըլլան բանաստեղծութիւն, որոնց բոլորն ալ մեծ հարազատութեամբ իւրացուած են մեր ժողովուրդի բոլոր խաւերուն կողմէ անխտիր:

Ի՛նչ որ գրուի, որքան որ գրուի մեր Մեծասքանչին համար՝ տեղին է եւ արդար, քանի որ, ինչպէս ըսինք, անիկա մշտանորոգ ու նաեւ վշտամորմոք լեզու մը եղած է աշխարհի վրայ դարերու ընթացքին եկած ու անցած անհամար լեզուներուն մէջ՝ միշտ կենդանի, միշտ կանգուն ու մշտանորոգ, ինչպէս կոչուած է բազմաթիւ անգամներ զինքը երգող բանաստեղծներու կողմէ ու կը նորոգուի տակաւին՝ ի խնդիր աւելի գեղեցիկին, աւելի ազնիւին, աւելի կատարեալին, ինչպէս Եղիշէ Չարենց, Հայ բանաստեղծութեան անմահ իշխանը իր գովքին մէջ անկեղծ ու գիտակից խոստովանութեամբ մը կը նշէ, թէ՝ «...երբ մենք կոտրակում ենք այն մերթ, / Դա դրանից է, որ ուզում ենք մեր նոր խոհերի վրայ ժանգ չչոքի»:

Արդարեւ, հինէն ի վեր մեր ժողովուրդին գուրգուրանքի առարկան եղած է իր լեզուն, որուն իւրաքանչիւր տառը իր ձեւով ու հնչիւնով մեկնաբանուած է առանձին առանձին, նաեւ այնքան գեղեցիկ ձեւերով ոճաւորուած է իր իմաստին եւ արժէքին համաձայն՝ իբրեւ թռչնագիր ու կենդանագիր ալ՝ նոր-նոր իմաստ եւ արժէք ստանալով՝ աստուածային ներշնչումներով: Տակաւին մինչեւ այսօր նոր իմաստ ու ձեւ կը տրուի կարգ մը բառերու՝ աւելի տրամաբանականին որոնումով, կամ՝ ժամանակի ընթացքին յառաջ եկած աղաւաղումով եւ կամ ինչ-ինչ ազդակներու բերումով՝ ժողովուրդին բերնին մէջ, ինչպէս մախը եւ մարխը, որոնք տակաւին մինչեւ այսօր իրենց տեղ բանալու կ'աշխատին մեր ընթացիկ լեզուին եւ առօրեայ խօսակցութեան մէջ, ինչպէս արդէն շատոնց տեւն-տեղ եղած է «ղեկ» բառը՝ փոխարինելու համար սկզբնական «ուղղեակ»ը ու տակաւին նման անհամար բառեր, որոնցմէ շատերը անզգալաբար կամ անգիտակցաբար իւրացուած են ժամանակի ընթացքին:

Մինչեւ այսօր նորոգութեան մէջ կը գտնուի մեր լեզուն՝ գեղագիտական ու տրամաբանական մերձեցումներով ու տակաւին ունինք բազմաթիւ պակասներ, զորս պարտաւոր ենք ամբողջացնել՝ ի խնդիր կատարելութեան: Թողունք «կոր»ը, որ բացորոշ փոխառութիւն մըն է Թրքերէնէ՝ «եոր»ը փոխարինելու համար, ինչ որ Արեւելահայերու մօտ ունի իր լուծումը՝ բայերու խոնարհումով եւ իւրայատուկ ժամանակով ու եղանակով: Նման խնդիրներ կը ծագին նաեւ նկարագրութեան եւ արտայայտութեան ժամանակ: Աւոր ուշագրաւ մէկ օրինակը պատահեցաւ ինծի, երբ Պէյրութահայ բարեկամ մը Պոլսէն քանի մը զոյգ կնոջական մուճակ գնած էր: Վերադարձին՝ մէկ-երկու զոյգ եւս ուզեց՝ «գնածս մուճակները» գրելով, ինչ որ նոր ընկալման չփոթանքի մը տեղի տըւաւ: «Գնած մուճակները» իրենը չէին, բայց ի՛նքը գնած էր եւ հարցը հոս էր, որ մեր կատարեալ համարած հայերէնին նորոգութեան կարօտ մէկ երեսակը ի յայտ կը բերէր պատահաբար, որուն ճար մը գտնելու համար ալ մեր այնքան ճոխ լեզուն լուծում մը պիտի բերէր յատուկ տարազով մը՝ թէ՛ իրեն արժանի գեղեցկութեամբ եւ թէ՛ տրամաբանական ու համոզիչ:

«Ակօս»

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ 100-ԱՄԵԱԿԸ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆՕ («Յառաջ»).–

2003, Յուլիս 6-ին, աշխարհահռչակ երաժիշտ Արամ Խաչատրեանի ծննդեան 100-ամեակն էր: Այս կարեւոր հանդըրւանը նշելու համար Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնական գրասենեակը ապահոված էր անուանի դաշնակահար եւ հայ երաժըշտութեան մասնագէտ Շահան Արծրունիի մասնակցութիւնը 2003-2004-ի ընթացքին յոբելենական համերգներու շարքով մը նշելու հանճարեղ Արամ Խաչատրեանի ծննդեան 100-ամեակը, ելոյթներով, դասախօսութիւններով եւ վիտէոյի ցուցադրութեամբ:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Միլանոյի մասնաճիւղը օգտուելով այս պատեհութենէն, որոշեց տօնախմբել մեծ երաժիշտի 100-ամեակը նաեւ Միլանոյի մէջ: Այս մէկը եղաւ Փետր. 21-ին, Միլանօ քաղաքի չորս տաճարներէն մէկուն՝ Ս. Նազարի մէջ. անցեալին սոյն տաճարին մէջ կազմակերպուած էին այլ համերգներ: Քաջալերուելով եկեղեցւոյ վարդապետի բարի կամեցողութենէն եւ Հայերուս հանդէպ ցոյց տուած յատուկ համակրութենէն, Բարեգործականի վարչութիւնը ընտրեց այս եկեղեցին որպէս համերգավայր:

Հակառակ աննպաստ օդին, –անձրեւ, ձիւն եւ ցուրտ–, հակառակ այդ երեկոյ Միլանօ քաղաքի ոտնագնդակի խումբերու մրցախաղին, եկեղեցի եկած էին շատեր: Գնահատելի էր անոնց համարձակութիւնը, որոնք ի հարկէ չհիասթափուեցան, ընդհակառակն այն ինչ որ լսեցին ու տեսան անկրկնելի էր, ոչ միայն հայ հասարակութեան համար, այլ նաեւ Իտալացիներու, որոնք թիւով շատ էին:

Երեկոն անմոռանալի էր, շատ բարձր կատարողութեամբ Ա. Պ. Արծրունի նուագեց Արամ Խաչատրեանի գործերէն՝ գրըւած դաշնակի համար: Թոքաթա – 1932, Զըլտրբնգ ալպոմ Ա. եւ Բ. – 1926-1964, Պոէմ – 1927, Սոնաթինա – 1959, Սոնաթա – 1961: Տաղանդաւոր դաշնակահար Շահան Արծրունիի կենսագրական գիծերը արդէն յստակօրէն ցոյց կու տան իր ո՛վ ըլլալը: Հաւանաբար շատերու համար սոսկ դաշնակահար մը ըլլայ, բայց բաւական է ներկայ ըլլալ իր համերգներէն մէկուն, լսել զինք եւ համոզուիլ որ ունի տաղանդ եւ մեկնաբանելու բացառիկ հմտութիւն:

Համերգին յաջորդեց 45 վայրկեաննոց վաւերագրական ժապաւէն մը, ուր հանդիսատեսը քայլ առ քայլ կը հետեւէր Ա. Խաչատրեանի ստեղծագործական կեանքի հանգրուաններուն: Այս ժապաւէնն ալ Պ. Արծրունիի ձեռային աշխատանքն է եւ տարիներու անխոնջ աշխատանքի արդիւնքը. հաւաքած, ի մի բերած, բեմադրած եւ հանրութեան հրամցուցած մեծ երաժիշտի կեանքէն անտիպ պահեր:

Ծափահարութիւններու տարափին տակ վերջ գտաւ այս երեկոն:

ՇԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Բացի մենանուագողի եւ սենեկային երաժշտութեան արուեստագէտի համբաւէն, Շահան Արծրունի ճանաչում ունեցած է որպէս երգահան, էթնոմիւզիքոլոկ, արտադրող, ուսուցիչ, դասախօս, գրող, սալ պատրաստող եւ ձայնասփիւռի անձնաւորութիւն: Այս յատկութիւններով ան շրջած է ամբողջ աշխարհը: Պ. Արծրունի հանդէս եկած է Սպիտակ Տան մէջ, ինչպէս նաեւ անգլիական, դանիական, շուէտական եւ իտալական արքունիքներուն մէջ:

Դրդուած ցեղային գիտակցութենէ, Միացեալ-Նահանգներու մէջ Արծրունի շա-

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
Ս. Դ. ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ՎԵՐԱԳՐԱՆՑՈՒԱԾ Է

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Կեդրոնական վարչութեան մամլոյ դիւանէն կը հաղորդուի որ Հայաստանի Արդարադատութեան Նախարարութիւնը վերագրանցած է Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւնը եւ թէ համապատասխան փաստաթուղթերը Փետր. 20-ին յանձնուած են Հայաստանի Շրջանի ղեկավարութեան:

Այս պատմական ձեռքբերումը կը նկատենք Կուսակցութեանս համար յոյժ կարեւոր յաղթանակ մը տարուած բոլոր այն ծանօթ եւ անծանօթ ուժերուն դէմ որոնք ջանացին լռեցնել Մայր Կուսակցութիւնը Մայրենի հողին վրայ:

Վերագրանցումը՝ լայնածաւալ եւ համարձակ պայքարով ձեռքբերում մըն է ու նաեւ արդարութիւնը վերականգնելու եւ Կուսակցութեան տալու իր արդար եւ իրաւացի գոյութեան իրաւունքը Հայաստանի հողին վրայ որուն պահպանման եւ հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքներու պաշտպանութեան համար կուսակցութիւնը հարիւրաւոր նահատակներ է տուած եւ պատրաստ է այսօր ալ տալու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ
ՃՈԻՏ

— • —

Կենտկոմի ղեկավարներ լուր կը ղրկեն որ այցի պիտի երթան Ապարան: Գիւղացիները կը խռնուին գիւղին մուտքին. գիւղապետը կը հրահանգէ որ առաջին շէնքին պատին վրայ «Բարի՛ եկաք» մը արձանագրուի: Երիտասարդ մը սանդուխ մը դրած կը բարձրանայ ու շէնքին ճակատին վրայ հազիւ «Բարի՛»ն գրած, ներկին տուփը կ՚իյնայ, ներկը կը թափի: Երբ անկարելի կ՚ըլլայ ուրիշ ներկ գտնել, գիւղապետը կը հրահանգէ Մկոյին մեծ տղան բերել շուտով: Հազիւ տըղան հասած, 4-5 երիտասարդ վրան կը խուժեն, թեւերուն տակէն շուանով կապելով կը բարձրացնեն եւ կը կախեն «Բարի՛»ին աջ կողմը: Նոյն պահուն կը հասնի պաշտօնական պատուիրակութիւնը: Ողջոյններէ ետք եկուորները շէնքին ճակատը կախուած տղան նշմարելով կը հարցնեն.

– «Բարի՛»ն հասկցանք, բայց այդ երիտասարդը ինչո՞ւ կախուած է քովը...

Գիւղապետը կը պատասխանէ.
– «Բարի՛»ն գրելէ ետք ներկը թափեցաւ. ուրիշ ներկ չգտանք, բերինք Մկոյին տղան քովը կախեցինք. անունը Գալուստ է... եղաւ «Բարի՛ Գալուստ»:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի պալատին մէջ, Փետր. 18-ին, մեծ շուքով նշուած է Սրբոց Վարդանանց տօնը, գեղարուեստական բազմատեսակ ծրագրով, Լիբանանի Հայ Կաթողիկէ վարժարաններու կողմէ: Հովանաւորած է Կաթողիկոս-Պատրիարք Ներսէս-Պետրոս ԺԹ., նախագահած է Վարդան Եպիսկ. Աշգարեան. կազմակերպուած էր Հայ Կաթողիկէ վարժարաններուն տնօրէններուն կողմէ: Լիբանանի եւ Հայաստանի փաւերգներէն ետք, հանդիսութիւնը վարած է Մարալ Հարպոյեան-Զաքրեան եւ հրաւիրած Մխիթարեան վարժարանի տընօրէն՝ Հ. Յովսէփ Թօփալեանը, որ տնօրէններուն անունով բացումը կատարէ: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Զմմառեան Պատրիարքական Միաբանութեան փոխանորդ Գէորգ Թ. Ծ. Վրդ. Եղիայեան, որ արտայայտուած է արաբերէն, եւ շեշտած թէ Վարդանանց պատերազմը ազգային ու հոգեւոր արժէքներու պահպանումին ի խնդիր կատարուած խիզախում մըն էր: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը. փակման խօսքին մէջ Վարդան Եպիսկ. անհրաժեշտ համարած է որ հայ նոր սերունդները խորութեամբ իւրացնեն Վարդանանց պատգամները:

⁂

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր-Մելքոնեան սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեանի, Փետր. 19-ին, լիբանահայ վարժարաններու աշակերտները նշած են Վարդանանց տօնը: Ազգ. Իշխանութեան Ուսումնական Խորհուրդը կազմակերպելով այս ինքնատիպ ձեռնարկը, ի մի բերած էր լիբանահայ աշակերտութիւնը, որուն ներկայացուցիչները հանդէս եկած են հայ բանաստեղծներէ (Վահան Թէքէեան, Վահագն Դաւթեան, Ժագ Յակոբեան եւ Դանիէլ Վարուժան) ազգայնաշունչ բանաստեղծութիւններու մատուցումով: Ձեռնարկին հաղորդավարը՝ Ազգ. Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան գոլէժի ուսուցչուհի Մատլէն Վարդանեան մէկ առ մէկ բեմ հրաւիրած է բոլոր վարժարաններու աշակերտները, որոնք յաջորդաբար արտասանած են իրենց ընտրած բանաստեղծութիւնները: Խօսք առած է թեմին առաջնորդը՝ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեան, որ շեշտած է թէ այս ձեռնարկով յաղթական դուրս ելած է լիբանահայ վարժարանը: Ապա, վեր առած է Վարդանանց խորհուրդը լուսաւորելու թարգմանած ձեռնարկին իւրայատուկ նկարագիրն ու բընոյթը:

⁂

ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏԻ Հ.Կ.Մ. «Յովհաննէս Պօղոսեան» սրահին մէջ, Փետրուար 18-ին, նշուած է Վարդանանց պատերազմին տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Հայ Կաթողիկէ Ս. Փրկիչ եկեղեցւոյ ժողովրդապետութեան եւ հովանաւորութեամբ Ներսէս-Պետրոս ԺԹ. Կաթողիկոս-Պատրիարքին: Բացման խօսքը արտասանած է Անայիս Նէնէճեան-Կէտիկեան, որ նշած է թէ Վարդանանց պատերազմը մէկն է այն բախտորոշ թըւականներէն, որ իր դրոշմը դրած է Հայոց պատմութեան վրայ: Օրուան խօսքը փոխանցած է Գամիշլիի հայ կաթողիկէ համայնքի հոգեւոր հովիւ հայր Անդրանիկ Ծ. Վրդ. Այվազեան: Ան ճշդելէ ետք ատենուան կացութիւնը, երբ Հայաստան բաժնուած էր երկու հզօր կայսրութիւններու՝ Բիւզանդական կայսրութեան եւ Պարսկաստանի միջեւ, հարց տուած է, թէ ո՞վ կը հաւատայ այսօր Վարդանանց խորհուրդին, երբ կ՚ապրինք նիւթապաշտ դարաշրջանի մը մէջ: Եզրակացութեան մէջ բանախօսը շեշտած է թէ ան որ գիտէ իր պատմութիւնը չի մեռնիր, կոչ ուղղելով Վարդանանց օրինակով հայ ժողովուրդին միասնականութիւնը ամէն բանէ վեր դասել եւ համախմբուիլ հայրենիքի ու ազգի գաղափարին շուրջ: Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք, փակման խօսքը արտասանած է հայ կաթողիկէ պատրիարքական ընդհանուր փոխանորդ Վարդան Եպիսկ. Աշգարեան:

⁂

ԱՅՆՃԱՐԻ Հայ Կաթողիկէ վարժարանի սրահին մէջ, Փետր. 19-ին, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. «Կարմիր Լեռ» կոմիտէի դաստիարակչական մարմնին, ժողովրդային տօնախմբութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած Վարդանանց եւ Փետրուարեան ապստամբութեան: Դաստիարակչական մարմնին անունով բացման խօսքը արտասանած է Մանուշակ Տուզմանեան: Օրուան առաջին բանախօսը եղած է Հայկազեան համալսարանի տնօրէն վեր. Փօլ Հայտոսթեան, որ անդրադարձած է Վարդանանց պատերազմին, որու մէջ պէտք է տեսնել նահատակութիւնը իբրեւ գիտակից ընտրանք: Երկրորդ բանախօսը եղած է Սոնիա Քիլէճեան, որ վեր առած է Փետրուարեան ապստամբութեամբ մարմնաւորուած Հայու ազատատենչ ոգին, որ ունի դարերու պատմութիւն: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

⁂

ԷՇՐԷՖԻԷԻ (Լիբանան) «Աղատամարտ» ակումբին սրահին մէջ, Փետր. 18-ին, Համազգայինի «Ռուբէն Զարդարեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը ձեռնարկած է դասական երաժշտական գրոյց-հանդիպումներու շարքի մը, որու հինգերորդն էր որ տեղի կ՚ունենար: Այս հանդիպումները ներկայացուցած է Համազգայինի «Բարսեղ Կանաչեան» երաժշտական գոլէժի դասախօս՝ Մելքոն Տէմիրճեան, որու նիւթն էր, այս անգամ, «Արեւմտեան երաժշտութեան պատմական հոլովոյթը՝ սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը»:

րունակած է պրպտել երաժշտական արմատները իր հայկական ժառանգութեան: Զայնագրած է երեք սալերէ բաղկացած ծաղկաքաղ մը հայկական երաժըշտութենէն գրուած, դաշնակի համար: Համագործակցութեամբ արտադրած է նաեւ ութ սալերով հայկական գործիքային եւ ձայնային երաժշտութենէն շարք մը: Ան յանձնած է նաեւ թըղթակցութիւններ եւ կազմակերպած՝ գիտաժողովներ տարբեր հիմնարկներու համար, ինչպէս Հարվըրտի, Գոլումպիայի եւ Միչիկընի համալսարաններուն:

Վերածնունդի չքանչանի արժանացած Արծրունի հեղինակ է դպրոցական գիրքերու եւ աշխատակից՝ տարբեր ակադեմական թերթերու: Ան գրած է նաեւ «The New Grave Dictionary»ի եւ «Dictionary of the Middle Age»ի տարբեր հրատարակութիւններուն մէջ: Ակնառու դիւրափոխութեամբ արուեստագէտ մը, Շահան Արծրունի հանդէս եկած է Վիքթոր Պորժի հետ, երաժշտական յայտագրի մը մէջ: Որպէս պատանի գրող, ան հեղինակն է երաժշտական դասագիրքի մը, իր ծննդավայր Պոլսոյ մէջ:

Որպէս խրագործող ան ձայնագրած է զանազան սալերու հաւաքածոներ, որոնք կը պարունակեն Ի. դարու գործեր, մանկավարժական ասպարէզէն ներս գործածելու համար: Արծրունի հինգ տարի ղեկավարած է ձայնասփիւռի յայտագիր մը Նիւ-Եորքի քաղաքապետարանի ռատիօկայանէն, դաշնակի ուսուցման ճիշդ յորդորներ տալով ունկնդիրներուն: Վերջերս Պ. Արծրունի դասախօսութիւնով մը հանդէս եկած է Ուաշինկթըն Մ.-Նահանգներու Գոնկրէսի մատենադարանի վարչութեան հրաւէրով, նիւթ ունենալով հայկական եկեղեցական երգերը:

Արամ Խաչատրեանի 100-ամեակի առիթով 2003-ին նշանակուեցաւ Հայաստանի Մշակոյթի Նախարարութեան Սփիւռքի ամէնէն ատակ ներկայացուցիչը:

ԿԵԿԵԼ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

16

Վահրամը, որ բնաւ չէր բաժնուեր ինծմէ եւ որուն աչքերուն մէջ կը զգայի իր անհանգստութիւնը, կը սեղմէր ձեռքս գորովով ու կ՚ըսէր.

– Խօսէ՛, խօսէ՛, Երուա՛նդ, սիրտդ կը բացուի...

– Բոլո՛ր ըղձալիքները եղան ու ըսելիքները ըսուեցան, – ըսի օր մը կատակով. բայց ան վախցաւ:

– Մի՛ վախնար, – ըսի զարնելով ուսին ու նայելով իր անոյշ, իր արտայայտիչ աչքերուն, զոր միշտ սիրած եմ ու կը սիրեմ տակաւին, այսքան տարիներ յետոյ, երբ կեանքը մեզ բաժնեց իրարմէ. – մի՛ վախնար, պիտի յաղթեմ, պիտի՛ յաղթեմ սրտիս...

Լացաւ ուրախութենէն ու փաթթուեցաւ վզիս: Այնքա՜ն անկեղծութեամբ կը սիրէր զիս: Այն գիշեր էր, որ մինչեւ ուշ արտասանեց ինծի բարի երգեր, լուսընկայ երկինքի մը տակ: Կը յիշեմ, մանուանդ վեցեակ մը, Ա. Իսահակեանէն, որ արտասանեց մեծ ջերմութեամբ.

Ես երգիչ եմ, երկնի թիթեռ՝
Ես գանձ չունեմ – լե՜ռ ու բե՜ռ –
Ես սիրում եմ՝ ծաղիկ աղջիկ...
Ծաղկի բուրմունք, կոյսի սէր...
Ես սիրում եմ՝ մրմունջ, տրտունջ,
Տանջուած սրտի երգ ու վէրք...

Անցեալ օր ինծի գրած էր կրկին: Սիրելի՛ Վահրամը, որ հիմա մեր ամէնէն երիտասարդ եւ ամէնէն ընծայուած ու հարուստ բանաստեղծներէն մէկն է: Կը խօսէր Արփիկին մասին, բարի ու երգող տողերով, մինչդեռ այլեւս ես այն աղուոր հաւատքը չունիմ թէ կը յաղթեմ կեանքին:

⁂

Ապրիլ երեք. – Կ՚որոշեմ այլեւս չարտասանել Արփիկին անունը: Ասիկա թո՛ղ ըլլայ վերջինը: Ու Ապրիլի տասնըչորսին չեմ գրեր այլեւս: Ցիշատակով սնանիլ թողունք պատանիներուն ու լափե՛նք օրուան հաճոյքը՝ ագահօրէն:

Ապրիլ չորս. – Ցոգնած եմ ու ծեր, ըղձայարաններէս երեքը, – տեսնելիք, հոտտելիք, ճաշակելիք – կը դաւադրեն դէմս: Քրոնիկ ցնցղատապ ունիմ ու նաեւ ճահճատենդ ու վախնամ նաեւ յօդացաւ: Բոլո՛րին պսակը: Ու մտածել, որ միայն քսաներեք տարեկան եմ: Ապուշ ու ամբարտաւան ուսանող մը, որ օրական 6-7 անգամ կը գրաղի դատարկ բաներով ու քանի մը ժամ ալ ծխամորճը կը ծխէ սեղանին առջեւ:

Ու գիշերները կ՚աշխատիմ կատաղօրէն կարծես թէ աշխարհի բեռքը ու փառքը պիտի մնայ տխմար մեղաւորիս: Գլուխս ծուռ՝ իշու պէս: Ապո՛ւշ քեզի:

Ապրիլ հինգ. – Երբեմն շրթներուս ծայրը կու գան սիրալիր ու բարի բառեր: Ո՞ւր ուղղել զանոնք, չե՛մ գիտեր: Հոգիս դուրս կը պարպուի, այնքան լի ու չքեղ է երբեմն: Կարծես մատներս կը դողդղան խոր ու զգայական կարօտովը սիրուն գլուխի մը որ չկայ, որ չըկայ... Անցեալը՝ հնութիւններու հարուստ թանգարան, կ՚ուզէի որ իր շուքը ձգէր այս տխուր օրերուս վրայ: Հոգ չէ, ըլլա՛նք ապուշ ու երազէն յետոյ սպառենք յիշատակներու գանձը:

Ապրիլ վեց. – Անցեալ շաբաթ մութ կասկած մը սպրդեցաւ մտքիս մէջ: Կուրծքիս տախտակը կը ցաւէր: Ու կը հազայի, չոր, ցաւոտիթ ու քանդող հազով մը: Հետը կարծես թէ խուլս ու այսպէս օրերո՛վ: Գիշերները՝ քրտինք: Վախցայ թոքային հիւծախտի սկզբնաւորութենէ: Մտածեցի խուլս քննել տալ, բայց տրամադրելի դրամ չունէի: Հիմա լաւ եմ, չեմ հազար ու կուրծքս չի ցաւիր:

Բժիշկ ընկեր մը զիս կը վստահեցնէր, որ կուրծքս կատարելապէս առողջ է: Ո՛վ կ՚ըսէ բժիշկ՝ կ՚ըսէ ստախօս ու անբարեխիղճ, այսուհանդերձ՝ հաւատանք:

(Շար. 77)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՅՍ
Կրօնական, եկեղեցագիտական
եւ Ս. Գրային
պաշտօնական երկամսաթերթ
Գանատայի Առաջնորդութեան

Յունուար – Փետրուար 2004

Մոնրէալ

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան՝ Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 10
Երեկոյեան ժամը 6–ին։
Քարոզիչ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱԲՂԱ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 17
Միջինք, երեկոյեան ժամը 6–ին։
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 24
Երեկոյեան ժամը 6–ին։
Քարոզիչ՝
ԱԻԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 31
Երեկոյեան ժամը 6–ին։
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

***

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 12
Երեկոյեան ժամը 19–ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ՇԱՒԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 19
Երեկոյեան ժամը 19–ին։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 14
«Տնտեսի»ի Կիրակիին
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21
«Դատաւոր»ի Կիրակիին։
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28
«Գալստեան» Կիրակիին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 13, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30–ին, սովորական հաւաքատեղին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 17–ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 10
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17

ՄԻՋԻՆՔ. առաւօտեան ժամը 10.30–ին, Արեւագալի ժամերգութիւն։
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

***

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ։
Ժամերգութիւն ժամը 8.45–ին։
Արեւագալ ժամը 9.45–ին։
Պատարագ ժամը 10.30–ին։
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11.45–ին։

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ
ժամերգութիւններ ժամը 17.30–ին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 10
Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա Սիոթա)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 12
Ս. Թադէոս – Բարթուղիմէոս Եկեղեցի (Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՄԻՋԻՆՔ
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի (Նիս)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 19
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի (Պօմոն)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24
Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 26
Ս. Կարապետ Եկեղեցի (Քամբայն Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 31
Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցի (Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի (Փրատօ)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

NAVASART

**SPECTACLE ORGANISE
PAR
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE**

**Au Palais des Congrès Parc Chanot
Le Samedi 13 mars à 20 heures 30**

Réservations :

04 91 93 53 59 — 06 12 93 09 80
04 91 77 87 31 — 06 23 82 29 74
Places numérotées — P.A.F. 28 Euros

Locations :

— **Permanence :** MAJC tous les mercredis de 10h à 16h - 04 91 50 15 09 12-14, rue Saint-Bazile - Marseille 1er
— **Agoump CBAF** tous les mardis et samedis de 15h à 18h30 - 04 91 89 91 53 260, avenue du 24 Avril 1915 - Marseille 12e.

***

**La Section ASTRIG
organise une**

SOIREE DANSANTE

Animée par l'Orchestre CHIRAZ
au profit de son école
le **Samedi 13 mars**
à partir de 20 heures 30
Espace «Charles Aznavour»
à Arnouville-lès-Gonesse
**Renseignements et réservations :
01 39 85 93 40 ou 01 39 85 05 71**

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28–ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ։

Յետ պատարագի, հոգեճաշ կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 13–ին, բոլոր շրջանի խաչուհիները սիրով հրաւիրուած են յարգելու մեր վեթերան ընկերուհիներուն յիշատակը։

Արձանագրուիլ՝
01.48.24.63.89 (ճաշարան)
01.47.86.33.72 (Այտա)
Տեղեկացնել Մարտ 15–էն առաջ։

La Section «SOSSE MAYRIG»
de MARSEILLE
organise

un Voyage en Syrie/Liban

DU 18 AVRIL AU 1er MAI

De Marseille vers Damas — Départ le Dimanche 18 Avril
De Damas vers Marseille — Retour le Samedi 1er Mai
avec la Compagnie aérienne **Syrianair** (airbus)

> **Pèlerinage à Deir-Ez-Zor**
> **Visites de diverses villes et sites touristiques : Damas — Anjar — l'Evêché Arménien à Antélias — Beyrouth — Baalbek — Palmyre — Deir-ez-Zor — Markadeh — Alabïya — Alep — Apamée — Lattakia — Ugarit — Le Krak des Chevaliers — Maaloula — Damas.**

Permanence tous les mercredis (MAJC — 12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille) :
— L'après-midi de 15h à 18h au 04. 91. 50. 15. 09
— Le matin au 06. 10. 25. 17. 16.

Grande Soirée Dansante de l'Ecole Saint-Mesrob

Samedi 20 mars à 20 heures 30

Sous la présidence d'honneur du **Député-Maire d'Alfortville : René ROUQUET**

animée par MARTEN YORGANTZ et son Orchestre

Salle Roger Delmas
Rue de Rome, 94140 Alfortville

Réservations : ☎ 01. 43. 96. 18. 13.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

GALA POUR LES ECOLES ARMENIENNES

**LE SAMEDI 13 MARS à 20 heures 30
au P. A. C. I.**
23, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Moulineaux

avec **Marten YORGANTZ — YERSO**
Le groupe LAVACH
La troupe de danse YERAZ

Réservations au : **01 53 34 18 18
et auprès des sections de la Croix Bleue**

ASSOCIATION SAINTE CROIX DE PARIS

JOURNÉES D'AMITIÉ BAZAR DE CHARITÉ ANNUEL

13 et 14 MARS

**dans la salle polyvalente de la Paroisse de Paris
13, rue du Perche, 75003 Paris**
Métro : République — Rambuteau — Filles du Calvaire

Pensez dès maintenant à nous réserver votre visite
et à nous apporter de quoi garnir nos comptoirs :
bimbeloterie — parfumerie — brocante — librairie — confection — traiteur cuisine orientale, etc...
Un repas chaud sera proposé **le dimanche 14 mars,** après la messe.

Nous vous rappelons que le Bazar de Charité est l'une des principales manifestations nous permettant de recueillir des fonds pour nos œuvres et notamment pour le fonctionnement de l'**Ecole du Samedi.**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 10

MERCREDI
10 MARS
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·899 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20·899

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԵԱՆ գործադիր մարմնին 25 անդամները կամ ներկայացուցիչները պաշտօնական արարողութեան մը ընթացքին, Մարտ 8ին, ստորագրած են Հիմնական Օրէնքը, այսինքն Սահմանադրութիւնը, որ երկիրը պէտք է վարէ մինչեւ ընտրութիւնները 2004ի վերջ կամ 2005ի սկիզբը: Նախագահ Պուշ իր գոհունակութիւնը յայտնած է այս առթիւ, գտնելով որ կարեւոր հանգրուան մըն էր Յունիս 30ի իշխանութեան փոխանցման համար: Սահմանադրութիւնը բոլորին գոհացում չի տար եւ Շիիներու հոգեւոր պետն ալ՝ Սիսթանի կը քննադատէ: Քիւրտիստանի ինքնավարութեան հարցը, օրինակ, շիիներէն զատ, դժգոհ ձգած է նաեւ Թուրքերը: Իրան եւ Սաուտի Արաբիա գոհ են, բայց Անգարա յայտնած է իր դժգոհութիւնը եւ չեչտած թէ այդ նոր Սահմանադրութիւնը ալ աւելի անկայուն պիտի դարձնէ երկիրը: Թուրքիա միշտ գգուշացուցած էր որեւէ քայլի դէմ, որ յաւելեալ ինքնավարութիւն կու տայ Քիւրտերուն: Սահմանադրութեան մէջ, ճշդուած է նաեւ որ «Իսլամը Պետութեան պաշտօնական կրօնքն է եւ օրէնսդրութեան աղբիւրը»:

Ժ.-Փ. ՌԱՖԱՐԷՆ հարցազրոյցով մը Լիպերասիոնի (Մարտ 9) կը պնդէ որ նշանակալից առաջարկներ ըրած է հետազօտողներուն եւ «օրը օրին սակարկութեան» չի դիմեր: Բուռն կերպով կը պաշտպանէ այդ ուղղութեամբ տարած իր քաղաքականութիւնը, հակառակ անոր որ Մարտ 9ի հրաժարականներու ըսպառնալիքը կար: Համոզուած է որ երեք միլիառ եւրոյի խոստումը պզտիկ բան չէ: Խմբագրականով մը, զոր ստորագրած է Ժան-Միշէլ Թենար, թերթը իր վերապահութիւնները կը պարզէ եւ կը քննադատէ կառավարութեան արհամարհական ընթացքը երկու ամիսէ ի վեր: Կառավարութիւնը արժեզրկած է հանրային հետազօտութիւնը եւ հոն աշխատողները ներկայացուցած է որպէս անկարողներ:

«ԷՔՍՓՐԷՍ» շաբաթաթերթը (Մարտ 8/14) կ'արձագանգէ Թուրքիոյ հանրային կարծիքը փոթորկող նիւթին. Աթաթիւրքին որդեգիր զաւակը հա՞յ էր: Ամփոփ կերպով կը տրուին «Ակօս»ի մէջ տեղ գտած պնդումները, Թուրք մամուլին հակասական հակազդեցութիւնները:

«20 ՎԱՅՐԿԵԱՆ» ձրի օրաթերթը ամէն օր հարցազրոյց մը կ'ունենայ Շրջանային ընտրութիւններու գլխաւոր թեկնածուներուն հետ: Մարտ 9ին, հարցազրոյցը կը վերաբերէր Անտրէ Սանթինիի, երեսփոխան-քաղաքապետ Իսիլէ-Մուլինոյի, որ Իւ. Տէ. Էֆ.-ի թեկնածուն է Իլ-տը-Ֆրանսի ցանկին գլուխը: Ծնած է 1940ին, իրաւագիտութեան տոքթոր է. 1978ին կը մտնէ Կեդրոնի շարքերը, որ կը վերածուի Իւ. Տէ. Էֆ.-ի: 1980ին Իսիի քաղաքապետ է, պաշտօն զոր միշտ կը վարէ: 1986ին Շիրաք զինք կը հրաւիրէ կառավարութեան մէջ, յաջորդաբար Ներգաղթողներու ենթանախարար է, ապա՝ Հաղորդակցութեանց: 1988ին երեսփոխան կ'ընտրուի եւ կը վերընտրուի 1993ին, 1997ին, 2002ին: Սանթինի կ'ըսէ թէ մրցակիցներուն համար ծրագիր չունէր, բայց ընտրութեան անակնկալը իրենք պիտի ըլլան: Ժամանակը եկած է ուղեղները մաքրելու, նոր քաղաքականութիւն մը առաջարկելու: Սանթինի կը նկարագրէ նաեւ իր անմիջական ծրագիրները Փարիզի համար, որ կը կորսնցնէ աշխատանքները եւ բնակիչները: Ըստ ԻՆՍԷ-ի (Վիճակագրական Հիմնարկ) Իլ-տը-Ֆրանսը Եւրոպայի տնտեսական առաջին շրջանն է: Ո՞վ կ'օգտուի: Գործազրկութիւն կայ:

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, Մարտ 8ին, Մարդկային Իրաւանց խումբ մը գինուորեալներ ձերբակալած է: Խումբը համախմբուած էր Խորհրդարանին առջեւ պահանջելով որ «արտակարգ վիճակ»ը վերնայ (ի զօրու է 1963էն ի վեր): Ըստ ոստիկանութեան, վեց հոգի ձերբակալուած է, մինչ Մարդկային Իրաւանց միութեան համար ձերբակալութիւններու թիւը երեսուն է: Միջադէպը կը զուգադիպի Պաասի իշխանութեան գլուխ գալուն 41րդ տարեդարձին, զոր իշխանութիւնները կը տօնէին, բաւական համեստ կերպով:

ՇԻՐԱՔԻ ստեղծած երրեակ խումբը քննելու համար թէ Նանթէռի դատաւորները ճնշումի ենթարկուա՞ծ էին Ժիւփէի դատավարութենէն առաջ, իր գեկուցումը կատարեց եւ հաստատեց որ ոչ մէկ ճնշում գործուած է: Խումբը կազմուած էր Բեկանիչ Ատեանի Ա. նախագահէն, Հաշուեքննիչ Ատեանի Ա. նախագահէն եւ Պետութեան Խորհուրդի փոխ նախագահէն: Իր տեղեկագրին մէջ, յանձնախումբը կը ճշդէ որ ոչ մէկ հետազօտութիւն կատարած է դէպքերու իրողութեան շուրջ եւ խուսափած որեւէ խորհրդածութենէ, տեսակէտէ կամ առաջարկէ ինչ կը վերաբերի դատաւորներու անկախութեան:

ԳԱՐԱԳԱՍԻ մէջ (Վենեզուելա) 200 հազարէն 400 հազար ընդդիմադիրներ տողանցած են Մարտ 6ին, բողոքելու համար վերջին օրերու բրտութեանց դէմ (8 մեռեալ եւ քանի մը տասնեակ վիրաւոր) եւ պահանջելու հանրաքուէի մը կազմակերպումը, որ կարենայ պաշտօնազրկել նախագահ Շաւէզը: Յոյսի աւարտին, ընդդիմադիր գլխաւոր դէմքերէն մէկը՝ Մենտոզա կոչ ըրած է որ չարունակուի «քաղաքացիական դիմադրութիւնը»: Շաւէզ, սակայն չի մեկնիր եւ հարցազրոյցի մը մէջ Ֆիկառոյի (Մարտ 9), կը սպառնայ յայտարարելով.— «Եթէ Պուշ փորձէ մեզ անկայունացնել, մէկ կաթիլ քարիւղ չունենար այլեւս»: Ընդդիմութիւնը պէտք է 2,4 միլիոն ստորագրութիւն հաւաքէ (ընտրական մարմնի 20%ը) որպէսզի հանրաքուէն տեղի ունենայ: Ներկայացուցած է 3,4 միլիոն ստորագրութիւն Ընտրական Ազգային Խորհուրդին, որ միայն 1,8 միլիոնը վաւերացուցած է, մերժելով ոմանք եւ պահանջելով 800 հազար ուրիշներու հաստատումը: Շաւէզի համար, ընդդիմութիւնը խարդախութիւն ըրած է, մեռեալներ, անչափահասներ եւ օտարներ համախմբելով ստորագրութիւններուն մէջ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութեան գրեթէ վերջին արդիւնքներուն համաձայն, «Նոր Ժողովրդավարութիւն»ը ապահոված է ձայներու 45,4%ը, իսկ ընկերվարականները միայն 40,57%, ինչ որ կը նշանակէ թէ Ժողովին 300 աթոռներուն 160ը աջին ձեռքն են: Նոր վարչապետն է Գոսթաս Գարամանլիս:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ, Հիւլէական Ուժանիւթի Միջազգային Գործակալութեան տնօրէնը ամբաստանած է Իրանն ու Լիբիան, որ բռնաբարած են հիւլէական ապահովութեան միջազգային համաձայնագրերը: Թեհրան եւ Դամասկոս պիտի չպատժուին ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին կողմէ, բայց Գործակալութիւնը երկու երկիրներէն կը պահանջէ որ աւելի թափանցիկ ըլլան:

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ նախագահը պիտի ընտրուի Ապրիլ 14ին: Նախկին նախագահին արկածալի մահէն ետք, Փետրուար 26ին, փոխանցման շրջանը կ'ապահովէ Խորհրդարանի նախագահը:

ՄԱՏԱԿԱՍՔԱՐԻ մրրիկը (կաֆիլօ) պատճառ եղած է 18 հոգիի մահուան, Մարտ 6-7ի շաբաթավերջին:

ԻՏԱԼԻՈՅ կառավարութեան անվերապահօրէն զօրավիգ է ձախի դեմոկրատներու պարագլուխը՝ Լուչիանօ Վիոլանթէ, որ հարցազրոյցի մը մէջ Իլ Գոռիէռէ տէլլա Սերայի, կը պահանջէ նաեւ որ Ֆրանսա յանձնէ Չեզարէ Պաթիսթին, որ մահուան դատապարտուած էր ի բացակայութեան, չորս սպանութիւններու համար (ծայրայեղ ձախ աճաբեկիչ) Միլանոյի ոճրային ատեանին կողմէ: Դեռ կը ճշդէ որ Ֆրանսացի մտաւորականներու (որոնք զօրավիգ են Պաթիսթիի) մըղած բանավէճը անհիմն է եւ սխալներով լեցուն:

ԹՈՒՐՔԻԱ կը փորձէ Պոլսոյ Հէյպէլի կղզիին յունական Դպրեվանքը վերաբանալու ընդունելի ձեւ մը գտնել: Հարցին աշխուժացումին դրդապատճառ կը նըկատուի Բարթուղիմէոս Պատրիարքին կողմէ որպէս սինոդի անդամ կարգ մը ոչ Թրքահպատակներու նշանակումը, այն արդարացումով որ Դպրեվանքին փակ մնալը անկարելի կը դարձնէ տեղւոյն վրայ հոգեւորականներու պատրաստութիւնը: Ըստ Թուրք մամուլին տեղեկատուութեան, կը վերաքննուի 1999ին ուսումնասիրութեան դրուած ծրագիր մը որով Դպրեվանքը պիտի ընդգրկուէր Պոլսոյ համալսարանին մէջ բացուելիք ամպիոնի մը շրջանակին մէջ: Կ'ըսուի թէ առաջարկը յունական սինոդէն ընդունուած, բայց փոքրամասնութիւններու ենթայանձնախումբէն վաւերացումի չէր արժանացած:

ՄԱՄՈՒԼ

«THE NEW YORK TIMES»

(Մարտ 6)

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼՌՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԸ

Ցեղասպանութեան տարնչութեամբ «Նիւ Եորք Թայմզ» Մարտ 6-ի չաբաթական յաւելուածին մէջ ներկայացուած է Թանէր Աքչամն ու Հալիլ Պէրքթայը, որպէս ցեղասպանութիւնը ընդունող եւ Թրքական պաշտօնական տեսակէտին հակդրուող ակադեմականներ: Գրութիւնը խորագրուած է «Թուրքեր կը ծակեն Հայկական լռութեան պատը»: Հեղինակն է Պէլինտա Գուփըր:

Տեղ կը տրուի Թ. Աքչամի տեսակէտին թէ Թուրքերը կը վախնան գիտակցելէ անցեալի ոճիրները, որովհետեւ ընդունիլ թէ արդի Թուրքիոյ հիմնադիրները որոնք այսօր որպէս հերոսներ ընկալուած են, մեղսակցութիւն ունեցած են գործուած չարիքին մէջ, կը նշանակէ խնդրականացնել երկրին օրինականութիւնը: «Երբ սկսիք հարցադրել, պարտիք հարցադրումի ենթարկել Հանրապետութեան հիմերը» կը գրէ ան:

Գրութիւնը կ'աւարտի Զօրեան Հիմնարկի հիմնադիր Գուրգէն Սարգիսեանի ու Թ. Աքչամի 1995ին Երեւանի հանդիպումին յուշով. կը կրկնուի Հայոց եկեղեցիին մէջ միասին վառուած մոմին դրուագը ու յուշը Հաճի Հալիլին որ փըրկած էր Գ. Սարգիսեանի մեծ մայրն ու անոր զաւակները: Զօրեանի հիմնադիրը հաւատացած է թէ երբ Թուրքերը աւելի լաւ գիտակցին իրենց պատմական պատասխանատուութեան, կը սկսի առողջացումի հոլովոյթը ու Հայերը այլեւս երբեք չեն խօսիր ցեղասպանութեան մասին...

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ս. ՁԱՆԳՈՒ

(ՍԱՐԳԻՍ ՔԷՉԵԱՆ)

Ցաւով իմացանք, որ Շաբաթ օր, Մարտ 6ին, փարիզեան հիւանդանոցը, ուր փոխադրուած էր քանի մը օր առաջ, իր մահկանացուն կնքած է բանաստեղծ՝ Ս. Ք. Ձանգու, բուն անունով՝ Սարգիս Քէչեան:

Ողբացեալը ծնած էր Պոլիս 1917ին, Տարօնէն գաղթած ընտանիքի մը ծոցը: Շրջանաւարտ է Կեդրոնական վարժարանէն եւ պատանեկութենէն մասնակից եղած է տեղւոյն գրական արդի շարժումին: Իր ընկերներէն շատերու նման, հեռացած է Պոլսէն եւ 1952ին վերջնապէս հաստատուած է Փարիզ, ուր շարունակած է մասնակցիլ տեղւոյն գրական կեանքին, մասնաւորաբար Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան մէջ և խմբագրած է Միութեան երբեմնի «Արահետ» պարբերականը (1976-1986): 1951ին Պոլիս հրատարակուած փոքրածաւալ քերթողագիրքին՝ «Մինչեւ լուսաբաց»ին յաջորդած են հինգ մատեաններ, որոնց վերջինը՝ «Լուսաբացէն մայրամուտ», լոյս տեսած է Փարիզ, 1991ին: 2003-ին ալ, Պոլսոյ Արաս Հրատարակչականը լոյս ընծայած է «Զարմանալի աշխարհ» հատորը, որու մասին երկար գրախօսական մը գրած էր Հալէպի մեր աշխատակիցը՝ Լեւոն Շառոյեան (տե՛ս. «Յառաջ», 2004, Փետր. 12):

***

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Քէչեանի, զաւկին եւ ընտանեկան պարագաներուն:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները՝ տե՛ս. Դ. էջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Մարմարա»յի Մարտ 8ի տեղեկատուութեամբ, Արտաքին գործերու Նախարար Ա. Կիւլ պատասխանելով հայկական ցեղասպանութեան պնդումներուն առնչըւած արտասահմանեան աշխատանքներու, ըսած է թէ իր նախարարութիւնը շարունակ նոր միջոցներու կը դիմէ. Նոյն ատեն աւելցուցած է թէ այդ պնդումները ներկայիս շատերու համար շահու աղբիւրի վերածուած են: Պէտք է միշտ նոր կեր տալ այդ մարզին որուն նպատակներէն մէկն ալ արտասահմանի Հայերը միասնութեան մէջ պահել է: Ա. Կիւլ ըսած է նաեւ թէ իր նախարարութիւնը բազմաթիւ նոր հրատարակութիւններ պատրաստած է որոնք պիտի ղրկուին արտասահմանեան հասցէներու:

ԵՐԿՈՒ ՀՍԿԱՅ ԾԱՌ ԾԻՐԱՆԻ

Լե՛փ լեցուն է փոշոտած, ցեխոտած, ե՛ւ ծերացած կառքը: Գործիքներ, խողովակներ, բեռնակառքի անիւներ, գիրքեր, Թուղթեր, հաշիւի տետրակներ, քարտէսներ, Թափած Թափթփած գամեր, պտուտակներ, եւ տակաւին այս իբարանցումին մէջ կը փորձենք զետեղել հնագիտական պեղումներէ գտնուած, ծռած մռած կոթը փրթած, ծիրաններով լի հնադարեան հսկա՛յ կաթսան, ուղղըւելու համար դէպի հիւսիս:

Իր տան պարտէզին մէջ, երկու հսկա՛յ ծիրանի ծառ ունի, փոշոտած, ցեխոտած, ե՛ւ ծերացած կառքով բարեկամս: Ծառերուն ճիւղերը կքած են խուռներամ ծիրաններուն եռանդին տակ: Բարեբեր տարի է կ՚ըսեն բոլո՛րը: Ծիրանը առա՛տ է… ծիրան ուտելու տարի է:

Ընդամէնը մէկ շաբաթ է որ կը ճանչնամ երկու հսկա՛յ ծիրանի ծառ ունեցող, փոշոտած, ցեխոտած, ե՛ւ ծերացած կառքով բարեկամս, եւ պէտք է խոստովանիմ, որ մէկ շաբաթէ ի վեր, ամէն բան մէկդի դրած, միա՛յն ծիրաններով զբաղած եմ, ծիրանագոյն արեւով, ծիրաններու այս բուռ մը երկրին մէջ:

Կու գա՜ն, կու գա՜ն,
ընկեր բարեկամ
անվե՛րջ կու գան…

Կու գա՜ն, կու գա՜ն,
անվե՛րջ կու գան
ընկեր բարեկամ,
դուռ դրացի
անվե՛րջ քաղելու
անվերջանալի ծիրանները…

Ծիրանաքաղի ծիսակատարութեան մէջ, իմ պարտականութիւնս է, բարձրացնել տեսա՛կ տեսակ հնարքներով եւ տարբե՛ր տեսակ ելեկտրական Թելերով վերանորոգուած իմ կարծիքովս, արդի արուեստի Թանգարանի մը մէջ որպէս արուեստի գործ զետեղուելու արժանի, կոտրած Թափած դոյլը հասցնել ծառին գագաթը գտնուղին, եւ կրկի՛ն ստանալ, ծիրաններով լեցուած, ծիրաններուն ծանրութենէն ընդլայնած, երկարած, կերպարանափոխուած, արդի արուեստի ուրի՛շ գործ մը դարձած, կոտրած Թափած ճաթած դոյլը:

Մէ՛կ շաբաթէ ի վեր, ծիրա՛ն կ՚ուտենք բոլո՛րս՝ ընկե՛ր բարեկամ, դո՛ւռ դրացի, ամբո՛ղջ Թաղը միասին, եւ տակաւի՛ն, կը տանինք աղին ու անդի՜ն…

Սփիւռքահայ է բարեկամս, եւ բժիշկ: Ետին ձգելով Թէ՛ Սփիւռքի իր բարեկեցիկ կեանքը, եւ Թէ բժշկութիւնը, մըշտական ճամբորդ մը դարձած, անվե՛րջ կը Թափառի ծիրանագոյն արեւով, բուռ մը մնացած ծիրաններու այս երկրին մէջ, փոշոտած, ցեխոտած, ե՛ւ ծերացած կառքին հետ, մի՛շտ բեռնաւորուած, կառքը՝ հազար ու մէկ զանազան ու զարմանազան ապրանքներով, ի՛նք՝ հազար ու մէկ զանազան ու երազանման ծրագիրներով: Ծրագիր մը հիւսիս, ծրագիր մը հարաւ, մնացած ինը հարիւր իննսուն ի՛նն կը գլորէ հիւսիսէ՜ն հարաւ, ոտքիս տակ անվերջ գլորող, Թափած Թափթփած գամերուն եւ պտուտակներուն նման:

Լո՛ւռ է բժիշկ բարեկամս: Լո՛ւռ է երկիրը: Լո՛ւռ զիրար գրկած, կը գալարուին երկուքը միահիւսուած…

Լռութեան մէջ ե՛ս ալ լո՛ւռ նստած, կ՚երթանք դէպի հիւսիս փոսերուն, քարերուն ընդմէջէն, ցնցուելով, ճօճելով անդադար: Գլուխս կը զարնուի մերթ կառքին առաստաղին, մերթ ետեւս դիզուած անիւներուն վրայ զետեղուած, ծիրաններով լի հնադարեան հսկա՛յ կաթսային, մինչ ձեռքս մերթ ընդ մերթ գլխուս վրայէն կամարաձեւ կ՚երկարի, գուրգուրանքով կը գրկէ կաթսային մէջ պատահական հանդիպած որեւէ մէկ ծիրան եւ զգուշութեամբ կը մօտեցնէ բերնիս: Դանդա՛ղ դանդաղ կը ծամեմ համատարած լռութեան մէջ ուռճացող ծիրանահամ ցաւը…

Բարեկամիս լո՛ւռ ցաւը, եւ ի՛մ ցաւս է, եւ քո՛ւ ցաւդ է, եւ անո՛ր, որ տակաւին անտեղեակ է Թէ ինքն ալ կը տառապի… բարեկամիս լո՛ւռ ցաւը, մե՛ր ցաւն է, բոլորի՛ս ցաւը, զոր կը դրկենք ու կը փոխանցենք սերունդէ սերունդ անվերջ…

Լո՛ւռ կ՚երթանք անվերջ, փոսերուն, քարերուն ընդմէջէն, կառքին պատուհանէն մէկի՛կ մէկիկ գլորելով ծիրաններուն կորիզները եւ ծիրանահամ օրերը…

Կամա՛ց կամաց, երկու հսկայ ծիրանի ծառերուն ճիւղերէն կախուած ծիրանները կ՚անհետանան: Կամա՛ց կամաց անհետացող ծիրաններուն հետ ծիրանահամ օրերս ալ կը վերջանան:

Ծիրանագոյն արեւէն հեռո՛ւ, նստած լո՛ւռ, մի՛շտ սուրճի գաւաթով, մի՛շտ ծիրանահամ ցաւով, կը գրեմ յաճախ բըժիշկ բարեկամիս, փորձելով բազում ընելիքներուս վրայէն կամարաձեւ երկարել ձեռքս հեռուներէ՜ն, Թերեւս իրականացնելու հիւսիսէն հարաւ գլորած, ինը հարիւր իննսուն ինը երազանման ծրագիրներէն Թէկուզ մէ՛կը: Սակայն դժբախտաբար, մի՛շտ անպատասխան կը մնան խծբծած տողերս… Պատճառը բացայա՛յտ է: Բարեկամս ձեռքը ղալամ չունի՛, այլ պարզապէս փոշոտած, ցեխոտած, ե՛ւ ծերացած կառքին ղեկը:

Ծիրանագոյն արեւէն շա՛տ հեռու, նստած լո՛ւռ ու անլոյր, մի՛շտ սուրճի մե՛ծ գաւաթով, մի՛շտ ծիրանահամ մե՛ծ ցաւով, կը խծբծեմ վերջին երկու տողերս, շուարած հարցնելով ձեռքը ղալամ չունեցող բարեկամիս, Թէ ես ո՞ւր պէտք է փնտռեմ զինք՝ ողջերո՞ւն մէջ, Թէ մեռածներուն…

Խցանած շիշի մը մէջ ոլորած ու զետեղած նամակի մը նման, ծո՛վը կը նետեմ կէս կատակ ու կէս կատար երկտողս… եւ ահաւասի՛կ, կը պատահի անսպասելի՛ն: Կը ստանամ երկա՛ր ըսպասուած, երկա՛ր նամակ մը:

Ձեռքը ղալամ չունեցող բարեկամիս նամակը ուղղուած է ինծի՛, եւ սակայն նաեւ քեզի՛: Բարեկամիս լո՛ւռ ցաւը, եւ ի՛մ ցաւս է, եւ քո՛ւ ցաւդ է, եւ անո՛ր, որ տակաւին անտեղեակ է Թէ կը տառապի, սակայն շուտով պիտի տեղեկանայ, Թէ արդէն շատո՜նց է որ ի՛նքն ալ կը տառապի…

Դողդղացող ձայնով, կը կարդամ բոլորին անձայն, երկա՛ր սպասուած անսպասելի երկա՛ր նամակը…

Զիս մի՛ փնտրէ ողջերի մէջ
եւ ոչ ալ
ի մէջն մեռելոց
այլ չեղելոց.

Զիս մի՛ փնտրէ
ո՛չ լաւերի
եւ ո՛չ ալ վատերի մէջ,
այլ՝ ոչինչների մէջ.

Զիս մի՛ փնտրէ այստեղ, ուր ես կամ,
այլ այնտեղ, ուր որ ես չկամ.
Ես չկամ եւ ի՛մ մէջ
եւ ո՛չ ալ դուրս ինձմէ.

Ու փնտռում եմ զիս
ինչպէս նաեւ դու,
ու չեմ գտնում «նրան»
ո՛չ հոս, ո՛չ ալ հոն.

Ո՛չ փոքրերի,
ո՛չ ալ մեծերի,
այլ՝ նուազների քով
փորձիր փնտռել զիս.

Հո՛ն, ուր նուազում է ամէ՜ն, ամէ՜ն ինչ
քաջութի՛ւնը, յո՛յսն ու հաւա՛տը,
ուր նուազում են ուժն ու ցանկութիւնը,
գալիքն ու չարիքը,
բարին ու անցեալը.

Զիս մի՛ փնտրէ
եկուորների կամ քոչուորների մէջ,
այլ՝ չեկեալների,
որոնք, գնալուց չե՛ն տեղափոխւում,
իսկ գալուց չե՛ն հասնում.

Զիս մի՛ փնտրէ ճշմարիտների մէջ,
ո՛չ ալ ստի,
քանզի ճշմարտութիւնը ու սուտը մէկ տեղ
անորոշութիւն է ծնում.

Զիս մի՛ փնտրէ
երջանիկների
կամ ալ դժբախտների մէջ,
այլ՝ տառապեալների.

Մի՛ փնտրէ զիս
ո՛չ յիմարների եւ ոչ ալ
իմաստունների,
այլ՝ իմաստութիւն փնտռող
միամիտ–անմիտների մէջ.

Միջակութիւն է, կ՚ասես.
Սեպենք Թէ այսպէս.
Ուրեմն,
փնտրէ զիս միջակների մէջ,
ուր գորշ է ամէն ինչ
մերթ ուղղահայեաց,
մերթ ալ հորիզոնական.

Աբսո՛ւրդ է, կ՚ասես.
Սեպենք Թէ այսպէս.
Աբսուրդիստանում,
աբսուրդ մի պանդուխտ,
ո՛չ իշխան, ո՛չ ալ ստրուկ,
այլ՝ աբսուրդ կեցութիւն.

Թէ սե՛ւ է, կ՚ասես.
Սեպենք Թէ այսպէս.
Սեւ մարդիկ, սեւ հագուստներ,
սեւ երկինք ու սեւ հոգիներ,
եւ սեւ Արարատ
սեւ հոգւոց ու մարդոց
խռով, հեռացած.

Անիմա՛ստ է, կ՚ասես.
Սեպենք Թէ այսպէս.

Ինչպէ՞ս իմաստաւորել,
եԹէ չեղեա՛լ եմ ու ոչի՛նչ,
ու չկա՛մ, ո՛չ հոս ո՛չ ալ հոն,
ու նուազում եմ հոգով եւ կորչում ստուերով,
ու միջակութի՜ւն է տիրում
այս սեւ մարդկանց մո՜ւթ հոգիներում,
ու Արարատը սեւ ամպ է լալիս,
«ողբա՜մ» ասելով «քեզ հայ ժողովուրդ».

Ու ես ալ մի աբսուրդ, անմիտ մի պանդուխտ,
երջանիկ տառապեալ,
անորոշութեան ու միջակութեան մէջ,
փնտռում եմ զիս,
ու զիս չեմ գտնում
ո՛չ հոս,
ո՛չ ալ հոն:

Դողդղացող ձայնով, Թաց աչքերով, կը կարդամ բոլորին բարձրաձայն, ձեռքը ղալամ չունեցող, մշտական ճամբորդ բարեկամիս երկա՛ր սպասուած անսպասելի երկա՛ր նամակը, պատռելով համատարած լռութիւնը, եւ կը վերադառնամ լո՛ւռ, գրկած անբալասան մեր ցաւը, դէպի ծիրանահամ լռութիւնը…

Իր տան պարտէզին մէջ
բարեկամս ունի
երկու հսկա՛յ ծառ ծիրանի,
որոնց ճիւղերէն
ամէ՛ն տարի
բի՛ւր ծիրաններ կը կախուին…

Երկո՛ւ հսկայ ծա՛ռ ծիրանի…

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Յ.Գ.– Ղալամը կը պատկանի բժիշկ Շահէն Զէյթունցեանին. ժամանակին Գերմանահայ, այսօր Հայաստանցի, ծընունդով Պարսկահայ, սակայն ծագումով մի՛շտ Մշեցի:

2004, Մարտ 1

Օրուան հարցեր

ՊՈՒՏԻՆԻ Բ. ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ ՈՒՐՈՒԱԳԻԾԸ

Վարչապետ Մ. Կասիանովի պաշտօնազրկումը ռուս հանրային կարծիքին մէկ մասին համար անակնկալներու շարքի մը առաջինն էր. անակնկալներ որոնց պէտք է սպասել Վլ. Պուտինի նախագահութեան Բ. շրջանին: Անոր վերընտրութիւնը ոչ մէկ կասկածի տեղ կը ձգէ, քանի որ Մարտ 14-ի ընտրութեան նիւԹով հարցախոյզերը միշտ 70 առ հարիւր տոկոսով հանգստութեամբ ընտրելի ցոյց կու տան զինք:

Միխայիլ Ռոստովկի «Կոմսոմոլեց Մոսկովսկի» Թերթին մէջ լոյս տեսած էջով մը մեծ տէրութիւններու ղեկավարներուն մտասեւեռումներուն կ՚անդրադառնայ, ապա այդ շրջանակին մէջ կը զետեղէ Պուտինը: Այդ ղեկավարներուն մեծ մասը պատմութեան մէջ գրաւելիք տեղին մտասեւեռումով կ՚ապրի: Ելցին, օրինակ, միշտ կ՚երազէր Լենինը հանել յուշադամբանէն ու Թաղել որեւէ մահկանացուի պէս, ատով ըլլալու համար բառացի կերպով «համայնավարութեան գերեզմանափորը»: Մեծ սրտաբեկում կ՚ունենար ամէն անգամ որ իրեն կ՚ըսէին Թէ մեռել մը հողէն հանել շատ անվայել բան է նախագահի մը համար: Գլինթըն միշտ կ՚ափսոսար որ զգայացունց բան մը չի պատահիր իր ղեկավարութեան օրով, որպէսզի պետական կարեւոր անձնաւորութիւն մը ըլլալուն փաստ կարենայ տալ:

Պուտին այս խումբին մաս չէր կազմեր. արդէն նախագահ ըլլալու լուրջ պատրաստութեամբ մը հասած չէր Կրեմլին: Ու կարեւոր յեղաշրջումները մէկ օրէն միւսը իրականացուող բաներ չէին: Սակայն, այսօր, երկրորդ շրջանի մը նախօրեակին պարագան նոյնը չէ: Կրնայ իշխանութեան գերագոյն դիրքին վրայ անցուցած տարիներուն փորձառութիւնը արժեւորել. արդէն քարիւղի գիները յարաճուն աճ կ՚արձանագրեն, քաղաքական բեմին վրայ որեւէ մրցակից չունի: Խորհրդարանը պատրաստ է նեցուկ կանգնելու գործադիր իշխանութեան ամէն առաջարկին: Նման շրջարկի մէջ Կասիանովի պաշտօնազրկումը շատ հաւանօրէն գետին պատրաստելու տրամադրութիւն կը մատնէ, Բ. շրջանի իր յեղաշրջումներուն համար:

Այդ յեղաշրջումներուն գլխաւորը կրնայ ըլլալ համաշխարհային շուկային հետ մրցակցելու ատակ ճարտարարուեստի մը ստեղծումը եւ վերջակէտ մը քարիւղի մարզին կախումնաւոր վիճակին: Կարելի է մտածել նաեւ քաղաքական որոշ սառնահալի մը մասին: Այս հաւանականութիւնը որքան ալ հեռու Թուի, ունի տրամաբանական պատճառներ. առաջինը այն է որ ԱՄՆ-ու եւ Եւրոպայի հետ Ռուսաստանի կապերը կը վատԹարանան. վերջերս Խոդորովսկիի ձերբակալութիւնը յաւելեալ լուրջ Թափ տուաւ վատԹարացումին: ԵԹէ միջոցներու չձեռնարկուի, Արեւմուտքի հետ ճակատումը աւելի ծանրակշիռ բնոյթ պիտի ստանայ: Այս պարագան լաւ ըմբռնած են

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յակոբ Տէր Մելքոնեան» սրահին մէջ, փետր. 22-ին Համազգայինի Նիկոլ Աղբալեան մասնաճիւղի վարչութեան կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է երաժշտական երեկոյթ մը մկրտուած «Փոքրիկ աստղեր»: Լիբանահայ տասնեւմէկ վարժարաններէ տասնեւմէկ փոքրիկ աստղեր բեմ հանող այս ձեռնարկին բացման խօսքը արտասանած է Լուսին Գազեզեան: Ապա, յաջորդաբար բեմ ելած են փոքրիկ երգիչները:

***

ՊՈԼՍՈՅ «Սիթարէ» պանդոկի սրահներուն մէջ, փետր. 21-ին, խնամեանցիներ եւ խնամեանի համակիրներ հաւաքուած են տօնելու համար Բարեկենդանը: Հաւաքոյթը վարած է Սանուց Միութեան անդամներէն՝ տիկին Մարիամ Տրամէրեան: Ներկաներէն չորս հոգինոց դատակազմ մը հիմնուած է լաւագոյն տարազը ընտրելու նպատակաւ: Խանդավառ ելոյթ մըն ալ ունեցած է Պէյօղլուի եկեղեցւոյ դիւանապետ Վաղարշակ Զիլճեան:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յակոբ Տէր Մելքոնեան» սրահին մէջ, Փետր. 18-ին, ելոյթ ունեցած է կատակերգակ դերասան եւ հեղինակ Վարդան Պետրոսեան: Ան ներկայացուցած է «Հազար ու մէկ ելք» իր հեղինակութեամբ մենախաղը: Շուրջ երկու ժամ տինամիք կատարում մը ունեցած է եւ գրաւած հանդիսականները:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Յունուար 25ին, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ-ի տեղւոյն Ռուբինա մասնաճիւղին, տօնուած է «ՀՕՄ-ի Օր»ը: Օրուան հանդիսավարը եղած է Յասմիկ Պապեան, որ բարի գալուստ մաղթած է ներկաներուն, նշելով Ռուբինա մասնաճիւղի վերակազմաւորման 41-ամեակը եւ թուած է ՀՕՄ-ի առաքելութիւնը եւ արժանիքները: Մասնաճիւղի ատենապետուհին Լորա Մալեան ներկայացուցած է մասնաճիւղին գործունէութեան տեղեկագիրը, ապա հրաւիրած է օրուան բանախօսը՝ բանաստեղծ Ռազմիկ Դաւոյեան, փոխանցելու իր խօսքը: Ան անդրադարձած է ՀՕՄ-ի բազմակողմանի աշխատանքներուն, բերած նպաստին եւ օժանդակութեանց Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ: Այս առթիւ, ինչպէս ամէն տարի, պարգեւատրուած են արուեստագէտներ: Ասոնց կարգին՝ Հրանդ Ալիանաք, թատերագիր, դերասան, Թալին Վարդանեան՝ ՍԷ-ՊԷ-ՍԷ ձայնափիւռի կայանի 21 տարիներու աշխատակից, Րաֆֆի Անտէրեան, գծագրիչ, ծաղրանկարիչ, երկար տարիներ Թորոնթօ Սթար օրաթերթի անձնակազմի անդամ: Հայ Կեդրոնէն ներս հայկական կեանքի ծառայող երիտասարդ կամաւորի մրցանակին արժանացած է Նորա Սարգիսեան, իսկ Նաթալի Մագլաուր ստացած է Մել Լասթմըն մրցանակը: Եղած են նաեւ կրթաթոշակներու արժանացած ուսանողներ:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Փետրուար 19-ին, տօնուած է Բարեկենդանը: Փոքրիկները հայկական տարազներով պատմական դէմքեր ներկայացուցած են, ինչպէս Քաջ Վարդաններ, Ղեւոնդ Երէցներ, Կոմիտաս, Մեծն Տիգրան, Թագուհիներ, Վարդանի քոյր Շուշան, հայ գիւղացիներ, Արցախի քաջ զինուորներ, մտաւորական դէմքեր, եւլն.: Յայտագրին առաջին մասին մէջ, երեք փոքրիկներ ներկայացուցած են Վարդանանց պատերազմի պատճառը, ապա տողանցած են Վարդանները, Թագուհիներն ու իշխանուհիները, զինուորներն ու բոլոր մասնակցողները: Դաստիարակներէն՝ տիկին Հուրի Ապրաքեան ներկայացուցած է Բարեկենդանի իմաստն ու սովորութիւնները, որմէ ետք փոքրերը հայկական պարեղանակներով տօնած են Բարեկենդանը:

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

– Թ Ի Ւ 2 –

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

(ՕԳՈՍՏՈՍ 2004)

Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքը, գործակցութեամբ Պօ-Արաքս Ընկերակցութեան, տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 2 – 19: Քննութիւնները՝ Օգոստոսի 20-ին: Ժամանում՝ Յուլիս 31 – Օգոստոս 1, մեկնում՝ Օգոստոս 21 – 22-ին: Դասընթացքը ունի երեք մակարդակ՝ բացարձակ սկսնակներէ մինչեւ յառաջադէմներ: Դասերը տեղի կ՚ունենան Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, օրը հինգ պահ՝ առաւօտեան: Դասերու ներկայութիւնը ՊԱՐՏԱԴԻՐ է: Մասնակցութեան համար պահանջուած նուազագոյն տարիքն է 18: Դիմումները պէտք է կատարել ԱՆՁԱՄԲ եւ ԳՐԱՒՈՐ, նշելով միշտ ՀԵՌԱԽՕՍԻ, ՀԵՌԱՊԱՏՃԷՆԻ (ֆաքս) թիւ մը եւ ԵԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ՓՈՍՏԻ (E-mail) հասցէ մը: Դասընթացքին զուգահեռ տեղի պիտի ունենան մշակութային այլեւայլ ձեռնարկներ:

Արձանագրութեան սակն է՝ 630 Եւրօ կամ համապատասխան տարադրամով՝ ըստ օրուան սակին: Այս գումարին 400 Եւրոյի բաժինը պէտք է վճարուի կանխաւ՝ մինչեւ Մարտ 31: Արձանագրութեան մնացեալ մասը կը վճարուի ԱՆՊԱՅՄԱՆ ՄՈՒՏՔԻ ՕՐԸ: Առանց հաշիւը լրիւ փակած ըլլալու ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ԲՆԱԿԱՎԱՅՐ ՄՏՆԵԼ: 10% զեղչ մը կը կատարուի անոնց՝ որոնք նախապէս լաւ արդիւնքով մասնակցած են դասընթացքին, գոնէ երկու անգամ: Նոյն զեղչը կը կատարուի նաեւ միասին եկող մօտիկ ազգականներէն մէկուն (ծնողք, քոյր, եղբայր, կողակից): ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԸ Ո՛Չ ՄԷԿ ՊԱՐԱԳԱՅԻ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ ԵՒ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՎՃԱՐՈՒՄԸ Ո՛ՐԵՒԷ ՊԱՏՃԱՌՈՎ ԵՏ ՉԻ ԴԱՐՁՈՒԻՐ:

Ամէն չէք, որ պէտք է անպայման ԴՐԱՄԱՏՆԱՅԻՆ եւ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ըլլայ, պէտք է հասցէագրուի միայն՝

ASSOCIAZIONE PADUS-ARAXES

եւ ղրկուի՝

Associazione Padus-Araxes —
c/o Dip. Studi Eurasiatici
San Polo 2035 — 30125 Venezia (Italia):

Ընդունելի չեն անձնական եւ փոստային չէքերը: Ամէն չէք պէտք է ունենայ դրամատան երաշխիքը եւ յենու բաժնեկից իտալական դրամատան մը: Կը խնդրուի չդիմել դրամատնային փոխանցումի (bank transfer), միջնորդչէքի բարձր սակերուն պատճառով: Ամէն պարագայի դրամատնային բոլոր ծախքերը դիմողին կը պատկանին:

Կ՚ընձեռուի բնակութեան հնարաւորութիւն համալսարանական ուսանողատուն մը (Residenza Abazia) պատմական Վենետիկի մէջ, օժտուած՝ խոհանոցային յարմարութիւններով: Յուլիս 31 – Օգոստոս 22 ներառեալ, ամբողջ շրջանին համար, բնակութեան սակն է՝ շուրջ 800 Եւրօ առանձին սենեակի մէջ, շուրջ 600 Եւրօ երկու հոգինոց սենեակի մէջ: Այս դասաշրջանի ժամկէտերուն մէջ ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ՕՐԱԿԱՆ ՀԱՇԻՒ ԿԻՐԱՐԿԵԼ: ՃԱՇ մը կամ ԸՆԹՐԻՔ մը, Համալսարանի սեղանատան մէջ, պիտի արժէ շուրջ 6 Եւրօ, վճարելի՝ տեղւոյն վրայ:

Յաւելեալ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐու համար հեռապատճէնել՝ +39. 041. 2414448 թիւին, կամ իմակ (E-mail) մը ղրկել հետեւեալ հասցէին՝

daniela@padus-araxes.com

Ի հարկին հեռաձայնել +39. 041. 2414448 թիւին, Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի առաւօտները, ժամը 9.30 – 12.30, եւ կամ +39. 347. 4562981 թիւին՝ Երեքշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 20 – 22 (ԻՏԱԼԻՈՅ ԺԱՄՈՎ): Լաւ ստուգել երկիրներու միջեւ ժամերու տարբերութիւնը: Բացակայութեան պարագային կրկին փորձել եւ յստակ ու հասկնալի լուր մը թողուլ ընկալուչին՝ նշելով անուն եւ հեռախօսի համար: ԵՐԲԵՔ չհեռաձայնել Վենետիկի Համալսարանը:

ռուսական մեծ ընկերութիւնները որոնք կը գործակցին Արեւմուտքին հետ: Անոնք ամէն բան կ'ընեն համաշխարհային ժողովրդավարական արժէքներու իրենց յարգանքը ցոյց տալու համար:

Արդէն կ'ըսուի թէ Կրեմլին գիտակից է որ ռուսական քաղաքականութեան «սովետականացում»ը անելի կ'առաջնորդէ: Այնպէս որ յատկապէս «Միացեալ Ռուսաստան» կուսակցութիւնը որ իշխանութեան տէրն է ներկայիս, լրջօրէն որոշած է «քաղաքակրթուիլ», «վերադաստիարակուիլ»: Անոր ղեկավարներէն մէկը ըսած է թէ մարդիկը բանտարկելով երկիր ղեկավարել անարելի է. ոչ ոք կրնայ յաւիտենապէս մնալ իշխանութեան վրայ: Եթէ իրենց այս ընթացքը չփոխեն, տասը, կամ քանի տարիէն իրենք, կամ իրենց զաւակները պիտի ըլլան բանտերուն բնակիչները:

Հասկնալի է որ նոյնիսկ գիտակցութիւնը ունենալով, արմատական բարեփոխումներու ձեռնարկել լուրջ վտանգներ կը ներկայացնէ: Տնտեսական բազմաթիւ բարենորոգումներ անպայման ոչ ժողովրդական յատկանիշ պիտի ունենան: Աւելի դժուարը պիտի ըլլայ քաղաքական բարենորոգումներու ձեռնարկել: Պուտին այդ հոլովոյթին մէջ պէտք է ինքն իր դէմ պայքար մղէ, իր առաջին նախագահութեան շրջանին մարմին առած որոշ տարրեր փճացնէ: Իսկ այդ տարրերը վտահաբար պիտի դիմադրեն: Այլ խօսքով՝ «Միացեալ Ռուսաստան»ի վերադաստիարակութիւնը դիւրին պիտի չըլլայ: Այսուհանդերձ, կրաւորական դիրքի մը հետեւանքը շատ աւելի ծանր կ'ըլլայ, քան վտանգներու ընդառաջումին ներկայացուցածը: Եթէ Պուտինի նախագահութեան Բ. շրջանն ալ առաջինին նմանի, շատ հաւանական չէ որ ան յաջողի ռուսական պատմութեան վրայ իր դրոշմը դնել:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

16

Ապրիլ եօթը.– Զարմանալի՛, զարմանալի՛ է... ամէ՛ն առաւօտ կ'արթննամ ուրախ երջանիկ, խաղաղ ու տարապայմանօրէն գոհ արեւածագը ողջունելու համար, յետոյ, օրուան մէջ է, որ սիրտս կը պղտորի:

Ապրիլ ութ.– Այս առաւօտ հեռաւոր արուարձան մը գացած էի: Վերադարձիս հաւաքեցի մանիշակներ ծառաստանի մը մէջ: Քնքոյշ, հոտաւէտ, կապոյտ ու նոբազարթ մանիշակներ: Արեգակը տաք էր ու բարի, յօդացաւս, որ բնակութիւն հաստատած էր աջ ծունկիս վրայ, կորսուեցաւ գնաց, գոնէ մինչեւ յառաջիկայ ձմեռ, բարի երթաս, անկոչ հիւր: Ապրի՛լ, օրհնեալ ամիս: Կեցցէ՛ Ապրիլը:

Ապրիլ ինը.– Սիրտս ոտքի ելած է ու կը վրդովէ զիս: Կը խռովիմ: Այս ուրկէ՞ այսքան յուզում, քնքշութիւն ու խռովք Ապրիլի այս հանգիստ առաւօտով: Յիշատակներ կը զարնուին մարմինիս ու կը տապալեն զիս անկողնիս վրայ: Գլուխս բարձիս մէջ կը հայհոյեմ (վաղուց է մոռցած եմ արտասուելը) ու ահա՛ մայրիկս: Իր անոյշ ու գեղեցիկ հասակը անցեալի մառախուղին մէջէն, իր սեւ, իր բարի, իր խելօք, խորունկ ու տամուկ աչքերը: Աղուո՛ր մայրիկ:

Ապրիլ տասը.– Զարմանալի է: Երեկոյեան դէմ յանկարծ սիրտս խոնարհեցաւ: Տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով զգացի, որ արտասուելու ցանկութիւն ունիմ ու թարթիչներս կարծես թէ թրջըւեցան: Սիրոյ խօսք մը կը յամառի շրթներուս վրայ: Ձեռ գիտեր՝ ո՞վ արտասանած է զայն.– Եղէ՛ր խոնարհ դաշտերու խոտին պէս: Իսկ ես կ'ըսեմ թարթիչներս արցունքի կարօտ են:

Ապրիլ տասնըմէկ. – Պզտիկ ու հաւատարիմ բարեկամուհի մը ունիմ, որ ամէն շաբաթ գիշեր անկողինս կը բաժնէ: Տարօրինակ տկարութեամբ մը շրթներս բացուեցան: Սիրտս ելած էր ու այդ պզտիկ աղջկան ուսին վրայ, որ սիրելու հաճոյքին համար կը սիրէ, լացի սրտիս ցաւը:

Նայեցաւ խոնարհութեամբ աչքերուս, մազերս շոյեց ու ըսաւ.

– Դարձի՛ր ետ ու կանչէ՛ զայն:

– Իսկ դո՞ւն, – ըսի հեզ:

– Ե՞ս, – հարցուց խոնարհութեամբ ու համբուրեց զիս:

Ու յանկարծ արտասուեցի դառնօրէն, անյուսօրէն, հեղձամղձուկ այդ օտար աղջկան հիւրընկալ ուսին վրայ: Եթէ ետ դառնամ ու եթէ կանչեմ զայն:

Ա՛հ, չէ՛, այս խռովիչ ու արբեցնող Ապրիլ ամիսն է, որ գլուխս կը դարձնէ: Գինով եմ, ծառերուն ու ծաղիկներուն բուրումներով: Ու սիրտս զարթուն է միշտ:

Ապրիլ տասներկու. – Յանկարծ կը հասկնամ ապրելու հրճուանքը: Կը հասկընամ առաւօտը, որ քաղցրօրէն կը բացուի մեր պարտէզին վրայ: Դէմի ծառերը կը ծլարձակին ժամէ ժամ: Սի՛րտս: Երկինքը կապոյտ է ու օրը քաղցր վըրա՜դ, ինչո՞ւ չերգես ու ծաղիկ չըրանաս:

Ապրիլ տասներեք. – Այո՛, կ'ուզեմ դարձնել ետ գլուխս ու կանչել զայն. կ'ուզեմ ըլլալ խոնարհ, դաշտերու խոտին պէս:

Ապրիլ տասնըչորս.– Ահա՛, Արփի՛կ, անունդ կ'արտասանեմ յաղթելով յիմար հպարտութեանս: Յոգնած ու տկար երջանկութենէս: Տե՛ս, կանչեցի քեզ: Ապրիլի տասնըչորսն է այսօր: Գրեցի քեզի երկար: Շա՜տ երկար, ինչպէս դուն կ'ուզէիր ու այդ ամբողջ էջերը կարելի է համառօտագրել երկու բառով՝ «Արփի՛կ, եկո՛ւր...»: Կը կանչեմ քեզ, ինչպէս բոյնէն՝ պանդուխտ ու թաց հողին վրայ վիրաւոր ինկած Վարուժանը՝ կը կանչէ իր Մարին: «Եկո՛ւր, աղուո՛ր Արփի՛կ...»:

(Շար. 78 եւ վերջ)

Տիկին Քէչեան (Զանդու),
Տէր եւ Տիկին Արման Քէչեան, զաւակն ու թոռները՝ Վէնսան եւ Լօրան,
Այրի Տիկին Արշալոյս Ճելիլ, աղջիկը՝ Տիկին Կիւլպէնկ Քէտիլերլի եւ զաւակը Յակոբ Ճելիլ (Թորոնթօ),
Տիկին Սոնա Ապտալեան եւ աղջիկը՝ Անի (Թորոնթօ),
Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պոտուրեան (Թորոնթօ),
Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պոտուրեան եւ զաւակները (Թորոնթօ)
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՍԱՐԳԻՍ ՔԷՉԵԱՆԻ

(Ս. Ք. ԶԱՆԳՈՒ)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 6ին, 87 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մարտ 12, ժամը 10·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ եկեղեցին 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պաշանի գերեզմանատունը, ժամը 11·45ին:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ժագ եւ Սեդա Մուրատեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Միշէլ եւ Ժոէլ Հայրութլեան եւ զաւակը, օր. Ռոզա Տակառեան եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով թէ ներկայութեամբ ցաւակից եղան իրենց սուգին իրենց մօր, մեծ-մօր, նանիին եւ քրոջ՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՇԻՐԻՆԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ մօրեղբօր, մեծ-մօրեղբօր եւ եղբօր՝

ՆԵՐՍԷՍ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

մահերուն առթիւ:

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO

avec

NOUNE HAIRAPPETIAN
(d'ITALIE)

le Vendredi 26 mars à 20 heures 30
dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
(339, avenue du Prado, Marseille 8e)
Au programme :
Chopin — Brahms — Rachmaninov
Ganatchian — Khatchatourian
Prokofieff

P.A.F. : 10 euros
Etudiants : 6 euros

Réservation :
Centre Culturel Sahak-Mesrop
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ի յուշ իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին (2003, Մարտ 6) Տիկին Ալիս Ասլանեան, զաւակներն ու թոռները 500 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան՝ Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 17
Միջինք, երեկոյեան ժամը 6–ին:
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 24
Երեկոյեան ժամը 6–ին:
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸՊԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 31
Երեկոյեան ժամը 6–ին:
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

***

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ
ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 12
Երեկոյեան ժամը 19–ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ՇԱՒԻԼ
ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 19
Երեկոյեան ժամը 19–ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 14
«Տնտես»ի Կիրակիին
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21
«Դատաւոր»ի Կիրակիին:
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28
«Գալստեան» Կիրակիին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 13, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30–ին, սովորական հաւաքատեղին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28–ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ:

Յետ պատարագի, հոգեճաշ կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 13–ին, բոլոր շրջանի խաչուհիները սիրով հրաւիրուած են յարգելու մեր վեթերան ընկերուհիներուն յիշատակը:

Արձանագրուիլ՝
01·48·24·63·89 (ճաշարան)
01·47·86·33·72 (Այտա)
Տեղեկացնել Մարտ 15–էն առաջ:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 17–ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
ՄԻՋԻՆՔ. առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Արեւագալի ժամերգութիւն:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

***

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:
Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին:
Արեւագալ ժամը 9·45–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11·45–ին:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ
ժամերգութիւններ ժամը 17·30-ին

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 12
Ս. Թադէոս – Բարթուղիմէոս Եկեղեցի (Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՄԻՋԻՆՔ
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի (Նիս)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 19
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի (Պօմոն)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24
Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 26
Ս. Կարապետ Եկեղեցի (Քամբայն Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 31
Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցի (Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի (Փրատօ)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

A l'occasion de la parution
de l'ouvrage **«ASSADOUR»**
par Gérard XURIGUERA
aux Editions Franck Van Wilder
La Galerie **«Cahiers d'Art»**
expose les œuvres récentes d'

ASSADOUR

du 5 mars au 30 avril

14, rue du Dragon — 75006 Paris
Tél. : 01. 45. 48. 76. 73
(Fermé le Samedi)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

NAVASART

SPECTACLE ORGANISE
PAR
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Au Palais des Congrès Parc Chanot
Le Samedi 13 mars à 20 heures 30

Réservations :

04 91 93 53 59 — 06 12 93 09 80
04 91 77 87 31 — 06 23 82 29 74
Places numérotées — P.A.F. 28 Euros

Locations :

— **Permanence :** MAJC tous les mercredis de 10h à 16h - 04 91 50 15 09
12-14, rue Saint-Bazile - Marseille 1er
— **Agoump CBAF** tous les mardis et samedis de 15h à 18h30 - 04 91 89 91 53
260, avenue du 24 Avril 1915 - Marseille 12e.

***

La **Section ASTRIG**
organise une

SOIREE DANSANTE

Animée par l'Orchestre CHIRAZ
au profit de son école
le **Samedi 13 mars**
à partir de 20 heures 30
Espace «Charles Aznavour»
à Arnouville-lès-Gonesse
Renseignements et réservations :
01 39 85 93 40 ou 01 39 85 05 71

L'UGAB-Paris-Ile-de-France
et le Centre d'histoire arménienne contemporaine
organisent
une présentation-vente des ouvrages de

VAHE TACHJIAN

La France en Cilicie et en Haute-Mésopotamie, 1919-1933

et

OHANNES PACHA KOUYOUMDJIAN

les Mémoires du dernier gouverneur ottoman du Liban

tome V de la REVUE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
avec Claude MUTAFIAN, Raymond KEVORKIAN, Michel PABOUDJIAN

le vendredi 12 mars à 20h45
au Centre Culturel Alec Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
(métro Courcelles)
Entrée : 5 euros (gratuite pour les membres)

ASSOCIATION SAINTE CROIX DE PARIS

JOURNÉES D'AMITIÉ
BAZAR DE CHARITÉ ANNUEL

13 et 14 MARS

dans la salle polyvalente de la Paroisse de Paris
13, rue du Perche, 75003 Paris
Métro : République — Rambuteau — Filles du Calvaire

Pensez dès maintenant à nous réserver votre visite
et à nous apporter de quoi garnir nos comptoirs :
bimbeloterie — parfumerie — brocante — librairie — confection — traiteur cuisine orientale, etc...
Un repas chaud sera proposé **le dimanche 14 mars**, après la messe.

Nous vous rappelons que le Bazar de Charité est l'une des principales manifestations nous permettant de recueillir des fonds pour nos œuvres et notamment pour le fonctionnement de l'Ecole du Samedi.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 11
JEUDI
11 MARS
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Անմիջական առաքում), յոյժ
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·900 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 79e ANNEE — N° 20·900

ՏԽՈՒՐ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ՅՈՒՍԱՏՈՒ ՆՇՈՒՄԸ

Մարտ 4ին մինչ կը լրանար Հայաստանի մէջ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը աբեղեանականով փոխարինելու կրեմլինեան հրահանգին գործադրութեան 82րդ տարելիցը, դիմում մը յղուած է Ազգային ժողովի նախագահին : 26 ստորագրութեամբ դիմումը Հայաստանի երիտասարդ այս ղեկավարէն՝ Արթիւր Պաղտասարեանէն կ'ակնկալէ արդէն 12 տարիէ ի վեր յաջորդական ղեկավարներու անբացատրելի մեղսակցութեամբ ուշացած վերադարձը· վերահաստատումը հայերէնի ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, փակելու համար որպէս այդ 69 տարի պարտադրաբար, վերջին 13 տարին ալ կամաւոր կերպով գործածուած խեղագրութեան ճամբան : խեղագրութիւն որ սիրժանի է արդար հանգիստի, անթերի կերպով ծառայած ըլլալով զինքը հրահանգողին, յղացողին ու յաւերժացումի պայքար մղողներուն նպատակին· ամէն հաքագատութենէ խոտորումը սերունդներու որոնց ներկայի օղակը անկախութեան մէջ իսկ չի զգար խորհրդային այլանդակող այս լուծը թօթափելու պահանջը :

Հայաստանի առընչուած ամէնէն անհամբերութեամբ սպասուած պատասխանն է Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Պաղտասարեանի տալիքը որով կը մաղթենք որ պատմական նոր թուական մը արձանագրուի անկախութեան կեանքին մէջ :

***

ՆՇԵԼՈՎ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՍԵՑՄԱՆ 82ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Սոյն թուականի Մարտի 4ին լրացաւ Հայաստանում Մեսրոպեան ուղղագրութեան կասեցման 82րդ տարելիցը :

Այդ առիթով, «Հայ դպրութիւն» հասարակական կազմակերպութեան, Հայագիտութեան կաճառի եւ «Սփիւռք» գիտաուսումնական կենտրոնի նախաձեռնութեամբ, մշակոյթի եւ գիտութեան տարբեր բնագաւառների ներկայացուցիչների մի մեծ խումբ, թւով 26 մարդ, դիմել են Ազգային Ժողովի նախագահին :

Սա առաջին դէպքն է, երբ համախոսական դիմումով Ազգային Ժողովի ներկայ ղեկավարի առջեւ հարց է բարձրացւում ազգային ուղղագրութիւնը վերականգնելու մասին :

«Յառաջ»ի ընթերցողին ենք ներկայացնում Դիմումն ամբողջութեամբ :

ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Երեւան)

ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՐԹԻՒՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻՆ

Մեծարգոյ Պարոն Պաղտասարեան,

Խորհրդային Միութեան փլուզումից յետոյ, բոլոր ժողովուրդները բացի Հայերից, վերականգնել են իրենց ուղղագրութիւնը, որը ստիպուած էին եղել փոխել «Նոր ուղղագրութիւն մտցնելու մասին» խորհրդային կառավարութեան 1917թ. Դեկտեմբեր 23ի Դեկրետի հիման վրայ :

Ազատանկախ Հայաստանում վերացել են խորհրդային բոլոր օրէնքները՝ բացի «Նոր ուղղագրութեան անցնելու մասին» Խորհ. Հայաստանի Ժողկոմխորհի 1922թ. Մարտ 4ի Որոշումից :

Այդ Որոշումը բռնաչաաբար դրըւած մի կալանք է 1600 տարի հայ ժողովրդին անթերի ծառայած ազգային՝ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վրայ :

Ինչի՞ համար ենք պահպանում ազգավնաս այդ Որոշումը, որի հետեւանքով այսօր Հայաստանում գրաւոր հայերէնի իմացութիւնը իջել է ամենացածր աստիճանի, Սփիւռքում չեն կարողանում կարդալ մեր մամուլն ու գրքերը, մենք չենք կարողանում կարդալ Սփիւռքի մամուլն ու գրականութիւնը, եւ «Մէկ ազգ՝ մէկ մշակոյթ» կարգախօսը անչափ տուժում է դրանից :

Ներկայումս գործող խորհրդային ուղղագրութիւնը յետագայում եւս պահպանելը ոչնչով չի արդարանում եւ ոչ մի կերպ չի կարող համապատասխանել մեր պետական եւ ազգային շահերին :

Այս բոլորը խորապէս գիտակցելով, այսօր՝ Մեսրոպեան ուղղագրութեան կասեցման 82րդ տարելիցի օրը, դիմում ենք Ձեզ եւ խնդրում Ազգային Ժողովի օրակարգի մէջ, որպէս ամենահրատապ հարցերից մէկը, մտցնել հարց՝ «Ազգային ուղղագրութիւնը կասեցնելու վերաբերեալ խորհ. Հայաստանի Ժողկոմխորհի 1922թ. Մարտի 4ի Որոշումը չեղեալ յայտարարելու մասին» :

Դիմողներ՝ Լեւոն Միրիջանեան, *բանաստեղծ, «Հայ դպրութիւն» հասարակական կազմակերպութեան նախագահ,* Ջանի Միրզաբէկեան, *Հայագիտութեան Կաճառի նախագահ, փրոֆ.,* Սուրէն Դանիէլեան, *«Սփիւռք» գիտաուսումնական կենտրոնի տնօրէն, բանասիրական գիտութիւնների թեկն. փրոֆէսօր,* Պարիս Հէրունի, *ԳԱԱ ակադեմիկոս,* Գէորգ Տէր-Վարդանեան, *պատմական գիտութիւնների թեկնածու,* Ռուբէն Ղազարեան, *բանասիրական գիտութիւնների տոքթ., փրոֆէսօր,* Տ. Ներսէս Արք. Պօզապալեան, Վալերի Միրզոյեան, *փիլիսոփայական գիտութիւնների թեկնածու,* Յովհաննէս Չէքիջեան, *խմբավար, Բնապահների միջազգային ակադեմիայի իսկական անդամ,* Դերենիկ Վարդումեան, ԳԱԱ

(Շար·ը Դ· էջ)

Մ. ՍԱՀԱԿԱՇՎԻԼԻՆ ՋԱՒԱԽՔԻ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսա կատարած պաշտօնական երկօրեայ այցին ընթացքին Վրաստանի նախագահը Մարտ 9ին մամուլի ասուլիս մը տուած է : Այդ միջոցին անդրադառնալով Ջաւախքի ինքնավարութիւն տալու նիւթին, ըսած է. «Հայաստանի հետ մեր յարաբերութիւնները շատ լաւ են ու այդ կարգի յայտարարութիւններ չեն կրնար վնասել անոնց : Միայն թերեւս կրնան վտանգաւոր ըլլալ Ջաւախքի Հայութեան. իսկ այդ Հայութիւնը շատ կարեւոր է մեզի համար» :

***

Սահակաշվիլի հարցազրոյց մըն ալ տուած է Մոնտի *(Մարտ 10), որու մէջ կը շեշտէ թէ «աշխարհագրութեամբ, մշակոյթով Վրաստան ինքզինք եւրոպացի կը զգայ» : Անդրադառնալէ ետք «վարդերու յեղափոխութեան», որու շնորհիւ իշխանութեան գլուխ հասած էր, Սահակաշվիլի կը պատասխանէ նաեւ սա հարցումին.— «Կը թուի որ "վրացական յեղափոխութենէն" ի վեր, Եւրոպական Միութիւնը որոշած կ'ըլլայ համախմբել Անդրկովկասը (Վրաստան, Հայաստան, Ատրպէյճան) աւելի սերտ ընկերակցութեան մը միջոցաւ այդ երկիրներուն հետ : Ի՞նչ կը խորհիք» : «Այս տեսակէտով, կը խորհիմ որ վարդերու յեղափոխութիւնը վճռական եղաւ : ... Եւրոպական ծրագիրը կրնայ մեզ մղել տնտեսական հասարակաց շրջանակի մը՝ մեր երեք Պետութիւններով : Վերջերս խօսեցայ Ի. Ալիեւի հետ, ատրպէյճանցի նախագահը, որ տրամադիր է եւ կը նախատեսեմ այդ նիւթին անդրադառնալ հայ պաշտօնակիցիս՝ Ռ. Քոչարեանի հետ» :*

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 8/9)

ՀԵՂԵՂՆԵՐՈՒ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Մարտ 6էն ի վեր, օդի տաք հոսանքներն ու ուժգին հովերը լուրջ վնասներ պատճառած են շատ մը քաղաքներու, գիւղերու մէջ : Առաջին վնասուածները եղած են Եղեգնաձորի շրջանները, ուր տանիքներ քշուած, պտղատու ծառեր ջարդուած, ելեկտրասիւներ տապալած են : Գիւղեր մնացած են առանց ելեկտրականութեան, փճացած են հացահատիկի ցանքեր : Կան տեղեր ուր անձրեւին, հեղեղին ջուրը խառնուած է ըմպելի ջուրին : Վնասներ կան Սիւնիքի մարզին մէջ, Կապան, Մեղրի : Ցաջորդ օրը ջերմաստիճանին յանկարծական անկումը Արագածոտնի մէջ ողողած է 40-50 տուն, գոմեր, ցանքեր : Դիլիջան-Իջեւան ճամբուն վրայ յենապատը, ուրիշ տեղ կամուրջ փլած են :

Բարձրացած են Հրազդանի ջուրերն ալ, ջրամոյն ընելով Արարատի գիւղերուն մէջ 80 տուներ : Փլած է Կոտայքի Բջնի գիւղի կամուրջը, եւլն. :

Երեւանն ալ անմասն մնացած չէ : Մարտ 8ին Դողոխեան փողոցի եւ Իսակովի պողոտայի շարք մը տուներու նկուղները ողողուած են : Բարձրացած է Ախուրեանի մակարդակն ալ : Զգալի քանակութեամբ ձիւն կուտակուած է Աշոցքի եւ Ամասիայի լեռնաշղթաներուն վրայ : Ջրհեղեղը քանդած է նաեւ Ախալքալաք-Ախալցխա ճամբուն մէկ հատուածը : Ատոր հետեւանքով Ախալքալաքի եւ Նինոծմինդայի շրջանները զրկուած են երկրին մնացեալ մասին հետ ցամաքի կապէն :

***

ՆԱՒԹԱՄՈՒՂԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ

Վրաստանի նախագահ Մ. Սահակաշվիլի Բաքու այցին ընթացքին խօսելով Բաքու – Ճէյհան նաւթամուղին ապահովութեան մասին, յայտնած է թէ նաւթամուղին երկայնքի հատուածներուն հայ բնակչութիւնը խնդիր չունի այդ նաւթամուղին շինարարութեան առումով : Սակայն, ինչպէս հաղորդած է Ա-Ինֆօ-ն, նոյն հայ բնակչութիւնը (Ծալկայի, Բորժոմի, Ախալցխայի շրջաններուն) դժգոհութիւն յայտնած ու բողոքի, հանրագրութեան դիմած է : Դժգոհ են յատկապէս Բորժոմի Տապածղուր հայկական գիւղին բնակիչները որոնք ապասեփականացուած իրենց հողերուն փոխարժէքը չեն ստացած : Անոնք արդէն կլիմայական անբարենպաստ պայմաններու մէջ են ու ապասեփականացումով կորսնցուցած են մշակելի կարեւոր տարածքներ : Բորժոմի ղեկավարութիւնը հողերու վաճառքէն ստացուելիք գումարը տապածղուրցիներու միջեւ արդար կերպով բաժնելու գործով ալ չի զբաղիր, յաւելեալ դժգոհութիւն պատճառելով :

***

ԱՃԱՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Աճարիոյ Հայերու Միութեան նախագահ Արմէն Գէորգեան յայտնած է թէ աճարահայ համայնքը Բաթում– Թիֆլիս հակամարտութեան մէջ դիրք գրաւած է ինքնավար Հանրապետութեան իշխանութիւններուն կողքին : Ատոր որպէս բացատրութիւն ըսած է թէ Աճարիոյ նախագահ Ա. Աբաշիձէի կողմէ համայնքին վերադարձուած է Բաթումի Ս. Փրկիչ հայկական եկեղեցին եւ շրջապատող տարածքը : Նաեւ անոր յատուկ արտօնութեամբ բաց պահուած է հայկական դպրոցը, հակառակ աշակերտութեան օրէնքով սահմանուած նուազագոյն թիւը չունենալուն : Աճարահայերը ունին նաեւ հեռատեսիլի հաղորդումներ ու «Աղբիւր» ռուսերէն թերթը : Այս ու այլ պատճառներով, Մարտ 28ի խորհրդարանական ընտրութեան Աճարիոյ Հայերը հակամէտ են քուէարկելու ի նպաստ Աբաշիձէի «Ժողովրդավարական վերածնունդ» կուսակցութեան :

Նշան Պէշիկթաշլեանի յիշատակին

Այսօր, կը սկսինք հրատարակել, որպէս թերթօն, Նշան Պէշիկթաշլեանի մէկ գործը՝ «Հայկական Բիւզանդիոնը», լոյս տեսած «Հայրենիք» ամսագրի մէջ, 1932 Դեկտեմբերէն սկսեալ :

Թարմացնելու համար յիշողութիւնները, ըսենք թէ Նշան Պէշիկթաշլեան ծանօթ էր գլխաւորաբար որպէս գրագէտ – երգիծաբան, նուազ ծանօթ էր որպէս ուսուցիչ հակառակ անոր որ այդ ասպարէզին մէջ եղած է եզակի դաստիարակ մը, որ կենսական դեր ունեցած է այս գաղութին մէջ, մանաւանդ սկզբնական շրջանին, երբ հայերէն կը դասաւանդէր արմատախիլ սերունդի մը : Կրցած էր իր խանդավառ խառնուածքով եւ ուսուցանելու իւրայատուկ ըմբռնումով սիրցնել լեզուն եւ հայերէնի յարակից ստորոգելիները :

Նշան Պէշիկթաշլեան ծնած էր Պոլիս 1898ին, Բերա Թաղամասը : Կանոնաւոր կերպով ոչ մէկ վարժարան յաճախած է եւ միայն ինքնաշխատութեամբ կատարելագործած է իր զարգացումը, մանաւանդ հայերէնը, որ իր գրչին ներքեւ դարձած էր արդի արեւմտահայերէնի գեղեցկագոյն եւ մաքուր նմոյշներէն մէկը : Գրական ասպարէզ մտած է կանուխէն : 10-12 տարեկանին արդէն գրիչ կը շարժէր, նախ քերթուածներով եւ երգիծական յօդուածներով :

Իր գլխաւոր գործերն են.— Ընկ. Շահնազար (1927), Սիտոննա (1928), Ռապպի (1931), ապա երգիծական գործեր՝ Երգիծական (1933), Հիւանդտես (1937), Ծաղրանկարներ (1938), Հայ Աղբրտիք (1941), Երգիծավէպեր (1942), Լուլուտի (1942), Տիրանի գօտի (1945), Ձէն ու զարդ (1946), Մեր պարտէզէն (1947), Մեր դրախտէն (1948), Նոր ծաղրանկարներ (1952), Ցուցումը (1953), Մոմխաներ (1954), Սաղայէլի պոչին տակ ու շուքին (1954) եւլն. : Պատմական թատերախաղ մը հրատարակած է 1950ին՝ «Գրիգոր Նարեկացի եւ Սմբատ Բ.», իր վերջին կարեւոր գործը եղած է «Թատերական դէմքեր» (1969) :

Օժտուած էր սուր դիտողութեամբ եւ երգիծական շնորհքով : Այս վերջին մարզին մէջ, իր լաւագոյն ծաղրանկարները կը հանդիսանան առաջինները, որոնք հատորի մը մէջ ամփոփուելէ առաջ, լոյս տեսած են «Յառաջ»ի մէջ :

Իր մահկանացուն կնքած է 1972, Սեպտեմբեր 7ին, յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Սեպտ. 13ին եւ մարմինը ամփոփուած Վիլմոմպլի գերեզմանատունը :

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹՕՃԱԽԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ-ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ (1846-1915)»

Հեղինակ՝ ՎԱՐԴԻ ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Անթիլիաս _ 2001

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան մօտ պահ դրուած տարաբնոյթ հիմնադրումներուն մէջ ամէնէն ուշագրաւն է «Գէորգ Մելիտինեցի»ն, որ բացառաբար նախասահմանուած է գրական գործերու հրատարակութեան։ 1968ին, Մուշեղ Իշխանի «Տառապանք» քերթողագրքին լոյս ընծայումով ճամբայ ելած այս հիմնադրամը, տասնամեակներու երկայնքին «Գրական Մրցանակ»ներ շնորհելով հրատարակութեան արժանացուցած է աւելի քան 50 հատոր։ Մշակութանուէր չափազանց շնորհակալ ու անգնահատելի ծառայութիւն մըն է ասիկա, որ երախտապարտ կը թողու մեծաթիւ գրողներ։

Լիբանահայ հրատարակչական կեանքին մօտէն հետեւող մը դիւրութեամբ պիտի նկատէ, որ «Գ. Մելիտինեցի» հիմնադրամին գործունէութիւնը արտասովոր աշխուժացում մը կ'ապրի 1998էն ասդին։ Հիմնադրամը այլեւս չի գոհանար տարեկան մէկ-երկու հերթական հրատարակութեամբ. այլ՝ կ'աշխատի անոնց թիւը դէթ եռապատկել։ Այսպէս է որ, 1998ին «Գէորգ Մելիտինեցի Գրական Մրցանակ»ի մատենաշարով լոյս տեսած են եօթը հատոր, 1999ին երեք, 2000ին՝ դարձեալ երեք, 2001ին՝ ութ հատոր։ Աշխատանքը կը շարունակուի նո՛յն թափով։ Թերեւս, Հիմնադրամի գործունէութեան միակ խոցելի կէտը կը մնայ ցրումի մարզը, երբ տպագրուած այնքան շահեկան ու արժէքաւոր հատորներ յաճախ չեն հասնիր առ որ անկ է ու տարաբախտօրէն կը դատապարտուին «քնանալ» Անթիլիասի Մայրավանքի սա կամ նա խուցին անկիւնը...։

2001ին հրատարակուած հատորներէն մեր ձեռքն հասած է Հալէպաբնակ բանասէր Վարդի Քէշիշեանի առջինեկ գիրքը՝ «Հալէպի հայկական գաղթօճախի հասարակական _ մշակութային կազմակերպութիւնները (1846-1915)»։ 280 էջնոց գեղատիպ հատոր մը, լոյս տեսած՝ Անթիլիասի տպարանէն, Պօղոս Սնապեանի խմբագրութեամբ։

Վարդի Քէշիշեան ծնունդով երեւանցի է ու վկայուած՝ տեղւոյն պետական համալսարանի բանասիրական բաժանմունքէն։ Հալէպ հաստատուելէ ետք՝ իր հետազօտութիւններուն թիրախ դարձուցած է պատմական հարուստ անցեալ ունեցող այս գաղութին հին շրջանի գրչութեան դպրոցը, կիրառական արուեստն ու գրականութիւնը։ Վերջին տարիներուն Սփիւռքի հայագիտական պարբերականներուն մէջ («Հասկ Տարեգիրք», «Հայկազեան», «Գեղարդ» եւլն.), լոյս ընծայած իր ուսումնասիրութիւնները կը պտըտկին արդէն վերոնշեալ առանցքին շուրջ. բայց ինչ որ չափազանց կարեւոր է՝ անկոխ ուղիներ կը բանան հայ բանասիրութեան դաշտին մէջ։

Հրատարակուած հատորին խորագիրը, ինքնին, յստակ պատկերացում մը կու տայ արդէն բովանդակութեան մասին։ Մուտքի «Ներածական»ին մէջ հեղինակը կը նշէ, որ այս գործին ձեռնամուխ ըլլալու համար ջանացած է «ներգրաւել նիւթին առնչուող գրեթէ ամբողջ գրականութիւնը, մամուլի մէջ տեղ գտած տեղեկութիւններ, յօդուածներ, ինչպէս նաեւ անտիպ եւ տպագրուած արխիւային նիւթեր»։ Դիւրաւ ենթադրելի է անշուշտ, որ հեղինակին բանասիրական որոնումները վիթխարի ժամանակ ու քրտինք խլած են իրմէ, հասանելի դարձնելու համար այն՝ որ կ'առնչուի նախաեղեռնեան հեռաւոր շրջանին։ Իր պրպտումներուն ատաղձ ծառայած են մասնաւորաբար Հալէպի Ազգ. Առաջնորդարանի դիւանին արխիւային թղթապանակները, որոնք բարեբախտաբար պահպանուած ու անեղծ մնացած են ցայսօր, որպէս անսպառ սկզբնաղբիւրներ՝ ԺԹ. դարու ազգային-եկեղեցական անցուդարձերու։ Փաստօրէն, հեղինակը կրցած է յաղթահարել տեղեկութիւններու սակաւութենէն ու տպագրեալ վաւերաթուղթերու ցրուածութենէն բխող դժուարութիւնները եւ յաջողած է կատարեալ գործի մը դիմագծութիւնը շահեցնել իր այս երկասիրութեան։

Պատմական համառօտ ակնարկ մը նետելով Հալէպի հայ գաղութին կազմաւորման եւ աստիճանական բարգաւաճումին վրայ, Վ. Քէշիշեան նշած է որ տնտեսական, մշակութային եւ հոգեւոր բաւական ծաղկուն շրջան մը ապրուած է այնտեղ մասնաւորաբար ԺԶ. _ ԺԷ. դարերուն։ Գաղութը բոլորուեր է Ս. Աստուածածին եւ Ս. Քառասուն Մանկունք եկեղեցիներուն շուրջ, որոնց կից հաստատուեր են դասատուն եւ գրչագրական կեդրոն։ Նոյն դարաշրջանին, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներէն ոմանք պարբերաբար իրենց նստավայրը փոխադրեր են Հալէպ, ուղղակի հովանաւորելով համայնքին եկեղեցական ու կրթական կեանքը։ «Այս ծաղկուն շրջանը, սակայն, *կը գրէ ան*, 18-րդ դարու կէսերէն աստիճանաբար կը սկսի խամրիլ, կապուած երկրին տնտեսական ու քաղաքական անձնպաստ պայմաններուն հետ, որուն հետեւանքով գաղութը զգալի չափով կը նօսրանայ»։

Հալէպի հայութեան համար բարենպաստ նոր պայմաններ կը ստեղծուին ԺԹ. դարու երկրորդ կէսէն սկսեալ, Օսմանեան Կայսրութեան (որուն ենթակայ էր բովանդակ Սուրիան) ներքին բարենորոգչական ծրագիրներուն զուգահեռ։ «Հայ ազգաբնակչութեան թուական աճին հետ կը բարձրանայ տնտեսական, հասարակական եւ մշակութային կեանքի մակարդակը»։ Արեւմտահայաստանի բազմաթիւ քաղաքներէն՝ գիւղացի կամ արհեստաւոր պանդուխտ հայեր աշխատանքի նպատակով կը հաստատուին Հալէպ։ Ազգային կեանքին մէջ տակաւ կը ստեղծուին սահմանադրական ժողովներ (ի հետեւումն՝ 1863ին հռչակուած Հայոց Ազգ. Սահմանադրութեան), վարժարան, հայրենակցական, բարեսիրական, կրթանպաստ եւ շահակցական բնոյթի կազմակերպութիւններ։ Ստուգուած է որ «1846էն մինչեւ 1915 ինկած ժամանակաշրջանին Հալէպի մէջ ստեղծուած են յիսունէ աւելի ընկերութիւններ, միութիւններ եւ հասարակական տարբեր բնոյթի կազմակերպութիւններ»։

Այդ միութիւններն են ահա, որոնք առանձին գլուխներու տակ ծանօթացուած են ներկայ հատորին մէջ, անուղղակիօրէն ուրուագծելով գաղութին նախաեղեռնեան շրջանի ազգային կեանքին դիմագիծը։ Այս երկասիրութիւնը, իր ընդհանուր գիծերով, մեզի կը յիշեցնէ Մխիթարեան բազմաշխատ վարդապետներէն Հ. Եփրեմ Պօղոսեանի (1897-1972) «Պատմութիւն հայ մշակութային ընկերութիւններու» եռահատոր թանկարժէք գործը (1957-1969, Վիեննա), զոր արդէն հեղինակը յիշատակած է իր օգտագործած աղբիւրներու ցուցակին մէջ։

Վարդի Քէշիշեանի հաւաքած տեղեկութիւններուն համաձայն՝ Հալէպի մէջ կեանքի կոչուած մշակութային հնագոյն կազմակերպութիւնը «Ռուբինեանց Ընկերութիւն»ն է (1846)։ Անոր հիմնական նպատակն եղած է հայախօսութեան տարածումը՝ ընդդէմ շատ մը հայ ընտանիքներու մօտ ընդհանրացած արաբախօսութեան երեւոյթին։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԾԱԽՈՒ Է... ԵՐԵՒԱՆԸ

ԼՈՒԻԶ ՍԻՄՈՆ-ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կարո՞ղ էք երեւակայել, որ մի անանուն մասնաւոր ձեռնարկատէր արտօնութիւն ստանայ լուսավառ սրճարան կառուցելու Ուաշինկթընում Լինքոլնի յուշարձանի կողքին կամ Նիւ-Եորքում «Մեթրոփոլիթէն» օփերայի շէնքից մի 7 մեթր այն կողմ։ Կարո՞ղ էք երեւակայել, որ Սմիթսոնեան ինստիտուտի կամ Մեթրոփոլիթէն թանգարանի ճակատային մասը պատնէշուի երկու յարկի բարձրութեամբ վեր խոյացող ծխախոտի, ալկոհոլի, սարքաւորումների կամ քաղցրաւենիքի հսկայական յայտարարութեամբ։ Կարո՞ղ էք երեւակայել, որ Նիւ-Եորքի կենտրոնական պուրակի կանաչ տարածութիւնը յանկարծակի ողողուի անթիւ-անհամար ամենատարբեր չափերի ու ձեւաւորումների սրճարաններով։

Առաջին հայեացքից մարդ տպաւորւում է եռուն կեանքով ապրող գոյնզգոյն Երեւանով։ Նոր հիւրանոցներ, խանութներ, ռեստորաններ, բնակելի եւ գրասենեակային շէնքեր ծաղկում են ամբողջ քաղաքով մէկ՝ մոռացութեան տալով ընդամէնը 10 տարի առաջուայ մռայլ օրերն ու մութ գիշերները։

Բայց արեւմտեան ոճի սրճարանները տեսնելու յայտարարութիւնները կարդալու եւ պէնզինի նորագոյն կայանների մօտով անցնելու առաջին հրճուալի տպաւորութիւնն իսկոյն չքանում է եւ վերածւում մտահոգութեան, երբ հասկանում ես, որ առեւտրական շահերի համար խորտակւում են բնութիւնն ու պատմական վայրերը։

Երեւանցիները միշտ էլ պատուել են իրենց քաղաքը, որը նախագծել է տաղանդաւոր ճարտարապետ Ալեքսանդր Թամանեանը 20րդ դարի առաջին երեսնամեակին։ Հին սերունդը միշտ էլ հպարտութեամբ է յիշում երկու յայտնի փողոցների անկիւնում Օփերայի շէնքի կառուցումն այն ժամանակ, երբ ժողովուրդը դեռ քաղցած էր։ Դա նշանակում է, որ ամենաւատ ժամանակներում անգամ հայկական մշակոյթը եղել եւ մնացել էր առաջնային խնդիրը։

Ի՞նչն է փոխուել այժմ։

Հնարաւո՞ր է, որ անցեալ տարուայ երկու ընտրութիւններն անսպասելի եկամուտներ են ապահովել բնակչութեան մի փոքրիկ, բայց ազդեցիկ խմբին։ Հնարաւո՞ր է, որ 21-րդ դարի իշխող սերունդը մոռացած լինի իր ծնողների, նախնիների հպարտութիւններն ու առաջնային խնդիրները։ Թէ՞ այս բոլորը պարզապէս վատ ճաշակի արդիւնք է։

Ինչպէս քաղաքներից շատերում, այստեղ էլ, ըստ երեւոյթին, քաղաքապետարանն է պատասխանատուութիւն կրողը։ Քաղաքի գլխաւոր ճարտարապետն ու նշանակուած ճարտարապետական մի յանձնաժողով արտօնութիւններ է շռայլում քաղաքի սահմաններում նախատեսուած ցանկացած նոր կառոյցի։ Ծառեր են կտրւում, այգիներից նստարաններ վերացւում ու Հռոմէական Կայսրութեան ոճով մի սրճարան է կառուցւում։ Կազինոներ են վեր խոյանում օդանաւակայանից մինչեւ Երեւան ձգուող մայրուղու երկու կողմերում։ Ամերիկեան համալսարանի պիցցա-կենտրոնի դիմաց սրճարանների մի ամբողջ շարք է այժմ՝ նախկին կանաչապատ պուրակի փոխարէն։ Կրպակներ, տարաբնոյթ յայտարարութիւններ բառացիօրէն ողողել են Երեւանի բոլոր գլխաւոր մայրուղիներն ու պողոտաները։ Թերթերում տեղեկութիւն է տպագրուել այն մասին, որ Երեւանում աւելի շատ պէնզինի կայաններ կան, քան... Մոսկուայում, որտեղ բնակչութեան թիւը 10 միլիոն է։ Սրանք պարզապէս մի քանի օրինակներ են։ Հարցրէք իւրաքանչիւր մարդու եւ տասնեակ այլ օրինակների թուարկում կը լսէք։

Մի տեղացի պիզնիսմէն, որը մի քանի յաջողուած առեւտրական օբյեկտներ է ղեկավարում, պատմեց, թէ Հանրապետութեան հրապարակից Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի մեքենայով անցնելիս նկատել է, թէ բանուորները երեք մեթր խորութեամբ հսկայական փոսեր են փորում։ Մեքենան կանգնեցնելով հարցրել է, թէ ինչ են անում։ «Նոր խանութ ենք կառուցում», եղել է պատասխանը։ «Խանութ՝ փողոցի կենտրոնո՞ւմ», բացագանչել է նա եւ անմիջապէս համապատասխան պատասխանատու անձնաւորութիւնների զանգահարելով՝ դադարեցրել է շինարարութիւնը։ Բայց մի՞թէ բոլորն ունեն նրա ջիղն ու թափը։ Հաշուի առնելով, որ արտօնութիւններ ստանալու եւ շինարարութիւններն աւարտելու ժամանակահատուածը առնուազն 1-2 տարի պէտք է լինի, կարելի է ասել, որ 2000 թ.ից քաղաքապետի պաշտօնն զբաղեցրած երկու անձնաւորութիւնն են մեղաւոր ոչ միայն Երեւանը ծախու ապրանք դարձնելու, այլեւ մանաւանդ ազդեցիկ քաղաքացիների եւ պաշտօնեաների ճընշումներին չդիմադրելու, նրանց առաջ տեղի տալու համար։ Ընտրութեան իրաւունք ունեցող քաղաքացիները խօսք չունեն այս հարցում, քանի որ Երեւանում քաղաքապետներին նշանակում է Նախագահը։

Ի՞նչ է սպասւում յետագայում։

«ԱՐՄԻՆԻԸՆ ՄԻՐԸՐ ՍՓԵՔԹԷՅԹԸՐ»

(Թարգմանաբար լոյս տեսած Երեւանի «Ազգ»ի Մարտ 4ի թիւին մէջ)

«ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Փետրուար 28-29-ին, Սեւրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ «Երկիր եւ Մշակոյթ» միջազգային կազմակերպութիւններու տարեկան ընդհանուր ժողովը։ Պատգամաւորները կու գային ԱՄՆ-էն, Մեծն Բրիտանիայէն, Պելժիքայէն, Ֆրանսայէն եւ Հայաստանէն եւ այդ երկու օրուան ընթացքին, որոշում կայացուցին Միութեան 2004-ի ծրագիրներուն եւ արշաւներուն մասին։

Այդ ծիրէն ներս է, որ Շաբաթ, փետրուար 28ի երեկոյեան, կազմակերպուած էր նաեւ տեղեկատուական բնոյթի ճաշ մը, Փարիզի «Նովոթէլ _ Լէ Հալ» պանդոկի սրահներուն մէջ։

Շուրջ 140 մասնակցողներէն, յիշենք ներկայութիւնը Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նագգաշեանի, Հայաստանի լիազօր եւ արտակարգ դեսպան՝ Պ. Էտուար Նալպանտեանի, ինչպէս նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի փարիզեան գրասենեակի մշտական ներկայացուցիչ՝ Պ. Յովհ. Գէորգեանի։

Նախ, յատուկ սրահի մը մէջ, «Երկիր եւ մշակոյթ» միջազգային կազմակերպութիւններու նախագահ՝ Գեղամ Գեւոնեան խօսք առաւ ու նշեց Երկիր բառին խոր իմաստը, որ ամէն Հայ պարտի լաւ ըմբռնել ու ապա, լուսապատկերներու սփռումով ներկայացուց Միութեան 26 տարիներու գոյութեան աչքառու իրականացումները եւ ապագայ ծրագիրները։

Այսպէս, յաջորդաբար տեղափոխուեցանք Հայաստան, աշխարհի զանազան վայրեր ու ծանօթացանք հոն կատարուած աշխատանքներուն։

1) Իրան, Ատրպատական գաւառ, Ս. Թադէի վանք, ուր 1977ին կը կատարուէր առաջին արշաւ-ուխտագնացութիւնը։ 2003-ին, այդ պատմական համալիրը կ'արձանագրուէր «ԻՒՆԷՍՔՕ»ի ցանկին վրայ, իբր մարդկութեան ժառանգութիւն _ Արաքսի ափին, Ս. Ստեփանոս Նախավկայ վանքը ու նաեւ Ծործորի համալիրը, տարիներ առաջ յայտնաբերուած եւ անհետացումէ փրկուած ու վերակառուցուած անոր եկեղեցին։

2) Սուրիա, Քէսապի Գալատուրան հովիտին մէջ այգիներու տնկում ու մատուռի վերանորոգում _ գիւղին «Աչգարեան» տան ու հայկական հին թաղին աւանդական բնակարաններու վերակառուցման մեծածաւալ աշխատանքները։ Գործողութիւններ նաեւ Արամօ գիւղի

ԺԲ. դարու ժայռափոր հայկական եկեղեցիին վրայ:

3) Հայաստանի Հանրապետութիւն, ուր տասնեակ մը տարիէ ի վեր զանազան ծրագիրներ իրականացուեցան. երկրաշարժէն տուժած Գոգարան գիւղի եկեղեցիին վերաշինութիւնը ու տեղւոյն ցորենի արտերու ստեղծումը — հնագիտական պեղումներ Ամբերդ — Տաթեւ գիւղի Ս. Մինաս եկեղեցիին ու Հոչակաւոր Սաղմոսավանքի բարենորոգումները — Աշտարակի շրջանի Մաստարա (այժմ Դպրեվան) գիւղի Ադրբէջանէն գաղթածներուն տարբեր օգնութիւններ ինչպէս 2003ին Այրումի մէջ (Տաուշի մարզ) կատարուած աշխատանքները:

4) Արցախի մէջ, Քարինտակի դպրոցին նորոգումը եւ Շուշի կատարուած արշաւները:

Ապա, Գեղամ Գեւոնեան ներկայացուց Միութեան 2004ի ծրագիրները.

ա) Ս. Թադէի վանքի ուխտագնացութեան վերահաստատման 50ամեակի մասնակցութիւն,

բ) Քեսապի հայկական հին թաղամասի վերակառուցման աշխատանքներու աւարտում, ինչպէս նաեւ ազգագրական թանգարանի շէնքի շինութիւն՝ ծրագիրներ իրականացուելիք Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան նիւթական աջակցութեամբ,

գ) Հայաստանի Վարդենիս քաղաքին մէջ արշաւի մը կազմակերպում,

դ) Շուշիի հիւանդանոցի վիրաբուժական բաժանմունքի լրիւ կահաւորումը, ԻՒՄԱՖ-ի Լիոնի մասնաճիւղին գործակցութեամբ: Այս մասին լայն տեղեկութիւններ տուաւ «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի Ֆրանսայի նախագահ՝ Տոքթ. Արամ Ղազարեան: Շուշիի մէջ, ուրիշ ծրագիր մը եւս՝ պատմական գաւառական դըպրոցին փրկումը...

Կը տեսնուի որ «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի առջեւ ծառացած աշխատանքները քիչ չեն եւ ինչպէս նշեց կազմակերպութեան նախագահը իր հայերէն ելոյթին մէջ՝ «որպէսզի պատմութիւնը դիւաններու մէջ չթաղուի, պէտք է ծանօթանալ անհրաժեշտին եւ իրագործել կարելին»:

Այս տեղեկատուական բաժնին խօսք առաւ Գիտ Արք. որ, յուզուած քանի մը ժամ առաջ հայկական հեռատեսիլէն սփռուած պատկերներէն, ուր տասնեակ հազարաւոր ուխտաւորներ կը փութային Ծիծեռնակաբերդ, նշելու համար Սումգայիթի ջարդերուն 16-րդ տարելիցը, չեշտեց որ հարկ է հաւատքը ամուր պահել, նայելով դէպի ապագայ: Արտայայտուեցաւ նաեւ Հայաստանի դեսպան՝ Պ. Նալպանտեան, որ ըսաւ. «Հազար ու մէկ Հայաստան կայ աշխարհում. բայց այսօր անոնք որը զաւակներ չեն եւ բոլորը պէտք է հաւատան վսեմ երազանքի իրականացմանը»:

Երեկոյթը շարունակուեցաւ ճաշով մը, որու ընթացքին խօսեցաւ նաեւ Արցախի փարիզեան գրասենեակի ներկայացուցիչ՝ Պ. Յովհ. Գէորգեան:

Ճաշի ընթացքին, ելոյթ ունեցաւ «Կոչնակ» եւ «Ակն» համոյթներու մենակատար՝ Վիրժիա Քերովբեան իր հաճելի ձայնով, ընկերակցութեամբ Վահան Քերովբեանի (դափ) եւ Անոյշ Տօնապետեանի (քամանչա):

Յիրաւի լաւ կազմակերպուած եւ հարուստ բովանդակութեամբ երեկոյթ մը, որ գոհ ձգեց ներկայ հանրութիւնը: Նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթենք «Երկիր եւ Մշակոյթ»ին:

ՀՐԱՑՐ ՀՐԱԶԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԴԺԳՈՀ ԵՆ «ՆԷՑՇԸՆԸԼ ՃԷՕԿՐԱՖԻՔ»Ի ՄԱՐՏԻ ԹԻՒԷՆ

Թուրքերը ծայր աստիճան դժգոհ մընացած են ամերիկեան ծանօթ ամսագըրին Մարտի թիւով Հայաստանի յատկացուած էջերէն: Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթը (Մարտ 5) հետեւեալ տողերով կ'արձագանգէ այդ դժգոհութեան.

«Լռութեան որոշ շրջանէ մը վերջ, երկու օրէ ի վեր տեղական թերթերը արձագանգ կը հանդիսանան Անատոլու Գործակալութեան կողմէ այս մասին հաղորդուած լուրին: Մեծ ցաւ պատճառած է այն պարբերութիւնը, ուր, երբ կը խօսուի «Արարատ»ին ու Արարատ լերան հայ ժողովուրդի համար ներկայացուցած իմաստին մասին, դիտել կը տրուի թէ Արարատը այսօր կը գտնուի ո՛չ թէ Հայաստանի, այլ «թըշնամի երկրի մը մէջ»: Անատոլու Գործակալութիւնը մասնաւոր կերպով կ'ընդգծէ ամսագրին մէջ հայ ահաբեկիչներու կողմէ թուրք դիւանագէտներու դէմ գործուած ոճիրներու առնչութեամբ կատարուած մեկնաբանութիւնը: Թերթը, ընդունելով հանդերձ թէ բազմաթիւ թուրք դիւանագէտներ սպաննուած են «հայկական ահաբեկչական» կազմակերպութիւններու կողմէ, կ'աւելցնէ թէ Թուրքերն են որ կը պնդեն թէ այդ դիւանագէտները սպաննուած են Հայերու կողմէ: Այս տարօրինակ տրամաբանութիւնը եւ միւս պնդումները չարժման անցուցած են ԱՄՆ-ու մէջ բնակող Թուրքերը, որոնք կը բողոքեն նշանաւոր ամսագրի խմբագրութեան դէմ: Ամերիկայի Թուրք — ամերիկեան միութիւններու համագումարի նախագահ Է. Քըլըճ գրկած է նամակ մը, որուն մէջ դիտել կու տայ թէ այսպիսի յօդուածներ թշնամական զգացումները կը հրահրեն երկու ժողովուրդներու միջեւ եւ թէ շատ անհանդուրժելի է տեսնել թէ Թուրքիա կ'որակուի «թշնամի երկիր մը»: Քըլըճ կը յիշեցնէ թէ անիմաստ է գրել թէ Թուրքերն են որ կը պնդեն թէ թուրք դիւանագէտները սպաննուած են Հայերու կողմէ, քանի որ այս տեղեկութիւնները քանիցս արձանագրուած են դատարաններու ատենագրութիւններու մէջ եւ դատավարութեանց ընթացքին ընդունուած են նոյնինքն հայ ահաբեկիչներուն կողմէ:

Թրքական կազմակերպութիւններն ու թուրք անհատներ հրաւիրուեցան նամակներով բողոք տեղացնելու «Նէյշընըլ Ճէօկրաֆիք» ամսագրի խմբագրութեան»:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

ՏՈԼՈՐԷՍ ԶՕՀՐԱՊ ԼԻՊՄԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Հաճոյքով կը հաղորդենք, թէ Տոլորէս Զօհրապ Լիպման Հիմնադրամը նիւթապէս պիտի օժանդակէ որ հրատարակուին ընտրեալ

ա.— վարդապետական աւարտաճառեր հայագիտական նիւթերու մասին,

բ.— Հայոց հին պատմութեան երկեր հայ պատմաբաններու,

գ.— 19րդ դարու եւ աւելի վաղ շրջանի հայ գրականութեան երկեր:

Ներկայացուող աշխատասիրութիւնները կրնան ըլլալ կա՛մ հայերէն, կա՛մ անգլերէն լեզուով: Եթէ գործ մը հայերէն լեզուով է, անոր պէտք է ընկերանայ անգլերէն որակաւոր թարգմանութիւնը:

Դիմումնագիրները ներկայացնել ամէն տարուան Ապրիլ 15 եւ Նոյեմբեր 15 թըւականներէն առաջ:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ դիմումնագրի թերթիկ ստանալու համար դիմել՝

LIEBMANN FUND - PUBLICATIONS
c/o Mr. M. Haigentz
1518 11th Street
Fort Lee, NJ 07024

ՄԱՄՈՒԼ

«THE INDEPEPNDENT»

(Մարտ 7)

90 ՏԱՐԻ ՅԱՊԱՂԱԾ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ

Ծանօթ հրապարակագիր Ռապըրթ Ֆիսք նիւթ ըրած է ապահովագրական ընկերութիւններու կողմէ 1915ի զոհերուն պարագաներուն հատուցում վճարելու հարցը: Կ'ըսէ թէ ներկայի Թուրքիան որ կ'ուզէ մաս կազմել Եւրոպական Միութեան, կը շարունակէ ուրանալ ցեղասպանութիւնը, պնդելով որ զոհերը «ողբերգական» պատահարներու ընթացքին կորսնցուցին իրենց կեանքը: Կը շեշտէ թէ այն միջոցին երբ տեղի կ'ունենային սպանդները, օսմանցի դեկավարներ Կ. Պոլսոյ ԱՄՆ-ու դեսպանէն ուզած էին ցանկը այն Հայերուն որոնք կեանքի ապահովագրութիւն ունէին ամերիկեան ընկերութիւններու մօտ: Ու դեսպանը մերժած էր անոնց դիմումը:

Անդրադառնալով հատուցումին մօտ դար մը յապաղելուն, Ռ. Ֆիսք կը գրէ թէ ընկերութիւնները ատոր համար կը պահանջէին որ զոհերու պարագաները մահուան պաշտօնական վկայագիր ներկայացնեն: Ապա որոշ հեգնանքով կ'ըսէ. «Ի՞նչ էր իրենց ուզածը. կը սպասէին որ Թուրքերը "Առ որ անկ է" խորագրըւած տեղեկագի՞ր մը տան մահուան վայրն ու թուականը նշելով իրենց սպաննած ամէն մէկ Հայուն համար»:

Գրութիւնը կ'աւարտի 1915ին ականատես վկաներու օրէ օր նուազող թիւին նշումով: Լրագրողը կը յիշէ անոնց վերջիններէն 98 տարեկան Արման Քէշիշեանը որ վերջերս մահացաւ: Ան փրկուած էր թուրք բարեկամի մը օգնութեան ու քաջութեան եւ թուրք պաշտօնատարներու տրուած կաշառքի մը շնորհիւ:

Livres reçus

JOURS DE CENDRES
A ISTANBUL
récit

Traduit de l'arménien
par ARMEN BARSEGHIAN,
avec le concours
d'**Anne et Michel Barseighian**

BERDJOUHI

Editions Parenthèses, Marseille 2004

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

1

«Նուպար Համբաւեան, աշակերտ երկրորդ դասարանի, իր դասարանին առաջինն է, բայց իր վարուց թիւը զերօ է: Օրինակելի է իր ուսումնասիրութեամբ, բայց այպանելի է իր վարքով: Տնօրինութիւնս իր ուսուցչական մեծայարգ կազմին հետ խիստ լուրջ քննութեան ենթարկեց այս անբաղձալի հակասութիւնը եւ, թեր ու դէմ կարծիքներու փոխանակութիւններէ եւ առաջարկութիւններէ վերջ, հասաւ հաստատ համոզման մը եւ արմատական դարմանի մը: Ցարդ վարքին թիւը չէր խառնուեր միւս դասերուն թիւերուն հետ՝ միջինը հանելու ժամանակ: Տղաքը այս բանը գիտնալով բնաւ հոգ չէին ըներ, երբ վարքի համար կը ստանային զերօ: Որոշեցինք, յետ այսու, վարքին թիւն ալ խառնել միւս թիւերուն, որպէսզի տղաք, յանուն իրենց միջին թիւին, ուղղեն իրենց վարք ու բարքը: Այս հանճարեղ միտքը, որուն համաձայն գտնուեցաւ ուսուցչական կազմս, պիտի բարեփոխէ տղոց կենցաղը, պիտի մեղմացնէ ծնողաց վիշտը եւ պիտի թեթեւցնէ մեր բեռը: Տղաք այլեւս պիտի չկրնան ըսել. «Հո՛գս, վարքիս համար զերօ առնելս: Ես դասերէս կազմուելիք միջին թիւիս կը նայիմ»: Ոչ եւս պիտի ըլլայ այս կարգի անշահ խորհրդածութիւն: Ի բաց աստի, այն աշակերտներն ալ, որոնք ամբողջ տարի մը օրինակելի վարք են ունեցած ու զանազան պատճառներով տըկար գտնուած իրենց դասերուն մէջ, պիտի ունենան քիչ մը աւելի ներկայանալի միջին թիւ: Առաջ անցիր, Նուպար: Ահաւասիկ քեզի սահմանուած մրցանակը: Կը յորդորեմ քեզ, որ ուղղես վարքդ ու յաջորդ տարի կրկին արժանանաս մրցանակի»:

Բուռն ծափահարութիւններ հանդիսականներուն կողմէ:

Խօսողը նախակրթարանի տնօրէն եւ աշխարհագրութեան ու պատմութեան դասագրքերու ծանօթ հեղինակ մեծապատիւ Գրիգոր էֆէնտի Մարգարեանն էր:

Աշակերտը հայ կաթոլիկ հօր մը զաւակն էր:

Տնօրէն էֆէնտին աշակերտին տուաւ սեւ կափարիչով ու ոսկեզօծ գիրերով գիրք մը: Խոնարհութիւնով տեղը պիտի վերադառնար Նուպար՝ երբ ամէն կողմէ սկսան ձայնել.

— Սա՛տ, Նուպար, հօս եկուր...

— Փս՛տ, փս՛տ, եկուր տղաս...

— Հօս, եկուր, հօս, աղուորս...

— Ինծի եկուր, նայիմ...

Տիկիններ, օրիորդներ, պարոններ ամէն կողմէ զինքը կը կանչէին:

Հանդէսը կը շարունակուէր: Կը շատախօսէր տնօրէն էֆէնտին: Նուպար այլեւս բան մը չէր լսեր: Շուարած էր ու չէր գիտեր, ո՛ր հրաւէրը ընդունիլ: Աչքերը չէին տեսներ: Սրահին կեդրոնն էր, ու բոլոր հանդիսականները աթոռներու վրայ նստած՝ բոլորապատ կը դառնային: Մշուշ էր ինկած հանդիսականներուն վրայ: Նայուածքներու թիրախն էր այդ մառախուղին մէջ: Մէկ անձ սակայն կը տեսնուէր որոշապէս իր կողմէ. անիկա տնօրէն էֆէնտին էր իր բարձր հասակով, իր լերկ գլուխով, իր ակնոցներով, եւ անոնց ետեւ գտնուող իր օձի աչքերով:

Տնօրէն էֆէնտի՜ն... Գրիգոր Մարգարեանը: Շիմշիրլի տնօրէնը: Բանգի բարակ շիմշիր փայտով կը ծեծէր անառակ տղաքը: Կարկուտի նման կը հարուածէր տղոց հակափորին, գլուխներուն, սրունքներուն, ձեռքերուն: Այդ հարուածներէն տասն անգամ անհանդուրժելի էին սակայն իր աչքերը, որոնց մէջ միշտ արիւն քալած էր ու կլորցած: Այդ աչքերուն արիւնը զարհուրելի էր: Թանձր արիւն մըն էր, գէշ վէրքի մը արիւնը:

Ու այն օր, այն հանդիսասրահին մէջ ու ամէն օր, միշտ աչքին առջեւը ահա Բերայի ազգային երկսեռ վարժարանին խման տնօրէնը՝ Գրիգոր էֆէնտի Մարգարեանը... Կամ՝ օձամարդ մը՝ արիւնոտ աչքերով, ձեռքը շիմշիրով, ոտքերուն տակ խե՛ղճ անառակ տղաք: Արձանախումբ կամ պատկեր կենդանի:

Ճշմարիտը ըսելով՝ Նուպար երբեք չէր վախցած այդ մարդէն, միւս տղոց նման: Կը հակակրէր այդ մարդուն: Այսքան: Կը խորշէր մանաւանդ անոր նայուածքէն: Ու այսքան, այսքան:

Վայրկեանը սահած էր ու անգամ մըն ալ նայեցաւ տնօրէնին աչքերուն: Մէկը երբ բան մը տեսնել չուզէ, շատ աւելի կը նայի անոր: Ոտքի վրայ էր դեռ ու կը բարբառէր: Գլուխը կախած էր ու իր ակնոցներուն մէջէն չէր որ կը նայէր, այլ անոնց վրայէն՝ երկրորդ հանդիսացած աշակերտին: Նուպարը ձեռքէ ձեռք կը քաշքշէին: Ու հարցումներ: Կը նայէր ապուշի նման ամէնուն եւ չէր պատասխաներ: Անոնք կ'ըսէին.

— Նայէ նայէ, ի՜նչ անոյշ, ի՜նչ աղուորիկ կապոյտ աչքեր ունի...

Թո՛ւ, թո՛ւ, թո՛ւ, թո՛ւ... Աստուած չար նազարէ պահէ...

— Ասանկ անոյշ, բարի աչքերով տըղայ մը ինչպէս անառակութիւն կրնայ ընել ու վարքին զերօ առնել:

Վերջապէս կանչուեցաւ վարժուհիի մը կողմէ: Անիկա միայն ըսաւ իրեն համար շատ հաճելի բաներ.

— Խելօք տղաքը ապուշներ կ'ըլլան, իր ուսուցիչները չեն կրցած գնահատել սանկ խելացի տղու մը անառակութիւնը... Հոգդ մի ըներ, պզտիկս, աշխատէ, աշխատէ: Կը նախընտրեմ խելացի անառակ մը քան թէ անմիտ խելօք մը, աշակերտներուս մէջ: Լսեցի՞ք ու մասիդ, առանց սերտողութեան ժամերուն եւ տունը աշխատելու միշտ տասը ստացած է իր դասերուն: Հապա ի՜նչ պիտի ըլլար, եթէ քիչ մըն ալ աշխատէր: Անառակութիւնդ բան մը չէ, պզտիկս, բայց ծուլութիւնդ գէշ բան է: Սիրէ աշխատութիւնը: Ու մեծ մարդ պիտի ըլլաս դուն:

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

Ազգագրութեան եւ Հնագիտութեան Ինստիտուտի աւագ գիտաշխատող, փրոֆ., Գէորգ Միրզաբէկեան, տեխնիկական գիտութիւնների տոքթ., փրոֆ., Հենրիկ Բախչինեան, բանասիրական գիտութիւնների տոքթ., փրոֆ., Ռաֆայէլ Համբարձումեան, պատմական գիտութիւնների թեկնածու, «Նախիջեւան» թերթի գլխաւոր խմբագիր, Լեւոն Զուգասզեան, արուեստագիտութեան տոքթ., փրոֆ., Ալբերտ Սահակեան, տնտեսագիտական գիտութիւնների տոքթ., փրոֆ., Արշակ Մադոյեան, բանասիրական գիտութիւնների տոքթ., փրոֆ., Հայագիտական կենտրոնի նախագահ, Արամ Գորոյեան, տեխնիկական գիտութիւնների թեկնածու, Գրիգոր Գույումջեան, «Սեբաստիա» հայրենակցական միութեան նախագահ, ԵՊՀ դասախօս, Բագրատ Տէրտէրեան, աշխարհագրական գիտութիւնների թեկնածու, Բիւրակն Սնդրէասեան, բանասիրական գիտութիւնների թեկնածու, Կոմիտաս պետական երաժշտանոցի Հայոց լեզուի դասախօս, Աւետիք Իշխանեան, երկրաբանական գիտութիւնների թեկնածու, Մարդու իրաւունքների պաշտպանութեան Հայաստանի Հելսինքեան կոմիտէի նախագահ, Միքայէլ Հայրապետեան, բանասիրական գիտութիւնների թեկնածու, դոցենտ, Գէորգ Եազըջեան, պատմական գիտութիւնների թեկնածու, Լեւոն Ղազանչեան, բանասիրական գիտութիւնների թեկնածու, Յակոբ Սանասարեան, քիմիական գիտութիւնների թեկնածու, Հայաստանի կանաչների միութեան նախագահ, Կարէն Սմբատեան, գեղանկարիչ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հետազօտողները գործադրեցին իրենց սպառնալիքը եւ Մարտ 9–ին, անոցմէ 1200ը (4000ի վրայ, երկրին մէջ), հրաժարեցան վարչական տընօրէնի իրենց պաշտօններէն: Նոր սպառնալիք մը կայ Մարտ 19ի համար: Որոշեցին դիմել Հանրապետութեան նախագահին եւ կառավարութեան, դոհացում ստանալու համար իրենց պահանջներուն գիտական ճիւղի աշխատանքին վերաբերեալ: Կրկին ցոյցի պիտի դիմեն, մինչ այդ ցոյց մըն ալ պիտի ընեն Մարտ 12–ին: Հրաժարողները ոչինչ կը կորսընցնեն, իրենց արարքը զուտ խորհրդանըշական բնոյթ ունի:

ՊՈՒՏԻՆ, իր ապահով վերընտրութենէն չորս օր առաջ, բարեփոխումներ կատարեց կառավարութեան մէջ: Արտաքին նախարարութեան գլուխը դրաւ Սերգէյ Լաւրովը, որ մեծ համբաւ վայելող դիւանագէտ մըն է եւ երկար ատեն ԱՄՆ գտնուած է: 54 տարեկան է, չափաւոր եւ խելացի: Կը նկատուի սովետական դպրոցի հարազատ արտադրութիւն մը:

Vient de paraître

Assadour

par **Gérard XURIGUERA**
aux **Editions Franck Van Wilder**

Première monographie consacrée à Assadour. Vous y trouverez ses gravures, aquarelles, peintures de 1967 à nos jours, de nombreux éléments, articles, illustrations, témoignages... etc., vous permettront de suivre son parcours et de découvrir son monde.

Envente: Editions FVW, 91 bis, rue Truffaut, 75017 Paris; La Hune, FNAC-Ternes, FNAC-Forum, FNAC-Saint-Lazare, Flammarion Beaubourg, Arturial, Fischbacher, IMA (Institut du Monde Arabe) Librairie.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12/14, rue St Bazile, 13001 Marseille
tél. 04 91 50 15 09

vendredi 12 mars à 20 heures

Françoise ARDILLIER-CARRAS
et
Olivier BALABANIAN
présenteront et dédicaceront
leur très bel ouvrage :

L'ARMENIE
Avant-poste chrétien dans le Caucase

Editions Glénat

Entrée libre

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ, անձնասպանական ոճրափորձ մը, Մարտ 9ին, քարուքանդ ըրած է մասոնական օթեակ մը: Երեք մեռեալ կար եւ եօթը վիրաւոր:

ԱՊՈՒ ԱՊՊԱՍ, Պաղեստինի Ազատագրութեան Ճակատի պետը, որու համբաւը տարածուած էր, երբ 1985ին իտալական Աքիլլէ Լաուրօ զբօսանաւը գրաւած եւ պատանդ բռնած էր ճամբորդները, մեռած է Իրաքի ամերիկեան մէկ բանտին մէջ: Արդէն կը տառապէր եւ ձերբակալուած էր 2003 Ապրիլին ամերիկեան ուժերուն կողմէ: Ծնած էր Սուրիա, 1949ին:

ՇԻՐԱՔ կրնայ Լիբիա երթալ, ըստ Քատաֆիի զաւկին յայտարարութեան: Հանրապետութեան նախագահը, Մարտ 8ին, ընդունած էր Սէյֆ ալ Իսլամ Քատաֆին եւ տեսակցութենէն ետք, ան յայտնած էր որ Շիրաքի փոխանցած էր հօրը հրաւէրը, որու անշուշտ, պիտի պատասխանէր:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

GALA POUR LES ECOLES ARMENIENNES

LE SAMEDI 13 MARS à 20 heures 30
au P. A. C. I.
23, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Moulineaux

avec **Marten YORGANTZ — YERSO**
Le groupe LAVACH
La troupe de danse YERAZ

Réservations au : **01 53 34 18 18**
et auprès des sections de la Croix Bleue

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան՝ Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 17
Միջինք, երեկոյեան ժամը 6–ին:
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 24
Երեկոյեան ժամը 6–ին:
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 31
Երեկոյեան ժամը 6–ին:
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

***

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 12
Երեկոյեան ժամը 19–ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ՇԱՒԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 19
Երեկոյեան ժամը 19–ին:

***

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 17–ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
ՄԻՋԻՆՔ. առաւօտեան ժամը 10.30–ին, Արեւագալի ժամերգութիւն:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

***

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:
Ժամերգութիւն ժամը 8.45–ին:
Արեւագալ ժամը 9.45–ին:
Պատարագ ժամը 10.30–ին:
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11.45–ին:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ
ժամերգութիւններ ժամը 17.30–ին

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 12
Ս. Թադէոս – Բարթուղիմէոս Եկեղեցի (Ս. Անթուան)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՄԻՋԻՆՔ
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի (Նիս)
Քարոզիչ՝
ՁԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 19
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի (Պօմոն)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24
Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ՁԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 26
Ս. Կարապետ Եկեղեցի (Քամբայն Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 31
Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցի (Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի (Փրատօ)
Քարոզիչ՝
ՁԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 14
«Տնտես»ի Կիրակիին
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21
«Դատաւոր»ի Կիրակիին:
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28
«Գալստեան» Կիրակիին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28–ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ:

Յետ պատարագի, հոգեճաշ կը տըրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 13–ին, բոլոր շրջանի խաչուհիները սիրով հրաւիրուած են յարգելու մեր վեթերան ընկերուհիներուն յիշատակը:

Արձանագրուիլ՝
01 · 48 · 24 · 63 · 89 (ճաշարան)
01 · 47 · 86 · 33 · 72 (Այտա)
Տեղեկացնել Մարտ 15–էն առաջ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

NAVASART

SPECTACLE ORGANISE PAR LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE REGION MARSEILLE

Au Palais des Congrès Parc Chanot
Le Samedi 13 mars à 20 heures 30

Réservations :

04 91 93 53 59 — 06 12 93 09 80
04 91 77 87 31 — 06 23 82 29 74
Places numérotées — P.A.F. 28 Euros

Locations :

— **Permanence :** MAJC tous les mercredis de 10h à 16h - 04 91 50 15 09 12-14, rue Saint-Bazile - Marseille 1er
— **Agoump CBAF** tous les mardis et samedis de 15h à 18h30 - 04 91 89 91 53 260, avenue du 24 Avril 1915 - Marseille 12e.

***

La **Section ASTRIG** organise une

SOIREE DANSANTE

Animée par l'Orchestre CHIRAZ
au profit de son école
le **Samedi 13 mars**
à partir de 20 heures 30
Espace «Charles Aznavour»
à Arnouville-lès-Gonesse

Renseignements et réservations :
01 39 85 93 40 ou **01 39 85 05 71**

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Մարտ 13, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30–ին, սովորական հասցէին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 12
VENDREDI
12 MARS
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.901 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20.901

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԻՏԻ կեդրոնական կայարանին մէջ՝ Աթոչա, Մարտ 11ի առաւօտը, չորս յաջորդական պայթումներ տեղի ունեցած են, բայց անմիջականին մէջ զոհերու թիւը ծանօթ չէր: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն, առնուազն 60 մեռեալ կար եւ աւելի քան 350 վիրաւորներ:

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ նահանգապետ Ա. Շըվարցընէկէր յայտարարած է թէ նահանգին պետական համակարգին մէջ բարենորոգումներ կատարելու կոչուած մարմնին նախագահ նշանակած է նախկին նահանգապետ Ճ. Տէօքմէճեանը: Այս վերջինը նահանգը ղեկավարած էր 1983-1991 շրջանին:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ, Ա. Մասխադովի մէկ մերիմը՝ Մ. Խանբիև, որու Պաշտպանութեան նախարարն ալ եղած է, պիտի յանձնուի Ռուսերուն, ինչպէս չնդալից ձեւով ներկայացուցած է հեռատեսիլի ԷՆ-Թէ-Վէ կայանը: Վերջին շաբաթներուն, ենթակային ընտանիքի 17 անդամները առեւանգուած էին ռուսամէտ քաղաքազօրքերու կողմէ: Այս առթիւ, ռուսամէտ չէչէն նախագահը՝ Կադիրով յայտարարած է որ Մասխադովի կը մնայ նոյն քայլն առնել:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Մ. Սահակաշվիլի հարցազրոյց մըն ալ տուած է Ֆիկառոյի (Մարտ 11), ուր կ'ըսէ թէ Շիրաք կրնայ օգնել իրենց, Ռուսաստանի նկատմամբ: Ֆրանսայի մէջ, կ'ըսէ, մշակութային եւ զգացական կապեր ունինք եւ հոս է որ հաստատուած է վրացական ամէնէն մեծ գաղութը Ցեղափոխութենէն ետք: Նկարագրի եւ գործելակերպի ալ մեծ նմանութիւններ կը գտնէ: Ինչ կը վերաբերի ամերիկեան ազդեցութեան Կովկասի մէջ, չի կարծեր որ ԱՄՆ-ու հեռանկարները քարիւղի վերաբերին: Պուշի հետ խօսեր է եւ այն տպաւորութիւնն ունեցած, որ ան աւելի շահագրգռուած է ժողովրդավարութիւն հաստատելով նախկին Խորհ. Միութեան մէջ, նկատեր է նոյնիսկ որ անոր գործունէութիւնը հիմնուած է անոր քաղաքական գաղափարաբանութեան վրայ…:

ՊՈԼՍՈՅ Որմնադիրներու օթեակին դէմ գործուած ոճրափորձէն ետք, երկու մեռեալ կայ, որոնցմէ մէկը յարձակողներէն է, երկրորդ քամիքացը ծանրօրէն վիրաւորուած է հինգ ուրիշներու հետ: Հիւանդանոցը յայտարարած է՝ «Անունս Ապտուլլահ Իսլամ է: Անիծուի թո՛ղ Իսրայէլը»: Կը թուի որ մահմետական Թուրքիոյ եւ Իսրայէլի հին բարեկամութիւնը բոլորին հաճելի չէ: Թուրքիա, սակայն, մեծ վարկ կը վայելէ ԱՄՆ, ուր Արտաքին Նախարարութեան քաղաքական հարցերու պատասխանատու՝ Մարք Կրոսման ըսած է թէ «Թուրքիա տիպար երկիր է արաբական աշխարհին համար»:

ԻՏԱԼԻՈՅ երեսփոխանական ժողովին մէջ, ձախ դեմոկրատներու խումբին ղեկավարը՝ Լուչիանօ Վիոլանթէ չատ խիստ ելոյթ մը ունեցած է Ջեզարէ Պաթիսթիի առթիւ, շեշտած է թէ ան «մարդասպան

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 10/11)

ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՈՉ ՄԷԿ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿՈՎ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԿԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մարտ 10ին հանդիպում ունեցած է համալսարանական ուսանողութեան հետ որ վերջին օրերուն բուռն դժգոհութիւն կը յայտնէ զինուորական ծառայութեան օրէնքին մէջ նախատեսուող փոփոխութեան դէմ: Այդ փոփոխութեամբ ծրագրուած է մասնագիտական կատարելագործումէն, մագիստրոսի աշխատանքէն առաջ կատարել զինուորական ծառայութիւնը, ինչ որ հակազդեցութեան մղած է երիտասարդները:

Խօսելով այս խնդրին մասին, Ռ. Քոչարեան բացատրած է թէ մագիստրոսական ուսումը վերածուած է մեքենական բանի մը, ինչ որ պետական միջոցներու վատնումին պատճառ կ'ըլլայ:

Անդրադառնալով Հունգարիոյ մէջ Գ. Մարգարեանի սպանութեան յաջորդող ադրբեջանական արձագանգներուն, նախագահը ըսած է թէ պատահարը համոզիչ յաւելեալ տուեալ է թէ Ղարաբաղը ոչ մէկ կարգավիճակով, ոչ մէկ տարբերակով կրնայ Ադրբեջանի կազմին մէջ գտնուիլ, քանի որ հարիւր հազարաւոր կացիններու վտանգը կայ այդ երկրին մէջ, միայն այն պատճառով որ Ղարաբաղի մէջ Հայեր կ'ապրին:

***

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրաւէրով Մարտ 12ին երկօրեայ պաշտօնական այցով Երեւան կ'երթայ նախագահ Մ. Սահակաշվիլին: Իրեն կ'ընկերանան Արտաքին գործերու, Ուժանիւթի, Ենթակառոյցներու նախարարները, երեսփոխաններ, Ջաւախքի իր ներկայացուցիչը, պաշտօնական այլ դէմքեր, լրագրողներ:

***

ԿԻՆԷԱՅԻ ՄԷՋ ՀԱՅԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Կինէայի մէջ յեղաշրջման փորձ կատարելու կասկածով 15 հոգի ձերբակալուած է: Անոնց մէջ Հայաստանի ու Ղազախստանի քաղաքացիներ կան, ինչպէս Անկոլացիներ, Գերմանացիներ, Հարաւային ափրիկեցիներ:

***

ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԻՒՆ ԱԼ ԲԱՐՁՐ ՄԱԿԱՐԴԱԿՈՎ

Կեղծ անձնագրեր պատրաստելու ամբաստանութեամբ Անգլիոյ ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուած է 28 տարեկան Արթիւր Հայրապետեան: Ան տարիներ առաջ Ղարաբաղէն մեկնած է Մոսկուա, կապեր ունեցած ռուսական մաֆիային հետ, յետոյ անցած Անգլիա: Իր կեղծած անձնագրերը որոնք կը պատկանին զանազան երկիրներու, ապշեցուցած են փորձագէտները որոնք ըսած են թէ արհեստավարժ նման բարձր մակարդակով կատարուած գործ չեն տեսած…:

«Քաջութիւն, սիրելի Լէյլա Զանա»

ԿԸ ԳՐԵՆ ՇԻՐԻՆ ԷՊԱՏԻ ԵՒ ՏԱՆԻԷԼ ՄԻԹԵՐԱՆ

Մոնտի Մարտ 11ի Ա. էջին վրայ, լոյս տեսած է պարսիկ փաստաբան, Նոպէլեան դափնեկիր Շիրին Էպատիի եւ Ֆրանսա Ազատութիւններ Հիմնարկի նախագահուհի Տանիէլ Միթերանի նամակը ուղղուած քիւրտ երեսփոխան՝ Լէյլա Զանայի, որ 1994 Մարտէն ի վեր կը գտնուի Ուլուճանլարի բանտը:

Երկու կիները իրենց վրդովումը կ'արտայայտեն Լ. Զանայի չորս պատերու մէջ արգելափակման առթիւ, շեշտելով թէ իրենց սրտերն ու միտքերը կ'ուղղուին դէպի իր քաջութիւնն ու պաշտպանած դատերուն արդարութիւնը, ըսելու համար թէ որքան ծանր է իր բացակայութիւնը բոլորին համար, ընտանիքին, զաւակներուն, զինք ընտրողներուն:

Նամակագիրները կը զարմանան նաեւ որ եւրոպացի աչքառու քաղաքական դէմքեր կը գտնեն որ Թուրքիա քանի մը բարենորոգումներու շնորհիւ կը գոհացընէ Գոփընհակընի չափանիշները, մինչ Զանայի բարեկամները դայթակղած են: Կը յիշեցնեն որ Քիւրտերու ի նպաստ ըլլաւարկուած բարենորոգումները մեռեալ տառ մնացած են: Հրաւէր կը կարդան որ Մարտ 12ին, երբ տեղի պիտի ունենայ իր դատին 12րդ նիստը, Մարդկային իրաւանց պաշտպանները, եւրոպացի երեսփոխանները, ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչները միանան իրենց, վճռականօրէն կոչ ընելու համար որ ազատ արձակուի, ինչպէս իր պաշտօնակիցները, աշխատելու համար ժողովրդավարութեան եւ խաղաղութեան հաստատման ի նպաստ:

ԼՂՀ

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ

Ստեփանակերտի մէջ Մարտ 9ին հանդիսաւոր արարողութեամբ բացումը կատարուած է ճատրակի միջազգային մրցաշարքին. որպէս հիւր ներկայ գտնըւած է ճատրակի համաշխարհային 10րդ ախոյեան Բորիս Սպասկին: Անոր տրըւած է քաղաքին ճատրակի նոր դպրոցին ժապաւէնն ալ կտրելու պատիւը:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՊԷՐԼԻՆԻ ԶԲՕՍԱՇՐՋԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Պէրլինի մէջ Մարտ 12-16 տեղի կ'ունենայ «Միջազգային զբօսաշրջական սակարան» ցուցահանդէսը. Հայաստանը հոն կը ներկայացնէ Զբօսաշրջութեան զարգացման հայկական գործակալութիւնը: Հայկական տաղաւարը կը գտնուի 3.2/101 սրահին մէջ:

Ցուցահանդէսին կը մասնակցին 180 երկրէ շուրջ տասը հազար ձեռնարկութիւններ:

Ցուցահանդէսին, վերոնշեալ հայկական գործակալութեան մասին յաւելեալ տեղեկութիւն կարելի է ստանալ
www.armeniainfo.com
կայքէջէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ՈՒԺԵՐՈՒ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ՑԱՆԿԵՐԸ

Թուրքիոյ ցամաքային ուժերու հրամանատարութիւնը 96 հարցումով, 12 էջնոց գաղտնի հարցարան մը ղրկած է զինուորական միաւորումներուն, գաւառապետներուն, հրահանգելով որ «անջատողական ու քանդիչ» գործունէութեան տէր անձերու եւ հաստատութիւններու մասին տեղեկութիւն հաւաքուի: Այդ տեղեկութիւնները պէտք է պարփակեն կասկածելի նկատուածներու գործունէութեան շրջանակը, նիւթականի աղբիւրները, ներքին ու արտաքին յարաբերութեան ցանցերը, եւլն.:

Ցանկագրումի գաղտնի հրահանգը օրուան արձագանգած էր «Հիւրրիյէթ» (Մարտ 10) կը վերաբերի բանակին մէջ յետադիմական գործունէութիւն տանողներու, քէմալականութեան դէմ աշխատողներու, «ԱՄՆ-ու եւ Եւրոպական Միութեան կողմնակից անձերու, խումբերու», փոքրամասնութիւններու եւ իրենք զիրենք փոքրամասնութիւն նկատող խմբաւորումներու. այս վերջիններու շարքին են Չէրքէզները, Ապազաները, Ալպանացիները, Պոսնիացիները, Ռոմերը, եւլն.: Մոռցուած չեն արուեստագէտներն ու ընկերային վերնախաւին պատկանող հարուստները, աղանդները, մասոնական խումբերը, համացանցի խմբակները, Թմրամոլները, հոգեհարձութեամբ զբաղողները, եւլն.:

Անջատ բաժնի մը մէջ պիտի խմբուին բոլոր անոնք որոնք «Թուրքիոյ դէմ գործող գրողներ, մտաւորականներ են»:

Սպայակոյտին քարտուղարութիւնը հաստատած է նման ցանկի մը պատրաստութեան լուրը. տրուած բացատրութիւնը այն է որ հաւանական պատահարներ կանխելու նպատակով տեղական իշխանութիւնները պէտք է կարենան իրենց ամենամօտ ցամաքային, օդային, ծովային հրամանատարութիւններէն օժանդակութիւն ուզել: Որպէսզի պատահարներու դէմ ազդեցիկ միջոցներու դիմել կարելի ըլլայ, հարկ է նախապատրաստութիւն տեսնել: Ցանկագրումի աշխատանքը այս տրամաբանութեամբ պէտք է նկատի առնուի: Սպայակոյտը տեղեկացուցած է որ այսուհանդերձ, աշխատութեան մէջ որոշ կէտեր բարելաւելու համար անհրաժեշտ քննութիւն կը տարուի:

ՄՈՆՏԻ «ՆԱՄԱԿԱՆԻ»Ն

ԵՒՐՈՊԱ, ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մարսէյլէն Թիէրի Միրաքեան նամակ մը ղրկած է Մոնտի, ուր իր ընդվզումը կը յայտնէ, որ Թուրքիոյ անդամակցութեան նուիրուած յօդուածներուն մէջ (Մարտ 5) չի յիշուիր երբեք Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը որպէս նախապայման, ինչպէս յիշուած էր 1987 Յունիս 18ի Եւրոպական Խորհրդարանի բանաձեւին մէջ, կիպրական եւ քրտական հարցերու կողքին: Եւրոպան, կը գրէ, պատրաստ է ընդունելու իր ծոցը ժխտողական պետութիւն մը, որ յամառօրէն կը մերժէ ընդունիլ Հայոց ցեղասպանութեան իրականութիւնը:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹՕՃԱԽԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ-ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ (1846-1915)»

Հեղինակ՝ ՎԱՐԴԻ ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Անթիլիաս _ 2001

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1859ին հալէպահայ յայտնի վաճառական և ազգային դէմք Յովհաննէս Քիւրքճեանօֆի նախաձեռնութեամբ կը հիմնըւի «Արամեան Խնայողական Ընկերութիւն»ը, նպատակ ունենալով օգնել թշուառ հայորդիներու՝ ուսում եւ վաճառականական հմտութիւն չահեցնելով անոնց: Ընկերութիւնը կ'ունենայ կարճատեւ կեանք, «հակառակ անոր, որ արդէն ունէր աւելի քան 160 անդամ»:

1870ական թուականներէն ետք, զգալիօրէն կ'աճին նորածիլ միութիւնները: Իրերայաջորդ կերպով մարմին կ''առնեն «Ուսումնասիրաց Ընկերութիւն»ը (1876), «Տիկնանց Մարիամեան Ընկերութիւն»ը (1882), «Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկ.»ը (1898) եւայլն.: Ի. դարէն սկսեալ ալ՝ «Հայուհեաց Մատենադարանի խնամակալութիւն»ը (1907), «Անդրանիկ» թատերախումբը (1908), «Կիլիկեան Քահանայական Միութիւն»ը (1911), «Գիշերային Վարժարանի Ուսանողական Միութիւն»ը (1913) եւայլն:

Խիստ ուշագրաւ գործունէութիւն մը կ'ունենայ «Ազգային Ներսէսեան Վարժարանի Շրջանաւարտից Միութիւն»ը (1904), որուն երդիքին տակ կը մէկտեղուին այդ օրերու Հալէպի Ազգ. Առաջնորդարանին ենթակայ ծխական միա'կ դպրոցին ընթացաւարտ սաները: Անոնք շուտով կը հիմնեն գրադարան մը, ուր կը մէկտեղեն գիրքերու եւ պարբերաթերթերու ճոխ հաւաքածոյ մը: Պոլսոյ «Ազատամարտ» օրաթերթի թղթակիցներէն մին 1911ին վկայած է, թէ «ցարդ գաւառներու մէջ չեմ տեսած այդքան ճոխ մատենադարան մը, ամենամեծ մասամբ հայերէն: Կիներու բաժինը կը ղեկավարեն աղջիկներ, իսկ տղաք՝ այրերու»: Նշուած է, որ 1909ին այս գրադարանին գիրքերուն թիւր հասած է 1600ի: «Շրջանաւարտից Միութիւն»ը, որ գոյատեւած է մինչեւ Ա. Աշխարհամարտ, բաժանորդ եղած է Պոլսոյ եւ Զմիւռնիոյ հայերէն կարգ մը լրագիրներուն, թատերական ներկայացումներ սարքած է՝ ի նպաստ վարժարանին, ունեցած է իրեն յատուկ ծրագիր-կանոնագիր: Վարդի Քէշիշեան նկատել կու տայ, թէ «Հալէպի կարգ մը հայկական գրադարաններուն մէջ մինչեւ օրս գոյութիւն ունին Շրջանաւարտից գրադարանին պատկանող բազմաթիւ գիրքեր, որոնք կը կրեն գրադարանին կնիքը»:

Հալէպի մէջ նախախնամական ներկայութիւն ունեցած է նաեւ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը: Տեղական Մասնաժողովի անդրանիկ վարչութիւնը կազմուած է 1910ին, ի մի խմբելով բժ. Սամուէլ Շմաւոնեանի, Գաբրիէլ Խանճեանի, Իսկէնտէր Գարաճեանի, Հալէպի առաջնորդական տեղապահ Շահէ Ծ. Վրդ. Գասպարեանի եւ Օննիկ Մազլումեանի նման համբաւաւոր ու պատկառելի դէմքեր: Սկզբնական տարիներուն միութիւնը կ'ունենայ շուրջ 150 անդամներ: Հետաքրքրական է այն տեղեկատուութիւնը որ կ'ակնարկէ Հ.Բ.Ը.Մ.ի սարքած «ընտանեկան փառաւոր հաւաքոյթ»ին: Արդարեւ, 1913 Հոկտեմբերին Մազլումեան եղբայրներու հիւրանոցին (Օթէլ Պարոն) ընդարձակ բակին մէջ կայացած հաւաքոյթին ներկայ կը գտնուի ու խօսք կ'առնէ այդ օրերուն հիւրաբար Հալէպ ժամանած Կիլիկիոյ Սահակ Բ. Խապայեան Կաթողիկոսն ալ: Հայ Երիտասարդաց Նուագախումբը մասնակցութիւն կը բերէ ձեռնարկին, որուն ամբողջ հասոյթը կ'որոշուի յատկացնել Պոլսոյ Հայոց Ազգ. Հիւանդանոցին:

Հալէպահայ կազմակերպութիւններու խայտաբղէտ ցանկին մէջ աչքառու տեղ մը կը գրաւէ նաեւ «Աղբիւր» Պատանեկան Միութիւնը (1911), որուն հիմնադիրներէն եղած են սասունցի Խաչիկ Յակոբեան (յետագային՝ քահանայ) եւ ապագայ սկաուտապետ Լեւոն Արզարեան: Միութիւնը ծաւալած է մարզական, դաստիարակչական եւ մշակութային բեղուն գործունէութիւն, ունենալով իր սեփական գրադարան-ընթերցասրահը եւ լոյս ընծայելով խմորատիպ թերթ մը՝ «Աղբիւր», որ կը նկատուի սուրիահայ պարբերական մամուլի երախայրիքը, առջինեկ անունը: Այս միութեան ջանքերով, 1913-14 Հալէպի մէջ երկու անգամ կը կազմակերպուին ողիմպիական մրցախաղեր: Վարդի Քէշիշեան կ'եզրակացընէ, որ «Աղբիւր» Պատանեկան Միութիւնը «իր բնոյթով, իր ներդրումով, մասնաւորաբար մարզական իր աւանդով ոչ միայն պատկառելի տեղ կը գրաւէ դարասկիզբի հալէպահայ հասարակական կազմակերպութիւններու փաղանգին մէջ, այլեւ անոր անուան հետ կը կապուի պատանեաց եւ մարզական շարժման սկզբնաւորումը գաղթօճախին մէջ»:

Յիշեցինք հեղ մը, թէ 1915էն շատ առաջ Հալէպ դէպի իրեն քաշած է Արեւմըտահայաստանէն եւ անոր յարակից շրջաններէն մեծաթիւ պանդուխտ Հայեր, աշխատանք եւ ապրուստի միջոցներ հայթայթելով անոնց: Այս արհեստաւոր, առեւտրական կամ բանուոր պանդուխտները, իրենց թիւին ստուարացումին հետ, ձեռնամուխ եղած են կազմելու հայրենակցական բնոյթի բազմաթիւ միութիւններ, առաւելաբար բարեսիրական նպատակներով: Մասնաւորաբար «եռանդուն» եղած են արաբկիրցիները, որոնք առաջնակարգ դիրք գրաւած են ոչ միայն թուային առումով, այլեւ՝ գաղութին ազգային _ եկեղեցական կեանքին մէջ իրենց աշխոյժ մասնակցութեամբ: Արաբկիրի գիւղերէն Անջրդին, Մաշկերտը, Ծագն ու Սաղմկան 1860ական թուականներէն սկսեալ Հալէպի մէջ կազմած են իրենց հայրենակցական միութիւնները: Գրեթէ նոյն ժամանակաշրջանին՝ հայրենակցական միութիւններ կազմեր են նաեւ Կիւրինէն ու Զմշկածագէն եկած գաղթականներ: Բայց այս բոլորին մէջ ինքնատիպ եղած է մանաւանդ «Սասունցի Արհեստաւորաց Մասնաժողով»ը (1908), որ մինչեւ իսկ մասնայատուկ դարմանատուն մը հիմնած է Հալէպ՝ կենցաղային խիստ վատառողջ պայմաններու մէջ հացագործութեամբ կամ ջաղացպանութեամբ զբաղող իր աղքատ հայրենակիցներուն ձրի դարմանում մատակարարելու համար: Հալէպաբնակ սասունցի բանուորները այնքան անպաշտպան ու թշուառ եղած են որ, ամէն տարի իրենց ծոցէն շուրջ 25 մատղաշ զոհեր յանձներ են գերեզմանատան...:

***

Վարդի Քէշիշեանի այս գիրքը մնայուն արժէք ներկայացնող գործ մըն է անկասկած: Անիկա ճոխ է բազմաթիւ նորայայտ տուեալներով, որոնք լոյս կը սփռեն նախաեղեռնեան Հալէպի ազգային-եկեղեցական կեանքի անծանօթ մընացած ինչ ինչ երեսակներուն վրայ:

Հեղինակին բանասիրական հմտութիւնն ու բծախնդիր աշխատելակերպը թոյլ կու տան մեզի ակնկալել՝ որ ան ձեռնամուխ կ'ըլլայ նո'ր ուսումնասիրութիւններով համալրելու իր սկսած պրպտումները: Օրինակ, սեւեռումի ենթարկելով նշեալ ժամանակաշրջանին գաղութին մէջ գործող քաղաքական կազմակերպութիւնները՝ Հ.Յ.Դ.-ն եւ Ս.Դ.Հ.Կ.-ը: Եւ կամ հայ կաթոլիկ ու աւետարանական յարանուանութեանց ենթակայ միութիւնները (չմոռնալ, որ 1880ական թուականներուն Հալէպի հայութեան թիւը տատանած է 7-8 հազարի միջեւ, մի'շտ հայ կաթոլիկ համայնքին ակներեւ գերակշռութեամբ):

Այս գիրքը թանկագին աւանդ մը պիտի մնայ Հալէպի հայ գաղութին պատմութեան ուսումնասիրութեան տեսակէտէն: Մենք զայն կը զետեղենք Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի յիշեալ մը առաջ հրատարակուած «Պատմութիւն Հալէպի Հայոց» եռահատոր գործին անմիջապէս քովը, փառաւորապէս:

Հալէպ

ԳԸՐՔ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ՝ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԱՅԻՆ ՄԵԾԱՀԱՐՈՒՍՏԸ

Ո՞վ է ամերիկահայ միլիառատէր, բարեգործ եւ ելմտագէտ Գըրք Գրիգորեան: «Լաս Վեկաս Ռըվիու Ճըրնըլ»ի 2003 Դեկտեմբերի թիւին մէջ, լրագրող Ք. Ժ. Իվընզ զայն կը կոչէ «խաղաղ առիւծ», «Լաս Վեկասի հայր»:

Մեծ էր Գըրքի «Լինսի» հիմնադրամի բարեսիրական ներդրումը 2003ին Հայաստանի մէջ, ուր իր նուիրատուութիւններով կատարուեցան հսկայական շինարարական աշխատանքներ՝ յատկապէս մշակութային օճախներու, ճամբաներու եւ փողոցներու նորոգման գծով:

Խորհրդաւորութեան շղարշով պատուած է անոր անհաւատալի յաջողութիւններու խիրաքանչիւր օղակը: Ան չի սիրեր հարցազրոյցներ ունենալ, կը խուսափի լրագրողներէ եւ իր մասին ըսուած գովասանքի խօսքերէն: Լրագրող Իվընզի յօդուածէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները:

Գըրք Գրիգորեան ծնած է Ֆրէզնօ (Գալիֆորնիա), 1917, Յունիս 6ին: Ահարոն եւ Լիլի Գրիգորեանի չորս զաւակներէն ամենափոքրն է ան: 1921-1922ին, Ամերիկայի տնտեսական ճգնաժամի օրերուն, ընտանիքը կը տեղափոխուի Լոս Անճըլըս: «Հակառակ ամերիկածին ըլլալուս, մեր առաջին լեզուն հայերէնը եղած է» կը մտաբերէ Գըրք, «անգլերէնը սորվեցանք յետագային՝ փողոցը, ընկերներու հետ»: Ինը տարեկանին արդէն եկամուտ կը բերէր տուն՝ կատարելով թերթավաճառի եւ տարբեր բնոյթի այլ աշխատանքներ:

Որովհետեւ ընտանիքը յաճախ տեղափոխուած է քաղաքէ քաղաք, ան միշտ «նորեկ» եղած է դպրոցին մէջ եւ ստիպուած եղած է «ինքնահաստատուելու»: Ութերորդ դասարանէն ետք չէ շարունակած ուսումը: Կռփամարտի սիրահար աւագ եղբայրը՝ Նիշ, մարզած է զինք, եւ Գըրք դարձած է «Պասիֆիկ» շրջանի սիրողական թեթեւ կռփամարտի ախոյեան:

Ան, հաւանաբար դառնար կռփամարտիկ, եթէ չհանդիպէր Թէտ Օֆլէյըրթիին, որ բացի չէնքերու կրակարաններ հաստատելէ, կը զբաղէր օդանաւերով: 1939ին, ան առեւտրական օդաչուի վարորդի իրաւունք ստացած եւ աշխատած է որպէս մարզիչ:

«Լսեցի, որ Մեծն Բրիտանիոյ արքայական օդուժը թռիչքներ կ'իրականացնէ Մոնրէալէն (Գանատա) Հոլանտա: Դիմեցի եւ անմիջապէս ընդունուեցայ: Զէի հաւատար՝ իւրաքանչիւր թռիչքի համար 1000 ամերիկեան տոլար կը վճարէին», կը վերյիշէ Գըրք:

Երկուքուկէս տարուան ընթացքին 33 թռիչք կը կատարէ: 1945էն օդանաւ մը գնելով կը սկսի կանոնաւոր թռիչքներ կազմակերպել դէպի խաղատուներու կեդրոն՝ Լաս Վեկաս:

Մինչեւ 50ական թուականները, յայտնի խաղամոլ ըլլալէ ետք, ան միանգամընդմիշտ կը դադրի խաղալէ: Բայց Լաս Վեկասի մէջ կը հանդիպի իր երկրորդ կնոջ՝ նախկին պարուհի Ճին Մերի Հարտիին, եւ կ'ունենան երկու աղջիկ՝ Թրէյսի եւ Լինտա: Անոնց անուններու միաձուլումէն կը յառաջանայ Գրիգորեանի անձնական ընկերութեան՝ «Թրէյսինթա Գորփ.» անուանումը:

Իր ծառայութիւնը ընդարձակելու նպատակով կէս գինով կը գնէ Տըկլաս Սէ-54 տիպի օդանաւ մը, որ վերանորոգելէ ետք, յարմար պահը որսալով, կը վերավաճառէ՝ 100.000 տոլար շահելով: Եւ այսպէս, կը սկսի առումախի իր ամբողջ կենսագրութիւնը:

Կը հիմնէ «Թրէնս Ինթէրնէշընըլ Էռլայնզ» օդանաւի ընկերութիւնը: Զինք ճանչցող Հայեր նիւթապէս կ'օգնեն՝ գնելով անոր բաժնետոմսերը եւ յուսախաբ չեն ըլլար: 1968ին, նոյն ընկերութեան մէջ 104 միլիոն տոլարի իր չահաբաժինը, ան կը ծախէ «Թրէնս Ամերիքա Գորփըրէյշըն»ին եւ կը վերադառնայ իր նախկին հետաքրքրութիւններու կեդրոն՝ Լաս Վեկաս: 960 հազար տոլարի կը գնէ «Ֆլէյմէնկօ» պանդոկը, կը վերականգնէ անցեալի փայլքն ու փառքը, նախ վարձու կու տայ զայն եւ չորս միլիոն տոլար կ'ապահովէ, իսկ յետագային կրկին կը ծախէ հինգ միլիոն տոլարի: Ստացած գումարով ան կը ձեռնարկէ աշխարհի մեծագոյն պանդոկի՝ «Ինթէրնէշընըլ»ի կառուցման:

Տնտեսական ճգնաժամի տարիներն են: Ան, ստիպուած կը ծախէ իր երկու պանդոկները՝ «Ֆլէյմէնկօ»ն եւ «Ինթէրնէշընըլ»ը, շատ չնչին գումարներով: Երեւոյթը, սակայն չընկճեր Գրիգորեանը, որ այս անգամ հայեացքը կ'ուղղէ դէպի չարժանկարի աշխարհ եւ «Ուէսթըրն Էռլայնզ» օդանաւային ընկերութեան իր բաժնետոմսերու չահոյթներուն հաշւոյն, կը գնէ «Մեթրօ Կոլտուին Մէյըր» ընկերութիւնը եւ կարճ ժամանակամիջոցի ընթացքին կը բարձրացնէ անոր եկամուտը:

Քիչեր կը հասկնան անոր գործարքներու «գաղտնիքները»: Ոչ ոք, օրինակ, կրնայ գուշակել, թէ ի՞նչպէս 1986ին ան Թէտ Թըրնըրի ծախեց «Մեթրօ Կոլտուին Մէյըր»ը եւ «Եունայթըտ Էրթիսթ» արուեստանոցները (սթիւտիօ) եւ կարճ ժամանակ ետք, վերստին գնեց զանոնք՝ 150 միլիոն տոլար չահելով:

1990ին դարձեալ դրամական նեղ վիճակը կը ստիպէ զինք ծախել այդ արուեստանոցները իտալացի ելմտագէտ Ճանգարլօ Պարէթթի 1,3 միլիառ տոլարի: Իր ստացած 967 միլիոն տոլարով անմիջապէս բաժնետոմսեր կը գնէ «Քրայզլըր» ինքնաշարժի գործատունէն, եւ կը դառնայ անոր ամենամեծ բաժնետէրը:

Իր անցեալի երազ՝ աշխարհի ամենամեծ պանդոկը կառուցելու գաղափարը կը հալածէ զինք: Երկու տարի կառուցելէ ետք, 1993 Դեկտեմբեր 18ին, Նոր Տարուան սկիզբը հանդիսաւորապէս կը բացուի «ԷՄ-Ժի-ԷՄ Կռան» պանդոկը, որ ունի հինգ հազար սենեակ, շուրջ 60 հազար քառ. մեթր խաղավայր եւ 33 արտավար տարածութեամբ այգի: 1995ին իր եւ «Քրայզլըր»ի նախկին նախագահ Լի Էյակոկա ընկերութեան այդ շըրջանին նախագահութեան ներկայացուցած առաջարկը՝ 22,8 միլիառ տոլարի գնել ամբողջ ընկերութիւնը, ապշեցուցիչ տպաւորութիւն կը ձգէ ինքնաշարժի արդիւնաբերութեան բնագաւառին մէջ աշխատողներուն վրայ:

Գըրք Գրիգորեան 87 տարեկան է, բայց դեռ շատ աշխոյժ է տնտեսական հարցերու մէջ եւ նոր գործարքներ կը նախատեսէ: Ան հասարակական վայրերու մէջ երեւնալ չի սիրեր և չի խառնուիր իր գործերու տնօրէններու գործունէութեանց՝ ձգելով, որ անոնք տնօրինեն:

«ՀՈՐԻԶՈՆ» _ «ԱԶԴԱԿ»

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԴԱՍ ՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հիմա երբ պատահարը պատմութեան էջի մը վերածուած է արդէն, հետաքրքրական մանրանշումներ կ'ըլլան Է. Շեվարնածէի անկումը պատրաստող ազդակներու մասին: Անոնցմէ յատուկ դեր կը վերագրուի հեռատեսիլի «Ռուսթավի–2» կայանին որ նախագահին պաշտօնանկումէն քանի մը օր առաջ, Նոյ. 23ին մէկուկէս ժամուան փաստագրական ֆիլմ մը հեռասփռած է, Միլոսեւիչի վարչակազմին տապալման նիւթով: Հոն ցոյց տրուած է եուկոսլաւ ընդդիմութեան գործունէութիւնը, դժգոհութիւն պատճառած ընտրութիւններէն ետք: «Ռուսթավի–2»ի դիտողները տեսած են թէ ի՛նչ կրակոտ ճառեր արտասանած են ընդդիմադիր պարագլուխներ, բողոքի ինչ ցոյցեր տեղի ունեցած են, ինչպէս սպիտակ ենթախորքի վրայ բռունցք մը նկարուած դրօշակներով եւ «Կը բաւէ՛» գոռալով տողանցած են բազմութիւններ:

Կայանը երկրին ամէնէն աւելի ժողովրդականութիւն վայելողներէն ըլլալով, մեծ թիւով մարդիկ դիտած են հաղորդումը:

Հետեւանքը այն եղած է որ տառացիօրէն հետեւելով եուկոսլաւական բեմագրութեան, երկրին բոլոր կողմերէն ցուցարարներ սկսած են կեդրոնանալ Թիֆլիս: Նոյն կայանը Վրաստանի տարբեր անկիւններէն ցոյց տուած է ցուցարար բազմութիւններ, ըսել ուզելու պէս թէ ետ դարձը անկարելի է այլեւս, թէ պէտք է մինչեւ ծայրը երթալ: Եւ ատիկա է որ պատահած է քանի մը օր ետք, երբ ընդդիմութիւնը խուժած է Խորհրդարան ու նոյն կայանէն ամբողջ երկիրը դիտած թէ ինչպէս Շեվարնածէի թիկնապահները մեծ խուճապի մատնուած, զէնքը դուրս կը հանեն: Նոյն կայանն է տակաւին որ «վարդերու յեղափոխութիւն» որակումը տուած է պատահարին:

«Ռուսթավի–2» սեփական կայան մըն է. գործունէութեան սկսած է 1994 Յունիս 1ին, Ռուսթավի քաղաքին մէջ: Տարի մը ետք արտօնագիրը ջնջուած է ու կայանը փակուած: 12 ամիս ետք յաջողած է նոր արտօնագիր ունենալ ու այս անգամ Թիֆլիսէն վերսկսիլ հաղորդումներու: Հոն ալ նեղած են, պնդելով որ պաշտօնապէս նախաձեռնութիւնը տեղեկատուութեան եւ ծանուցումի գործակալութիւն է, ուստի իրաւունք չունի հեռատեսիլի կայան մը վարելու: Այսուհանդերձ, արմատական կեցուածքը մեծ ժողովրդականութիւն չահեցուցած է իրեն: Իրեն համար լաւ կարգադրութիւն մը եղած է 1997ին հակառակ ռուսամէտ խումբերու ընդդիմութեան, արեւմտամէտ երիտասարդ քաղաքական դէմքերու խմբաւորումին պարտադրած օրէնքը. անով Վրաստանի մէջ գործող ռուսական մեծ կայանները կը պարտաւորուէին ծանուցումներու իրենց եկամուտին վրայ տուրք վճարելու: Ատիկա պատճառ եղաւ որ խնդրոյ առարկայ ռուսական կայանները երկրէն մեկնին, ծանուցումներու շահը ձգելով պետական կայանին եւ «Ռուսթավի –2»ին: Վրաստանի նման փոքր երկրի մը համար կարեւոր է այդ մարզին 2–3 միլիոն տոլարի եկամուտը: Մանաւանդ «Ռուսթավի–2»ի համար որ յիսուն հոգինոց պաշտօնէութիւն ունի: Միջոց մը ետք կայանը կէս միլիոն տոլարի ամերիկեան օժանդակութիւն ըստացած է, սփռումի պայմանները բարելաւելու եւ տարածքը ընդարձակելու համար: Ամերիկացի մասնագէտներ ալ գացած են լրագրութեան եւ գործավարութեան դասընթացքներ կազմակերպելու խմբագիրներուն համար: Ու «Ռուսթավի–2» վրացական առաջին կայանը եղած է արբանեակային սփռում կատարող. նաեւ Միջին Արեւելքէն եւ Եւրոպայէն դիտուող:

«Ռուսթավի–2»ի վայելած ժողովրդականութիւնը փակուելէն զատ ուրիշ փորձանքներ ալ ունեցած է. 2001ին ըսպաննուած է ամէնէն ծանօթ հաղորդավարներէն մէկը: Ոճրագործը քանի մը ամիս ետք ձերբակալուած է ու յայտնուած որ Ներքին գործերու նախարարութեան պաշտօնատար մըն է: Նոյն տարուան աշնան Ապահովութեան նախարարութիւնը հաշուապահական խարդախութեան պատրուակով փորձած է խուզարկել կայանը: «Ռուսթավի–2»ի ղեկավարութիւնը առանց այլեւայլի չահագործած է միջադէպը, ուղղակի սփռելով ապահովութեան պաշտօնեաներուն խուզարկութիւնը: Արդիւնքը այն եղած է որ հազարաւորներ փողոց իջած են որպէս զօրակցութիւն. յատկապէս ուսանողներ նախագահ Շեվարնածէի մեկնումին պահանջով: Ատոր հետեւանքը եղած է կառավարութեան կազմէն խմբական հրաժարումը, կայանին ու իշխանութեան յարաբերութիւնները վատթարագոյն մակարդակին հասցնելով: Ու ընթացքը շարունակուած է մինչեւ նախագահ Շեվարնածէի հրաժարականը:

Այսօր, նոր իշխանութեան օրով, նոյնքան հաւանական չի նկատուիր որ կայանը նոյն թափով շարունակէ քննադատել: Ի վերջոյ, կերպով մը ինքն է նորերը գործի գլուխ բերողը: Միւս կողմէ, չեչտին մեղմացումը արդէն պատճառ է որ ունկնդրութեան համեմատութիւնը նուազի: Որքան ալ պատասխանատուները ըսեն թէ վճռակամ են հանրութեան վստահութիւնը վերաշահելու, այնպէս կը թուի թէ «Ռուսթավի–2» պիտի վճարէ քաղաքական իր յաղթանակին գինը:

ՔԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՍԹԸՆԻ հայ կաթողիկէ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 28–ին, տեղի ունեցած է ծանօթ երգէոնահար Պերճ Ժամկոչեանի թաղմանական կարգը: Եկեղեցին լեցուած էր Հայերէ զատ նոյնքան օտարներով: Արարողութեան եւ հոգեհանգստեան պաշտօնը կատարած է Հայ կաթողիկէներու էկզարք Մանուէլ Եպիսկ. Պաթաքեան: Իր դամբանականին մէջ, Մանուէլ Եպիսկ. վեր առած է հանգուցեալ արուեստագէտին եւ քրիստոնեային արժանիքները, իսկ Հ. Ռափայէլ Անտոնեան, որ վերջերս յաճախ գտնուած էր իր մօտ, բերած է վկայութիւններ: Երկու դամբանախօսները վեր առած են նաեւ երաժշտական մարզին մէջ ունեցած իր գործունէութիւնը: Ցաւակցական գիրեր ղրկած են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա., Մխիթարեան Աբբահայր Հ. Եղիա Ծ. Վրդ. Քիլաղպեան, Հիւսիսային Ամերիկայի առաջնորդներ Խաժակ Արք. Պարսամեան եւ Օշական Արք. Զոլոյեան, Հայաստանի դեսպան Արման Կիրակոսեան, Մշակոյթի եւ երիտասարդութեան նախարար՝ Թամարա Պօղոսեան, Կոմիտաս երաժշտանոցի գիտական խորհուրդը, երգահան Եդուարդ Միրզոյեան եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Ողբացեալին մարմինը ամփոփուած է իր բնակավայր՝ Գենթըն քաղաքի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի ճաշասրահին մէջ, Մարտ 1ին, յատուկ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Խաժակ Արք. Ցակոբեանի առաջնորդութեան պաշտօնի նշանակումին առթիւ: Ներկայ եղած են վեր. Մհեր Խաչիկեան (Հայ Աւետարանական եկեղեցի) եւ Գէորգ Ծ. Վրդ. Զապարեան (առաջնորդական փոխանորդ հայ կաթողիկէ համայնքի), ինչպէս նաեւ Հայ Կեդրոնի յարակից միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ: Ազգ. Վարչութեան անունով խօսք առած է բժ. Ժիրայր Պասմաճեան, որ ուրախութեամբ յայտնած է որ Փետր. 24 թուակիր նամակով, Արամ Ա. Կաթողիկոսը Առաջնորդի տիտղոս կը շնորհէր Խաժակ Արք. Ցակոբեանի: Խօսք առնելով, Խաժակ Արք. եւս իր ուրախութիւնը յայտնած է եւ շեշտած կարեւորութիւնը միասնաբար գործելու, ըլլան անոնք յարակից մարմիններ թէ յարանուանութիւններ: Խօսք առած են նաեւ յարանուանութեանց երկու ներկայացուցիչները:

***

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ մէջ – յարանուանական մարմնի կազմակերպութեամբ, Փետր. 19ին, Հայ կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի ունեցած է Սրբոց Վարդանանց Զօրավարաց նուիրուած ոգեկոչման հանդիսութիւն: Օրուան հանդիսավարը եղած է Մեղրիկ Ծ. Վրդ. Բարիքեան, որ հրաւիրած է օրուան բանախօսը՝ Ցակոբ Ճանպազեանը որ իր խօսքը ըսէ: Ան անդրադարձած է միջյարանուանական մարմնի ծրագրին եւ նպատակին, ապա խօսած է Վարդանանցի իմաստին մասին, մինչ ներկայ հայր սուրբերուն հետ կատարուած են ընթերցումներ: Գեղարուեստական յայտագրէն ետք, Տիանա Հանըմեան (Ս. Խաչ Ազգ. ամէնօրեայ վարժարանի տնօրէնուհի) իր ելոյթով ծանրացած է Վարդանանց պատերազմին առիթ տուող պատճառներուն եւ արդիւնքին վրայ: Փակման խօսքը արտասանած է վեր. Եսայի Սարմազեան: Հանդիսութիւնը փակուած է հիւրասիրութեամբ:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Փետր. 19ին, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ–ի Սօսէ մասնաճիւղին, ճաշ–տօնակատարութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած Վարդանանց տօնին: Բացումը կատարած է Լուսին Փալանճեան փոխանցելով Սօսէ մասնաճիւղին խօսքը: Ճաշի սպասարկութենէն ետք, աշակերտները ներկայացուցած են կենդանի պատկեր մը, ապա թատերգութիւն մը՝ «Հայ աշակերտին ուխտը»:

Livres reçus

ASSADOUR

GRAVURES
AQUARELLES
PEINTURES

Gérard XURIGUERA

Edition FVW, Paris 2004

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

1

– Այո՛, օրիորդ, պիտի աշխատիմ: Բայց դժուար բան է խելօք կենալ: Դըժուար բան է չպոռալ: Դժուար բան է, օրիորդ, չշարժիլ: Կը ձանձրանամ:

Ու վերջապէս «հայ լուսաւորչական» մայրիկին քով տարին զինքը: Հանդէսը միշտ կը շարունակուէր: Կամաց կամաց մշուշը փարատած էր: Ուսուցչուհին պայծառութիւն էր տուած տղուն: Անիկա զգուած էր պզտիկ հոգիի մը թեւերը: Մայրիկին նայեցաւ: Անիկա խորունկ տխրութիւն մը ունէր իր աչքերուն մէջ: Ու իր քովը նստած տիկիններուն իր տրտունջները, ցաւերը կը յայտնէր իր որդւոյն անառակութեան համար:

– Ա՜հ, ուխտի զաւակ է: Շիտակ է եղեր, որ ուխտի զաւակները անառակ կ'ըլլան:

Ու կանացի հետաքրքրութիւններ բորնկեցան յանկած:

– Ի՞նչ, ուխտի զաւակ, իրա՞ւ...

– Ի՞նչպէս, ի՞նչպէս...

– Ինչո՞ւ համար սակայն...

– Զարմանալի բան...

– Տէր Աստուած, ո՞րբ էր որ ուխտի զաւակ ըրիք...

– Հարկաւ պատմութիւն մը կայ...

Մայրիկը հառաչեց:

Կիները աւելի մօտեցուցին իրենց դէմքերը, այլ մանաւանդ ականջները:

Եւ մայրը խօսեցաւ ու ըսաւ.

– Ինծի ըսին որ կ'ապրին ուխտի զաւակները...

– Այո՛, այո՛, ուխտի զաւակները շիտակ է որ կ'ապրին...

– Շատ ապրի, զաւակդ...

Ու սրահին մէջ ծափահարութիւն:

Կարծես «Շատ ապրի, զաւակդ» խօսքն էր որ ծափահարուեցաւ:

– Բայց թողունք որ խօսի տիկինը...

– Վրայէ վրայ երեք չորս զաւակներս հողին յանձնեցի: Իմ գեղեցիկ, այնքան գեղեցիկ զաւակներս: Տարիներով սեւէն զատ ուրիշ գոյն չճանչցայ: Մէկ տարեկան, երկու տարեկան, չորս տարեկան կ'ըլլային ու կը մեռնէին: Ու գիտէի, թէ պիտի մեռնէին: : Գիտէի, գիտէի: Անոր համար երբեք ուրախութեամբ չեմ սիրած զաւակներս: Միշտ զգուած ատենս աչքերէս արցունքը կը վազէր: Օ՜, սոսկալի բան է, երբ որ գիտես որ պիտի մեռնի մօտ ատենէն, գրկիդ մէջ գտնըւող առողջ ու գեղեցիկ զաւակդ:

Երկու անգամ հաստատ էր համոզումըս: Առաջին պատճառը ողբերգութիւն մըն է: Պիտի չխօսիմ: Երկրորդ պատճառը տարօրինակ է: Ան է որ պիտի պատմեմ:

Կիները աւելի սեղմուեցան մօրը չուրջը: Կը վառէին հետաքրքրութենէ: Անոնց դէմքերուն վրայ կեղծ կամ անկեղծ ցաւ կար, յուզում կար: Հետաքրքրութիւնը խորապէս անկեղծ էր սակայն:

– Երկրորդ պատճառը, առանց առաջինին լրջութեան իսկ, բաւական եղած էր զիս համոզելու որ պիտի մեռնին չուտով զաւակներս: Երբ յղի մնացած էի:

Շունչ մը առաւ մայրիկը...

– Այո՛, երբ յղի մնացած էի, երազ մը տեսայ: Թռչուն մը բռնեցի: Շատ սիրուն էր: Ուզեցի պահել: Տեղ մը փնտռեցի: պարտէզին սենեակը վազեցի: Բան մը փնտռեցի պահելու համար թռչնիկը: Աճապարանքիս եւ յուզումիս մէջ ափիս մէջէն փախաւ թռչնիկը: Թռա՜ւ... Առաւօտուն, երբ արթնցայ, շատ տխուր էի: Նախազգացում մը ունէի: Պատմեցի երազս դրացիներուս: Կախեցին գլուխնին: Զաւակս ծնաւ ու մեռաւ տարի մը յետոյ: Ատեն անցաւ ու դարձեալ յղի էի: Ու երազս կրկնուեցաւ: Թռչունը փախաւ: Թռա՜ւ թռչնիկը: Այդ զաւակս ալ երկու տարի վերջը գնաց ձեռքէս: Դարձեալ յղի էի մնացած: Ու երրորդ անգամ նոյն երազը, նոյն ձեւով տեսայ: Ծիչ մը արձակեցի ու արթնցայ: Երբ որ զաւակս ծնաւ, անդադար կու լայի իր վրայ, ինչպէս մարդ կու լայ մեռելի մը վրայ: Խենթի նման էի: Անցաւ տարի մը, երկու, երեք, երեքուկէս... Անցաւ չորս տարի: Ի՜նչ չարչարանքի, արցունքի տարիներ: Աղջիկս հետզհետէ կը գեղեցկանար, կը գեղեցկանար, կը գեղեցկանար: «Տինիա կիւզէլի» կ'ըսէին: Ու որքան խելացի էր: Իր խելքն ու իր գեղեցկութիւնը վախ կ'ազդէր բոլորին: Չորս տարեկանին մեծի մը նման կը խորհրդածէր: Կը խօսէր հայերէն, թըրքերէն, յունարէն, ֆրանսերէն եւ իտալերէն: Ես սակայն համոզուած էի որ այս անգամ երազս պիտի չիրականանար: Պիտի ապրէր, աղջիկս... Պիտի ապրէր: Եւ իրաւ պիտի ապրէր եթէ...

Ծափահարութիւններ, ծափահարութիւններ:

Հանդէսը վերջացած էր:

Աղմուկ, մեկնումի ժխորն էր: Խօսակցութիւններ ամէն կողմ: Գրեթէ ամէն ոք ոտքի էր:

Մայրը բոլորող ունկնդիր կիները չէին ուզեր բաժնուիլ: Մայրն ալ յորդած էր: Ու շարունակեց իր պատմութիւնը:

– Այո՛, պիտի ապրէր Արաքսիս, եթէ չար դէպք մը վրայ չհասնէր: Ամուսնուս իտալուհի ազգականներէն պառաւ կին մը, որ մեր փողոցը կը բնակէր, կը խենթենար Արաքսիիս վրայ: «Կեանքիս մէջ այսքան գեղեցիկ աղջիկ ու այսքան խելացի զաւակ չեմ տեսած» կ'ըսէր: Թաղին մէջ համբաւ ու խօսակցութիւն կար: Արաքսիս գրեթէ հօրը հացը չէր կերած: Արաքսիս հօրը ծախսի պատճառ չէր եղած: Կ'ամչնայի այդ բանէն: Ամէն տունէ ճաշի կը հրաւիրուէր: Ամէն կողմէ նըւէրներ: Խաղալիկներ, գլխարկներ, կօշիկներ, գուլպաներ, ժապաւէններ, շաքար, շոքոլա, պուպրիկներ: Փողոցի վաճառորդները առանց զինքը տեսնելու եւ առանց անոր բան մը տալու չէին հեռանար: Ասանկ բաներ պատմութիւններու մէջ կը պատահին:

(Շար. 2)

(Շար. Ա. էջէն)

մըն է: Աւելին խտալական բանտէ մը փախստական մը եւ յանձնումի պահանջը բացարձակապէս օրինաւոր է եւ Ֆրանսա պէտք է համակերպի»: Մամուլն ալ կ'ուզէ համոզել Ֆրանսացի մտաւորականները, որ իրենց պաշտպանութիւնը անհիմն է: Սթամփայի մէջ, Պարպարա Սփինելլի, որ քաջ ծանօթ է Ֆրանսայի, կ'ամբաստանէ այդ մտաւորականները իրենց ադխտութեան եւ Իտալիոյ նկատմամբ կորուսկ ինքնահաւանութեան համար: Պաթիսթի Փարիզ հաստատուած է 1990էն ի վեր: Իտալիոյ մէջ, ցկանս բանտարկութեան դատապարտուած է չորս մարդասպանութիւններու համար:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ:

Յետ պատարագի, հոգեճաշ կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 13-ին, բոլոր շրջանի խաչուհիները սիրով հրաւիրուած են յարգելու մեր վեթերան ընկերուհիներուն յիշատակը:

Արձանագրուիլ՝

01·48·24·63·89 (ճաշարան)

01·47·86·33·72 (Այտա)

Տեղեկացնել Մարտ 15-էն առաջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Լըմարմանէ 50 Եւրօ Թագուհի Փափազեան-Սարգիսեանի յիշատակին:

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան՝ Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.-

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 17

Միջինք, երեկոյեան ժամը 6-ին:

Քարոզիչ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 24

Երեկոյեան ժամը 6-ին:

Քարոզիչ՝

ԱԻԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 31

Երեկոյեան ժամը 6-ին:

Քարոզիչ՝

ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

***

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 12

Երեկոյեան ժամը 19-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 19

Երեկոյեան ժամը 19-ին:

***

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 17-ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17

ՄԻՋԻՆՔ. առաւօտեան ժամը 10·30-ին,

Արեւագալի ժամերգութիւն:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

***

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Ժամերգութիւն ժամը 8·45-ին:

Արեւագալ ժամը 9·45-ին:

Պատարագ ժամը 10·30-ին:

Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11·45-ին:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ

ժամերգութիւններ ժամը 17·30-ին

ՄԻՋԻՆՔ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17

Ս. Աստուածածին Եկեղեցի (Նիս)

Քարոզիչ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 19

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի (Պօմոն)

Քարոզիչ՝

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու)

Քարոզիչ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 26

Ս. Կարապետ Եկեղեցի (Քամբայն Ֆրէզ)

Քարոզիչ՝

ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 31

Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցի (Սէն Ժերոմ)

Քարոզիչ՝

ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի (Փրատօ)

Քարոզիչ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21

«Դատաւոր»ի Կիրակիին:

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28

«Գալստեան» Կիրակիին:

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

R E C I T A L D E P I A N O

avec

NOUNE HAIRAPPETIAN
(d'ITALIE)

le Vendredi 26 mars à 20 heures 30
dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
(339, avenue du Prado, Marseille 8e)

Au programme :
**Chopin — Brahms — Rachmaninov
Ganatchian — Khatchatourian
Prokofieff**

P.A.F. : 10 euros
Etudiants : 6 euros

Réservation :
Centre Culturel Sahak-Mesrop
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12/14, rue St Bazile, 13001 Marseille
tél. 04 91 50 15 09

vendredi 12 mars à 20 heures

Françoise ARDILLIER-CARRAS
et
Olivier BALABANIAN
présenteront et dédicaceront
leur très bel ouvrage :

L' A R M E N I E
Avant-poste chrétien dans le Caucase

Editions Glénat

Entrée libre

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SOSSE MAYRIG»
de MARSEILLE
organise

un Voyage en Syrie/Liban

DU 18 AVRIL AU 1er MAI

**De Marseille vers Damas —
Départ le Dimanche 18 Avril
De Damas vers Marseille —
Retour le Samedi 1er Mai**

avec la Compagnie aérienne **Syrianair** (airbus)

> Pèlerinage à Deir-Ez-Zor

> Visites de diverses villes et sites touristiques : Damas — Anjar — l'Evêché Arménien à Antélias — Beyrouth — Baalbek — Palmyre — Deir-ez-Zor — Markadeh — Alabiya — Alep — Apamée — Lattakia — Ugarit — Le Krak des Chevaliers — Maaloula — Damas.

Permanence tous les mercredis (MAJC — 12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille) :

— L'après-midi de 15h à 18h
au 04. 91. 50. 15. 09

— Le matin au 06. 10. 25. 17. 16.

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2004 pour son centre de vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA, stagiaires ou sans diplôme.**

Ecrire à CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr

PALIMEX
Import Export
Produits Agro Alimentaires

40, rue de Provence Bât. D9
PLA 438
94619 MIN RUNGIS CEDEX

Tél. : 01 46 86 36 33
Fax : 01 46 86 04 28
sarl palimex@wanadoo.fr

Grande Soirée Dansante de l'Ecole Saint-Mesrob

Samedi 20 mars à 20 heures 30

Sous la présidence d'honneur du **Député-Maire d'Alfortville : René ROUQUET**

animée par MARTEN Y O R G A N T Z et son Orchestre

Salle R o g e r D e l m a s
Rue de Rome, 94140 Alfortville

Réservations : ☎ 01. 43. 96. 18. 13.

---

les Coupons d'Alsace

**21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10**

**Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93**

**65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66**

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 55935**

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 13-14
SAMEDI - DIMANCHE
13-14 MARS
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.902
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
79e ANNEE — N° 20.902

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Կիպրոսի Մելգոնեանը եւ Ցուցայացոյց Մխիթարութիւնը

Մօտ տարիէ մը ի վեր հայ հանրային կարծիքին մէջ տեղ գրաւած է Կիպրոսի Մելգոնեան կրթական հաստատութեան առնչուած մտահոգիչ հեռանկար մը: Ըսուեցաւ, գրուեցաւ թէ անոր օրինաւոր «տէր» ՀԲԸՄ–ի ղեկավարութիւնը օրակարգի վրայ ունէր դպրոցին շէնքը վաճառելու նիւթը: Տրուեցան արդարացումի նմանող բացատրութիւններ ալ. հարցը չէր վերաբերեր դպրոցը փակելու, այլ օգտուելու անոր կալուածներուն չուկայի բարձր արժէքէն: Այլ խօսքով՝ կարելի էր այնքան միլիոն տոլարի այդ շէնքերը ծախել, աւելի աժանի ուրիշ տեղ կալուած գնել ու փոխադրել Մելգոնեանը: Մինչեւ չուկայիկ այս մօտեցումը որ եռին կը ձգէր դպրոցական վեհ, ազգանուէր, հայակերտ, եւլն. առաքելութիւնը, ոչ ոք չէր անդրադարձած որ ԻԱ. դարու նիւթական գերիշխանութիւնը մինչեւ մեր դպրոցներուն դուռը հասցնողներ կրնային գտնուիլ. ան ալ ՀԲԸՄ–ի նման անցեալի մը տէր կազմակերպութեան մը գլուխը:

Անշուշտ, աւելորդ է անդրադարձի, կամ բանավէճի նիւթ ընել դպրոցական արժէք ներկայացնող կալուածները վաճառելով դպրոցները աւելի համեստ վայրեր ու շէնքեր փոխադրելու այս նորելուկ մօտեցումը: Բան մը որ Աստուած չընէ, եթէ օրինակող ախորժակներ յայտնուին, կրնայ Պոլսոյ, Պէյրութի, Մոնրէալի, Հալէպի ու այլ վայրերու բոլոր մեր դպրոցները տանիլ գետեղել յետին թաղերու անկիւնները, աժան – կարգետ ծակուծուկերու մէջ: Ատով վերջակէտ կը դրուի ամէնէն անկարելի պայմաններու մէջ ալ դպրոցաշէնի խիկայէս հպարտաուիթ յատկանիշին ու կը ջնջուի «չէրչի», լուսաւոր պարագային «խանութպան» Հայու պատկերը:

Ըստ Երեւանի «Ազգ»ին (Մարտ 11) ՀԲԸՄ–ի Կեդր. վարչական ժողովը (Նիւ Եորք) Մարտ 15ին պիտի որոշէ դպրոցին ճակատագիրը:

Ի՞նչ դառն հեղնանք: Սփիւռքի հայագէտ մտաւորականութեան ընտրանիին օրրան հաստատութեան յետագայ գոյութիւնը պիտի որոշուի դրամապաշտութեան համաշխարհային մայրաքաղաքին մէջ, անոր օրէնքներուն ու կանոններուն գերիշխանութեամբ: Ինչպէս հայաստանեան թերթը կը գրէ, տեղւոյն վրայ կալուածային չուկան կ'ուսումնասիրէ ամերիկացի մասնագէտ մը, կ. Անտէրսըն որ կը զբաղի նաեւ «հնարաւոր յաճախորդների որոնմամբ»: Այլ խօսքով՝ ինչ որ Հայուն չկրցան ընել տալ կոտորածներ, պատերազմ ու ցեղասպանութիւն, կարելի պիտի ըլլայ բարօրութեան, խաղաղութեան օրով, չուկայականին անառարկելի հրահանգով:

Գոնէ դպրոցը գտնուէր աշակերտի, ուսուցչի նեղութեան առջեւ: Ոչ մէկն է, ոչ ալ միւսը պարագան: Մելգոնեանի աշակերտական թերթին յաջորդական թիւերը մնայուն պատկերը կու տան աշխոյժ, արդիական, կենսախայտ բոյնի մը: Սակայն ճիշդ է որ Շուկայ մեծափառութիւնը նման մանրուքներով չի զբաղիր:

Ցաւկալէս Կեդր. Եւրոպայի հայութիւնը տակաւին չէ մոռցած Մխիթարեան զոյգ վարժարաններուն (Վենետիկ ու Փարիզ) լռութեան մէջ խնամքով պահուած փակումին անփառունակ դրուագը: Այս անգամ կ'երեւի պէտք է մխիթարուիլ որ փակումը փոխադրութեան վերածուած է ու կը տրուի չուկայացոյն արդարացում–մխիթարութիւնը:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԱՏՐԻՏԻ ՈՃՐԱՓՈՐՁԸ

198 ՄԵՌԵԱԼ, 1400 ՎԻՐԱՒՈՐ ԵՌՕՐԵԱՅ ՍՈՒԳ

ՈՐՈ՞Ւ ԳՈՐԾՆ ԷՐ

Մեր նախորդ թիւով, վերջին պահուն քանի մը տողով անդրադարձած էինք այն ոճրափորձին, որ գործուած էր Մարտ 11ի առաւօտը Մատրիտի կեդրոնական կայարանը եւ առաջին լուրերու համաձայն 60 մեռեալ կար: Ժամերու ընթացքին, պատկերը աճուր համեմատութիւններու հասաւ: Հաստատուեցաւ որ ոչ միայն Սպանիոյ, այլեւ Եւրոպայի ամէնէն արիւնալի ոճրափորձն է որ գործուած էր եւ զոհերու թիւն ալ շատ մեծ էր քան ինչ որ կը նախատեսուէր: Մարտ 12ին տրուած թիւերն ալ՝ 198 մեռեալ, աւելի քան 1400 վիրաւոր վերջնական բնոյթ չունէին: Վիրաւորներու մէջ կային շատ ծանրօրէն վիրաւորուածներ, ինչ որ պիտի բարձրացնէր մեռեալներու թիւը:

Անմիջականօրէն, Ներքին նախարարը արարքը վերագրեց ԷԹԱ–ի, այսինքն պասք ծայրայեղական զինեալ շարժումին: Ժողովուրդն ալ նոյն հակազդեցութիւնը ունէր: Ցոյցեր ալ եղան ամբաստանելով ԷԹԱ–ն, քանի գործածուած պայթուցիկներն ալ կը յիշեցնէին ԷԹԱ–ի գործելակերպը: Բայց, նոյն իրիկունը, երկու դէպքեր կը պատահէին, որոնք շփոթութիւն ստեղծած էին: Մատրիտի արուարձաններէն մէկուն կայարանին մօտ, բեռնատար կառքի մը մէջ կը գտնուէին եօթը պայթուցիկներ եւ Գուրանի պատուիրաններ: Լոնտոնի Ալ-Քոտս Ալ–Արապի թերթն ալ կը յայտարարէր թէ Ալ-Քաիտայի վերագրուած զեկոյց մը ստացած էր, ուր ան կը ստանձնէր Մատրիտի ոճրափորձերը (նաեւ Պոլսոյ): Հոն գրուած էր՝ «մահուան զումարտակը յաջողեցաւ մուտք գործել եւրոպացի խաչակիրներու սիրտը եւ ցաւագին հարուած մը հասցուց խաչակիր զինակցութեան՝ Սպանիոյ»:

***

Յիշենք նախ որ յաջորդական պայթումները պատահեցան առաւօտեան ժամը 7.30ին, երբ արուարձաններու կառախումբեր, աշխատաւորներով, Մատրիտ կը հասնէին, ինչ որ կը բացատրէ զոհերու թիւը, նաեւ արարքին բուն նպատակը՝ շատ մարդ մեռցնել: Այս նպատակը շատ չի յարմարիր ԷԹԱ–ի, որու ցարդ ամէնէն արիւնալի արարքը գործուած էր 1987 Յունիս 19ին, Պարսելոնա եւ 21 մեռեալ պատճառած: Բայց եւ այնպէս, Ներքին նախարարը չանտեսելով հանդերձ Ալ–Քաիտայի պարագան, նախապատուութիւն կու տայ ԷԹԱ–ի վարկածին:

Երկրին մէջ յուզումը եւ վրդովումը շատ մեծ են: Եռօրեայ սուգ հռչակուած է, բոլոր դրօշակները կէս պարզուած են (նաեւ Շիրաքի հրահանգով Ֆրանսայի մէջ, երեք օր) եւ բացառիկ երեւոյթ մը՝ Խուան-Գարլոս թագաւորը ելոյթ կ'ունենար, կոչ ընելով միասնականութեան եւ վճռակամութեան, պայքարելու համար ահաբեկչական բարբարոսութեան դէմ: Անոր ալ հրաւիրեց ժողովուրդը հաւաքուելու Մարտ 12, ժամը 19ին, բոլոր քաղաքներուն մէջ, լոզունգ ունենալով՝ «Զոհերու կողքին, Սահմանադրութեան հետ, ահաբեկչութեան պարտութեան համար»:

***

Երկրէ երկիր յուզումն ու վրդովումը մեծ էին: Շիրաք հեռաձայնած էր Խուան-Գարլոսի եւ ցաւակցութիւն յայտնած, Մեծն–Բրիտանիայէն Թ. Պլէր կը շեշտէր ահաբեկչական սպառնալիքը որու հետ պէտք է ճակատիլ, Գերմանիա, Փորթուկալ, Պելժիա, Ռուսաստան, ԱՄՆ, ՄԱԿ, Իսրայէլ նոյնպէս ընդվզած են: Ինչ որ գործուած է Մատրիտ ամէնէն զազրելի ոճիրն է, զոր ոչ մէկ դատ կրնայ արդարացնել:

***

Արարքը կը պատահէր երեսփոխանական ընտրութենէն երեք օր առաջ (Մարտ 14) եւ նոյն օրը քաղաքական բոլոր հոսանքները կը դադրեցնէին ընտրապայքարը:

***

Գլխաւոր հարցը կը մնայ ճշդել այս սպանդին հեղինակը՝ ԷԹԱ՞ թէ Ալ–Քաիտա: Եւ ըստ ինքնութեան, դրդապատճառն ալ կը փոխուի: Թուականն ալ պատճառ է որ յիշուի Սեպտ. 11ը եւ Սպանացին ըսէ՝ «մեր Սեպտեմբեր 11ն է»: Ալ-Քաիտայի պարագան կրնայ բացատրուիլ Սպանիոյ բռնած դիրքով ԱՄՆ–ու կողքին, Իրաքի պատերազմին մէջ: Եւ Ալ-Քաիտայի վարկածը պատճառ եղած է նաեւ որ ամերիկեան սակարանը ըդգալի անկում կրէ նոյն օրը:

***

ԷԹԱ–ի վարկածն ալ արհամարհելի չէ, ընդհանրապէս ան կ'ուզէ իր ներկայութիւնը զգալի դարձնել ընտրութիւններու առեն, բայց արարքին ծաւալը հարցականներ կը դնէ: Պասք անկախապաշտ ձախին՝ Պաթասունայի բանբերն ալ յայտարարած է.– «Պասք անկախապաշտ ձախը չի մտածեր նոյնիսկ ԷԹԱ–ին ներկայութեան վարկածը Մատրիտ պատահածին մէջ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՅԼԱԽՈՀՆԵՐ խիստ կերպով կ'արտայայտուին «Պուտին սիսթեմ»ին մասին, որ Սերգէյ Կովալեւի համար «փոխակերպուած խորհրդային վարչակարգ մըն է»: Կովալեւ գլուխն է Մեմորիալ շարժումին եւ կը շարունակէ պաշտպանել Մարդկային իրաւունքները: 1974ին, եօթը տարի արգելափակման դատապարտուած է «հակախորհրդային քարոզչութեան» մեղադրանքով: Այսօր 74 տարեկան է եւ կ'ըսէ թէ վերադարձ մը չէ խորհրդային վարչակարգին, այլ տեսակ մը վերադարձ, բայց ոչ խորհրդային ժամանակաշրջանին: Կարելի չէ, կ'աւելցնէ, երկու անգամ նոյն գետը մտնել: Հարցը իշխանութիւնը չէ, այլ ընկերութիւնը: Ազգային իսկական ամօթ մըն է տեսնել ՔԱ–ԿԷ–ՊԷ–ի գնդապետ մը որ կը գրաւէ Նախագահի աթոռը, բայց վատթարագոյնն այն է, որ ընտրողները, գիտակցօրէն իրեն պիտի քուէարկեն: Կրեմլինի համար աշխատող քաղաքական սենարիօներու հեղինակները, բոլոր ալ ՔԱ–ԿԷ–ՊԷ–ն եկած են: Մոնտի մէջ լոյս տեսած յօդուածին (Մարտ 12) կ'ընկերանայ Կովալեւի եւ Սախարովի այրիին՝ Էլէնա Պոնէրի նկարը:

«ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԵՐԵՐՈՒՆ ՃԱՀՃՈՒՏԸ»

Ղարաբաղի հրադադարին մօտալուտ տասնամեակին առթիւ Մինսկի խումբին Ռուսաստանի նախկին նախագահ Վլ. Կազիմիրով այս խորագիրով էջ մը ստորագրած է «Ազատ Արցախ» օրաթերթին մէջ (Մարտ 11): Ան որպէս բանակցային հոլովոյթին մօտէն ծանօթ դէմք, կ'ըսէ թէ հակամարտութեան առնչըւած իրավիճակը երբեք այսքան խառնաշփոթ ու անհամակարգ չէ եղած: Կը ծանրանայ Բաքուի պարզած հակասական կեցուածքին վրայ. Նախապէս կը պնդէին թէ իրենց համբերութիւնը անսահման չէ, այսօր շտապելու հարկ չեն տեսներ: Ի. Ալիեւ մոռնալով հօրը քաղաքական գիծը շարունակելու խոստումները, հասկցած ըլլալով որ Ղարաբաղի կորուստին հաշտուելու ուժ չունի, նախընտրած է անցեալի հիմերով չշարունակել Ռ. Քոչարեանի հետ Փարիզի ու Քի Ուէսթի մէջ սկսած բանակցութիւնները: Իր Արտաքին գործերու նախարարն ալ առաջարկած է բանակցութեան սկսիլ զերոյէն, բայց ոչ ոք գիտէ թէ ո՛ւր է այդ զերօն: Ի. Ալիեւ նաեւ դէմ է փոխադարձ զիջումներու, ինչ որ չէ ըրած հայրն անգամ: Ու ի յայտ կու գայ Հայերու դէմ տնտեսական, ռազմական մրցակցութեան մէջ իրողական յաղթողի կեցուածքով: Մինչդեռ, կ'ըսէ ռուս դիւանագէտը, նախապէս որպէս անզիջող եւ անհանդուրժող աւելի մեղադրուողը Ռ. Քոչարեանն էր:

Կացութեան ներկայի խառնակութեան մէջ պարզ կը նկատէ որ ո՛չ Երեւանը, ոչ ալ Բաքուն կրնան լուծումի իրենց ձեռնտու տարբերակը դիմացինին պարտադրել: Այդ տարբերակները անցեալին եւս բեւեռային էին, բայց ոչ այսօրուան չափ իրարմէ հեռու:

Կազիմիրով ելքը կը տեսնէ բանակցութեան դանդաղ, բայց ապահով ընթացքին մէջ: Մոռնալով զերոյական մեկնակէտը, պէտք է, կ'ըսէ, վերադառնալ բոլոր կողմերու լիազօր պատուիրակութիւններուն միջեւ պարբերական բանակցութեան կայուն հոլովոյթին: Աւելի արդիւնաւոր կը նկատէ պարզէն դէպի բարդը երթալը, քան՝ բոլոր խնդիրները մէկ հարուածով լուծելու փորձը: Այդ ընթացքին մէջ կարեւոր է որ կողմերը առնուազն միջնորդներուն չափ ջանք ընեն խաղաղութեան հասնելու: Ունենան խնդրին աւելի լուրջ մօտեցում: Այս կէտերը անհրաժեշտ է որ ըմբռնեն կողմերը, որոնք լուծումի երկարատեւ անելը այսօր հասցուցած են երերուն ճահիճի մը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ ԵՒ ՀԱՅ ԶՈՀ

«Լոս–Անճըլըս Թայմզ» թերթին Մարտ 10ի տեղեկատուութեան համաձայն, հայ երիտասարդներու նոր ընդհարում մը աւարտած է մէկ հոգիի մահով: Այս մէկը վերջին օրերու երկրորդ դէպքն է. քանի մը օր առաջ ալ հանրավաճառատան մը մէջ ծագած վէճի մը ընթացքին Հայ մը 20 տարեկան հայ երիտասարդ մը սպաննած է: Երեւոյթը իրենց նոր միջավայրին համարկուելու Հայերու մինչեւ այ–

(Շար.ը Դ. էջ)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՆՈՐ ՓՈՒԼ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). –

Միասնական ուղղագրութեան համար շարժումը, հետզհետէ ընդլայնուելով ու յստակուելով, եթէ տակաւին վերջնական հանգրուանի չի հասել, յամենայն դէպս արձանագրել է լուրջ ընդհանրութիւններ Սփիւռք–Հայրենիք փոխյարաբերութիւնների մէջ: Սա կարեւոր իրողութիւն է՝ տարբեր պայմաններում զարգացած միեւնոյն երեւոյթները փոխադարձաբար ճանաչելու եւ ճշգօրէն ըմբռնելու տեսակէտից:

Նաեւ ա՛յս իմաստով արժէքաւոր է անցեալ տարուայ «Բագին»ի «2. Գարուն-2003» թիւը, որի էջերի մէկ քառորդը յատկացուած է ուղղագրական հարցին:

Ամսագրի կազմին դրոշմուած է Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Վեհափառի խօսքը՝ «Ուղղագրութեան մասին» խորագրով(*) ուր խտացեալ չեշտուած է հարցի պատմութիւնը. «Լուրջ պատճառ մը չկար 15 դար գոհացուցիչ կերպով ծառայած ուղղագրութիւնը հիմնականօրէն փոխելու 1922ին: Լուրջ պատճառ մը չկայ միասնականութեան շաղախ դառնալու կոչուած աւանդական ուղղագրութեան չվերադառնալու հիմա, անկախ գոյութեան և ազգակերտումի այս օրերուն»:

Հայ մարդու եւ գրագէտի համերաշխութեան հաճելի զգացումով է, որ մէկից աւելի անգամներ լռելեայն անդրադարձել ենք «Բագին»ի այս բաժնին: Ու հիմա հարկաւորութիւն զգացինք ընդհանուրի ուշադրութեան ներկայացնել մէկ-երկու նկատառում այս բաժնի նիւթերի մէջ արծարծուած մէկ-երկու տեսակէտի վերաբերեալ:

Զենք կարծում, թէ կարող է լինել մէկը, որը չհամաձայնի Շահնդուխտի «Մեր ուղղագրութիւնը» վերնագիրը կրող յօդուածի հետեւեալ խօսքերի հետ. «Համերաշխութեան ոգին պէտք է առաջնորդէ մեր լեզուին երկու ճիւղերուն տէրերը, որպէսզի ուղղագրական դատը դրուի ճիշդ հունի մէջ» (էջ 125):

Իսրովսանն որոշակիացնելով հարցը համերաշխութեամբ դիտարկելու կերպը, Շահնդուխտը քիչ անց շարունակում է.

«Ու հիմա, մեր համեստ կարծիքով, լուծման լծակները կը գտնուին հասուն եւ անկաշկանդ միտքի տէր Հայաստանի թէ Սփիւռքի հայագէտներուն մօտ, որոնք ձեռք-ձեռքի՝ պէտք է միանան կլոր սեղանի մը շուրջ եւ անկեղծօրէն վերաքննեն հարցը արդարամտութեամբ եւ ոչ՝ կողմնակալութեամբ, քաջաբար ըսեն, թէ երէկ մենք մրրկաւ էինք բաժնուած, իսկ այսօր մրրիկները հեռացած են, ուրականներ չեն փչեր, հետեւաբար մեր աշխարհի զօվասուն զեփիւռներուն շոյանքին յանձնուած, ճշդենք ճշմարիտը, որուն անունն է *Մեսրոպեան ուղղագրութիւն*»:

Այո՛, երէկ մեզ իրարից զատող մրրիկներն այսօր «հեռացած են, ուրականներ չեն փչեր», *բայց պէտք է իրատես լինենք այս հարցում եւ ասենք, որ մրրիկներն անցել են ոմանց գլխի վրայո՛վ, իսկ ոմանց էլ, աւաղ, գլխի միջով: Եւ, ուրեմն, զարմանալի չէ, որ վերջիններս դեռ չեն յաղթահարել մրրիկների թողած հարկադրական ահը, դեռ չեն համարձակուել՝ անկաշկանդ լինելու չափ:*

Եւ սա՝ դժբախտութեան մի մասն է միայն:

Պակաս կարեւոր չէ նաեւ այն ցաւալի իրողութիւնը, որ մրրիկներից դեռեւս չսթափուած, ամենաբարձր կոչումների ու դիրքերի տիրացած հայագէտների ձեռքում է, որ տակաւին պահպանւում են այն լծակները, որոնց միջոցով այսօր էլ, ինչպէս երէկ, որոշւում է ուղղագրութեան ճակատագիրը: Որոշւում է այնպէս, որ ի չիք են դառնում ազգային ուղղագրութեան վերահաստատումը պահանջողների բոլոր ջանքերը թէ՛ կլոր սեղանների, թէ՛ գիտաժողովների եւ այլ միջոցառումների, թէ՛ մինչեւ անգամ Հայաստան – Սփիւռք համաժողովների ժամանակ:

Որքան էլ նրբանկատ լինի Շահնդուխտը եւ բաւարարուի սոսկ նշելով, թէ հարցը պէտք է վերաքննել «արդարութեամբ եւ ոչ՝ կողմնակալութեամբ», *միեւնոյնն է, հայագէտների շրջանում կողմնակալութիւնն իր դերը կատարում է, ինչպէս որ կատարել է միշտ:*

Ուստի պէտք է արժանին հատուցել «Բագին»ին, որ տուել է արդարամտութեան եւ անկողմնակալութեան օրինակը՝ փորձելով ի լոյս հանել մի երեւոյթ, որը հայրենի իրականութեան մէջ ամէն կերպ աշխատում են չտեսնելու տալ:

Ծանօթանանք «Բագին»ի մեկնաբանութեանը, որ կրում է «Ակադեմիկոսներու հակասութիւններէն» խորագիրը: Այդտեղ կարդում ենք.

«Երէկ այնպէս, այսօր այսպէս զարգացումներու յաճախ հանդիպեցաւ հայ մարդը, մասնաւորաբար համայնավար լուծը թօթափած եւ անկախութեամբ շնչող որոշ մարդոց մօտ, բայց մինչ ուրիշներ բռնօրէն պարտադրուածը բեռնաթափելու կը միտին, ակադեմիկոս Գ. Ջահուկեան ազատութեան օրերուն կառչած կը մնայ բռնակալութեան օրերուն եւ բռնութեամբ պարտադրուածին:

Ընթերցողը ակադեմիկոս Ջահուկեանի կեցուածքին յար եւ նման կեցուածք մը մատնած ուրիշ ակադեմիկոսի մը եւս հանդիպեցաւ վերջերս, նորոգ հանգուցեալ Լեւոն Հախվերդեանին, որուն ուղղագրական բարենպաստ տեսութիւններուն հայ մարդը առնուազն երեք անգամ հաղորդուելէ ետք, չորրորդին ափ ի բերան մնաց, երբ առաջին երեքին տրամագծօրէն հակառակ դիրքէ մը սկսաւ քուէն տալ անբարենպաստին» («Բագին», էջ 133):

Անկեղծ ասած, մեր շրջանակն ամենեւին ափ ի բերան չմնաց Լեւոն Հախվերդեանի կեցուածքից, երբ նա, իշխանափոխութիւնից անմիջապէս յետոյ, ուղղագրութեան վերաբերեալ նախկինում արտայայտած իր կարծիքներից հարիւր ութսուն աստիճան շուռ եկաւ: Այդ ժամանակ, Գիտութիւնների Ակադեմիայի միւս թղթակից-անդամների հետ մէկտեղ, վերադասի հրամանով, նա նոր էր նշանակուել ակադեմիկոս: (Յիշենք, ի դէպ, որ թղթակից-անդամներին առանց քուէարկութեան ակադեմիկոսութիւն շնորհելու այդ հրամանի դէմ ծառացաւ Ակադեմիայի նախագահ Վիկտոր Համբարձումեանը): Նորադիր ակադեմիկոսն ընկաւ հասարակական գիտութիւնները ներկայացնող կոփուած աբեղեանախմ ակադեմիկոսների շրջապատը: Այստեղ նրան հասկցրին, որ պէտք է նախ եւ առաջ հրաժարուի «սատանայից եւ ամենայն խաբէութիւնից նորա»: Եւ ասացին, որ նոյն այն ոգեւորութեամբ, որով տարիներ ի վեր, ինչպէս նաեւ 1981ի Ապրիլին կայացած Գրողների 8րդ համագումարում հանդէս է եկել յօգուտ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնման, այսուհետ պիտի հանդէս գայ այդ ուղղագրութեան եռդարձը այպանելով, այդ եռդարձի ջատագովներին ամէն ձեւի պախարակելով: Ահա՛, ասացին, տասնմէկ Մեսրոպեանականներ մամուլում դրօշ են պարզել՝ «Յանուն Մեսրոպեան ուղղագրութեան»: Պէտք է այս նոր իշխանութիւնների եւ Մեսրոպեան ուղղագրութեան պաշտպանների միջեւ խրել առաջին սեպը:

Եւ Հախվերդեանը հանդէս եկաւ մամուլում՝ գրելով «Բագին»ի ներկայ քննադատութեան առարկան հանդիսացող ծրագրային մեղադրութիւնը:

«Լեւոն Հախվերդեանի խնդրոյ առարկայ գրութիւնը կը կոչուի "*Մտաւորական մարդիկ էք, գոնէ դուք ձեզ պարկեշտ պահեցէք*", որ "*Հայաստանի Հանրապետութիւն*" թերթին (23 Յունուար 1998) մէջ լոյս տեսնելէ ետք անցաւ նաեւ 2000 թուականին լոյս տեսած իր "*Մենք եւ մեր դժուար օրերը*" անուն հատորին մէջ» («Բագին», էջ 134):

Ի՞նչ մեղք էին գործել այն տասնմէկ «մտաւորական մարդիկ», որոնց պարկեշտութեան դասեր տալու ծանր բեռը «պարկեշտօրէն» յանձն էր առել Հախվերդեանը: Այդ մարդիկ մայր թերթում հանդէս էին եկել հայ մարդու հոգուց ու մտքից բխող կարգախօսով՝ «Յանուն Մեսրոպեան ուղղագրութեան»: Եւ իրենց յօդուածում պարզ ու յստակ շարադրանքով, գիտականօրէն եւ հայօրէն հիմնաւորել էին Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձի անհրաժեշտութեան գաղափարը:

Հախվերդեանը հաշուի չէր առել, որ ակադեմիկոս լինելը բաւական չէ՝ 1600-ամեայ գիտական անթերի կառոյց հանդիսացող Մեսրոպեան ուղղագրութեան վրայ սուր ճօճելու, այդ կառոյցի պաշտպանների վրայ մատ թափ տալու համար: Նա չունէր եւ չէր կարող ունենալ որեւէ հիմնաւոր ասելիք: Նրա ասելիքը տասնմէկ մտաւորական մարդկանց նախատինք տալն էր, միակ բանը, որ նա կարողանում էր անել, եւ անում էր գիտական աշխարհում անընդունելի սկզբունքով: Օրինակ, ասում էր, թէ Գէորգ Ջահուկեանը «ոչ միայն յօդուածներ է ստորագրել, այլեւ գրքոյկ է գրել, նոր ուղղագրութեան կողմնորոշման օգտին՝ "*Հարկ կա՞յ արդեօք փոխել մեր ուղղագրութիւնը*" վերնագրով (1996): Եւ դուք այդ հմտալից աշխատութի՞ւնն էք համարում "*բոլորովին սխալ, հիմնազուրկ եւ ապագիտական*": Ջահուկեանը ձեռից գնացել է, ի՞նչ է: Անյարմար է, պարոններ, խիղճ ու պարկեշտութիւն ունեցէք»:

Տասնմէկ պարոններն, ի հարկէ, շատ լաւ հասկանում էին եւ հիմա էլ հասկանում են, որ պարկեշտութիւն բոլորովին չի նշանակում ոեւէ անհատի, այդ թւում եւ ակադեմիկոս Ջահուկեանի կոյր պաշտամունք, ինչը ոչ մի կապ չունի գիտական չափանիշների հետ: Աբեղեանական ուղղագրութեան օգտին ակադեմիկոս Ջահուկեանի գրած յօդուածներն ու գրքոյկը ոչ մի օրէնքով անքննադատելի համարուած չեն, եւ դրանք քննադատելը երբեք անպարկեշտութիւն չէ: Այն էլ ասենք, որ լուսարձակի տակ առնուած պարոնները լաւ գիտէին եւ գիտեն, որ վերոյիշեալ յօդուածներն ու գրքոյկը չեն, որ իրականում կազմում են անուանի ակադեմիկոս Գէորգ Ջահուկեանի լեզուագիտական գործունէութեան հիմնական ձեռքբերումը:

Հախվերդեանի յօդուածին հիմնաւոր հակահարուած է տրուած Գէորգ Տէր-Վարդանեանի «Խոհականութիւն ի տեղի խորխտաբանութեան» խրոխ հմտալից յօդուածում («Հայաստանի Հանրապետութիւն», 30 Յունուարի 1998): Ուստի, առ ի տեղեկութիւն «Բագին»ի ընթերցողների (Հայաստանցիները դա գիտեն), մեզ մնում է անդրադառնալ այն ցուցակին, որ Հախվերդեանը կցել էր իր յօդուածին, եւ յիշեցնել, թէ ի՞նչ տեղի ունեցաւ այդ ցուցակի հրապարակումից յետոյ:

«Մտաւորական մարդիկ էք, գոնէ դուք ձեզ պարկեշտ պահեցէք» վերնագիրը կրող իր մեղադրական յօդուածի վերջում Լեւոն Հախվերդեանը զետեղել էր իր եւ իւրայինների համար ամենակարեւորը՝ տասնմէկ մտաւորական մարդկանց մանրամասն ցուցակը՝ ի տես եւ առ ի գիտութիւն նոր իշխանութիւնների: Ահա՛ թէ Հախվերդեանն ինչ խօսքերով է ներկայացրել այդ ցուցակը: Նա գրել է.

«Սրանց անունները թուելն անհրաժեշտ է, որ երեւայ թէ ում դէմ է մեր խօսքը. Գէորգ Տէր-Վարդանեան – Հայաստանի ազգային գրադարանի տնօրէն, Յակոբ Աւետիքեան – "Ազգ" թերթի գլխաւոր խմբագիր, Հենրիկ Բախչինեան – բանասիրական գիտութիւնների թեկնածու, Արամ Գորոյեան – տեխնիկական գիտութիւնների թեկնածու, Սուրէն Դանիէլեան – գրականագէտ, պրոֆեսոր, Միքայէլ Հայրապետեան – բանասիրական գիտութիւնների թեկնածու, դոցենտ, Աշոտ Մաշուրեան – ԵՊՀ դոցենտ, մաթեմատիկոս, Ռազմիկ Մարկոսեան – Երեւանի գիւղակադեմիայի պրոֆեսոր, Ջանի Միրզաբէկեան – բանասէր, պրոֆեսոր, ՀՊՃՀ լեզուների ամբիոնի վարիչ, Լեւոն Միրիջանեան – "Հայ դպրութիւն" ընկերութեան նախագահ, բանաստեղծ, Բագրատ Տէրտէրեան – աշխարհագրական գիտութիւնների թեկնածու»:

Ընթերցողն անշուշտ հասկանում է, թէ ի՞նչ նպատակ էր հետապնդում «Սրանց *անունները թուելը*»: *Այդ նպատակով տարուած, պարկեշտութեան դասեր տուողը մոռացել էր, որ մարդկանց մասին է խօսքը, եւ ուրեմն պէտք է գրել «Նրանց անունները թուելը»:*

Ինչքան էլ որ իշխանափոխութիւնը հրամանատարական աթոռներին բազմեցրած լինէր Լեզուին եւ Մշակոյթին ոչ մօտ անձանց, նրանք, յամենայն դէպս, հալած իւղի տեղ չընդունեցին ակադեմիկոս այրերի ամբաստանութիւնները: Բայց մէկ-երկու անհարկի միջամտութիւն, այնուամենայնիւ, արեցին: Գէորգ Տէր-Վարդանեանին ազատեցին Ազգային գրադարանի տնօրէնի պաշտօնից, Վալերի Միրզոյեանին՝ Լեզուի պետական տեսչութեան պետի պաշտօնից: Այս միջամտութիւնները յարուցեցին Հայրենի եւ սփիւռքահայ մտաւորականութեան լուրջ դժգոհութիւնը: Մնացած ինն հոգին իւրատեսակ «վերապրածներ» եղան:

«Ակադեմիկոսներու հակասութիւններէն» վերնագիրը կրող «Բագին»ի մեկնաբանական յօդուածը վերջանում է այսպիսի տողերով.

«Գէորգ Ջահուկեանի եւ Լեւոն Հախվերդեանի պէս մարդիկ եղան Հայաստանի մէջ, որոնք բոլշեւիկեան հեղձուցիչ օրերուն աւելի առողջ կը մտածէին, քան ազատ մտածումի պայմաններ ստեղծած մթնոլորտին մէջ:

Մենք դիւրին չենք դիտեր հակասական այս երեւոյթը եւ հաճոյքով չէ, որ նման մարդոց ելոյթները ուշադրութեան կ'ընծայենք» (էջ 134):

Անկեղծ ասած, մենք նոյնպէս տհաճ վերյուշի զգացումով անդրադարձանք մեր գիտական այրերի այս հակասական վարք ու բարքին, եւ եթէ անդրադարձանք, ապա մէկ-երկու կարեւոր ճշմարտութիւններ ընդգծելու համար միայն:

«Բագին»ը, իր այլ հրապարակումների կողքին, 105րդ էջում, զետեղել է Մալխասեանի մեղայականների մի փունջ՝ «Պօղոս Մակինցեանի ապաշաւը» վերտառութեամբ: Այդ փնջի մէջ են մի քանի դառը ճշմարտութիւններ, որ մամուլում («Մարտակոչ», 1926) Պօղոս Մակինցեանը խոստովանել է Մեսրոպեան ուղղագրութեան կասեցման չարաբաստիկ ռեֆորմից ընդամէնը չորս տարի անց: Առաւել հետաքրքրական են դրանցից հետեւեալ երեքը.

«Մենք կատարելապէս համոզուած ենք, որ ընդունուած ռեֆորմը մեզ խզեց, անջատեց արտասահմանի հայկական տարրերից:

Մեր ընկերները հաղորդում են, որ մեր խորհրդային հրատարակութիւնները չեն տարածւում ուղղագրական պատճառով: Հէնց այս մի հանգամանքն այնքան ծանրակշիռ է, որ հարկադրում է նոր ուղղագրութիւնը վերացնելու մէջտեղից: Որովհետեւ պարզուեց, որ յօգուտ այս ուղղագրութեան արած մեր ամբողջ պրոպագանդը վիժեց:

Հայ խորհրդային իշխանութեան չորրորդ տարեդարձի մեր այս տօնը ամենեւին մթագնած չենք լինի՝ խոստովանելով անյաջողութիւնը ուղղագրական ռեֆորմի գործում»:

Այս խոստովանութիւնները բաւական են՝ պատկերացում կազմելու համար, թէ նոր ուղղագրութիւն յօրջորջուածն ի սկզբանէ ինչպիսի պատուհաս է եղել եւ ինչպիսի բախտախնդրութեամբ է փաթաթուել մեր ժողովրդի վզին:

Մակինցեանի այս խոստովանութիւնները, իրենց տեսակի մէջ եզակի լինելով, այսօր մեզ ներկայանում են ոչ միայն իբրեւ կարեւոր զղջումի արտայայտութիւններ: Այդ խոստովանութիւնների մէջ փոքր ի շատէ խորամուխ լինելը, նախ, զարմանք է յարուցում: Զար-

մանք՝ կապուած խոստովանողի մարդկային նկարագրի հետ։

Արդեօ՞ք Մակինցեանը լիովին գիտակցում էր, թէ ինչ կրակի հետ է խաղում՝ թուարկելով նոր ուղղագրութեան պատճառած չարիքները եւ եզրակացնելով, թէ «յօգուտ այս ուղղագրութեան արած մեր ամբողջ պրոպագանդը վիժեց»։ Եթէ իրօք գիտակցում էր, ապա պէտք է ընդունենք, որ իրաւ մտաւորական էր, եւ այս խոստովանութիւնները պատիւ են բերում նրա անուանը։

Ցիրաւի, ոչ միայն արտակարգ արիութիւն, այլեւ ինքնազոհողութեան յանձնառութիւն էր պէտք՝ Մոսկուայի գաղտնի հրահանգներով սկսուած (Մակինցեանը դա չիմանալ չէր կարող) եւ ամբողջ երկրով մէկ ընթացող ուղղագրական շարժումը Խորհրդային Հայաստանում տապալուած յայտարարելու համար։

Եթէ ընդունենք, թէ Մակինցեանը չէր գիտակցում իր խոստովանութիւնների ահաւոր վտանգաւորութիւնը, եւ այս խոստովանութիւնները սոսկ բոպէների ազդեցութիւն են, ապա դարձեալ չի ժխտւում նրա քաղաքացիական արիութիւնը եւ խղճի մտօք գործելու դրուատելի ունակութիւնը։ Միայն թէ, երկու դէպքում էլ, պարզ երեւում է Մակինցեանի խաբուած մտաւորական–գրականագէտ և մոլորեալ պետական–կուսակցական աշխատող լինելը։

Ինչի՞ վրայ էր Մակինցեանի յոյսը, ամենայն հաւանականութեամբ՝ կուսակցութեանը եւ խորհրդային իշխանութեանը ազնուօրէն նուիրուած լինելու մէջ։ Եւ սա էլ նրա, ինչպէս եւ նրա նման միլիոնաւոր մարդկանց, մեծագոյն ողբերգութիւնն էր։

Կարելի է ամենայն վստահութեամբ ասել, որ 1938 թուականի քաղաքական ահաւոր սպանդին Պօղոս Մակինցեանի զոհ գնալու տեսական «հիմքերի» մէջ այս խոստովանութիւնները առաջնահերթ դեր են ունեցել։ Մեր ենթադրութիւնը համոզիչ է թւում նրանով, որ յիշեալ խոստովանութիւնները ամենավերեւներում դրական վերաբերմունքի չարժանացան։ Նոր ուղղագրութեան աւերուածութիւնները շարունակուեցին՝ աւելի ու աւելի սաստկանալով, եւ հասարակութեան մէջ մնացած սարսափը մինչեւ մեր օրերը հասցրեց «ուղղագրութեան հարցը քաղաքական հարց է», այսօր արդէն բացարձակ նողկանքի զգացում առաջացնող արտայայտութիւնը։

Եթէ մարդկային մտածողութեան անկնկալ փոխարկումները բռնատիրութեան դարաշրջանում պայմանաւորուած էին քաղաքական շարժառիթներով, ապա ա՛յլ է իրավիճակը մեր օրերում, երբ այդ փոխարկումը շարունակւում է բոլորովին ուրիշ հիմքի վրայ։ Ո՞րն է այդ հիմքը։

Արդէն չօչափուեց հասարակական – գիտական շատ ցաւոտ մի խնդիր․ գիտութեան մշակը երբեք առաջեալ էր ճշմարիտ գիտութեան․ բայց ահա, մէկէն, դառնում է կատաղի հակառակորդ երէկուայ իր համոզմունքների։

Այս երեւոյթն ունի անհատներից ե՛ւ ներս, ե՛ւ դուրս գտնուող պատճառներ։

Կայ հին միասացուածք՝ «Վատ զինուոր է նա, ով գեներալ դառնալ չի ուզում»։ Այս նոյն մտայնութեամբ երեւի կարելի է նաեւ ասել, թէ վատ գիտնական է նա, ով ակադեմիկոս դառնալ չի ուզում։

Թո՛ղ, ուրեմն, ուզելը, ակադեմիկոսութեան ձգտելը համարուի միանգամայն մարդկային ու բնական։

Բայց նոյնքան բնակա՞ն են, արդեօք, դառնալո՛ւ պայմանները։ Այդ պայմաններն արդեօ՞ք այնպիսին են, որ երաշխաւորում են գիտնականի անկաշկանդ մտածողութիւնը նրա՝ ակադեմիկոս դառնալուց յետոյ եւս։

Դժբախտաբար, այս հարցին հնարաւոր չէ դրական պատասխան տալ, որովհետեւ պարզ ու որոշ յայտնի է, օրինակ, հետեւեալը։ Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի հասարակական գիտութիւնների գծով ակադեմիկոսները, բացառութեամբ մէկ–երկու հոգու, ոչ մի դէպքում ձայն չեն տալիս անգամ ամենաարժանաբար լեզուաբանին, գրականագէտին, բանասէրին կամ ուեւէ մէկին, եթէ նա ազգային ուղղագրութեան (ինչպէս նաեւ ազգային պատմագրութեան) վերականգնման կողմնակից է։

Սա այսպէս է, եւ սրա դէմ ոչինչ անել հնարաւոր չէ։

Ուրեմն ի՞նչ անի նա, ով իրապէս արժանի է ակադեմիկոսի քղամիդ կրելու պատուին եւ տոգորուած է այդ կոչմանը հասնելու ազնիւ մղումով։ Արդեօ՞ք նրան չի մնում միայն մէկ ճանապարհ՝ սեփական այս կամ այն կարծիքից հրաժարուելու ճանապարհը։

Եւ քանի որ սա այսպէս է մեր բոլորի կամքից անկախ, մենք պարտաւոր ենք լինել իրատես, եւ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաստատման յոյսը, բարի կամեցողութեամբ կամ ազնիւ միամտութեամբ, չկապել միայն հայագէտների հետ, նոյնիսկ եթէ խնդրի «լուծման լծակները կը գտնուին հասուն և ան_ կաշկանդ մտքի տէր Հայաստանի թէ Սփիւռքի հայագէտներուն մօտ»։

Մենք յարգում ենք հայագէտներին, ընդունում ենք, որ ուղղագրութիւնը գիտութիւն է, սակայն գիտենք նաեւ, որ ուղղագրութիւնը խորապէս ազգային երեւոյթ է, իր էութեամբ՝ միանգամայն ինքնագոյ մի երեւոյթ, որ սեփականութիւնն է ամէն Հայի, եւ Հայութեան ընդհանրական կամքն է, որ պիտի լուծի գործեան հանգոյցը։

Լ. Մ.

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Մէջբերումը առնուած է «Յառաջ»ի 2002 Մայիս 18/19ի թիւէն որ լայն չափով յատկացուած էր ուղղագրութեան անյետաձգելի վերադարձին։ Այդ թիւին մէջ կոչ–դիմումներ ստորագրած էին Արամ Ա.ի հետ Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը, Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհանուր աբբահայր Հ. Եղիա Քիլաղպեանը եւ Սփիւռքի 34 գրողներ, մտաւորականներ։

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Յակոբ հիւանդանոցին մէջ Շիշլիի քաղաքապետութեան կողմէ շինուած նոր վերելակի բացումը կատարուած է Շաբաթ, Փետր. 28ին։ Ժամը 15ին ժամանած են քաղաքապետը Մուսթաֆա Սարըկիւլ եւ իր կցորդը՝ Վազգէն Պարըն։ Առաջին խօսք առնողը եղած է հիւանդանոցի հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Կրեկուար Աքան, որ յայտնած է թէ քաղաքապետարանը միշտ նեցուկ կեցած է հիւանդանոցին եւ շնորհակալութիւն յայտնած քաղաքապետին։ Ապա, հայերէն ուղերձ մը կարդացած է Վազգէն Պարըն, յայտնելով թէ քաղաքապետին հետ միշտ խնամք պիտի տանին համայնքին հարցերուն եւ կարիքներուն։ Վերջին խօսողը եղած է քաղաքապետը։ Ան շեշտած է որ քաղաքապետութիւնը անհրաժեշտ աջակցութիւնը կու տայ բոլոր հաստատութիւններուն, առանց խտիր դնելու անոնց միջեւ։ Աւելցուցած է նաեւ որ նոր ընտրութենէն ետք, Վազգէն Պարըն աւելի լիազօրուած պիտի ըլլայ եւ աւելի հանգիստ կերպով պիտի փութայ համայնքին հաստատութիւններուն օժանդակութեան։

***

ՊՈԼՍՈՅ Ճէմալ Րէշիտ Րէյ համերգասրահին մէջ, Մարտ 2ին, տպաւորիչ համերգով մը Սահակեան Դպրաց Դաս երգչախումբը տօնած է իր 300ամեակը։ Մօտաւորապէս հարիւր երգիչներով, նըւագախումբով, մենակատարներով եւ դաշնակահարով ու խմբավարով լեցուած էր բեմը։ Ծրագիրը պատրաստած էին երգչախումբին վարիչը՝ Սեւան Ակօչեան եւ դաշնակահար–երաժիշտ Լեւոն Էրոյեան։ Յայտագրին առաջին մասին մէջ հատուածներ տրուած են Անոյշ օփերայէն, երկրորդին մէջ ալ՝ Դաւիթ Բեկէն։ Համերգի սկիզբը, կարգադիր յանձնախումբէն Միհրան Ուլիկեան հայերէն իր ուղերձին մէջ շնորհակալութիւն յայտնած է Շիշլիի քաղաքապետին եւ փոխքաղաքապետին, որոնք այդ սրահը տրամադրած էին համերգին համար։

***

ՊՈԼՍՈՅ Լիւթֆիւ Գըրտար համերգասրահին մէջ, Փետրուար 21ին, կատարուած է Զբօսաշրջական Միութեան պարգեւատրման հանդիսութիւնը, ներկայութեամբ Մշակոյթի եւ Զբօսաշրջութեան նախարարին։ Յանձնուած պարգեւներու կարգին եղած է 2003 Յունիս 26 – 29ին կազմակերպուած Ղալաթիոյ փառատօնի «լաւագոյն երգչախումբ»ի պարգեւը որուն արժանացած է Սահակեան Դպրաց Դաս երգչախումբը։

Livres reçus

LA TURQUIE DANS L'EUROPE
Un cheval de Troie islamiste?

ALEXANDRE DEL VALLE
Avant-propos de **Péroncel-Hugoz**

Editions des Syrtes, Paris 2004

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

1

– Լսած ենք, տիկին, լսած ենք, ըսին քանի մը կիներ։

Մայրիկը շարունակեց․

– Օր մը Արաքսիս դրան առջեւ գտնըւած ժամանակ՝ մեր իտալուհի ազգականը իր բնկարանին երկրորդ յարկի պատուհանէն կը ձայնէ․ «Եկո՛ւր, Արաքսիս, եկուր ինծի, գեղեցիկս»։ Ու պզտիկս կը վազէ։ Իտալուհին որ ծեր ըլլալուն չէր կրնար վար իջնել դուռ բանալու համար, երկրորդ յարկէն կը քաշէ չուանը, որպէսզի դուռը հրուելով բացուի։ Պզտիկս երբ կը կոթնի դրան, որպէսզի հրէ, դուռը կռնակի վրայ կը բացուի եւ յանկարծ բակին մէջ գտնըւող հսկայ շունը կը յարձակի Արաքսիիս վրայ, իր թաթերը դնելով իր զոհին ուսերուն վրայ։ Իմ թռչնիկս լեզապատառ ճիչ մը կ'արձակէ ու կ'իյնայ գետին։ Դուռ դրացի աղմուկ բարձրացուցին։ Ամէն կողմէ վազող վազողի։ Գետնէն վերցուցինք իմ հրեշտակս ու տուն տարինք։ Քիչ վերջը ինքզինքը գտաւ։ Շունչ առինք։ Մէկ երկու օր վերջ ա՛լ գրեթէ դէպքը մոռցած էինք։ Բաղնիք երթալու պատրաստութիւն էի տեսած։ Արաքսիս հետս առի։ Քանի մը օր վերջ անկողին ինկաւ։ Բժիշկ, դեղ, դարման եղան անօգուտ։ Իմ երկնային կոկոնս հողուն յանձնեցի։ Շատեր ըսին, որ վախէն հիւանդացաւ։ Ուրիշներ ըսին որ եթէ բաղնիք չտարուէր, կ'ազատէր։ Ճշմարտութիւնը ո՛րը ըլլալը չեմ գիտեր։ Թռչունը թռաւ... Ահա բոլոր գիտցածս։ Ճակատագրականութիւն, նախասահմանութիւն, երազի կամ տեսիլի մարգարէութիւն, չար բախտ, ոչինչ գիտեմ։ Արաքսիս ալ ձեռքէ հանեցի։ Շուները մայր չըլլան կ'ըսէի ու կու լայի։ Լացով ու կոծով օրեր, ամիսներ, տարիներ անցան։ Օր մըն ալ զգացի, որ յղի եմ դարձեալ։ Սոսկացի։ Նոր ցաւ մը պիտի սկսէր։ Ցղի էի այս անառակովս...

Կիները Նուպարին դարձան, մինչդեռ ան մրցանակ ստացած նուէրը կը թղթատէր, քակած անոր կափարիչին վրայ գտնուող կապոյտ ժապաւէնը։ Գի՞րքը։ Պետրոս Դուրեանի կենսագրութիւնը։ Հեղինակ՝ Էքսէրճեան քահանայ։

«Անցան ամիսներ։ Ու եկաւ երազը։ Զմրան գիշեր մըն էր։ Երազիս մէջ ես կը գտնուէի գարունով ազուորցած պարտէզի մը մէջ։ Ասիկա այն պարտէզը չէր։ Ու թռչուն մը տեսայ, որ կայծակի նըման կը թռչէր պարտէզին վրայ։ Յանկարծ հանդարտեցաւ եւ օդին մէջ, ճիշդ իմ դիմացս եկաւ կեցաւ։ Աջ ձեռքս վեր առի։ Վրան թառեցաւ։ Այս անգամ բըռնեցի զայն երկու ափերովս ու խենթի նման սանդուխներէն վեր վազեցի ու շնչասպառ մտայ սենեակ։ Երազիս մէջ յիշեցի որ ամէն անգամ որ երազի մէջ բռնուած թռչունը փախցուցած եմ, զաւակ մը տուած եմ հողուն։ Ա՛լ աւելի խենթեցայ ու խեղդելու աստիճան ուժեղ սեղմեցի զինքը ափերուս մէջ։ Ակռաներովս դարակ մը բացի ու մէջէն գտայ կապոյտ մետաքս։ Թռչունը աջ ափիս մէջ առի ու կուրծքիս վրայ սեղմեցի։ Ձախ ձեռքովս ալ քաշեցի մետաքսը ու թռչունը մէջը դրի։ Կապոյտ էր թըռչունն ալ ճիշդ մետաքսին նման։ Երբ որ լաւ մը ծրարեցի թռչնիկը՝ մտցուցի զայն դարակին խորը ու գոցեցի։ Երկու ձեռքերս ու գլուխս դրի դարակին վրայ եւ շունչ առի։ Օ՛, ի՛նչ վայրկեան էր։ Կը հեւայի։ Երջանկութենէ կը տառապէի։ Արթնցայ։ Կարծես հարսնիք կար տունին մէջ։ Բոլորին պատմեցի։ Ուրախութիւն մը սկսաւ։ Եւ որոշում մը տուինք։ Պզտիկը ծնելէն վերջ Ալէմ Տաղի պիտի տանէինք ու տեղւոյն եկեղեցիին սուրբին՝ Ս. Նշանին պիտի նուիրէինք։

«Կապոյտ թռչունը կապոյտ մետաքսի մէջ պահած ըլլալուս համար երազիս մէջ, ամուսնոյս կաթոլիկ ազգականները պնդեցին որ զաւակս մինչեւ չորս տարեկան՝ քարուչինեան կրօնաւորի պէս հագուի՝ պայմանաւ որ զգեստը կապոյտ կտաւէ ըլլայ։ Այնքան զգայուն եւ վախկոտ դարձած էի, որ զաւկիս սիրոյն տեղի տուի անոնց պահանջին առջեւ։ Կապոյտ աչքեր ունենալուն շատ վայելեց այդ հագուստը իրեն։ Ծնելէն տարի մը վերջ Ալէմ Տաղի Ս. Նշանին ուխտի տարինք։ Վերադարձին ծանր կերպով հիւանդացաւ։ Բոլոր բժիշկները յուսահատեցան։ Գիշեր մը, սաստիկ կրակներու մէջ էր, բժիշկը կանչեցինք, եւ սակայն ոչ մէկ յոյս տուաւ մեզի։ Դեղերը աւելորդ են, այս գիշեր չի կրնար լուսցընել, ըսաւ։ Խենթեցայ, խենթեցայ։ Ինչ ընելս չուարած էի։ Սաչափը կը յիշեմ, որ վեր ելայ, թէրասը, մութ գիշեր էր, երկու թեւերս բացի ու սկսայ պոռալ խենթի նման․

«– Ս. Նշա՛ն, Ս. Նշա՛ն, հասի՛ր, հասի՛ր, զաւակս, զուրպան ըլլամ քեզի Ս. Նշանս...

«Ու Նուպարս ինքզինքը կորսնցուցած էր։ Բժիշկը մեկնած պահուն ըսած էր․

«– Ոչ մէկ յոյս կայ։ Բան մը ըսեմ, եթէ կ'ուզէք գործադրեցէք։ Պաղ ջուրի մէջ մտցուցէք պզտիկը։ Կամ անմիջապէս կը մեռնի եւ կամ թերեւս... թերեւս...

«Ամէն յոյս կորսուած էր։ Պաղ ջուրը... Պաղ ջուրը... ըրինք... Եւ Նուպարս լուացուց... Իր տեղը մենք ամէնքս մէյմէկ քիչ մեռած էինք։ Առաւօտուն բժիշկը եկաւ «աչքերնիդ լոյս, վտանգը անցած է» ըսաւ։ Անկից վերջը շատ հիւանդութիւններ քաշեց։ Անառակութիւնով տասներկու տարեկան եղաւ։ Հիմակ քանի մը շաբաթէն կրկին պիտի երթանք Ալէմ Տաղի սուրբէն ետ առնելու իր հոգեզաւակը։ Թերեւս այն ատեն իր վրայ քիչ մը շնորհք գայ։ Ա՛հ, իրաւ է որ ուխտի զաւակները անառակ կ'ըլլան»։

– Մայրիկ կը տեսնե՞ս որ անառակ ըլլալուս պատճառը ես չեմ, հապա դուք էք մեղաւորը, որ զիս ուխտի զաւակ ըրիք, սուրբն է յանցաւորը որ իրեն հոգեզաւակ ըրաւ ինծի։

Ու առանց անոնց դէմքերը նայելու, Նուպար սկսաւ կարդալ սահուն կերպով․

– Ո՛հ, կեանք տուէք ինձ, կեա՛նք տըւէք ապրիմ...

– Ա՛լ Աստուած մեղքցեր է... Ա՛լ պիտի ապրի այս զաւակնիդ....

– Աստուած ձեր ձայնը լսէ...

– Շատ ապրի...

Իսկ Նուպար կը շարունակէ ընթերցումը․

– Ո՛հ, կեանք տուէք ինձ, կեա՛նք տըւէք, ապրիմ...

(Շար. 3)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28–ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ։

Յետ պատարագի, հոգեճաշ կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 13–ին, բոլոր շրջանի խաչուհիները սիրով հրաւիրուած են յարգելու մեր վեթերան ընկերուհիներուն յիշատակը։

Արձանագրուիլ՝

01 · 48 · 24 · 63 · 89 (ճաշարան)

01 · 47 · 86 · 33 · 72 (Այտա)

Տեղեկացնել Մարտ 15–էն առաջ։

(Շար · Ա · էջէն)

սօր գնահատուած «առաքինութեան» արդի օրինակը պէտք է նկատել վստահաբար…

***

ԼՂՀ

ՓՈԹՈՐԻԿԻՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Աւելի քան երեք ժամ տեւած սաստիկ փոթորիկ մը Մարտ 9ին լուրջ վնաս պատճառած է Հանրապետութեան հարաւային շրջաններուն։ Իր ազդեցութեան ենթարկած է Ստեփանակերտն ու Շուշին։ Քանդուած են մեծ թիւով տանիքներ, հաստաբուն ծառեր արմատախիլ եղած։ Առժամեայ կերպով ընդհատուած է ելեկտրական հոսանքը։ «Ազատ Արցախ» օրաթերթը տեղեկութիւնը տալով կ'ըսէր թէ նոյնիսկ մօտաւոր հաշիւներով անկարելի է անմիջապէս վնասին ամբողջ ծաւալը ներկայացնել։

***

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 12)

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐԸ ՃԱՏՐԱԿԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԷՆ ԱԼ ԴԺԳՈՀ ԵՆ

Ստեփանակերտի մէջ Մարտ 10ին սկըսած ճատրակի միջազգային մրցաշարքը որ ձօնուած է հանրայայտ խաղացող Տիգրան Պետրոսեանի յիշատակին, դըժգոհութիւն պատճառած է Ադրբեջանի մէջ։ Ըստ ադրբեջանական մամուլին, երկրին Արտաքին գործերու Նախարարութիւնը յայտարարութեամբ մը կը նշէ թէ իբր թէ ճատրակի միջազգային դաշնակցութիւնը Հայաստանի իշխանութիւններուն կոչ ըրած է մրցաշարքը չկազմակերպելու, այն զգուշացումով որ արդիւնքները ճանաչում չեն գտներ։ Յայտարարութիւնը կը շեշտէ նաեւ թէ հակառակ զգուշացումին, Հայաստանը ու անոր վերահսկողութեան ենթակայ Ղարաբաղի վարչակարգը եւ չկեցան քաղաքական ցուցադրական քայլէն։ Ափսոսանք ալ կը յայտնուի թէ որոշ երկիրներու ներկայացուցիչներ ինկած են անջատողականներու ծուղակին մէջ։

Մինչդեռ, Ստեփանակերտի մրցաշարքը կը վայելէ ճատրակի միջազգային դաշնակցութեան հովանին եւ նոյն կազմակերպութիւնն է որ 2004ը հռչակած է Տիգրան Պետրոսեանի տարի։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ»

Բանախօս՝

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

խմբագիր «Մէկ Արար»

Հայկական Թատերաշարի

երեք հատորներու

Ուրբաթ, Մարտ 26, ժամը 20·30ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue — 75009 PARIS

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը աշխատանք կը փնտռէ մանուկ կամ տարեց անձ խնամելու։

Հեռաձայնել՝ Տիկին Կարինէին ·–

01 · 46 · 38 · 26 · 22

Vient de paraître

Assadour

par Gérard XURIGUERA
aux Editions Franck Van Wilder

Première monographie consacrée à Assadour. Vous y trouverez ses gravures, aquarelles, peintures de 1967 à nos jours, de nombreux éléments, articles, illustrations, témoignages... etc., vous permettront de suivre son parcours et de découvrir son monde.

Envente: Editions FVW, 91 bis, rue Truffaut, 75017 Paris; La Hune, FNAC-Ternes, FNAC-Forum, FNAC-Saint-Lazare, Flammarion Beaubourg, Arturial, Fischbacher, IMA (Institut du Monde Arabe) Librairie.

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO

avec

NOUNE HAIRAPPETIAN
(d'ITALIE)

le Vendredi 26 mars à 20 heures 30
dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
(339, avenue du Prado, Marseille 8e)

Au programme :

Chopin — Brahms — Rachmaninov
Ganatchian — Khatchatourian
Prokofieff

P.A.F. : 10 euros
Etudiants : 6 euros

Réservation :
Centre Culturel Sahak-Mesrop
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան՝ Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի ·–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 17
Միջինք, երեկոյեան ժամը 6–ին։
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա · ՔՀՆՅ · ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 24
Երեկոյեան ժամը 6–ին։
Քարոզիչ՝
ԱԽԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 31
Երեկոյեան ժամը 6–ին։
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ · ԳԸԼԸՃԵԱՆ

***

Ս · ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 19
Երեկոյեան ժամը 19–ին։

***

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս · Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 17–ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
ՄԻՋԻՆՔ · առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Արեւագալի ժամերգութիւն։
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

***

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ։
Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին։
Արեւագալ ժամը 9·45–ին։
Պատարագ ժամը 10·30–ին։
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11·45–ին։

***

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21
«Դատաւոր»ի Կիրակիին։
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28
«Գալստեան» Կիրակիին։

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ
ժամերգութիւններ ժամը 17·30–ին

ՄԻՋԻՆՔ
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
Ս · Աստուածածին Եկեղեցի (Նիս)
Քարոզիչ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 19
Ս · Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի (Պօմոն)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ · ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24
Ս · Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ · ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 26
Ս · Կարապետ Եկեղեցի (Քամբայն Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ · ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 31
Ս · Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցի (Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՄԱՆԿԱՐ Ա · ՔՀՆՅ . ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի (Փրատօ)
Քարոզիչ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

Aidez les Arméniens d'Irak

Depuis la fin de la guerre, la guéilla et les attentats persistent en Irak, et visent même le siège du CICR (Comité International de la Croix Rouge), qui malgré tout, poursuit sa mission sur place.

Les besoins spécifiques des 30 000 Arméniens d'Irak ne peuvent être comblés par l'aide internationale. C'est à la diaspora de leur venir en aide.

Les Croix de Secours arméniennes ont lancé une collecte de fonds pour les Arméniens d'Irak: 60 000 dollars ont déja été réunis aux Etats-Unis.

Les Arméniens de France doivent se mobiliser pour :
— RECONSTRUCTION DES ECOLES ARMENIENNES A BAGDAD, MOSSOUL, BASSORA, KIRKOUK ET ZAKHO
— RECONSTRUCTION DE L'HOSPICE ARMENIEN DE BAGDAD,
— RECONSTRUCTION DES STRUCTURES ARMENIENNES...

Envoyez vos dons à

la Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 Paris

Chèques libellés à l'ordre de «CBAF — Collecte Irak»

Grande Soirée Dansante de l'Ecole Saint-Mesrob

Samedi 20 mars à 20 heures 30

Sous la présidence d'honneur du **Député-Maire d'Alfortville :**
René ROUQUET

animée par MARTEN YORGANTZ et son Orchestre

Salle Roger Delmas
Rue de Rome, 94140 Alfortville

Réservations : ☎ 01. 43. 96. 18. 13.

ARMÉNIE PROMOTION SPÉCIALE

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE ARMENIAN

AVION* +7 NUITS HOTEL★★★★ +TRANSFERTS 500€*

* Départ Paris
* A partir de

PARIS • SABERATOURS
11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77 — Nouvelle Adresse

LYON • SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26

MARSEILLE • WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61

EREVAN
10, RUE VARDANANTS 375010 EREVAN TEL 52 54 48 - 52 85 48 • FAX 56 40 30

Sabera@wanadoo.fr www.saberatours.fr

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 16
MARDI
16 MARS
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : Arpik MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (E-Mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·903
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
79e ANNEE — N° 20·903

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍՊԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՁԱԽՁԱԽԻՉ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

ԱԶԸ ՎՃԱՐԵՑ ԻՐ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

Ուրբաթ իրիկուն, Մարտ 12ին, ժամը 19էն Սպանիոյ բոլոր քաղաքներուն փողոցները բազմութեամբ լեցուած էին ի յարգանս ոճրափորձերու զոհերուն: Ցէն 11 միլիոն կը գնահատուէր համախմբըւած ժողովուրդը, մինչ կը շարունակուէր քննութիւնը, որուն արդիւնքը սուղի պիտի նստէր Ազնարի եւ իր կուսակցութեան: Սկիզբէն իսկ, Սպանիոյ Ներքին նախարարը վճռական կերպով ամբաստանած էր ԷԹԱ-ն, հակառակ անոր հերքումներուն: Սպանիոյ բոլոր դեսպաններուն ալ հրահանգ ղրկուած էր, որպէսզի նոյն ամբաստանութիւնը ընեն եւ շեշտը դնեն ԷԹԱ-ի յանցագործութեան վրայ, արտասահմանի մէջ: Սկիզբէն կասկած կար որ Ազնարի կառավարութիւնը ԷԹԱ-ն ամբաստանելով, կը խորհէր աւելի փայլուն յաղթանակ մը տանիլ Մարտ 14ի երեսփոխանական ընտրութեան, քան ինչ որ կը նախատեսուէր: Բաւեց սակայն, որ ժամերու երկայնքին իսլամապաշտ հետքը հաստատուի, որպէսզի ամբողջ ժողովուրդը այպանէ Ազնարն ու կառավարութիւնը եւ Կիրակի օր, Սպանիոյ քաղաքական դիմագիծը տակն ու վրայ ըլլայ: Արդէն, Կիրակի առտու, Ազնար սուլոցներու եւ վարկաբեկիչ լոզունգներու կ'ենթարկուէր, երբ քուէատուփ կը դիմէր եւ ժողովուրդը կը բացագանչէր՝ «Ստախօս»: Այլեւս, ժողովուրդը համոզուած էր, որ 200 մեռեալները եւ 1500 վիրաւորները այն գինն է զոր Սպանիա կը վճարէ Ազնարի կոյր զօրակցութեան Պուշի Իրաքի պատերազմին առեն: Դեռ կային Իրաքի սպանացի զոհերը:

Այս ամբողջին հետեւանքն այն եղաւ որ Սպանացիները պատժեցին կառավարութիւնը, այսինքն այն կուսակցութիւնը որ ծնունդ տուած էր այդ իշխանութեան: Ի վերջոյ, Մարտ 15ին, այն կարծիքը կար նոյնիսկ, որ ընտրութեան բուն յաղթականը՝ Ալ-Քաիտան է:

Առաջին արդիւնքներու համաձայն, հարկ է նախ նշել, որ մասնակցողներու համեմատութիւնը շատ բարձր եղած էր, հասնելով 77,3%ի: Ընկերվարականները կը ստանային ձայներու 43,01%ը, ինչ որ 164 աթոռ կը նշանակէ, աջին կը մնար ձայներու 37,47%ը, այլ խօսքով՝ 148 աթոռ: Սպանիոյ յաջորդ նախարարապետն է ընկերվարական պարագլուխ՝ Խոսէ Լուիս Ռոտրիկէս Զափաթերօ: Այս ընտրութիւնը ցոյց տուաւ նաեւ որ ժողովրդավարութիւնը յաղթեց: Ազնար չէր կրցած զսպել իր յուզումը· յայտարարելէ ետք թէ քաղաքական ասպարէզէն կը քաշուի, երկու հարցազրոյցներ տուած էր Մոնտի եւ Լը Փուէնի, ուր բաւական ինքնավստահութեամբ եւ գոհունակութեամբ կ'արտայայտուէր իր վարած քաղաքականութեան մասին: Ամէն պարագայի մէջ, Ազնար պարտի, առ այժմ ապահովել փոխանցման շրջանը:

* * *

Ձերբակալուած են հինգ կասկածելիներ, որոնց երեքը Մարոքցի են եւ այս ձերբակալութիւնը կատարուած է, երբ Մատրիտի մզկիթին քով գտնուած է տեսերիզ մը, ուր արաբերէն տեղեկութիւններ եւ սպառնալիքներ կային: Արդէն, Ալ-Քաիտայի Եւրոպայի բանբերը որ, յանուն կազմակերպութեան կը ստանձնէր արարքին պատասխանատուութիւնը, կը յայտարարէր·– «Կը յայտարարենք մեր պատասխանատուութիւնը Մատրիտի պատահածին, ճիշդ ու ճիշդ երկու ու կէս տարի ետք Նիւ-Եորքի եւ Ուաշինկթընի ոճրափորձերէն: Պատասխան մըն է ձեր գործակցութեան ոճրագործ Պուշի եւ իր զինակիցներուն հետ: Ուրիշ պատասխաններ ալ պիտի ըլլան, եթէ Աստուած ուզէ: Այս արարքները բան մը չեն բաղդատելով գալիքին, ինչ որ կը կոչէք ահաբեկչութիւն»:

Այս իսկ պատճառներով, եւրոպական կարգ մը երկիրներ մտահոգ են, սկսելով Իտալիայէն, որ յաջորդ թիրախը կրնայ ըլլալ, Մեծն-Բրիտանիա ալ հանգիստ չէ, ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի, կը թուի որ լաչակի վերաբերող օրէնքը

(Շար·ը Դ· էջ)

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆՈՒՀԻԻՆ ՈՒՐԱՑՈՒՄԸ

Երեւանեան մամուլը, կազմակերպութիւններ մեծապէս վրդովուած կը հակազդեն Բրիտանիոյ դեսպանուհի Թորտա Էպըթ-Ուաթի Յունուար 20ին ունեցած արտայայտութեան·ան ցեղասպանութեան ուրացումի նորագոյն պարագայ մըն է, Հայոց մայրաքաղաքին մէջ:

Երեւան իր պաշտօնավարութեան առաջին տարին լրանալուն առթիւ Ռէկնում գործակալութեան տուած հարցազրոյցին Թ· Էպըթ-Ուաթ ըսած է· «Բրիտանական կառավարութիւնը որպէս վայրագութիւն ատենին դատապարտած է զանգուածային կոտորածները ու կը շարունակէ ընել, սակայն փաստերը բաւարար չափով վճռական չեն այդ պատահարները դասելու համար ՄԱԿ-ի Ցեղասպանութեան պայմանագրին (1948) սահմանումին մէջ»:

Հակազդողները կը միանան նոյն կէտին վրայ· նման պարագայի լռելը աններելի է: Ու այդ առումով հակազդեցութիւններու երկրորդ բաժին մը կ'ուղղուի Հայաստանի իշխանութիւններուն որոնք Յունուար 20էն ի վեր ոչինչ ըսած, ոչ մէկ բանի ձեռնարկած են ուրացումի այդքան աղաղակող ու արհամարհական ընթացքին դէմ: Ու աւելի քան տեղին է համեմատութիւնը երբ կ'ըսուի թէ կարելի՞ է մտածել նման բեմադրութիւն Թել-Ավիվի մէջ· ցեղասպանութիւնը «վայրագութեան», «կոտորած»ի վերածող արտայայտութեան տէր դիւանագէտին 24 ժամէն մեկնումի դուռը ցոյց չէ՞ր տրուեր:

Կը տրուէր անշուշտ, եւ թէ ինչպիսի՛ աշխարհացունց աղօթանքով, պախարակումով: Բայց մեր պարագային, այնպէս կը թուի թէ Հայաստանի մեծամեծները չեն կրնար հրաժարիլ առածին ոսկիէն, նոյնիսկ երբ հարցը լռութեան աններելի տեսակին կը վերաբերի:

* * *

Անոնց լռութիւնը երկակի, եռակի դատապարտումի կ'առաջնորդէ, մանաւանդ կարդալէ ետք նոյն պատկերին մասին Թուրք լրագրողի մը գոհունակութեան անդրադարձը: Մէլիհ Աշըք («Միլլիյէթ», Մարտ 12) «Երեւանի մէջ պատահար...» խորագրուած ակնարկով կը մէջբերէ Բրիտանիոյ դեսպանուհիին արտայայտութիւնը: Ցետոյ կը գրէ թէ հակազդեցութիւններ կան յատկապէս Հայաստանի իշխանութիւններուն պահած լռութեան: Անոնցմէ մը կը յիշէ «Գալիֆորնիա Գուրիըր»ի խմբագիր Յարութ Սասունեանի քննադատութիւնն ու զարմանքը, գըրելու համար «Սասունեանի զարմանք պատճառած պատահարը իրականութեան մէջ Թուրքիա-Հայաստան յարաբերութիւններուն ապագային տեսակէտէն լաւ տուեալ է: Որովհետեւ դէպի ապագայ բարեկամաբար ընթանալ միայն անցեալի ոխերը թօթափելով կարելի է»·

* * *

Ինչ որ չէ ըրած ցեղասպանութեան յուշարձան ու թանգարան պահող երկրին իշխանութիւնը, ըրած է «օտար» մը: Ցեղասպանութեան նուիրուած գիտական ու քարոզչական աշխատանքներու ծանօթ հեղինակ Թեսա Հոֆման Մարտ 11 թուակիր նամակով մը դիմած է Մեծն-Բրիտանիոյ Արտաքին գործերու նախարար Ճ· Սթրոուի· հոն կը յիշեցնէ թէ դեսպանուհին անգիտացած է թէ 1915 Մայիս 27ին Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Ռուսաստանի կառավարութիւնները միաձայնաբար դիմած էին օսմանեան կառավարութեան, կայսրութեան հայ քաղաքացիներուն դէմ գործուած ոճիրներուն պատասխանատուութեան հարցով· ու այդ դիմումին մէջ Հայերու կոտորածները, ըստ օրուան օրէնսդրական եզրին, որակուած էին մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան դէմ ոճիր:

Թ· Հոֆման կ'աւելցնէ թէ դեսպանուհի Էպըթ-Ուաթ յայտնապէս չի գիտեր նաեւ որ ցեղասպանութեան մը ուրացումը ոճիրին լման մասնակցութիւն կը նշանակէ:

Նամակը կ'աւարտի այն նշումով որ ինք որպէս ուրացուած ցեղասպանական ոճիրներու ճանաչման համար աշխատող ոչ-կառավարական կազմակերպութեան մը անդամ, հարց կու տայ թէ օրէնսդրութեան, պատմութեան եւ միջազգային յարաբերութիւններու այս աստիճան անտեղեակ անձնաւորութիւն մը կրնա՞յ շարունակել դիւանագիտական պաշտօն վարել երկրի մը մէջ որուն բնակչութեան կէսը կը կազմեն ցեղասպանութենէ վերապրողներու շառաւիղները:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ՈՒԺԵՐՈՒ ՀՐԱՀԱՆԳԸ ՀԱԿԱՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԸ ՆԿԱՏՈՒԻ

Թուրքիոյ ցամաքային ուժերու հրամանատարութեան կողմէ «կասկածելի» նկատուած խումբերու, անձերու ցանկ մը պատրաստելու հրահանգը որուն անդրադարձած էինք Մարտ 12ի մեր թիւով, հակասահմանադրական գտնուած է, Անգարայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ նոր վէճ յարուցելով: Առաջին հակազդողներէն եղած է վարչապետութեան Մարդկային իրաւունքներու յանձնախումբի նախագահ փրոֆ· Ի· Գապօղլու որ յայտարարած է թէ նախաձեռնութիւնը կը հակասէ թէ՛ երկրին Սահմանադրութեան, թէ Մարդկային իրաւունքներուն: Ան շեշտած է մանաւանդ թէ նման կարգադրութիւն կը նշանակէ կարեւոր խաղաքարտ մը յանձնել Թուրքիոյ թշնամիներուն ձեռքը:

Վարչապետ Թ· Էրտողան արեւելեան շրջաններէն Անգարա վերադարձին անմիջապէս հարցին մասին տեղեկութիւն պահանջած է Ներքին գործերու նախարարէն ու անպատասխան ձգած լրագրողներու հարցումները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 12/14)

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՅՑԸ

Մարտ 12ին Երեւան պաշտօնական երկօրեայ այցին առաջին օրը Մ· Սահակաշվիլի առանձին զրոյց ունեցած է Նախագահ Ռ· Քոչարեանի հետ: Երկու նախագահները անդրադարձած են հայ եւ վրացի ժողովուրդներուն բազմադարեան բարեկամութեան, յարաբերութիւնները աւելի եւս ամրացնելու հեռանկարին: Ցետոյ տեղի ունեցած են հայեւվրացական ընդլայնուած կազմով բանակցութիւններ:

Նոյն օրը հիւր նախագահը այցելած է Ծիծեռնակաբերդի Եղեռնի յուշարձանը, ընկերակցութեամբ Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեանի: Յուշահամալիրին ծառուղիին մէջ եղեւին մը տնկած է, «Վրացի ժողովուրդին սրտամօտ է ձեր ցաւը» մակագրութեամբ: Պատասխանելով իր երկրին կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումին մասին հարցումին, ան ըսած է· «Ինչ կը վերաբերի շօշափելի բանաձեւերու, անոնք կախում ունին Խորհրդարանէն եւ գործնական որոշումներէ: Ես այն նկատումը ունիմ որ հոս զգացումները թուղթերէն աւելի կարեւոր են»:

Յաջորդ օրը, Մարտ 13ին, Էջմիածնի մէջ Մ· Սահակաշվիլի հանդիպում ունեցած է Գարեգին Բ· Կաթողիկոսին հետ:

* * *

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան Եւրոպայի վարչութեան պետ Ս· Մկրտչեան անդրադառնալով Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցելու նիւթին, ըսած է թէ առիկա դրական կ'ըլլայ Երեւանի համար: Եթէ Թուրքիոյ իշխանութիւնները կարենան Միութենէն պահանջուած չափանիշերը յարգել, ներքին բարեփոխումներ իրականացնեն, մարդու իրաւունքներու, Հայաստանի հետ սահմանը բանալու խնդիրները լուծեն, Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Երեւանի համար միայն շահաւէտ կ'ըլլայ, քանի որ ինչպէս ըսած է հայ դիւանագէտը «Քաղաքակիրթ հարեւան ունենալը կ'ապահովէ նաեւ մեր բարեկեցութիւնը»:

* * *

ԱՊՐԻԼ 24Ը 1915Ի ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Ուրուկուէյի մէջ Խորհրդարանին որոշումով Ապրիլ 24ը հռչակուած է «1915ին սպաննուած հայ նահատակներու յիշատակութեան օր»: Ասով 1965ին Ապրիլ 24ը նշելու մասին քուէարկուած օրէնքը մշտական բնոյթ կը ստանայ:

* * *

ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾԵՐԸ Կ'ԱՒԵԼՑՆԵՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ԹՌԻՉՔՆԵՐԸ

Ապրիլ 5էն սկսեալ Աւստրիական օդային գիծերը շաբաթական չորս թռիչք կը կատարեն Երեւան–Վիեննա–Երեւան Էրպիւս Ա-320 օդանաւերով: Նոյն ընկերութիւնը ներկայիս շաբաթական երեք թռիչք ունի Վիեննայի եւ Երեւանի միջեւ:

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՆՈՐ ՓՈՒԼ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձը մենք դիտում ենք իբրեւ ազգային պահանջատիրական խնդիր՝ դրա լուծումը կապելով մեր պատմական իրաւունքի հետ: Մեսրոպեան ուղղագրութեան կասեցման 80րդ տարելիցի առիթով դումարուած գիտաժողովում (2002 Մարտ 4) կարդացած մեր զեկուցումը մենք այդպէս էլ վերնագրել էինք՝ «Ուղղագրութեան պահանջատիրութիւն»: Այն ամբողջութեամբ տպագրուած է «Ցառաջ» թերթում (2002 Մայիս 5) եւ արտատպուած Սփիւռքի շատ թերթերում: Մենք ասել եւ այսօր եւս պնդում ենք, որ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնման համար ծաւալուող շարժումն, ըստ էութեան, ազգային իրաւունքի պահանջատիրական պայքար է: Հայ մնալու, ազգային արմատից չկտրուելու, ազգային միասնականութիւնը պահպանելու արդար իրաւունքի պահանջն է դա, եւ մենք պահանջատէր ենք:

Կարծես թէ ի հեճուկս արեղեանական տքթ.-փրոֆ. ակադեմիկոսների, վերջերս հրապարակ հանուեցին նոր պատմական փաստաթղթեր, որոնք եկան հաստատելու մեզանից շատերի այն համոզումն ու պնդումը, թէ 1922 թուականին խորհրդային ուղղագրութեանն անցնելը բացարձակապէս քաղաքական պարտադրանքի հետեւանք էր եւ ոչ թէ «Հայոց լեզուի զարգացման ներքին օրինաչափութիւնների արդիւնք», ինչպէս տասնամեակներ ի վեր փորձեր եւ փորձում են հիմնաւորել արեղեանականները:

Խնդրոյ առարկայ փաստաթղթերը խիստ գաղտնի այն հրովարտակներն են, որոնց միջոցով խորհրդային իշխանութեան տարածքում իրագործուել է ուղղագրութեան հարցերը հետապնդող պետական լեզուաքաղաքականութիւնը՝ խորհրդային իշխանութեան հաստատման առաջին օրից սկսած: Այդ հրովարտակները խորհրդային իշխանութեան ամբողջ ընթացքում դասուել են յոյժ գաղտնի պետական փաստաթղթերի շարքը, եւ խորհրդային ժողովուրդների մտքով գուցէ չի էլ անցել, թէ իրենց մայրենի լեզուի ուղղագրութեան հարցերը տնօրինում են ոչ թէ լեզուաբանները, այլ աներեւոյթ ճանապարհներով Կրեմլինից ստացուող գաղտնածածուկ հրահանգները:

Միայն Խորհրդային Միութեան փլուզումով հնարաւոր եղաւ հասու լինել ուղղագրութեան հարցերը տնօրինող պետական եւ այն էլ՝ գաղտնի, եւ այն էլ՝ խի՜ստ գաղտնի այդ փաստաթղթերին: Արդէն մի քանի տարի է, ինչ դրանք ռուսական մամուլից անցնում են լեզուից լեզու, երկրից երկիր: 2002 թուականից դրանք հրապարակուած են հայ մամուլում՝ Կարէն Ա. Սիմոնեանի թարգմանութեամբ եւ բացատրութիւններով ու մեկնաբանութիւններով (Փարիզում՝ «Ցառաջ», 2002 Մայիս 30 _ Յունիս 1, Լոս Անճըլըսում՝ «Նոր Կեանք», 2002, Յունիս 6, Մոնրէալում՝ «Հորիզոն»ի գրական յաւելուած, թիւ 7, 2002, Երեւանում՝ «Նախիջեւան», թիւ 4, 2002):

2003 թուականին այդ նիւթերը հայերէն լոյս տեսան նաեւ առանձին գրքով(*):

Եթէ մամուլում հրապարակուածները կարելի էր մի կերպ չտեսնելու տալ, ապա այժմ, երբ դրանք առանձին գրքով յանձնուած են հասարակութեանը, դրանց գոյութիւնն անտես առնել հնարաւոր չէ: Ուստի, այս փաստաթղթերի վերաբերեալ այն «անտարբերութիւնը», որ տակաւին պահպանում են երդուեալ արեղեանականները, ուրիշ բան չէ, քան այն լռութիւնը, որ միշտ լինում է փոքրկից առաջ: Իսկ փոքրիկը, փաստօրէն, արդէն պայթել է:

Դա նորին մեծութիւն ժամանակի փոթորիկն է, որ գալիս է տապալելու մտքի ու գաղափարի բոլոր կեղծ ու պատիր կառոյցները, աւազի վրայ հիմնուած բռնակալական օրէնքներն ու հրամանները:

1500ամեայ Մեսրոպեան ուղղագրական համակարգը 1922 թուականին ոչ թէ սասանուել է՝ իբրեւ թէ կարիք զգալով բարենորոգիչ մի նոր ուղղագրութեան, ինչը որ անհնար էր, այլ հարկադրօրէն խլուել եւ հեռու է վանուել իր ժողովրդից: Ինչո՞ւ: Որպէսզի ջարդուի Հայերի մայրենի լեզուի ողնաշարը: Որովհետեւ Հայ ժողովուրդն արդէն գտնւում էր Խորհրդային Միութեան կազմում, եւ նրա հանդէպ, մանաւանդ նրա՛, որպէս հնագոյն գրամշակոյթի տէր ժողովրդի, պիտի կիրառուէր այն հրովարտակը, որը 1917 թուականի Հոկտեմբերեան Սոցիալիստական Մեծ Յեղափոխութեան անմիջական ծնունդներից մէկն էր, թիւ 3րդը:

Եթէ առաջին երկուսը հանրայայտ էին եւ կոչւում էին «Դեկրետ խաղաղութեան մասին» եւ «Դեկրետ հողի մասին», ապա այս երրորդը խիստ գաղտնի էր եւ կոչւում էր «Դեկրետ նոր ուղղագրութիւն մտցնելու մասին»: Ո՞վ կարող էր երեւակայել, թէ ուղղագրութիւնն այնպիսի մի երեւոյթ է, որի մասին պետական օրէնքը պիտի գործի գաղտնաբար: Բանից պարզւում է, որ այո՛, ուղղագրութիւնը մի այսպիսի՛ երեւոյթ է, եւ պետութիւնը, այն էլ՝ բազմազգ Համայնավար Ռուսական պետութիւնը, դա լա՛ւ գիտէր:

«Կրեմլի յոյժ գաղտնի փաստաթղթերից մի քանիսը» գիրքը բացայայտում է պատմական իրականութիւնը, այսինքն ա՛յն, որ նոր ուղղագրութիւն կոչուածը հայաստանաբնակ հայութեանը պարտադրուել է մոսկովեան իշխանութիւնների կողմից:

Խորհրդային լեզուաքաղաքականութեան մտրակը չաչել է Միութեան բոլոր ժողովուրդների վրայ: Միայն թէ, Միութեան փլուզումից անմիջապէս յետոյ, բոլոր ժողովուրդները վերադարձ կատարեցին դէպի իրենց մայրենի այբուբենն ու ուղղագրութիւնը, մինչդեռ մենք՝ Հայերս, տակաւին մնում ենք խորհրդային լեզուաքաղաքականութեանը հաւատարիմ:

1922 թուականից ի վեր, Հայ ժողովուրդն այդ լեզուաքաղաքականութեան դէմ մաքառել է Սփիւռքում յայտնապէս, Հայաստանում՝ հարկադրեալ հնազանդութեամբ, մի քանի անհատների, երբեմն՝ նաեւ հասարակական որոշ կազմակերպութիւնների ըմբոստ պոռթկումներով ու ելոյթներով:

Անկախացման առաջին տարիներին մամուլում ծաւալուել են աշխոյժ, օգտակար բանավէճեր, աւելի ուշ կայացել են արժէքաւոր գիտաժողովներ, որ պարբերաբար եւ հետեւողականօրէն կազմակերպել են «Հայ դպրութիւն» ընկերութիւնը, Հայագիտութեան կաճառը եւ «Սփիւռք» գիտաուսումնական կենտրոնը Հայաստանում, «Ցառաջ»ը եւ գրեթէ բոլոր թերթերը, Համազգային-Փարիզ վարչութիւնը, բազմաթիւ հայագէտներ, գրողներ ու մտաւորականներ Սփիւռքում: Բոլոր առիթներով չեշտուել է, որ նոր կոչուած «ուղղագրութիւն»ը թիւրիմացութիւն է, հակաբնական, հակատրամաբանական, հակազգային երեւոյթ, եւ Հայաստանի հայութեանը պարտադրուել է խորհրդային իշխանութիւնների կողմից:

Այժմ, երբ յայտնի են դարձել միութենական իշխանութեան գաղտնի փաստաթղթերը՝ նոր ուղղագրութիւն մտցնելու մասին, մենք, ըստ էութեան, թեւակոխել ենք պայքարի մի նոր փուլ:

Այլեւս բոլոր տեսակի բանավիճային եւ ոչ բանավիճային ելոյթները շարունակելը դառնում է անիմաստ: Արդէն պարզից էլ պարզ է, որ ազգային ուղղագրութիւնը ժողովրդից խլուել է քաղաքականբռնակալական նկատառումներով եւ, ուրեմն, հակառակը պնդելը պարզապէս ծիծաղելի է, նոյնիսկ արժանի չէ հերքման:

Մնում է մէկ տրամաբանական եզրակացութիւն՝ անհրաժեշտ է ազգային ուղղագրական համակարգը վերականգնել ժամ առաջ:

Դժբախտաբար, աբեղեանականները տրամաբանութեան հետ հաշուի նստել ցանկացողներից չեն: Ուստի չեն զարմանում, որ արդէն սկսում են լսուել ձայներ այսպիսի բովանդակութեամբ. «Անշուշտ, ազգային ուղղագրութիւնը փոխելու կարիք չկար: Բայց պէտք է հաշուի առնել, որ անցել է բաւականին ժամանակ, եւ ժողովուրդն արդէն վարժուել է», «ժողովրդին նոր փորձութեան չտանենք», «Սպասենք յարմար ժամանակների, երբ երկրի տնտեսական վիճակը կը բարելաւի»:

Այս յոյժ փարիսեցիական սրտցաւութիւնը իրականում աբեղեանականների դիւանագիտական նոր դրոյթների տարածումն է, մի նոր աչքակապութեան տեսութիւն, որը դառնալու է նրանց նոր մարտավարութեան հիմքը:

Պէտք է խոստովանել, որ միամիտ մարդկանց համար դիւրին չէ փարիսեցիութիւնը զանազանել իրական սրտցաւութիւնից, մանաւանդ որ տնտեսական վիճակի խնդիր է ակնարկւում՝ անպատասխանատու, անհոգի քարոզչութեամբ:

Այս ամէնը մեզ աւելի քան պարտաւորեցնում է մշակել մեր՝ ուղղագրութեան պահանջատիրական պայքարի ամենագործուն եղանակը: Կարծում ենք, որ այս նոր փուլում անհրաժեշտ է հանդէս գալ աւելի շատ զանգուածային, քան թէ անհատական ելոյթներով՝ թէ՛ Հայաստանում, թէ՛ նրա սահմաններից դուրս: Երկուստեք իրենց խօսքը պէտք է ասեն մանաւանդ հասարակական կազմակերպութիւնները:

Իշխանութիւնները պէտք է ի վերջոյ հասկանան, որ ուղղագրութեան պահանջատիրութիւնը մի քանի անհատների քմահաճոյքը չէ:

Սոյն յօդուածի վերջին տողերը տակաւին չաւարտած, մենք ստացանք բանասիրական գիտութիւնների տքթ., փրոֆ. Լ. Գ. Խաչերեանի նոր գիրքը, որի խորագիրն է «Աբեղեանականների պաշտպանական մարտավարութիւնը եւ նրանց թիւրիմացութիւնները գրաբանական տեսութեան հարցերում»: Գիրքը հրատարակուել է Կլէնտէյլ, Գալիֆորնիա, ԱՄՆ, 2003թ., այսինքն՝ նոյն թուականին, ինչ որ «Բագին»ի խնդրոյ առարկայ թիւը, սակայն՝ նրանից փոքր-ինչ ուշ, որովհետեւ ըստ ամենայնի բծախնդիր ուսուցչապետ Լեւոն Խաչերեանը քննարկելով գրեթէ նոյն հարցերը «Բագին»ի այդ համարից տեղեկութիւն չունի:

Իր վերոյիշեալ գրքում, մանրամասնօրէն հերքելով աբեղեանականների գրաբանական տեսութիւնները, փրոֆ. Լեւոն Խաչերեանն անդրադարձել է նաեւ Լեւոն Հախվերդեանին՝ իր ուսումնասիրութեան այդ բաժինն անուանելով «Թատերագէտ ակադեմիկոս Լեւոն Հախվերդեանի սիրողական մտամարզանքները գրաբանական տեսութեան ոլորտում»:

Սկսում է այսպէս.

«Զայրալից ու ջղագրգիռ յօդուածով հանդէս է եկել ակադեմիկոսը Երեւանեան "Ազգ" թերթում (2000թ.), որից արտատպութիւն է կատարել նաեւ լոսանճըլըսահայ "Նոր Օր" թերթը նոյն թուականի իր Օգոստոսի 26ի համարում, որը եւ քննարկման նիւթ ենք դարձնում այստեղ» (էջ 129):

Եւ Խաչերեանը քննադատում է Լեւոն Հախվերդեանի մէկ այլ յօդուած՝ «Ուրիշ բանուգործ չունէ՞ք, Տիկին եւ Պարոններ» վերնագրով: Քննադատում է այն բանի համար, որ Հախվերդեանն «իր հետ նաեւ աբեղեանական խեղագրութեան խնկարկու ակադեմական վերնախաւային համախոհները», ունի գրաբանական թիւր պատկերացումներ: Խաչերեանը գրում է.

«Ակադեմիկոս թատերագէտին թւում է, թէ սովետական դեկրետներով Ազգային Ուղղագրութեան դադարեցումը եւ բռնադատաբար պարտադրուած աբեղեանական խեղագրութիւնը հայրենաբնակ ժողովրդին ՄԻԱՆԳԱՄԸՆԴՄԻՇՏ "ընդունուած" պիտի համարել, ըստ որում ՈՉ ՄԻ ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՉՀԱՆԴՈՒՐԺԵԼՈՒ պայմանով՝ նոյնիսկ ազատութեան ու անկախութեան ձեռքբերումից յետոյ էլ» (էջ 130):

Խաչերեանի ուշադրութեանն է արժանացել այն հանգամանքը, որ Հախվերդեանը, հին օրերի ոճով, իր սաստիչ քննադատութիւնը տարածում է թէ՛ հայրենի, թէ՛ սփիւռքահայ հեղինակների վրայ, գրելով այսպիսի խօսքեր.

«Նորից ու վերստին գլուխ բարձրացրին գրաբարեան ուղղագրութեան ջատագովները, այն էլ այնպիսի անարգալից յայտարարութիւններով, որ դիմանալ չի լինի: Պարոններ Զարեհ Մելքոնեանը ԱՄՆ-ում, Ժիրայր Միրիճեանը, Լեւոն Միրիջանեանը, ինչպէս նաեւ Արփի Թոթոյեանը Փարիզում լոյս տեսնող "Յառաջ" թերթում: Մէկը միւսից անվեհերը, ինքնավստահ, նոյնիսկ գռեհիկ /sic!/» (էջ 131):

Միանգամայն բնական է, որ ամերիկեան ազատութեանը վաղուց արդէն վարժուած Լեւոն Խաչերեանի համար պիտի աւելի քան անհասկանալի լինէր Հախվերդեանի սովետական ամբողջատիրական մտածողութիւնը՝ մանաւանդ մեր անկախացումից յետոյ: Եւ Խաչերեանը, մէկ առ մէկ քննադատելով Հախվերդեանի յօդուածի ոչ միայն հակադիտական հարցադրումները, այլեւ Մեսրոպեան ուղղագրութեան ջատագովների հասցէին արուած նրա անթոյլատրելի եւ անպատասխանատու արտայայտութիւնները, գռեհիկ ոճը եւ այլն, անդրադառնում է նաեւ Հախվերդեանի ուրացողութեանը: Խաչերեանը գրում է.

«Ապշեցուցիչն այն է, սակայն, որ այս նոյն թատերագէտը տարիներ առաջ, 1981 թուականին լոյս ընծայած իր "Մտորումներ" յօդուածների ժողովածուում զետեղած "Լեզուի ճակատագիր" վերտառութեամբ գրութեան մէջ՝ ինքնահակասմամբ եւ ինքնահերքմամբ ՃԻՇԴ ՀԱԿԱՌԱԿ տեսակէտն է պնդել, որ վերջերս արտատպել է նաեւ "'Նոր Կեանք" շաբաթաթերթը (2003թ., Յուլիս 24)»: Եւ Խաչերեանը ընթերցողին է ներկայացնում Հախվերդեանի հետեւեալ խօսքերը.

«Մենք գլուխ ենք խոնարհում Մանուկ Աբեղեանի հայագիտական վիթխարի վաստակի, բայց ՈՉ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՅՆ "ԲԱՐԵՓՈԽՄԱՆ" ԱՌԱՋ, ՈՐԻ ՊԱՏՃԱՌԱԾ ՎՆԱՍՆ ԱՒԵԼԻ ՇԱՏ ԵՂԱՒ, ՔԱՆ ՕԳՈՒՏԸ, ԻՆՉՊԷՍ ՀԱՄՈԶՈՒԱԾ ԱՍՈՒՄ ԵՆ ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԱԲԱՆՆԵՐԸ, ԵՒ ՄԵՐ ՍԵՐՈՒՆԴՆ ԷԼ ՏԵՍԱՒ ԻՐ ԱԶՔՈՎ: ԴՐԱ ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ԿՈՂՄԵՐԻՑ ՄԷԿՆ ԷԼ ԱՅՆ ԷՐ, ՈՐ ԽՈՐԹԱՑՈՒՄ ԸՆԿԱՒ ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ: 1940ին ԱՅԴ "ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԱԾ" ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՍՏԻՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԵՑ՝ ՄՕՏԵՑՆԵԼՈՎ ԴԷՊԻ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆԸ: ԼԵԶՈՒԱԲԱՆՆԵՐԻ ԵՒ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ԿԱՐԾԻՔՆ ԱՅՆ Է, ՈՐ ՊԷՏՔ Է ԵՒՍ ՄԻ ՔԱՅԼ ԱՆԵԼ ԴԷՊԻ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆԸ: ԴԱ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ԱՆԵԼ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՀԻՄԱ, ԵՐԲ ՄԵՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՄԵՆԱՎԵՐԻՆ ՕՂԱԿՆԵՐՆ ԱՅՆՔԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ ԵՆ ԿԱՅԱՑՐԵԼ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ՈՒՆԵՑԱԾ ՄԵՐ ԿԱՊԵՐՆ ԱՌԱՒԵԼ ԲԱՐՁՐ ՀԻՄՔԵՐԻ ՎՐԱՅ ԴՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»:

Եւ փրոֆ. Խաչերեանը, զարմանալով՝ «Ահա թէ ինչպիսի 180 աստիճանի շրջադարձ է կատարել թատերագէտ ակադեմիկոսը վերջին շրջանում», նշում է նաեւ, որ Հախվերդեանի յօդուածն «ԱՊՇԵՑՈՒՑԻՉ է ոչ միայն իր բացարձակ անտեղեակութեամբ գրաբանական տեսութեան բնագաւառում», այլեւ այն, որ Հախվերդեանը հանդէս է գալիս նաեւ «Աբեղեանական _ հայաստանեան խեղագրութիւնը ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՁՆԵԼՈՒ ՅԱՒԱԿՆՈՏ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՆԸԿԸՐՏՈՒՄՆԵՐՈՎ»: Եւ բերում է Հախվերդեանի հետեւեալ խօսքերը. «ԹՈՂ ԲՈԼՈՐՆ ԷԼ ՀԵՏԵՒԵՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔՈՒՄ ԳՈՐԾՈՂ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆԸ: ԵՒ Ի ԿԱՏԱՐ Կ'ԱԾՈՒԻ ՁԵՐ ԲԱՂՁԱՆՔԸ, Կ'ՈՒՆԵՆԱՆՔ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ: Այս կարծիքին են Հայաստանի ոչ միայն լեզուաբանները, այլեւ լեզուի դասախօսները, ուսուցիչները, այլեւ ամբողջ ժողովուրդը, նաեւ հալէպցի յարգարժան մտաւորական տոքթ. Ռ. Ճեպենեանը»:

Այս եւ ուրիշ վերլուծութիւններից յետոյ (էջեր 129-137), Խաչերեանն իրաւացիօրէն հառաչում է. «Տխուր է շատ, պարզապէս»:

Այո՛, տխուր է, որովհետեւ խնդիրն ամենեւին էլ մէկ անհատի չէ, որ վերա-

բերում է, այլ՝ մի ամբողջ համակարգի, որի մասին մենք խօսեցինք իր տեղում: Այդ համակարգը Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիայի հասարակական գիտութիւնների բնագաւառն է, որի ներկայ պայմաններում, գիտական տիտղոսների հասնելու եւ իր տեղը պահպանելու համար, գիտնականը պարտադրուած է զրկուել սեփական կարծիք արտայայտելու իրաւունքից:

Ահա թէ ինչու մենք զուր յոյսեր չենք կապում մեր հայագէտներից շատ-շատերի հետ՝ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնման հարցում: Վերջապէս, գաղտնիք չէ, որ անկախութեան ամբողջ ընթացքում ուղղագրութեան հարցը հասարակութեան կողմից միշտ վերարծարծուել է, բայց եւ միշտ էլ աբեղեանական հայագէտները բռնել են իշխանութիւնների ձեռքը եւ չեն թողել, որ դրական լուծումներ արուեն:

Լեւոն Խաչերեանի «Աբեղեանականների պաշտպանական մարտավարութիւնը եւ նրանց թիւրիմացութիւնները գրաբանական տեսութեան հարցերում» աշխատասիրութիւնը, որն ըստ էութեան Մեսրոպեան ուղղագրութեան ջատագովների եւ խորհրդային խեղագրութեան պաշտպանների պայքարի տարեգրութիւնն է, իր հերթին գալիս է հաստատելու մեր եզրակացութիւնն այն մասին, թէ աբեղեանականների դրոյթներից ոչ մէկը հիմնաւոր չէ:

«Բագին»ի եւ Լեւոն Խաչերեանի մեկնաբանութիւնները մէկ անգամ եւս փաստում են նաեւ ա՛յն, որ աբեղեանականների ճամբարը ներկայացնողը, եթէ մինչեւ անգամ ակադեմիկոսի կոչում էլ ունենայ, ի վիճակի է հակառակ գնալ իր համոզմունքներին՝ համաձայն ճամբարի ներքին «օրէնքների»: Սա նշանակում է, թէ աբեղեանականները հետեւորդ են ոչ թէ լեզուագիտական որեւէ գաղափարի, այլ ոչնչով չարդարացող յամառութեան, որով փորձում են ամէն կերպ պահպանել «ի վերուստ» առեալ իրենց հեղինակութիւնն ու հասարակական դիրքը:

Նախորդ տարիների փորձը ցոյց է տալիս, որ բանավէճերի վրայ ժամանակ վատնելը աբեղեանականների համար խիստ ցանկալի միջոց է, որով կարող է անսահմանօրէն երկարաձգուել ուղղագրութեան միասնականացման հարցի վերջնական լուծումը: Նաեւ այս, եւ մնացած բոլոր տեսակէտներից ելնելով, մենք այն կարծիքին ենք, որ ազգային ուղղագրութեան վերականգնման խնդիրը պէտք է հրատապօրէն ներկայացուի եւ լուծուի, որպէս ըստ ամենայնի ազգային պահանջատիրական իրաւունք:

Մի քանի օր առաջ, 2004 թուականի Մարտ 4ին, մենք՝ քանիվեց մտաւորականներ, Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային Ժողովի նախագահ Արթուր Բաղդասարեանին յղեցինք մի համախօսական Դիմում, որի մէջ ասուած է. «Այսօր՝ Մեսրոպեան ուղղագրութեան կասեցման 82րդ տարելիցի օրը, դիմում ենք Ձեզ եւ խնդրում Ազգային Ժողովի օրակարգի մէջ, որպէս ամենահրատապ հարցերից մէկը, մտցնել հարց՝ "Ազգային ուղղագրութիւնը կասեցնելու վերաբերեալ խորհրդային Հայաստանի Ժողկոմխորհի 1922թ. Մարտի 4ի Որոշումը չեղեալ յայտարարելու մասին"»:

Զգիտեմ՝ խորհրդանշականօրէ՞ն թէ պատահականօրէն՝ նոյն օրը ես ելփոստով ստացայ սփիւռքահայ բարեկամներիցս մէկի հերթական նամակը, որով հեղինակն ինձ յորդորում ու խորհուրդ է տալիս այսուհետեւ մեր խօսքն ուղղել աւելի բարձր իրաւասութիւններին՝ «նրանց յիշեցնելով իրենց պարտաւորութիւնները»:

«Պարտաւորութիւններ» բառի տակ բարեկամս ի նկատի ունի նաեւ ուղղագրութեան խնդիրը: Նա գրում է, թէ «միակ տրամաբանական լուծումը ազգային ուղղագրութեան վերադարձն է, ինչպէս որ Արցախը պիտի վերադառնայ Հայաստանի կազմի մէջ»:

Լ. Մ.

Մարտ 8

(*) Կարէն Ա. Սիմոնեան, Կրեմլի յոյժ գաղտնի փաստաթղթերից մի քանիսը: Լեւոն Միրիջանեանի յառաջաբանով եւ խմբագրութեամբ: Երեւան, «Նախիջեւան» հրատ., 48 էջ: Տպաքանակ՝ 1000:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

«ԱՍՊԱՐԷԶ» ՕՐԱԹԵՐԹԻ 95ԱՄԵԱԿԸ

Մոնթեպելլոյի «Բաղրամեան» սրահին մէջ, Փետր. 27ին տեղի ունեցած է «Ասպարէզ» օրաթերթի հրատարակութեան 95ամեակի ճաշ-տօնակատարութիւնը, որուն ներկայ եղած են շուրջ 450 հոգի, այդ կարգին՝ թեմին զոյգ առաջնորդները, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը, Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի, Կեդր. Կոմիտէի, քոյր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները եւ հայկական մամուլի կարգ մը խմբագիրներ: Հանդիսութիւնը վարած է Մանուկ Սէրայտարեան: Սեղանօրհնութիւնը կատարած եւ ողջոյնի խօսք արտասանած է առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեան: Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետ Րաֆֆի Համբարեան ողջունելէ ետք «Ասպարէզ»ի առանձնած առաքելութիւնը, դրուատած է Գոնկրէսի անդամ Էտըմ Շիֆի աշխատանքները ի նպաստ ամերիկահայ համայնքին եւ Հայ Դատի յաջողութեան: Էտըմ Շիֆ իր համակրանքը յայտնած է «Ասպարէզ»ին եւ հայ ժողովուրդին հանդէպ: Յուցադրուած է տեսերիզ մը՝ «Ասպարէզ»ի առօրեայ աշխատանքներուն մասին: Հայաստանի աւագ հիւպատոսը՝ Գագիկ Կիրակոսեան, նշած է թէ «"Ասպարէզ" թերթը մի քանի տասնամեակներ հանդիսանում է Սփիւռքի ամենահեղինակաւոր մամուլի մարմիններից»: Թերթին անգլերէն բաժնի խմբագիր Մարալ Հայկէեան ըսած է թէ ինք «հպարտ է յատկապէս «Ասպարէզ»ի առաջին կին խմբագիրը ըլլալուն համար եւ խոստացած է արդար ժառանգորդը ըլլալ այն հսկայական աշխատանքին, որուն հիմը դրած են շատ արժանի եւ նուիրեալ անձինք»: Թերթին խմբագիրը՝ Վաչէ Բրուտեան, նշելէ ետք թէ «այսօր հայ մամուլի յաղթանակի տօնն է», աւելցուցած է. «Ասպարէզ»ի յաղթանակը կը պարտինք այս շրջանի դաշնակցական կազմակերպական կառոյցին, իրերայաջորդ մարմիններու ճիգերուն եւ զոհողութիւններուն, 1908էն ի վեր թերթին ծառայած խմբագիրներուն, գրաշարներուն, տպագրիչներուն, անձնակազմի ներկայ անդամներուն, աշխատակիցներուն, ցրուիչներուն եւ ընթերցողներուն: Նախկին խմբագիրներ կտրած են 95ամեակի կարկանդակը, որմէ ետք սրահ մուտք գործելով խումբ մը պատանի-պարմանուհիներ, 1920ական թըւականներու տարազով եւ գլխարկներով, սեղանէ սեղան շրջելով ներկաներուն ցըրուած են «Ասպարէզ»ի առաջին թիւին (1908, Օգոստոս 14) վերատպուած կըրկնօրինակը, վաճառելով զայն 95 տարի առաջ ճշդուած սակով՝ հինգ սենթ: Եզրափակիչ խօսքով հանդէս եկած է Կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչ Յովիկ Սալիպա նշելով որ «Դաշնակցութեան վերջին 95 տարիներու պատմութիւնը, իր վերլուծութեամբ եւ մանրամասնութիւններով կարելի է գտնել «Ասպարէզ»ի էջերուն մէջ: Հոն կարելի է գտնել հայութեան օրուան հրամայականներուն նկատմամբ գաղափարական անխախտ մօտեցումով յստակ կեցուածք եւ ուղղութիւն»: Ողջոյնի խօսքով եւ աղօթքով հանդիսութիւնը փակած է առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀՌՈՄ

ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՆՈՐ ՀՈԳԵՒՈՐ ՀՈՎԻՒԸ

Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին կողմէ Արէն Աբղ. Շահինեան Հռոմի հայ համայնքի հովիւ նշանակուած է:

Ան ծնած է 1970ին Պաղտատի մէջ. 1992ին աւարտած է Քէրքիւքի մեքենագիտութեան վարժարանը: Ապա ուսանած է Պաղտատի կրօնական համալսարանին մէջ: 2002 Մարտ 2ին նոյն քաղաքի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած է: Ունի Աստուածաբանութեան եւ իմաստասիրութեան պսակաւորի վկայական:2002ին աստուածաբանութեան մէջ մասնագիտանալու համար մեկնած է Հռոմ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ ԵԿԱԾԸ»

«Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան» 1996էն ի վեր կանոնաւոր կերպով կազմակերպած թատերական ընթերցումներու 18րդ շարքը յատկացուած է 1915ի նիւթին: Երկու խաղ ընդգրկուած է այս ծրագրին մէջ. անոնց առաջինը Եղիա Գասպարեանի «Մեր գլխուն եկածը»ն էր որ ներկայացուեցաւ Մարտ 7, Կիրակի, Փարիզի Հայ ուսանողական տան սրահին մէջ:

Ուշագրաւ թատերգութիւն մը որուն հեղինակը նման ծանրածանր նիւթ բեմ հանելու աշխատանքին մէջ կրցած է երգիծական շեշտը անգամ գործածել, դժուար մարսելի իրողութիւններ նշելու համար: Անցքերը երեսունական թըւականներու սկիզբը կը պատահին, վերապրած ու ԱՄՆ ապաստանած հայ գիւղացիներու շրջանակին մէջ: Աղէտը ամենայետին դաժանութեամբ անմիջական մասնակից է միջին սերունդին, մինչ պատանի-երիտասարդներու դասը ամէն աՙուիթով կը ջանայ, կը յամառի իր հեռաւորութիւնը առնելու անկէ: Ու վերջաւորութեան կը շեշտուի ատոր անկարելիութիւնը:

Ե. Գասպարեան զարմանալի հեռատեսութիւն, գրեթէ յայտնատեսութիւն ունի այս գործին մէջ: Բ. Աշխարհամարտի շեմին գրուած գործին մէջ իր մէկ հերոսին բերնով կը նախատեսէ օրինակ սպասելի փոթորիկը, որ շատ աւելի սատիկ պիտի ըլլայ, իրենց ապրածն իսկ մոռցնելու աստիճան: Ամբողջ խաղը հիւսուած է այդ ապրուածէն որեւէ ձեւով չկարենալ փրկուելու ամէնօրեայ հաստատումին ու վերապրելու, ապրելու, տեւելու մղձաւանջային մտասեւեռումին վրայ:

Տպաւորիչ, զգայուն ու նոյն ատեն ազդեցիկ գործ մըն է «Մեր գլխուն եկածը», այդ յատկանիշերով ամէն դրուագի կարող թատերագիրին փաստը տուող. պէտք է ըսել որ դերակատարներու խումբըն ալ փորձառուներով ու նուազ փորձառուներով, կարելին ըրաւ այդ յատկանիշերուն շեշտումին համար: Առաջիններէն պէտք է առանձնացնել Նոյեմի Իւսէֆին որ տարագրութեան մէջ զաւակը կորսնցուցած մօր անմխիթարելի վիշտին արժանային արտայայտութեամբ մեծապէս տպաւորիչ տիպար մը մարմնաւորեց: Իր սերնդակիցներու խումբին միւս դերերըստանձնած էին Ժիրայր Զոլաքեան, Աստղիկ Շինկիթեան, Յարութիւն Խաչատուրեան եւ Վահրամ Աժտէրեան: Նոր երկրի մը մէջ, նոր կեանքի մը հետամուտ երիտասարդներու խմբակը մեծ մասով կազմուած էր դարձեալ «Մկնիկ»ի հունձքէն. Կորիւն Խաչատուրեան, Մարալ Քերովբեան, Վահան Քերովբեան, Նազարէթ Գույումճեան եւ Անահիտ Փիլիպպոսեան որ բեմական գործողութիւններուն ընթերցումը ըրաւ արդէն փորձառու մասնագէտի մը հասունութեամբ: Փորձերը վարած էին Արբի Յովհաննիսեան եւ Ժիրայր Զոլաքեան:

Անգիտացուած մեր արժէքներու բանակին մաս կազմող մըն է Ե. Գասպարեան (1893-1948): Զորրորդ գործն էր «Մեր գլխուն եկածը» որ ընդգրկուած է «Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան» ծրագրին մէջ: Ինչպէս մատնանշեց ողջոյնի իր խօսքով Ա. Յովհաննիսեան, անգիտացումի զարմանալի այս երեւոյթը իսկապէս անըմբռնելի բան է մեր իրականութեան մէջ. երեւոյթ որ բաժին ինկած է իսկական արժէքներու: Այնպէս կը թուի թէ երկար ժամանակ եւ ուրիշ բաներ հարկաւոր են տակաւին, միջակութիւններէն տարբեր կողմ կարենալ դառնալու եւ չորն ու թացը զանազանելու համար: Բարեբախտաբար կան բացառութիւններու փոքր կղզեակները որոնք կը ջանան համայնապատկերին մէջ եզակի գոյներ ալ մտցնել:

Ցեղասպանութեան նիւթով շարքին Բ. ընթերցումը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 4ին, ուրիշ անգիտացուածի մը, Յակոբ Օշականի «Անվերնագիր» թատերախաղով:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

1

Մայրիկը ձեռքէն բռնեց ու իջան սանդուխներէն: Հետզհետէ կը սեղմէր ձեռքը ուժով: Նուպար զարմացումով մօրը դէմքին կը նայէր: Ան աւելի ուժգին կը բռնէր զինքը: Տղան ըսաւ վերջապէս.

– Ինչո՞ւ այսպէս ուժով կը բռնես զիս, կը կարծես որ թռչունը կը թռչի՞...

Հասան տնօրէնութեան սենեակին առջեւ, ուրկէ կը լսուէր Մարգարեան էֆէնտիին ձայնը, որ կը խօսէր կարգ մը տղոց ու անոնց ծնողքներուն հետ: Մայրիկը տղուն ձեռքէն ուժով բռնած էր միշտ: Տնօրէն էֆէնտիին քիթին վրայ ասող մը ինկած էր ու իր ճառագայթները տարածած անոր դէմքին վրայ: Յաղթական էր ու շողշողուն: Լսելի եղաւ իր ձայնը.

– Խնդրեմ, ներս հրամմեցէք: Աթոռ մը տուէք տիկինին: Հրամմեցէք, նստէք, տիկին:

– Շնորհակալ եմ:

Ներկաները քաղաքավարութեան համար կարճ կապեցին ու հեռացան:

Մնացին մայրիկը, տղան եւ Մարգարեան էֆէնտին:

– Հրամմեցէք, տիկին, անշուշտ ըսելիք մը ունիք:

– Այո՛, Մարգարեան էֆէնտի, տղուս համար է: Իր վարքին համար...

– Այո՛, կը հասկնամ: Լաւ ըրիք ու եկաք ու զիս գտաք, քանզի այն որոշումը որ յայտնեցի վարքի թիւը միջինին խառնուելու մասին՝ ատիկա արմատական դարման մը չէ ձեր տղուն համար: Ես ձեր տղուն յաջորդ շրջանին համար չեմ կրնար դպրոց ընդունիլ: Այո՛, չեմ կրնար...

– Ի՞նչ կ'ըսէք, Մարգարեան էֆէնտի, ատ պատիժը չափէն աւելի է: Այդ պատիժով աւելի ի'նձ պատժած կ'ըլլաք: Մի՛ մոռնաք որ ամուսնոյս ազգականներուն մէկ մասը իտալացիներ են, մէկ մասն ալ հայ հռովմէականներ, մոլեռանդ կաթոլիկներ, որոնք առիթէն օգտուելով՝ զաւակս կամ հայ կաթոլիկներու վարժարանը կամ ուղղակի ֆրանսական վարժարան պիտի դնեն: Ես կ'ուզեմ տղաս հայ մեծցնել, եւ հայ լուսաւորչական, նման իմ պապերուս: Կ'ուզեմ որ այս անառակը կատարեալ հայ ըլլայ: Դուք այդպիսի ծանրակշիռ որոշումով ամբողջովին կը քանդէք իմ նըպատակս: Թաղին մէջ ուրիշ վարժարան չկայ, միւսները որ կան, ինծի համար խորթ են: Կ'ուզեմ որ տղաս հայերէն սորվի, Հայոց պատմութիւն սորվի, Հայոց կրօնքը սորվի, Հայերու մէջ մեծնայ, հայ ընկերներու եւ ուսուցիչներու մէջ, որպէսզի Հայ ըլլայ, Հայ մնայ, ամբողջովին Հայ... Մեր ընտանիքին ու մանաւանդ մեր ազգականներուն մէջ ահագին պայքար կայ... Այս անառակը կատաղի Հայ մը եղաւ: Ասիկա ինչպէս ինծի, նոյնպէս ձեզի պէտք է ուրախացընէ: Կը դիմեմ ձեր ազգային զգացումներուն, Մարգարեան էֆէնտի, եւ կը խնդրէի որ ետ առնէք ձեր որոշումը: Կը լսե՞ս, զաւակս, ի՛նչ աստիճանի հասցուցեր ես ամէն բան...

Յուզում, մտածում ձեւացնելով գլուխը կախած էր էֆէնտին: Հանդիսաւոր լռութիւն էր: Նուպարի համար այդ բոլոր տեսարանը տպաւորիչ ոչինչ ունէր: Նոյնիսկ մօրը մտահոգութիւնները եւ իրական յուզումը իրեն համար անտեղի էին: Կը նմանէին այդ խօսքերը դաւեշտի մէջ դրուած ողբերգական նախադասութիւններու: Ան ոտքէն մինչեւ գլուխը սիրտ էր ու բերնէ բերան լեցուն էր իր մէջ հայութիւնը: Ան այլեւս չէր կրնար լատին, լեւանթէն կամ կաթոլիկ ըլլալ:

(Շար. 4)

(Շար. Ա. էջէն)

կրնայ դեր խաղալ, եթէ նոյնիսկ Իրաքի պատերազմին նկատմամբ Ֆրանսայի դիրքը բացայայտ էր:

***

Երկուշաբթի, Մարտ 15, ժամը ճիշդ 12ին, Եւրոպական Միութեան Հերթական նախագահին՝ Իրլանտայի հրահանգով երեք վայրկեան լռութիւն պէտք է պահէին բոլոր անդամ երկիրները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԼԱՏԻՄԻՐ ՓՈՒՏԻՆ, ինչպէս կը սպասուէր, վերընտրուեցաւ ձայներու 71%ով: Մասնակցողներու համեմատութիւնը 64,27% էր եւ միւս թեկնածուները շատ հեռու կը մնային: Երկրորդ դիրքի վրայ էր համայնավարը՝ Խարիտոնով 14,7%ով, ապա՝ ձախ ազգայնական Գլազիեւ 4,2%, Խաքամանտա՝ 3,9%:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ առեւտրական գլխաւոր նաւահանգիստին՝ Աշտոտի մէջ, անձնասպանական կրկնակ ոճրափորձ մը գործըւած է, Մարտ 14ին, որու հետեւանքով 10 մեռեալ կար (ներառեալ երկու քամիքազները) եւ քսան վիրաւոր: Արարքներուն տէր եղած են Համասը եւ Ալ Աքսայի նահատակներուն Ջոկատները:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահին՝ Սահակաշվիլիի մուտքը արգիլուեցաւ Աճարիա, Մարտ 14ին, զինեալ ուժերու կողմէ, երկու փորձերէ ետք, ինչ որ աւ աւելի յարեց մթնոլորտը Թիֆլիսի եւ այս ինքնավար Հանրապետութեան միջեւ: Նախագահը՝ Աբաշիձէ, որ Մոսկուա կը գտնուէր, ամբաստանած է Սահակաշվիլին, որ կ'ուզէ զինք տապալել: Միւս կողմէ, Վրաստանի Արտաքին Նախարար նշանակուեցաւ Սալոմէ Զուրաբաշվիլի, որ ցարդ Ֆրանսայի դեսպան էր (կրկնակ քաղաքացիութիւն ունի): Նման նշանակում մը աննախընթաց կը նկատուի:

ԳԱՄԸՇԼԻԻ (Սուրիա) մէջ, Մարտ 12ին բախումներ ծագած են ոստիկանութեան եւ Քիւրտերու միջեւ, որոնք երկու օր տեւած են եւ ըստ Ա. Էֆ. Փէ.-ի եւ Ռօյթըրսի 14 մեռեալներ պատճառած են, մինչ Քիւրտերու համաձայն մեռեալներու թիւը 50էն 100 է: Բախումները ծագած են Ուրբաթ օր ֆութպոլի մրցումի մը առեն, որ տեղւոյն ծիհատը դէմ առ դէմ կը դնէր Տար էլ Սուրի հետ (սիւննի արաբ քաղաք մը Իրաքի մօտ): Մուտքին Քիւրտերը խուզարկուած են, բայց ոչ՝ Արաբները եւ մթնոլորտը սկըսած է լարուիլ, նաև մրցումին ընթացքին մանաւանդ, երբ Արաբները սկսած են Ս. Հիւսէյնի փառքին նուիրուած լոզունգներ արձակել:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(13/14 mars)

Gérard CHALIAND :

REFLEXIONS SUR LE «11 SEPPTEMBRE DES ESPAGNOLS»

«Վիճարկում եւ կարծիքներ» գլուխին տակ, Ֆիկառօ հարցազրոյց մը հրատարակած է Մատրիտի ոճրափորձերուն վերաբերեալ: Ծանօթութեան մէջ, թերթը կը յ իշէ աշխարհաքաղաքագէտ՝ Ժ. Շալեանը որ գալ չաբթու կը հրատարակէ (Ժերար Շալեանի եւ Արնօ Պլէնի ղեկավարութեան տակ) 650 էջնոց հատոր մը՝ «Ահաբեկչութեան պատմութիւնը հին դարերէն Ալ-Քաիտա», կ'ուսումնասիրէ Մատրիտի սպանդը:

Ժ. Շալեան, սկիզբէն կը խոստովանի, որ ցորչափ վճռական փաստեր չկան, կարելի չէ այս կամ այն (ԷԹԱ կամ իսլամապաշտ) վարկածը նկատի չառնել, բայց, հաւանաբ չի գտներ Ալ-Քաիտայի ստանձնումը Լոնտոնի համբով: Կը հաւատայ ԷԹԱ-ի զինուորական կարողութեան նման տարողութեամբ գործողու-

Տիկին Ֆրիտա Յովակիմեան,
Տէր եւ Տիկին Վահէ Դաւիթխանեան,
Պ. Արմէն Յովակիմեան,
Տէր եւ Տիկին Լորանս Նաճարեան,
Ալեքս, Սիւզի, Քրիսթինա, Գարոլին եւ Կրեկորի,
Պ. Էտուար Էնժերզօլի
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ խնամիին՝

ՏՈՔԹ. ԳԱԳԻԿ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ 2004, Մարտ 9ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Մարտ 17, ժամը 10·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփառնասի գերեզմանատունը:

43, rue Ranelagh, 75016 Paris

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Մարտ 18,
ժամը 20·30ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՆԱՅԻՐԻ ՉԱՐԵԱՆ

Ես երգ եմ հիւսում քեզ համար,
Դու չես հասկանում իմ լեզուն:
Ես խորթ եմ. օտար՝ քո հոգուն...
Ինչում ես Հայոց լեռներէն,
Ինչո՞ւ չես խօսում հայերէն:

Բանաստեղծութիւններ, հատուածներ «Արա Գեղեցիկ եւ Շամիրամ» պոէմից եւ «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնագրքից:
Ընթերցումներ՝
ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՍԻՐՈՅ-ՏԱՂ
ԱՆԱՀԻՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
Ջրոյց՝
«ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԵՑԱՒ ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԳՐՈՂԸ»
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro : Cardinal Lemoine, Monge
Մուտքը ազատ է

թեան մը, եթէ նոյնիսկ արմատական իսլամապաշտներ կան Սպանիոյ մէջ: Զինուորական ԷԹԱ-ն, կ'ըսէ, կ'ուզէր մեծաքանակ զոհեր պատճառել, մանաւանդ որ երկու ոճրափորձերուն, որոնք պիտի օգը հանէին Իրուն-Մատրիտ կառախումբը, կարելի եղաւ առաջքն առնել:

Եթէ իսլամապաշտ արարք մըն է, պատճառը կրնայ ըլլալ Սպանիոյ անվերապահ զօրակցութիւնը ԱՄՆ-ու, ԷԹԱ-ն կրնա՞յ նաեւ նոյն դրդապատճառը ունենալ: Շալեան համաձայն չէ: Զինուորական ԷԹԱ-ն չի խորհիր հարուածել Անարի կառավարութիւնը: Արդէն, այս արարքները կ'ամրապնդեն իր կուսակցութիւնը:

***

Կը թուի որ առաջին հապճեպ հակազդեցութիւնները նման տպաւորութիւն մը թողուցին, մինչ Շաբաթ, Մարտ 13ի իրիկունն իսկ, հաստատուած էր որ ոճրափորձը իսլամական բնոյթ ունէր:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց եղբօր՝ Էմիլ Ասլանեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ Տէր եւ Տիկին Մարթէն Մարեան 200 Եւրօ կը նուիրեն «Հայաստան» Հիմնադրամին (ըստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Եւրօ «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սարգիս Քէչեանի (Ջանգու) մահուան առթիւ «Յառաջ»ին կը նուիրեն.-
Պ. Գէւորգ Ղազարեան 100 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մոմճեան 50 Եւրօ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ:

Յետ պատարագի, հոգեճաշ կը տըրւի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 13-ին, բոլոր շրջանի խաչուհիները սիրով հրաւիրուած են յարգելու մեր վեթերան ընկերուհիներուն յիշատակը:
Արձանագրուիլ՝
01·48·24·63·89 (ճաշարան)
01·47·86·33·72 (Այտա)
Տեղեկացնել Մարտ 15-էն առաջ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21
«Դատաւոր»ի Կիրակիին:
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28
«Գալստեան» Կիրակիին:

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un
RECITAL DE PIANO
avec
NOUNE HAIRAPPETIAN
(d'ITALIE)
le Vendredi 26 mars à 20 heures 30
dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
(339, avenue du Prado, Marseille 8e)
Au programme :
Chopin — Brahms — Rachmaninov
Ganatchian — Khatchatourian
Prokofieff
P.A.F. : 10 euros
Etudiants : 6 euros
Réservation :
Centre Culturel Sahak-Mesrop
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը աշխատանք կը փնտռէ մանուկ կամ տարեց անձ խնամելու:
Հեռաձայնել՝ Տիկին Կարինէին.-
01·46·38·26·22

Grande Soirée Dansante
de l'Ecole Saint-Mesrob
Samedi 20 mars à 20 heures 30
Sous la présidence d'honneur du Député-Maire d'Alfortville :
René ROUQUET
animée par MARTEN YORGANTZ et son Orchestre
Salle Roger Delmas
Rue de Rome, 94140 Alfortville
Réservations : ☎ 01. 43. 96. 18. 13.

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան՝ Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.-

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 17
Միջինք, երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 24
Երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 31
Երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

***

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 19
Երեկոյեան ժամը 19-ին:

***

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 17-ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
ՄԻՋԻՆՔ. առաւօտեան ժամը 10·30-ին,
Արեւագալի ժամերգութիւն:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

***

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:
Ժամերգութիւն ժամը 8·45-ին:
Արեւագալ ժամը 9·45-ին:
Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11·45-ին:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ
ժամերգութիւններ ժամը 17·30-ին

ՄԻՋԻՆՔ
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 17
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի (Նիս)
Քարոզիչ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 19
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի (Պօմոն)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24
Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 26
Ս. Կարապետ Եկեղեցի (Քամբայն Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 31
Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցի (Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի (Փրատօ)
Քարոզիչ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 17
MERCREDI
17 MARS
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.904 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20.904

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍՊԱՆԻԱ

ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ՝ ՁԱՓԱԹԵՐՈՅԻ ԾՐԱԳՐԵՐԸ

ԲԱՆԱՎԷՃԵՐ ԾԱՅՐ ՏՈՒԱԾ ԵՆ

Հարցումը կը մնայ հարցում : Սպանիոյ մէջ, յաղթեց ժողովրդավարութի՞ւնը թէ Ալ-Քայիտան : Կարծիքները կը տարբերին ըստ կողմերուն եւ, օրինակ, Լեհաստան եւ Դանիա, ամերիկա-բրիտանական համախմբումին մաս կազմողներուն համար ոճրափորձին հեղինակներն են, այսինքն՝ Ալ-Քայիտան : Նոյն կարծիքն ունի Իտալիոյ Ազգային Զօրակցութեան թիւ 2ը՝ Իկնացիօ Լա Ռուսա, որ յայտարարած է վերջին դէպքերուն առթիւ.– «Ահաբեկիչները կրնան յաղթանակ երգել, որովհետեւ յաջողեցան պայմանաւորել Սպանիոյ նման ժողովրդավար եւ ազատ երկրի մը քուէարկութիւնը» : Ուրիշներ ալ, ինչպէս աջակողմեան Տէյլի Թելեկրաֆը չի վարանիր հաստատելու «Եւրոկզզիացման յաղթանակը», փոխանակ նկատելու, ինչպէս եւրոպական մամուլի մեծամասնութիւնը, որ սպանացի ժողովուրդը ուզեց պարզապէս պատժել Ազնարի կառավարութիւնը իր սուտերուն, ընտրական խաղերուն եւ ամերիկամէտ քաղաքականութեան համար : Մամուլի էՖԷ գործակալութիւնն իսկ գրաքննըուած է եւ գիտնալով հանդերձ թէ ԷԹԱ-ի գործը չէ, այլ՝ իսլամապաշտ ահաբեկչութեան, արտօնութիւն չէ ունեցած ճիշդ տեղեկութիւն հաղորդելու :

Նոր վարչապետը՝ Ձափաթերօ, Մարտ 15ին իսկ, յայտնեց թէ իր քաղաքականութիւնը բոլորովին տարբեր պիտի ըլլայ : Ծնած 1960ին, Լէոնի ընկերվարական երիտասարդութիւններու նախագահ եղած է 1978ին, երեսփոխան ընտրուած է 1986ին եւ 2000 Յուլիսին, կուսակցութեան (Ընկերվարական Բանուորական Սպանական Կուսակցութիւն՝ ՓՍՕԷ) 35րդ համագումարին ընդհանուր քարտուղար կ'ընտրուի :

Ձափաթերօ որոշած է Յունիս 30ին սպանացի զօրքը Իրաքէն ետ բերել : Կը շեշտէ.– «Կարելի չէ ժողովուրդ մը ռմբակոծել : Պարտին (Պուշ եւ Պլէր) խորհիլ եւ իրենց ինքնաքննադատութիւնն ընել, որպէսզի չկրկնուի» : Եւ ամերիկեան ֆինանսական կարեւոր օրաթերթը՝ Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլ մատը վէրքին վրայ կը դնէ, երբ կը գրէ.– «Ընկերվարականներու յաղթանակը ծանրակշիռ պատիժն է Պուշի տարած պայքարին ահաբեկչութեան դէմ եւ Մերձաւոր Արեւելքի վերակազմակերպման» :

Ձափաթերոյի կը մնայ սակայն փաստել թէ քաղաքական հաստատուն դէմք մըն է եւ պիտի կարենայ արժանաւոր յաջորդն ըլլալ Կոնսալէսի : «Կը գիտակցիմ, կ'ըսէ, որ ՓՍՕԷ-ի յաղթանակը կարելի եղաւ շնորհիւ քուէներուն ընտրողներու, որոնք քաղաքական տարբեր խառնուածք ունին : Կառավարութիւն մը պիտի կազմեմ բոլոր Սպանացիներուն համար : Պիտի յարգեմ քննադատութիւնները : Որոշումներս պիտի տամ լսելէ ետք ուրիշ տեսակէտներ, զանազան կարծիքներ եւ կը գործեմ Սահմանադրութեան համաձայն» :

Քաղաքական գետնի վրայ, Ձափաթերօ որ կ'արտայայտուէր միջազգային մամուլին առջեւ, ճշդած է որ արտաքին քաղաքականութեան գլխաւոր նախապատուութիւններն են՝ Եւրոպան, Լատին Ամերիկան եւ Միջերկրականը : Պիտի վերահաստատէ «հրաշալի յարաբերութիւններ Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Եւրոպական Միութեան բոլոր երկիրներուն հետ» :

***

Ձերբակալուած է Մարոքցի մը եւս, իսկ նախապէս ձերբակալուած երեք Մարոքցիներէն մէկը՝ Ժամալ Զուկամ որպէս ղեկավար կը ներկայացուի : Անկարելի չի նկատուիր որ ահաբեկչական այս խումբին գործն ըլլայ նաեւ Գազապլանքայի ոճրափորձը (2003, Մայիս 16, 41 մեռեալ) : Սպանիա ապրող Մարոքցիներն ալ շատ մտահոգ են եւ վախի մէջ կ'ապրին, մանաւանդ թշնամական վերաբերմունքէ՝ տեղացիներուն կողմէ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՊԷՏՔ Է ՓԱԿԷ ՄԵԾԱՄՕՐԻ ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԸ

Մարտ 16ի Ֆիկարօն կը տեղեկացնէր որ Եւրոպական Միութիւնը պահանջած էր նախորդ օրը Հայաստանէն, որ յայտարարէ թէ կը փակէ Մեծամօրի իր հիւլէակայանը (Երեւանէն 30 քմ. արեւմուտք), փոխարէն խոստանալով 100 միլիոն Եւրոյի յատկացում մը : Հայաստանի Ելմտական Նախարարին՝ Վարդան Խաչատրեանի համաձայն Հայաստան մէկ միլիառ տոլարի պէտք ունի կորուստը հաւասարակշռելու համար փակման պարագային :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԱՀ ՍԵՒԱԿ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

Մարտ 12ին Երեւանի մէջ 75 տարեկանին մահացած է գրականագէտ Ս. Արզումանեան : Ծնած էր Ղարաբաղի Ասկերանի շրջանի Սէյտիշէն գիւղը, 1951ին աւարտած Երեւանի համալսարանի բանասիրական բաժինը : Աշխատած է նոյն համալսարանին, «Սովետական գրականութիւն» ամսագրի խմբագրութեան, Մ. Աբեղեան գրականութեան հիմնարկին, «Հայաստան» հրատարակչութեան, Գիմ_րիի Մ. Նալպանտեան մանկավարժական հիմնարկին մէջ : 1996էն սկսած էր դասախօսել իր հիմնած Ու. Սարոյեան համալսարանին մէջ :

Ս. Արզումանեան հեղինակ էր գրականագիտական մեծաթիւ յօդուածներու, մենագրութիւններու : Ունի Զ. Եսայեանի, Վ. Թոթովենցի նուիրուած հատորներ : Տարբեր տարիներու լոյս տեսած են «Սովետահայ վէպը» հետազօտութեան չորս հատորները, հինգերորդը անտիպ է :

***

ԼՂՀ

Կ. ԳԱՍՊԱՐՈՎԻ ՈՂՋՈՅՆԸ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՃԱՏՐԱԿԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

Տիգրան Պետրոսեանի յիշատակին ձօնուած Ստեփանակերտի ճատրակի մրցաշարքը ողջունած եւ ուրախութիւնը արտայայտած է աշխարհի ախոյեան Կ. Գասպարով : Ան ըսած է թէ որպէս վայր Ստեփանակերտի ընտրութիւնը փաստ է որ Ղարաբաղեան կեանքը բնականոն հունի մէջ մտած է եւ կը բուժուին պատերազմին վէրքերը : Այսօր մեծապէս կարեւոր է որ երկրին պաշտպանութեան ամրապնդումին եւ տնտեսութեան վերականգնումին հետ իշխանութիւններու կողմէ յատուկ ուշադրութեան արժանի կը նկատուին մշակոյթի ու մարզական զարգացման խնդիրները : «Ես ջերմօրէն կը շնորհաւորեմ բոլոր մասնակիցները, նաեւ կազմակերպիչները որոնք յաջողած են յաղթահարել բարդոյթը եւ Ղարաբաղը հանել միջազգային ասպարէզ» ըսած է Գասպարով :

***

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 15)

ՊԱՏԱՀԱՐ ՍՐՃԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մարտ 12ի երեկոյեան Երեւանի «Թրիումֆ» սրճարանին մէջ ատրճանակով ու դաշոյնով վիրաւորուած են հինգ–վեց հոգի : Անոնցմէ մէկը ծանր վիճակի մէջ է : Երեւանի դատախազութիւնը հետաքննութեան ձեռնարկած է :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ իշխանութիւնները շրջափակումի ենթարկեցին Աճարիան ի պատասխան այն արգելքին որու բախեցաւ Սահակաշվիլի, երբ երկու անգամ փորձեց մուտք գործել : Այլեւս ճամբաներն ալ փակ են, երկաթուղին եւ օդանաւային երթուդարձ չկայ և կառավարութիւնը սկսած է Պաթումի ծովային շրջա–

(Շար.ը Դ. էջ)

ԲՈՂՈՔԻ ԴԻՄՈՒՄ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՈՒՐԱՑՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Բրիտանիոյ Երեւանի դեսպան տիկին Թ. Էպըթ–Ուաթի ցեղասպանութիւնը ուրացող արտայայտութեան դէմ բողոքի դիմում մը շարադրած են Զուիցերիոյ հայկական կազմակերպութիւնները –Նէօշաթէլ–Ժիւրայի Հայկական համայնքը, Ժընեւի Հայ Կիներու Ընկերակցութիւնը, Զուիցերիա–Հայաստան Ընկերակցութիւնը–, ուղղուած՝ նախագահ Ռ. Քոչարեանի, Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Պաղտասարեանի ու Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի :

Դիմումին մէջ երկու պահանջ ներկայացուած է.

ա – Հայաստանի Խորհրդարանն ու կառավարութիւնը պէտք է անհրաժեշտ օրէնսդրական ու դիւանագիտական միջոցները ձեռք առնեն, արգիլելու համար յետագային եւս հայ ազգային անցեալը թիրախ առնող նման պարագաներ,

բ – Բրիտանիոյ դեսպանուհին տիկին Թ. Էպըթ–Ուաթ պէտք է հրապարակաւ ներողութիւն խնդրէ ու պաշտօնապէս ետ առնէ իր արտայայտութիւնը. մերժելու պարագային ան պէտք է անբաղձալի անձնաւորութիւն հռչակուի Հայաստանի մէջ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԱՒ ԱՊԱԳԱՅԻ ՀԱՍՑԷՆԵՐԸ...

Լոս–Անճըլըսի մէջ հայ երիտասարդներու սպանութեամբ աւարտած պատահարներու լուրերը սկսած են իրարու յաջորդել : Գրեթէ վարժուած էինք նոյն հատուածին վերագրուած խարդախութեան, դրամաշորթութեան պարագաներու. բայց յաջորդական սպանութիւնները լրջութեան ծանր քող մը իջեցուցին լրաշարին վրայ :

Առջի օր խնդրոյ առարկայ էր հայկական չարագործ խմբակներու բախումը. երէկ հաղորդուեցաւ թէ հայ երիտասարդ մը սպաննուած է երկու հակամարտ (երկուքն ալ հայկական) խումբերու ընդհարումին ընթացքին. այսօր կ'ըսուի թէ Լոս–Անճըլըսի մայրուղիներէն մէկուն վրայ հայ երիտասարդ մը թիրախ եղած է ուրիշ Հայու մը զէնքէն արձակուած փամփուշտներուն : Այս անգամ զոհին անունն ալ յիշուած է. կարէն Կէտիկեան : Կայ տեղեկութիւնն ալ թէ ան հանրախանութի մը մէջ աշխատող էր, ուսանած էր տեղւոյն մէկ քոլէճին մէջ : Ու ամէնէն սիրտ ճմլողը. ընտանիքը 1991ին Հայաստանէն արտագաղթած է ԱՄՆ, հօրը խօսքերով «իր զաւակների համար լաւ ապագայ ապահովելու համար»...

Դժուար չէ կռահել թէ Կէտիկեան ընտանիքը ինչե՛ր նկատի ունէր որպէս «զաւակների համար լաւ ապագայ», երբ անկախութիւնը արտագաղթելու կարելիութիւն նկատելով թողչէք կ'առնէր դէպի երկրային դրախտավայրը : Այսօր անոնց համար ալ շատ, շատ ուշ է հարցական, կամ մխիթարական խօսք ուղղելու : Ոչ միայն եղբայր, այլ նաեւ երիտասարդ զաւկի մը կեանքը խորտակուած է ու ո՛չ ապագային աւելի լաւը, ոչ ալ վատթարը իմաստ ունին :

Գոնէ խորտակումի այս օղակը որ այլեւս շղթայի մը պատկերը կը յուշէ, հասնի միւսներուն. այն բոլորին որոնք հերթի կեցած են իրենց, իրենց զաւակներուն «աւելի լաւ ապագայ ապահովել»ու լոգունգով, որպէսզի գոնէ անոնք փոխեն իրենց սրտին ու մտքին կողմնացոյցը :

Թ. ԱՐՖԻ

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻԻ

Իսի–լէ–Մուլինոյի հայկական միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու Հաւաքականը թռուցիկ մը հրապարակած է, ուր կը հրաւիրէ շրջանի Ֆրանսահայերը, որ քուէարկեն ի նպաստ Անտրէ Սանթինիի, որու հայանպաստ գործունէութիւնը, մասնաւորաբար Խորհրդարանին մէջ, Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման համար, ծանօթ է : Թռուցիկը կը կրէ 21 ստորագրութիւն Իսիի շրջանէն :

***

Երկուշաբթի, Մարտ 15ին, Ա. Սանթինի հանդիպում ունեցաւ հայկական կազմակերպութիւններու հետ, այցելեց Մոնմորանսիի հանգստեան տունը, դէմ արտայայտուեցաւ նաեւ Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան :

ՄԱՆԿԱՏՈՒՆՈՎ ՔՕՂԱՐԿՈՒԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բառը տրամաբանօրէն ուրախ պատկեր մը պէտք է թելադրէր. մանուկներու տուն. տեղ մը ուր կեանքը կը խայտայ, ուր կեանքին բացուած սպիտակ էջեր ընկալելու կը սպասեն. ընկալել լաւը, բարին, հաճելին, գեղեցիկը: Բայց աշխարհը երազներու ճամբով չի թաւալիր ու «մանկատուն» բառը խայտանքէն ալ, սպիտակէն ալ բաւական հեռաւոր հոգեվիճակներ, մտածումներ կը թելադրէ: Մանկատունը այն վայրն է ուր ամէնէն մատղաշներու խումբը կը յուշէ անարդարութեան, դաժանութեան, ծուլին, խորտակուածին անսասան տիրակալութեան մասին: Եթէ որբեր, անբաղձալի զաւակներ, աւելորդ նկատուածներ, ծնողք-զաւակի բնականոն յարաբերութիւնը խանգարող ազդակներ, անկարելիութիւններ չըլլային, մանկատուն ըսուած հաստատութիւնները գոյութիւն պիտի չունենային. ոչ ալ մանկատուններու մասին անհաշուելի գրականութիւնը:

Բայց քանի որ կան այդ բոլորը, մանկատուններն ալ կը շարունակեն անշրջանցելի ներկայութիւն ըլլալ, ամէնէն բարգաւաճ երկրէն մինչեւ ամէնէն յետին անկիւնը: Հայաստանն ալ գտնուելով աշխարհի այդ երկու ծայրայեղութիւններուն միջեւ տեղ մը, յատկապէս 1988ի երկրաշարժին պէս փորձանքէ մը ու խորհրդային կարգերու անկումին նման ցնցումէ մը ետք, ունի մանկատուններ: Անոնց առընչուած լուրեր, յօդուածներ, կոչեր պարբերաբար տեղ կը գտնեն հայաստանեան մամուլին, նաեւ աւելի դառնօրէն՝ օժանդակող կազմակերպութիւններու տեղեկագիրներուն մէջ:

Հայաստանի մանկատուններուն մասին առաջին ու գոհացնող տուեալը այն է որ անոնք, գոնէ մամուլի հրապարակումներուն ըստծով, բարելաւումի ընթացքի մէջ են անկախութեան առաջին օրերէն ի վեր: Միջոցներ կը գտնուին ներսէն ու դուրսէն, ձեռքեր ու սիրտեր կ'երկարին, որպէսզի ծնողքէ, կամ ծնողական հոգածութենէ, սէրէ զրկուած մանուկները չզգան այդ պակասները, եթէ կարելի է նման բան:

«Ազգ»ի մէջ, (Փետր. 20) Մելանիա Բադալեանի էջը այդ հաստատութիւններէն մէկուն նուիրուած է: «Նորք» մանկատունն է ան ուր վերջին օրերուն 7–8 նորեր հասած են ու անորոշ հայեացքով կը դիտեն իրենց անծանօթ աշխարհի այդ անկիւնը: Դաստիարակչուհին եօթանասունը անց, յիսուն տարիէ ի վեր այդ գործով կը զբաղի, «հարազատի պէս կապուած» փոքրիկներուն: Այս ամէնէն դժուար գտնելի յատկանիշին՝ սիրոյ վրայ երբ կ'աւելնայ մանկատան նկարագրութիւնը, մարդ կը տարուի մտածելու թէ իրենց անբախտութեան մէջ բախտաւորներ են Նորքցի երախաները: Հոն կան գեղեցիկ, յարմարաւէտ մահճակալներ, մաքուր ու արդուկուած հագուստ-կապուստ, գունագեղ խաղալիկներով սենեակներ, հեռատեսիլ, ձայնագրիչ, հանգիստ, մեղմ մթնոլորտ. նաեւ ընդարձակ բակ, աւազան, ժամանցի ու խաղերու անհրաժեշտ պարագաներ, տաք ջուր, առողջապահական պայմաններ, եւլն.:

Մինչդեռ, անկախութեան առաջին շրջանին նման նկարագրականներ չատ ցանկալի բաներ էին: Մանկատուները կը ներկայացուէին անհամար պահանջներու տէր, տխուր վայրեր: Այսօր գիտնալ թէ գոնէ նիւթական միջոցները բաւարարուած են, յարաբերական գոհացում մը կը պատճառէ: Իսկ մնացածը կախում ունի շրջապատող անձերէն, իրենց ծնողքին պայմաններէն ու տրամադրութիւններէն, քիչ մըն ալ բախտին անիւէն:

Խնդրոյ առարկայ մանկատան պաշտօնէութենէն Մ. Բադալեան կը մէջբերէ «եօթանասունն անց» եւ յիսուն տարիէ ի վեր նոյն գործին լծուած դաստիարակչուհիին խօսքերը. «Առանց սիրելու հնարաւոր չէ աշխատել. հարազատի պէս կապուած ենք»: Ան կ'ըսէ թէ ներկայի բարեկեցիկ պայմանները ստեղծուած են 1998էն ետք. այդ թուականին ոչ իսկ տարրական յարմարութիւններ կային: Աստիճանաբար վիճակը բարելաւուեցաւ: Ատոր ետին կան բարերարներ. մեծ մասով Սփիւռքի Հայեր են. ԱՄՆ-էն, Ֆրանսայէն, Գանատայէն: Կան նաեւ տեղացիներ: Բայց, արդէն երկրորդ տարին ըլլալով, մանկատունը պետական պիւտճէէն լման յատկացում կը ստանայ:

«Նորք»ը բացուած է 1937ին: Կ'ընդունի նորածինէն մինչեւ հինգ տարեկան, մէկ կամ երկու ծնողէ զուրկ երախաները: Երախաները ընդհանրապէս կ'առնուին առժամեայ կերպով: Եթէ ծնողքը կը հրաժարի զաւկէն, կամ եթէ երախան ոչ մէկ ծնող ունի, մաս կը կազմէ որդեգրելիներու ցուցակին: Ծնողքին միշտ իրաւունք կը վերապահուի իրենց որոշումը փոխելու եւ ետ առնելու իրենց զաւակը: Իսկ երբ հինգ տարեկանէն ետքն ալ ատիկա չի պատահիր, մանուկը կը յանձնուի Գաւառի մանկատունը:

Պատասխանատուն կ'ըսէ թէ «Նորք»ը ներկայիս 5–6 որդեգրելի ունի. բայց մանկատունը ինք չի զբաղիր այդ հարցով: Կայ կեդրոնական գրասենեակ մը ուր կը դիմեն որդեգրել ուզողները եւ կը ստանան իրենց ուզած տեղեկութիւնները: Լաւ լուր մը պէտք է նկատել այն որ վերջին տարիներուն աւելի մեծ է որդեգրել ուզողներուն թիւը, քան որդեգրելի երախաներունը: Աւելի փնտռուածն ալ աղջիկ երախան է, ըստ տրուած տեղեկութեան:

Այն ծնողներուն որոնք իրենք յանձնած են երախան, իրաւունք կը տրուի այցելութեան. բայց կան այնպիսիներ որոնք փողոցէն կը գտնուին, կամ ծննդատունէն մանկատուն կը բերուին: Իրաւունք ունեցող ծնողքները կ'այցելե՞ն կանոնաւոր կերպով. հազիւ թէ: Կան ծնողքներ որոնք ընդհանուր առմամբ չեն երթար իրենց զաւակը տեսնելու. ուրիշներ կան որոնք տարին 2–3 անգամ կ'այցելեն, պատճառաբանելով որ զուրկ են անհրաժեշտ միջոցներէն: Այս երկու խումբին զաւակները յաճախ իրենք կը խուսափին իրենց մայրերէն, չեն ուզեր տեսակցիլ, խորթի ու օտարի աչքով կը նային անոնց:

Հասկնալի է որ ծնողքներու, յատկապէս մայրերու նիւթը որ անմիջական կերպով կապուած է մանկատան բնակիչներուն, կը բանայ ընկերային կեանքի ցաւոտ մէկ էջը: Դիւրին է տեսնել, հասկնալ, բացատրել թէ ինչո՛ւ երախաներ մայր-հայր, երբեմն նոյնիսկ միայն մայր ունենալով հանդերձ, մանկատան բնակիչ կը դառնան: Դժուար է դարման գտնելու, դարմանը իրականացնելու գործը:

Գլխաւոր հարցը, ինչպէս կ'ըսէ դաստիարակչուհին, արտամուսնական կապերէ ծնածներու պարագան է: Այլ խօսքով՝ խաբուած կիներու եւ իրենց ամուսիններէն հեռու մնացածներու: Առաջինին մասին կարելի է բարոյագիտական ճառ կարդալ, ընկալեալ չափանիշեր ողեկոչել, բայց ոչինչ կը փոխուի: Այսօրուան ազատութիւնը, սանձարձակութիւնը քաջալերող ազդակներ են երիտասարդներու, երիտասարդուհիներու համար, որոնք ամենայն անվերապահութեամբ կ'ուզեն իրենց կեանքը ապրիլ: Եւ յատկապէս, կամ Արեւմուտքին չափ ընդհանրացած չէ յղութիւնը կանխարգիլող միջոցներու գործածութիւնը, կամ հարկ չի տեսնուիր, կամ անկարելի կ'ըլլայ անոնց կիրարկումը, ամբողջ ընկերութիւնն է որ դէմ յանդիման կը մնայ անտէր, անբաղձալի երախաներու խումբին:

Շատ տարբեր չէ ամուսինը արտագնայ աշխատանքի մեկնած կիներուն պարագան: Այդ ընտանիքները շատ անգամ կը հասնին քայքայման փուլին ու ամուսնական կապը մնալով հանդերձ, ամուսինները կ'ապրին օրուան թելադրանքով: Մինչեւ հիմա այրերուն խոտորումներուն մասին կը խօսուէր աւելի. կ'ըսուէր թէ յատկապէս Ռուսաստան մեկնողներ ժամանակ մը ետք նոր զոյգեր, նոր ընտանիքներ կը կազմէին, մինչ Երեւան մնացած կիներ, զաւակներ կը սպասէին ամուսնի, հօր վերադարձին: «Նորք» մանկատան էջով նիւթ կ'ըլլայ «անհաւատարիմ» կիներու ալ պարագան: Ի՞նչ պէտք է ըլլեն անոնք որոնք առանձնութեան մէջ զաւակ կ'ունենան. ընկերային ճնշումը մէկ կողմէ, ընտանիքէ յաւելեալ անդամ մը եւս կերակրելու, խնամելու բեռը միւս կողմէ, անհրաժեշտ գոյութիւն կը դարձնեն մանկատուները:

Ի՞նչ պէտք է ըսել այն մօր որ օրինակ կ'ըսէ թէ կը հրաժարի իր զաւկէն, որովհետեւ ընտանեկան սարսափելի պայմաններու մէջ է. կ'ապրի եօթը հոգիով մէկ սենեակի մէջ ուր հիւանդն ու առողջը քովքովի են: Ուրիշ մը չէ կրցած առանձին մայր ըլլալու փաստաթուղթ ներկայացնել, ատոր համար երկու հազար դրամ անհրաժեշտ ըլլալով ու ինք այդ գումարը դեղի տալ նախընտրած է: Ատով հանդերձ, վերջնապէս չէ հրաժարած զաւկէն:

Ու աշխարհի բոլոր հարուստ կամ աղքատ երկիրներուն նման, Հայաստանի մէջ ալ կան մանկատուներ ուր կը մեծնայ նոր սերունդին բարեբախտաբար չնչին մէկ տոկոսը: Հարազատ տան, ծնողքի ջերմութենէն հեռու, բայց հոս գոնէ նիւթական բարւոք պայմաններու մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՐՏԷՍՆԵՐԸ ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ (*)

ԻԱ. դարու այս առաջին տարիներուն, երբ այնքան դիւրացած է տպագրական արհեստը որ կարելիութիւն կ'ընձայէ ամէնէն համեստ պայմաններու մէջ գրողներուն ալ գիրքի հեղինակ դառնալ, համախորհրդներու օրէ օր կատարելագործուող գիտաարուեստին շնորհիւ, գեղարուեստական բարձր ճաշակով, գիտական լրջութեամբ հատորի մը լոյս ընծայումը կը դառնայ եղելութիւն:

Եւ այս պահուս բախտը ունիմ թերթատելու վերջերս Լոնտոնի մէջ լոյս տեսած հրաշալի աշխատանք մը, Ի. Պէ. Թօրիս Հրատարակչատունէն, նուիրուած՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՐՏԷՍՆԵՐՈՒ:

Ռուբէն Գալչեան այս չքեղ հատորին հեղինակն է: Ծնած է Դաւրէժ (Թաւրիզ) ու նախնական ուսումները կատարած Թեհրանի մէջ, ապա կրթաթոշակով մը մեկնած է Աստոն համալսարանը (Անգլիոյ Պիրմինկհամ քաղաքը) դառնալով ճարտարագիտութեան մասնագէտ:

Աշխարհագրութեան և յատկապէս քարտիսագրութեան հանդէպ տածած իր բնածին սէրը, 1971էն սկսած, գաղափար արթնցուցած է լրջօրէն զբաղելու այդ մասնագիտութեամբ: Տասը տարի յետոյ, երբ Լոնտոն դարձած է իր վերջին կայքը, օգտուելով բրիտանական քարտիսագրութեան հարուստ դիւաններէն, սկսած է կամաց-կամաց ձեւաւորել այս չքեղ հատորը, որ գունաւոր հանդերձանքով լոյս տեսած է այս օրերուն:

Հրատարակութեան լեզուն անգլերէնն է, համակարգչային ձեւաւորումը կատարուած է Երեւանի Փրինթինֆօ կեդրոնին մէջ, չափերը 28×30, ընտիր թուղթի վրայ կատարուած 127 պատմական քարտէսներ, քաղուած ոչ միայն բրիտանական, այլեւ ֆրանսական, իտալական, գերմանական պատմական դիւաններէն, օգտուելով այդ երկիրներու կարեւորագոյն քարտէսագէտներու աշխատանքներէն:

Նախաբանի հայագէտ հեղինակը՝ Քրիսթոֆըր Ուըլքըր, համառօտ բայց յստակ նախադասութիւններով կը շեշտէ թէ ՀԱՅԱՍՏԱՆ պատմական իրականութիւն մըն է հնագոյն քարտէսներու մէջ եւ եւ ոչ վիպական անուն...:

Հեղինակը, նոյնպէս, այս կոթողային աշխատանքով կ'ուզէ ցոյց տալ, 127 պատմական քարտէսներ լոյս ընծայելով, թէ Հայաստան [illegible] ժամանակաշրջաններէն մինչեւ [illegible] քարտէսներու վրայ գրուած է [illegible] բանք որ [illegible] Ա-րէն:

Ռուբէն Գալչեան կոթողային աշխատութիւնը գեղարուեստական հատոր մը ըլլալով հանդերձ, է՛ նաեւ Հայ Դատի յաճախ ոտնակոխուած անդաստանէն ներս հրաշալի պատմական, փաստացի վկայութիւն մը, կազի եւ քարիւղի հոտերէն գինովցած բոլոր այն անսիրտ պետութիւններուն, որոնց համար «արդարութիւն» եւ «իրաւունք» բառերը կը յայտնուին միայն ընտրութիւններու նախօրեակին:

Գալչեան յատուկ կերպով կը շեշտէ թէ մինչ Հայաստան երկիրը գոյութիւն ունի աշխարհի բոլոր քարտէսներուն վրայ, սկսած հնագոյնէն Քրիստոսէ 600 տարի առաջ պատրաստուած, Վրաստան որպէս անուն եւ հողամաս միայն ԺԵ. դարուն է որ կը յայտնուի առաջին անգամ, իսկ Ադրբեջանը... միմիայն 1918 թուականին:

Հատորին մէջ տեղ գտած են օսմանեան չորս քարտէսներ ուր ամբողջ պատմական Հայաստանը նշանակուած է որպէս Հայերու երկիր... 1850էն վերջն է որ սկսած է մտնել «Արեւելեան Անատոլու» կոչումը:

Հատորի կողքին վրայ մէջբերուած է նաեւ Գլոտ Մութաֆեանի խօսքը թէ «Այս գիրքը կը լրացնէ այն կարեւոր բացը որ գոյութիւն ունի Հայաստանի եւ ամբողջ Միջին Արեւելքի քարտիսագրութիւնը ներկայացնելու տեսակէտով»:

Այս բարձր գնահատականը կու գայ մէկու մը կողմէ որ հեղինակն է հայկական քարտէսներու գիտական վերջին հրատարակութեան, կատարուած Փարիզի մէջ:

Հ. ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. Պ.

(*) **Historical Maps of Armenia; The Cartographic Heritage;**
Rouben Gelichian,
Ed. I.B. Tauris, 232

ՊՐԻՍՄԱԿԷՍ

«ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ»

Մ. ԵՐԱՄԵԱՆ

Բարեկամի մը հետ կը խօսէինք ժամանակակից գրականութեան մասին: Իր կարծիքը այն էր, թէ Երեւանի մէջ աւելի են առիթներն ու հետաքրքրութիւնը ժամանակակից գրականութեան հանդէպ, քան՝ Սփիւռքի մէջ:

Փաստեր չունէր: Եղածը անձնական համոզումներու եւ բարեկամութիւններէ ծնած եզրակացութիւններու խնդիր մըն էր:

Ես փաստեր ունիմ.

– Օրինակ, – ըսի, «Բաց Նամակ»ը, ծանօ՞թ է քեզի:

Ձէր լսած:

Եւ յանկարծ զգացի, որ «Բաց Նամակ»ը բաց մը ձգեր էր մէջս, կարօտի պէս բան մը:

Ունեցածներս հազիւ քանի մը որբ թիւեր էին: Ափսոսացի որ առաջին համարը չունիմ. հաւանաբար հոն գտնէի անոր ետին կեցող երիտասարդ զոյգին «հաւատամք»ը, գիրենք ճամբայ հանող խանդավառութեան առաջին նշոյլները:

Այսօր սակայն երկու տասնեակ թիւ հրատարակելէ ետք, «Բաց Նամակ»ը դադրած է: Ո՞վ խօսեցաւ անոր դադարումին մասին: Ժամանակին, Պէյրութի մէջ այլ հանդէս մը, թերեւս «Բաց Նամակ»էն չատ աւելի յանդուգն, հինգ տարիներ ետք կը դադրէր լուռ ու մունջ, եւ գրեթէ անդրադարձող չէր ըլլար անոր դադարումին: Այսօր «Ահեկան»ի թիւերուն ընթերցումը նոյն կարօտը կ'արթնցնէ մէջս, կարօտ նման յանդուգն, եռանդուն եւ երիտասարդ ձեռնարկներու, որոնք սակայն գտնեն, ի վերջոյ գտնեն գաղտնիքը յարատեւելու (հարկ կա՞յ աւելցնելու՝ նիւթապէս), եւ պահեն զայն:

«Բաց Նամակ»ը իսկական նամակի մը պահարանին չափերով՝ 10,2×13,9 սմ. երկամսեայ մըն է, ուր կարելի է կարդալ սփիւռքահայ տարբեր սերունդներու արձակ թէ չափածոյ գործերը: Տեղ տրուած է նաեւ արուեստի որոշ գործերու՝ լուսանկարներու եւ նկարներու վերարտադրութիւններու:

Նման ծանօթացում մը աւելի պատշաճ պիտի ըլլար, եթէ գրուէր հանդէսին առաջին կամ երկրորդ համարներուն առիթով: Բայց հիմա որ հանդէսը դադրած է, քիչ մը անտեղի չի՞ թուիր այս ներկայացումը:

Կրնայ ըլլալ, բայց ո՛չ ինծի համար: Նման ներկայացում միայն կրնայ հաստատում մը ըլլալ, թէ որքան հետաքրքրական էր այս հանդէսը, եւ կը շարունակէ մնալ:

Կը բանամ քովս եղած համարներէն ամէնէն հինը՝ թիւ 2(13), Գ. տարի, 1997. 144 փոքրիկ էջերու մէջ գրութիւններ ունին Պետրոս Ալահայտոյեանը (եռաժըշտագէտ), Գրիգոր Պըլտեանը, Րաֆֆի Սէթեանը, Շուշիկ Տասնապետեանը, Խաչիկ Թէօլէօլեանը, Յարութիւն Պէրպէրեանը, Վարդան Մատթէոսեանը...

Սփիւռքահայ ժամանակակից գրականութեան քիչթէ չատ ծանօթ մէկը պիտի անմիջապէս տեսնէր, որ բաւական գրագէտներ կան այստեղ, հանդէսին այս փոքր տարածքին վրայ. եւ պիտի զարմանար, թէ ինչո՞ւ այսքան աշխատակից ունենալով հանդերձ, հանդէսը դադրած է:

Ժամանակին, «Ահեկան»ի խմբագիրին երբ նման հարցում հարցուցեր էի, «իր դերը կատարեց, եւ ա՛լ պէտք է դադրէր» ըսաւ: Գուրգէնին (Արզումանեան) եւ իր կնոջ Էլոյին (որ հանդէսին վարչական պատասխանատուն էր, այսինքն՝ ամէն բանը՝ շարողը, ձեւաւորողը, սրբագրողը, վաճառման պատասխանատուն, այս վերջինին համար իրապէս պէտք է շնորհաւորել Էլոն, որ կրցած էր Լոս-Անճըլըսի ամենամեծ գրախանութներէն մէկը՝ Պորտըրզի մէջ ծախու դնել հանդէսը, ամերիկեան գրական այլ հանդէսներու շարքին)...

Ի՞նչ կ'ըսէի... ուրեմն Գուրգէնին եւ Էլոյին չեմ հարցուցած թէ ինչո՞ւ դադրեցաւ «Բաց Նամակ»ը: Զանազան պատճառներ կրնան ըլլալ, եւ անոնցմէ մէկը անպայման որ նիւթականը պիտի ըլլայ: Ինչ ալ ըլլայ, հիմնականը այն է, որ այսօր քանի մը տարիէ ի վեր, «Բաց Նամակ»ը լոյս չի տեսներ:

Սփիւռքի մէջ թերթ մը աւելի, թերթ մը պակաս, ի՞նչ մեծ հարց, ի՞նչ տարբերութիւն, եւ՝ որո՞ւ հոգը:

Այս մէկ հանդէսը սակայն կարեւոր էր այնքան, որքան «Մենք»ը եւ «Ահեկան»ը, որովհետեւ այստեղ եւս, թէեւ համոզումով է որ կը կատարուէր ճիգը սփիւռքահայ ժամանակակից գրականութեան մէկ կողմէ թեւեր տալու, միւս կողմէ դիմագիծը որոշելու: Աւելի կարեւոր հարց այսօր ունի՞նք:

«Գանձասար», Հալէպ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

— • —

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէքշըն» սրահին մէջ, Փետր. 26ին, տեղի ունեցած է «Հայաստան» Հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Նայիրա Մելքումեանի մամուլի ասուլիսը: Նայիրա Մելքումեան նշելէ ետք թէ ինք եկած է հանդիպելու գաղութին մէջ գործող քաղաքական ուժերու եւ բոլոր կազմակերպութիւններու հետ, ծանօթանալու անոնց պատկերացումներուն եւ նոյն ատեն ներկայացնելու իր պատկերացումները համազգային կառոյցին մասին, ըսած է. «Կարեւոր հարց է, թէ Հիմնադրամը հիմնուած է այս բոլոր կազմակերպութիւնների վրայ, հիմնուած է մեծ բարերարների օժանդակութեան վրայ, որոնք տարուէ տարի մեզ օգնում են եւ բոլոր այն ուժերի շնորհիւ է որ Հիմնադրամը անցնող տարիներին 80 միլիոն տոլարի աշխատանք է տարել Հայաստանի եւ Արցախի մէջ»: Ապա, շնորհակալութիւն յայտնելով Հիմնադրամի Արեւմտեան Ամերիկայի վարչութեան նախագահ Թոմիկ Ալեքսանեանին, որ անցեալ երեք տարիներուն վարած է կառոյցը, յայտարարած է. «Մենք եկանք այն եզրակացութեան, որ Հիմնադրամի Լոս-Անճըլըսի բաժնի աշխատանքները այսօրուանից ղեկավարելու է Մարիա Մեհրանեանը, որին պէտք է օգնեն Արա Ակիշեանը եւ բոլոր քաղաքական ու բարեգործական կազմակերպութիւնները»: Այս նշանակումը դժգոհութիւն յառաջացուցած է մամուլի կարգ մը ներկայացուցիչներու մօտ, նկատի առած նորանշանակ նախագահուհիին գաղութին անծանօթ ըլլալու հանգամանքը:

***

ՅՈՎԻԿ ՀՈՎԷԵԱՆԻ «ԺԱՅՌԱԳՐԵՐ» ԳԻՐՔԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Պըրպէնքի Առաջնորդարանի «Արման եւ Կլորիա Համբար» սրահին մէջ, Փետրուար 19ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան փոխ նախագահ Յովիկ Հովէեանի «Ժայռագրեր» գիրքին ներկայացումը, կազմակերպութեամբ Գալիֆորնիոյ Հայ Գրողներու Միութեան: Բացումը կատարած է տոքթ. Յարութիւն Սաղըրեան: Սոնա Վան ներկայացուցած է Հովէեանի բանաստեղծական դիմանկարը, իսկ Ստեփան Թոփչեան ներկայացուցած է Հովէեան բանաստեղծը հայ գրականութեան ընդհանուր խորքին վրայ: Սիլվա Իզբաշեան արտասանած է հեղինակին գործերէն նմոյշներ: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է Հայաստանի աւագ հիւպատոս Գագիկ Կիրակոսեան: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Յովիկ Հովէեան:

***

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԺԹ. ԵՒ Ի. ԴԱՐԵՐՈՒ ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Լոս-Անճըլըսի Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 12ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ ԺԹ. եւ Ի. դարերու հայ նկարիչներու մասին: Դասախօսը՝ արուեստի պատմաբան փրոֆ. Լեւոն Չուգասզեան, ներկայացուցած է հայ արուեստագէտները՝ Երուանդ Ոսկան, Արշակ Ֆէթվաճեան, Լեւոն Քիւրքճեան, Սարգիս Խաչատուրեան, Լեւոն Թիւթիւնճեան, Յովսէփ Փուշման, Արշիլ Կորքի, Գառզու եւ ուրիշներ, շեշտելով որ այս նկարիչներուն նուրբ արուեստը խոր տպաւորութիւն ձգած է եւ հայկական ժառանգութիւնը հարստացուցած է, ներկայացնելով ոչ միայն հայ ազգի արուեստն ու մշակոյթը, այլեւ պատմութիւնը, հոգին եւ էութիւնը:

***

Յ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ ԳԻՐՔԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Պէրպէնքի Առաջնորդարանի սրահին մէջ, Փետր. 13ին, տեղի ունեցած է Յովսէփ Նալպանտեանի «Լոյս» խորագիրը կրող գիտելիքներու Դ. գիրքին ներկայացումը: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Հրաչ Սեփեթճեան: Օրուան բանախօսը՝ տոքթ. Կարպիս Տէր-Եղիայեան արժեւորած է հատորը, զայն նկատելով համայնագիտարան մը, որ կը պարունակէ բազմապիսի ճոխ նիւթեր եւ գիտելիքներ, օգտակար՝ ամէն տարիքի ընթերցողի համար: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է Գալիֆորնիոյ Հայ Գրողներու Միութեան նախագահ տոքթ. Յարութիւն Սաղըրեան: Գինեձօնի արարողութենէն ետք խօսք առնելով հեղինակը շնորհակալութիւն յայտնած է իր ծնողքին, հատորի հովանաւորներուն եւ փոխ խմբագիրներ եւ վերատպագրողներ Հրանդ Աճէմեանին եւ Մինաս Գոճայեանին, ինչպէս նաեւ գիրքը պատկերազարդող Միսաք Էքմէքճեանին: Սրտի խօսք արտասանած է առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃՊԻՏ

— • —

Մարդ ու կին պառկում են քնելու: Ամուսինը, տհաճութեամբ ու ձանձրոյթով նայելով բիգուդիներով կնոջը, ասում է.

– Բարի գիշեր, վեց երեխայի մայր...

Կինը.

– Բարի գիշեր, մէկ երեխայի հայր...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

1

Տնօրէն էֆէնտին ըսաւ.

– Կը հասկնամ ու կը գնահատեմ ձեզ, տիկին: Եւ սակայն մէկ պայմանով կ'ընդունիմ Նուպարը յաջորդ տարեշրջանին համար:

Այո՛, այո՛, յետո՞յ...

– Պէտք է հանդիսաւորապէս խօսք տայ, որ պիտի ուղղէ իր վարքը: Հաւատացէք, տիկին, որ սանկ ու նանկ անառակ մը չէ: Ես ինչ ծուռ տղաքներ շըտկած եմ օրհնեալ շիմշիրովս: Սակայն ձերինը, Ամաճ Ալլահըմ, շտկուելիք տունկ չէ: Անուղղայ է, պապամ, անուղղայ: Անզսպելի, անսանձելի, խելքէ մտքէ դուրս, չըրփըէ դուրս ելած, Աստուծոյ աթոռէն վըռնտուած, եաման բան է: Իր ուսուցիչները օձիք կը թօթվեն: Եւ յուսահատեցայ: Աղբար, մենք ալ անառակ էինք, մենք ալ քիչ հանած վարած չէինք, բայց սաիկա, չէ պապամ, ըլլալիք բան չէ, խազէ՛պ է, խազէ՛պ...

– Մարգարեան էֆէնտի, քանի մը շաբթէն Ալէմ Տաղի, Ս. Նշանին պիտի տանինք զինքը: Սուրբը ա՛լ շնորհք պիտի տայ իրեն: Ինք ալ խօսք պիտի տայ, ձեռքերնիդ պիտի համբուրէ եւ վարքը պիտի ուղղէ...

– Ես հաւատք չունիմ: Զաւալլը Ս. Նշանը ի զօրու չէ սանկ խազէպ մը ճամբու բերելու: Կը մաղթեմ: Երանի թէ սխալիմ: Հայտէ նայինք: Ինշալլահ: Շընորհքով Հայ թող ըլլայ, ապա թէ ոչ եթէ այս կերպով Հայ մեծնայ, պէլա կ'ըլլայ ազգին գլխուն: Աւելի լաւ է որ այդ պէլան մեր ազգէն հեռանայ եւ ուրիշ ազգի մը գլխուն պայթի:

– Ինչե՛ր կ'ըսէք, էֆէնտի...

– Ա՛, տիկին, ես ճշմարտութիւնը եւ օղին շատ կը սիրեմ: Նայեցէք, ես բացէ ի բաց ըսող եմ. անոր համար գլուխս ծակ է: Հիմակ, բաց նայինք, սա օրհնած բերանդ, Նուպար...

Եւ խօսքը Նուպարինը ըլլալով՝ սկըսաւ բարբառիլ.

– Խաչ վկայ, տնօրէն էֆէնտի, խելօք պիտի կենամ, տնօրէն էֆէնտի, Աստուած վկայ, տնօրէն էֆէնտի, վարքիս տասը պիտի առնեմ, էֆէնտի... Արժան պիտի ըլլամ դասարանին մէջ...

– Անանկ է նէ գծագրութեան ուսուցիչին ըսեմ որ կաւէ արձանի պէտք չունի վարժարանը...

– Աստուած վկայ, տնօրէն էֆէնտի, խաչ վկայ, Աւետարանը վկայ, Ս. Յարութեան եկեղեցին վրայ, Ալէմ Տաղի Ս. Նշանը վկայ, Պետրոս Դուրեանը վըկայ, տնօրէն էֆէնտի...

– Ատ ի՞նչ է, ծօ՛, ատ ի՞նչ խալապալըխ է, այդչափ վկա՞յ ունիս... Մութլախա ամէնն ալ եալանճի շահիտի են... Զավալլը Պետրոս Դուրեանն ալ քաշելիք ունի ձեռքէդ:

Կարգ մը ձեւական խօսքերէ ետք դուրս ելան տնօրէնութեան սենեակէն:

Վարը՝ սանդուխին տակ կը սպասէր տնտես աղբարը: Նուպար սանդուխներէն արագ իջնելով ցատքեց տնտեսին կռնակը, պոռալով.

– Քալէ՛, տնտես աղբար, քալէ՛...

Հէք տնտես աղբօր արժանապատուութիւնը վիրաւորուած էր: Ջորիի մը նման կը թօթվուէր իր կռնակի չարաճճի բեռը վար նետելու համար:

Նուպար սակայն տնտես աղբօր երկար պեխերէն բռնած էր երկու ձեռքերով, իբրեւ սանձ ու կ'ըսէր.

– Եթէ մինչեւ դուռը չտանիս զիս, կը փրցնեմ փալա պըյըխներդ...

Տնտես աղբարը վախնալով որ արմատախիլ կ'ըլլան իր պեխերը ու կը կորսուին իր առնականութեան դրօշները, ստիպուեցաւ քանի մը քայլ առնել, մաս մը միայն վրայ տալով իր էրիկ-մարդու արժանապատուութենէն:

Մայրը վրայ հասաւ լեղապատառ:

– Վար իջիր, վա՛ր իջիր կ'ըսեմ:

Նուպար ցած իջաւ:

– Ամա՛ն, տնտես աղբար, տնօրէն էֆէնտիին բան մը չըսես, կը պաղատէր, տնտեսին ձեռքը քիչ մը դրամ դնելով:

Տնտես աղբարը սկսաւ ժպտիլ եւ ըսել.

– Անհոգ եղէք, տիկին, անհոգ եղէք... Ի՛նչ անառակ է... Բայց խելացի, խելացի...

Ճամբայ ելան դէպի տուն:

Նուպար փողոցներուն մէջ գիրքը բացած քաղուածներ կ'ընէր.

«Ոչ ոք ըսաւ սա տըղին,
Պատռենք սիրտը տրտմագին,
Նայինք ինչեր գրուած կան.
– Հոն հրդեհ կայ, ո՛չ մատեան...

Երբ փողոցէ մը կը դառնային, պատուհան մը բացուեցաւ ու լսելի եղաւ տղեկի մը ձայնը, որ պոռաց ու պահըւըտեցաւ.

– Վարք՝ զերօ...

Կանգ առաւ Նուպար:

Մայրիկը թեւէն կը քաշէր, կարմըրած: Նուպար պոռաց տունն ի վեր.

– Այո՛, վարք՝ զերօ, եւ սակայն հայերէն՝ 10, աշխարհագրութիւն՝ 10, պատմութիւն՝ 10...

Ոչ մէկ ձայն: Ոչ ոք երեւցաւ:

Մայրը թեւէն կը քաշէր անդադար: Նուպար պոռաց կրկին:

– Ծօ՛ փիճկօ, ա՛ռ վիճակացոյցդ եւ վար իջիր:

Ճամբայ ելան, քանզի մայրը քաշեց Նուպարի թեւէն: Նուպար գլուխը միշտ ետեւ կը դարձնէր այդ «փիճկօ»ն տեսնելու յոյսով: Պատուհանը պգտիկցած էր եւ փողոցը դարձած էին:

Հասան տուն:

(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջէն)

փակումն ալ հաստատել: Սահակաշվիլի դիտէր որ վարդերու իր յեղափոխութենէն ետք, գործ պիտի ունենայ Աբաշիձէի հետ, որ շատ սերտ յարաբերութիւններ ունի Ռուսաստանի հետ:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ Թղթատարի գործադուլի շարժում մը ծայր տուած է Մարտ 16ին, անսահման ժամանակի համար: Գործադուլի կոչը ըրած են Ֆորս Ուվրիէր եւ ՍԻՒՏ սենտիքաները, իսկ Սէ. Ժէ. Թէ.-ն 24 ժամով կը սահմանափակէ իր կոչը: Ամէնէն աւելի պիտի վնասեն 9րդ, 10րդ, 14րդ, 16րդ եւ 19րդ թաղամասերը, որոնց կը վերաբերի նախատեսուած փոփոխութիւնը, այսինքն միայն մէկ ցրւում:

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՖՐԱՆՑ ՔԷՕՆԻԿ, աւստրիացի հոգեւորականը մեռած է Մարտ 13ին, 99 տարեկանին: Ինք է, որ 1978 Հոկտեմբերին, Ծիրանաւորներու ժողովին Քարոլ Վոժթիլայի անունը առաջարկած էր որպէս պապ եւ վճռական դեր խաղացած Լեհի մը ընտրութեան համար Ս. Պետրոսի գահին: Մինչեւ վերջը պահած է իր մտքի արթնութիւնը եւ յաճախ միջամտած, երբ համաձայն չէր Վատիկանի որոշումներուն հետ որու «վախի հակազդեցութեան վերադարձը» կը դատապարտէր: Դատապարտած էր Իրաքի պատերազմը, չեշտելով. – «Ի վերջոյ պատերազմը ատելութիւն կը սերմանէ, ատելութիւն՝ մահմետականներու եւ քրիստոնեաներու միջեւ, ատելութիւն՝ Եւրոպացիներու եւ Ամերիկացիներու միջեւ»:

ՍԵՐԺ ՏԱՍՕ գնած է Սոքփրէս ընկերութիւնը, աւելի ճիշդ է ըսել «կայսրութիւնը», ինչպէս կը գրեն թերթերը, գլուխն անցնելով 70 թերթերու եւ ֆութպոլի ակումբի մը (էՖ.Սէ. Նանթ): Ասոր մեծ մասը Ֆիկառոյի տիրոջ՝ Ռոպէր Հերսանի ձեռքն էր (մեռաւ 1996ին): Սոքփրէսի գործառնութիւնը 1,05 միլիառ Եւրօ էր 2002ին: Օրաթերթերու կարգին են Ֆիկառօ, Թիւրֆ, Տօֆինէ Լիպէրէ, Լա Վուա տիւ Նոռ եւլն. եւլն., կան նաեւ պարբերականներ՝ Ֆիկառօ-Մակազին, Էքսփրէս, Լա Վի Ֆինանսիէռ, եւլն.: Տասօ արդէն տէրն էր Վալէօր ք'Աքթիւէլի, Ժուռնալ տէ Ֆինանսի եւ գաւառի երեք շաբաթաթերթերու: Տասօ զաւակն է օդանաւային մեծ հաստատութեան ողբացեալ տիրոջ՝ Մարսէլ Տասոյի: Ինք, նաեւ Իւ. ԷՄ. Փէ. քաղաքապետ է Գորպէյ-Էսոնի եւ թերթերու անձնակազմերը շատ մտահոգ են:

ՎԻԼՆԻՈՒՍԻ (Լիթուանիա) դատարանին առջեւ, Մարտ 16ին բացուած է Պէրթրան Գանթայի դատավարութիւնը: Ամբաստանեալը մահացու հարուածներ տուած էր իր սիրուհիին՝ Մարի Թրէնթինեանի 2003 Յուլիս 26էն 27ի գիշերը, բուռն կռուէ մը ետք: Դատը պէտք է երեք օրէն աւելի չըտեւէ եւ Գանթայի դատապարտումը կասկած չի վերցներ: Իր պաշտպան փաստաբանը պիտի ծանրանայ սիրային բընոյթ ունեցող ոճիրի վրայ, ոգեկոչելով նաեւ զոհին վարուելակերպը, անոր ջըղագրգիռ (հիսթէրիք) վիճակը, ինչպէս չեշտած է Պ. Գանթա: Ֆրանսայի փրէսփիփըլի օրգաններէն Փարի-Մաչ Թրէնթինեան ընտանիքը ընտրած է, մինչ Կալա եւ Վէ.էՍ.Տէ. Նուառ-Տէզիրի երգիչին կողմն են: Ամէն մէկ կողմ իր դիրքը կը պաշտպանէ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
«ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ»

Բանախօս՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
խմբագիր «Մէկ Արար»
Հայկական Թատերաշարի
երեք հատորներու

Ուրբաթ, Մարտ 26, ժամը 20.30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS

A l'occasion de la parution
de l'ouvrage **«ASSADOUR»**
par Gérard XURIGUERA
aux Editions Franck Van Wilder
La Galerie **«Cahiers d'Art»**
expose les œuvres récentes d'

ASSADOUR

du 5 mars au 30 avril

14, rue du Dragon — 75006 Paris
Tél. : 01. 45. 48. 76. 73
(Fermé le Samedi)

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

la M.C.A. en partenariat avec
le Bureau des Actions Culturelles
de la Ville d'Alfortville

CONCERT
ARMÉNIE

par
l'Orchestre National d'Ile-de-France
sous la Direction de
George PEHLIVANIAN
Violon **Silvia Marcovici**
programme:
Komitas, Suite arménienne
Orchestration: G. Pehlivanian
Poème symphonique
Jonathan Livingstone
par **Arthur Aharonian**
Katchatourian, Concerto pour violon
Spartacus (extraits)
Vendredi 2 avril à 20 heures 30
Eglise Notre Dame
rue Jules Cuillerier
Alfortville (près de la Mairie)
Renseignements, réservations :
— BAC : 01. 58. 73. 29. 18
— MCA

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Մարտ 18,
ժամը 20.30ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՆԱՅԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ

Ես երգ եմ հիւսում քեզ համար,
Դու չես հասկանում իմ լեզուն:
Ես խորթ եմ. օտար՝ քո հոգուն...
Իջնում ես Հայոց լեռներէն,
Ինչո՞ւ չես խօսում հայերէն:
Բանաստեղծութիւններ, հատուածներ «Արա Գեղեցիկ եւ Շամիրամ» պոէմից եւ «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնագրքից:
Ընթերցումներ՝
ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՍԻՐՈՅ-ՏԱՂ
ԱՆԱՀԻՏ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
Ջրոյց՝
«ԻՆՉՈ՞Ի ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԵՑԱՒ ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԳՐՈՂԸ»
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro : Cardinal Lemoine, Monge
Մուտքը ազատ է

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21
«Դաստաստր»ի Կիրակիին:

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28
«Գալստեան» Կիրակիին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ:

18e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN
ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 18րդ ՇԱՐՔ
կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
■ HAGOP OCHAGAN
SANS TITRE
ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ
ԱՆՎԵՐՆԱԳԻՐ* (1920)
* Անտիպ տարբերակ մը՝ յետ մահու, թիւրիմացաբար ԱՔԼՈՐԱՄԱՐՏԸ անուանուած խաղէն:
Երեք Արար եւ Երկու պատկեր
Կիրակի, Ապրիլ 4, ժամը 16-ին
Dimanche 4 avril à 16 heures
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան՝ Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 24
Երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 31
Երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՑ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

***

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 19
Երեկոյեան ժամը 19-ին:

***

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 17-ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:
Արեւագալի ժամերգութիւն:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

***

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:
Ժամերգութիւն ժամը 8.45-ին:
Արեւագալ ժամը 9.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11.45-ին:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ
ժամերգութիւններ ժամը 17.30-ին

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 19
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի (Պոմոն)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24
Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 26
Ս. Կարապետ Եկեղեցի (Քամբայն Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 31
Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցի (Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի (Փրատօ)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Grande Soirée Dansante
de l'Ecole Saint-Mesrob

Samedi 20 mars à 20 heures 30

Sous la présidence d'honneur du **Député-Maire d'Alfortville :**
René ROUQUET

animée par MARTEN YORGANTZ et son Orchestre

Salle Roger Delmas
Rue de Rome, 94140 Alfortville

Réservations : ☎ 01. 43. 96. 18. 13.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 18
JEUDI
18 MARS
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.905 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.905

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍՊԱՆԻՈՅ ՈՃՐԱՓՈՐՁԵՐԷՆ ԵՏՔ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՆԱԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Փարիզի Արդարադատութիւնը քննութիւն մը բացած է Մարտ 16ին, իբրեւ հետեւանք այն սպառնալիքին, որ ուղղուած է նախարարապետին, Մոնտի եւ փարիզեան օրաթերթերու ճամբով: Ֆրանսերէն գրուած երկու էջի վրայ, Ֆրանսան կ'ամբաստանուի, գլխաւորաբար, լաչակի վերաբերող օրէնքին համար, որուն ջնջումը կը պահանջուի: Հոն կ'ըսուի. «Ֆրանսա ինքզինք պաշտպանուած կը նկատէր, որովհետեւ չէր մասնակցած Իրաքի պատերազմին, բայց հանգրուան մը անցաւ Իսլամի դէմ գինակիցներու պատերազմին մէջ եւ ծանր յարձակում մը պիտի գործուի սատանային զինակիցներու հողերուն վրայ: Ֆրանսան սարսափի մէջ պիտի թաղենք»: Ստորագրութիւնը բոլորովին անծանօթ կը մնայ: Այդ խումբը ինքզինք կը կոչէ «Հզօր եւ իմաստուն Ալլահի ծառաները, Մուվար Բարայեւ»: Այս վերջին անունը հրամանատարին անունն է չէչէն ջոկատին, որ հազար հանդիսական պատանդ բռնած էր 2002 Հոկտեմբերին Մոսկուայի թատրոնը: Արդարութեան նախարարութիւնը չի կրնար ճշդել փաստաթուղթին վաւերականութիւնը եւ այդ պատճառաւ քննութեան դիմած է: Տիրող մթնոլորտը տարբեր լուծումի չէր կրնար յանգիլ: Նամակին մէջ կը յիշուի որ կարելի եղած է մուտք գործել եւ հաստատուիլ այն նոյն հողերուն վրայ, ուրկէ «Շառլ Մարթէլ եւ իր զօրքերը մեզ քշած էին (732ին, Փուաթիէի մէջ յաղթած էր Աբտ Ալ-Ռահմանի հրամանին տակ գտնուող Արաբներուն)»: Ֆրանսան կը մեղադրուի որպէս գոռոզութեան եւ ամբարտաւանութեան երկիր, գինիի եւ խոզի, ցոփութեան եւ մերկութեան, որ կը մերժէ հաւատքը: Ինչ որ խոստացուած է, կ'ըսուի Պ. Ռաֆարէնին, անխուսափելի է եւ կը պահանջուի անմիջական ջնջումը Փետր. 10ի օրէնքին: Ռաֆարէն կոչ ըրած է որ խուճապ չըստեղծուի, Շիրաք ալ աչալրջութեան հրաւէր կը կարդայ եւ Ծրէօտէրին հետ, զոր կ'ընդունէր Մարտ 16ին, վճռած են ամրապնդել ահաբեկչութեան դէմ պայքարը: Լոնտոնի մէջ ալ, ոստիկանութեան պետը՝ Ճոն Սթիվընս յայտարարած է որ Լոնտոնի դէմ ահաբեկչական արարք մը «անխուսափելի» կը նկատէ:

***

Մատրիտի մէջ, գլխաւոր կասկածելին կը մնայ Ժամալ Զուկամ, Մարոքցի մը, որ տասը տարի է Սպանիա հաստատուած է: Իր անունը երեւցած է նաեւ դատաւոր Պալթազար Կարզոնի քննութեան մէջ, որ կը վերաբերէր 2001 Սեպտ. 11ի Նիւ-Եորքի եւ Ուաշինկթընի ոճրափորձերուն:

***

Մարտ 16ի իրիկունը, նոր արարողութիւններ տեղի ունեցած են: 50 հազար հոգի հաւաքուած է Ալքալա, ուրկէ ճամբայ ելած էր կառախումբը: Պատարագ մը եւս մատուցուած է, Սոֆի Թագուհիին ներկայութեամբ: Մեռեալներու թիւը 201ի հասած էր նոյն օրը, վիրաւորուած կին մըն ալ մեռած ըլլալով:

***

Ամերիկացիք շատ մտահոգ են որ Սպանիա կ'ուզէ իր զօրքը քաշել Իրաքէն, ինչ որ Ալ-Քաիտայի յաղթանակ մը կը

(Շար.ը Դ. էջ)

Déclaration/appel du candidat André Santini à ses amis arméniens

Mon engagement aux côtés des Arméniens est intact. J'étais encore cette semaine à la maison de retraite arménienne de Montmorency avant de rencontrer les représentants des associations arméniennes à l'espace Charles Aznavour d'Arnouville-lès-Gonesse.

Avec Arthur KHANDJIAN (Hauts-de-Seine), Alain ANANIAN et Florence MAGARIAN-SUEUR (Val d'Oise) présents sur la liste que je conduis, j'ai pu réaffirmer mes engagements pour la Région Ile-de-France :

— la **création d'une maison de la culture arménienne à Paris** pour présenter la culture arménienne au public français, renforcer par ce biais les liens entre les deux pays, favoriser l'enseignement de la langue arménienne, promouvoir l'économie de ce pays (avec un centre de presse arménien pour mettre à disposition quotidiennement la presse arménienne, un accès direct et gratuit sur Internet aux sites arméniens, un lieu de familiarisation, une librairie dédiée à ce pays, un site emploi pour favoriser la mobilité professionnelle en Arménie, un siège d'associations à vocation arménienne) mais aussi soutenir des artistes, organiser des festivals et des biennales;

— **l'étude de l'implantation d'un lycée arménien en Ile-de-France** : l'importance de la communauté d'origine arménienne en Ile-de-France justifie que la construction d'un lycée soit étudiée avec la plus grande attention;

— **le jumelage avec EREVAN** : si je suis élu Président de la Région Ile-de-France, je m'engage à mettre en place très rapidement un accord de coopération avec la Région - capitale d'Arménie.

Je tiendrai ces engagements qui s'inscrivent dans la lignée de ceux déjà pris envers ma ville et au niveau national.

La communauté arménienne d'Issy-les-Moulineaux est composée de 5.000 personnes et a parfaitement réussi son intégration, en donnant l'exemple de l'honnêteté, du courage et de la dignité. J'ai le souvenir d'avoir été près des Arméniens au moment du terrible tremblement de terre qui frappe leur pays en décembre 1988 où j'ai pu remarquer le front uni des associations arméniennes de France pour aider leurs compatriotes.

Issy-les-Moulineaux est jumelée avec la ville d'Etchmiadzine (ville de 60.000 habitants) depuis décembre 1989. Ce jumelage porte ses efforts sur des échanges économiques et soutient activement des opérations sociales (radiothon Hôpital de Stépanakert) ou éducatives (reconstruction de l'école de Gumri à la suite du tremblement de terre, aide pour la construction d'une école au Haut-Karabagh). Ces gestes sont essentiels pour bâtir l'avenir des Arméniens et satisfaire les espoirs nés et tant attendus de l'indépendance enfin acquise en 1991. Ce sont des participations à la réalisation d'infrastructures indispensables au développement économique de l'Arménie.

Au niveau national, j'ai été de ceux qui, depuis l'hémicycle du Palais Bourbon, ont lancé un message d'amour à la communauté arménienne qui attendait depuis si longtemps la reconnaissance du génocide arménien. Je ne peux que me féliciter, un nouvelle fois, de cette reconnaissance unanime de la part de la représentation nationale française.

Aujourd'hui, tout négationnisme du génocide arménien doit faire l'objet d'une condamnation sans réserve. C'est le sens de ma signature récente de l'appel du CDCA. Aujourd'hui il faut passer au concret : j'attends un engagement ferme et écrit dans ce sens de la part des hommes politiques français : la Turquie ne peut entrer dans l'Union Européenne que si elle reconnaît le génocide arménien mais aussi qu'elle règle d'autres points comme la question chypriote ou son engagement vis-à-vis de la convention des droits de l'Homme si tant est que ce pays ait vocation à entrer dans l'Europe.

Comme vous le savez, mes engagements à vous côtés ont toujours été sincères et concrets. Il s'agit jour moi de m'inscrire dans ce cadre et de vous adresser le même message d'amour et d'amitié.

André SANTINI

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 16/17)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ ՄԱԿ-Ի ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Մարտ 16ին ելոյթ ունեցած է ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւունքներու յանձնաժողովի 60րդ նստաշրջանին: Անդրադարձած է վերջին տասնամեակին Հայաստանի մէջ Մարդկային իրաւունքներու ուղղութեամբ առնուած քայլերուն, մահապատիժի ջնջումին, օրէնսդրական այլ բարեփոխումներու: Պուտափէշթի մէջ հայ սպային սպանութիւնը որակած է ցեղային ատելութեան օրինակ ու բացատրած որ շրջանի ներկայի դժգոհութիւնները Մարդկային իրաւունքներու ոտնահարումի հետեւանք են եւ կոչ ըրած է միջազգային հանրութեան ճանչնալու Ղարաբաղի բնակչութեան ինքնորոշումի անկապտելի իրաւունքը:

***

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԵՐՈՎ

Գրողներու Միութենէն խումբի մը նախաձեռնութեամբ Մարտ 16ին համաժողով մը գումարուած է կառավարութեան նիստերու դահլիճին մէջ, «Ո՛չ 1921ի Մոսկուայի պայմանագրին» նշանաբանով: Մասնակիցները շեշտած են թէ Աթաթիւրք, Լենին, Ստալին երրեակին Հայու ոգին ողնաշարը վերջնապէս կոտրելու դաւադիրն էր այդ պայմանագիրը որով Կարսը, Վանը, Սուրմալուն Թուրքիոյ, իսկ Նախիջեւանը Ազրպէջանի նուիրուեցան: Պահանջուած է որ իշխանութիւնները մշակեն Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու յստակ հայեցակարգ եւ Հայաստանի օրէնսդիր ատեանը հրապարակաւ անվաւեր հռչակէ ռուս-թրքական ապօրինի այդ համաձայնագիրը եւ Նախիջեւանի խնդիրը ներգրաւուի ղարաբաղեան կարգաւորման հոլովոյթին մէջ:

***

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ 2005 ՅՈՒՆԻՍԻՆ

«ԱԹԱԹԻՒՐՔԸ ՄԵՐ ՎՐԱՅ ՊԻՏԻ ԽՆԴԱՅ»…

Ինչպէս յայտարարուած էր, Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան կեդրոնական վարչական ժողովը՝ ատենապետութեամբ Լուիզ Սիմոն-Մանուկեանի, փոխ ատենապետութեամբ ու գանձապահութեամբ Նազար Նազարեանի եւ նախագահութեամբ Պերճ Սեդրակեանի, Մարտ 15ին որոշած է փակել Կիպրոսի 78 տարեկան Մելգոնեան կրթական հաստատութիւնը 2005 Յունիսին:

Որոշումը Մարտ 16, Երեքշաբթի առաւօտ տնօրէնուհի Անի Լաչինեանի կողմէ հաղորդուած է ուսուցչական կազմին ու աշակերտութեան: Յառաջիկայ տարեշրջանէն գիշերօթիկ աշակերտ պիտի չընդունուի, բայց 11 եւ 12րդ դասարաններէն որոնք պէտք է անգլիական պետական քննութիւնները անցնեն: Այս որոշումով արդէն 230 աշակերտներէն միայն 61ը, միայն կիպրացիները, կրնան Մելգոնեան յաճախել. իսկ մնացածը որ կու գայ 16 երկրէ, պարտաւոր կ'ըլլայ գլխուն ճարը նայելու: Վերջնական փակումի թուականէն ետք կիպրացի աշակերտներն ալ օտար վարժարան կը յաճախեն, քանի որ կղզիին վրայ հայկական միջնակարգ ուրիշ կրթարան չկայ:

Նման ցնցող, անհեռանկար եւ ուղղակի Սփիւռքի հայկական ինքնութեան տրուած հարուածին մէջ մխիթարութիւն փնտռողին համար կայ երկու տեղեկութիւն. ա - ՀԲԸՄ ղեկավարութիւնը լայն քննարկումներէ եւ արժեւորումներէ ետք եզրակացուցեր է որ Մելգոնեանը այլեւս չի կրնար իր առաքելութիւնը շարունակել հայութեան ներկայի շրջարկին մէջ: բ - Փակումը վճռողները յարգանք ունին վարժարանին հիմնադիր Մելգոնեան եղբայրներու ժառանգութեան եւ կրթական նոր ծրագրերով վճռած են անոնց յիշատակը յաւերժացնել:

Տնօրէնուհիին յայտարարութիւնը յուզումի ալիքներ ստեղծած է ուսուցիչներուն եւ աշակերտներուն մօտ: Այս վերջինները բակ իջնելով շրջապատած են բարերար եղբայրներուն դամբարանը, երգած Կիպրոսի եւ Հայաստանի փառերգները, ապա՝ վարժարանին քայլերգը: Աւելի ետք պաստառներով ներկայացած են տեղական լրատուներուն, պատասխանած անոնց հարցումներուն. պաստառներուն վրայ գրած են «Աթաթիւրքը մեր վրայ պիտի խնդայ», «Աշակերտութեան ապագան գողնալը ոճիր է»: Որոշած են նաեւ շաբաթ մը դասադուլ ընել:

Մարտ 17ին տեղի կ'ունենար ծնողական ժողով մը, մինչ շրջանաւարտներու միութիւնը կ'ըսուէր թէ կը պատրաստուի դատի տալ դպրոցը փակելու որոշումը:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԱԶԱՏ ՄՈՒՏՔ ՈՒՆԻՆ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔ

Վրաստան - Թուրքիա սահմանին Ջաւախքի հատուածին վրայ վրացական կողմին անպաշտպան վիճակը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ շրջանի հայկական գիւղերուն: Ամէնէն խոցելին կը նկատուի Կարծախը որ սահմանին անմիջապէս կից է: Վերջին ամիսներուն երբ Վրաստանի սահմանապահ կէտերուն ելեկտրականութիւնը սկսած է Թուրքիայէն հայթայթուիլ, Թուրքիոյ քաղաքացիներ սկսած են ազատօրէն մտնել Ախալքալաքի շրջանը, առանց պաշտօնական արտօնութեան: Այդ եկուորները յաճախ զէնք կը կրեն, կարծախցիներուն նոր մտավախութիւն պատճառելով:

...ԻՍԿԱՊԷՍ, Ի՞ՆՉ ԷԻՆ ԵՒ Ի՞ՆՉ ԵՂԱՆ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Մեր ազգը մինչեւ հիմա ապրել է ողորմելի խեղճութեան մէջ. նա մոխիր է կերել հացի տեղ եւ նրա խմելիքը խառնուած է եղել արտասուքով: Բռնակալութեան մուրճերը այնքան սաստիկ են ջարդել մեր ազգը, որ մինչեւ այսօր չի կարողանում զգաստանալ ուշաթափ վիճակից, քննել իւր անցեալը, իւր ներկան եւ հոգալ ապագայի մասին:

Միքայէլ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

ՈՉ ՀԵՌԱՒՈՐ ՄԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻՑ

Ազգային ազատագրութեան զարթօնքի թէժ օրերը նոր էին սկսուել, երբ գրեթէ կարգախօսի պէս հնչեց բնաւ էլ ոչ հռետորական մի հարց. «Որտե՞ղ են մտաւորականները»: Երկարատեւ ընդարմացումից սթափուած տասնեակ եւ հարիւր հազարաւոր մարդիկ չուարած նայում էին իրենց շուրջը, որոնում էին մտաւորականներին, որոնք սովորաբար պատրաստակամ էին ժողովրդին խորհուրդներ տալու եւ խելք սովրեցնելու մէջ: Որոնում էին ու չէին գտնում: Հարցերը շատ էին: Պատասխանները՝ աւելի շատ, եւ այդ պատասխաններից անհրաժեշտ էր ընտրութիւն կատարել:

Ոմանք իրաւացիօրէն համոզուած էին, թէ գործադուլ պէտք է անել, ոմանք էլ իրաւացիօրէն պնդում էին, թէ գործադուլը պայքարի միջոց չէ: Ոմանք իրաւացիօրէն համոզուած էին, թէ նստացոյց պէտք է անել, ոմանք էլ իրաւացիօրէն պնդում էին, թէ ուսանողները պարտաւոր են ուսանել: Դասախօսներից ոմանք քննութիւնը կատարում էին հարթակի վրայ, ոմանք էլ գալիս էին մոլորուածներին լսարան տանելու: Ո՞վ էր իրաւացի, ո՞րն էր ճշմարիտը, ո՞վ պէտք է կողմնորոշէր երիտասարդութեանը: Եւ ինչո՞ւ միայն երիտասարդութեանը:

Հրապարակի վրայ հաւաքուած տասնեակ հազարաւոր մարդիկ իրենց ամբողջ կեանքը ապրել էին առանց երբեւէ մտահոգուելու, թէ ընտրութիւն կատարելու կարողութիւնը կարող է նաեւ կենսական անհրաժեշտութիւն լինել: Իսկ սովետական մարդու կամ, ինչպէս ընդունուած էր ասել՝ նոր մարդու, այսինքն հոմօ սովիէթիքուսի ամէնից ընտիր յատկութիւնը, որ երկար ու ձիգ տարիների ընթացքին դաստիարակել էր կոմունիստական «դեմոկրատիա»յի վարչակարգը, ընտրել չկարողանալու ընդունակութիւնն էր: Բոլշեւիկեան այս նոյն քարոզչութիւնը «ծագումով հայ ազգաբնակչութեանը» նաեւ ներշնչել էր, որ նա, եթէ շատ է ուզում բաւարարած լինել իր ազգային նախապաշարումները, ապա կարող է առայժմ, մինչեւ ազգերի «եղբայրացման» ընթացքի աւարտը, ինքն իրեն համարել կոմունիզմի լիակատար կառուցման գործին ինքնագոհաբար նուիրուած սովետահայ՝ հոմօ սովիէթ–արմենիքուս:

Մարգարէանական այս տեսակը ունի իր ծոցից ելած մտաւորականներ, որոնք անհրաժեշտութեան պարագային պարզաբանում են կենսական խնդիրները, պատասխաններ են տալիս հարցերին եւ հոգատարութեամբ ջանում են, որ սովետահայը – եւ ինչո՞ւ միայն սովետահայը. նաեւ՝ սփիւռքահայը – յանկարծ չըշեղուի քանոնով քաշած գծից: Այս նոյն միտումն էր պատճառը, որ հրապարակը սուլեց մի քանիսին, որոնց ուղարկել էին գրեթէ ստիպողաբար եւ որոնք հակառակ սպասուածին, բոլորովին անպատրաստ էին խօսել ժողովրդի հետ: Աւելի ճշգրիտ լինելու համար ասենք այսպէս՝ անպատրաստ էին խօսել ազատագրութեան զարթօնք ապրող իրենց հայրենակիցների հետ: Նրանք, բանից պարզուեց, անկարող գտնուեցին ներդաշնակուել ազատագրական շարժումին, քանի որ իրենց կոչումը տեսնում էին Հայրին իր գերութիւնը հանդուրժել տալու, բռնատիրութիւնը որպէս փրկութեան միակ հնարաւորութիւն ներկայացնելու, իրաւազրկութիւնն ու ստրկական իրականութիւնն էլ որպէս «համենադեմոկրատական իրաւակարգի» մէջ ապրելու «երջանկութեան» հետ հաշտեցնելու մէջ: Բայց, խնդիրն այն է, որ մտաւորականներին որոնում է ո՛չ միայն ժողովուրդը: Եւ եթէ «Որտե՞ղ են մտաւորականները» հարցը հրապարակի բաղձութիւնը տալիս էր այն յոյսով, թէ անուանիները, վերջապէս, կը կողմնորոշուեն, կ՚ապաշխարեն եւ կը միանան իրեն, ապա նոյն հարցը տուող իշխանութիւններն էլ ակնկալում էին, որ իրենց հովանաւորութեան տակ բարգաւաճած եւ արտօնութիւններ վայելող, դափնիներով ու կառավարական պարգեւ–զանգուլակներով ինքնահաստատուած սնուած հեղինակութիւնները կայսրութիւնը փլուզելու այդ ճակատագրական պահերին կ՚անցնեն «գաղափարական մարտական ճակատ» եւ կը զսպեն «իր լաւը վատից տարբերելու անընդունակ ժողովուրդին»:

Բայց մտաւորականները չկային ու չըկային:

Հէնց այդ օրերին էր, որ անդրադարձանք, թէ մտաւորական սուտածը ոչ թէ անյաջող մի բառեզր է արեւելահայերէն գրական լեզուի մէջ, այլ նաեւ չինծու մի խաւ կամ դաս՝ բառիս բուն իմաստով:

«ԻՆՏԵԼԻԳԵՆՑԻԱ – ԻՆՏԵԼԻԳԵՆՏ»

Ջուկն իր գլուխէն կը հոտի, ազգը՝ իր մտաւորականներէն:

Ռուբէն ՍԵՒԱԿ

...Սրանք բառեզրեր են, որոնք ներմուծուելով «ամենաճոխ եւ ամենագեղեցիկ» Ռուսաց լեզուից՝ իբրեւ թէ հարստացրել են մեր խեղճ ու ճարհատ հայերէնը:

«Մտաւորական» բառը ֆրանսերէնից իւրացուած եւ ռուսերէնի մէջ օգտագործուող էնթէլիժան եզրի հայացուած ձեւն է: Ռուսերէնի եւ հայերէնի «ինտելիգենտ» և «մտաւորական» եզրերը որեւէ աղերս չունեն ինտելեկտուալ եզրի հետ, որի նշանակութիւնը «ոգեմիտ մարդ»ն է կամ որպէս եզր՝ «ոգեմիտ»ը: Ասել կ՚ուզի, թէ մտաւորականը, այսինքն մըտաւոր աշխատանքով իր հացը վաստակող մարդը բնաւ էլ պարտադիր չէ, որ միաժամանակ լինի ոգեմիտ: Ինչը եւ ապացուցեց սովետահայ ինտելիգենցիան: Սովետական ինտելիգենտին կամ ինտելիգենցիային նոյնպէս անհնար է պատկերացնել որպէս մտաւորականի կամ մտաւորականութեան, քանի որ տերմինաբանացնողները այս եզրերը սովետական հայերէնի մէջ միահամուռ համաձայնութեամբ են ներմուծել արեւմտահայ գրական լեզուից, քանի որ լաւագոյնս քօղարկում են երեւոյթի բուն իմաստը, ինչը կը բացայայտենք քիչ յետոյ...

Իսկ առ այժմ...

Առ այժմ նկատենք միայն, որ ռուսական իրականութեան մէջ ծնուած ինտելիգենցիան հնարաւոր չէ բացատրել ո՛չ որպէս զուտ ընկերային, ո՛չ որպէս զուտ մշակութային եւ ո՛չ էլ որպէս զուտ հոգեբանական ֆենոմէն: «Եթէ պատկերացնենք հասարակական մի խումբ, որն իրեն հակադրել է հասարակութեանը, եթէ պատկերացնենք մշակութային խաւ, որ ձգտում է փլուզել մշակոյթը, եթէ, ի վերջոյ, պատկերացնենք կուսակցութիւն, որը չունի ոչ առաջնորդ, ոչ կանոնադրութիւն, ոչ քաղաքական ազդեցութիւն եւ քաղաքական յաջողութիւններ, եթէ պատկերացնենք ինչ–որ միաբանութիւն, որն օտար է ամէն տեսակի կարգապահութեան եւ կազմակերպուածութեան, ապա, թերեւս հնարաւոր կը լինի կռահել, թէ ինչ բան է ինտելիգենցիան: Աւելի դիւրին չէ՞ արդեօք ասել, թէ ինտելիգենտ լինելը ճակատագիր է: Ինտելիգենցիան յետպետրոսեան երեւոյթ է եւ, հետեւաբար, պատմական չափումներով՝ բաւականին ուշ երեւոյթ», – գրում է պատմաբան Բ. Խազանովը:

Որպէս ընկերային տարօրինակ մի խաւ (կամ դաս)՝ ինտելիգենցիան յատկանշական է միայն ռուսական իրականութեանը, որտեղ ասպարէզ է եկել երկու անգամ: Առաջինը Պետրոս Ա. ինքնակալից յետոյ ԺԹ. դարի կէսերին, իսկ երկրորդը՝ յետստալինեան շրջանին:

Եթէ ԺԹ. դարի ինտելիգենցիան ներկայացնում էին «ռազնոչինեց»ները (այս եզրով էին բնորոշում հասարակութեան մէջ այլազան խաւերից ելած կամ պարզապէս ոչ տոհմիկ ծագում ունեցող մարդիկ), որոնք էին վաճառականների, հոգեւորականների, գիւղացիական, ինչպէս նաեւ մանր պաշտօնեաների շրջանակներից յայտնուած ուսեալները, ապա այսօրուայ իրականութեան մէջ ինտելիգենցիան կոմունիստական բռնատիրութեան առաջին սերնդի, ստալինեան էլիթի, այսինքն՝ ընտրանու, զաւակներն են, ինչպէս նաեւ քառասնականների երկրորդ կէսին գիւղացի կամ «հողից եկած» ու մայրաքաղաքներ ուսանած երբեմնի երիտասարդները: Նրանցից ոմանք կարողացել են ներթափանցել կոմկուսակցութեան եւ սովետական իշխանութեան ոլորտներ: Շատերն էլ, չնայած իրենց անսահման երախտագիտութեան, որ կոլխոզային չարքաշ աշխատանքից փախչելու հնարաւորութիւն են ստացել, այնուհանդերձ, այս կամ այն պատճառով չեն կարողացել քաղաքական իշխանութեան շրջանակ մտնել: Դարձել են, ուրեմն, ինտելիգենտ՝ մտաւորական, բայց, յիշեցնեմ, որ սովետա–հայերէնի իմաստով:

Եւ, ինչպէս ԺԹ. դարի, այնպէս էլ մեր ժամանակների մէջ իշխանութեան ոլորտից դուրս մնացած յատկապէս գիւղական ծագում ունեցող ուսումնականները, որոնք ներկայացնում էին ինտելիգենցիայի արդէն մեզ ծանօթ խաւը, ուղնուծուծով լինելով մեծապետականութեան եւ կոմունիստական վարչակարգի նուիրեալ, «հարազատ ժողովրդի» եւ նոյնքան «հարազատ կուսակցութեան ու սովետական իշխանութեան» համար յաւակնել է գոնէ միջնորդի դեր: Կոմունիստական վարչակարգը եւ մասնաւորապէս գաղափարաբանութիւնը խրախուսել են այդ յաւակնութիւնը եւ աւելին՝ չափանիշ ունենալով ոչ թէ գիտելիքների մակարդակը կամ Աստուածատուր շնորհքի գոյութիւնը, այլ հաւատարմօրէն ծառայելու նրանց պատրաստակամութիւնը, հասարակութեանը ներշնչել են, թէ հէնց այդ յաւակնորդներն են կոչուած իշխանութիւններին ներկայացնելու թէ՛ հոգեւոր մշակոյթի եւ թէ՛ ազգային ընդհանուր շահերը: Այդ «արտօնութեան» դիմաց, ինտելիգենցիան էլ պարտաւոր էր ժողովրդին ներկայացնելու կոմունիստական վարչակարգի շահերը:

Կոմունիստական վարչակարգը շքանշաններ, մրցանակներ ու պատուաւոր կոչումներ բաշխելով՝ ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչներին ծառայեցնում էր որպէս հրաշալի մի գործիք՝ իր յանցագործութիւնները որպէս բարիք ներկայացնելու եւ վարչակարգի նկատմամբ որեւէ դժգոհութիւն տեղնուտեղը դատապարտելու համար:

Ի դէպ, ինտելիգենցիան վարչակարգին ծառայեցնելու հանգամանքը բնաւ էլ քօղարկուած չէր: Յիշենք հրամանագրերը, ոռնց մէջ բացայայտօրէն արձանագրուած էին, թէ ինտելիգենցիայի սոյն ներկայացուցիչը պարգեւատրւում է կամ կոչում է ստանում «կոմունիստական կուսակցութեան ու սովետական կառավարութեան առաջ ունեցած ծառայութիւնների համար...»: Աւելին. սովետահայ մտաւորականները բընաւ չէին անհանգստանում, թէ յանկարծ մոռացութեան կ՚ենթարկուեն: 50ամեայ, 60ամեայ եւլն. յոբելեանների առիթներով նրանք պոչ բռնածի համբերութեամբ ստանում էին իրենց հասանելիքը: Իսկ եթէ նրանք զբաղեցնում էին նաեւ «պատասխանատու գրական պաշտօններ» կամ ժամանակին արձանագրուել էին որպէս «պաշտօնական հայրենասէրներ», ապա ուղղութիւն տուող ձեռքի բարեհաճ վերաբերմունքն ստանում էին նաեւ արտահերթ՝ «պոչից դուրս»: Եւ ամէնից կարեւորը. այդ շքանշաններով, մրցանակներով եւ կոչումներով էին դասակարգւում «տաղանդաշատ», «տաղանդաւոր», «անուանի» գնահատականներով սովետական մտաւորականները եւ հասարակութիւնն էլ հալած իւղի պէս համաձայնում էր կոմկուսակցութեան եւ կառավարութեան հաստատած գնահատականները: Յիրաւի, սովետահայը չի ունեցել ո՛չ միայն ընտրութիւն կատարելու կարողութիւն, այլեւ նա զուրկ է եղել սեփական կարծիքն ունենալու իրաւունքից:

«Ծառայութիւնները գնահատուած» տեսնելը արտակարգ խանդավառութիւն է պատճառում նաեւ այսօր: Եւ, ցաւօք, հայ ինտելիգենցիան այսօր էլ չի գիտակցում, որ գնահատուող իր այդ ծառայութեամբ շարունակում է գործիք մնալ իշխանութիւնների յանցագործութիւններն ու անիրաւութիւնները կոծկելու, երբեմն էլ նոյնիսկ հին օրերի ոճով չարագործութիւնը բարիք ներկայացնելու համար:

(Շար. 1)

ՓՈՒՇԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՉԷ...

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Հետաքրքրական անձ մըն է Հայաստանի Երրորդ Հանրապետութեան երկրորդ նախագահը: Կը մնայ հիմնովին անծանօթ. որքան թուի պարզ՝ նախնական ուսման մօտեցող աստիճանի, նոյնքան նաեւ կը մնայ անակնկալներ վերապահած անձ մը – Նախատեսելի աննախատեսելին է ան:

Վերջերս ստացայ նոր հրատարակութիւն մը, հեղինակին (հանգստեան կոչուած վաստակաւոր դաստիարակ մը) ազնիւ մակագրութեամբ – Մարգար Շարապխանեան, «Դարձ դէպի Հայրենիք»: Գիրքը յուշագրութիւն մըն է, որուն վերջին էջերուն անդրադարձ մը կայ «Հայաստանի Գրողների առաջին համահայկական խորհրդաժողովին», տեղի ունեցած Երեւանի մէջ Յունիս 2002ին, որուն մասնակցած է հեղինակը, եւ որուն նուիրուած էր վերջին ամսակս «Յառաջ»ի մէջ: Հոս հարցը կը վերաբերի ուրիշ երեւոյթի մը, այս անգամ՝ Նախագահական:

Համագումարին մասնակցող գրողները կամ խումբ մը անոնցմէ, պատիւը կ՚ունենան նաեւ ընդունուելու Նախագահ Քոչարեանի կողմէ, որ իր խօսքին մէջ վեր կ՚առնէ հայ գրողին կարեւոր դերը կամ անոր վիճակուած «ներդրումը» երկրին հանրային կեանքին մէջ: Ներկաներէն մէկը, սփիւռքահայ գրող մը պէտք է եղած ըլլայ՝ նկատի ունենալով իր խօսքին թելադրած միամիտ ոգին, կը խորհի հարցում մը ուղղել Նախագահին – «Պ. Նախագահ, Նափոլէոն ըսած է թէ ինք ոչ ոքէ չէր վախնար, բայց թղթակիցներէն եւ հրապարակագիրներէն. իսկ Դուք, Պ. Նախագահ, արդեօք կա՞յ բան մը որմէ կը վախնաք»:

Պատասխանը նետի մը նման կ՚արձակուի.

– «Ես ոչ մի բանից, ոչ ոքից չեմ վախենում»...: Ասոր կ՚ընկերանայ նաեւ բացատրութիւնը: – «Վախով չի կարելի հայրենիք ղեկավարել եւ հայրենիք կառուցել»:

Խե՜ղճ Նափոլէոն: Հիմա կարելի է հասկնալ իր վերջնական պարտութեան պատճառները եւ իր կայսրութեան անփառունակ փլուզումը: Հայաստանի նախագահին ուսկեղէն մտածումը, սակայն, դժբախտաբար պիտի չծառայէ իրեն, յետ մահու եւ դարեր ետք:

Նախագահ Քոչարեան չի թուիր ըլլալ համեստ անձ մը: Ի վերջոյ համեստութիւնն ալ կրնայ ծնունդ տալ չափի եւ

վախի զգացումի։ Այլապէս ինք կրնար տալ սա տեսակ պատասխան մը, որ արտայայտութիւնը ըլլալով հանդերձ խոնարհամտութեան, ցուցանիշը պիտի դառնար իր ակնածալի հզօրութեան. — «Եթէ Նափոլէոնի նման ամենազօր կայսր մը բանէ մը կը վախնար, ես ալ ի վերջոյ բանէ մը վախնալու պատճառներ պէտք է ունենամ»․․․։

Հայաստանի նախագահը նաեւ կը թուի զուրկ ըլլալ հիւմուրէ, այլապէս կրնար նաեւ խորհրդանշական կերպով ծաղիկ մը նուիրել Հայաստանի մամուլին. — «Անշուշտ թէ կը վախնամ ժուռնալիսթներէն, ազատ իրաւակարգի այդ Երրորդ Ուժէն», նոյն ատեն քթին տակէն արհամարհալից խնդալով հայրենի մամուլին եւ իր ներկայացուցիչներուն վրայ։

Եւ դեռ, իբրեւ նախագահը պետականօրէն քրիստոնեայ առաջին երկրին, որուն իբր այդ 1700ամեակը տօնուեցաւ բաւական ցուցարարութեամբ եւ նուազ՝ խորութեամբ, հսկ ներկայիս քրիստոնեայ հանրապետութեան մը, Ռոպէր Քոչարեան կրնար ներշնչեալ մէջբերում մը կատարել Աստուածաշունչի Գիրք Առակացէն.— «Իմաստութեան սկիզբը Տիրոջ երկիւղն է, որ բարի հանճար է բոլոր անոնց համար որոնք անով կ՚առաջնորդուին»։

Սակայն ի՛նչ բանի կը ծառայեն այդ բոլորը. համեստութիւն, զուարթախոհութիւն, Աստուածաշունչ, եւ այլ մանրուքներ, քանի «վախնալով» հայրենիքին եւ ժողովուրդին ճակատագիրը կը վտանգուի։

Անհաւատալի զուգադիպութեամբ մը Քոչարեանի վարդապետական յայտարարութեան անսպասելի պատասխանը կու գայ անդենականէն, վերջերս։

Մարտ 5ին նշուած է Հայաստանի Պաշտպանութեան սպանեալ նախարար Վազգէն Սարգսեանի ծննդեան 45ամեակը, եւ Սպարապետին, ինչպէս զինք կ՚անուանեն Հայաստանի մէջ, Եռաբլուրի դամբանը կրկին ողողուած է ծաղիկներով։ Սարգսեան երիտասարդ գրող մըն էր, երբ սուրը չէր փոխարինած գրիչը։ Այս առթիւ իր գործերէն հրատարակուած է հատոր մը «Պատմութեան սկիզբն ու շարունակութիւնը» տիտղոսով, երկմաս բովանդակութեամբ։ Առաջինը՝ վիպակ մըն է, երկրորդը կազմուած է իր հրապարակագրական գործերէն և ելոյթներէն, որոնց ընդհանուր խորագիրը իր հետ կը բերէ մահասարսուռ արձագանգներ Ազգային Ժողովի նախճիրէն.

«Ես վախենում եմ բոլոր չվախեցողներից»։

Վազգէն Սարգսեան վախնալու պատճառ ունէր․․․։

Ռոպէր Քոչարեան Նափոլէոն մը չէ։ Նափոլէոն՝ ինքը, հանճար մըն էր։ Եգակի։

Գ. Ք.

Պօսթըն

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔԻ 10-ԱՄԵԱԿ

1994ին Ծաղկաձորի մէջ գումարուած Համազգայինի Պատգամաւորական ժողովը՝ անկիւնադարձային էր։ Նորանկախ հայրենիքի մէջ Սփիւռքի գաղթօճախներու ներկայացուցիչները իրենց հիմնահարցերը ունէին, իսկ հայրենի մտաւորականութեան շօշափելի ներկայութիւնը՝ համահայկական դիմագիծը կու տար Պատգամաւորական Ժողովին։ Օրակարգերը կը կարօտէին խորացման, իսկ ժողովի սահմանափակ ժամանակը կը սահէր, հակառակ մինչեւ ուշ ժամեր շարունակուող նիստերուն։

Սպասող այդ մթնոլորտին մէջ տարօրինակ թուացող թարմ ձայն մը կը հնչէր եւ կ՚առաջարկէր մտածել յատկապէս համալսարանական երիտասարդներուն մասին, որոնք վաղուան մեր գրաւն են։ Ի՞նչ ծրագիրներ ունէր Համազգայինը՝ ներգրաւելու այդ երիտասարդութիւնը, թարմացնելու համար մեր մարդուժը եւ նոր որակ մը տալու համար մեր կազմակերպութեան․․․ Հաճելին օգտակարին միախառնելով՝ արդեօք կարելի չէ՞ր մեր արմատներուն կապել աշխարհացրիւ համալսարանականները, որոնք վաղը մեր պատգամախօսները կըրնային ըլլալ օտար բեմերու վրայ․․․

Տատամսող քայլերով՝ Նշան Փալանճեան չէնքը նուիրատուութիւններով կարելի եղաւ վերադասաւորել, ընդունելու համար առաջին ֆորումականները։ Ապշեցնող այլազանութիւն մը սկսաւ տողանցել ճեմարանին մէջ։ Ընդունուած բարքերէն տարբեր երեւոյթներ կային, տեղայնական մանր-մունր բախումներ, սակայն հազիւ շաբաթ մը անցած՝ միւռոնուած էին, հայերէն չխօսողները՝ մեծ-մեծ բառեր կը վերյիշէին եւ նոյն բազկերակը կը հնչէր։

Սահեցան տարիները։ Դժուարութիւննե՞ր։ Անպայման․․․ Դիւրին չէր կապ հաստատել աշխարհի տարածքին գոյութիւն ունեցող գաղթօճախներու հետ, անոնց ունենալու իւրայատուկ գրասենեակի մը մասնայատուկ գործավարութիւնը։ Անձնական ճիգերը, հաւատքը՝ յաջողեցան ի մի խմբել աւելի քան 60 ֆորումականներ, տարեկան հերթականութեամբ։ Այսօր տասնամեակն է ֆորումին եւ շուրջ 600 երիտասարդներ կը ճանչնան զիրար, կը գիտակցին մեր արժէքներուն, կը հաւատան մեր վաղուան։

Սփիւռքի միջնաբերդը համարուող Լիբանանի մէջ իրերայաջորդ եօթը տարիներու ընթացքին իրագործուեցան հայ համալսարանականներու համախմբումները։ Հաճելի յիշատակներու կողքին համախմբումի անդամները նաեւ հարստացան գիտելիքներով, ծանօթանալու առիթը ունենալով մեր նորօրեայ էական հարցերուն, որոնք ներկայացուեցան մասնագէտ դասախօսներու կողմէ։

Սերտ կապերը քաջալերեցին կազմակերպողները, որ Ֆորումը իրագործուի նաեւ Հայաստանի մէջ, գործունէութեան նոր հորիզոն մը բանալով։ Տատամսող քայլերը վճռական դարձան ութերորդ համախմբումի նախօրէին։ Անհրաժեշտ էր կամրջուիլը հայրենիքին հետ եւ քաջ որոշումով մը ութերորդ եւ իններորդ համախմբումները իրագործուեցան Հայաստանի մէջ, փորձառութեան նոր եւ փայլուն էջ մը բանալով հայ համալսարանականներու համախմբումներու կեանքին մէջ։

2004ին քաջալերուած վերջին համախմբումի յաջողութենէն, տասնամեակի առթիւ որոշուեցաւ համախմբումը իրագործել Հայաստանի եւ Լիբանանի մէջ (Լիբանան՝ Յուլիս 12-18, Հայաստան՝ Յուլիս 19 - 31)։ Վստահ ենք, որ տասնամեակի համախմբումը պսակադրումը պիտի ըլլայ ցարդ իրագործուածներուն։

ԳԵՂԱՆԻ ԷԹԻԷՄԵԶԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ

Շաբաթ, Մարտ 13ին, Իսի-լէ-Մուլինոյի ՓԱՄԻ սրահին մէջ տեղի կ՚ունենար Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան կողմէ կազմակերպուած ձեռնարկը ի նպաստ Ֆրանսայի ամէնօրեայ թէ միօրեայ դպրոցներուն։

Յայտագրին բացումը ըրին երկու պարմանուհիներ, բեմ հրաւիրելով Շրջ. Վարչութեան նախագահուհին՝ Տիկին Լիլիան Փեքմէզեանը, որ նախ ֆրանսերէն, ապա հայերէն, ծանրացաւ հայկական դպրոցներու անհրաժեշտութեան վրայ, հայ ինքնութեան վերապրումին համար եւ Կապոյտ Խաչի տարած աշխատանքին՝ այդ ուղղութեամբ, իր միօրեայ դպրոցներով։ Հարց տուաւ թէ ինչո՞ւ կ՚ուզենք անպայման պահպանել այդ ինքնութիւնը ու բացատրեց թէ պատճառն այն է որ կ՚ուզենք բազմամըշակոյթ քաղաքացիներ ըլլալ եւ այդ առընչութեամբ լեզուին, մշակոյթին ծանօթութիւնը անհրաժեշտ է եւ պէտք ունինք մեր դպրոցներուն։ Ֆրանսայի մէջ 19 մասնաճիւղերու վրայ տասը միօրեայ դպրոցներ ունին։ Բայց այդ դըպրոցները ինչպէս նաեւ ամէնօրեայ դըպրոցները նիւթական թէ բարոյական օժանդակութեան պէտք ունին։ Տիկին Փեքմէզեան շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ Իսիի քաղաքապետ՝ Անտրէ Սանթինիի որ, սիրայօժար տրամադրած էր սրահը եւ հրաւիրեց որ խօսք առնէ։

Երեսփոխան - քաղաքապետը նախ իր հիացումը յայտնեց որ խաչուհիները գեղեցիկ են, արդիւնաւէտ եւ խելացի։ Քանի Անտրէ Սանթինի թեկնածու է նաեւ Մարտ 21ի Շրջ. ընտրութեան Իլ-տը-Ֆրանսի ցանկին գլուխը, յայտնեց նաեւ ծրագիրներ այդ ուղղութեամբ։ Անոնց կարգին հայկական լիսէի մը գոյութիւնը, Իլ-տը-Ֆրանսի զուգորդութիւնը Երեւանի հետ։ Կ՚ուզէ նաեւ որ Մ. Մանուշեանի (կամ՝ Կարմիր Որմազդի) անունով մկրտուի Իսիի մէկ փողոցը եւ այդ կէտին անդրադարձեր է, երբ Մոն Վալերիէն գտնուեր է Մանուշեան խումբի ոգեկոչումին։

Այս ելոյթներէն ետք, սկսաւ ճոխ, չըսելու համար ծանրաբեռնուած գեղարուեստական յայտագիր մը, որ սկսաւ Մարթէն Եօրկանցով եւ իր իր նուագախումբով։ Իրեն յաջորդեց Եղօ, սիրուած երգչուհի մը, որու երաժշտական ինքնատիպ բնոյթ ունեցող ընկերակցութիւնը այնքան ալ չէր նպաստեր իր երգերուն, գոնէ մեր ստացած տպաւորութեամբ։ Երաժշտական Լաւաշ խումբը բաւական խանդավառութիւն ստեղծեց սրահին մէջ իր նուագով եւ փակեց յայտագրին առաջին մասը։ Ձգուած քառորդ ժամէն աւելի տեւող միջնարարէ մը ետք, ամբողջ երկրորդ մասը յատկացուած էր Երազ պարախումբին։

Ան մեզի ներկայացուց բաւական երկար պարացանկ մը։ Վարժ պարողներ, ճաշակաւոր զգեստաւորումներ, գեղեցիկ պարարուեստ մը ամբողջացուցին յայտագիրը։ Թերեւս նախընտրելի կ՚ըլլար եթէ պարերու ցանկը այդպէս երկար չըլլար եւ հրամցուէր միայն քանի մը նմոյշներ։ Ժամը 20.30ին նշանակուած կալան սկսած էր ժամը 21.15ին, վերջ գտնելու համար 00.30ին,

Կարեւորը սակայն այն է, որ ձեռնարկը լաւ հասոյթ բերած ըլլայ եւ նպաստաւորուին Ֆրանսայի դպրոցները, շընորհիւ Կապոյտ Խաչին։

Ա. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

1

Ճաշէն վերջ հիւրեր ունեցան։ Ամէնքն ալ կիներ։ Խօսակցութիւնը եկաւ ինկաւ մրցանակաբաշխութեան հանդէսին ու Նուպարի առաջին ելլելով մրցանակ առնելուն։

Կիներէն մին ըսաւ մայրիկին.

— Կը մաղթեմ որ բժիշկ մը ըլլայ զաւակդ։

— Գտաք բժշկցուն, պատասխանեց մայրը, կէս գիշերին եթէ հիւանդի համար իր դուռը զարնեն, հազիւ միւս օրուան կէսօրին կ՚արթննայ։

— Լեզուն բերնին մէջ կը դառնայ, փաստաբան ըլլալու է․․․

— Ո՛չ, ո՛չ, քանի որ աշխարհագրութեան մէջ լաւ է, թող նաւապետ ըլլայ․․․

— Սիրտը կը խառնուի․․․

— Ուսուցիչ ըլլալու է, սանկ մեծ ուսուցիչ մը, Պէրպէրեան էֆէնտիին պէս․․․

— Կամ Քէչեան էֆէնտիին պէս խմբագիր մը․․․

— Եւ կամ սանկ մեծ վաճառական մը՝ Իբրանոսեանին պէս․․․

— Անգամ մըն ալ իրեն հարցնենք, նայինք ի՞նչ ըլլալ կ՚ուզէ։

— Ըսէ՛ նայինք, Նուպար․․․

— Ես Ալէմ Տաղիի Սուրբ Նշանին պէս սուրբ ըլլալ կ՚ուզեմ, — պատասխանեց Նուպար։

Տիկինները կուշտ մը խնդացին․․․

— Այո, Սուրբ Նշանին պէս սուրբ մը ըլլալ կ՚ուզեմ, որ ամէն տղաքը ինծի ուխտի բերեն ու ես ալ ամէնքը անառակցնեմ, կատղեցնեմ․․․

— Մեղա՛յ, Տէր Աստուած, մեղա՛յ, մեղա՛յ․․․

— Աստուած շնորհք տայ զաւակս։

— Ժամ առաջ Ս. Նշանին վազցնելու է, ժամ առաջ․․․

— Շոգեկառք չկայ, տիկին, մանտա արպասիով կ՚երթան Ս. Նշանին, գիս վազցնելը՝ անկարելի է։ Տնտես աղբարը կանչենք կամ քու մեծ տղադ որ կոնակը նետուիմ․․․

— Լեզուդ չորնայ․․․

— Բերանս թաց է, լեզուս ալ ջուրը դրուած վարդի պէս է։

Մայրը ըսաւ.

— Մարգարեան էֆէնտին շատ իրաւունք ունի. խազէ՛պ է, խազէպ․․․

Նուպար ձեռքերը մէջքը դրած կը հեգնէր այդ տիկինները.

— Եթէ գիս փաստաբան կամ բժիշկ ընէք՝ ձեր մուխը կը մարեմ․․․

— Ես ալ կամաց կամաց Մարգարեան էֆէնտին պիտի ըլլամ ու․․․

Նուպար իր մրցանակ-գիրքը առաւ ու փողոց ելաւ.

«Շաղի շողի ժամք էին,
Վարդից հրդեհ կար երկին
Փոխան ամպոց հուր հիւսքի
Տեղայր մարգրիտ ու ոսկի»։

Նուպար պահ մը մնաց մտածկոտ։ Միտքը կը խորասուզուէր։ Հայոց պատմութեան մէջ մտաւ։ Յիշեց Սաթենիկի հարսնիքը։

Ու ինք ալ հետեւողականութեամբ երկու տող ոտանաւոր շինեց.

— Տեղ տեղայր տասը ի տնօրէնութեան
Մարգարեան էֆէնտիի,
Տեղ զէրօ տեղայր ի աշակերտութեան
Նուպարու։

2

Նուպարի մայրը՝ տիկին Նուարդ գեղեցիկ Հայուհի մըն էր, հին նահապետական մաքրակենցաղ ընտանիքի մը աղջիկը։ Նուրբ եւ ուժգին գեղեցկութեամբ օժտուած էր։ Քոյրերուն մէջ ամէնէն աղուորը։ Իր ձեռքը շատեր խնդրած էին։ Իր հայրը սակայն մերժած էր բոլորը։ Ան իր տրամաբանութիւնը ունէր։ Իր աղջիկը չէր վստահեր ոչ մէկ երիտասարդի, որքան ալ լուրջ, դիրքի տէր, խելացի մէկը ըլլար թեկնածուն։

Նուարդին ձեռքը խնդրողներուն մէջ կային բժիշկներ, անտառի քննիչներ, փաստաբաններ, նոյնիսկ մեծահարուստ առեւտրականներ։ Նուարդ եւ իր մայրը կատարեալ հնազանդութեամբ կը համակերպէին Տիգրան աղային կամքին առջեւ։ Տիգրան աղային խօսքը նուիրական բան մը ունէր իրեններուն համար։ Ան իր մեծ աղջիկը ամուսնացուցած էր «խելքը գլուխը» գործարանատիրոջ մը հետ։ Երէց աղջիկը երջանիկ էր եղած։ Այս իրողութիւնը վաւերացուցած էր Տիգրան աղայի արդէն իսկ հզօր հեղինակութիւնը։ Տիգրան աղա հոտ կ՚առնէր մարդերէ։ Հոտ՝ խորունկ լրջութեան, պարկեշտութեան, հոտ՝ խախուտ նկարագրի, թեթեւամտութեան։ Իր երկրորդ աղջիկն ալ երջանիկ պիտի ընէր։

Օր մը իրեն խօսեցան Անտոն անուն մէկուն մասին, որ կ՚ուզէր ամուսնանալ։ Գովեցին։ Ըսին թէ՝ ունի տուն մը Բերայի մէջ, գեղեցիկ ու նոր տուն մը։ Բերայի մէջ, Բերայի մէջ։ Նոր տուն մը, նոփ նոր։ Այս բոլորը ստորագծուեցան ու կրկնուեցան։ Ըսին նաեւ թէ՝ ունի խանութ մը՝ կրկին Բերայի մէջ, տունին շատ մօտիկ եւ ի՛նչ խանութ․․․ Զօրս յարկ, ամէն բան մէջը, ամէն տեսակ բան ծախող, ուղղակի պզտիկ «Պօն Մարշէ» մը։ Աւելցուցին թէ կատարեալ մարդ մըն է «քառասուն տարեկան»։ Այսինքն՝ քսան տարեկան Նուարդէն մեծ։ Եւ արդէն մէկը քառասուն տարեկան ըլլալու է հասուն մարդ, կատարեալ մարդ կոչուելու համար։ Քառասուն տարեկան։ Ամէն շնորհ եւ առաքինութիւն կը սկսի այդ տարիքին։ Լրջութեան, խորութեան շրջանն է։ Եւ մանաւանդ խսկական երիտասարդութեան։ Անկից առաջ մարդ ի՞նչ է որ։ Ի՞նչ։ Բա՛հ․․․ Քառասունէն առաջ «խելքը գլուխը» չըլլար, «տունն ի վեր» չըլլար։ Աչքը դուրսը, ականջը դուրսը, ամէն բանը դուրսը կ՚ըլլայ։ Ներս մըտնելու տարիքն է քառասունը։ Անտոն էֆէնտին ճիշդ քառասուն տարեկան է։ Եւ արդէն տուն, խանութ, համբաւ, բարեբարի համբաւ։

(Շար. 6)

(Շար. Ա. էջէն)

նկատէ։ Սպանիոյ եւ ընդհանրապէս Եւրոպայի մէջ, Ազնարի վարկաբեկումը օրէ օր կը տարածուի, երբ իր սուտերուն եւ գործած ճնշումներուն ծաւալը կը հրապարակուի։ Հեռաձայնած է մետիաներուն, պնդելով թէ էԹԱ-ի գործն է եւ պէտք է չէշտել այդ կէտը։ Հաշիւ մը որ բաւական սխալ ելաւ եւ իր երազած փայլուն հրաժեշտը վերածուեցաւ անփառունակ վախճանի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱՃԱՐԻՈՅ միջեւ աւելի քան երբեք լարուած է կացութիւնը։ Սահակաշվիլի ընդունած է հանդիպում ունենալ Մոսկուայի քաղաքապետին՝ Եուրի Լուժկովի հետ, Կրեմլինի դիմումին ընդառաջելով, խօսելու համար Վրաստանի եւ Աճարիոյ միջեւ ծագած տագնապին մասին։ Թիֆլիս ամբողջական չրջափակում որոշած է Աճարիոյ համար, որպէսզի Աբաշիձէ հրաժարի իր (գրեթէ) անկախութենէն։ Աճարիոյ բընակչութիւնը սնունդ կ'ամբարէ եւ ամայի փողոցներուն մէջ զինեալ ուժեր կը չրջագային։

ՍԱԼՈՄԷ ԶՈՒՐԱԲԻՇՎԻԼԻԻ մասին, որ Վրաստանի Արտաքին նախարար նշանակուեցաւ, յօդուած մը լոյս տեսած է Ֆիկառոյի մէջ (Մարտ 17)։ Կը յիշուին կենսագրական գիծերը։ Ծնած է Փարիզ 1952 բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն ետք արտագաղթած վրացի ազնուական ընտանիքի մը ծոցը։ Հայրը ամուսնացած էր Պոլիս ծնած հայրենակցուհիի մը հետ եւ տունը միշտ վրացերէն խօսած են։ Ինք փայլուն ուսումներ ըրած է, քաղաքական գիտութիւններէ ետք, տարի մըն ալ անցուցած է Գոլումպիա համալսարանը եւ առաջին տեղը գրաւած է Քէ տ'Օրսէի Արտաքին գործերու մրցումին, որմէ ետք դիւանագիտական ասպարէզ նետուած է Հռոմ, Ն'Ճամենա, ՄԱԿ եւ Ուաշինկթըն։ Արտաքին նախարար նշանակուիլը որոշուած է երբ Սահակաշվիլի Փարիզ էր։ Ինք, առաջարկին հաւանութիւն տալու համար ուզած է Շիրաքի համաձայնութիւնն ունենալ եւ այս վերջինն ալ տուած է իր հաւանութիւնը։

ԻՐԱՔԻ մէջ, 48 ժամուան ընթացքին 14 հոգի մեռած է, որոնց մէջ վեց արեւմտեան քաղաքացիներ եւ ութ Իրաքցի։ Միջադէպերը չեն դադրիր։ Պաղտատի մէջ ալ, Մարտ 16ին, Իրաքցի մը սպաննուած է եւ ուրիշներ ալ վիրաւորուած են։

ՊԻՐԹՐԱՆ ԳԱՆԹԱՅԻ դատավարութեան առաջին օրը, ամբաստանեալը փորձած է համոզել Մարի Թրէնթինիանի ընտանիքը եւ դատարանը որ չատ մեծ սէր մը ունէր Մարիի հանդէպ, չէ ուզած սպաննել, բայց Մարի դժուար խառնուածք մը ունէր, բարկացած էր, դեղերու եւ գանապխի ազդեցութեան տակ։ Պէտք չէ հարուածէր. կը զղջայ։ Մարիի մայրը համաձայն չէ, աղջիկը երբեք բարկացոտ չէ եղած, ամէն ինչ սուտ է։ Յաջորդ օրը, Մարտ 17ին, վկայութեան կանչուած էին Մարի Թրէնթինիանի վերջին ամուսինը՝ Սամուէլ Պէնչէթրիթ եւ ամբաստանեալին կինը։

ԱՐԽԱՆԿԵԼՍԿԻ (Հիւսիսային Ռուսաստան) մէջ, չէնքի մը պայթումէն 36 հոգի մեռած է։ Կազին պայթումը կրնայ ոճրային ծագում ունենալ։

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO

avec

NOUNE HAIRAPPETIAN
(d'ITALIE)

le Vendredi 26 mars à 20 heures 30
dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
(339, avenue du Prado, Marseille 8e)

Au programme :
Chopin — Brahms — Rachmaninov
Ganatchian — Khatchatourian
Prokofieff

P.A.F. : 10 euros
Etudiants : 6 euros

Réservation :
Centre Culturel Sahak-Mesrop
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ»

Բանախօս՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
խմբագիր «Մէկ Արար»
Հայկական Թատերաշարքի
երեք հատորներու

Ուրբաթ, Մարտ 26, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue -- 75009 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը ծննդեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները.–

Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Պօղոսեան 50 Եւրօ, Պ. Արման Եափդարտաշեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան 400, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Վէզիրեան 20, Տիկին Էլիզ Գափուճեան 45, Տէր եւ Տիկին Ժան-Հիւկ Քիատիպեան 100, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Լասիր 107, Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Պաղտասարեան 25, Տէր եւ Տիկին Էտուար Զիլինկիրեան 10, Օր. Սոֆի Պայիքեան 100, Տէր եւ Տիկին Էտուար Սերոբեան 100, Պ. Ալպէր Տէրտէրեան 300, Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան 300, Պ. Կարէն Պետրոսեան 30։ Տիկին Լիլիան Առաքելեան 20, Տիկին Գլօտին Արզուեան 70, Տէր եւ Տիկին Լուի Տահապի 40, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զրրաչեան 150, Տիկին Նուարդ Պոյաճեան 16, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան 50, Տէր եւ Տիկին Միչէլ Մարտիրեան 20, Պ. Սարգիս Պասմաճեան 10, Տէր եւ Տիկին Աչըքկէօզեան 20, Տիկին Փ. Գամիտեան 20, Տիկին Սէլի Պապայեան 40, Պ. Արթիւր Պէյլէրեան 25։

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան՝ Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 24
Երեկոյեան ժամը 6–ին։
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 31
Երեկոյեան ժամը 6–ին։
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՑ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

***

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 19
Երեկոյեան ժամը 19–ին։

***

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 17–ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

Արեւագալի ժամերգութիւն։
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

***

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի կիրակիներուն պատարագէն առաջ։
Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին։
Արեւագալ ժամը 9·45–ին։
Պատարագ ժամը 10·30–ին։
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11·45–ին։

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ
ժամերգութիւններ ժամը 17·30–ին

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 19
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի
(Պօմոն)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21
«Դատաստան»ի Կիրակին։

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28
«Գալստեան» Կիրակին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28–ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ տիկին մը աշխատանք կը փնտռէ մանուկ կամ տարեց անձ խնամելու։
Հեռաձայնել՝ Տիկին Նարինէին.–
01· 55· 79· 17· 88

Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՑ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24
Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Աէն Լու)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 26
Ս. Կարապետ Եկեղեցի
(Քամպայն Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 31
Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցի
(Աէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
(Փրատօ)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Grande Soirée Dansante
de l'Ecole Saint-Mesrob

Samedi 20 mars à 20 heures 30

Sous la présidence d'honneur du Député-Maire d'Alfortville :
René ROUQUET

animée par MARTEN YORGANTZ et son Orchestre

Salle Roger Delmas
Rue de Rome, 94140 Alfortville

Réservations : ☎ 01. 43. 96. 18. 13.

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 19
VENDREDI
19 MARS
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամենօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·906 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20·906

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ ՄԷՋ ՊԱՀՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հայ Դատի Եւրոպայի Յանձնախումբը կը տեղեկացնէ թէ Եւրոպական Խորհրդարանի Մարդկային իրաւունքներու, ապահովութեան եւ պաշտպանութեան արտաքին գործերու յանձնախումբը Մարտ 17ին ընդունած է անդամակցութեան ճամբուն վրայ Թուրքիոյ կատարած յառաջդիմութեան մասին հոլանտացի տեղեկաբեր Ա. Օսթլանտէրի տեղեկագիրը. ան ստացած է 39 թեր, 2 դէմ քուէ, եօթը հոգի ձեռնպահ մնացած են:

Առաջարկուած եւ քննարկուած սրբագրութիւններէն երկուքը վերաբերած են Հայաստանի ու ցեղասպանութեան:

Տեղեկագիրը կը հրաւիրէ Թուրքիան որ Հայաստանի սահմանը բանայ եւ ընթացք տայ Հայաստանի հետ բարի դրացնութեան յարաբերութիւններու, միաժին աշխատանք տանելու որպէսզի շրջանային հակամարտութիւններուն արդար լուծում բերուի եւ պատմութեան գետնի վրայ հաշտութիւնը ոչ մէկ կերպով խոչընդոտուի:

Հոն կ'ըսուի նաեւ որ փափաքելի է հայ եւ թուրք համալսարանականներու, ընկերային կազմակերպութիւններու եւ ոչ կառավարական մարմիններու երկխօսութիւն մը որպէսզի յաղթահարուին անցեալի ողբերգական ապրումները, ինչպէս նշուած է նախորդ բանաձեւերուն մէջ (1987 Յունիս 18, 2000 Նոյեմբեր 15, 2002 Փետրուար 28 եւ 2004 Փետրուար 26):

Հայ Դատի Եւրոպայի Յանձնախումբին նախագահուհին Հ. Զոպոյեան ողջունած է նախորդ բանաձեւերով չեշտըւած ցեղասպանութեան ճանաչումի պահանջին պարզային պահպանումը, յիշեցնելով որ Ա. Օսթլանտէր իր սկզբնական բնագրին մէջ շրջանցած էր նիւթը, այդ մասին Թուրքիոյ գգայնութեան պատրուակով:

Տեղեկագիրը Եւրոպական Խորհրդարանին լիակատար նիստին քուէարկութեան կը դրուի յառաջիկայ շաբաթներուն:

ՎՐԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱՃԱՐԻԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԵԶՐԻՆ

«Իզվեստիա»ն (Մարտ 15) այս խորագրով ու Վլ. Դուանեւի, Ալ. Իաշվիլիի կողմէ ստորագրուած էջով մը ուշադրութեան կը յանձնէ Վրաստանի ինքնավար այս շրջանին վերջին օրերուն ծայր աստիճան լարուած կացութիւնը:

Անոր մեկնակէտ եղած է Մ. Սահակաշվիլիի շքախումբով մը Աճարիա մուտքին մերժումը, երբ Ներքին գործերու նախարարը չէ կրցած համոզիչ բացատրութիւն տալ աճար սահմանապահներուն թէ ինչո՛ւ նախագահը այդ շքախումբը կազմած է Ներքին գործերու Նախարարութեան յատուկ խումբերէն առնուած, մինչեւ իրենց ատամները զինուած քանի մը հարիւր մարդոցմով:

Նախագահը կէս ժամու չափ սպասելէ ետք իր ընկերակիցներով Փոթի մեկնած է, ուրկէ անմիջապէս ետք Վրաստանի Ապայակոյտին նախագահը զօր. Եուքուրիձէ յայտարարած է թէ յատուկ ուժերը պայքարի պատրաստութիւն կը տեսնեն. նոյն ատեն փակուած է երկրին օդային տարածքը, արգելք ըլլալու համար ինքնավար Հանրապետութեան նախագահ Ա. Աբաշիձէի Մոսկուայէն Պաթում վերադարձին:

Սահակաշվիլի ժամեր ետք դողդղացող ձայնով մը դիմած է միջազգային հանրութեան որ ճնշում բանեցնէ Ռուսաստանի վրայ որպէսզի չմիջամտէ Վրաստանի ներքին հարցերուն:

Վրաստանի կառավարութեան շրջանակներուն մօտիկ աղբիւրի մը համաձայն, Աճարիոյ նախագահին յանկարծակի որոշումով Մոսկուա մեկնումը խանգարած է Թիֆլիսի հաշիւները: Այդ օրը, Մարտ 15ին, Պաթումի մէջ Աբաշիձէի հակառակորդները ծաւալուն ցոյց մը ծրագրած էին ու Սահակաշվիլի որոշած էր զինենք գլխաւորել, հոն իր կուսակցութեան «Դեմոկրատ ազգ. շարժում»ին քարոզչութիւնը ընելու համար:

Շաբաթ գիշերը Փոթի անցընելէ ետք, Սահակաշվիլի երկրորդ փորձ մը ըրած է Աճարիա մտնելու, հետը առնելով միայն 30 թիկնապահ ու ընդհանուր դատախազը, ներքին զօրքերու հրամանատարն ու Ֆինանսներու նախարարը: Այս անգամ զինենք դիմաւորած են Աճարիոյ ներքին զօրքերու երկու ջոկատ, շուրջ 200 ոստիկան, զինուած բնակիչներ, իշխանութեան ներկայացուցիչներ: Անոնք յայտարարած են թէ պատրաստ են նախագահին մուտքը թոյլատրելու իր թիկնապահներուն հետ, եթէ զինուորականները տեղւոյն վրայ մնան: Սահակաշվիլի մերժած է սակարկութիւնը ու վերադարձած Փոթի ուր չտապած է կանչել վարչապետն ու կառավարութիւնը: Աւելի ետք ըսած է թէ ինքնավար մարզը Վրաստանէն բաժնող Զոլոքա գետին կամուրջը ականուած էր, ինչպէս Աճարիոյ ճամբաները. նոյնիսկ գետաբերանին կանգնած աճարական նաւ մը թնդանօթները ուղղած էր իր վրայ:

Երկրորդ փորձին ալ ձախողելէն ետք, կողմերը յայտարարութիւններով հանդէս եկած են. Աբաշիձէ ուղղակի եւ լոյթ ունեցած է իր երկրին հեռատեսիլէն, ըսելու համար քանի մը ժամէն կը վերադառնայ, հակասելով Վրաստանի Ազգ. ապահովութեան խորհուրդին յայտարարութեան թէ կը պատրաստուի արտասահման խոյս տալ: Աճարիոյ մէջ արհինահեղութիւն պատրաստելով ամբաստանած է կեդրոնական իշխանութիւնները, յոյս յայտնելով թէ միջազգային հաւաքականութեան հակազդեցութիւնը Թիֆլիսը կը հրաժարեցնէ այդ ընթացքէն: Նոյն պահուն յատուկ ստորաբաժանումներու զրահապատ կառքերը յայտնուած են Պաթումի փողոցներուն մէջ: Աճարական հեռատեսիլը սկսած է Աբխազիոյ պատերազմը նիւթ ընել, հեռասփռելով կնդակահարուած պատերազմական բանտարկեալներու նկարներ:

Ատոր զուգահեռ, նախագահ Սահակաշվիլի վերջին ծայր ջղային շեշտով Փոթիէն յայտարարած է թէ իր նահանջը համազօր է Վրաստանի անկումին սկզբնաքայլին ու անընդունելի նկատած է որեւէ փոխադարձ զիջում. կոչ ալ ըրած է վրացի ժողովուրդին որ հանդարտութիւնը չկորսնցնէ եւ պատրաստ ըլլայ, առանց ճշդելու թէ ի՛նչ բանի...

Սահակաշվիլի յայտարարած է նաեւ թէ ժամանակ կը ձգէ աճար իշխանութիւններուն որ հետեւին տրամաբանութեան ձայնին եւ հրաժարին ճակատումէ: Ըսած է թէ իրենք ամէն բան կ'ընեն խաղաղ կարգաւորումի մը յանգելու համար, բայց զիջելու մտադիր չեն: «Պիտի չարտօնենք որ Վրաստանը մասնատուի. երկիրը չի կրնար քանի մը աւատապետի գերին ըլլալ» աւելցուցած է: Յետոյ հրահանգած է որ ձերբակալուին բոլոր անոնք որոնք իր Աճարիա մուտքին արգելք եղան: Սահակաշվիլի ռուս ղեկավարներուն դիմելով ալ թելադրած է Աճարիոյ կացութիւնը իրենց հակակըշռին տակ պահել:

Այդ մասին Կովկասի ռուսական զօրքերուն ներկայացուցիչը Վլ. Քուփարաձէ յայտնած է թէ Պաթումի ռազմակայանին ռուս զինուորական խարիսխին պատասխանատուները ոչ մէկ պարագայի միջամուխ կ'ըլլան Վրաստանի ներքին գործերուն:

Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան կողմէ հանդէս գալով Ալ. Եաքովէնքօ մեծապէս մտահոգիչ համարած է Աճարիոյ կացութիւնը: Ըսած է թէ պատճառներ կան ենթադրելու համար թէ Թիֆլիս կը նախատեսէ ուժի դիմել: Մինչդեռ վրացական իշխանութիւնները պէտք է նկատի առնեն այն հետեւանքները զորս կրնան ունենալ գրգռիչ նման արարքներ: Ուժի դիմելու վերջնագիր արձակել միայն կը ծառայէ ներկան տանիլ դէպի հակամարտութիւն. ու տագնապի մը պարագային ամբողջ պատասխանատուութիւնը պիտի պատկանի վրացի ղեկավարներուն:

Աճարիոյ նախագահը Ա. Աբաշիձէ հեռատեսիլէն յայտնած է թէ Մ. Սահակաշվիլի իրեն ցամաքային ու ծովային շրջափակումով սպառնացած է, ինչպէս նաեւ ըսած թէ Վրաստան վերադարձին ապահովութիւնը չերաշխաւորեր: Ու որպէս պատասխան Աբաշիձէ յայտարարած է. «Ես անձամբ կ'ըսեմ ձեզի թէ ո՛ր օդանաւով կը ճամբորդեմ, կրնաք գայն վար առնել...»:

Վրաստանի Կաթողիկոս Պատրիարքը պատրաստակամութիւն յայտնած է Թիֆլիսի եւ Պաթումի միջեւ միջնորդութիւն ընելու, իսկ վրացական ընդդիմութիւնը Խորհրդարանի արտակարգ նստաշրջան պահանջած է: Նոյն շրջանակի զանազան դէմքեր Աբխազիոյ եւ Օսէթիոյ նախընթացները յիշեցնելով Թիֆլիսը զգուշացուցած են նոր հրահրումներու, գրգռութիւններու դէմ: Պահանջած են որ կառավարութիւնը հրաժարի Աճարիա զօրք մտցնելու որոշումէն: Շեշտած են թէ ուշ չէ խաղաղարար եւ քաղաքակիրթ ընթացք մը տալու պատահարներուն եւ թէ նման պարագաներու յետքայլը զօրութեան նշան է եւ ոչ՝ տկարութեան:

ՄԱՀ ԱՐՓԻՆԷ ՓԷՀԼԻՎԱՆԵԱՆԻ

Տանօթ ու սիրուած երգչուհի Արփինէ Փէհլիվանեան մահացած է Մարտ 16ին, երկարատեւ հիւանդութենէ մը ետք: Հայկական երգացանկին հարազատ մեկնաբանութեամբ ու դասական երաժշտութեան բազմաթիւ ելոյթներով ան շուրջ 800 երգահանդէսի վաստակ մը կը ձգէ իր ետին: Երգած է Եւրոպայէն ԱՄՆ, Գանատա, Միջին Արեւելքէն Ափրիկէ, Խորհ. Միութիւն, շատ ու շատ բեմերու վրայ, միշտ արժանանալով անվերապահ գնահատութեան: Ունի հայկական երգերու ընտրանիով կատարուած ձայնագրութիւններ:

Երաժշտական առաջին ուսումները ըսկըսած է առնել իր ծննդավայրին Լիբանանի մէջ, հետեւելով երաժշտանոցի դաշնակի ճիւղին: Յետոյ ձայնամարզութեան աշխատանք տարած է Սքալայի մէջ: Եղած է Լիբանանի ազգ. սէնֆոնիին պաշտօնական մենակատարը, 18 տարի դասախօսած է Պէյրութի երաժշտանոցին մէջ:

Յետագային հաստատուած է Գալիֆորնիա ուր շարունակած է երգել, արժանանալով բազմաթիւ մրցանակներու, նաեւ որպէս ուսուցիչ:

1999ին Լոս-Անճըլըսի մէջ նշուած է իր յոբելեանը, յատկապէս հայ երգին ընծայած ծառայութեան ու դասախօսական վաստակին որպէս գնահատանք:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Մարտ 20ին Մոնթէպէլլոյի Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ:

ԱՃԱՐԱՀԱՅԵՐՈՒ ՃԱԿԱՏԱԳՐՈՎ ՄՏԱՀՈԳ

Սամցխէ-Ջաւախքի հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու խորհուրդը հաղորդագրութեամբ մը մտահոգութիւն յայտնած է Թիֆլիս - Պաթում յարաբերութիւններու լարուած վիճակին տեղւոյն հայութեան վրայ հաւանական հետեւանքներուն մասին: Յայտարարութեան հեղինակները չեն բացառած զինեալ ընդհարումի վտանգը կեդրոնին եւ ինքնավար Հանրապետութեան միջեւ: Աբխազիոյ պատերազմին օրինակով, անոնք կ'ըսեն թէ աւելորդ անգամ մը եւս ժողովուրդներու միջեւ ատելութիւն պիտի սերմանուի:

Յայտարարութիւնը կ'աւարտի հետեւեալ տողերով.

«Մտահոգուած լինելով երկրի տարածքային ամբողջականութեամբ ու կայունութեամբ եւ մեր հայրենակիցների կեանքի անվտանգութեամբ, կոչ ենք անում հակադրուող կողմերին լինել զգօն եւ առաջացած խնդիրները լուծել միայն քաղաքակիրթ ճանապարհով»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԻ կեդրոնը, Քարարա թաղամասին մէջ, թակարդ կառք մը պայթած է Մարտ 17ին, ժամը 20ի շուրջ, թիրախ ունենալով Ժապալ Լուպնան պանդոկը, ուր տասը յաճախորդ կար՝ Անգլիացի, Լիբանանցի եւ Յորդանանցի: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 29 մեռեալ կար եւ 45 վիրաւոր: Բնակչութեան մօտ վախ կայ, որ երեք օր ետք, երբ Իրաքի պատերազմին առաջին տարելիցը, շատ աւելի ծանր դէպքեր պատահին: Ուաշինթընի համար ոճրափորձը բան չի փոխեր Իրաքի մէջ ժողովրդավարութիւն հաստատելու գործընթացին մէջ: Բնակչութիւնը խուճապի մէջ կ'ապրի:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ, Մարտ 17ին ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Սերպերու եւ Ալպանացիներու միջեւ, որոնց հետեւանքով 18 մեռեալ կար եւ 250 վիրաւոր: Միջադէպերը տեղի ունեցած են 12 գիւղերու մէջ եւ ծագած են շշուկի մը պատճառաւ, ըստ որուն Սերպերը երեք ալպանացի մանուկներ խեղդած ըլլան գետին մէջ: Այս դէպքերը պատահած են հակառակ անոր որ ՄԱԿ-ի 20 հազար բազմազգեան զինուորներ կան պաշտպանելու համար բնակչութիւնները:

ԱԼ-ՔԱՒՏԱ նոր սպառնալիք մը հրապարակած է, ուր կ'ըսէ թէ Սպանիոյ դէմ արարքները կը դադրին, բայց Ամերիկայի ծառաներուն եկած է կարգը, ասոնք են Ճափոն, Իտալիա, Մեծն-Բրիտանիա, Սաուտի Արաբիա, Աւստրալիա, Փաքիստան: Կ'ուզէ նաեւ որ Պուշ անպայման վերընտրուի, որովհետեւ ԱՄՆ ժողովուրդը աւելի «ապուշ եւ ազգայնամոլ» նախագահ մը չի կրնար գտնել:

ՍՈՒՐԻՈՅ հիւսիսը նոր բախումներ պատահած են Մարտ 17ին, ուր Մարտ 12էն ի վեր, 35 հոգի մեռած է: Բախումները տեղի կ'ունենան Քիւրտերու

(Շար.ը Դ. էջ)

...ԻՍԿԱՊԷՍ, Ի՞ՆՉ ԷԻՆ ԵՒ Ի՞ՆՉ ԵՂԱՆ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ԻՆՏԵԼԻԳԵՆՑԻԱՅԻ ԾԱԳՈՒՄՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինքներս էլ չիմացանք, թէ ինչպէս յայտնուեցինք մի իրականութեան մէջ, որտեղ ամենայն արժէքներ ոչնչացուեցին եւ մէջտեղ եկան ու գալիս են նորերը, որոնց մտաւորական անուանելը վիրաւորական է հատ ու կենտ ոգեմիտ մարդկանց համար:

«Հայերէնը՝ հայրենիք
եւ Հաւատը՝ էութիւն»

Քիչ վերը ասացի, որ Ռուսաստանի մէջ սկզբնաւորուած ԺԹ. դարի ինտելիգենցիան ներկայացնում էին «ռազնոչինեց»ները:

Նրանցից ոմանք անպայման եղել են ազնիւ մարդիկ, որոնք նաեւ ընդունակ են եղել գնահատելու քրիստոնէական քաղաքակրթութեան ստեղծած արժէքները: Բայց իրենց ծագումին հաւատարիմ՝ չեն կարողացել ձերբազատուել ռուսական համայնքային մտածողութիւնից, քարոզել են կոմունալ՝ համակեցական կենցաղ, ընկերային արդարութեան քրիստոնէական գաղափարը սիրայօժար չփոթել են սոցիալիզմի մարքսիստական միթոսի եւ արդէն բոլշեւիկեան յեղաշրջումից յետոյ մէկ անգամ էլ ասպարէզ ելնելու հնարաւորութիւնն ստանալով՝ ծառայել են այդ միթոսի իրական ծնունդ հանդիսացող՝ համապարփակ բռնատիրութեանը՝ տոտալիտար վարչակարգին:

Զունենալով ազնուական ծագում, ռազնոչինեցները մերժուած էին իշխանութեան կողմից, բայց իրենց կրթութեամբ եւ մշակոյթով միջնորդի արտօնեալ դեր էին յաւակնում «ներքեւինների» եւ «վերինների» փոխ-յարաբերութիւնների համար, իբրեւ թէ ներկայացնելու նպատակով հոգեւոր մշակոյթի ու ազգային ընդհանուր շահեր: Բայց այդ դերն ստանձնելու հնարաւորութիւն նրանք չունեցան նոյնիսկ Ալեքսանդր Բ. ինքնակալի բարենորոգչութիւններից յետոյ: ԺԹ. դարի ինտելիգենցիայի այդ մերժուած խաւը դարավերջին հեռացաւ ասպարէզից: Նրան յաջորդեցին ինտելեկտուալները՝ ոգեմիտները, որոնք բնաւ էլ մտադիր չէին միջնորդի դեր ստանձնելով՝ փաստօրէն ծառայել իշխանութիւններին: Բոլշեւիկեան յեղաշրջումից յետոյ ամէնից առաջ նրանց սրի քաշեցին կոմունիստները՝ ըստ էութեան գլխատելով ազգային մշակոյթը: Եւ սա օրինաչափ էր, քանի որ ոգեմիտ մարդը առաւել եւս հակացուցուած է կոմունիզմ կառուցող մարդկանց հասարակութեանը:

Ի. դարի իրականութեան մէջ ինտելիգենցիան բոլշեւիկեան բռնատիրութեան առաջին սերնդի եւ ստալինեան էլիտի զաւակներն են: Այս զաւակների մի մասը ներխուժեց իշխանութեան ոլորտներ: Միւսները, որոնց չյաջողուեց խցկուել իշխանութիւնների ոլորտի մէջ, նորէն յաւակնեցին միջնորդի դեր՝ հետապնդելով իբրեւ թէ համընդհանուր շահեր: Այդ ինտելիգենցիան կոմունիստական վարչակարգի խրախուսանքով ժողովուրդին ներկայանում էր ընդդիմութեան պատմուճանով, բայց այդ «ընդդիմութիւնը» թոյլատրելին էր: Եւ թոյլատրուած, որպէս օրինաչափութիւն՝ նաեւ պարգեւների ու արտօնութիւնների արժանացող ընդդիմադիրները, իրականին պալատական ծաղրածուների պաշտօն էին ստանձնել՝ դրանով իսկ նոյն կոմունիստական յանցագործ վարչակարգին ծառայելով որպէս «կոմունիզմի կառուցման պատմական գործի մէջ կոմկուսի հաւատարիմ օգնական»:

Այսպիսով, նրանք յանցագործութեան մեղսակիցներ էին եւ մնում են այդպիսին:

...Ռուսաստանի մէջ 1917ից ի վեր ծայր առած հոգեւոր ու նաեւ ֆիզիքական ցեղասպանութեան զոհեր դարձան Նիկոլա Գումիլեովը, Օսիպ Մանդելշտամը, Մարինա Ցւետաեւան, Միխայիլ Բուլգակովը, Բորիս Պաստերնակը, Ակսել Բակունցը, Եղիշէ Չարենցը, Վահան Թոթովենցը, Զապէլ Եսայեանը, Գուրգէն Մահարին եւ շատ ուրիշ անվերապահ ոգեմիտներ... Աւելի երիտասարդ եւ դեռ հազիւ ոտքի կանգնած գրողներն ու արուեստագէտները ասպարէզ իջան արդէն իսկ իրենց դասն առած: Նրանք այլեւս ընտրութիւն չունէին: Աւելի ճիշդ, յատկապէս լիտունականներից այս կողմ, նրանց ընտրութիւնը կա՛մ տաղանդաւոր ծառայութիւնն էր եւ կամ լուսանցքային, յաճախ էլ լուսանցքից դուրս գտնուելու գոյավիճակը:

Նրանք դարձան «պաշտօնական հայրենասէրներ» եւ «պետական մտաւորականներ»: Եւ հասարակութեանը ներշնչւում էր, թէ հէնց այդ պետական-պաշտօնականներն են ազգային գրականութիւն ու մշակոյթ ստեղծողները:

Իսկ հայ հասարակութիւնը բոլորովին մոռացել էր, թէ սովետական գրականութիւնն ու մշակոյթը ձեւով է միայն ազգային, բովանդակութեամբ, սակայն՝ սոցիալիստական, այսինքն՝ ապազգային: Բացառիկները, որոնք հաւատարիմ չէին սոցիալիստական ռէալիզմի՝ աշխարհի մէջ միակ ճշմարիտ այս մեթոտին, մնում էին լուսանցքի մէջ եւ յաճախ էլ պարզապէս ոչնչացւում բարոյապէս կամ ֆիզիքապէս՝ դառնալով դժբախտ պատահարների զոհեր:

Այսպիսով, սովետահայ ինտելիգենցիան բարեխղճօրէն կատարեց իրեն վերապահուած բոլոր ճակատագրական սրխալները, եւ հէնց դրանով էլ ինքն իր դատավճիռը կայացրեց ազգի ու պատմութեան առաջ: Տասնամեակներ շարունակ նա հանդէս եկաւ որպէս հմուտ անեստեզոլոգ՝ թմրաբան, եւ քանի որ իր պարտականութիւնը կատարել էր ջանասիրաբար ու անթերի, ապա ժամանակն էր, որ գոնէ իր կամքով հեռանար ասպարէզից, քանի որ առանց այն էլ բաւականին ուշացրել ենք մեր ազգի ոգեմիտներին վերադառնալու գործը: Բայց սովետահայ ինտելիգենցիան ո՛չ միայն չգնաց «վաստակած հանգստի», այլեւ դարձաւ լիւմպէնական իշխանութեան յենարանը:

Այս անգամ էլ լիւմպէնական (ընչազուրկ) իշխանութիւնը օգտուեց առանց այն էլ արդէն հասարակութեան տունը քանդած մոլորութիւնից, թէ կոմունիստական բռնատիրութեան եօթանասուն տարիների ընթացքին ստեղծուած ամէն կեղծիք իրենից արժէք է ներկայացնում:

Այսուհանդերձ՝ ի՞նչ եղան մտաւորականները:

...Ժամանակին մի սեւ կատակ էին յօրինել: «Հայրենադարձները չեն ծննւում, – ասում էին, – նրանք ներգաղթում են: Հայրենադարձները չեն մեռնում: Նրանք արտագաղթում են»:

Մտաւորականները, սակայն, ո՛չ ներգաղթում են եւ ոչ էլ արտագաղթում:

Բեղմնաւորուած ու ծնուած լինելով սովետական բռնատիրութեան արգանդից պարզապէս մի հերթական անգամ փոխում են իրենց գոյնն ու իրենց տէրերին, եւ շարունակում են ծառայել՝ կարծելով, թէ իրենք են, որ ներկայացնում են հոգեւոր մշակոյթի ու ազգային ընդհանուր շահերը, շարունակում են ծախուել՝ պրոլետարական կոմունիզմի կառուցման միթոսից անցնելով լիւմպէնական պետականութիւն կառուցելու անհասանելի քարոզչութեան, շարունակում են հաշտեցնել անհամատեղելիները՝ բռնատիրութիւնն ու ազատագրութիւնը: Նրանք այսօր էլ համալրում են «պետական մտաւորականների» եւ «պաշտօնական հայրենասէրների» հաւատարմագրուած շարքերը:

ՌՈՒՍ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃՇՄԱՐԻՏ ԱՐԺԷՔԸ, ՈՐ ՄԵՐԺԵՑԻՆ «ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿՈՂՄՆՈՐՈՇՈՒՄԻ» ՋԱՏԱԳՈՎՆԵՐԸ

Կամ Ռուսաստան,
կամ՝ Մարդու իրաւունք:
Ժամանակակից կարգախօս

«Հին աշխարհը կը փանդենք
մենք...»
Էօժէն ՊՈԹԻԷ, «Ինտերնացիոնալ»

«Մշակոյթի ամբողջ աշխարհը
կը փանդենք մենք...»
«Լիտերատուրնայա Գազետա», թիւ 36, 2001

Ունենալ «ռուսական կողմնորոշում»՝ ամէնից առաջ նշանակում է համաձայնել հայ ժողովրդի գաղութային եւ ստրկական վիճակի հետ, երախտապարտ լինել «բարի դահիճին» (Ե. Օտեան), հրաժարուել ազատագրութեան ազգային ծրագրից եւ մարդու արժանապատուութեան քրիստոնէական ըմբռնումից:

Մի խօսքով՝ հրաժարուել ինքնութիւնից:

Եւ սա այն դէպքում, երբ ռուս ոգեմիտները իրենք են միշտ յորդորել ազատագրուել գաղութացուած ժողովուրդներից, քանի որ գաղութարարը նոյնքան ազատ չէ, որքան գաղութացուողը: Նրանք, այս ոգեմիտները, որոնց չի էլ ուզում ճանաչել, հաղորդակից լինել սովետահայ ինտելիգենտը եւ հայ հասարակութիւնը, ազատագրութեան ձգտումը միշտ պայմանաւորել են մարդու արժանապատուութեան հետ:

Ռուսաստանի մէջ ազատագրութեան գաղափարների ռահվիրան եւ ռուսական ճշմարիտ ինտելիգենցիայի՝ ոգեմիտների նախահայրը իմաստասէր եւ գրող Ալեքսանդր Ռադիշչեւն էր (1749-1802): Ուսանել էր Լայփցիկի համալսարանի մէջ եւ եղել է Մաբլի եւ Ռուսոյի աշակերտը: Նա յետպետրոսեան ժամանակների առաջին ռուս գրողն էր, որի տեսակէտը երկրի մէջ տիրող իրադրութեան մասին արմատապէս տարբերուել է կառավարութեան տեսակէտից: 1790 թուականին տանն ունեցած տպագրական հաստոցի վրայ վեց հարիւր յիսուն տպաքանակով նա հրատարակեց «Ճանապարհորդութիւն Պետերբուրգից Մոսկուա» հրապարակագրութիւնը, որի պատճառով դատապարտուեց մահապատիժի, բայց կայսրուհու ներումով կախաղանը փոխարինուեց սիպիրական աքսորով:

Ռուս ոգեմիտների նախահայրը ինքն իրեն սպանեց այնպէս, ինչպէս եւ սպանուելու էին նրա որդիներն ու թոռները, որոնք այրուելու էին յանուն ժողովրդի սիրոյ եւ նրա ազատութեան: Թէեւ ժողովուրդը չէր էլ նկատելու մազոխական այդ սէրը: «Ռուսական ինտելիգենցիայի մէկուկէս դարի պատմութիւնը կարելի է անուանել անպատասխան սիրոյ պատմութիւն եւ ինչպէս անպատասխան սիրոյ բազմաթիւ պատմութիւններ, այս եւս աւարտուել է ինքնասպանութեամբ» (Բ. Խազանով): Ցիրաւի, ինքնասպան եղաւ ռուս եւ սովետական ինտելիգենցիան եւ, անշուշտ, նրա բաղկացուցիչ, «պապից աւելի պապական» սովետահայ ինտելիգենցիան:

Ալեքսանդր Ռադիշչեւի պարագային այդ ինքնասպանութիւնը այլաբանական չէր:

Նրա գրչին են պատկանում հետեւեալ տողերը. «Եթէ ատելի երջանկութիւնը քո վրայ է ծախսել իր բոլոր սլաքները, եթէ երկրի վրայ տեղ չի մնացել քո առաքինութիւնը պատսպարելու համար... ուրեմն յիշիր, որ դու մարդ ես, միտքդ բեր քո վեհութիւնը, զմայլուիր երանութեան լուսապսակով, որ ջանում են քեզնից խլել: Մեռի՛ր»:

1797ին վերադառնալով աքսորից, նա ինքնասպան եղաւ:

Երեք տասնամեակ էլ չանցած մի խումբ ազնուականներ փորձեցին ինչ-որ բան շտկել ռուսական բռնատիրութեան մէջ: Նրանց փորձը ձախողուեց, մի քանիսին կախեցին, միւսներին աքսորեցին Սիպիր:

Դեկաբրիստներն էին՝ Դեկտեմբերեաններ: Այսպէս կոչուեցին, քանի որ ինչ-որ բան շտկելու փորձը ձեռնարկել էին Դեկտեմբեր ամսին:

Ազատագրութեան եւ բռնադատուած ժողովուրդներին ազատագրելու ծրագրեր էին փայփայում լոնտոնեան վտարանդիներ՝ Ալեքսանդր Գերցենը եւ Նիկոլա Օգարեովը: Իրենց հրատարակութիւններով նրանք չխկացած էին պահում ռուս հասարակական միտքը: Եւ ոչ միայն Լեհերը կամ Ֆրանսացիները, այլեւ առաջատար Հայերն էին թարգմանում եւ իրար փոխանցում նրանց ուղերձները:

«Ինչո՞ւ ենք լռում: Մի՞թէ ասելու ոչինչ չունենք, – գրում էր Գերցենը: – Կամ մի՞թէ լռում ենք, որովհետեւ չենք համարձակւում խօսել... Բա՛ց, ազատ խօսքը՝ մեծ բան է. առանց ազատ խօսքի չկայ ազատ մարդ: Ի զուր չէ, որ յանուն ազատ խօսքի՝ մարդիկ իրենց կեանքն են զոհաբերում, լքում են հայրենիքը, թողնում են իրենց ունեցուածքը: Բայց ու ազատ խօսք՝ նշանակում է անցնել գործի: Ես իմ կեանքը անցկացրել եմ մի երկրի մէջ, որտեղ հրաշալի սովորեցնում են պերճախօս լռել եւ որտեղ, անշուշտ, հնարաւոր չէ ազատ խօսել»:

Ազա՛տ խօսք եւ ոչ թէ պերճախօս լռութիւն:

Բայց հայ, իսկ այնուհետեւ սովետահայ ինտելիգենցիան գերադասելու էր ազատ խօսք ասելու փոխարէն ոչ թէ գոնէ լռել, գոնէ չխօսել, այլ պերճախօս ոլոռանններ ու փառաբանութիւններ յօրինել:

(Շար. 2)

ՀԱՅ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ

ՄԱՅՏԱ ՍԱՐԻՍ

(Հրատարակութիւն «Ակօս» շաբաթաթերթի, Իսթանպուլ – 2003)

Վերջին տասնամեակներուն Պոլիս ոչ միայն գրական արտադրութիւններով ընկլուած է որակաւոր, մասնայատուկ տեղը ունենալ Սփիւռքի զանազան մշակութային կեդրոններու կողքին, այլեւ փայլիլ նաեւ շարք մը գեղարուեստական ալպոմներու հրատարակութեամբ, սկսած Բարսեղ Թուղլաճեանի աշխատանքներէն, նուիրուած Օսմանեան Կայսրութեան մեծագոյն ճարտարապետ Միմար Սինանին եւ Պալեան գերդաստանին, որոնց ձեռակերտները մինչեւ այսօր հիացմունք միայն կը ծնին, շարունակուած Արսէն Եարմանի մեծածաւալ եւ ճոխ հայ կեանքի եւ անձերու, սովորութիւններու, տարազներու նուիրուած պատկերազարդ գունաւոր ալպոմով եւ ահա արդէն հրապարակի վրայ է Մայտա Սարիսի Հայ Նկարիչներու նուիրուած գեղատիպ հրաշալի գունաւոր հատոր մը 32×24 չափերով, բաղկացած 262 էջերէ, բազմաթիւ (367) գունաւոր մեծ եւ փոքր նկարներու վերատադրութիւններով, որոնցմէ շատերը լոյս կը տեսնեն առաջին անգամ:

Հատորը լոյս տեսած է Թրքերէն լեզուով, Ակօս շաբաթաթերթի տպարանէն. հակառակ անոր որ Թրքերէն լեզուի իմ ունեցած ծանօթութիւնս բաւարար չէ պատշաճօրէն գ րախօսելու այս արժէքաւոր հատորը, սակայն 2002 թուականի ամառը, կարճ ժամանակով առիթ ունեցայ Ակօսի խմբագրատան մէջ հանդիպում ունենալու շնորհալի հեղինակին եւ տեսնելու թէ որքան գիտակցութեամբ եւ լրջութեամբ նուիրուած էր գործին պատրաստութեան, մինչեւ իսկ այդ կարճ ժամանակը օգտագործելով՝ կարգ մը լուսաբանութիւններ խնդրեց Իտալիոյ մէջ գործող ծանօթ երիտասարդ հայ նկարիչներու, Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի շրջանակէն կամ ոչ, որոնց մասին լսած ըլլալով հանդերձ կը պակսէին մանրամասնութիւններ:

Տիկին Մայտա Սարիս, ծնեալ Երէցեան, պարզ սիրող մը չէ. ունի գիտարուեստական պատրաստութիւն. ծնած է

Պոլիս, յաճախած տեղւոյն Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու վարժարանը, շարունակելով Նոթր Տամ տը Սիոն ֆրանսական լիսէին մէջ, Պոլսոյ Համալսարանի ֆրանսական բանասիրութեան ճիւղին արձանագրուելով կրցած է Միմար Սինան Համալսարանի (Պոլիս) Արուեստի ճիւղին հետեւիլ եւ այդ տարիներէն այս երիտասարդ հայ կնոջ սրտին մէջ ծնած է մեծ փափաք մը հայկական նկարչութիւնը ծանօթացնելու Թուրք հասարակութեան:

Կարդացած է բազմաթիւ գիրքեր, որոնց ցանկը շուրջ չորս էջ կը գրաւէ հատորին վերջաւորութեան:

Յատուկ կերպով կը շեշտէ Երուանդ Կոչէեանի, Սարգիս Սերոբեանի եւ Հրանդ Տինքի անձնական դրադարաններէն օգտուած ըլլալը, ինչպէս նաեւ պըրպըտած է բազմաթիւ կենսագրական բառարաններ, Հայկական Սովետական Հանրագիտարանը, Շահէն Խաչատրեանի հրատարակութիւնները, Թէոդիկի բոլոր հաւաքածոն եւ «Ամի տէ միւզէ տ'Արմէնի» եւ նմանատիպ գիրքեր զանազան լեզուներով: Մայտայի բծախնդրութիւնը եւ կատարեալ ըլլալու ձգտումը զինք տարած է մինչեւ իսկ միջազգային աճուրդներու հին ցուցակներ թերթատել, ուր բազմաթիւ անյայտ օսմանեան շրջանի հայ նկարիչներ յայտնաբերած է:

Երբ իրեն հանդիպեցայ արդէն երրորդ տարին էր որ ինքզինք զրկած էր արձակուրդէ այս հրաշալի գործը գլուխ հանելու համար:

Ունէր մեծ մտահոգութիւն մը գտնելու հիմնարկ մը որակաւոր տպագրութիւն մը կատարելու, այդքան յոգնութենէն վերջ: Թելադրեցի զանազան հասցէներ՝ ծանօթ հայ հասարակութեան, սակայն բոլոր դիմումնագիրները անպատասխան մնացած ըլլալով, պարոն Հրանդ Տինք, Ակօսի հրատարակչութեան պատասխանատու տնօրէնը քաջութիւնը ունեցած է (եւ պիտի աւելցնէի մեծ արժանիք) ձեռնարկելու այս հրաշալի հատորին լոյս ընծայումը որ պատիւ կը բերէ ոչ միայն հեղինակին եւ հրատարակիչ տունին, նաեւ պոլսահայութեան որ իր ծոցին մէջ տակաւին ունի ծածկեալ գանձեր որոնք պատիւ կը բերեն համայն հայութեան:

Օննիկ Աւետիսեանի կոթողային գործէն ի վեր, լոյս տեսած 1959ին Գահիրէի մէջ, «Հայ նկարիչներ եւ քանդակագործներ» խորագրով, Ֆրանսերէն լեզուով, Տիկին Մայտա Սարիս կու գայ լրացնելու բաց մը որ մասամբ միայն գոցուած էր պատահական յօդուածներով կամ մասնագիտական աշխատանքներով, զանազան հանդէսներու մէջ ցրուած:

Ինծի ուղղուած վերջին երկտողին մէջ, հեղինակը այժմ նոր երազ մը կը սնուցանէ... կարենալ այս հատորը հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով ալ լոյս ընծայել: Ինչո՞ւ չէ: Մաղթենք որ Աստուած մեծահոգի բարերար մը հանէ իր դիմաց:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. Պ.

Վենետիկ

ՊՐԻՍՄԱԿԷՍ

ԱՌԱՋԻ՞Ն, ԹԷ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ

Մօտ օրէն, Անթիլիասի մէջ, Արամ Վեհափառ Հայրապետի հովանաւորութեամբ եւ Լիբանանահայ գրողներու համախմբումին կազմակերպութեամբ տեղի պիտի ունենայ «Միջին Արեւելքի Հայ գրողներու Առաջին Համագումար»ը:

Սկիզբը մամուլի յայտարարութեան մէջ չէր յիշուած, բայց յետոյ յստակ դարձաւ, որ համագումարը միայն գեղարուեստական գրականութիւնը նկատի ունի որպէս առանցք:

Պիտի մասնակցին երէց, երիտասարդ եւ սկսնակ գրողները բոլորն ալ (անոնք որոնք պիտի ուզեն մասնակցիլ անշուշտ), ինչ որ յաւելեալ աշխուժութիւն մը պիտի ապահովէ համագումարին, գրոյցներուն եւ վէճերուն ծիրը լայնցնելով:

Արդէն իր տեսակին մէջ առաջինը ըլլալու իրողութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն կը ստեղծէ իր շուրջ, եւ նոյնքան մեծ հետաքրքրութեամբ կը լեցնէ գրողները:

Խորքին մէջ սակայն, այս համագումարը առաջինը չէ. քանի մը տասնամեակ, գրեթէ կէս դար առաջ, Շթօրայի (Լիբանան) մէջ նման հաւաք մը կազմակերպուած էր, ծրագրումով Անդրանիկ Ծառուկեանի, որ գլխաւոր խթանն էր այդ հանդիպումին:

«Նայիրի» ամսագրին 1947 Մայիսի համարով Անդրանիկ Ծառուկեան կոչ մը կ'ուղղէր «գաղութահայ գրագէտներուն», «Պէ՛տք է խօսի գրագէտը» խորագրուած:

Այդ կոչէն կարճ շրջան մը առաջ, 1946 թուականի աշնան Երեւանի մէջ տեղի ունեցած գրողներու Բ. համագումարին, կը բացակայէին Սփիւռքի գլխաւոր եւ մեծագոյն գրողները, մինչ ներկայ էին քանի մը ոչ գլխաւոր անուններ, սփիւռքահայ գրականութենէն, ինչ որ կարգ մը ժխտական այլ երեւոյթներու հետ կը մղեն Ծառուկեանը «գաղութահայ գրողներու Առաջին Համագումար»ին հունտը ցանելու «Նայիրի»ի էջերուն մէջ:

«Ո՞վ պիտի նախաձեռնէ համագումարը, ո՞ւր պիտի կայանայ, որո՞նք պիտի հրաւիրուին, ի՞նչ օրակարգեր պիտի դրուին –Հարցումները մե՛նք կու տանք, բայց կը սպասենք որ պատասխանները բանաձեւեն ուրիշներ: Դիտել տանք միայն, թէ պատկառելի հեղինակութիւն մը կամ մեծակշիռ հիմնարկութիւն մը ինքնին պիտի բաւեն համագումարին տալու իր կշիռը, ծերունազարդ Զօպանեանէն մինչեւ Մխիթարեան Միաբանութիւն, Համազգայինէն մինչեւ "Հայրենիք" ամսագիր», կը գրէր Ծառուկեան:

Պէտք է յիշեցնել, որ այդ օրերուն տակաւին կը գործէին երէց գրողներ՝ Զօպանեան, Օշական, Շանթ, Աղբալեան, Զարեան, եւ անոնց կողքին կային նոր անուններ՝ Նարդունի, Սարաֆեան, Կոստանդեան, որոնցմէ եւ ոչ մէկը ներկայ էր երեւանեան համագումարին:

«Նայիրի»ի այս կոչը նաեւ շրջաբերական որպէս ուղղուած էր աւելի քան երեսուն գրագէտներու, որոնք խանդավառութեամբ ընդունած էին համագումարի մը գաղափարը. անոնց կողքին եղած են նաեւ դէմ դնողներ:

Հանդէսի էջերուն բանաձեւուած են նաեւ ակնկալիքները նման համագումարէ մը.

«ա – գրողներու ընդհանուր միութիւն մը, որ իրարու կապէ Սփիւռքի գրագէտները, գաղութէ գաղութ:

բ – Ամուր հիմերու վրայ դրուած հրատարակչատուն մը, լուսաւոր կեդրոնի մը մէջ»:

Աւելի ուշ, Օգոստոս 10, 1947ին Սուրիոյ եւ Լիբանանի գրողներու հանդիպում մը տեղի ունեցած է Շթօրայի մէջ (Լիբանան). այդ հանդիպումին որպէս արդիւնք կազմուած է «Սուրիոյ եւ Լիբանանի գրողներու Միութիւն»ը, որ ստանձնած է նախապատրաստական աշխատանքներ կատարել «Սփիւռքի հայ գրողներու համագումարին կայացման համար»: Իսկ 1948 Սեպտեմբեր 18-20, դարձեալ Շթօրայի մէջ տեղի ունեցած է «Միջին Արեւելքի Հայ գրողներու Համագումար»ը, որուն համար «Նայիրի» կը գրէ՝ «սպառեց օրակարգի խնդիրները քննական ու քննադատական այնպիսի անկաշկանդ ոգիով մը, լրջութեամբ մը՝ որ պատիւ միայն կրնայ բերել տարագիր հայ մտաւորականութեան»:

Հետաքրքրական կը գտնենք այստեղ յիշել այդ համագումարին արծարծուած նիւթերը. բացման խօսքը արտասանած է Կարօ Սասունի, ապա ներկայացուած են հետեւեալ նիւթերը՝

«Արձակը Սփիւռքի մէջ», Եդուարդ Պօյաճեան:

«Բանաստեղծութիւնը Սփիւռքի մէջ», Մուշեղ Իշխան:

«Թատրոնը Սփիւռքի մէջ», Վահէ Օշական:

«Մամուլը Սփիւռքի մէջ», Մինաս Թէօլէօլեան:

Համագումարի աւարտին, անոր իմաստին մասին եզրափակիչ խօսք ըսած է Վահէ Սէթեան:

Ուրեմն եղած է նման միութիւն մը: Այսօր չկայ: Պատճառները կրնան զանազան ըլլալ, կրնան արդարացնել այդ միութեան լուծուած ըլլալը: Եթէ պրպտենք ու գտնենք մանրամասնութիւնները, թերեւս այսօր չկրկնուին ա՛յն բոլորը, որոնք անարդիւնք դարձուցած են նախկին միութիւնը: Բայց կը մնայ իրողութիւնը՝ Միջին Արեւելքի գրողներու առաջին համագումարը տեղի ունեցած է 1948 թուականի Սեպտեմբերին: Հետեւաբար կայանալիք այս համագումարը կը դառնայ երկրորդը:

Լիբանանի լեռներուն վրայ կ'ապրի երիցագոյն գրագէտ-բանաստեղծ մը, որուն երկը այնքա՛ն ինքնուրոյն է, որ ոչ մէկ պիտակի տակ կ'իյնայ, որուն կեանքը այնքա՛ն տարբեր բովերէ անցած է, որ ոչ մէկ տեղի կը պատկանի՝ ո՛չ արեւելահայ, ոչ արեւմտահայ, ոչ սփիւռքահայ...

Աբրահամ Ալիքեան: Անունը կրնայ տարբեր ապրումներ կամ կեցուածքներ արթնցնել տարբեր մարդոց մօտ: Ինչ ալ որ ըլլան այդ ապրումները, մէկ եւ միակ կարեւոր կէտ մը կայ, զոր կարելի չէ մոռնալ, եւ որ աններելի է նկատի չառնել՝ Ա. Ալիքեան մէկն է մեր գրականութեան ապրող անուններուն ազնուագոյններէն:

Ներկայ պիտի ըլլա՞յ ան այս համագումարին: Պարզապէս հարց կու տանք, յիշեցումի կարգով:

Հալէպէն բաւական թիւով երիտասարդ գրողներ պիտի մասնակցին այս երկրորդ համագումարին, բարձրացնելով Հալէպի գրական վարկը, եւ ջրելով այն խօսքը, որ թեւաւոր դարձած է եւ կ'ըսէ՝ Հալէպը անուններ կը ծնի բայց չի կրնար պահել զանոնք:

Կը մաղթենք, որ գրական այս սպասուած համագումարը յաջողութեամբ տեղի ունենայ: Ի վերջոյ գրականութիւն մը ապրելու համար միջավայրի կարիք ունի:

Ի՞նչ կայ աւելի հաճելի, ուսանելի եւ խրախուսիչ միջավայր, քան գրական տարեկան նման հանդիպումները:

«Գանձասար», (Փետրուար Գ.)
Հալէպ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ե. ՉԱՐԵՆՑԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՆՇՈՒԱԾ

Մարտ 13ին Հայաստանի գրողներու միութիւնն ու Երեւանի պետական համալսարանը հանդիսաւոր կերպով նշած են Ե. Չարենցի 107րդ տարեդարձը, Նիկոլա Նիկողոսեանի քանդակած չարենցեան յուշարձանին մօտ: Հոն հաւաքուած են գրողներ, արուեստասէրներ, ուսանողներ, դասախօսներ, որոնք ծաղիկներ զետեղած են յուշարձանի պատուանդանին: Ելոյթ ունեցած է Գրողներու միութեան նախագահ Լեւոն Անանեան, ապա Ազատ Գասպարեան և Ժենիա Աւետիսեան արտասանած են Չարենցի էջերէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

2

Բերայի մէջ ծանօթ դէմք: Հարցնել ուրու որ կ'ուզուի: Նոյնիսկ թշնամիի, քանի որ թշնամի չունի: Նախանձորդներու: Նոյնիսկ լուսաւորչականի: Քանզի հայ հռոմէական է Անտոն էֆէնտին: Եւ դեռ կէս դարու հայ հռոմէական գերդաստանի մը անդամ: Անկից առաջ իր ընտանիքին անդամները եղած են իտալացիներ ու ֆրանսացիներ: Անոնք խառնուած են հայ կաթոլիկներու: Եւ հիմակ ալ ահաւասիկ, եթէ Աստուած կամի, եթէ Տէրը ուզէ, Անտոն էֆէնտին, պիտի ամուսնանայ լուսաւորչական հայ օրիորդի մը հետ: Եւ ինչպէ՞ս... Ընդունելով լուսաւորչականութի՞ւնը: Էջմիածնական պսակով: Անկից վերջ շատ պարզ է որ զաւակներն ալ պիտի մկրտուին հայ լուսաւորչական եկեղեցիի մէջ: Դաւանական յաղթանակ:

Տիգրան աղա գլուխը կախեց ու սկսաւ մտածել:

Իր աջը եւ ձախը կանգնողները թութակի նման կը կրկնէին.

– Տուն տեղ, կահ կարասի...

– Խանութ, յարկերով...

– Ամէն տեսակ ապրանք...

– Քառասուն տարեկան...

– Խելքը գլուխը...

– Տունն ի վեր...

– Պատուական, պատուաւոր, մէկ հատիկ...

– Անտոն էֆէնտի, ամբողջ Բերայի մէջ ծանօթ...

– Եւ լուսաւորչական պիտի ըլլայ...

– Աննման մարդ է...

– Բերայի մէջ ահագին իրարանցում կայ: Ամէն մարդ պիտի վշտանայ, քանի չատեր աղջիկ առաջարկելու միտք ունէին Անտոն էֆէնտիին:

Տիգրան աղա գլուխը վեր առաւ, կէս ժպիտ մը կար դէմքին վրայ, զսպուած ժպիտով ըսաւ.

– Գալ կիրակի թող մեզի հրամմէ, իր մօրը հետ, Անտոն էֆէնտին:

Երկու մարդիկը ձեռքերնին շփելով հեռացան:

Կիրակի տեղի ունեցաւ աղջիկտեսը: Անտոն էֆէնտի, որ գեղեցկագէտ մարդ էր, պատրաստ էր ոչ միայն իր դաւանութիւնը, իր կրօնքը անգամ ուրանալու Նուարդը կին ունենալու համար: Անտոն էֆէնտիին թունդ կաթոլիկ մայրիկն անգամ հմայուած էր այս լուսաւորչական գեղեցիկ հայուհիով: Նուարդ, իր երկու քոյրերը եւ մայրիկը, ոչ մէկ կարծիք յայտնեցին: «Աստուծոյ ուզածը ըլլայ»: Այսինքն՝ Տիգրան էֆէնտիին ուզածը:

Տիգրան էֆէնտի հանդիսաւորապէս տուաւ իր հաւանութիւնը: Նուարդ և Անտոն էֆէնտի շքեղ ամուսնութեամբ մը եղան տէր եւ տիկին: Ունեցան նախ մանչ մը եւ աղջիկ մը: Վերջը սկսան զաւակները, դեռ քանի մը տարու, մեռնիլ: Այդ աղէտներէն, սուգերէն վերջ, առաջին անգամն էր որ Նուպարը կ'ապրէր, «ուխտի զաւակ»ը:

Տիկին Նուարդի զաւակները հակառակ անոր որ լուսաւորչական մկրտուեցան, սակայն մեծցան ու դաստիարակուեցան լեւանթէն ու կաթոլիկ ընտանիքներու եւ դպրոցներու մէջ:

Տիկին Նուարդի մեծ զաւակը՝ Գրիգորը, նախ ըրին անունով՝ Կրէկուար, ու ձեւով մը զինքը դրին Մխիթարեան վարժարանը: Մայրը շատ ձայն չհանեց, մտածելով որ Մխիթարեանները ազգային կրթութիւն կու տան: Եւ սակայն Անտոն էֆէնտիին ազգականները դատարկ չէին կեցած: Կը խրատէին Կրէկուարը, որ շատ կարեւորութիւն չտայ հայերէնի դասերուն: Ուժ տայ ֆրանսերէնի, իտալերէնի եւ թրքերէնի: Կը բացատրէին իրեն թէ հայ ազգը խեղճ բան մըն է եւ անոր լեզուն սորվիլը անօգուտ աշխատանք է: Ոչ մէկ բանի կը ծառայէ: Մինչդեռ ֆրանսերէնը միջազգային լեզու, իտալերէնը կէս միջազգային, թրքերէնը պետական լեզու: Կրէկուար կատարեց իր լեւանթէն ազգականներուն բաղձանքը: Անիկա չափազանցեց նոյնիսկ: Սկսաւ ֆրանսերէն խօսիլ ֆրանսացիի նման եւ թրքերէն խօսիլ թուրքի նման: Նոյնիսկ առօրեայ խօսակցութեան համար սկսաւ գործածել օտար լեզու:

Տկա՛ր էր հայերէնի մէջ: Իր այս տկարութեամբ կը պարծենային իր հօրը ազգականները: Դպրոցը աւարտելէն վերջը մասնաւոր դասեր առաւ իրեն հեռաւոր ազգական ֆրանսուհիէ մը: Ֆրանսացի ընկերներու հետ սկսաւ բարեկամանալ, մտերմանալ: Իբր հայ ընկեր, 1-2 հայ կաթոլիկներու հետ կը տեսնուէր, թրքերէն խօսելով: Ամէն անգամ որ օտարներ կը լսէին իր Հայ ըլլալը, կ'ըսէին. «Բայց երբեք չէինք կարծեր որ Հայ էք»: Այս խօսքով կը հպարտանար Կրէկուար: Իր դիմագիծն ալ կը նպաստէր խաբկանքը ստեղծելու համար:

Նուրբ գիծերով ձուաձեւ դէմք մը ունէր, որ հետզհետէ աւելի կը գեղեցկանար: Հասակաւոր էր և բարեկազմ: Կը հագուէր վերջին նորաձեւութեամբ: Իր մէջ սկսած էր Տօն Ժուանն արթննալ:

Իր քոյրը, Իօժէնին, նախ Հայոց վարժարանը դրուեցաւ: Միշտ տկար մնաց դասերուն մէջ: Շատ անգամ ալ հիւանդ էր: Խարտեաշ, կապոյտաչուի գեղուհի մըն էր: Գրեթէ իր եղբօրը կազմը: Հայոց վարժարանին մէջ գտնուող բազմաթիւ «ութիւն»ները իր հիւանդութիւններուն իբր պատճառ գտնելով իր հօրը ազգականները զայն ղրկել տուին Ֆրանսացիներուն մօտ: Անոնք կ'առարկէին.

– Աղջիկ է, նախ պէտք է ֆրանսերէն սորվի, ապա դաշնակ եւ քիչ թէ շատ խօսիլ ու գրել: Այսքան: Բնաւ պէտք չունի գլուխը յոգնեցնելու, մարմինը տկարացնելու զանազան անպէտք «ութիւն»ներու համար:

(Շար. 7)

(Շար. Ա. էջէն)

եւ ապահովութեան ուժերու կամ արաբ ցեղախումբերու հետ։ Խռովութիւնները սկսած էին Գամըշլի, ֆութպոլի մրցումի մը սկիզբը, երբ նախատական լոզունգներ արձակուած են Քիւրտերու դէմ եւ չարունակուած ու տարածուած են։ Մարտ 16ին ալ, նոր բախումներ պատահած են 1988 Մարտ 16ի ոգեկոչումին առթիւ (Ս. Հիւսէյնի քիմիական զէնքով յարձակումի ձեռնարկած էր Քիւրտերու դէմ եւ 5000 մեռեալ կար, տասնեակ հազարաւոր վիրաւորներ)։ Սուրիական քաղաքական, մշակութային եւ Մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան 11 կազմակերպութիւններ կոչ մը ըրած են որպէսզի քաղաքական լուծում մը գտնուի։ Մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան միութեան համաձայն շուրջ 300 ձերբակալութիւններ տեղի ունեցած են Դամասկոսի արեւմտեան արուարձանը, նոյն կարծիքն ունի Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլ, որ վախ ունի նաեւ թէ չարչարանք կը կիրարկուի։

ՊԱԹՈՒՄԻ մէջ, Մարտ 17ին, հանդիպում կ'ունենային Սահակաշվիլի եւ Աճարիոյ նախագահը՝ Աբաշիծէ ըստ Վրաստանի Խորհրդարանի նախագահուհի՝ Ն. Բուրճանածէի։ Բանակցութիւնները, նաեւ Ռուսաստանի հետ, կը ձգտին լուծում մը գտնելու։

ԱԼՄՈՏՈՎԱՐ, սպանացի բեմադիրին կը վերագրուի ծագումը բանմէճի մը, որ բաւական աղմուկ հանած է Մատրիտի մէջ։ Շարժանկարի բեմադիրը արձագանգած է չչուկի մը, որ տարածուած է համացանցի վրայ, որու աղբիւրը եղած է ոչ պետական ՍԵՐ ձայնասփիւռի կայանը։ Ըստ այս աղբիւրին, Շաբաթէն կիրակի գիշերը (Մարտ 13էն 14), Անարի կառավարութիւնը փախնալով որ պիտի կորսնցնէ ընտրութիւնը Մատրիտի ջարդին պատճառով, որոշած կ'ըլլայ պետական հարուածի մը դիմել, պատերազմական վիճակ յայտարարելով եւ երեսփոխանական ընտրութիւնն ալ աչնան յետաձգելով։ Փորձը ձախողած է, որովհետեւ Խուան-Գարլոս Թագաւորը մերժած է ստորագրել յայտարարութիւնը։ Անարի կուսակցութեան անդամները ցոյցի մը դիմած են Ալմոտովարի դէմ, դայն նախատելով։ Նման լուր մը լո՞ւրջ էթ է կատակ։ Բայց Անարի կուսակիցները որոշած են բողոք ներկայացնել Ալմոտովարի դէմ «զրպարտութեան» մեղադրանքով։ Անցեալ տարի, Իրաքի պատերազմին դէմ հսկայ ցոյցի մը ատեն, արուեստագէտը մանիֆեստ մը կարդացած էր «ամօթալի կառավարութեան մը դէմ, ապարարոյ եւ ապօրինի պատերազմի մը մէջ»։

ՎԻԼՆԻՒՍԻ դատավարութեան երկրորդ օրը աւելի նպաստաւոր եղած է Պէրթրան Գանթայի, շնորհիւ իր կնոջ եւ օրէնսգէտ բժիշկին վկայութեանց։ Առաջինը հաստատած է որ ամուսինը բիրտ նկարագիր մը չունէր, ծեծ չէ կերած եւ միշտ կրկնած է այս իրողութիւնը հակառակ Թրէնթինիանի փաստաբանին՝ մէթր Քիէժմանի պնդումներուն։ Բժիշկն ալ տրամաբանական կը գտնէ որ Մարի Թրէնթինիանի գլուխը բախած ըլլայ կարծր բանի մը եւ մահը ծեծի հետեւանք չըլլայ։ Վկայութեան եկած են նաեւ Մարիի նախկին ամուսինները։ Վերջինը՝ Սամուէլ Պէնշէթրիթ կը խոստովանի որ զաւկին մայրը սուրբ կին մը չէր, բայց ջղագրգիռ չէր։ Նոյն դիրքն ունի Մարիի առաջին ամուսինը՝ Ռիչար Քոլինքս, որ նաեւ զաւակ մը ունի Մարի Թրէնթինիանի հետ։ Երրորդ օրը յատկացուած էր ամբաստանութեան եւ պաշտպանութեան։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21
«Դատաւոր»ի Կիրակիին։

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28
«Գալստեան» Կիրակիին։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
«ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ»

Բանախօս՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
խմբագիր «Մէկ Արար»
Հայկական Թատերաշարի
երբեք հատորներու

Ուրբաթ, Մարտ 26, ժամը 20.30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS

***

Կիրակի, Ապրիլ 11,
ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ
ժամը 13էն սկսեալ
Restaurant
«Les Diamantaires»
60, rue La Fayette, 75009 Paris
M° Cadet

Հաճելի մթնոլորտ, երաժշտութիւն, վիճակահանութիւն, հաւկթախաղ եւ անակնկալներ։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01. 43. 76. 67. 37
01. 45. 93. 00. 25
Թիւերուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Ծննդեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Ֆալք 40 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Փոլատեան 30, Տիկին Անտրէ Մանուկեան 35, Տէր եւ Տիկին Օ. Տուրմազկիւլէր 20, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Կանայեան 25, Տէր եւ Տիկին Վահան Նաւասարդեան 70, Տիկին Մարիամ Թորուն 30, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Պագըրճեան 80, Օր. Արմենուհի Գրիգորեան 70, Տիկին Ժոզէթ Տօնիկեան 20, Տէր եւ Տիկին Քրիսթ Նէտէլեան 75, Տիկին Վարդան Մազմանեան 50, Տէր եւ Տիկին Մանուէլ Հալվաճեան 60, Տիկին Սրբուհի Կէօվճեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժան Թադէոսեան 20, Օր. Օֆէլիա Գոմպաճեան 20, Տէր եւ Տիկին Պերճ Միքայէլեան 30, Տէր եւ Տիկին Րիշար Ժերանեան 30, Պ. Սերժ Յարութիւնեան 50, Տիկին Անայիս Պաղտասեան 20, Տէր եւ Տիկին Ժ. Դաւիթեան 16, Տէր եւ Տիկին Շոքոլոզեան 25, Օր. Անի Սիւլահեան 50, Տիկին Վարդուհի Շահպազեան 50, Տէր եւ Տիկին Ա. Դանիէլեան 20։

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

— • —

la M.C.A. en partenariat avec le Bureau des Actions Culturelles de la Ville d'Alfortville

CONCERT
ARMÉNIE

par
l'Orchestre National d'Ile-de-France
sous la Direction de
George PEHLIVANIAN
Violon **Silvia Marcovici**
programme:
Komitas, Suite arménienne
Orchestration: G. Pehlivanian
Poème symphonique
Jonathan Livingstone
par **Arthur Aharonian**
Katchatourian, Concerto pour violon
Spartacus (extraits)
Vendredi 2 avril à 20 heures 30
Eglise Notre Dame
rue Jules Cuillerier
Alfortville (près de la Mairie)
Renseignements, réservations :
— BAC : 01. 58. 73. 29. 18
— MCA

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un
RECITAL DE PIANO
avec
NOUNE HAIRAPPETIAN
(d'ITALIE)

le Vendredi 26 mars à 20 heures 30
dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
(339, avenue du Prado, Marseille 8e)
Au programme :
Chopin — Brahms — Rachmaninov
Ganatchian — Khatchatourian
Prokofieff

P.A.F. : 10 euros
Etudiants : 6 euros

Réservation :
Centre Culturel Sahak-Mesrop
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2004 pour son centre de vacances de Bellefontaine :
- **Animateurs diplômés BAFA, stagiaires**

Ecrire à CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան՝ Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 24
Երեկոյեան ժամը 6-ին։
Քարոզիչ՝
ԱԻԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 31
Երեկոյեան ժամը 6-ին։
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

***

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ՇԱՒԻԼ
ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ, ՄԱՐՏ 19
Երեկոյեան ժամը 19-ին։

***

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 17-ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։
Արեւագալի ժամերգութիւն։
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

***

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ։
Ժամերգութիւն ժամը 8.45-ին։
Արեւագալ ժամը 9.45-ին։
Պատարագ ժամը 10.30-ին։
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11.45-ին։

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ
ժամերգութիւններ ժամը 17.30-ին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24
Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 26
Ս. Կարապետ Եկեղեցի
(Քամբայն Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 31
Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցի
(Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
(Փրատօ)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Grande Soirée Dansante de l'Ecole Saint-Mesrob

Samedi 20 mars à 20 heures 30

Sous la présidence d'honneur du **Député-Maire d'Alfortville :**
René ROUQUET

animée par MARTEN YORGANTZ et son Orchestre

Salle Roger Delmas
Rue de Rome, 94140 Alfortville

Réservations : ☎ 01. 43. 96. 18. 13.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 20-21
SAMEDI - DIMANCHE
20-21 MARS
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.907 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.907

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՈՒԱԾՆԵՐԸ

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՁԵՌՆՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՎԱԽԸ

Կիրակի, Մարտ 21ին տեղի կ'ունենայ շրջանային ընտրութեան առաջին շրջանը եւ տիրող ընդհանուր մտահոգութիւնը կը վերաբերի ձեռնպահութեան համեմատութեան, մասնաւորաբար անշուշտ, թեկնածուներու եւ իշխանութեան մօտ:

Իլ-տը-Ֆրանսի շրջանը 209 աթոռ ունի Շրջանային Խորհուրդին մէջ, որուն համար կան 1800 թեկնածուներ, ութ ցանկերով: Այդ ութ ցանկերը կը գլխաւորեն Մարի-Ժորժ Պիւֆէ (համայնավար), Ժան-Ֆրանսուա Գոփէ (Իու-էՄ-Փէ), Ժան-Փոլ Հիւշոն (ընկերվարական), Արլէթ Լակիյէ (բանուորական պայքար – յեղափոխական համայնավար լիկա), Մարին Լը Փէն (Ազգ. ճակատ), Անտրէ Սանթինի (Իու-Տէ-էՖ), Նիքոլա Պայ (Հանրապետական ազգային շարժում), Պարին Փէլըկրէն (Օքսիժէն): Կարգ մը ցանկերու վրայ կան նաեւ Հայեր, ինչպէս Արթիւր Խանճեան (Սանթինի, 13րդ դիրքի վրայ, Հօ-տը-Սէն), Միշէլ Խաչատուրեան (Մարի-Ժորժ Պիւֆէ, Փարիզ 37րդ դիրքի վրայ), Մարսէյլի մէջ, ընկերվարական Վօզէլի ցանկին վրայ է Կարօ Յովսէփեան: Կան անշուշտ, բացմաթիւ այլ թեկնածուներ, որոնց լրիւ ցանկը չունինք:

Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ նաեւ քանթոնալ ընտրութիւն մը:

***

Շրջանային ընտրութեան պարզած ներկայ պատկերը կրնայ փոփոխութիւն կրել եւ աջին (Իու-էՄ-Փէ) ունեցած մեծամասնութիւնը վերջ գտնել: Նոյն բանը կրնայ պատահիլ քանթոնալ ընտրութեան ալ, որ ընդհանուր խորհրդականներու ընտրութիւնն է: Եւ որովհետեւ ֆրանսացի քաղաքացին, ընդհանրապէս, դէմ կը քուէարկէ եւ ոչ՝ թեր, աջի կորուստի հաւանականութիւնը աւելի տրամաբանական կը նկատուի: Մնաց որ Սպանիոյ քաղաքացիներուն հակազդեցութիւնը մեծ յոյսեր տուաւ Ֆրանսուա Հոլանտի, հակառակ անոր որ նոյն դրդապատճառները չկան:

***

Շրջանային ընտրութեան դրութեան համաձայն, Բ. շրջանին մասնակցելու համար հարկ է ձայներու 10%ը ապահովել: Բ. շրջանին, աթոռներու 25%ը կը շնորհուի գլուխը հասած ցանկին, մնացեալ 75%ը կը յատկացուի համեմատականի դրութեամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ նախագահին՝ Փ. Մուշարաֆի մէկ յայտարարութիւնը, Մարտ 18ին, բաւական իրարանցում ստեղծած է, նաեւ յոյսեր: Արդարեւ, ըստ իրեն «շատ կարեւոր թիրախ մը կայ» որ շրջապատուած է: Այս յայտարարութիւնը տուած է որ այդ կարեւոր թիրախը, Ալ-Քաիտայի թիւ 2ն է, այլ խօսքով Այման

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 18/19)

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆՈՒՀԻԻՆ ՈՒՐԱՑՈՒՄԻ ԵԼՈՅԹԻՆ

Հայաստանի իշխանութիւնները վերջապէս այնքան սպասուած հակազդեցութիւնը ունեցած են Բրիտանիոյ Երեւանի դեսպանուհի Թ. Էպըթ-Ուաթի ցեղասպանութիւնը ուրացող արտայայտութեան: Այդ հակազդեցութիւնը եղած է դիւանագիտական նօթ մը որ ղրկուած է Բրիտանիոյ կառավարութեան: Այդ մասին Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբեր Հ. Գասպարեան ըսած է. «Մենք ափսոսանք ենք յայտնում նման դիրքորոշման առթիւ: Աշխարհի որոշ երկրներ ճանաչել են Հայոց ցեղասպանութիւնը, որոշները՝ դեռեւս ոչ: Անշուշտ, այս հարցում իւրաքանչիւր կառավարութիւն ունի իր դիրքորոշումը՝ ելնելով տուեալ պահին իր ռազմավարական շահերից: Սակայն Հայաստանի հողի վրայ այդ երկրի դեսպանները պէտք է նման զգայուն հարցին մօտենան ամենայն զգուշութեամբ եւ նրբանկատութեամբ»: Ան աւելցուցած է թէ հակազդեցութեան բազմաթիւ նամակներ կը ստանան նաեւ Սփիւռքէն, ուղղուած թէ՛ Բրիտանիոյ դեսպանատան, թէ Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան: Ասոնցմէ նշենք «Հայ բանտարկեալներու օժանդակ մարմին» ԱՋԱՏ-ի Մարտ 17 թուակիր դիմումը նախագահ Ռ. Քոչարեանին, Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Պաղտասարեանի ու Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի: Այդ դիմումնագրով կը պահանջուի որ իշխանութիւնները հարկաւոր միջոցները ձեռք առնելով կանխեն յետագայ նման յայտարարութիւններ եւ դեսպանուհին հրապարակաւ ներողութիւն խնդրէ, հակառակ պարագային անբաղձալի անձ յայտարարուի Հայաստանի մէջ:

***

Դեսպանուհիին ելոյթը նիւթ եղած է նաեւ բրիտանական մամուլին: «Տէյլի Թէլէկրաֆ» 1915ի պատահարները որակած է «արդի ժամանակներու առաջին ցեղասպանութիւնը»: Իսկ «Կուարտիըն» օրաթերթը յիշեցուցած է թէ ցեղասպանութեան ճանաչումի հայկական աշխատանքին մէջ որպէս գլխաւոր աղբիւր կը գործածուին Ա. Աշխարհամարտի բրիտանական դիւանները:

***

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԻՆ

Յառաջիկայ օրերուն Երեւանէն Հունգարիա կը մեկնի փաստաբան Նազելի Վարդանեան որ ստանձնած է ազրպէյճանցի զինուորի մը կողմէ սպաննուած հայ սպային Գ. Մարգարեանի ընտանիքին շահերուն պաշտպանութիւնը: Անոր անհրաժեշտ օժանդակութիւնը կատարելու համար հինգ փաստաբանէ կազմուած աջակցող խումբ մըն ալ կազմուած է Երեւանի մէջ:

Ինչ կը վերաբերի ոճրագործին, ոստիկանական վարչութեան բանտէն փոխադրուած է խիստ կարգավիճակով մեկուսարան: Անոր պաշտպանութիւնն ալ կը կազմակերպուի: Հունգարացի փաստաբանին օգնական որոշուած է ազրպէյճանցի փաստաբան մը որ Հունգարացի իր պաշտօնակիցին արդէն յանձնած է Խոջալուի դէպքերուն, ոճրագործին ծննդավայրին Ջեբրայիլի գրաւման առնչուած «փաստեր»:

***

ՋԱՒԱԽՔՑԻՆԵՐԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԵՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐՈՒՆ

Ջաւախքի հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցչական խորհուրդին պատուիրակութիւնը Թիֆլիսի մէջ Եւրոպայի Խորհուրդի գրասենեակին յանձնած է նամակ մը ուղղուած՝ գլխաւոր քարտուղար Ու. Շուիմմըրի: Հոն կ'ըսուի թէ Ջաւախքի հայութիւնը համաձայն է անոր Վրաստան այցին իշխանութեան դէմքերու յայտնած տեսակէտին թէ Վրաստանի պետական կառոյցը պէտք է ապակեդրոնացած ըլլայ, տեղական եւ շրջանային ուժեղ իշխանութիւններով:

***

ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ ՀԱՅԵՐՈՒ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Եգիպտոսի մայրաքաղաքին մէջ երեք Հայեր դաշունահարուած են: Արարքը գործած է 48 տարեկան Արաբ մը, առանց պատճառի:

***

ԱՂՈՒԱՆ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԱՏԱԽԱԶ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Մարտ 17ի հրամանագրով Արամ Թամազեանի գլխաւոր դատախազի պաշտօնին վերջ տրուած ու նոյն օրուան այլ մէկ հրամանագրով նշանակուած է Աղուան Յովսէփեան:

ՕՍԿԱՆԵԱՆ – ԳՈՒԼԻԵՒ ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայաստանի ու Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարները նոր հանդիպում կ'ունենան Մարտ 29ին Փրակայի մէջ, Մինսկի խումբին նախագահներուն ներկայութեան: Վ. Օսկանեան այս մասին յայտնած է Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի ներկայի նախագահ Պուլկարիոյ Արտաքին գործերու նախարար Ս. Փասիի հետ հանդիպում ունենալէ ետք:

Նոյն դիւանագէտին հետ Երեւանի մէջ հանդիպում ունեցած է ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան ալ: Պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն ան ըսած է թէ Ղարաբաղը հակամարտութեան լիիրաւ կողմ է եւ բանակցութիւններուն գործնական մասնակցութիւն չունենալը առժամեայ բան է. «Առանց Ղարաբաղի, դժուար թէ հարցը լուծում ստանայ, առաւել եւս որ Ազրպէյճան պատերազմի տարիներին շատ ակտիւ շփումներ է ունեցել Ղարաբաղի հետ» ըսած է Ա. Ղուկասեան:

***

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ՎՐԱՅ

Գերմանահայոց Կեդր. Խորհուրդը Մարտ 13ի ընդհ. ժողովին քննարկած է նաեւ ցեղասպանութեան այդ երկրին կողմէ ճանաչումի հարցն ու գաղութին կազմակերպչական գործը: Յայտարարուած է որ անցեալ Նոյեմբերին միացեալ ճիգերով կեանքի կոչուած «Ապրիլ 24 Յանձնախումբ»ը կը վայելէ համագաղութային ներկայացուցչական բնոյթ:

Անոր յառաջիկայ գործունէութեան մէջ կարեւորագոյն բաժին մը պիտի գրաւէ ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը: Խորհուրդը, ինչպէս նշուած է նախագահ Շաւարշ Օվասափեանի ստորագրած յայտարարութեան մէջ, Հայեւթուրք երկխօսութեան նախապայման կը

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԳԱՄԸՇԼԻԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Սուրիոյ Թուրքիոյ եւ Իրաքի սահմաններուն մօտիկ Գամըշլի քաղաքին մէջ Մարտ 14ին ծայր առած քիւրտեւարաբ բախումները զանազան մեկնաբանութիւններու տեղի տուած են. անոնց հիմնական կէտը կը կազմէ քիւրտ ժողովուրդին չորս երկրի մէջ բաժան-բաժան վիճակը:

Սուրիական պաշտօնական դիրքին ամենայն հարազատութեամբ արձագանգող օրաթերթ մը զիրենք դատապարտած է, գրելով թէ սուրիացի ժողովուրդը հպարտ ըլլալով հանդերձ իր ազգային միասնութեամբ, կը նշմարէ թէ մարզադաշտերը նոյն երկրին զաւակներուն միջեւ բրտութեան վայրերու կը վերածուին: Կան խմբաւորումներ որոնք երկպառակութիւն կը սերմանեն, Սուրիան դատապարտել տալու նպատակով պատրաստուած ծրագրի մը համաձայն. ու առիթ կ'աւելնայ ԱՄՆ-ու կողմէ արդէն գոյութիւն ունեցող ճնշումին:

Թրքական «Ենի Շաֆաք» օրաթերթն ալ Քիւրտերու մասնատուած վիճակը աշխարհակալ ուժերու մեղքը կը նկատէ: Կ'ըսէ թէ այդ նոյն ուժերն են որ այսօր զիրենք կը դրդեն իրենց ապրած երկիրներուն պետութիւններուն դէմ: Վերջին շրջանին Քիւրտերը որոնք օգտուեցան Իրաքի ամերիկեան գրաւումէն, այսուհանդերձ, սիոնականներու եւ աշխարհակալներու օժանդակութեամբ լծուած են գրգռութեան: «Ե՞րբ կը հասնի Թուրքիոյ կարգը» հարց կու տայ լրագրողը:

«Էլաֆ» կայքէջը հակառակին պնդումով հրապարակ կու գայ: Եթէ դաւադրութիւն մը խնդրոյ առարկայ է, առիկա սուրիական իշխանութեան գործն է: «Պաասի հիւանդ ու ազգայնամոլ ախտաւորներուն կողմէ պատրաստուած է այս բոլորը. անոնք կ'ուզեն որ Քիւրտերը դաւաճան նկատուին: Քիւրտ ընչազուրկ ժողովուրդը Պաասի փամփուշտներուն թիրախ եղաւ «Ազատութի՛ւն Սուրիոյ» գոչելով: Սուրիական վարչակարգը անկարող է արտաքին թշնամիին ճակատելու, միայն կրնայ ճնշել իր ժողովուրդին: Գամըշլին պաշարուած է, Գամըշլին կրակի մէջ է: Փա՛ռք Գամըշլիին: Ազատութի՛ւն Սուրիոյ»:

Նոյն մօտեցումը ունի սուրիացի քիւրտ մտաւորական Ա. Ալիմ. ան Գամըշլիի պատահարները փաստ կը նկատէ որ արաբ ազգայնականութեան հայրենիք Սուրիան ԻԱ. դարու արշալոյսին ձեռնարկած է քիւրտ ժողովուրդը բնաջնջելու քաղաքականութեան մը. ժողովուրդ որուն մինչեւ այսօր նուազագոյն օրինավիճակ իսկ տուած չէ:

նկատէ ցեղասպանութեան ճանաչումը, շեշտելով որ առանց այդ պայմանը լրացնելու ձեռնարկուած փորձերուն պէտք է արգելք հանդիսանալ:

***

ԿԱՐԷՆ ԱՍՐԵԱՆ ՃԱՏՐԱԿԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆԸ

Տիգրան Պետրոսեանի յիշատակին Ստեփանակերտի մէջ կազմակերպուած ճատրակի միջազգային մրցաշարքին 6 կէտով ախոյեան հանդիսացած է Կարէն Ասրեան. երկրորդ տեղը գրաւած է 5,5 կէտով Պ. Մաչէյա, երրորդ եղած է Գաբրիէլ Սարգսեան, 5 կէտով:

...ԻՍԿԱՊԷՍ, Ի՞ՆՉ ԷԻՆ ԵՒ Ի՞ՆՉ ԵՂԱՆ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

(Գ. եւ Վերջին Մաս)

Մէկ այլ առիթով Ալեքսանդր Գերցենը հետեւեալ նամակն էր յղել Ալեքսանդր Բ. ինքնակալին.

«Ազատութի՛ւն տուէք ռուսական խօսքին: Մեր բանականութիւնը նեղւում է, իսկ միտքը թունաւորում է մեր կուրծքը՝ տեղի պակասից, եւ գրաքննութեան կաղապարի մէջ ճզմուած՝ յուսահատ հառաչում: Խօսքի ազատութիւն տուէք մեզ: Մենք բա՛ն ունենք ասելու աշխարհին ու մերոնց: Հող տուէք գիւղացիներին: Ռուսաստանի վրայից մաքրէ՛ք ճորտատիրութեան ամօթի բիծը, ապաքինէ՛ք մեր եղբայրների մէջքի կապոյտ սպիները՝ մարդատեացութեան այդ սահմռկեցուցիչ հետքերը: Շտապէ՛ք: Գիւղացիներին փրկէ՛ք յետագայ չարագործութիւններից, խնայէ՛ք արիւնը, որ նրանք ստիպուած են հեղել: Ես ամաչում եմ, թէ որքա՛ն քիչ բանով ենք պատրաստ բաւարարուելու: Բայց սկզբի համար այդքանն էլ բաւական է: Ես խօսում եմ լոկ այն մասին, ինչը մեր երկրի մէջ լռութեան է մատնուած: Եթէ այս տողերը ձեզ հասնեն, կարդացէք առանց չարութեան եւ յետոյ մտածէք: Յաճախ չէ, որ դուք հնարաւորութիւն էք ունենում լսել ազատ Ռուսի ազնիւ ձայնը»:

Ազատ Ռուսների ազնիւ ձայնը արհամարհում էր ինքնակալը, արհամարհում էին մեծապետական տէրութեան իշխանութիւնները, արհամարհում էին «խաբէութեամբ ճանկուած» Հայերը («Ռուսիոյ կառավարութիւնը... խաբանօք ճանկել է Վրաստանը եւ Հայաստանի մի մասը եւ ճնշում է նորանց իւր ծանրութեան տակ» _ Մ. Նալբանդեան):

Արհամարհում էին ԺԹ. դարում՝ «բարի ցարի եւ նրա բարեկամ կառավարութեան» ճորտատիրութիւնը վայելելով: Արհամարհում էին Ի. դարում՝ «համաշխարհային պրոլետարիատի առաջնորդի եւ Հայերին փրկած բոլշեւիկների» ստրկատիրութիւնը վայելելով: Արհամարհում են այսօր, ԻԱ. դարում, քանի որ ոչ հեռու անցեալից ժառանգած անգիտութեամբ, դեռեւս կարծում են, թէ աշխարհը շուռ է եկել եւ արեւն էլ ծագում է հիւսիսից: Եւ ուզում եմ ասել, որ մեր սիրելի Հայերը աշխարհագրութիւնն էլ են ենթարկել կոմունիստական եւ ռուսասէր գաղափարաբանութեան:

1861ի Փետրուարին Ալեքսանդր Բ. ինքնակալը հրապարակեց ճորտատիրութիւնը Ռուսաստանի մէջ վերացնելու մասին հրովարտակը: Երբ այդ լուրը հասաւ Լոնտոն, Ալեքսանդր Գերցենի տանը իսկական մի տօնախմբութիւն էր սկըսուել: Վաղ առաւօտից հաւաքուել էին հիւրերը՝ Ռուսներ ու Լեհեր, որոնք միասին էին նշելու այդ իրադարձութիւնը: «Անցեալը եւ Մտորումներ» ինքնակենսագրական վիպասանութեան մէջ Գերցենը գրում է. «Մի փոքր ուշացումով եկաւ Ստանիսլաւ Տխորժեւսկին: Եկաւ ու բերեց բօթը՝ Վարշաւայի մէջ ռուս զինուորներին հրամայել էին կրակ բանալ ցուցարարների վրայ... Մռայլ էր մեր տօնախմբութիւնը: Թեւաթափ էինք եղել: Ցանցագործութիւնը շատ թարմ էր, վէրքերը դեռ չէին ամոքուել, սպանուածների դիակները դեռ չէին սառել... Առանց ճառերի, առանց աղմուկի խմելով ռուս գիւղացու կենացը՝ մենք բաժակ բարձրացրինք Լեհաստանի լիակատար ու վերջնական անկախութեան համար»:

Միխայիլ Բակունինը, որ բացառիկ նուիրուածութիւն ունէր Միքայէլ Նալբանդեանի նկատմամբ, անթաքոյց յայտարարել էր. «Ես Ռուս եմ եւ սիրում եմ իմ երկիրը, ահա թէ ինչո՛ւ շատ ուրիշ Ռուսների պէս սրտանց յաղթանակ եմ մաղթում լեհական ապստամբութեանը: Լեհաստանի հարստահարութիւնը իմ երկրի խարանն է, իսկ Լեհաստանի ազատութիւնը, թերեւս, լինի մեր ազատութեան սկիզբը»: Այս յայտարարութիւնը դարձել էր մի առիթ, որպէսզի Գաղտնի ոստիկանութեան պետ Ալեքսանդր Բենկենդորֆը ձեռնարկի Բակունինին որոնելու եւ սիպիրական աքսորի դատապարտելու գործողութիւնները:

Ի դէպ, այս ամէնը մի ժամանակ էր, երբ Եւրոպայով արդէն «մի ուրուական էր շրջում՝ կոմունիզմի ուրուականը» (Կ. Մարքս, Ֆ. Էնգելս, «Կոմունիստական կուսակցութեան մանիֆեստը», Ե. 1973), որ հռչակում էր, օրինակ, այսպիսի սկզբունքներ. «Կոմունիստները պաշտպանում են պրոլետարիատի՝ ազգութիւնից անկախ շահերը» (էջ 71), «Բուրժուական ճամարտակութիւններ ընտանիքի ու դաստիարակութեան մասին, ծնողների ու երեխաների քնքոյշ յարաբերութիւնների մասին այնքան աւելի նողկանք են ներշնչում, որքան աւելի են խորտակւում բոլոր ընտանեկան կապերը պրոլետարիատի ներսում» (էջ 78), «Կոմունիստներին կշտամբում են, թէ նրանք իբր ուզում են վերացնել հայրենիքը, ազգութիւնը: Աշխատաւորները հայրենիք չունեն: Նրանցից չի կարելի խլել այն, ինչ նրանք չունեն» (էջ 79), «Կոմունիստները անարգ բան են համարում թաքցնել իրենց հայեացքներն ու մտադրութիւնները: Նրանք բացէ ի բաց յայտարարում են, որ իրենց նպատակները կարող են իրագործուել մինչեւ այժմ գոյութիւն ունեցող հասարակարգի բռնի տապալման միջոցով միայն: Թո՛ղ սարսեն տիրող դասակարգերը կոմունիստական յեղափոխութեան առաջ» (էջ 103, ընդգծումները իմն են. - Կ.Ա.Ս.) եւ այլն...

Ռուս ոգեմիտները յստակօրէն տարբերակում էին ազգային ազատագրութիւնը յեղափոխականների ոճրագործութիւններից: Իսկ Միքայէլ Նալբանդեանը ուղղակի յայտարարում էր. «Մեր բոլորիս պարտքն է այնքան ժամանակ մնալ ազգութեան դրօշի տակ, քանի դեռ ուրիշը կրում է իր սեփական ազգութեան դրօշը... Հերի՛ք, որ մի ազգութիւն իւր մի շամփուր խորովածի համար մորթում է միւս ազգութեան եզը»:

Ոգեմիտ Ռուսները՝ Գերցենը, Օգարեովը, Բակունինը, Սերնօ-Սոլովեւիչը եւ շատ ուրիշներ Ալեքսանդր Ռադիշչեւի ժառանգորդներն էին:

Ալեքսանդր Ռադիշչեւի ճշմարիտ ժառանգն էր նաեւ իմաստասէր եւ հրապարակագիր Պէտր Ջաադաեւը: Եթէ Ռադիշչեւը, ռուս ոգեմիտների նախահայրն էր, ապա Պ. Ջաադաեւը իրաւամբ կարող է համարուել ռուս ոգեմիտների հայր: Ընդհանրապէս, նա խորհրդաւոր երեւոյթ է: Նրա ձեռագրային ժառանգութեան մեծ մասը, որ գրուած էր ֆրանսերէն, այնպէս էլ անհետացաւ անհասկանալի պարագաների մէջ, իսկ մնացեալը քչերին է յայտնի: Նա եղել է գուարդիական խիզախ սպայ եւ աչքի է ընկել Նափոլէոնի դէմ մղուած ճակատամարտերին: Այնուհետեւ անսպասելի թողել է զինուորական ծառայութիւնը եւ հեռացել արտասահման:

Գերմանիա՝ Էրլանկէն եղած շրջանին բարեկամացել եւ երկարատեւ ու հետաքրքիր զրոյցներ էր ունեցել Շելլինկի հետ: Փարիզի մէջ հանդիպել էր կրօնական իմաստասէր եւ հրապարակախօս Լամընէին: Մի քանի տարի անց վերադառնալով Մոսկուա, ապրում էր մեկուսի կեանքով, հազուադէպ էր երեւում սրահների մէջ՝ բարձրաշխարհիկ հասարակութեանը վրդովելով իր մաղձոտ արտայայտութիւններով: Երեսնական թըւականների կէսերին մոսկովեան ամսագրերից մէկը տպագրեց նրա «Իմաստասիրական նամակը»՝ Ռուսաստանի պատմական ուղու մասին: Հեղինակը պաշտօնապէս յայտարարուեց խելագար, ամսագիրը արգելուեց, իսկ հրատարակչին աքսորեցին:

Այնուհետեւ, գրեթէ ութսուն տարի Պ. Ջաադաեւի հեղինակած գործերից ոչինչ չի հրապարակուել գրաքննուող մամուլի մէջ: Հոկտեմբերեան կոմունիստական բռնի յեղաշրջումից քիչ առաջ Պ. Ջաադաեւի երկասիրութիւնների նկատմամբ գրաքննչական սահմանափակութիւնները վերացուեցին եւ այն ամէնը, ինչ հնարաւոր եղաւ գտնել՝ լոյս ընծայուեց: Բայց բոլշեւիկների օրով Պ. Ջաադաեւը նորէն արգելուեց, ինչը եւ, անշուշտ, բնական էր եւ օրինաչափ, քանի որ ի շարս այլեւայլ խոհերի ու մտածումների, նա գրել է. «Ես չսովորեցի հայրենիքս սիրել գոց աչքով, խոնարհած գլխով, փակ բերանով: Ես կարծում եմ, որ մարդն իր երկրին կարող է օգտակար լինել այն պարագային միայն, եթէ յստակօրէն է տեսնում այդ երկիրը: Ես կարծում եմ, որ կոյր սիրահարուածութեան ժամանակն անցել է: Ենթադրում եմ, որ մենք եկել ենք միւսների յետեւից, որպէսզի չընկնենք նրանց սխալմունքի մէջ, նրանց մոլորութեան եւ նրանց նախապաշարումների մէջ»:

Եւ սա այն պարագային, երբ գոյութիւն ունէր պաշտօնական, եթէ կ'ուզէք՝ ոստիկանական այն կարծիքը, թէ՝ «Ռուսաստանի անցեալը զարմանալի է, նրա ներկան աւելի քան հրաշալի է, ինչ վերաբերում է ապագային, ապա այն աւելին է ամէնից, ինչ կարող է պատկերացնել ամենահամարձակ երեւակայութիւնը: Ահաւասիկ ա՛յս տեսանկիւնից պէտք է գնահատել ռուսական պատմութիւնը»: Եթէ Գաղտնի ոստիկանութեան պետ Ալեքսանդր Բենկենդորֆը ծնուած լինէր մէկ հարիւրամեակ ուշ, ապա նրա այս խօսքերը կարող էին զարդարել կոմկուսի օրաթերթ «Պրաւդա»յի ճակատը: Եւ ինչո՞ւ միայն թերթի ճակատը... Ո՛չ, այս նոյն մտայնութիւնը, այս նոյն կեղծիքը գուրգուրում է սովետահայ ինտելիգենցիան, որ այսօր էլ շարունակում է նոյն երգը երգել՝ պղծելով եկող սերունդին, որ աւագների օրինակով նոյնպէս սկսել է «հայրենիք սիրել գոց աչքով, խոնարհած գլխով, փակ բերանով»:

Առանձին հետաքրքրութիւն են ներկայացնում եւ ռուս ազատ մտքի բացառիկ արժէք են Պ. Ջաադաեւի «Իմաստասիրական նամակները», որ նա գրել է ֆրանսերէն: Ահաւասիկ մէկ-երկու պատառիկ այդ նամակներից.

«Մեր ինքնատիպ քաղաքակրթութեան ամէնից ողբալի իւրայատկութիւններից մէկն է այն, որ մենք դեռեւս բացայայտում ենք ճշմարտութիւններ, որոնք վաղուց մաշուել են մեզնից շատ աւելի յետամնաց այլեւայլ երկրների եւ նոյնիսկ ժողովուրդների մէջ: Բանն այն է, որ մենք ուրիշ ժողովուրդների հետ երբեք համաքայլ չենք եղել: Մենք չենք պատկանում մարդկութեան յայտնի տեսակներից որեւէ մէկին, ո՛չ Արեւմուտքին, ո՛չ էլ Արեւելքին. եւ չունենք ո՛չ մէկի եւ ո՛չ էլ միւսի աւանդութիւնները. Մենք կարծես ժամանակից դուրս ենք գտնւում եւ մարդկային տեսակի համաշխարհային դաստիարակութիւնը մեզ վրայ չի տարածուել»:

«Մեր յիշողութիւնները երէկուայ օրից այն կողմ չեն անցնում: Ժամանակի միջով այնքան զարմանալիօրէն ենք քայլում, որ յառաջ գնալու ընթացքին մեզ համար անդառնալիօրէն կորչում է արդէն ապրուածը: Ամբողջութեամբ փոխառնուած եւ ընդօրինակուած մեր մշակոյթի բնական հետեւանքն է դա: Մենք բնաւ չունենք ներքին զարգացում եւ բնական յառաջդիմութիւն, մեր երբեմնի գաղափարները ջնջւում են նորերով, քանզի վերջինները ծնւում են ոչ թէ առաջիններից, այլ յայտնւում են չգիտես որտեղից: Մենք ընկալում ենք սոսկ միանգամայն պատրաստ գաղափարներ, ուստի այն անջնջելի հետքերը, որ կուտակւում են բանականութեան մէջ մտքի հետեւողական զարգացման շնորհիւ եւ ստեղծում են բանականութեան ուժը, մեր գիտակցութեան մէջ ակօսներ չեն թողնում»:

...Ռուս ոգեմիտ գործիչներից միայն մի քանիսին եմ յիշել իմ այս խոհագրութեան մէջ եւ յիշել եմ ամէնից ականաւորներին: Բայց նրանց մասին ոչինչ կամ գրեթէ ոչինչ չգիտէ երէկուայ եւ այսօրուայ «հայ մտաւորականութիւնը», բայց փոխարէնը հրաշալի ճանաչում է բոլոր նրանց, ովքեր եղել են մեծապետականութեան ծառայամիտները: Ու հէնց նրանց օրինակով էլ «հայ մտաւորականութիւնը» հպարտանում է, թէ ինքը եւս «մեծ հայրենիք ունի»՝ «փոքր հայրենիքից բացի» (Ս. Կապուտիկեան):

Նա, կորած ու մոլորած սովետահայ ինտելիգենցիան, որին Փետրուարեան թէժ օրերին որոնում էր հրապարակ ելած բազմութիւնը՝ իր հերթին եւ կոմկուսի կենտկոմն էլ՝ իր հերթին, չեն էլ ուզում հաղորդակից լինել ռուս ազնուական, ազատ ու արժանապատիւ մտաւորականութեանը: Նրանց «հայրենասիրական» նկրտումներին միանգամայն բաւարարում է Նիկոլայ Ջերնիշեւսկին, որ մտագարի իր բնոյթով պահանջում էր. «Կացնի՛ կոչէք Ռուսաստանը»...

Փարիզ

ՏԷՐ-ՄՈՆՍԷՍԵԱՆԸ

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Ասկէ շուրջ քառորդ դար առաջ էր: Այն Սեպտեմբերին զաւակս մտած էր Մարսէյլի Կեդրոնական՝ Թիէր լիսէի Զ. դասարանը: Վերամուտի առաջին օրուան բարձր տրամադրութեամբ, իրիկունը տունդարձին աւետեց թէ ուսողութեան ուսուցիչը հայ է, ազգանունը՝ Տէր-Մոնսէսեան: - Տղա՛ս, յարեցի ես, հայերէն Մոնսէս անուն չկայ, մարդուն ազգանունը Տէր-Մովսէսեան ըլլալու է: - Ո՛չ, հայրիկ, Տէր-Մոնսէսեան է:

Նման պնդում անառարկելի էր, ես ալ կարճ կապելու մտօք ըսի տղուս. - Երեւի օր մը ո՛ր մէկ մութ գրասենեակը նստած նոյնքան մութ պաշտօնեայ մը Մովսէսը Մոնսէս դարձուցեր է, եւ այդպէս ալ շարունակուեր է:

Դպրոցական ամէն առաջին եռամսեակի աւարտին, սովորութիւն ըրած էի զաւակներուս իւրաքանչիւր դասի ուսուցիչներուն հետ պահիկ մը տեսակցիլը, անոնց անձամբ ծանօթանալը եւ երախաներուս ուսման ընթացքին մասին զրուցելը: Նոյնը ըրի Պարոն Տէր-Մոնսէսեանին հետ ալ: Զիս շատ յարգալիր կերպով ընդունեցաւ իրիկուն մը ուսուցիչներուն յատկացուած նեղլիկ խօսարանին մէջ: Բարեձեւ արտաքինով, միջահասակ, շուրջ քառասուն-քառասունհինգ տարեկան մարդ մըն էր, որուն դէմքին վրայ կար հայկականութեան ոչ մէկ գիծ: Հինգ-տասը վայրկեան խօսեցանք տղուս ուսման մասին. Եւ այս հրաժեշտ առնելու իրմէ, շնորհակալութիւն յայտնելով իր սիրալիր ընդունելութեան համար, ըսի ուրախութիւնս՝ իրեն ծանօթանալուս, եւ աւելցուցի - Մանաւանդ որ մեզմէ էք (Surtout que vous êtes des nôtres): Չեմ կրնար ըսել թէ Պ. Տէր-Մոնսէսեանի դէմքը քարացաւ, բայց ժպիտը փախաւ դէմքէն ու շատ լուրջ յարեց _ Ո՛չ պարոն, ես Հայ չեմ (Non monsieur, je ne suis point Arménien!): Իմ կարգիս, եւ ալ զարմացած, ըսի. - Հապա՞ ձեր ազգանունը...: Պատասխանեց թէ իր մեծհայրը հայ է եղած, բայց ոչ իր հայրը, ոչ ալ ինք: Հետաքրքրութեանս յագուրդ տալու համար, ոտքի վրայ ալ շարունակեցի խօսակցութիւնը, իրաց յաջորդականութիւնը իմանալու համար: Ու պար-

գուեցաւ որ մեծ-հայր Տէր-Մովսէսեանը (որու ազգանունը աղաւաղուելով դարձեր էր Տէր_Մոնսէսեան), 1914էն շատ առաջ հասեր էր այս ափերը, ամուսնացեր Ֆրանսուհիի մը հետ. խօսակիցիս հայրը արդէն կէս հայ, իր կարգին ամուսնացեր էր դարձեալ Ֆրանսուհիի մը հետ, որով ուսուցիչ Տէր-Մոնսէսեանի երակներուն մէջ հոսող արիւնը քառորդով հայ էր, իր զաւկինը՝ մէկ ութերորդ, եւ թոռանը՝ մէկ տասնվեցերորդ...: Վերջին հարցում մը ուղղեցի մարդուն, գիտնալու համար թէ իր մեծ-հայրը բնիկ ո՞րտեղացի էր, ո՞ւրկէ եկեր էր Ֆրանսա:
_ Ձեմ գիտեր պարոն, եղաւ պատասխանը _ de quelque part en Arménie...: Մեծհայրը մահացեր էր ինք դեռ չծնած եւ իր հայրը անոր մասին բան մը չէր պատմեր: Վերջին խօսք մըն ալ ընելով, ըսի իրեն թէ հայկական բոլոր ազգանունները որոնք «Տէր» մասնիկով կը սկսին, քահանայական սերունդ կը մատնանշեն: Այս ալ չէր գիտեր մարդը, անշուշտ: Ու կրկին շնորհակալութիւն յայտնելով իրեն, մեկնեցայ շատ մը խորհրդածութիւններու մէջ թաղուելով... խորհրդածութիւններ որոնք մինչեւ օրս ալ կը տեւեն տակաւին:

Միտքս խոյն եկաւ Մատթէոսի Աւետարանի Ա. գլուխը. «Գիրք ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի, Դաւիթի որդւոյն, Աբրահամի որդւոյն: Աբրահամ ծնաւ Իսահակը, Իսահակ ծնաւ Յակոբը. Յակոբ ծնաւ Յուդան եւ անոր եղբայրները... Աբրահամէն մինչեւ Դաւիթ, տասնչորս սերունդ, եւ Դաւիթէն ալ Քրիստոս տասնչորս սերունդ»: Տէր-Մոնսէսեաններու հինգերորդ սերունդին արդէն, մենք հոս Ֆրանսայի մէջ, հասեր ենք 350-400 հազարի պատկառելի թիւին: Մինչեւ 14րդ սերունդ ալ կ'անցնինք անպայման մէկ ու կէս կամ երկու միլիոնը: Երանի՜ մեզի:

Մինչեւ այսօր չեմ կրցած հասկնալ թէ այդ մարդիկը ինչո՞ւ պահեր են այդ արտառոց ազգանունը, քանի կը մերժեն հայութեան հետ որեւէ կապ: Տէր-Մոնսէսեաններուն պէս մարդիկ լեգէոն են այսօր Ֆրանսայի մէջ. թերեւս, կամ ալ վստահաբար, կը կազմեն Ֆրանսահայութեան կարծեցեալ թիւին մեծամասնութիւնը:

Տողերս ստորագրողը անձամբ այդ դառն փորձառութիւնն ունեցաւ անցնող Նոյեմբերին, երկու օր մասնակցելով Համահայկական Հիմնադրամի Ֆոնէթոնին: Մեզի մատուցուած հայանուններու երկար ցանկերուն վրայ ասոր-անոր հեռաձայնելով՝ քանիցս լսեցի _ Պարո՛ն, ես հայ չեմ, մեծ_հայրս հայ է եղած: Հայաստանը, հայութիւնը զիս չեն հետաքրքրեր...:

Տէր-Մոնսէսեաններով հայութիւն կ'ըլլա՞յ. գաղութ կը պահուի՞: Ընթերցող, դուն պատասխանէ:

Ս. Պ.

ՋՔՕՍԱՇՐՋՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՂԱՒԱՐԸ

Մարտ 11-14ի Զբօսաշրջութեան Փարիզի տարեկան տօնավաճառին մասնակիցներէն էր Հայաստանն ալ: Զբօսաշրջական «Աւարայր» ձեռնարկութիւնը կը ներկայացնէր Հայաստանը, կոկիկ, ճաշակաւոր տաղաւարով մը: Գառնիի, Էջմիածնի, Նորավանքի ու քանի մը այլ տեսարժան յուշարձանի գունաւոր որմազդեր, ձեռագործ տիկնիկներ, հայկական քոնեակ, օղի, խտասալեր, քարտէս ու սիրալիր հիւրընկալութիւնը Արկադի Սահակեանի, Գոհար Աստուածատրեանի. առաջինը «Աւարայր»ի նախագահն է, երկրորդը իր գործակիցը: Հոն էր նաեւ Սէն Շամոնէն Շառլ Նալպանտեան որ ըսաւ թէ փոքր խումբով մը զօրակցած են ձեռնարկին:

Ուրախացնող էր անշուշտ միջազգային նման շրջանակի մէջ հայաստանեան տաղաւարի մը ներկայութիւնը. բան մը որ պարագան չէր շատ աւելի լայն միջոցներու տէր նախկին խորհրդային շատ մը երկիրներու: Բայց ուրախութեան արտայայտութենէն տարբեր բաներ ունէր ըսելիք Ա. Սահակեան որ յատկապէս դժգոհ էր ցոյց տրուած անտարբերութենէն. վերագրումը կ'ընդգրկէր Հայաստանի դեսպանատունէն գաղութի կազմակերպութիւնները, մարմինները երկարող բաւական լայն շրջանակ մը: Առաջինները չէին արձագանգած, միւսները, Ֆրանսահայութեան քիչ-շատ ծանօթ իր ենթադրութեամբ՝ նախամեծար համարած էին ազգափրկիչ իրենց գործունէութիւնը, ժողով գումարելը... Այսուհանդերձ, արդիւնաւոր կը նկատուէր «Աւարայր»ի տաղաւարին մասնակցութիւնը որ առիթ տուած էր բազմաթիւ շփումներ հաստատելու:

«Աւարայր»ը Երեւանի մէջ գործող ձեռնարկ է, շրջապտոյտներ, այցեր կը կազմակերպէ թէ՛ Հայաստանի մէջ, Ղարաբաղ, թէ՛ շրջակայ երկիրները. Ա. Սահակեան յատկապէս թուեց Արեւմտահայաստանը, Վրաստանը, Պարսկաստանը: Իրենց գրասենեակը կը գտնուի Փաւստոս Բիւզանդ փողոցին վրայ, ինչպէս կատակելով ըսաւ, Վէրնիսաժին ճիշդ մէջտեղը (հեռ. 374-1-52.40.42 եւ 374-9-42.84.19):

Ա. Սահակեան տիպարն է Հայաստանի ձեռներէց երիտասարդ սերունդին: Իր միջոցներով եւ ոչ պետական յատկացումով մինչեւ փարիզեան տօնավաճառին հասնիլը յատուկ ինքնավստահութեան չեչտ մը կ'աւելցնէ բաւական ծանր բաներ ալ երգիծանքի ոճով ըսելու իր սովորութեան: Զգալի կերպով խիստ են Սփիւռքի լայն մէկ շերտին ուղղուած իր դատումները: Հայաստանցինե՞րը. է՛հ, աւելի լաւը չեն: Ու պոռթկումը կը յանգի մխիթարական եզրակացութեան. «իրար կ'արժին»:

Երիտասարդ տարիքին զէնք առած, Ղարաբաղը պաշտպանելու համար կռուած, վիրաւորուած ու Սարսէլի հիւանդանոցին մէջ վիրաբուժական շարք մը գործողութիւններով բուժուածի անոր անցեալը հասկնալի կ'ընէ դառնութիւնն ալ, յուսախաբութիւններն ալ: Բարեբախտաբար իր գործունէութեան մէջ անոնց կարեւոր տեղ տալու նպատակ ունեցողը չէ: Արդէն ֆրանսական հիւանդանոցին օրերը շատ քիչ անգամ ընդմիջուած առանձնութեամբը այդ վարժընթացը ընել տուած են իրեն:

Նման առիթներու պատահական հանդիպումներու հետաքրքրական կողմը չեչտող բնոյթ ունէին սէն-շամոնցի Շ. Նալպանտեանին պատմածներն ալ. իրեն շուրջի ափ մը համախոհներով իրենց կրցածը կ'ընէին Հայաստանի մէջ: Ու նորագոյն ըրածնին էր Նորք մանկատան ճեմիշներու, լուացարաններու նորոգութիւնն ու արդիականացումը: Կ'ըսէր թէ կը չարժին գործնական մարդու ընթացքով, ոչ փարիզցիներու նման, որոնք ժամերով կը նստին, կը խօսին, բան մը չըսելու համար:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ մէջ, Փետրուար 16ին, տեղի ունեցած է ՀՄԸՄ-ի 85ամեակի տօնակատարութիւնը, հովանաւորութեամբ Գանատայի Շրջ. Վարչութեան եւ կազմակերպութեամբ 85եակի յանձնախումբին: Հանդիսութիւնը սկսած է 85 դրօշակներու սրահ մուտքով, որու յաջորդած է հայկական եւ գանատական փառերգներու ունկնդրութիւնը: Օրուան հանդիսավարը եղած է Վահան Զալըքեան, ապա Շրջ. Վարչութեան ատենապետը՝ Մուսիկ Թօփուզեան փոխանցած է Վարչութեան խօսքը: Յաջորդ խօսք առնողը եղած է Հրաչ Տէր-Սարգիսեան, որ անդրադարձած է ՀՄԸՄ-ի 85ամեայ գործունէութեան եւ անոր ունեցած դերին Սփիւռքի պատմութեան մէջ: Հրաչ Տէր-Սարգիսեան և Մուսիկ Թօփուզեան ՀՄԸՄ-եան բարձրագոյն Արժանեաց Շքանշանով պարգեւատրած են ՀՄԸՄ-եան Կեդրոնական Վարչութեան անդամ Երուանդ Շահինեանը, որ խօսք առնելով իր շնորհակալութիւնը յայտնած է: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, հուսկ խօսք առած է Յակոբ Ճանպազեան, որ կատարած է ՀՄԸՄ-ի պատմականը եւ ծանրացած անոր գործունէութեան վրայ: Տօնակատարութեան աւարտին, հայրական իր խօսքը ըսած է Մեղրիկ Ծ. Վրդ. Բարիքեան:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 25ին սկսած է Մեծ Պահոց հսկումներու դասախօսութեանց շարքը: Առաջին դասախօսութեան նիւթը եղած է «Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ իր վարդապետութիւնը "Յաճախապատում Ճառք" գրքին համաձայն»: Դասախօսը եղած է Խաժակ Արք. Յակոբեան, որ նախ խօսած է հեղինակին հարցին կապուած կարծիքներու մասին, ապա թէ Յաճախապատում Ճառքի մէջ կան 23 ճառեր, որոնք գրուած են պարզ, կանոնաւոր եւ գեղեցիկ լեզուով, թէեւ դժուար բաժիններ ալ կան: Իր եզրակացութեան մէջ, Խաժակ Արք. ըսած է թէ հակառակ անոր որ հին գիրք մըն է, այժմէական կը մնայ:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ ՀԲԸՄ Ալեք Մանուկեան վարժարանի Ա. եւ Ն. Կէօնճեան սրահին մէջ, Փետրուար 21ին, կազմակերպութեամբ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Առաջնորդանիստ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւին եւ Ծխական Խորհուրդին, Բարեկենդանի տօնին առթիւ ծիծաղի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է: Հոգեւոր հովիւը հակիրճ կերպով ներկայացուցած է Բարեկենդանի տօնական աւանդութիւնը, նախաքրիստոնէական շրջաններէն սկըսեալ: Ապա, ներկայացուցած է օրուան դերակատարը՝ Աշոտ Ղազարեան, Հայաստանէն հրաւիրուած: Շուրջ երկու ժամ, Աշոտ Ղազարեան կատակերգութիւններով, երգերով եւ պարերով սրահը լեցուցած է խնդուքներով: Ամէնէն աւելի վայելք ստացողները եղած են Հայաստանցիները, ոչ միայն արեւելահայերէնի դիւրին իմացութեան բերումով, այլեւ Հայաստանի ծանօթ անձնաւորութիւններու կապակցութեամբ կատարուած երգիծանքներու, ասացուածքներու ընկալումին բերմամբ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

2

Ֆրանսական վարժարանն ալ շատ հըմնաց Ժօժէնի: Լքեց դպրոցական կեանքը: Մայրը երկու չարեաց փոքրագոյնը գըտաւ այս իրականութիւնը: Ան կը նախընտրէր որ իր աղջիկը դպրոցը լքէ, քան թէ հետեւի ոչ-լուսաւորչական վարժարանի մը դասերուն: Աղջկան ապագան, ամուսնութեան մէջ, պիտի որոշէր իր ո՛ր դաւանանքին մէջ մնալը: Ժօժէնին դըպրոցը ձգելէն վերջ, երբ տասնեւութ տարեկան էր, կաթոլիկ ազգականները, Մադամ Սօֆիի մը առաջնորդութեամբ գործի լծուած էին հռոմէական փեսայ մը գտնելու համար: Միշտ Ժօժէնին իրենց մօտ կը հրաւիրէին ու կը լեցնէին անոր ականջները ըսելով.
– Հայու հետ եթէ ամուսնանաս, դըժբախտ կ'ըլլաս...
– Աստուած չընէ որ Հայու հետ ամուսնանաս. անոնք կոպիտ են... Կինը գերիի տեղ դրած են... Վայրենի են... Կին կը ծեծեն նոյնիսկ...
– Եթէ եւրոպական կեանք ապրիլ կ'ուզես, անպատճառ պէտք է կաթոլիկի մը հետ ամուսնանաս: Կաթոլիկները քաղաքավար, նուրբ, ճաշակաւոր, գեղեցիկ մարդեր են...
_ Եթէ պապադ կաթոլիկ չըլլար, դուն ասանկ գեղեցիկ չէիր ըլլար...
Ու Ժօժէնի, երբեմն պզտիկ մը կ'ընդդիմախօսէր.
_ Բայց ես մամայիս կը նմանիմ: Մամաս լուսաւորչական հայ է, բայց գեղեցիկ է...
_ Այո՛, սակայն եթէ հայու մը հետ ամուսնացած ըլլար, նուրբ երեսով, կապոյտ աչքերով, հասակաւոր զաւակներ չէր կրնար ունենալ...
_ Ու մանաւանդ ճերմակ, խարտեաշ, կատարեալ եւրոպացի...
_ Հարկաւ, հարկաւ, Հայերը թուխ են, Արաբի նման են...
_ Հապա իրենց բնաւորութի՞ւնը:
_ Զզուելի...
_ Թէ՛ կեանքի մէջ, եւ թէ՛ արքայութեան մէջ երջանիկ ըլլալու համար կաթոլիկ ըլլալու է:
_ Պէտք է գիտնաս, որ Արքայութիւնը կաթոլիկներուն համար է: Բանալիները Ս. Պետրոսին քովն են...
_ Եթէ մայրիկդ բաներ մը խօսի, չըհաւատաս...
_ Մենք քեզի աղուոր փեսայ մը պիտի գտնենք...
_ Շնորհքով կաթոլիկ երիտասարդ մը...
_ Որպէսզի քեզի յարմար մէկու մը հետ ամուսնանաս...
_ Երջանիկ ըլլաս...
_ Հայրիկդ ինչ որ է դուն ալ անանկ պէտք է ըլլաս: Զաւակ մը իր հօրը անունը, կրօնքը եւ համբաւը կ'առնէ:
_ Հայրիկդ կաթոլիկ մեծ ընտանիքի մը կը պատկանի:

Անտոն էֆէնտի բոլորովին անտարբեր էր այս կարգի դաւանական խնդիրներու հանդէպ: Ան աշխարհի վրայ երկու բան կը ճանչնար՝ կին եւ օղի: Աւելի ուղիղ խօսելով, հակառակ իր ծնունդին, ինք աւելի լուսաւորչականներու համակիր էր, թէեւ բացէ ի բաց չէր յայտներ իր կարծիքը: Կաթոլիկները, մանաւանդ իր ազգականները շատ խաբած, կողոպտած էին զինքը: Աննկարագիր, ծոյլ, խաբեբայ, ստորին մարդոց տեղ դրած էր ան՝ հայ կաթոլիկները: Հայ լուսաւորչականներուն համար օր մը միայն երբ գինով էր, սուկալի դաղտնիք մըն էր յայտնած.
_ Կաթոլիկներուն կնիկները շիբին կ'ըլլան: Անկէ դուրս ամէնքն ալ ծովը թափելու է: Մարդ չկայ մէջերնին:
Անտոն էֆէնտի դառնացած էր նոյնիսկ իր մօրը եւ իր եղբայրներուն դէմ: Ամէնուն ալ գողութիւնը բռնած էր: Ամէնուն ալ չահամոլութիւնը տեսած: Բայց տեսակ մը անտարբերութեան փիլիսոփայութիւն էր եկած վրան: Պայքարող մարդ չէր: Այդ իսկ պատճառով չէր հըրկեր իր զաւակներուն վրայ: Ամէն բան ձգած էր իր կնոջը, քանզի Նուարդը իրեն համար հրեշտակ մըն էր: Համոզուած էր անոր բարութեան, մաքրութեան:
Անտոն էֆէնտի դառնօրէն լացած էր Նուարդի հօրը եւ մօրը դագաղներուն վրայ: Սակայն, արցունք մը չէր թափած իր մօրը դագաղին վրայ: Ասիկա անըրացատրելի մնացած էր շատերու: Պատճառը պզտիկ դէպք մըն էր: Անտոն էֆէնտիին եղբայրը ամէն անգամ որ պարապ մնար, կու գար եղբօրը քով կ'աշխատէր: Կը մնար նաեւ եղբօրը տունը:
Առաւօտ մը, Անտոն էֆէնտի, գործի մեկնելէ առաջ, կը մտնէ խոհանոց բաց մնացած աղբիւրին ծորակը գոցելու համար: Վար կ'իջնէ նաեւ իր եղբայրը: Մայրը կը վազէ իր տղուն ետեւէն ու բակին մէջ կեցնելով զայն կ'ըսէ. «Անթուան, զաւակս, առաջ երբ եղբօրդ քովն էիր, ինծի դրամ կը բերէիր խանութէն: Այսօր նորէն բան մը ըրէ, դրամ բեր ինծի»: Անտոն խոհանոցէն լսած էր այդ խօսքերը: Սառած էր: Ձայն չէր հանած սակայն: Նոյնիսկ չէր ճամբած եղբայրը: Միայն այլեւս երբեք չէր վստահած իր խանութին բէսը նստեցնել իր եղբայրը: Անտոն էֆէնտին վստահ էր որ հայ լուսաւորչական մայր մը պիտի չմղէր իր որդին որ իր եղբօրմէն գողնայ:
Երկրորդ պատճառ մըն ալ ունէր իր մօրը դագաղին վրայ չլալու համար:
Անտոն էֆէնտիի հօրաքրոջ տղան էր Ճերմակեան վարդապետը: Այս կրօնականը եղած էր Բերայի հայ կաթոլիկ Ս. Աստուածածին եկեղեցիին քարոզիչը: Գեղեցիկ, ճարտասան ու կնամոլ: Եկեղեցական ասպարէզը իրեն համար հեշտ ապրելու համար յարմար գործ մըն էր: Բերայի բոլոր գեղեցիկ կաթոլիկ Հայուհիները անցած էին իր խուցէն: Գիշեր ատեն եկեղեցին կը բանէր, կը չէնար: Օր մըն ալ Ճերմակեան վարդապետ ուզեց եկեղեցիէն դուրս հաստատել իր ընակութիւնը: Պարտէզով տուն մը իրեն յարմար գտած էր: Պարտէզին մէջ կային վարդե՛ր, վարդե՛ր, վարդ՛եր: Պարտէզը սոխակ չունէր: Վարդապետը վարդաստանին սոխակը կ'ուզէր ըլլալ: Պատրիարքարան եւ Հոգաբարձութիւն արգելք հանդիսացան:

(Շար. 8)

(Շար. Ա. էջէն)

ալ–Զավահիրի, Պէն Լատէնէն ետք, ամէնէն փնտռուած անձն է եւ իրեն կը վերագրուի նաեւ 2001 Սեպտ. 11ի ոճրափորձերու նախաձեռնութիւնը: 52 տարեկան, Այման ալ–Զավահիրի վիրաբոյժ է եւ Պէն Լատէնի անձնական բժիշկը: Ըստ փաքիստանեան աղբիւրներու տեղեկութիւններուն, Փաքիստանի բանակը շրջապատած է, կատաղի կռիւներէ ետք ափղան սահմանին մօտ: Մարտ 19ին, հակառակ բուռն յարձակումի մը, նոր լուր մը չկար, գոնէ առաւօտը: Եթէ նման ձերբակալութիւն մը իրականանայ, չատ նպաստաւոր կ'ըլլայ Պուշի համար:

ՊՐԻԽՍԷԼ հաւաքուած են, Մարտ 19ին, Եւրոպայի Ներքին նախարարները, օրակարգ ունենալով՝ ահաբեկչութիւնը: Դեսպաններն ալ զօրավիգ եղած են եւ համաձայնած որ «Պարոն ահաբեկչութիւն» մը նշանակուի Եւրոպայի համար, որ կապը ապահովէ անդամ երկիրներու միջեւ: Միւս կողմէ, Ն. Սարքոզի բոլորովին դէմ է եւրոպական ՍԻԱ–ի մը՝ ամրապնդելու համար ահաբեկչութեան դէմ պայքարը, կը նախընտրէ որ աւելի արդիւնաւէտ դառնան այն մարմինները, որոնք գոյութիւն ունին:

ՎՐԱՍՏԱՆ վերջ դրաւ Աճարիոյ շրջափակումին, Սահակաշվիլիի եւ Աբաշիձէի տեսակցութենէն ետք, պայմանաւ որ ազատ արձակուին այն անձերը, որոնք ձերբակալուած են Աբաշիձէի դէմ ցոյցի յանցանքով: Աբաշիձէի մօտ, այլեւս, Սահակաշվիլիի մէկ ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ: Երկու երկիրներու միջեւ լարուածութեան հարցը բոլորովին չի լուծուիր այս կարգադրութեամբ, Սահակաշվիլի կ'ուզէ այլեւս գործ չունենալ Աբաշիձէի հետ, որ Մոսկուայի զօրակցութիւնը կը վայելէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Բաքուի դեսպանը զայրոյթ պատճառած է Մոսկուայի, յայտարարելով որ իր երկիրը իրաւունք ունի զինուոր ղրկելու Աճարիա: Այդ իրաւունքը դեսպանը հիմնած է 1921ի Կարսի դաշնագրին: Իսկ Վրաստանի Մոսկուայի դեսպանը պնդած է թէ Կարսի դաշնագիրը այլեւս ի զօրու չէ, ուստի Աճարիա չի կրնար Թուրքիայէն օժանդակութիւն խնդրել: Ռուսական մամուլը լայն տեղ տուած է Թուրք դեսպանին արտայայտութեան:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ կացութիւնը նոյնքան լարուած էր Մարտ 19ին եւ նոյն օրուան տեղեկութիւններու համաձայն, 31 մեռեալ կար եւ աւելի քան 500 վիրաւոր: Ալպանացիները բիրտ յարձակումներու դիմած են Սերպերու դէմ, թալանի տալով եկեղեցիները, վանքերը: Փրիզրէի չորս վանքեր եւ 14 եկեղեցիներ, որոնք ճարտարապետական միջնադարեան գոհարներ են, քարուքանդ եղած են կամ զգալի կերպով վնասուած: ՕԹԱՆ–ը որոշած է 1000 զինուոր եւս ղրկել:

ԱՄՆ–ու դեմոկրատ թեկնածուն՝ Ճոն Քերի չատ խիստ կերպով կը քննադատէ հանրապետական իր մրցակիցին՝ Պուշի արտաքին քաղաքականութիւնը, զոր սապէս կ'որակէ.– «ամէնէն ամբարտաւան, անհեթեթ, անպատասխանատու եւ գաղափարապաշտը արդիական պատմութեան»: Քերի չի հիմնուիր միայն Աֆղանիստանի պատերազմին, Լիբիոյ կողմէ հիւլէական ծրագրէ հրաժարումին, կամ Իրանի եւ հիւսիսային Գորէայի վրայ եղած ճնշումներուն վրայ, այլ Պուշի անձեռնհասութեան եւ փտանգաւոր ըմբռնումին՝ Իրաքի կապակցութեամբ: Պուշ դեռ կը ջանայ արդարանալ ըսելով թէ իր որոշումը տուած է «տրամադրելի լաւագոյն տեղեկութիւններու վրայ»: Ըստ իրեն, Իրաք եւ աշխարհ աւելի լաւ են առանց Սատտամ Հիւսէյնի եւ Ամերիկա ալ աւելի ապահով է:

ՊԷՐԹՐԱՆ ԳԱՆԹԱՅԻ դէմ Վիլնիուսի դատախազը ինը տարի բանտարկութիւն պահանջած է, ինչ որ վրդովում պատճառած է Մարի Թրէնթինիանի մօր, որ կ'ուզէր որ առաւելագոյնը (15 տարի) պահանջուի իր աղջկան մարդասպանին համար: Ջի հաւատար Գանթայի զղջումին, քանի հարուածներէն ետք օգնութեան իսկ չէ դիմած: Մարտ 22ին, Գանթա վերջին անգամ պիտի արտայայտուի, նախքան վճիռը:

Տէր-Յարութիւնեան ընտանիքները՝

Հայկ, Էտուար, Տանիէլ, Ժիրայր եւ իրենց կողակիցները, զաւակներն ու թոռնուհին

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր եւ նանիին՝

ՏԻԿԻՆ

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՏԷՐ–ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

(ծնեալ Յակոբեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 16ին, 90 տարեկանին:

Թաղումը տեղի կ'ունենայ Երկուշաբթի, Մարտ 22, ժամը 11·30ին՝

Cimetière d'Epinay-sur-Seine
7, avenue Salvador Allende,

կրօնական արարողութեամբ:

M. Haïg Der-Haroutiounian
5, rue des Vignes,
93800 Epinay-sur-Seine

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր–Յարութիւնեան եղբայրներուն:

Les Familles Der-Haroutiounian,

Haïg, Edouard, Daniel, Gérard et leurs épouses,

Leurs enfants et leur petite-fille

ont la douleur de vous faire part du décès de

Madame Haïgouhi DER-HAROUTIOUNIAN

(*née Agopian*)

survenu subitement le 16 mars 2004, dans sa 90ème année.

L'inhumation aura lieu le Lundi 22 mars 2004, à 11 heures 30, au Cimetière d'Epinay-sur-Seine (7, avenue Salvador Allende), où l'office religieux sera célébré.

M. Haïg Der-Haroutiounian
5, rue des Vignes,
93800 Epinay-sur-Seine

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Մարտ 27, Տօն է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի մուտն ի վիրապին:

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց: Իսկ Տէր Ողորմեայէն անմիջապէս յետոյ վարագոյրը կը փակուի: Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ծննդեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները.–

Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Երկանեան 30, Պ. Փիէր Գոնտազեան 50, Պ. Էտուար Աճէմեան 100, Տէր եւ Տիկին Փիէր Դալար 20, Պ. Պրինօ Սեպուհեան 100, Աղքատախնամ Ընկերակցութիւն 150, Տիկին Լիւսի Պօղոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Վասիլեան 15, Տիկին Լուիզ Մէրիկօ 70, Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան 100, Տիկին Սոնիա Մելտոնեան 30, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ազատիկեան 38, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Այնալը 20, Օր. Սոնա Գասըմեան 30, Տիկին Լիւսի Շեբոյեան 50, Պ. Շառլ Մարտինեան 10, Տիկին Ովսաննա Սիքարճեան 30, Պ. Յարութիւն Գոլանճեան 20, Պ. Հերվէ Նալպանտ 25, Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժագ Մուրատեան 50, Օր. Ֆրանսին Գազանճեան 15,24, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Տէր–Մովսէսեան 20, Տէր եւ Տիկին Արա Զավուշեան 10, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ալեքսանեան 77, Պ. Գագիկ Յովակիմեան 30, Տիկին Մարի Ալիս Փափազեան 20, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան 150, Տիկին Մարգարիտա Բարսեղեան 20, Տիկին Հերման Արապեան 20, Տէր եւ Տիկին Սերժ Ալթունեան 25, Պ. Անտրէ Եափգարտաչեան 150:

(Շար.)

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երախայ, կամ տարեց անձ մը խնամելու, տան գործերու աշխատանք կը փնտռէ Հայուհի մը:

Հեռաձայնել տիկին Սիլվա Մանուկեանին՝

01. 39. 87. 44. 44

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ»

Բանախօս՝

ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

խմբագիր «Մէկ Արար»
Հայկական Թատերաշարքի
երեք հատորներու

Ուրբաթ, Մարտ 26, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS

***

Կիրակի, Ապրիլ 11,

ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

ժամը 13էն սկսեալ
Restaurant
«Les Diamantaires»
60, rue La Fayette, 75009 Paris
M° Cadet

Հաճելի մթնոլորտ, երաժշտութիւն, վիճակահանութիւն, հաւկթախաղ եւ անակնկալներ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

01. 43. 76. 67. 37
01. 45. 93. 00. 25

թիւերուն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

la M.C.A. en partenariat avec le Bureau des Actions Culturelles de la Ville d'Alfortville

CONCERT

ARMÉNIE

par
l'Orchestre National d'Ile-de-France
sous la Direction de
George PEHLIVANIAN
Violon **Silvia Marcovici**

programme:
Komitas, Suite arménienne
Orchestration: G. Pehlivanian
Poème symphonique
Jonathan Livingstone
par **Arthur Aharonian**
Katchatourian, Concerto pour violon
Spartacus (extraits)

Vendredi 2 avril à 20 heures 30
Eglise Notre Dame
rue Jules Cuillerier
Alfortville (près de la Mairie)

Renseignements, réservations :
— BAC : 01. 58. 73. 29. 18
— MCA

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO

avec
NOUNE HAIRAPPETIAN
(d'ITALIE)

le Vendredi 26 mars à 20 heures 30
dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
(339, avenue du Prado, Marseille 8e)

Au programme :
Chopin — Brahms — Rachmaninov
Ganatchian — Khatchatourian
Prokofieff

P.A.F. : 10 euros
Etudiants : 6 euros

Réservation :
Centre Culturel Sahak-Mesrop
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

Packing France
Zone Industrielle " Les Richardets "
33, allée du Closeau - NOISY LE GRAND 93166 Cedex
Téléphone : 01 49 32 00 33 +
Télécopie : 01 49 32 01 27
N° TVA FR 17 326 637 931
RC Bobigny : B 326 637 931
SIRET : 326 637 931 00014

PARIS → EREVAN → PARIS
3 VOLS DIRECTS HEBDOMADAIRES
A votre service pour toutes destinations dans le monde!
PARIS • SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77
LYON • SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26
MARSEILLE • WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61
EREVAN
10, RUE VARDANANTS 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 - 52 85 48 • FAX 56 40 30
Sabera@wanadoo.fr
CARGO 3 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
www.saberatours.fr

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 23
MARDI
23 MARS
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.908 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 79e ANNEE — N° 20.908

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ
ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ
Ա. ՇՐՋԱՆ

ՁԱԽԸ ՅԱՌԱՋԴԻՄԵՑ
ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԲՈՒՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ ՄԱՐՏ 28ԻՆ

Ինչ որ պատահեցաւ Մարտ 21ին, անակնկալ մը չէ: Եւ որովհետեւ, Ֆրանսացի քաղաքացին Թեր չի քուէարկեր այլ՝ դէմ, փաստը տրուեցաւ շրջանային ընտրութեան Ա. շրջանին: Ձախը ստացաւ ձայներու 40%ը, աջը՝ 34%ը, Ազգային ճակատն ալ 15,5%ը, ինչ որ կը փաստէ իր կայունութիւնը: Գոհացուցիչ երեւոյթն ալ այն է որ ձեռնպահութիւնը նուազ էր քան անցեալին եւ ակնկալուածէն, քանի սահմանափակուեցաւ 39%ի:

Ընկերվարականները գոհ են այս առաջին արդիւնքէն, բայց, պէտք չէ մոռնալ թէ այս անգամ երկրորդ շրջան մըն ալ կայ: Բայց եւ այնպէս, կարելի է նախատեսել որ ընկերվարականները կրնան կրկնապատկել իրենց ձեռքն եղած շրջանները, որոնց թիւը ցարդ 8ն էր 22ի վրայ: Այժմէն, օրինակ կարելի է աջին համար կորսուած նկատել Փուաթու – Շարանթը, որ Ռաֆարէնի բերդն էր եւ ուր Սեկոլէն Ռուայալ զգալի կերպով գլուխը հասած է, բաւական եռին ձգելով Էլիզապէթ Մորէնը: Կան բազմաթիւ այլ շրջաններ որոնք աջէն ձախ պիտի անցնին, ինչ որ անպայման չի նշանակեր թէ ընտրողը ձախին ի նպաստ կը քուէարկէ, այլ մերժողական քուէ մըն է իշխանութեան հանդէպ, որու սխալները զանազան եւ բազմազան ճիւղերու մէջ, չէին կրնար տարբեր արդիւնքի յանգիլ: Առաջին պատժուողն է արդէն վարչապետն իսկ, որ արդիւնքներու աւարտին յայտարարեց թէ լսած է Ֆրանսացիները, շրջանէ շրջան եւ պիտի պատասխանէ անոնց «անհամբերութեանց եւ յոյսերուն»: Կոչ ըրած է նաեւ միանալ Բ. շրջանին համար:

Իւ-Տէ-Էֆ-ը չարդարացուց Ֆրանսուա Պայրուի յոյսերը բայց կը մխիթարուի հաստատելով թէ բաղդատմամբ անցեալին յառաջդիմութիւն կայ եւ բազմաթիւ շրջաններու մէջ իրենց ներկայութիւնը զգալի է: Ինք, բաւական ետ կը մնայ Տարքոսէն, Աքիթէնի մէջ, ուր մեծ յոյսեր ունէր: Իլ-տը-Ֆրանսի մէջ ալ Անտրէ Սանթինի միայն 16%ի հասած է, մինչ Ժ.-Ֆ. Գոփէ 22,7% ստացած է եւ դեռ կայ Հիւշոն, որ արդէն շրջանին գլուխն է: Եթէ Սանթինի – Գոփէ համաձայնութիւն մը գոյանայ, Իլ-տը-Ֆրանսի մէջ Հիւշոնի վերընտրութիւնը անպայման ապահովուած չըլլար գալ Կիրակի: 22 շրջաններէն 17ին մէջ, ընտրութիւնը եռեք կուսակցութիւններու միջեւ կ՚ըլլայ, քանի Ազգային Ճակատը կը մնայ:

ՓԱՔԱյի շրջանը Միշէլ Վօզէլ գլուխը կը հասնի եւ իր ընտրութիւնը կասկած չի վերցներ գալ Կիրակի: Այդ Բ. շրջանին (որ առաջին անգամ կը կիրարկուի), միայն 10%էն աւելի ձայն ստացած ցանկերը կրնան մասնակցիլ եւ առաջին հասնողը աթոռներու 25%ը կը գրաւէ. այս կարգադրութիւնը եղած է 2003ին, որպէսզի կայուն մեծամասնութիւն մը ապահովուի շրջանային խորհուրդներուն: ՓԱՔԱյի մէջ, Վօզէլ ձայներու 29,33%ը ունի, մինչ մեծամասնութեան թեկնածուն, որ նաեւ նախարար է, Միւզըլիէ 26,1% ունի միայն, իսկ Ազգային Ճակատի թեկնածուն՝ Մաքարի (քանի Լը Փէն չէր կրցած ներկայանալ) 22,95%:

Օվերնեըի շրջանը, Ժիսքար տ՚Էսթէն գլուխը կը հասնի ձայներու 36,39%ով եւ իր վերընտրութիւնը կասկածելի չի թուիր: Նախկին նախագահը չորրորդ անգամ ըլլալով իր թեկնածութիւնը դրած էր:

***

Մայրաքաղաքէն դուրս ձախը շատ տկար արդիւնքներ ունեցաւ, Արլէթ Լակիյէ հազիւ 3%ի կը հասնէր: Ընդհանուր ձեւով, համայնավար կուսակցութիւնն ալ 5%– կ՚անցնէր:

***

Գանթոնալ ընտրութիւն չէր կատարուեր ամէն նահանգի մէջ: Ընդհանուր ձեւով կայուն պատկեր մը պարզած է: Գորէզի մէջ, Պէրնատէթ Շիրաք յաղթած է, նաեւ Նիքոլա Սարքոզի Նէօյիի մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԷՅԽ ԵԱՍԻՆ, Համասի հիմնադիրը, սպաննուած է Երկուշաբթի, Մարտ 22ի վաղ առաւօտեան, երբ մզկիթէն կ՚ելլէր Գազայի գօտիին մէջ: Անդամալոյծ եւ կոյր, չարժումին հոգեւոր հայրը, գըլխաւոր կազմակերպիչն էր ոճրափորձերուն, ըստ Իսրայէլի, եւ իսրայէլեան բանակին արձակած երեք հրթիռներուն զոհ գացած է, ինչպէս իրեն հետ ութ Պաղեստինցի եւս: Համասը կը պատրաստուի բուռն հակազդեցութիւններու եւ «երկրաշարժ» մը կը խոստանայ Իսրայէլի, ուր ոչ մէկ տուն պիտի խնայուի: Պաղեստինցի վարչապետն ալ յայտարարած է թէ դուռը բացուեցաւ քաոսին առջեւ: Արաֆաթ եռօրեայ ազգային սուգ հռչակած է:

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ Ամանորը նշուած է զանգուածային ցոյցերով որոնց մասնակցած են հարիւր հազարաւորներ, քրտական հոծ բնակչութեամբ վայրերու մէջ: Թըրքական բազմաթիւ քաղաքներ, սկսեալ Տիյարպէքիրէն, մինչեւ Պոլիս, նաեւ Փարիզ, Ուկրանիա, Շուէտ, Զուիցերիա, Ռումանիա, Հայաստան, Սուրիա, Իրան հրապարակները հաւաքուած ժողովուրդը դատապարտած է Գամըշլիի մէջ Քիւրտերու սպանութիւնը ու ազատութիւն պահանջած Ա. Էօճալանի:

ԹԱՅՎԱՆԻ նախագահը՝ Շէն-Շուի-Պիան, Մարտ 19ին, Թիրախը եղաւ մահափորձի մը, բայց կեանքը չէր վտանգուած եւ Շաբաթ օր իսկ, Մարտ 20ին, նախագահ վերընտրուեցաւ: Ցիշենք որ Ֆորմոզ, իր առաջին անունը, տրուեցաւ Փորթուկալցիներուն կողմէ 1853ին: Կղզին գրաւուած է Հոլանտացիներու կողմէ 1624ին, ապա՝ Չինացիներու՝ 1662ին: Ճափոնի տրուած է 1895ին եւ Չինաստանի վերադարձուած (ազգայնական) 1945-Չանկ-Քայ-Չէքի ազգայնական ուժերը հոն կ՚ապաստանին 1949ին: Բնակչութեան թիւն է 23 միլիոն: Նախագահական ընտրութիւնը երրորդն էր, հանրային քուէարկութեամբ, 16 միլիոն ընտրողներու կողմէ: :

ՀԵՐԱԹԻ մէջ (արեւմտեան Աֆղանիստան) 100 հոգի մեռած է Մարտ 21ին, կռիւներու ընթացքին, որոնք դէմ առ դէմ հանած են գաւառին հաւատարիմ զինուորեալները եւ աֆղան կանոնաւոր բանակի ուժերը: Կռիւները ծագած են կառավարիչին՝ Իսմայիլ Խանի տղուն սպանութենէն ետք:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական բաժնի պարագլուխը՝ Ռաուֆ Տէնքթաշ, յայտարարած է Մարտ 19ին, որ պիտի չմասնակցի Կիպրոսի վերամիացման բանակցութիւններուն, Զորեքշաբթի, Մարտ 24ին, Զուիցերիա: Արտայայտուած է իր հրաժարման մասին, եթէ Ապրիլ 20ին, Անանի ծրագիրը ընդունուի:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ նախկին թագուհին՝ Ժուլիանա մեռած է Մարտ 20ին, 94 տարեկանին: Գահէն հեռացած էր 1980ին եւ քաշուած կեանք մը կ՚ապրէր 1999էն ի վեր: 1937ին ամուսնացած էր գերման իշխանի մը՝ Պերնհարտի հետ եւ մայր էր չորս աղջիկներու:

ԱՆԳԱՐԱ լրջօրէն անհանգիստ է Հիւսիսային Իրաքի մէջ քրտական պետութեան մը նախանշաններէն: Մինչ քրտական երկու գլխաւոր կուսակցութիւնները ժողովրդավարականն ու Հայրենասէրներու միութիւնը մեծ թափով կը գործակցին, վերջերս քրտական դրամ ալ հրապարակ հանուած է «Քրտական պետութիւն» մակագրութեամբ: Թէեւ առոնք ըսուած է թէ յուշադրամներ են, բայց բաւական եղած են Անգարան գրգռելու:

ՀՌՈՄ – ՓԱՐԻԶ եւ Փարիզ – Հռոմ ճեպընթացները բախում ունեցած են Մարտ 19էն 20ի գիշերը Սթրեզա կայանին մօտ: 82 տարեկան Ֆրանսուհի մը մեռած է, կային նաեւ թեթեւ վիրաւորներ:

ԼԻՒՏՄԻԼԱ ՉԵՐԻՆԱ, պարուհի, բեմադիր, դերասանուհի մեռած է Փարիզի մէջ, Մարտ 21ին: Պարի ասպարէզը սկըսած էր Սերժ Լիֆարի հետ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 20/22)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Սլովաքիոյ մայրաքաղաք Պրաթիսլավայի մէջ մասնակցած է (Մարտ 19) Եւրոպական Միութեան «Դէպի աւելի ընդարձակ Եւրոպա» խորհրդաժողովին եւ ելոյթ ունեցած: Նոյն ժողովին ունեցած ելոյթին Ազրպէյճանի նախագահը բաւական լայն ձեւով անդրադարձած է Ղարաբաղի խնդրին. կրկնելով իր երկրին տարածքային ամբողջականութիւնը վերահաստատելու վճռականութիւնը, քննադատած է Հայերուն ինքնորոշման պահանջը, ըսելով որ անոնք ունին իրենց երկիրը, պետութիւնը եւ անիմաստ կը նկատէ որ իրենց ապրած բոլոր վայրերուն մէջ խօսին ինքնավարութիւն հաստատելու մասին:

Անոր ելոյթին մասին լրատուներու ներկայացուցիչներուն հարցումներուն պատասխանելով Վ. Օսկանեան ըսած է թէ Ի. Ալիեւ ամբողջովին անհիմն պընդումներ առաջ քշած է, ծիծաղելի ըլլալու գնով:

***

ՖՐԱՆՍԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՆ ՆՇՈՒՄ

Հայաստանի Ֆրանսական Համալսարանին մէջ, Մարտ 20ին նշուած է Ֆըրանսախօսութեան միջազգային օրը: Ֆըրանսայի դեսպան Հ. Գիւմի մասնակցած է նշումներուն, ըսելով թէ ֆրանսերէնը Հայաստանի մէջ զարգանալու լայն հեռանկարներ ունի: Նոյն օրը բացումը կատարուած է «Հայկական ալիանս ֆրանսէզ» երիտասարդական ակումբին որուն նպատակն է երիտասարդ ֆրանսախօսները համախմբել:

ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ Պ. ՍԵՒԱՆԻ ՀԱՍՑԷԻՆ

«Ուաշինկթըն Թայմզ», «Տէյլի Թելէկրաֆ» օրաթերթերը գրած են թէ ՄԱԿ-ի դիւանագիտական կազմէն Պենոն Սեւան որ անցեալին Իրաքի կիրարկուած «Քարիւղ պարէնի փոխարէն» ծրագրին տընօրէնն էր, 67 միլիոն տոլար կաշառք ըստացած է Ս. Հիւսէյնէն: ՄԱԿ-ի քննիչները պնդումներուն վրայ հետաքննութեան ձեռնարկած են: Յիշեալ ծրագիրը սկսած էր կիրարկուիլ 1997ին եւ շարունակուած էր մինչեւ անցեալ տարի. անով Իրաքի կ՚արտօնուէր քարիւղ վաճառել, հասոյթով միայն մթերք, դեղ եւ կարգ մը այլ կենսական ապրանքներ գընելու պայմանով:

Վերջերս իրաքեան մամուլը հրապարակած է 270 անուններով ցանկ մը որոնք կ՚ամբաստանուին որոշ ծառայութիւններու փոխարէն Ս. Հիւսէյնէն կաշառք ստացած ըլլալով: Այդ ցանկին մէջ կան 46 երկիրներու դիւանագէտներ, կառավարութիւններու, խորհրդարաններու անդամներ, լրագրողներ: Այդ ցանկին մէջ տրուած է նաեւ հայ դիւանագէտին անունը:

ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղար Ք. Անան չէ մեկնաբանած լուրը, ըսելով որ բացուած ներքին հետաքննութիւնը տակաւին եզրակացութեան չէ յանգած:

Լրատու աղբիւրները տեղեկացուցած են թէ Պ. Սեւան ներկայիս արձակուրդի մէջ է եւ առայժմ ՄԱԿ-ի մէկ բանբերին միջոցով հերքած է ամբաստանութիւնը:

***

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ Թ. ՄԱՆԱՍԷՐԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Տեղեկացուցած էինք թէ Հայաստանի երեսփոխան Թաթուլ Մանասէրեան ընտանեկան հարցի մը դրդապատճառով հսկողութեան տակ առնուած, յետոյ բանտարկուած էր ԱՄՆ-ու մէջ: Հայաստանի կառավարութեան կողմէ վարձըւած փաստաբան մը զբաղած է իր պարագայով, Երեւանի Ուաշինկթընի դեսպանատան խնդրանքով ալ երեսփոխանը բժշկական քննութեան ենթարկուած է:

Ան ձերբակալուած էր Յունուար 15ին եւ փոխադրուած Վիրճինիա նահանգի մէկ բանտը: Ամբաստանուած էր զանազան պարագաներով որոնք հիմ ունեցած են ընտանեկան խնդիրներ. կինը ու զաւակը կ՚ապրէին ԱՄՆ եւ ըսուած էր թէ հարցը գլխաւորաբար կապ ունէր զաւկին կեցութեան հետ: Իր բանտարկութեան օրերուն Հայաստանի Գալիֆորնիոյ հիւպատոսն ու հիւպատոսարանի անձնակազմը այցելած էին իրեն, ան Վիրճինիայէն հոն տարուած ըլլալով, քանի որ ամբաստանութիւնը ներկայացուած էր այդ նահանգի մէկ դատարանին:

Ներկայիս Թ. Մանասէրեան ազատ արձակուած է բանտէն, դատարանին Մարտ 12ի որոշումով:

ԽԱԹՈՒՆ-ՍԱՊԻՀԱՅԻ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀ ԿԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադիր Ք. Աթաթիւրքի որդեգիր զաւկին Սապիհա Կէօքչէնի հայկական ծագումի հարցին հրապարակումը հասցուած է ամէնէն թաւալ ծայրեր քրքրելու փուլին: Այս առումով մեծ է դերը «Հիւրրիէթ» օրաթերթին որ Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթէն արտատպելով, խնդիրը հասցուց միլիոնաւոր մարդոց: Մինչդեռ, ինչպէս կը գրեն նոյն թերթը մեղադրողներ, Ս. Կէօքչէնի հայ ըլլալուն պնդումը միայն հայկական շաբաթաթերթին էջերուն մէջ, հասած կ'ըլլար առաւելագոյնս մի քանի հազար հոգիի: Այդքանն ալ չէր կրնար աւելորդաւոր նման ցնցող հետեւանքներ ունենալ:

Նիւթը, ճիշդ է որ առաջին օրերուն մեծ տեղ գրաւեց Թուրք մամուլին մէջ. բայց այսօր լռութեան մէջ թաղուած ըլլալու տպաւորութիւնը կը գործէ: Հակառակն այդ կարգի հրապարակումով մը ամենատարածուած թերթերուն մէջ կը ցուցնէր իր էջերուն մէջ: Այսուհանդերձ, Աթաթիւրքի նման ամենակարող դէմքի մը հոգեկական աշխարհին պատկանող օրինակ մը մամուլին մէջ անհամեմատ քննարկուեցաւ:

Այս առումով շատ ուշագրաւ գրութիւն մը ստորագրած է Ռէճէփ Մարաշլը, «Բիւրսխանահ պատմութեան եւ ժողովրդավարութեան Ֆորում»ի կայքէջին վրայ (Մարտ 10): Գրութիւնը խորագրուած է «Մարտ 8ի ակերով Ս. Կէօքչէնի պատահական եւ ցեղասպանութեան զոհ կիներու եւ երախաներու ողբերգութիւնը»:

Թարգմանաբար կու տանք այդ գրութիւնը, յապաւելով միայն այն մասերը որոնք արդէն տեղ գտած են նիւթին մասին մեր հրապարակումներուն մէջ:

"...«Ս. Կէօքչէնի մասին բարեկամներէն մէկն ալ հայ պատմաբան Բարս Թուղլաճըն էր: Երբ տեսնուեցանք իրեն հետ, ըսաւ. «ճիշդ է, Սապիհա ինքն ալ գիտէր թէ Հայ էր»: Թուղլաճը ըսաւ նաեւ թէ հակազդեցութիւններու պատճառով ան չէր ուզեր իր ծագումին բացայայտումը եւ ինք անոր խոստացած ըլլալով, գիտցածները ամբողջութեամբ չի կրնար յայտնել: Ըստ Թուղլաճըի, Ս. Կէօքչէնի քրոջ զաւակը ըլլալու պնդումով հրապարակ եկած Հոփսիմէ Սեպիլճեանի պատմածը ճիշդ չէ. Կէօքչէնի ընտանիքը պուրսացի է: Սապիհա պուրսացի հայ ընտանիքի զաւակ ըլլալով ծնած է 1913-ին, նոյն քաղաքին մէջ: 1915ի տարագրութեան ընտանիքը Պուրսայէն մեկնելու պարտադրուած ըլլալով, երկու տարեկան Սապիհան որբանոց մը կը ձգէ, այն մտածումով որ երախան չի տոկար: Աթաթիւրք 1922ին Պուրսա կ'երթայ, ճառը արտասանելէ ետք որբանոց կ'այցելէ. հոն ուշադրութիւնը կը գրաւէ 9 տարեկան Սապիհան որ շատ սիրունիկ եւ խելացի է: Ուղղակի Անգարա կը տանի եւ կ'որդեգրէ: Բ. Թուղլաճը ըսաւ թէ Հաֆըզ Մուսթաֆա Իզզէթ որ պաշտօնական արձանագրութիւններու մէջ որպէս Ս. Կէօքչէնի հայրը նշուած է, չի գիտեր թէ ո՛վ է եւ թէ այդ նշումը ճիշդ չէ:

ՀԱՅԵՐԷՆ ՉԷՐ ԳԻՏԵՐ

Ըստ Թուղլաճըի. Ս. Կէօքչէն իր մայրն ու հայրը չէր յիշեր: Երբ Անգարա կ'ապրէր որպէս Աթաթիւրքի հոգեզաւակը, Պէյրութի ազգականներուն զինք գտնելով կը տեղեկանայ թէ Հայ է: Ան Թուղլաճըի ըսած է թէ Պէյրութ գացած ու տեսակցած է ազգականներուն հետ: Թուղլաճը կը հերքէ Սապիհայի հայերէն գիտնալու եւ իրեն հայերէն նամակներ գրած ըլլալու պնդումները: "Հայերէն չէր գիտեր: Անգամ մը, չեմ գիտեր ինչպէս սորվեր էր, եկաւ ու հայերէն «քեզ կը սիրեմ» ըսաւ ինծի: Երբ 2–3 տարեկանին որբանոց ձգուեր էր, ոչ հայերէն գիտէր, ոչ ալ թրքերէն"»:

...

ՈՐ'ՒՐ ՄՆԱՑ «ՎԵՀԱՆՁՆՈՒԹԻՒՆ»Ը

Ռ. Մարաշլը կ'ընդգծէ մօտեցում մը որ յայտնի դարձաւ Սապիհայի Աթաթիւրքի հոգեզաւակը ըլլալուն մատնանշումով. կը շեշտէ թէ վեհանձնութեան յատկանիշ մը վերագրուեցաւ անոր. մէջբերումներ կ'ընէ Թուրք մամուլէն ուր զանազան գրողներ 1915ի մը պատահած հողերուն վրայ Թուրք ղեկավարի մը հայ որբուկ մը որդեգրելը մեծագոյն առաքինութիւն կը նկատեն: Այդ արարքին մէջ կը տեսնեն Աթաթիւրքի «մարդասէր», «բարեսէր» անձնաւորութեան ստորոգելիները:

Այս կարգի մեկնաբանութիւններու մասին Ռ. Մարաշլը կը գրէ.

«Այս մեկնաբանութիւնները փաստ են թէ քէմալականութիւնը Թուրքիոյ մէջ ձախակողմեաններու եւ ժողովրդավարներու վրայ ի՛նչ աւերիչ ազդեցութիւն ունեցած է: Մինչդեռ հարցը ճիշդ այս կէտին, այսինքն՝ քէմալականութեան 1915ի ցեղասպանութեան, ցեղային բնաջնջումի, գրաւումի, ձուլումի, գաղթաւորութեան քաղաքականութիւններու հետեւանքով իշխանութեան եկած ըլլալուն, կոտորակուած լեզուներու, մշակոյթի ու մարդկային արժէքներու փլատակներուն վրայ բռնի կերպով շինծու "Թրքական ինքնութեան" մը կառուցումին առընչուած է: Եւ որքա՛ն ողբերգական է որ այս հոլովոյթին գլխաւոր պատասխանատուն՝ Աթաթիւրք, բոլորովին հակասական ձեւով, մեր "ժողովրդավարներ"ուն կողմէ կը մեծարուի:

Ս. Կէօքչէնի խնդիրը իրականութեան մէջ 1915ի ցեղասպանութեամբ որբ ձգուած հազարաւոր հայ կամ ասորի անչափահասներուն առընչուած օրինակ մըն է. ցոյց կու տայ թէ անոնք ինչպէ՛ս "Թրքացուած, մահմետականացուած", իրենց ազգին, մշակութային արմատներուն օտարացուած, նոյնիսկ թշնամացուած են անոնց ու այդ առումով ցեղասպանութիւնը շարունակուած է մշակութային-հոգեբանական բնոյթով:

1915ի զոհ կիներու եւ երախաներու ողբերգութիւնը բանավիճելի հարց մըն է, ունենալով ընկերային շատ աւելի մեծ տարողութիւն, քան ինչ որ կը կարծուի: Ան հիմնական աղբիւրներէն մէկն է Թուրքիոյ ընկերութեան մօտ դիտարկելու հոգեբանական ախտին:

Յատուկ ուշադրութիւն կը պահանջէ երախաներու "զոհ"ի հանգամանքը: 3-5 տարեկան անպաշտպան անմեղ երախայ մը որ կը խլուի իր ընտանիքէն, ի՞նչպէս կրնայ ընդդիմանալ այս բոլոր պատահարներուն:

Պէտք է երախտապա՞րտ ըլլանք դահիճներուն, որովհետեւ մինչ այդ երախաներուն ամբողջ ընտանիքը բնաջնջուած, կամ աքսորուած է, իրենց կեանքը փրկուած է: Ինչո՞ւ. հարկ է հպարտօրէն ողջունել այն արարքը որով անոնց մատղաշ մարմիններուն վրայ, որպէս շարունակութիւնը իրենց ընտանիքներուն ցեղային ու կրօնական բնաջնջումին, նոր ինքնութիւն մը կառուցուած է:

«ՑԵՂԱՅԻՆ ԲՌՆԱԲԱՐՈՒՄ»Ը 1915Ի ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԷԿ ԱՅԼ ՅԱՏԿԱՆԻՇՆ ԷՐ

Ցեղասպանութիւններով ի յայտ կու գայ այն հասարակ յայտարարը որ կայ կիներու եւ ազգերու կեղեքումին, բռնութեան ենթարկումին միջեւ:

1915ի տարագրութեան եւ ցեղասպանութեան ընթացքին կիներն ու երախաները չփրկուեցան, այլ ճիշդ թալանուած ստացուածքներու նման բռնագրաւուեցան: Երիտասարդ կիներն ու աղջիկները որպէս հարճ կամ աղախին պահուեցան, ասոր անոր բաժին հանուեցան, պարտադրուեցան կրօնափոխ ըլլալու եւ մահմետականներու կին դարձան: Իսկ որբ երախաներ որպէս աղախին մահմետական ընտանիքներու տրուեցան. այս մէկը կարելի է նկատել նաեւ գերեվարութեան ձեւ մը:

Օսմանեան շատ մը շրջաբերականներ կան որոնք կոչուած են կանոնակարգելու տարագրութեան ընթացքին երախաներն ու կիները պատերազմական աւար նկատելով իւրացնելու արարքը:

1915 Յունիս 22ի գաղտնագիրը կ'ըսէ. "...Տեղահանուած հայ ընտանիքներէն անոք մնացած մինչեւ 20 տարեկան աղջիկներն ու մինչեւ 10 տարեկան մանչերը դէպի հարաւ չղրկել ու տալ որպէս որդեգիր"(1):

Տէր Զօրի գաւառապետին ղրկուած Յունիս 23 Թուակիր, Թիւ 21 գաղտնագիրը.

"...Հայ ժողովուրդը պատսպարելու ընթացքին նոյն շրջանի բնակչութիւնը տարբեր տեղեր բնակեցնել ու այդ վայրերուն մէջ հայկական վարժարաններու բացումին առիթ չտալով երախաները պարտադրել պետական վարժարաններ յաճախելու. ուշադիր ըլլալ որ հիմնելի գիւղերը իրամէ հինգ ժամ հեռաւորութեան վրայ գտնուին ու ինքնապաշտպանութեան ձեռնտու բարձր դիրքեր չունենան"(2):

Ռ. Մարաշլը ուշադրութեան կը յանձնէ որ ոչ ոք կը հպարտանայ ուժաթափ ծերուկ հայ այր մարդու մը «փրկութեամբ», կամ հայ երիտասարդի մը իր լեզուով ու մշակոյթով դաստիարակումով: Փրկուածները, կ'ըսէ, ընդհանրապէս երիտասարդուհիներ են. անոնք նախ եւ առաջ սպասուհի են, կ'իսլամացուին, ըստ ընտանիքին կը Թրքացուին, կամ կը քրտացուին: Իսկ վերջաւորութեան ընտանիքի պետին կիներէն մէկը կը դառնան:

Ցեղասպանութիւնը վարողները իսկական փրկութեան պարագաներու արգելք ըլլալու համար խիստ միջոցներու դիմած են: Աքսորեալ Հայերու որեւէ ձեւով օգնող մահմետական մըն ալ մահապատիժի կը դատապարտուէր: Գ. բանակի հրամանատարութեան մէկ շրջաբերականը կ'ըսէր.

«Հայ մը պաշտպանող մահմետական մը կախաղան հանել, տունը հրկիզել, եթէ պետական պաշտօնեայ է, վտարել ու պատերազմական ատեան ուղարկել, եթէ զինուորական է ջնջել զինուորական աստիճանը ու պատերազմական ատեան ուղարկել» (3):

Նոյնիսկ երբ ոմանք Հայուհիներու բռնաբարումը, կրօնափոխութեան պարտադրուիլն ու մահմետականի մը կին ըլլալը վէրքերու դարման կը նկատեն, ցեղապաշտներուն համար կատարուածը կրօնական ու ցեղային բռնաբարում մըն էր. այլ խօսքով՝ Հայերու այլասերումը, կեանքին փրկութեան փոխարէն ըստորկացումը:

Տարիներ ետք, Թուրք ֆաշիստներու լօզունգներուն ակնարկն ալ նոյն իմաստը ունէր.

«Հայերը ապօրինի զաւակներ (փիճ) են, այդպէս պիտի մնան» (4):

Ինչպէս երկիրներու գրաւումին, նոյնպէս ցեղասպանութիւններու ընթացքին կիներու բռնաբարումը գերիշխանութեան առնական մէկ արտայայտութիւնը կը նկատուի: Սակայն ցեղային տեսանկիւնէն ատիկա նաեւ ցեղը պղծելու, եղծելու, ազգային ինքնութիւնը սպաննելու իմաստը կը կրէ: Ցեղապաշտները ազգային յատկանիշը ընդհանուր առմամբ արեան ու ցեղին մէջ տեսնելով, բռնաբարումը կիները անպատուելու միջոց նկատելէ զատ, այն համոզումը ունին, որ այդ արարքէն ծնելիք երախաներով ազգը միանգամընդմիշտ վարկաբեկուած, եղծուած կ'ըլլայ:

Թարգմանեց՝ Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) Ներքին նախարարութիւն - թղթածրար 54·982/16:

(2) Ներքին նախարարութիւն - թղթածրար 54·895/19:

(3) Թ. Աքչամ, «Թուրք ազգային ինքնութիւնն ու հայկական հարցը», 1992, Պոլիս, էջ 194:

(4) «Ադրբէջան, թրքութեան դա՞տ մը. թէ ազգի մը ինքնորոշման իրաւունքը», Ընկերաբանութեան պրակներու շարքը, թիւ 1, 1990, Պոլիս:

ԱՆՆԱԽԱԴԷՊ

«ՍՓԻՒՌՔԻ ՍԵՆԵԿԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ»Ի ՆԱԽԱՌԱՋԻՆ ԵԼՈՅԹԸ

Բժիշկ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

«Երաժիշտներ տարբեր հորիզոններէ, դասական, ազգային նուագարաններու համոյթներ եւ երգիչներ կը հաւաքուին հայկական երաժշտութեան շուրջ»:

Այս խորհրդածութիւնը կը վերաբերի տասնեակ մը տարիներէ ի վեր յամառ աշխատող երիտասարդ երաժշտասէր «Ժափէլ» միութեան հիմնադիր Փաթրիք Փափազեանի, որուն բարի նպատակն է մղիչ ուժը դառնալ հայ երաժիշտներու եւ հայկական երաժշտական մշակոյթին տարածման Եւրոպայի մէջ:

Վերջերս ընկերակցութեան միացաւ երաժիշտ Քրիսթիան Էրպսլէօհ-Փափազեան, դաշնակի դասատու Մես քաղաքի երաժշտանոցի, արժանացած աշխարհածանօթ դաշնակահար Ծիֆրայի յատուկ հոգատարութեան եւ գնահատանքին:

«Հայկական նուագախումբ մը չունինք Սփիւռքի մէջ» կ'ըսէ Քրիսթիան _ ըստ իս գոյութիւն ունի(՞) Լոս-Անճըլըս, Վաչէ Պարսումեանի «Լարք» երաժշտական դպրոցին յարակից: «Հայկական երաժշտութիւնը քիչ մեկնաբանուած է եւ մենք ներկայացնելիք նուագացանկ մը ունինք: Մեր նպատակն է միայնուն կառոյցով քանհինգ հայ երաժիշտներէ բաղկացած սենեկային նուագախումբ մը կազմել, քաջալերել մենակատարներ, երաժշտահաններ եւ զանոնք ներկայացընել համերգներով երաժշտասէր հասարակութեան, նաեւ ազգային ժառանգութենէն ներշնչուող նորաստեղծ յօրինումները, դասական խաղացանկէն եւ հայկական ժողովրդական նուագարաններու համերգներ»:

Փարիզի 15րդ թաղամասի երաժշտանոցի Ֆրէտէրիք Շոփէն երաժշտասրահը լեցուն էր կարգ ու կանոնը յարգող երաժշտասէր հասարակութեամբ մը, որ ականատես եղաւ գնահատելի արագութեամբ իրարու յաջորդող ելոյթներու շարքին, յիսունմէկ անդամներէ բաղկացած համանուագախումբը, այս անգամ ո՛չ սենեկային նուագախումբ, որուն բոլոր երաժիշտները, հայ եւ ոչ հայ, անխտիր կը մասնակցէին, աննախընթաց ոգեւորութեամբ եւ ՍԻՐԱՅՕԺԱՐ եկած Ֆրանսայի բոլոր անկիւններէն:

Խօժէնի Ալէքսեանի «Լ'Էքրանժ պալլատ»ի առաջին ունկնդրութեամբ սկսաւ համերգը. որպէսզի ծանօթացուի եւ քաջալերուի արդիական երաժշտութիւնը:

Երեք մասերով համանուագ մըն էր, որուն երաժշտական ստեղծագործութեան առաջին եւ երրորդ մասերը աշխոյժ եւ կտրուկ երաժշտական հիւսուածքներ էին: Իսկ երկրորդ շարժումը, գրեթէ քնարերգական, յաջողութեամբ ի յայտ եկաւ նուագախումբի մենակատարներու նուագակցութեան եւ մանաւանդ ղեկավար Մաթիլտ Վիթթուի գիտաշուեստական մակարդակին շնորհիւ:

Արդարեւ, այս վերջինը հոյակապ ա-

խատանք մը տարած էր համանուագախումբի պատրաստութեան, իր ճշգրիտ եւ գնահատելի արհեստավարժութեան ներդրումով:

Դասական նուագացանկի պարտականութիւնը ստանձնած էր երիտասարդ նըւագավար Տավիտ Տուսօ, Լիոնի Օփերայի նուագախումբի գլխաւոր օգնական ղեկավարը, որ նոյնպէս նկատելի աշխատանք տարած էր նուագախումբի կազմութեան համար:

Ան ղեկավարեց Արամ Խաչատրեանի դաշնակի մրցանուագին – քոնչէրթոյին – եւ երրորդ մասը:

Մենակատարն էր երիտասարդ դաշնակահար Գրիգոր Ասմարեան:

Ասմարեան առանձին ամբողջ նուագախումբին դէմ յանդիման, յաջող մարտանուագ մը տարաւ դաշնակահարի իր խաղարկութեամբ ուժգնութեամբ, առանց սայթաքումի դէպի բռնութիւն: Իր երաժշտական գործիքը մեղեդիի քաղցրութեամբ ի յայտ կը բերէր այս երկրորդ դանդաղ մասով, հայկական մասնայատուկ նկարագիր ունեցող երաժըշտութիւնը, իր վայելչագեղ մեկնաբանութեան, մեծ վարպետութեամբ:

Ընդհանրապէս Երեւան այցելութիւններուս կեդրոնաձիգ նպատակը եղած է բժշկական մարզը, սակայն կար անոր կողքին ինծի համար տեսակ մը ուխտավայր. Երեւանի Կոնդի բարձունքի Տէմիրճեան փողոցի երաժշտահաններու չէնքերը...

Հոս կ'ապրէին արուեստագէտներ, Երւանդ Քոչար, Խտ. Միրզոյեան, Ալ. Յարութիւնեան, մինչեւ Առնօ Բաբաջանեան:

Կը բնակէր նաեւ ընտանիքին եւ կողակիցին՝ պարուհի Սոնայի հետ, ազնուասիրտ, համեստութիւնը մարմնացընող հայ ինքնատիպ հրաշալի երկերու բանաստեղծ-երաժիշտը, որմէ ամէն անգամ ուրախութեամբ կը ստանայի իր ձեռքով նօթագրուած մեր ազգային մըտածելակերպը արտայայտող երաժիշտին վերջին ստեղծագործութիւններուն պատճէնները...

Ան անկրկնելի Խաչատուր Աւետիսեանն էր:

Այս երեկոյ, Ֆրէտէրիք Շոփէն երաժըշտասրահը եկած էինք ըմբոշխնելու անոր ստեղծագործ երեւակայութեան գլուխ-գործոց «Եղեռնի զոհերու յիշատակին» նուիրուած Օրաթորիօն, բաղկացած եօթը մասերէ, որոնցմէ այս համերգին միմիայն երկու մասերը ներկայացուեցան եւ որուն ստեղծագործական բնագիրը գրուած է հայկական ազգային նուագարաններու, մենակատարներու եւ երգչախումբի համար:

Առաջինն մասը՝ «Տաղերգութիւն», տըխուր բնոյթով երաժշտութիւն մը, խոր քախիծի սարսուռով մը պատեց բոլորս:

Կը սուզուիմ կրկին երկու տասնեակ տարիներու անմոռաց յիշատակներու մէջ ու կը տեսնեմ մեծ երաժիշտը իր տանը մէջ, լայնաբաց պատուհանին առջեւ նստած, զարմացած լուսաւոր դէմքը, անոյշ ժպիտը, ամպամած ու խոնաւ աչքերը... Ան ուշադիր հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէր առաջին անգամ ըլլալով դասական նուագախումբի մասնակցութեամբ իմ ձայնագրած «Իմ եղէգ» եւ «Կռունկները» անոր երաժշտական ստեղծագործութիւնները:

Հիմնուելով Թաթուլ Ալթունեանի դիւրամատչելի երգչախմբային մշակումներու վրայ եւ պահելով երգչախումբի բաժինը, համանուագախումբի համար երաժշտագրութիւն մը պատրաստած ու ղեկավարած էի, աւելցնելով միմիայն տհոլն ու դափը, իբր հայկական ժողովրդական նուագարաններ:

Ներկայ եղայ նոյն գաղափարով ներշնչուած համակրելի երաժիշտ Քրիստին Էրպոլէօհ-Փափազեանի Խաչատուր Աւետիսեանի Օրաթորիոյին, այս հարուստ ու հրաշալի գործին պատշաճեցուցած գործիքաւորումին ու մշակումին արհեստավարժ բարձր որակով, դասական նուագախումբի համար, վեց երգիչ-երգչուհիներով եւ երկու ժողովրդական նուագարաններ նուագող երաժիշտներով:

Մենակատար՝ վիրահայ նոր երանգներով սոփրանօ Աննա Կասեանը լսելով, հաճելի տպաւորութիւն մը ունեցայ, հիւթեղ իր մեղմ ու ճկուն ձայնային մելամաղձութիւնը եւ սրտի խորը թափանցող մեկնաբանութիւնը «Օրօրոցային» հատուածի ընթացքին, յուզելով ներկաներու մեծամասնութիւնը:

Արհեստավարժ վեց երգիչներէ կազմըւած փոքր երգչախումբը՝ միաձոյլ ու միասնական հնչողութեամբ, ի բաց առեալ թէնորի թեթեւօրէն ցայտուն ձայնը, լաւագոյնս փոխանցեցին մեզի նուիրական զգացումներով՝ տխրութիւն եւ մորմոք:

Ղեկավարն էր Ք. Էրպոլէօհ-Փափազեան:

Շնորհաւորելի են Ժ.-Փ. Ներկարարեանի աննկուն ջանքով աւելի քան երեք տասնեակ տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունեցող ազգային նուագարաններու Փարիզի համոյթը, երախտաւոր երաժիշտ Աւետիս Մեսումենցի ջանքերով եւ այս պարագային շնորհաւորելի են քանոնահար Այտա Ներկարարեան եւ հիանալի արուեստագէտ Ֆիլիփ Շահպազեան (դուդուկ, շվի եւլն.), որոնք բարձր կը պահեն ջահը հայկական ինքնատիպ երաժըշտութեան:

Մաղթելի է որ այս նուագախումբը տեւէ եւ զարգանայ: Ան արժանի է մեր ամբողջական զօրակցութեան:

Համերգին աւարտին, սրահէն հեռացայ ինչպէս շատեր, լիացած եւ հոգեփոխուած:

Բ.Լ.Մ.

ԴՈՂՈՒԹԷ ԴՈՂՈՒԹ

ՏԻԹՐՈՅԹԻ մէջ, Փետր. 24ին, իր մահկանացուն կնքած է ամերիկահայ կրթական մշակ ու ՌԱԿ-ի եւ ԹՄՄ-եան տարիներու անդամ՝ Արմէն Յովհաննէսեան: Ծնած էր Ուտըր 1916ին, Խարբերդէն եկած ընտանիքի մը ծոցը, Եղեռնէն առաջ: Երիտասարդ տարիքէն անդամակցած է ՌԱԿ-ի երիտասարդաց շարքերուն, որ այդ շրջանին կը կոչուէր «Երեւան ակումբ», մինչեւ 1935: Նուիրուած է ուսուցչական ասպարէզին եւ նշանակուած Ռօյըլ Օք երկրորդական վարժարանի տընօրէն: Հեղինակը եղած է «Հայկական Կիլիկիան եւ խաչակիրները» հատորին, հրատարակուած 1958ին: Կարեւոր պաշտօններ վարած է Տիթրոյթի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցւոյ ծուխէն ներս եւ նախաձեռնողներէն է ՀԲԸՄ Ալեք եւ Մարի Մանուկեան վարժարանին, որու հոգաբարձութեան ատենապետութիւնը ստանձնած է երկար տարիներ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Փետր 27ին, Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

***

ՍԱՄԱԹԻՈՅ եկեղեցւոյ Աճառեան սըրահին մէջ, Մարտ 8ին, մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է հայ լեզուի ու գրականութեան ուսուցիչ՝ Փաւքալ Թէօրէնլիի ի պատիւ: Մեծարեալը եղած է Մխիթարեան եւ Սահակեան լիսէներու հայ լեզուի ու գրականութեան ուսուցիչ եւ երեկոյթը զուգադիպած է նաեւ իր ծննդեան տարեդարձին: Առաջին խօսք առնողը եղած է ուսուցիչ եւ բանաստեղծ՝ Վարդ Շիկահեր, որ փառաբանած է հայ լեզուի անխոնջ ուսուցիչը: Նոյն ձեւով արտայայտուած է իր պաշտօնակիցը՝ Մարմարայի փոխ խմբագրապետ՝ Մաքրուհի Պ. Յակոբեան, որ գնահատած է նաեւ սամաթիացիներու յատկանշական այն գիծը՝ որ է երախտագիտական տուրք վճարել իրենց մեծամեծներուն: Ցուցադրուած է Պէլինտա Մխճօղլուի կողմէ համակարգիչի դրութեամբ պատրաստըւած ժապաւէն մը, որու վրայ տողանցած են մեծարեալին կեանքէն զանազան դըրւագներ: Արտայայտուած են նաեւ Սահակեանի երկու տնօրէնուհիներ՝ Թալին Մաթոսօղլու եւ Սիւզան Ասըք, ապա, այսօր ծանօթ բժիշկ-վիրաբոյժ տոքթ. Արէտ Զէրչի Խօզեան, որ սրտի իր տուրքը տուած է իր ուսուցչին: Ողջոյնի իր խօսքն ալ բերած է տոքթ. Իգնա Սարըասլան: Ան գրական եւ պատմական տեղեկութիւններ տուած է Սահակեան-Նունեանէն եւ Թաղամասին մէջ ապրըւած հայկական կեանքը տարած է մինչեւ 500 տարուան անցեալի մը: Խօսք առած է նաեւ Մարմարայի Թրքերէն բաժնի աշխատակից՝ Ալէն Կարապետեան: Զարեհ Խրախունի, որ չէր կրցած ներկայ ըլլալ, ուղերձ մը ղրկած է զոր կարդացած է Մաքրուհի Պ. Յակոբեան: Գեղարուեստական բաժին մը գործադրուած է արտասանութիւններով եւ երգով, որմէ ետք, վերջին խօսքը եղած է Ռոպէր Հատտէճեան: Ան շեշտը դրած է Հայոց լեզուին եւ մշակոյթին վրայ, որ ամբողջ անցեալ մը կը բերէր մինչեւ մեր օրերը: Հուսկ, բեմ հրաւիրուած է մեծարեալը իր շնորհակալութեան խօսքը արտասանելու համար: Թաղային Խորհուրդի եւ Սանուց Միութեան կողմէ գիրքի ձեւով յղացուած յուշանուէր մը յանձնուած է Փաւքալ Թէօրէնլիի:

ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ «ԵԻՐՈՊԱՑԻ» ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ

Պատահարը արձանագրուած է Պոլսոյ ասիական ափի մէկ արուարձանին մէջ, լուրը տրուած՝ Թուրք մամուլին կողմէ: Ուկրանուհի մը, Օլէնան, որ ամուսնացած է Թուրքի մը հետ ու հոն հաստատուած, ազատ ժամանակը արժեւորելու նըպատակով կ'արձանագրուի մարզական կեդրոն մը որ միայն կիներ կ'ընդունի:

Առաջին օրը միջոց մը մարմնամարզով զբաղելէ ետք երբ կը պատրաստուի լոգանք առնել, շուրջինները կը նշմարեն անոր վիզէն կախուած խաչը ու փսփսալով կը հեռանան իրմէ: Յետոյ մէկը «մեղայ, մեղայ» ըսելով կու գայ իր մօտը դրուած անձեռոցները առնելու. Օլէնա կը հարցնէ անոր թէ ի՞նչ է պատճառը իրենց տարօրինակ կեցուածքին: Թրքուհին կը պատասխանէ. «Դուն քրիստոնեայ ես, մեզի համար այլ մարդէ մը տարբերութիւն չունիս: Ի՞նչպէս եղաւ որ քեզ հոս անդամագրեցին»:

Բուն ցնցումը Ուկրանուհին կ'ապրի ելքին, երբ լաչակաւոր պաշտօնեան իրեն կը յայտնէ թէ իր դիմումը քննարկուած ու մերժուած է կեդրոնին տնօրէնութեան կողմէ: «Ներող եղէք» կ'ըսէ, աւելցնելով որ անգամ մըն ալ պէտք չէ հոն երթայ: Կը վերադարձնէ կանխիկ տրուած անդամավճարն ալ: Շշմած Օլէնային կու տայ յաւելեալ բացատրութիւն մը. «Դուք քրիստոնեայ էք եղեր: Այս առումով ծայր աստիճան դիւրազգած յաճախորդներ ունինք որոնք չեն ուզեր ոչ մահմետական կնոջ մը հետ նոյն տեղը գտնուիլ»...

«Հիւրրիյէթ»ի (Մարտ 17) այս մասին լրատուութեան ընկերացած են հեղինակաւոր անձնաւորութիւններու կարծիքները: Անոնք անտեղի, ժամանակավրէպ կը նկատեն լաչակաւոր մոլեռանդներուն ընթացքը, շեշտելով որ Գուրանի մէջ նըման բան տեղ չունի: Երկրին կրօնից նախկին տեսուչը աւելցուցած է թէ հոն մահմետական այրերու քրիստոնեայ կիներու հետ ամուսնութիւնն իսկ արտօնւած է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

2

Շշուկներ, շշուկներ Ճերմակեան վարդապետին շուրջը: Համբաւաւոր մարդ էր: Իր համբաւը երկու թեւ ունէր: Մէկ թեւը ճերմակ էր իր մականունին պէս իբր քաջ քարոզիչ: Միւս թեւը սեւ: Սեւ չէր, բայց սեւցուցած էին: Հակառակորդներ, նախանձորդներ, բամբասողներ, վատ հոգիներ, արժանի դժոխոյ կրակներուն: Շատ դէշ բաներ կը խօսէին իր գիշերներուն համար:

Ճերմակեան վարդապետ կ'արհամարհէր այդ բոլոր ըսի ըսաները: Եւ սակայն վարդապետն փոխադրուելու խնդիրը պաշտօնապէս իր դէմ հանած էր եկեղեցական թէ աշխարհական, բազմաթիւ դէմքեր: Անոնք կ'ըսէին. «Հաւնոց մանել կ'ուզէ աքլորը»: Ճերմակեան սկսաւ կասկածիլ: Շատեր իրմէ վրէժ կ'ուզէին լուծել: Աշխարհականներուն փորին ցաւը գիտէր, գիտէր նաեւ անոնց ճակտին գիրը: Ան անցած էր շատերու հաւնոցներէն: Քանի մը շաբաթ, կամ քանի մը ամիս հաւ մը թագուհիի կը վերածուէր վարդապետին կողմէ ու հաւը կ'օգտուէր նիւթապէս: Վերջը անխուսափելիօրէն կ'ըլլար շնորհազուրկ, քանզի վարդապետը նոր թագուհի մը ընտրած կ'ըլլար: Բոլոր նախկին թագուհիները յանկարծ դաշնակցած գտաւ իր դէմ: Այդ ամազոններու բանակին գլուխը կը գտնուէր սպայակոյտ մը, որ բաղկացած էր խաբըւած կիներու խաբուած ամուսիններէն: Խաղ մը կը խոստանար սոսկալի ըլլալ: Գայթակղութիւն: Ճերմակեան մինակ մնացած էր: Այդ տեսակ պարագաներու մէջ սովորական եղող մարդկային վատութիւնը՝ նոր դժբախտութիւն մըն էր վարդապետին համար:

Ճերմակեան միշտ մէկ ձեռքով առած էր հարուստներէ, միւս ձեռքով աղքատներուն տալու համար: Ասիկա ըրած էր ոչ թէ քաջած ըլլալու համար Յիսուսի ճամբէն, այլ պարզապէս իբր գործնական մարդ, յարմար դատած էր այս ձեւը: Հմայել հարուստ կին մը ու էգը վայելել, տիկինին դրամով: Վերջը այդ դրամով նաեւ ձեռք անցընել աղքատ գեղուհիներ: Այդ աղքատ ու բարեկեցիկ ընտանիքներու մէջ անհագին համակրութիւն եւ բարեկամութիւն ունէր: Երբ իր դէմ գտաւ պատրիարքութիւնը, իրմէ հեռացած գտաւ նաեւ բոլոր բարեկամները: Վարժուած չէր տեղի տալ: Երբեք չէր գիջած կեանքին մէջ: Այսոն այս եղած էր եւ ոչը՝ ոչ: Հիմա անելի մը մէջ էր: Կը պնդէր թողուլ իր եկեղեցւոյ մէջ գտնուող ննջասենեակը: Միւս կողմէ իրեն կ'ըսէին. «Եկեղեցին պիտի բնակիս եւ նոր գտնապանի մը հսկողութեան ներքեւ»: Զգաց որ այդ որոշումը կապարէ շինուած է: Ծանր, անտանելի: Այդ կապարը կը խորտակէր իր հեղինակութիւնը և կը ծակէր իր դրախտային կեանքը: Եթէ սակայն համարձակէր դուրս ելլել եկեղեցիէն, կը զգար որ իրեն համար այլեւս անկարելի էր ժամէն ներս մտնել: Մտածեց, մտածեց, ու նիհարցաւ:

Ցանկարծ սակայն լոյս մը ծագեցաւ իր մէջ: Թողուլ հայ հռովմէականութիւնը, «Հրաժարիլ ի սատանայէ»: Էջմիածնական ըլլալ, լուսաւորչական: Իր թշնամիները իր երեւակայութեան առջեւ բերաւ և քթին տակէն ժպտեցաւ: Այո՛, այո՛, լուսաւորչական ըլլալ: Միակ լաւագոյն միջոցը յաղթական դուրս գալու: Միակ միջոցը վրէժ լուծելու: Այս մտածումը լոյս մըն էր: Լուսաւորչականութիւն: Ցնցում մը: Նոր համակրութիւններ, նոր յարգանքներ: Ու թերեւս նոր աստիճաններ, պատրիարքութիւն, ո՞վ գիտէ... Այո՛, այո՛, լուսաւորչական: Ազգային ու կրօնական գետիններու վրայ կրկին յաղթանակ: Ինք ոչ առաջինն էր, ոչ ալ վերջինը:

Եւ քանի մը օրուան մէջ ամէն բան կարգադրուեցաւ: Ճերմակեան վարդապետ առօք փառօք իբր Պրուսայի Առաջնորդ ճամբայ ելաւ:

Հինգ վեց տարի մնաց Պրուսայի մէջ: Շատ սիրուեցաւ, շատ հարստացաւ: Պրուսայի հայ լուսաւորչականները խանդավառուած էին իրենց Առաջնորդով: Անշուշտ Պրուսայի մէջ խելօք չկեցաւ: Իր անառակութիւնը սակայն կ'ըլլար հայ հռովմէական կիներու հետ: Այս ձեւով թէ՛ վրէժ լուծած կ'ըլլար եւ թէ միւս կողմէ իբր լուսաւորչական մաքուր պահած կ'ըլլար իր հովուութիւնը: Օր մըն ալ ձանձրացաւ Պրուսայէն_ Բերա ապրած մարդ էր, չէր կրնար աւելի քան հինգ տարի Պրուսա մնալ: Դիմեց պատրիարքարան՝ Պոլսոյ թաղերէն մէկուն քարոզչութիւնը խնդրելով: Քաղաքավարօրէն մերժուեցաւ: Պատրիարքարանը լուր ունէր վարդապետին մասին: Կը վախնար զայն Պոլիս բերելով նոր գայթակղութիւններու դուռ բանալէ: Ճերմակեան կրկնեց առաջարկը: Մերժուեցաւ:

Հիւանդութիւն պատրուակելով Պոլիս եկաւ ու Բերա՝ Սաքըզ Աղաճի մէջ փառաւոր տուն մը գնեց: Հանգստի պէտք ունէր: Յոգնած էր ծուլանալով: Վարդապետը շատ կ'երթար կու գար իր ազգական Անտոն էֆէնտիին տունը: Մասնաւանդ ցերեկները, երբ բացակայ կ'ըլլար Անտոն էֆէնտին:

Շատ գեղեցիկ գտած էր վարդապետը Անտոն էֆէնտիին կինը՝ տիկին Նուարդը: Չէր յագենար անոր քաղցր աչքերուն մէջ նայելով: Իր գնահատութիւնը, իբրեւ համարձակ մարդ, ըրած էր հրապարակաւ: Յետոյ այդ գնահատութիւնը սկըսած էր հիւսել իր հօրաքրոջ առջեւ՝ այսինքն Անտոն էֆէնտիին մօրը առջեւ: Եւ վերջապէս իր գովքը կը հիւսէր տիկ. Նուարդի ներկայութեան: Ամէն անգամ որ կ'այցելէր, հետը կը բերէր նուէրներ: Զաւակներուն համար էին նախապէս: Յետոյ իր հօրաքրոջ համար: Յետոյ տիկին Նուարդին համար:

(Շար. 9)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տոքթ. Կարպիս Պօրաճեճեանի մահուան ի յիշատակ, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Գնունի (Ցունաստան) 200 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

***

Էմիլ Ասլանեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ Տիկին Աշխէն Սողոմոնեանց 200 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Ծննդեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները.—

Պ. Պերճ Տէրունեան 30 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ա. Սինանեան 30, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Փանոսեան 20, Օր. Ս. Խաչատուրեան 15, Տիկին Իսկուհի Գառնիկեան 20, Տէր եւ Տիկին Լէպլէպիճեան 20, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Պատուականեան 20, Տէր եւ Տիկին Ժ. Անդրէասեան 30, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ափրիկեան 20, Պ. Ճոուար Մանուկեան 20, Պ. Փօլ Աւետիսեան 50, Տիկին Անն Պէքար 40, Տիկին Էլիզապէթ Աւագեան 10, Տիկին Մարգրիտ Մինասեան 30, Պ. Գլոտ Քէշիշեան 51, Տիկին Ֆլորա Տիմա 80, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ազնաւուրեան 25, Տիկին Մարի Սաաթճեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժագ Ճէննէթեան 75, Տիկին Մարի Այվազեան 77, Տէր եւ Տիկին Ժան տը Փէրէթթի 80, Տիկին Թէրէզ Պատմեան 30, Տէր եւ Տիկին Վարդան Պէրպէրեան 150, Տիկին Մարիամ Գանթարճեան 50, Պ. Ժան Տագէսեան 30, Տիկին Արմինէ Բալուեան 23, Տիկին Ռոզա Նալպանտեան 50, Պ. Արթիւր Համբարեան 15, Տիկին Մելինէ Նահապետեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժերար Ասատուրեան 25, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գարանֆիլեան 40, Տիկին Ազնիւ Պագգալեան 20, Տէր եւ Տիկին Ժագ Անտոնեան 35, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գոչեան 50, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Սերժ Գարապօղոսեան 75, Տիկին Սոնա Պոստագեան 310, Տէր եւ Տիկին Արամ Անդրէ Գրիգորեան 200:

(Շար.)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ»

Բանախօս՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
խմբագիր «Մէկ Արար»
Հայկական Թատերաշարի
երեք հատորներու

Ուրբաթ, Մարտ 26, ժամը 20.30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS

***

Կիրակի, Ապրիլ 11,

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

ժամը 13էն սկսեալ
Restaurant
«Les Diamantaires»
60, rue La Fayette, 75009 Paris
M° Cadet

Համեղ մթնոլորտ, երաժշտութիւն, վիճակահանութիւն, հաւկթախաղ եւ անակնկալներ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01. 43. 76. 67. 37
01. 45. 93. 00. 25
թիւերուն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

la M.C.A. en partenariat avec
le Bureau des Actions Culturelles
de la Ville d'Alfortville

CONCERT
ARMÉNIE

par
l'Orchestre National d'Ile-de-France
sous la Direction de
George PEHLIVANIAN
Violon **Silvia Marcovici**
programme:
Komitas, Suite arménienne
Orchestration: G. Pehlivanian
Poème symphonique
Jonathan Livingstone
par **Arthur Aharonian**
Katchatourian, Concerto pour violon
Spartacus (extraits)
Vendredi 2 avril à 20 heures 30
Eglise Notre Dame
rue Jules Cuillerier
Alfortville (près de la Mairie)
Renseignements, réservations :
— BAC : 01. 58. 73. 29. 18
— MCA

***

La M.C.A. a le plaisir
de vous inviter au

CONCERT
DES ELEVES DE GUITARE
sous la direction de leur prof.
Ohannès DEMIRDJIAN
Samedi 3 avril
à 20 heures 30 précises
au programme :
Populaire,
Classique,
Flamenco
à l'Espace Culturel «LE 148» Studio
148, rue Paul-Vaillant Couturier
94140 Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

La Section «SOSSE MAYRIG»
de MARSEILLE
organise

un Voyage en Syrie/Liban

DU 18 AVRIL AU 1er MAI

De Marseille vers Damas — Départ le Dimanche 18 Avril
De Damas vers Marseille — Retour le Samedi 1er Mai
avec la Compagnie aérienne **Syrianair** (airbus)

> **Pèlerinage à Deir-Ez-Zor**
> **Visites de diverses villes et sites touristiques : Damas — Anjar — l'Evêché Arménien à Antélias — Beyrouth — Baalbek — Palmyre — Deir-ez-Zor — Markadeh — Alabiya — Alep — Apamée — Lattakia — Ugarit — Le Krak des Chevaliers — Maaloula — Damas.**

Permanence tous les mercredis (MAJC — 12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille) :
— L'après-midi de 15h à 18h au 04. 91. 50. 15. 09
— Le matin au 06. 10. 25. 17. 16.

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2004 pour son centre de vacances de Bellefontaine :
• **Animateurs diplômés BAFA, stagiaires**
Ecrire à CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28
«Գալստեան» Կիրակին:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Մարտ 27, Տօն է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի մուտն ի վիրապին:

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց: Իսկ Տէր Ողորմեայէն անմիջապէս յետոյ վարագոյրը կը փակուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երախայ, կամ տարեց անձ մը խնամելու, տան գործերու աշխատանք կը փնտռէ Հայուհի մը:

Հեռաձայնել տիկին Սիլվա Մանուկեանին՝
01. 39. 87. 44. 44

18e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 18րդ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

■ **HAGOP OCHAGAN**
SANS TITRE
ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ
Ա Ն Վ Ե Ր Ն Ա Գ Ի Ր* (1920)
* Անտիպ տարբերակ մը՝ յետ մահու, բիւրիմացաբար ԱՓԼՈՐԱՄԱՐՏԸ անուանուած խաղէն:
Երեք Արար եւ Երկու պատկեր

Կիրակի, Ապրիլ 4, ժամը 16-ին
Dimanche 4 avril à 16 heures
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտք՝ 5 Եւրօ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«ՈՒԽՏՍ ԴԻՔ ԵՒ ԿԱՏԱՐԵՑԷՔ»

Շաբաթ, Մարտ 27, Լդ. օր Մեծի Պահոց: Տօն է Սրբոյն Գրիգորի մերոյ Լուսաւորչին՝ առսկալի Չարչարանացն եւ Մտին ի վիրապն

Այսօր՝ անունանակոչութեանն տօնն է
ՇԱՒԻԼԻ
ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՄԱՏՐԱՆ

Առ այդ ուխտի այս օրուան պաշտամունքի հանդիսաւոր տօնախմբութիւն:

Առաւօտեան ժամերգութիւններն և պատարագը (խորանը բացուած) ժամը 10-էն սկսեալ, Փարիզեան Շրջանի բոլոր եկեղեցիներուն մասնակցութեամբ տեղի կ'ունենան Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մատրան մէջ՝

6, rue Père Komitas

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 24
Երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ԱԻԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 31
Երեկոյեան ժամը 6-ին:
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

***

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 17-ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

Արեւագալի ժամերգութիւն:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ
ժամերգութիւններ ժամը 17.30-ին

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24
Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 26
Ս. Կարապետ Եկեղեցի (Քամբայն Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 31
Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցի (Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի (Փրատօ)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO

avec
NOUNE HAIRAPPETIAN
(d'ITALIE)
le Vendredi 26 mars à 20 heures 30
dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
(339, avenue du Prado, Marseille 8e)
Au programme :
Chopin — Brahms — Rachmaninov
Ganatchian — Khatchatourian
Prokofieff
P.A.F. : 10 euros
Etudiants : 6 euros
Réservation :
Centre Culturel Sahak-Mesrop
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 24
MERCREDI
24 MARS
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.909 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.909

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԵՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 22/23)

ԲԱՔՈՒ ԿԸ ՅԻՇԷ ՔԻ ՈՒԷՍԹԸ

Գրաթխալաւայի միջազգային ժողովէն Բաքու վերադառնալէ ետք Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու Նախարարը Վ. Գուլիեւ յայտարարած է թէ Վ. Օսկանեանէն պահանջած է ցոյց տալ Քի Ուէսթի պայմանագրութեան փաստաթուղթը, ապա հարցուցած թէ ի՞նչ արժէք կը ներկայացնէ ան երբ չէ ստորագրուած:

Հայաստանի Արտաքին գործերու Նախարարութեան մամուլի քարտուղար Հ. Գասպարեան այդ յայտարարութիւնը ուրախացնող ազդակ նկատած է, քանի որ Բաքու վերջապէս ընդունած է Փարիզի եւ Քի Ուէսթի բանակցութիւններուն պատրաստուած գրաւոր փաստաթուղթի մը գոյութիւնը, թէեւ ան չէ ստորագրուած: Հ. Գասպարեան աւելցուցած է թէ եթէ այդ փաստաթուղթը ստորագրուած ըլլար արդէն հարցը կարգադրուած կ'ըլլար. բայց գոնէ մխիթարական է որ Ազրպէյճան ընդունելով յիշեալ պայմանագրութիւնը յոյս կայ յառաջիկային բանակցութիւնները ընդհատուած այդ կէտէն շարունակելու:

***

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆԸ ՀԵՐՈՍԱՑՆԵԼՈՒ ՑՈՅՑ

Բաքուի մէջ «Ղարաբաղի ազատագրութեան կազմակերպութեան» երիտասարդ անդամները ցոյցի դիմած են, հերոսացնելու համար Պուտափէշթի մէջ հայ սպան սպաննած ոճրագործը: Անոնք արձակած են «Կեցցե՛ս Ռամիզ» եւ «Խոջալուի վրէժը պիտի լուծենք» լոզունգները: Ոստիկանութիւնը ցրուած է առանց արտօնութեան ցոյցի ելած բազմութիւնը ու երեք մասնակից ձերբակալած:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄԸ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆՈՒՀԻԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

Համաշխարհային հայկական համագումարը (ՀՀՀ) հայկական ցեղասպանութեան մասին Մեծն Բրիտանիոյ Երեւանի դեսպանուհիին ժխտողական ծանօթ արտայայտութիւնը հրապարակաւ դատապարտած է: Դատապարտող յայտարարութեան մէջ կ'ըսուի թէ տիկին Էպըրթ-Ուաթի կեցուածքը սկզբունքով կը տարբերի այն մէկէն որ Մեծն Բրիտանիան ունէր 1915ի դէպքերուն ընթացքին:

Ապա ինչպէս այլ դատապարտումներ, ՀՀՀ-ի յայտարարութիւնն ալ կ'ըսէ թէ դժուար է ենթադրել թէ տիկին դեսպանուհին կը յանդգնէր նման արտայայտութիւն ունենալ Հրեաներու ցեղասպանութեան մասին:

Կը պահանջուի որ անոր ընթացքը անյարիր հռչակուի Հայաստանի մէջ Մեծն Բրիտանիոյ պաշտօնական ներկայացուցիչի կարգավիճակին ու կառավարութիւնը զինքը անբաղձալի անձնաւորութիւն յայտարարէ, երկրէն անյապաղ արտաքսէ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Բ. ՇՐՋԱՆԷՆ ԱՌԱՋ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աջ թէ ձախ, մինչեւ Մարտ 23 ժամը 18, լծուած էին խօսակցութիւններու, բանակցութիւններու, սակարկութիւններու, ապահովելու համար Բ. շրջանի յաղթանակը, քանի որ Ա. շրջանին ոչ մէկ յաղթանակ տարուեցաւ:

Իլ-տը-Ֆրանսի մէջ, Սանթինի եւ Ժ.-Ֆ. Գոփէ համաձայնութեան եկան: Առաջինը 40%ով, երկրորդը՝ 60%ով: Տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ փարիզեան պանդոկի մը մէջ: Սանթինի ձայներու 16,13%ը ստացած էր, Գոփէ՝ 24,84%ը եւ մխասնաբար կրնան դժուարութեան մատնել Ժան-Փօլ Հիւշոնը (31,95%): Աքիթէնի մէջ ալ Ֆ. Պայրու տեղի տուաւ, բայց մերժեց Տարքոսի ցանկին վրայ Բ. տեղը գրաւել: Տարակարծութիւններ կային Պուրկոնեը, Պաս-Նորմանտի և Լանկըտոք-Ռուսիյոն: Փուաթու-Շարանթի մէջ, Ժ.-Փ. Ռաֆարէն վճռած է տոկալ եւ զօրավիգ մնալ անոր որ իրեն յաջորդեց՝ Էլիզապէթ Մորէնի: Ամէն կողմ Սարքոզի օգնութեան կը հասնի, ինք որ գանթոնի հողը չունի այլեւս: Աջին համար անհրաժեշտ է ընդհանուր զօրակոչ մը, փրկելու համար ինչ որ դեռ կարելի է փրկել: Նախարարներուն դիրքը բաւական խախուտ է, բացի Ֆր. Ֆիյոնէն (Լուառի շրջան) որ ձայներու 32,33%ը ստացած է, ընկերվարականն ալ՝ 37,20% բայց Իւ. Տէ. Էֆ.ը 12,14%ով կրնայ օգնութեան հասնիլ: Դժուար կացութեան մատնուած են, սակայն, Ժան-Փօլ Տըլավուա, Տարքոս, Միւզըլիէ, Ժիլ տը Ռոպիէն, Լէօն Պէրթրան:

Նման դժուարութիւններու բախած է նաեւ ձախը: Ոչ մէկ տեղ համայնավար կուսակցութիւնը կրցած է ցանկի մը գլուխը մնալ, հակառակ Պոքէի (Նոռ-Փա-տը-Գալէ) եւ Կրեմէցի (Փիքարտի) ջանքերուն: Ընկերվարականները տեղի չեն տուած: Բանուորական Պայքարի եւ Յեղափոխական Համայնավար Լիկայի «ամուսնութիւն»ն ալ ձախող արդիւնքի յանգեցաւ եւ 24 պատասխանատուներ կոչ կ'ընեն որ ընտրողները ձախին քուէարկեն հակառակ անոր որ ղեկավարութիւնը ոչ մէկ հրահանգ կ'ուզէ տալ:

Մեծ գոհունակութիւն ունի ընկերվարական պարագլուխը՝ Ֆր. Հոլանտ, որ Մարտ 21ի յաջողութիւններով կ'ուզէ մոռցնել տալ Ապրիլ 21ը (2002):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԷՅԽ ԵԱՍԻՆԻ սպանութիւնը մեծ վրդովում ստեղծած է արաբական աշխարհին մէջ, Եւրոպա միաձայնութեամբ դատապարտած է, մինչ ԱՄՆ քննադատած են, բայց չեն դատապարտած: Մարտ 22ին, 200 հազար հոգի հետեւած են Եասինի յուղարկաւորութեան, «վրէժ» բացագանչելով: Իսրայէլեան բանակը ամբողջովին շրջափակած է Այսրյորդանանը եւ Գազայի գօտին: Եգիպտոսի Նախագահը հրաժարած է իր մասնակցութենէն Իսրայէլ - Եգիպտոս խաղաղութեան համաձայնագրերու 25ամեակի տօնակատարութեան:

ՖՐԱՆՍԱ որոշ վերապահութիւններ ունի Թուրքիոյ անդամակցութեան նկատմամբ եւ այդ իսկ պատճառաւ շատ հա-

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԷՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅՆԱՑՈՒՄԸ ՎԵՐՆԱԽԱՒՆ ՈՒ ԶԱՆԳՈՒԱԾՆԵՐԸ

Տարօրինակ է թերեւս, բայց մեր իրականութեան մէջ դժբախտութիւնները, դժուարութիւնները աւելի դիւրաւ միացնող ազդակ կը դառնան, քան ուրախութիւնները, լայն օրերը: Ցատկապէս Սփիւռքի ներկան ալեկոծումի, հակադրեցութիւններու լայն պատկերով մը այս օրերուն ըսուածին նոր փաստը կու տայ: Հեռաձայնի կանչեր, համացանցի կապեր գիրար կը խաչաձեւեն Արեւմուտքէն Արեւելք, Հիւսիսէն Հարաւ ու հակառակ ուղղութիւններով, փոխանցելու համար հետաքրքրութիւններ, մտահոգութիւններ, պոռթկում, ամօթանք, պատասխան-բացատրութիւններ, նաեւ արդարացումի, հեռատեսութեան ճապկումներ:

Բոլորը մեկնած են Կիպրոսի Մելգոնեան կրթական հաստատութեան փակումի որոշումէն ու կ'ուղղուին նորէն դպրոցին: Վսեմադոյնը նկատուած այն «չէնք»ին որ հայութեան երթը ապահով պահած է, աւելի քան որեւէ՛ ազդակ: Ու այդ նուիրական կալուածն է որ այսօր կը կրէ հարուածը, ո՛չ թշնամիին, այլ անոր խընամատար կարգուած կազմին իսկ կողմէ:

Գաղտնիք չէ որ փակումի բաւական երկարատեւ չչուկներ նախորդեցին Հ.Բ.Ը.Մ.ի Նիւ-Եորքի վերին մարմնին վճիռին: Մինչ այդ, կային արդէն հակադրողներ, ճար փնտռողներ ու նման բան «հայկական» կազմէ մը անկարելի նկատողներ, բարեմիտներ: Այսօր չչուկները բարձրախօսներէ կ'արձագանգեն հայաշատ բոլոր վայրերուն մէջ ու բարեմտութիւնը գոյութեան իրաւունք չունի:

Մարտ 22ին վճիռին տէր կազմակերպութենէն ստացանք չորս մեծադիր էջերով տեղեկատուութիւն մը ուր Հ.Բ.Ը.Մ.-ի կրթական յանձնառութեան, ներդրումներուն պատմականը կ'ըլլայ, ապա կը տրուի Մելգոնեանի պատմութիւնը: Այդ տեղեկատուութեան վերջին էջին վրայ ներկայացուած է Մելգոնեան բարերար եղբայրներու կտակը որով 78 տարուան փառաւոր գոյութիւն մը պահեց դպրոցը: Ու այսօր, Հ.Բ.Ը.Մ. Կեդր. վարչութիւնը կը հաւատայ եղեր որ Կարապետ եւ Գրիգոր Մելգոնեան եղբայրները «պիտի ակնկալէին Բարեգործականի ղեկավարութենէն ապագայ իր գործունէութեան ծիրէն ներս ընդգրկել խիզախ նախաձեռնութեամբ ծրագիրներ, որոնք նշանակելի անդրադարձ պիտի ունենային հայկական հաւաքականութեանց վրայ, ինչպէս Մելգոնեան կրթական հաստատութիւնը ունեցած էր իր սկզբնական շրջանին»:

Այդ հաւատքով ալ ու «Հայաստանի ներկայի իրողութիւնը», «սփիւռքահայութեան ինքնութիւնը», «Խորհ. Միութեան փլուզումէն ի վեր զանգուածային տեղափոխութիւնները» մէջբերած պարբերութիւններով կ'արձանագրուի փակելու որոշումը: Կ'ըսուի թէ վարչութեան ամէն մէկ անդամ տագնապած է այս հարցով ու գիտակից թէ լրջութեամբ նըկատի առնուած է դպրոցին պարագան: Կայ համոզումն ալ թէ փակումի որոշումը ժամանակի ընթացքին «պիտի հանդիսանայ իբրեւ առողջ քայլ մը՝ յօգուտ հայութեան, պահպանելու եւ յաւերժացնելու համար հայկական մեր մշակութային ժառանգութիւնը, արագօրէն փոխուող եւ համաշխարհայնացած նոր հասարակարգէ մը ներս»:

Նոյն առաւօտը հասաւ փակումին մասին հաղորդագրութիւնն ալ. Մարտ 16 թուակիր ու ստորագրուած Հ.Բ.Ը.Մ. Կեդր. վարչութեան 16 անուններէն: Պէտք է անմիջապէս սփոփանքի լայն շունչով մը արձանագրել նաեւ որ մելգոնեանցի, կամ ոչ, սփիւռքեան զանգուածները չեն բաժներ առանց թշնամիի, հուրի ու սուրի, բարօրութեան մէջ արձակուած քանդումի այս վճիռին տրամաբանութիւնը: Դպրոց փակել երէկ ալ, աւելի առաջ ալ ամէնէն նուիրականը պղծելու արարք նկատուած է հայ իրականութեան մէջ, նոյնիսկ ամէնէն անկարելի նկատուած պայմաններու տակ. ու արդիականութեան, համաշխարհայնացումի բառակոյտ մը չէ որ պիտի յաջողի համոզելու առաքելութեան մէջ:

Տագնապի մէջ է դպրոցին աշակերտութիւնը որ դափ ու թմբուկով, պաստառներով ցոյց կ'ընէ «Ոչ» պոռալու համար: Նախկին սաներու միութիւնները -Կիպրոս, Եւրոպա, Լոս Անճըլըս, Սուրիա, եւ այլուր- գործի լծուած են նոյն «Ոչ»ը օրէնքով, դատաստանով տարադելու համար: Փաստաբաններ կը վարձուին, դրամահաւաք կը կազմակերպուի: Պոլիսէն, Երեւանէն, ԱՄՆ-էն հասնող թերթեր ցաւ ու ընդվզում, զայրոյթ, բողոք կը պոռթկան:

Կարելի՞ է հաւատալ որ այս բոլորէն ոչ մէկուն խելքը, ստացած զարգացումը կը զօրէ հասկնալու, արդարացնելու այդ 16 հոգինոց խումբին տրամաբանութիւնը որ յանգած է Կիպրոսի եւրոպացի ըլլալուն չեմին, աւելի քան 200 աշակերտով դպրոցը փակելու որոշումին: 16 հոգինոց խումբ մը որ ըստ մեր չփումներուն ամբողջովին միակամ ալ չէ եղած այդ որոշումին քուէարկութեան ընթացքին ու նոյնիսկ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի կառոյցին համար պառակտումի մը նախանշանները կը նշմարուին:

Ցաւոտ թղթածրար մը եւս որուն ծալքերուն կարելի մանրամասնութեամբ կ'անդրադառնանք մեր յառաջիկայ թիւերով, հիմնուելով հաստ-քաղուած էջերու, երկու կողմի ներկայացուցիչներէ քաղուած տեղեկութիւններու վրայ:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

մամիտ չէ որ Կիպրոսի շուրջ համաձայնութիւն գոյանայ, հակառակ անոր որ 2002 Դեկտեմբերին Շիրաք դէմ չէ արտայայտուած բանակցութիւններու: Բայց, ինչպէս դիտել կու տայ Ֆիկառօ (Մարտ 23) ժողովուրդին աւելի քան 75%ը դէմ է եւ Կիպրոսի կարգադրութեան պարագային, հարկ է ժողովուրդը համոզել: Կիպրոսի համար, Քոֆի Անանի ծրագիրը կը նախատեսէ միացումը հետեւեալ ձեւով.- իւրաքանչիւր կողմ իր Սահմանադրութիւնը կ'ունենայ, նախագահական խորհուրդը կազմուած է վեց անդամներէ (նախագահ եւ փոխ նախագահ կը փոխուին ամէն 10 ամիսը), Գերագոյն Ատեան մը բաղկացած կ'ըլլայ ինը դատաւորներէ (երեք Թուրք Կիպրացի, երեք Յոյն Կիպրացի, երեք ոչ-Կիպրացի), գոյութիւն կ'ունենայ նաեւ 48 անդամներէ կազմուած Ծերակոյտ մը եւ նոյն թիւով Երեսփոխանական Ժողով մը:

ԻՎԱՆ ՕՏՈՒԱՐ, գրագէտ, հրապարակագիր, Գանար Անշէնէի երբեմնի աշխատակից, մեռած է 90 տարեկանին, Փարիզի մէջ:

ԽԱԹՈՒՆ-ՍԱՊԻՀԱՅԻ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀ ԿԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

ԿՐՕՆԱՓՈԽՆԵՐԸ

Զանազան շրջաններու մէջ մարդիկ փրկութիւն փնտռած են զանգուածային կրօնափոխումով: Անոնց ողբերգութիւնն ալ անջատ հարց մըն է: Ցեղասպանութիւն կատարողները այս մասին ալ շրջաբերական ունին.

Ներքին գործերու նախարարութեան 1915 Յուլիս 1ի գաղտնագիրը կ'ըսէ.

«...Հայերէն ոմանք խմբովին կամ անհատաբար կրօնափոխ ըլլալով իրենց երկիրը մնալ կը ջանան: Աքսորել, նոյնիսկ երբ կրօնափոխ ըլլան...»(5):

Կրօնափոխութիւնը որպէս վերապրելու միջոց գործածուած է այն վեց դարերուն ընթացքին երբ շաչած է Օսմանցիին իսլամական Թուրը: Սակայն կրօնափոխները միշտ վարկաբեկուած են, ինչպէս այսօր: Անոնք ամէն ատեն մղուած են աւելի ու աւելի նմանելու Թուրքի եւ մահմետականի. բան մը որ երբեք կատարելութեան չէ հասած, այդ անձերուն թելադրելով «յանցաւոր»ի, «արժեզրկուած»ի հոգեվիճակ: Այդպէս եղած է տէվշիրմէներուն (բանակին մէջ ծառայելու համար հաւաքուած ու դաստիարակուած ոչ մահմետական պատանիները) պարագան ալ:

ՔԵԱԶԸՄ ՔԱՐԱՊԷՔԻՐԻ «ԱՌՈՅԳ»ՆԵՐԸ...

Քարապէքիր փաշա երբ Էրզրումի մէջ 9րդ բանակին հրամանատարն է, աքսորէն եւ ցեղասպանութենէն ետք անտէր մնացած հայ որբերը նախ բանակին ճարտարարուեստի խումբերուն մէջ կ'աշխատցնէ: Տեսնելով ատոր մեծ արդիւնաւէտութիւնը, վեց հազար երախայի համար ծրագիր մը կը մշակէ: Անոնց չորս հազարը մանչ, երկու հազարը աղջիկ են: Ըստ բանակին պահանջներուն, անոնք զանազան արհեստներու կը տիրանան ու գործի կը լծուին: Այդ որբերուն համար յատուկ որբանոցներ, դասընթացքներ ու ընկերային գործունէութիւն կազմակերպուած է:

Տեսնելով որ կիրարկումը դրական արդիւնքներ կու տայ, Փաշան պաշտօնապէս Պատերազմական նախարարութեան կը դիմէ, որպէսզի այդ տարրերը լման բանակի մը վերածելու ծրագիր մշակուի: Առաջարկը կ'ընդունուի ու ցեղասպանութեան հազարաւոր որբեր հաւաքելով կը ղրկուին զինուորական միաւորումներ:

Քարապէքիր որ միշտ հպարտութեամբ յայտարարած է թէ իտէալը եղած է «Մանուկներու բանակ» մը կազմել, «Մանկական մեր դատը» հատորին մէջ կը գրէ.

«1919 Մայիս 24ին Էրզրումի Որբանոցէն առաջին անգամ մը 12 տարեկանէն վեր 33 երախայ ղրկեցի բանակի ճարտարարուեստի բաժիններու: Զօրացրումի պատճառով պարպուած տեղերը Պայպուրթէն եւ Էրզրումէն նոր առնուածներով լրացնել սկսայ: Զանոնք բանակին շրջանակին մէջ զինուորի նման կերակրեցի, հագուեցուցի ու մարզեցի: Սկսան օրուան կէսը կարդալ-գրելու, մնացեալ մասն ալ ըստ իրենց վիճակած ճարտարարուեստի ճիւղին՝ դերձակի, կօշկակարի, համեստագործի աշկերտութեամբ անցընել»(6):

Ան 1919 Յունիս 30ին, երախաներու հաւաքէն կարճ ատեն ետք, Էրզրումի Կարսի դրան հրապարակին վրայ մարզական տօնակատարութիւն մը կազմակերպած ու երախաներուն ամսուան մը աշխատանքը ցուցադրած է Էրզրումի Համագումարին մասնակիցներուն, անգլիացի, ամերիկացի եւ ռուս սպաներուն, Էրզրումի ժողովուրդին:

Ք. Քարապէքիր 1918ին Մուտրոսի զինադադարը ստորագրուած ըլլալով հանդերձ, չէ ցրուած Արեւելքի բանակը եւ զինուորական գործողութեամբ գրաւած է Արեւմտահայաստանը, Երզնկայէն մինչեւ Գիւմրի:

Ծանօթ է որ Քարապէքիր այդ գործողութեան ընթացքին «Մանուկներու բանակ»ը ոչ միայն արհեստաւորի հանգամանքով, այլեւ որպէս պատերազմիկ ալ գործածած է: Կ'ըսուի թէ այդ ուժը մեծ դեր կատարած է 1920 Սեպտեմբեր 29ին Սարիղամիշի գրաւման ընթացքին: Ու Անգարայի կառավարութենէն շնորհաւորագրեր տեղացած են փաշային որ ցոյց տուած է թէ «Մանուկներու բանակ»ը ո՛ր աստիճան օգտակար նախաձեռնութիւն է:

Այս բոլորին մէջ կարելի՞ է մանուկներու կեղեքումէն տարբեր բան նշմարել: Անչափահասներու բանակի ծառայութեան դրուիլը, աւելորդ է ըսել թէ ամէն տեսակի հոգեբանական ցնցումի առիթ ստեղծող արարք է, ներառեալ անոնց սեռային շահագործումը: Ի՞նչպէս մարդկայնական յատկանիշ կարելի է գտնել այն արարքին մէջ որ այդ երախաները իրենց հարազատ ինքնութեան օտար ձեւերով պարտադրաբար իսլամացուցած, թրքացուցած է: Մտածեցէք անգամ մը, այդ երախաները մղուած են իրենց ընտանիքներուն դահիճներէն բաղկացած բանակի մը մոյկերը փայլեցնելու, Թուրերը սրելու, վրան-գլուխը կարկտելու: Ցեղապաշտ-շովէն մտայնութեան մը համար կարելի՞ է աւելի մեծ երջանկութիւն երեւակայել:

Բացայայտ է որ այս կիրարկումը փաշային գիւտը չէ. ներշնչուած է Օսմանեան կայսրութեան հիմնումէն մինչեւ ԺԷ. դարու վերջերը շարունակուած «տէվշիրմէ»ներու աւանդութենէն: Այդ աւանդութիւնը կը կայանար օսմանեան բանակին գրաւած շրջաններուն բնակչութեան զաւակները յափշտակելու արարքին մէջ: Անոնցմէ աղջիկները պալատին հարէմին հարճ կը տրուէին, մանչերն ալ կը դաստիարակուէին որպէս բանակի տարր: Փոքր տարիքին իրենց ընտանիքէն խզուած ըլլալով, անոնք միայն պետութեան հետ կապ կ'ունենային ու կը պատրաստուէին ըստ կեդրոնական իշխանութեան պահանջին: Ատով կը ձեւանար հաւատարիմ ու արմատական պետական վարչարար կազմ մը(7):

ՈՐԴԵԳԻՐՆԵՐԸ «ԶԱՒԱ՞Կ» ԹԷ «ՍՏՐՈՒԿ» ԷԻՆ

Խնդրոյ առարկայ վեց հազար երախաներուն միայն երկու հազարին աղջիկ ըլլալը կը բացատրուի անով որ որդեգրուածներուն մեծամասնութիւնը որբուհիները կը կազմէին: Անոնք աւելի ձեռնտու էին տան գործերու համար, նաեւ կը ծառայէին սեռային շահագործումի:

Որբանոցներու մէջ մնացած որբուհիներու ճակատագրին մասին շատ բան ծանօթ չէ: Այսուհանդերձ, փրոֆ. Ֆէրհունտէ Խօզպայի «Որդեգրումի եղելութիւնը Օսմանցիէն մինչեւ Հանրապետութիւն» հատորին մէջ կայ հետեւեալ տուեալը. «Օրինակ, ծանօթ է որ Անատոլուէն բերուած աղքատ գիւղացի աղջնակներ փողոցները կը վաճառուէին: Որբ տղոց մէկ մասն ալ որպէս զինուոր պատերազմի տարուած էր...»:

Ան կը գրէ տակաւին.

«Պատերազմէն ետք այնքան մեծ էր որբերու թիւը որ պետական որբանոցներու մէջ տեղ չէր մնացած: Պետութիւնը ճարահատ ժողովուրդէն ուզեց որ եթէ նոյնիսկ որդեգրել չուզէ, զիրենք աշխատցընելու փոխարէն այդ տղոց խնամքը ստանձնէ: Որբերու բաշխումով հետաքրքրուած Սիւրէյյա էֆէնտիի յուշերուն համաձայն, Անատոլուէն հաւաքուած ութ հազարի չափ որբ շոգեկառքով Պոլիս բերուած է: Շոգեկառքը հազիւ Հայտարփաշայի կայարանը կանգ առած, անոնց վեց հազարը ձեռքէ ձեռք կը խլուի: Անոնք բոլորն ալ աղջիկ են: Ատոր քով Հայերու եւ մահմետականներու միջեւ վէճեր տեղի կ'ունենան այդ երախաներուն հա՞յ, թէ թուրք ըլլալուն մասին: Մանչերը կարելի կ'ըլլայ զանազանել անոնց թլփատուած ըլլալ-չըլլալուն համաձայն, բայց բուն հարցը կը ծագի աղջիկներուն պարագային(8):

Բացայայտ կը դառնայ այլեւս թէ այս ճամբաներէն անցնելով ի՛նչպէս Խաթուն Սեպիլճեան անուն հայ որբը վերածուած է Սապիհա Կէօքչէնի: Անորը բացառութեան օրինակ մը չէ, այլ՝ սառցակոյտի նման հսկայական խնդրի մը երբեմն գիտակցութիւններու կառչելով անհետացող ողբերգական ցոլացումներէն մէկը: Հարցը հոս է. ընտանիքը, ազգը բնաջնջուած, աքսորուած, հայրենազուրկ եղած անպաշտպան աղջնակի մը՝ Խաթուն Սեպիլճեանի մարմինը կը դերեվարուի եւ անոր վրայ Սապիհա Կէօքչէնի մը ինքնութիւնը կը զետեղուի: Վիճելի հարց իսկ չէ թէ Սեպիլճեան որքան հայ է, Կէօքչէն ալ նոյնքան թուրք է: Սակայն բոլոր այս հոլովոյթները պէտք է դատուին:

Ուրիշ հարց մըն ալ այն է թէ փոքրիկ Խաթունը հոգեպէս ու մշակոյթով բնաջնջումին ընդդիմանալու ոչ մէկ առիթ ունէր: Սակայն արդեօք Ս. Կէօքչէն այդ աղջնակին նկատմամբ յետագային որեւէ պատասխանատուութիւն զգա՞ց: Մինչ որպէս քէմալական բանակին մէկ օդաչուն Տէրսիմի անպաշտպան բնակիչներուն գլխուն ռումբ կը տեղացնէր, ի՞նչ կը մտածէր արդեօք:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻ՛ՒՆ ՄԵՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՑԵՂԱՅԻՆ ՈՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԲՆՈՅԹՈՎ ՃՆՇՈՒԱԾ ԿՆՈՋԱԿԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ

Կ'անգիտանանք թէ այսօր Հիւսիսային Քիւրտիստանի մէջ հայ մեծ մայր ունեցող ընտանիքներու ճշգրիտ թիւը ի՛նչ է: Վստահաբար վիճակագրական ուսումնասիրութիւն մը ցնցող արդիւնքներ պիտի տար: Այդ կիները ցեղասպանութեան մնացորդ իրենց վերապրողի կեանքով ցաւագին պատմութիւններու կրողը եղան: Իրենցմէ ամէն բան խլուելէ ետք իրենց չպատկանող, խախուտ կեանքով մը հաւտուցուած Հայուհիներու այս ողբերգութիւնը հասարակաց ճակատագրով մը զիրենք կը միացնէ իրենց բնօրրանէն Ամերիկա, Եւրոպա տարուած Ափրիկեցիներուն...

Վանեցի քիւրտ մէկ ընկերս որուն մեծ մայրը հայ էր, կը պատմէր թէ ի՛նչպէս մահուան սնարին մէջ իսկ այդ կինը զիրենք՝ Քիւրտերը կ'անիծէր: Կենդանութեան օրով ալ միշտ ջղագրգիռ ու դժբախտ եղած, ապրած էր շարունակ ամուսինը, թոռները, զաւակները անիծելով:

Ուրիշ ընտանիքի մը մէջ մեծ մայրիկին հայութիւնը որպէս մեծագոյն գաղտնիք ու թապու կը պահուի եղեր: Մայրիկին «սպաննուած» ինքնութիւնն անգամ ընտանիքին համար անհանգստութեան, խուճապի աղբիւր է եղեր: Որպէսզի իրենց «կրօնափոխ»ի որակումը չտրուի, այդ ընտանիքը կրօնական հարցերու մէջ շատ աւելի պահպանողական կը յայտնուի, այդ ուղղութեամբ ակնարկութիւն մը իսկ մեծ ցնցումներ կը պատճառէ եղեր:

Նման չկամութիւն, բռնադատուած յարաբերութիւններով սերած, բազմացած սերունդներուն վրայ արդեօք ընկերահոգեբանական ի՛նչ հետքեր ձգած է, ընկերութեան եւ քաղաքական հոգեբանութեան վրայ այս եղելութեան ազդեցութիւնը ի՛նչ եղած է, կ'արժէ ուսումնասիրել»...:

Թարգմանեց՝ Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(5) Ներքին նախարարութիւն, թղթածրար 54.925/92:

(6) Ք. Քարապէքիր – «Մանուկներու մեր դատը», հատոր 1-2, «Էմրէ» հրատ., 1995 Հոկտ., Պոլիս:

(7) Ք. Քարապէքիրի «Որբերու հայր»ութիւնը Իզմիրի մահափորձի դատին ծառայած է իրեն: Պնդումներ կան թէ «Առոյգ» սպաները առանց իրենց ատրճանակները յանձնելու դատավարութեան ատեանը մտած են վճիռին արձակուելու փուլին ու սպառնացած որ մահապատիժ տրուելու պարագային դատական ամբողջ կազմը պիտի սպաննեն. ատով ապահոված են փաշային անպարտ արձակումը:

(8) Պողազիչի համալսարանին Ընկերաբանութեան դասախօս Ֆ. Խօզպայի կազմակերպած «Որդեգիրները ստրո՞ւկ, թէ զաւակ» նիւթով գիտաժողովը, 2003, Յուլիս:

ՀԻՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ, ԱՆՑԵԱԼԻ ԴԷՄՔԵՐ ԵՒ ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Ա.

ՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Հայկական Սովետական Հանրագիտարանը հետեւեալ նախադասութիւնով կը սկսի Նոր Նախիջեւանի յատկացուցած իր գլուխը – «Հայկական գաղթավայր Ռուսաստանում. հիմնադրել են Ղրիմից գաղթածներ 1779ին»:

Միխայէլ Գ. ցարի գահակալութիւնով (1613-1645) սկսաւ Ռոմանովներու գերդաստանի տիրութիւնը Ռուսաստանի կայսերական գահին վրայ. տիրութիւն որ պիտի տեւէր ամբողջ երեք դար, մինչեւ 1917ի յեղափոխութիւնը: Առաջին իսկ օրէն, Ռոմանովները իրենց յարատեւ նպատակակէտ դարձուցին երկրին սահմաններու ընդլայնումը, ոչ միայն ցամաքի վրայ, այլ մանաւանդ ծովի վրայ ելքով: Եւ երկու ուղղութեամբ. դէպի արեւմուտք՝ Պալթեան ծովու վրայ որ մինչեւ ԺԷ. դարու վերջաւորութիւնը տեսակ մը շուէտական լիճ դարձեր էր. եւ դէպի հարաւ, դէպի Սեւ Ծով, որ իր կարգին ԺԶ. դարու սկիզբէն օսմանեան լիճ դարձած էր, քանի սուլթանական աստղ ու մահիկով դրօշը եկեր էր ծածանելու անոր հիւսիսային մասերը մինչեւ, այժմու ռուսական եւ ուկրանական հողերու վրայ: Այդ ծովային «պատուհանները» խիստ կարեւոր էին Ռուսաստանի համար, որպէսզի ան կարենար եւրոպական տէրութիւն դառնալ, եւ մե՛ծ պետութիւն: Այդ քաղաքականութիւնը լաւագոյնս մարմնաւորող միապետներէն են Մեծն Պետրոս ցարը (1682-1715) եւ Կատարինէ Բ. կայսրուհին (1762-1796): Մինչեւ Բ. Համաշխարհային պատերազմի աւարտը, պատերազմները կը վերջանային անպայման նոր հողերու կցումով, երբեմն հսկայ տարածութիւններու, ինչ որ կ'ենթադրէր ենթարկումը հոն բնակող տարբեր ազգերու եւ ժողովուրդներու, որոնց կամքը չէր հարցուեր իսկ: Անոնք կը դառնային մէկ այլ թագին հպատակները պարզապէս:

Սեւ Ծովու հիւսիսային ափին կը գտնուի Ղրիմի թերակղզին, շուրջ 25000 քմ. քառ. տարածութեամբ որ մայր ցամաքին միացած է շատ նեղ պարանոցով մը: Հոն, նախ Մոնղոլները, ապա Թաթարները (իսլամներ), զօրաւոր խանութիւն մը ստեղծած էին ԺԳ. դարէն ի վեր, որ 1475ին, այսինքն Պոլսոյ Թուրքերուն ձեռքը իյնալէն հազիւ 22 տարիներ յետոյ ընդունեցաւ օսմանեան գերիշխանութիւնը. եւ անոր տակ ալ մնաց մինչեւ 1774, երեք երկար դարեր, մինչեւ թերակղզիին Ռուսաստանի կցումը:

ԺԳ. դարէն սկսեալ Հայերը կարեւոր թիւ սկսեր էին կազմել Ղրիմի մէջ. անոնք հոն գաղթեր էին գլխաւորաբար Անիէն, մանաւանդ Բագրատունեաց հռչակաւոր մայրաքաղաքի՝ 1319ի ահաւոր եւ աւերիչ երկրաշարժէն յետոյ, երբ արդէն անշքացած Անին հետզհետէ փլատակներու վերածուեցաւ: Ղրիմի մէջ Հայերը թերակղզիին հարաւային՝ ծովեզերեայ մասին մէջ հաստատուած էին: Սուղակ, Սուրխաթ, Ղարասու-Փազար, եւ մանաւանդ Կաֆա (Թէոտոսիա) ունէին հոծ հայ համայնքներ, իրենց բազմաթիւ եկե-

ղեցիներով, դպրոցներով ու վանքերով, որոնց մէջ Սուրբ Անտոն անապատի եւ Սուրբ Խաչ վանքերը հռչակուած էին նաեւ իբրեւ մշակոյթի օճախներ, ուր մեծ թիւով ձեռագրեր գրուած են այդ չորս-հինգ դարերու ընթացքին: Մեր նպատակը չէ բնաւ հոս Ղրիմահայոց պատմութիւնը գրելը. այլ միայն այսքանը իբրեւ անհրաժեշտ նախաբան: Ղրիմահայութենէն անցողակի յիշենք միայն ԺԹ. դարու երկու կարեւոր դէմքեր: Մին, աշխարհահռչակ ծովանկարիչ Յովհաննէս Այվազովսկին է (1817-1900), միւսը իր երէց եւ հարազատ եղբայրն է Գաբրիէլ Արք. Այվազեանը, որ նախ Մխիթարեան վարդապետ, մայրենի եկեղեցւոյ գիրկը վերադառնալով եղաւ անոր բարձրաստիճան եւ կարկառուն դէմքերէն մին, որպէս Գէորգեան ճեմարանի վերատեսուչ եւ Թիֆլիսի առաջնորդ:

Ռուսերը Ազովի ծովուն շուրջի, Դոն գետի երկու ափերուն փռուած ընդարձակ հողերը թէպէտ կէս դար առաջ գրաւած էին, բայց անոնք խիստ սակաւ բնակուած էին: Հոն, Կոզակները, Գուպանցիները եւ այլ ցեղեր կ'ապրէին գրեթէ ինքնիշխան: Կատարինէ (Եկատերինա) Բ. կայսրուհին գրաւելով ալ Ղրիմը, ուզեց այնտեղի հայութենէն կարեւոր մաս մը փոխադրել Դոնի ափերը, ուր քովքովի հիմնեց երկու քաղաքներ. Ռոստով, եւ Նոր Նախիջեւան հայաքաղաքը: 1778ին զօրավար Սուվորովի բարձր տնօրինութեամբ, կազմակերպուեցաւ աւելի քան 12000 Ղրիմահայերու գաղթը դէպի այդ կոյս հողերը: Դարերու երկայնքին, Հայոց պատմութեան էջերը լեցուն են զանազան գաղթերու տխուր պատմութիւններով: Կամաւոր թէ բռնի տեղափոխուեցան այդ Հայերը. փշոտ հարց մը որուն տողերս ստորագրողը անկարող է պատասխանելու, քանի ձեռքիս տակ չունիմ այդ մասին որեւէ վաւերագիր, իսկ վերոյիշեալ հանրագիտարանն ալ համր է այդ մասին...:

Դժուար է երեւակայել որ մարդիկ յօժարակամ լքեն իրենց դարաւոր կայքը, տունն ու տեղը ու երթան դէպի անծանօթ հորիզոններ, ամէն ինչ Ա.Բ.Գ.էն վերսկսելու համար: Աւելի ապահով կեանք մը վարելու համար. բայց արդէն Ղրիմն ալ դարձեր էր ռուսական հող, եւ այդ վարկածն ալ հիմ չէր բռներ: Կարելի է ուրեմն երկու դարեր մը տովի ետ երթալ եւ երեւակայել այն պայմանները որոնցմով կատարուեցաւ այդ մեծ գաղթը: Մարդիկ որոնք թերակղզիին մէջ լքելով իրենց անշարժ գոյքը եւ հարազատներու գերեզմանները, իրենց հետ առին շարժական ստացուածքը, կամ անկէ մաս մը միայն: Տօթին թէ ցուրտին, օրեր կամ շաբաթներ տեւող տաժանելի ճամբորդութիւնը այդ երեք կամ չորս հարիւր քմ.ը կտրելու համար: Եթէ ծովի ճամբով, ապա անյարմար առագաստանաւերու մէջ դիզուած. եթէ ցամաքով, եզան կամ ձիու սայլերով, շատերն ալ թերեւս հետիոտն... վրաններու տակ ալ գիշերելով: Յոգնութիւններն ու անխուսափելի հիւանդութիւնները ո՛վ գիտէ անոնցմէ ի՞նչքան կեանքեր խլած են. մարդ չի գիտեր...: 1779, Նոյեմբեր 14ի արքայական հրովարտակով (ուքազ) Կատարինէ Բ. կայսրուհին գաղթողները 10 տարի հարկէ զերծ կ'ընէր. անոնց կը շնորհէր նաեւ դաւանական ազատութիւն, մայրենի լեզուի ազատ գործածութիւն եւ դասաւանդութիւն, Աստրախանի Հայոց թեմի դատաստանագրքի հիման վրայ ներքին ինքնավար դատարան եւ քաղաքապետութիւն իր զինանշանով (գերբ): Այն ժամանակուան համար, ոչ արհամարհելի առանձնաշնորհումներ: Ու այդպէս կը հիմնուէր հայաքաղաք Նոր Նախիջեւանը ճարտարապետ Ե. Ստարովի գծած յատակագիծով, ուղղանկիւն փողոցներով: Դարուն քաղաքաշինական ոճին համաձայն, լայն փողոցներու վրայ բացուող միայարկ կամ երկյարկ տուներով: ԺԸ. դարու վերջաւորութեան թեթեւ բլուրի մը վրայ կը կառուցուէր Սուրբ Խաչ վանքը, բացի քաղաքի հինգ եկեղեցիներէն: Իսկ միեւնոյն ատեն, հայաքաղաքին շուրջ կը հիմնուէին զուտ հայաբնակ հինգ մեծ գիւղեր, ընդարձակ հողատարածութիւններով. Մեծ Սալա, Փոքր կամ Սուլթան Սալա, Չալդր, Թոփտի եւ Նեսվիդա, իւրաքանչիւրը իր եկեղեցիով ու դպրոցով. Նմանապէս երեւակայելի է անշուշտ, թէ այդ առաջին տասնամեակը ի՛նչքան դժուար, չըսելու համար տաժանելի եղած ըլլալու է նորեկներուն համար որոնք կը լծուէին տնաշինութեան գործին, ու բնաւ ալ վարժ չէին ձիւնոտ ու ցուրտ կլիմայական պայմաններուն: Զի Ղրիմի հարաւային մասը ուր նախապէս կը բնակէին անոնք, ունի շատ մեղմ կլիմայ, մինչեւ այսօր նկատուած է Ռուսաստանի Գոթ տ'Ազիւրը:

Բայց ի հեճուկս ամենայնի, շուտ աճեցաւ Նոր Նախիջեւանի շրջանը, շուտով դառնալով ցարական կայսրութեան հայկական երրորդ կարեւոր կեդրոնը, Թիֆլիսէն ու Մոսկուայէն անմիջապէս յետոյ: Համայնագիտարանին տուած թիւերուն համաձայն, 1812ին կատարուած մարդահամարը կու տայ քաղաքին 8400 բնակիչ, իսկ 5 գիւղերուն միասին՝ 3600: Իսկ դար մը յետոյ, 1900ին, քաղաքին՝ 32000, և գիւղերուն՝ շուրջ 20000: Համախումբ հայութեան մը պատկառելի թիւ: Գիւղացիները զբաղած են ծաղկուն երկրագործութեամբ եւ անասնապահութեամբ իսկ Նոր Նախիջեւան քաղաքը եղած է արհեստագործութեան ու առեւտրական կեդրոն: Նաեւ մշակութային կարեւոր կեդրոն, իր «ազգային» թէ մասնաւոր դպրոցներով եւ Խալդարեան ու Խալիպեան փոյթ տպարաններով: 1840ին Սուրբ Խաչ վանքին կից հիմնուած է թեմական երկրորդական վարժարանը, քանի 1830էն սկսեալ թեմական աթոռանիստը Աստրախանէն Նոր Նախիջեւան փոխադրուած է, ինքնին ցոյց տալով հայաքաղաքին ստացած կարեւորութիւնը: Ամբողջ ԺԹ. դարուն հոն լոյս տեսած են շատ մը պարբերականներ որոնց երկարատեւներէն յիշենք «Նոր Կեանք», «Նոր Խօսք», «Մեր Ձայնը» եւ «Լոյս Զուարթ»ը: Մասնաւոր դպրոցներէն համբաւաւոր եղած է Գաբրիէլ Քհնյ. Պատկանեանի դպրոցը: Նոր Նախիջեւանի բարբառը կը պատկանէր հայերէնի արեւմտեան կը-ով ճիւղին. (անցեալ անկատար ժամանակը նպատակաւոր գործածեցինք, որովհետեւ խորհ. վարչակարգը բռնութեամբ պարտադրեց արեւելահայերէնը, եւ բնականաբար աբեղեանական խեղագրութիւնը):

Ամբողջ ԺԹ. դարուն եւ մինչեւ Ի. դարու սկիզբը, Նոր Նախիջեւանը Հայութեան պարգեւած է հոյլ մը կարկառուն դէմքեր, արժէքաւոր «ազգային գործիչներ», ինչպէս Ամենայն Հայոց Գէորգ Զ. Չէօրէքճեան Կաթողիկոսը, Միքայէլ Նալբանդեանը, մեծանուն նկարիչ Մարտիրոս Սարեանը, մեծ ճարտարապետ Ալեքսանդր Թամանեանը: Նաեւ Ա. Հանրապետութեան վերջին վարչապետ Սիմոն Վրացեանը, Հայաստանի խորհ. իշխանութեան առաջին տարիներու ղեկավար դէմքերէն Ալեքսանդր Միասնիկեանը, եւ Սարգիս Սրապիոնեանը: Այդ հոյլին մէջ առանձին տեղ կը գրաւեն Պատկանեան գերդաստանի բազմաթիւ դէմքերը, որոնց կ'անդրադառնանք առանձին:

Շարունակելով Նոր Նախիջեւանի մեր համառօտ պատմութիւնը, հոս փակագիծ մը բանանք անոր ազգային ծանրապէս ազդած պարագայի մը վրայ:

Միջազգային հանրութեան «Ղրիմի պատերազմ» անունով ծանօթ է այն կայսերապաշտական պատերազմը (1854 - 1856) զոր Անգլիա, Ֆրանսա, Փիէմոնթ (այն ատեն տակաւին չմիացուած Իտալիոյ մէկ թագաւորութիւնը), եւ ասոնց միացած Օսմանեան Կայսրութիւնը մղեցին Ռուսաստանի հողին վրայ իսկ, Ղրիմի թերակղզին զօրք հանելով եւ Սեբաստոպոլ զինուորական նաւահանգիստը երկար ատեն պաշարելով: Իր իսկ հողին վրայ հսկայական կայսրութիւնը պարտուեցաւ... պարզապէս փոխադրամիջոցներու -իմա երկաթուղիի չգոյութեան- պատճառով: Պարտութեան յաջորդող տարիներուն, Ալեքսանդր Բ. ցարի օրով (1855-1881), երկրին մէջ ձեռնարկուեցաւ երկաթուղիի մեծածաւալ շինութեան: Դոնի շրջանը Կովկաս տանող ճամբուն վրայ կը գտնուէր: Քաղաքին հայկական դիմագիծը պահպանելու մտօք, Նոր Նախիջեւանի քաղաքապետութիւնը երկաթուղիին քաղաքէն անցքը չարտօներ: Դրացի Ռոստով, ընդհակառակն, սիրով կը հիւրընկալէ զայն, եւ կայարանը հոն կը կառուցուի, պատճառ ըլլալով Ռոստովի շատ արագ զարգացման ու ընդլայնման: Այն աստիճան, որ ան Ա. Համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին կը հաշուէր արդէն 300000 բնակիչ, եւ հասած էր Նոր Նախիջեւանի սահմանը: Ինչպէս կը տեսնուի, քաղաքային խորհուրդի այդ սխալ ու ոչ հեռատես որոշումը շուտով սուղի պիտի նստէր հայաքաղաքին: Յետագային, խորհրդային իշխանութիւնը ջնջեց Նոր Նախիջեւանի քաղաքապետութիւնը (եւ անշուշտ Կատարինէ Բ.ի տուած առանձնաշնորհութիւնները) զայն դարձնելով Մեծ Ռոստովի քաղաքամասերէն (ռայոն) մին: Փակուեցան եկեղեցիները որոնցմէ երեքը քանդուեցան ալ: Իսկ Սուրբ Խաչ վանքը որու բակին մէջ թաղուած են շատ մը երեւելի դէմքեր, վերածուեցաւ «թանգարանի»: Ի դէպ, թեմին վերջին առաջնորդը եղաւ քսանական թուականներուն, Գարեգին Արք. Յովսէփեանց (Մեծի Տանն Կիլիկիոյ ապագայ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը), որ 1929ին էջմիածին «ետ ճամբուեցաւ» թեմը լուծարքի ենթարկուելով...:

Բ. Աշխարհամարտի օրերուն, 1941ի Նոյեմբերէն մինչեւ 1943ի Ապրիլ, Դոնի շրջանը ահեղ մարտերու թատերաբեմ դարձաւ Կարմիր բանակի եւ Վեհրմախտի միջեւ, եւ շրջանը գերմանական գրաւման ենթարկուեցաւ շուրջ 15-16 ամիս: Շատ բնականաբար տասնեակ հազարներ հաշուող հայութիւնն ալ անմասն չմնաց պատերազմին պատճառած ամէն տեսակի նեղութիւններէն ու աւերումներէն: Զօրակոչ, դէպի Գերմանիա տարագրութիւններ, գնդակահարութիւններ եւ «ազատագրութենէն» վերջ ալ դէպի Սիպիր «օդափոխութիւն», Գերմանացիներուն հետ սուտ կամ իրաւ գործակցութեան մեղադրանքով: Ստոյգ բան չենք գիտեր այդ դժուարին շրջանին մասին: Խորհրդային իշխանութեան վերջին երեք տասնամեակներուն, շնորհիւ «Հայրենիքի Ձայն» շաբաթաթերթին, գոնէ հատ ու կենտ լուրեր կը ստանայինք ներքին Սփիւռքի մասին. հոգ չէ թէ հատուածական կամ մասնակի, նորէն բան մը կար: Իսկ ա՞յժմ գրեթէ ոչինչ: Գիտենք միայն, որ վերջին տարիներուն կանգուն մնացած եկեղեցիները վերաբացուած են:

Մօտ 150 երկար տարիներ, Նոր Նախիջեւան հայաքաղաքը ըլլալով ռուսական Կայսրութեան երրորդ հայկական կեդրոնը, կարեւոր դեր կատարած է հայ ազգային զարթօնքի ճամբուն վրայ, շնորհիւ իր մտաւորականութեան: Հոն նաեւ արձագանգ գտած են կայսրութիւնը յուզող քաղաքական թէ ընկերային բազմաթիւ ու բազմաբնոյթ հարցերն ու խնդիրները, զուտ հայկականներուն քով: Եւ մարդիկ երբեմն իրենց հաւատամքն ու յանդգնութիւնները սուղ վճարած են, նոյնիսկ կեանքի գնով, ինչպէս Միքայէլ Նալբանդեան:

Ս. Պ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

2

Օր մըն ալ տեսակցեցաւ իր հօրաքրոջ հետ, գաղտնի, գաղտնի: Պզտիկ քսակ մը ոսկի սահեցուցած էր իր հօրաքրոջ ափին մէջ: Անտոն էֆէնտիին մօրը համար ոչինչ պակաս էր: Անիկա սակայն ագահ կին էր: Կը սիրէր շռայլութիւնը: Այդ մոլութիւնը դրամի, առատ, անհաշիւ դրամի կը կարօտէր: Հարստութեան խենթն էր այդ կինը: Միեւնոյն ժամանակ բարոյական հարստութիւնները կուտ մը չէին արժեր իրեն համար: Ամէն նուիրական բան ուեւէ մէկուն ոտքերուն առջեւ նետելու պատրաստ էր դրամի համար: Իսկ գալով Ճերմակեան վարդապետին, ան ուեւէ մէկը չէր, արժէքաւոր մէկն էր եւ ազգական:

Այդ ծեր կաթոլիկուհին՝ Մատամ Անժէլը, սկսաւ իր հարսին մօտ գովքը ընել իր վարդապետին: Անոր ճարտասանութիւնը, խելքը, զարգացումը, կենցաղագիտութիւնը երկինքներու մէջ դընել: Նախապէս միամիտ տիկ. Նուարդը բան չհասկցաւ: Կարծեց պարզապէս թէ Մատամ Անժէլ իր ազգական կրօնաւորով հպարտ է ու կը չափազանցէ անոր արժանիքները: Մատամ Անժէլ զգաց իր հարսին միամտութիւնը: Փոխեց լեզուն: Ըսաւ իր հարսին որ քիչ մը աւելի համարձակ ըլլայ վարդապետին քով, չքաշուի անկէ: Ըսաւ թէ վարդապետը որ շատ դժուարահաճ մէկն է, կը գտնէ զինքը գեղեցիկ: Կնամեծար մարդ է: Թէ հարկ է Նուարդն ալ վարդապետին քանի մը անոյշ խօսք ուղղէ, քովը նստի, ժամանակ անցընէ: Մեծ պատիւ է կնոջ մը համար Ճերմակեան վարդապետին պէս բարեկամ մը ունենալ: Եւայլն: Տիկին Նուարդ առարկեց որ անպատշաճ բան կ'ըլլայ այդ բոլորը: Կրնայ տարբեր կերպով մեկնուիլ: Անհրաժեշտութիւն մը չէ: Ընդհակառակն: Վարդապետը վարդապետ է, իսկ ինք ամուսնացած եւ զաւակներու տէր կին: Մատամ Անժէլ ըսաւ.

- Ճիշդ ու ճիշդ լուսաւորչականի մտածում: Երբեք պիտի չնորբանաք, չտաշուիք: Նոյնիսկ եթէ բան մը ունենաս վարդապետին հետ, ի՞նչ կ'ըլլայ... Ի՞նչ, ի՞նչ կ'ըլլայ...

Տիկին Նուարդ ափ ի բերան մնացած էր.

– Ի՞նչ կ'ըլլայ... Ի՞նչ... բայց դեռ ի՞նչ պիտի ըլլայ... Ի՞նչպէս կը համարձակիս այդ ձեւով խօսիլ ինծի հետ... Ինծի հետ մանաւանդ... Ես որ տղուդ կինն եմ... Մենք այս տեսակ խօսքեր լսելու վարժութիւնը չենք ունեցած... Չենք կրնար լսել: Ես կաթոլիկ չեմ, ես Բերա մեծցած չեմ, ես եւրոպացի, լատին չեմ: Ես պատուաւոր հայ հօր ու մօր զաւակ եմ... Մի՛ թօյլ տար որ յարգանքս պակսեցնեմ քեզի հանդէպ: Մի՛ թօյլ տար... Դուն ինծի բան մը ըսած չես, ոչ ալ ես քեզ: Այս խնդիրը ընդմիշտ փակուած է: Կը ներեմ քեզի: Կը հասկնա՞ս... Կամ աւելի ճիշդը, դուն ներէ ինծի: Գուցէ ես սխալ հասկցայ... Գուցէ... Կարելի բան չէ, լսուած բան չէ... Երեւակայէ, ես քու տղուդ կինն եմ, քու տղուդ...

Մատամ Անժէլի համբերութիւնը հատաւ այս ճառը լսելով.

- Ըսի ու կը կրկնեմ՝ Հայերդ անուղղայ էք: Այո՛, Անտոնը տղաս է: Բայց տղաս ըլլալուն համար պէտք է պաշտե՞մ ու միշտ պաշտպանե՞մ զինքը: Իմ տղաս Ճերմակեան վարդապետին քով փոշի է, փոշի... Դուն ուրախ ըլլալու ես որ քու կեսուրդ ազատամիտ կին մըն է: Հազար կեսուրի մէջ մէկ հատ չես կրնար գտնել ինծի պէս...

- Շատ ճիշդ է, իրաւ հազար կեսուրի մէջ մէկ հատ չի գտնուիր քեզի նման: Բայց ես աւելի ուրախ կ'ըլլայի շիտակը, եթէ այդ հազար կեսուրներէն մէկը ըլլայիր դուն: Պատուախնդիր, որդեսէր, հոգ չէ թէ քիչ մը խիստ ու նոյնիսկ բռնակալ...

– Ես քեզի հաճոյք պատճառել ուզեցի: Ուրիշ հարս մը ուրխութենէն վիզս պիտի նետուէր...

- Այո, անշուշտ, անբարոյական հարս մը...

– Բարոյակա՞ն, բարոյակա՞ն... Ատով չէ որ կիները երջանիկ կ'ըլլան: Ատով չէ որ այս ունայն կեանքին մէջ մարդ օր ու արեւ կը տեսնէ: Ուժով, ուժով կապուէ բարոյականիդ: Շուտով նահատակ կը դառնաս: Բարոյականը խաղ մըն է, թակարդ մըն է, կատակերգութիւն...

- Վերջացնենք, կը խնդրեմ վերջացընենք...

- Այո՛, եթէ կ'ուզես վերջացնենք: Վերջացնելէ առաջ սակայն գիտցիր որ ես կեանքը կը ճանչնամ, ըսածս կշռած եմ: Գիտցիր նաեւ, որ օր մը երբ շատ ուշ է, ինծի իրաւունք պիտի տաս...

- Վերջացնենք:

(Շար. 10)

Livres reçus

LA FRANCE EN CILICIE ET EN HAUTE-MESOPOTAMIE

aux confins de la Turquie, de la Syrie et de l'Irak (1919-1933)

Vahé TACHJIAN

Editions Karthala
Paris 2004

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պորանեան ընտանիքը 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին, տոքթ. Կարպիս Պորաճեանի թարմ յիշատակին:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երիտասարդ հայուհի մը որեւէ աշխատանք կը փնտռէ:
Հեռաձայնել Օր. Սապունճեանի
01· 46· 71· 46· 81

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO

avec

NOUNE HAIRAPPETIAN
(d'ITALIE)

le Vendredi 26 mars à 20 heures 30
dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
(339, avenue du Prado, Marseille 8e)
Au programme :
Chopin — Brahms — Rachmaninov
Ganatchian — Khatchatourian
Prokofieff

P.A.F. : 10 euros
Etudiants : 6 euros

Réservation :
Centre Culturel Sahak-Mesrop
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ մասնաճիւղին ընկերուհիները ներկայ գտնուելու շատ կարեւոր ժողովի մը, Շաբաթ, Ապրիլ 3, ժամը 14·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Անհրաժեշտ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը պատգամաւորական ժողովի գացող ընկերուհիները ընտրելու համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ծննդեան տօթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները.–

Փրոֆ. Պերնար Անդրէասեան 500 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Նազգաշեան 45, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գասպարեան 100, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Առաքելեան 22,87, Տիկին Վարդուհի Շիրինեան 100, Տիկին Մարի-Սոֆի Սարաֆեան 20, Տէր եւ Տիկին Ժ. Փօլատեան 30, Տէր եւ Տիկին Ենովք Հազվարդեան 20, Տիկին Սվեթլանա Իշխմէճեան 20, Օր. Ռոզ Պասմաճեան 20, Պ. Վարդգէս Փափազեան 40, Օր. Ժագլին Մէսճեան 30, Տիկին Անժէլ Սարեան 20, Տէր եւ Տիկին Վահէ Պասմաճեան 150, Օր. Գաթրին Սերոբեան 20, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սարի 50, Տիկին Վարդուհի Պաղտասարեան 15, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Սրապեան 15, Տէր եւ Տիկին Գլօտ Պարկիրճեան 60, Տիկին Անն Փատրմաճեան 30:

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ:

Յետ պատարագի, հոգեճաշ կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 13ին, բոլոր շրջանի խաչուհիները սիրով հրաւիրուած են յարգելու մեր վերթերան ընկերուհիներուն յիշատակը:

Արձանագրուիլ՝
01· 48· 24· 63· 89 (ճաշարան)
01· 47· 86· 33· 72 (Այտա):

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ
ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28
«Գալստեան» Կիրակիին:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Մարտ 27, Տօն է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի մուտն ի վիրապին:

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց: Իսկ Տէր Ողորմեայէն անմիջապէս յետոյ վարագոյրը կը փակուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ»

Բանախօս՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
խմբագիր «Մէկ Արար»
Հայկական Թատերաշարի
երեք հատորներու

Ուրբաթ, Մարտ 26, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2004 pour son centre de vacances de Bellefontaine :
• **Animateurs diplômés BAFA, stagiaires**
Ecrire à CBAF - Conseil d'Administration 17, rue Bleue — 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«ՈՒԽՏՍ ԴԻՔ ԵՒ ԿԱՏԱՐԵՑԷՔ»

Շաբաթ, Մարտ 27, ԼԴ. օր Մեծի Պահոց: Տօն է Սրբոյն Գրիգորի մերոյ Լուսաւորչին՝ տօսկալի Զարչարանացն եւ Մտին ի Վիրապն

Այսօր՝ անուանակոչութեան տօնն է
ՇԱՒԻԼԻ
ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՄԱՏՐԱՆ

Առ այդ ուխտի այս օրուան պաշտամունքի հանդիսաւոր տօնախմբութիւն:

Առաւօտեան ժամերգութիւններն և պատարագը (խորանը բացուած) ժամը 10-էն սկսեալ, Փարիզեան Շրջանի բոլոր եկեղեցիներուն մասնակցութեամբ տեղի կ'ունենան Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մատրան մէջ՝
6, rue Père Komitas

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան՝ Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 24
Երեկոյեան ժամը 6–ին:
Քարոզիչ՝
ԱԻԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 31
Երեկոյեան ժամը 6–ին:
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

***

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 17–ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

Արեւագալի ժամերգութիւն:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 24

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ
ժամերգութիւններ ժամը 17·30-ին

ՈՒՐԲԱԹ, ՄԱՐՏ 26
Ս. Կարապետ Եկեղեցի
(Քամբայն Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 31
Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցի
(Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
(Փրատօ)
Քարոզիչ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

A l'occasion de la parution
de l'ouvrage **«ASSADOUR»**
par Gérard XURIGUERA
aux Editions Franck Van Wilder
La Galerie **«Cahiers d'Art»**
expose les œuvres récentes d'

ASSADOUR

du 5 mars au 30 avril

14, rue du Dragon — 75006 Paris
Tél. : 01. 45. 48. 76. 73
(Fermé le Samedi)

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

la M.C.A. en partenariat avec le Bureau des Actions Culturelles de la Ville d'Alfortville

CONCERT
ARMÉNIE

par
l'Orchestre National d'Ile-de-France
sous la Direction de
George PEHLIVANIAN
Violon **Silvia Marcovici**
programme:
Komitas, Suite arménienne
Orchestration: G. Pehlivanian
Poème symphonique
Jonathan Livingstone
par **Arthur Aharonian**
Katchatourian, Concerto pour violon
Spartacus (extraits)
Vendredi 2 avril à 20 heures 30
Eglise Notre Dame
rue Jules Cuillerier
Alfortville (près de la Mairie)
Renseignements, réservations :
— BAC : 01. 58. 73. 29. 18
— MCA

***

La M.C.A. a le plaisir
de vous inviter au

CONCERT
DES ELEVES DE GUITARE
sous la direction de leur prof.
Ohannès DEMIRDJIAN

Samedi 3 avril
à 20 heures 30 précises
au programme :
Populaire,
Classique,
Flamenco
à l'Espace Culturel «LE 148» Studio
148, rue Paul-Vaillant Couturier
94140 Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Lourdes 2004

du mercredi 19 au samedi 22 mai

PELERINAGE ARMENIEN DE FRANCE

Départs de PARIS — ARNOUVILLE (TGV)
LYON — MARSEILLE — VALENCE — SAINT-CHAMOND

Les formulaires d'inscription
sont disponibles auprès du Secrétariat de l'Eparchie,
au 10 bis, rue Thouin, 75005 Paris et auprès de nos paroisses

Renseignements :
Eparchie : 01 40 51 11 90
Marseille : 04 91 48 19 60
Paris et Arnouville : 01 44 59 23 50
Saint-Chamond : 04 77 22 09 86
Pour Lyon et Valence, contacter l'Eparchie (01 40 51 11 90).

Prix, comprenant l'aller-retour en TGV de Paris et la Pension complète en Hôtel *** (chambre double) : **300 euros** par personne (**45 euros** suppl. pour chambre individuelle).

— **Les inscriptions seront closes le 15 avril** —

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 25
JEUDI
25 MARS
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.910 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.910

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ, մինչեւ Մարտ 23, 14 հոգի ձերբակալուած է Մարտ 11ի ոճրափորձերուն կապակցութեամբ: Քննութիւնը այն տպաւորութիւնը կը թողու որ, Սպանիա հաստատուած խսլամապաշտ բջիջի մը վարկածը ամէնէն տրամաբանականն է: Մարտ 24ին, Մատրիտի մէջ տեղի կ'ունենար պետական մակարդակի յուղարկաւորութիւնը ոճրափորձերու 190 զոհերուն, նախագահութեամբ Խուան Գարլոս թագաւորին եւ ներկայութեամբ պետական բազմաթիւ ղեկավարներու, ինչպէս Շիրաք, Շրէօտէր, Թ. Պլէր եւլն.: Միւս կողմէ, առաջին անգամ ըլլալով, Մարտ 23ին, Ազնար արտայայտուած է հեռատեսիլէն իր կուսակցութեան պարտութեան մասին, բայց չէ կրցած յստակ բացատրութիւն մը տալ, պնդելով որ միշտ ճշմարտութիւնը բսած է, ինչ որ այն տպաւորութիւնը ձգած է որ կրկին կը ստէ:

ԱՀՄԱՏ ԵԱՍԻՆԻ յաջորդեց Համասի ամէնէն ծայրայեղ տարրը նկատուած՝ Ապտէլազիզ ալ-Ռանթիսի, որ առաջին առթիւ յայտարարեց թէ Իսրայէլ այլեւս ապահովութիւն պիտի չունենայ, հրաւիրելով Համասի զինեալ թեւը որ «դաս մը տայ Իսրայէլի, Եասինի վրէժը լուծելու համար»: Մարտ 23ին բրած այս յայտարարութեան օրն իսկ, Պաղեստինցի մը սպաննուեցաւ իսրայէլեան բանակին կողմէ: Իսրայէլի Պաշտպանութեան Նախարարին համաձայն Համասը այլեւս պէտք է նկատուի որպէս ռազմավարական թշնամին Իսրայէլի եւ պէտք է բնաջնջուի: Սպայակոյտի պետն ալ, զօր. Եալոն կը գտնէ որ շէյխ Եասինի սպանութիւնը «յատկանշական հարուած մը հասցուց Համասի ահաբեկչական կազմակերպութեան», աւելցնելով որ այդ արարքը պիտի նպաստէ ամրապնդելու Պաղեստինցիներու չափաւոր տարրերը:

ՊԻՒՐԿԸՆՇԹՈՔԻ (Զուիցերիա) մէջ, Մարտ 23ին, բանակցութիւններու նոր փուլ մը սկսած է Կիպրոսի շուրջ, համաձայնութեան մը յանգելու համար մինչեւ Մայիս 1: Այս նոր բանակցութիւններուն կը մասնակցին նաեւ Անգարայի եւ Աթէնքի ներկայացուցիչները եւ պէտք է վերջ գտնեն Մարտ 29ին: Տարակարծութիւնները խոր են եւ Տէնքթաշ արդէն մերժած էր Զուիցերիա երթալ: Եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ, Անան կրնայ վճռել առկախ մնացած հարցերը: Բոլոր պարագաներուն մէջ ալ, այս գործընթացին արդիւնքը հանրաքուէի կը դրուի Ապրիլ 20ին, կղզիին երկու բաժիններուն մէջ:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ ալ, Մարտ 23ին, Իրաքցիները հաւաքուած են Սատր Սիթի թաղամասը, պատասխանելով իմամ Մոքթատա Սատրի կոչին, սկսելով եռօրեայ սուգի շրջան մը շէյխ Եասինի յիշատակին: Տեղւոյն վրայ յարձակումները կը շարունակուին իրաքեան ու ապահովութեան ուժերու դէմ, նաեւ քաղաքացիներու: Միայն Մարտի սկիզբէն 200 Իրաքցիներ սպաննուած են զանազան յարձակումներու ընթացքին: Մարտ 23ին, 14 Իրաքցիներ սպաննուած են Պաղտատի հարաւը, մինիպիւսի մը մէջ:

ՍԹՈՔՀՈԼՄԻ դատարանը մեղմացուցիչ ոչ մէկ պարագայ գտաւ Արտաքին Նախարարուհի՝ Աննա Լինտհի մարդասպանին համար եւ ցկեանս բանտարկութիւն վճռուեցաւ Միխայլօ Միխայլովիչի համար: Նախարարուհին սպաննուած էր 2003 Սեպտ. 11ին, վաճառատան մը մէջ:

Սպանութեան դրդապատճառը մութ կը մնայ, բայց հակառակ առած դեղերուն, ամբաստանեալը պատասխանատու նկատուեցաւ: Իր բացատրութիւնն այն էր, որ վաճառատան մէջ «ներքին ձայն մը հրահանգած» էր իրեն սպաննել նախարարուհին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ, մանաւանդ Մոսկուայի մէջ, ցեղապաշտ արարքները կը բազմանան եւ ըստ Մոնտի թղթակիցին, այսօր աւելի քան 50 հազար սքինհէտ կայ Մոսկուա եւ Ս. Պետերսբուրգ: Մահափորձերը, խոշտանգումները իրարու կը յաջորդեն եւ պատիժներն ալ համապատասխան չեն, երբ յանցագործները կը ձերբակալուին: Լրագրողուհին օրինակներ ալ կը յիշատակէ: Ս. Պետերսբուրգի մէջ, ինը տարու տաճիկ աղջնակ մըն է, որ դաշունահարուած է եւ մեռած, փողոցը իր ընտանիքին հետ, խումբ մը երիտասարդ Ռուսերու կողմէ: 2003 Սեպտեմբերին ալ, հինգ եւ վեց տարեկան գնչու ընտանիքի մը զաւակները սպաննուած են սքինհէտներու կողմէ: Ընդհանուր ձեւով, մանաւոր հակակրանք ալ կայ Կովկասցիներու դէմ:

ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ նախարարապետը՝ Թոնի Պլէր Լիբիա կ'երթայ Մարտ 25ին, ինչ որ պատմական այցելութիւն մը կը նկատուի: 1999էն խզուած դիւանագիտական յարաբերութիւնները կրնան վերահաստատուիլ:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ, 163 հոգի ձերբակալուած են, այն պատճառներով որ իրենց մօտ զէնք գտնուած է եւ հրդեհներու նախաձեռնարկ եղած են Սերպերու դէմ: Մարտ 22ի հաշուեկշիռի մը համաձայն բախումներու հետեւանքով 28 մեռեալ կայ, 600 վիրաւոր, 300 տուներ եւ 30 եկեղեցի ու վանք կրակի տրուած են, մինչ 3600 Սերպ եւ ոչ Ալպանացիներ փախած են:

ՀՐԱՏ մոլորակի վրայ հետքեր յայտնաբերուած են, ըստ որոնց աղի ծով մը գոյութիւն ունեցած է:

ՎԱԶԻՐԻՍՏԱՆԻ (Փաքիստան) հարաւը, փաքիստանեան բանակը կը շարունակէ իր յարձակումը Ալ-Քաիտայի բերդին դէմ եւ արդէն 60էն 100 զինուոր մեռած են: Ըստ տեղեկութիւններու, Ալ-Քաիտայի 500 ռազմիկներ հաւաքուած են, բայց բանակցութեան ոչ մէկ կարելիութիւն կայ եւ ելք չի գտնուիր:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ ՄԱԿ-ի ոստիկան մը եւ քոսովցի ոստիկան մը սպաննուած են Մարտ 23ին, ՄԱԿ-ի կառքի մը վրայ յարձակման առեն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ, Մալիի, Լիբանանի, Ճիպութիի, Սենեկալի, Թունուզի, Թուրքիոյ եւ Մարոքի դեսպաններուն սպառնալիքի նամակներ հասած են «Մօսվար Բարայեւ Ջոկատ» ստորագրութեամբ: Ղրկուած են Մարտ 15ին Փարիզի ռիւ տիւ Լուվրի թղթատարի կեդրոնէն:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Մոսկուա Ապրիլ 1ին եւ 2ին: Հաստատուած չէր, բայց հաւանական կը նկատուէր որ Ապրիլ 2-ին, Շիրաք շատ խորհրդանշական այցելութիւն մը կատարէ ռուսական զինուորական «փակ» կայան մը, ուրկէ կ'արձակուին արբանեակներն ու հրթիռները: Կայանը կը գտնուի Մոսկուայէն մէկ ու կէս ժամ հեռու: Ցիսուն Ֆրանսացի եւ յիսուն այլ ազգերու պատկանող թղթակիցներ պիտի ընկերանան նախագահներուն:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ «Պիոդր-Վելիկի» (Մեծն-Պետրոս) հիւլէական յածանաւը, որ նաւատորմին ամէնէն կարկառունն է, այնպիսի վիճակի մը մէջ է, որ կրնայ որեւէ առեն պայթիլ, ըստ ծովակալ Վլատիմիր Կուրոյեդովի եւ հրահանգուած է որ նաւահանգիստը մնայ, որեւէ վտանգի առաջքն առնելու համար: Ըստ ռուսական նաւատորմի սպայակոյտի պետին յայտարարութեան, հիւլէական հրթիռ արձակող աշխարհի այս մեծագոյն յածանաւը «որեւէ առեն կրնայ պայթիլ»: Պուտին հանդարտութեան կոչ ըրած է ծովակալին, որ անմիջապէս մեղմացուցած է իր յայտարարութիւնները, յայտնելով թէ մեռիաներու լրատուութիւնը «սխալ է»: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է որ Կուրոյեդով, ինչ-ինչ հաշիւներով, չափազանցեալ լուրեր տուած է: Զինուորական այլ մասնագէտներու համաձայն, յածանաւը պիտի չպայթի:

ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻՆ

Մելգոնեան կրթական հաստատութեան փակումին նիւթով մեր չփումներուն կարգին Մարտ 23ին հեռաձայնի խօսակցութիւն մը ունեցանք Սանուց Միութեան Կիպրոսի ճիւղին նախագահ Պ. Մասիս Տէր Բարթողի հետ: Անկէ տեղեկացանք որ նոյն օրը նախկին սաներ, Կիպրոսի հայ համայնքի նախագահը, ՀԲԸՄ-ի ներկայացուցիչը ներկայ գտնուած են Խորհրդարանին կրթական հարցերու օրակարգով ժողովին: Խորհրդարանականները միահամուռ զօրակցութիւն յայտնած են վարժարանին փակուելու որոշումին դէմ տարուած պայքարին ու «խնդրած» որ ՀԲԸՄ Կեդր. Վարչութիւնը վերաքննէ տուած որոշումը եւ հրաժարի փակումի գաղափարէն: Կամ գոնէ առիթ տրուի ներկայի աշակերտութեան որ ուսումը ամբողջացնէ Մելգոնեանի մէջ:

Յաջորդ օրը բողոքի նոր ցոյց տեղի կ'ունենար աշակերտութեան, հայ գաղութին բոլոր ներկայացուցիչներուն, յոյն քաղաքական անձնաւորութիւններու, անոնց կարգին Նիկոսիայի քաղաքապետին մասնակցութեամբ: Կը մասնակցէին նաեւ քաղաքին Նարեկ նախակրթարանի աշակերտները:

Ո՞Վ ԿՐՆԱՅ ԿԱԼՈՒԱԾ ԳՆԵԼ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Օտարականները, Թուրքիոյ մէջ կալուած գնելը ենթակայ է կարգ մը պայմաններու: Նախ, անոնք որոնք այդ նախաձեռնութեան կը դիմեն, խիստ վերահսկողութեան տակ կ'ըլլան: Այդ հսկողութեան համար կազմուած է յատուկ մարմին մը Պաշտպանութեան, Արտաքին եւ Ներքին գործերու, Արդարութեան նախարարութիւններուն եւ Սպայակոյտի նախագահութեան, Ազգ. ապահովութեան խորհուրդի, գաղտնի սպասարկութեան ու կալուածներու վարչութեան ներկայացուցիչներէն: Անոնց պաշտօնն է քննել օտարի մը կալուած գնելու նպատակը, հետանկարը:

Թուրքիոյ իշխանութիւնները 35 երկիրներու ցանկ մը պատրաստած են. անոնց քաղաքացիներուն չէ արտօնուած Թուրքիոյ մէջ կալուածատէր ըլլալ: Հայաստան կը գտնուի այդ ցանկին վրայ: Նոյնն է պարագան Իրանի, Իրաքի, Աֆղանիստանի, Հնդկաստանի, Յունաստանի եւլն.: Այն բախտաւոր երկիրները որոնց քաղաքացին կրնայ Թուրքիոյ մէջ կալուածատէր ըլլալ, Գերմանիան, Մեծն-Բրիտանիան, Ֆրանսան, Իտալիան, Միացեալ-Նահանգները, Ուրուկուէյը եւ քանի մը ուրիշներ են:

«ԷՔՈՆՈՄԻՍԹ»Ը ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Բրիտանական ծանօթ շաբաթաթերթը նիւթ ըրած է Վրաստանի իշխանափոխութեան Հայաստանի ընդդիմութեան մէջ ստեղծած ոգեւորութիւնը: Այդ խումբը կ'ենթադրէ թէ Թիֆլիսի օրինակը կրնայ Հայաստանի մէջ ալ կրկնուիլ, բայց թերթին լրագրողները չեն բաժներ այդ համոզումը:

Անոր առաջին պատճառը այն է որ նախագահ Ռ. Քոչարեան քննադատութիւններու թիրախ մնալով հանդերձ իր վերահսկողութեան տակ կը պահէ քաղաքական դաշտը, ինչ որ պարագան չէր Է. Շեւարնածէի: Այդ վերահսկողութիւնը ամուր կը պահէ նախագահին դիրքը, եթէ նոյնիսկ համախոհութեան բաղկացուցիչ թեւերուն միջեւ տարակարծութիւններ յառաջ գան, օրինակ, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու մարզին առնչութեամբ: Ենթադրելով մինչեւ իսկ որ համախոհներէն մէկը վերջ տայ կառավարութեան մաս կազմելուն, Հանրապետական կուսակցութեան համար անկարելի չըլլար հարկաւոր ազդեցութիւնը պահպանել Խորհրդարանին եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններուն մէջ:

Թերթը այս ազդակին կ'աւելցնէ այն պարագան որ ի տարբերութիւն Վրաստանի ընդդիմութեան որուն երկու գլխաւոր ուժերը միացան նախագահը պաշտօնազրկելու համար, հայկական ընդդիմութիւնը միաձոյլ չէ: Կայ անկախ լրատուութիւն ունենալու հարցն ալ. Վրաստանի օրինակին մէջ լուրջ դեր վիճակեցաւ անոր, մինչդեռ Հայաստանի մէջ «Ա1+» հեռատեսիլի կայանը փակուելէ ետք ելեկտրոնային անկախութիւն չէ մնացած: Նշելով նաեւ թէ Հայաստանի մէջ ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու թիւը աւելնալով հանդերձ, քաղաքացիական հանրութիւնը Վրաստանի ունեցածին չափ զարգացած չէ, թերթը կ'եզրակացնէ թէ Հայաստանի նախագահը կը յաջողի պահել իշխանութիւնը:

Ի ՆՊԱՍՏ ԺԱՆ-ՓՕԼ ՀԻՒՇՈՆԻ

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Մարտ 23 թուակիր կոչով մը կը հրաւիրէ հայ համայնքը իր քուէն տալու միացեալ ձախի թեկնածու՝ Ժան-Փօլ Հիւշոնի, Մարտ 28-ին:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը հիմնէ իր ընտրութիւնը այն յանձնառութեանց վրայ, զոր թեկնածուն ստանձնած է Մարտ 17ին, Հայկական Կազմակերպութեանց Համակարգումի Խորհուրդին (Սէ.Սէ.Ա.Էֆ.) հետ հանդիպման առեն: Յանձնառութիւնները գրաւոր ալ հաստատուած է յաջորդ օրը: Յանձնառութիւնները կը վերաբերին Թուրքիոյ անդամակցութեան (համապատասխան՝ Փետր. 1-ին Հայ Դատի Յանձնախումբին համաժողովին արտայայտուած), ֆրանքեւհայկական լիսէի մը հաստատման, Յիշողութեան վայրի մը ստեղծման, ֆինանսաւորման՝ հրատարակութեանը եւ առաքումին գրքոյկի մը հայկական ցեղասպանութեան վերաբերեալ, Իլ-տը-Ֆրանսի աշակերտներուն: Այս յանձնառութիւնները վաւերացումն ունին նաեւ Ալֆորվիլի քաղաքապետ-երեսփոխան՝ Ռընէ Ռուքէի:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ուշադիր պիտի ըլլայ այս յանձնառութեանց գործադրութեան:

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ՀԻՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ ՆՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԸ

1983ին էր հաւանաբար, երբ պատմուածք մը գրեցի, ուր մարդ մը կ'արթննար, իր առտուն կ'ելլէր գործի երթալու համար եւ յանկարծ ինքզինք կը գտնէր Երեւանի մէջ, ուր ալ ջինի կը հագնէր եւ կ'անդրադառնար որ ո'չ Լենին Հրապարակին տիրող արձան կար այլեւս (ուրիշ արձան մը կար՝ Հայ ժողովուրդի յաւերժութիւնը պատկերող) եւ ոչ ալ փշալարերը արեւմտեան սահման մը: Այդ տարիներն էին, երբ ոչ պատանեկան միամտութեամբ բան մը կ'երազէինք, կարծելով որ աշխարհը այնպէս դիւրին կը թուէր կարելի էր փոխել: Քսան տարի առաջ, եօթնամեայ դժուար զինուորական բռնատիրութեան տակ Արժանթինի մէջ, նման երազներ արտօնելի էին:

Այսօր, ո'չ Արժանթինի, եւ ոչ ալ այլուր ապրող պատանիները նման երազներ կամ փոփոխութեան փափաքներ կը թուին ունենալ: Նուազ միամիտ ըլլալը աւելի՞ լաւ է: Անկեղծօրէն, կը տարակուսիմ:

Ինչ որ է, անցան այդ տարիները եւ վեց տարի ետք ես գիս գտայ Երեւան, ուր Լենինի ծանօթ արձանը կը տիրէր Հրապարակին եւ պարզ է, փշաթելերը կը շարունակէին ցցուիլ արեւմտեան կողմը սահմանի: Ու այդ ժամանակ դրացին էի արձանին, քանի որ «Արմենիա» հիւրանոցի երկրորդ բաժինը կը մնայի:

Փետրուար-Մարտ 1989 էր, եւ ընթերցողը թերեւս յիշէ, որ այդ ժամանակ Հայաստանի մէջ 1988ի Դեկտեմբերի ցնցումը տակաւին կը զգացուէր բոլոր հոգիներուն մէջ, «Ղարաբաղ» կոմիտէն Մոսկուայի մէկ բանտը նետուած էր, «պարէտային ժամ» (պաշարման վիճակ) հռչակուած էր, մամուլը գրաքննութեան տակ էր, եռագոյնները անհետացած էին բոլոր անկիւններէն եւ հրասայլերը Երեւանի բոլոր կարեւոր խաչմերուկները կանգնած էին: Առօրեայիս ընթացքին, մէկ-մէկ լուսանկարչական մեքենաս կը հանդիպէր փառաւոր 1988ի չնչին մնացորդներու՝ պատերու վրայ կամ այլ տեղերու:

Եւ օր մը, կանգնած ցայտաղբիւրներուն քովը, արագ-արագ գործիքս լարեցի եւ արձանին լուսանկարը հանեցի: Իրականութեան մէջ, արձանը հոգս չէր, պարզապէս անոր քով կեցած հրասայլին նկարն էր, որ կ'ուզէի ունենալ...: Մե'ծ հերոսութիւն:

1992 Հոկտեմբերին, երբ վերադարձայ Երեւան, միայն պատուանդանը մնացեր էր, իսկ հրապարակը չատոնց դարձեր՝ Հանրապետութեան հրապարակ: Տասնամեակ մը ետք, ինչ որ պատանեկան երազ կը համարուէր (եւ ո'չ միայն իմ երազս) դարձեր էր իրականութիւն: Բայց անցեր էին նաեւ 1991ի այն խանդավառ օրերը, երբ բազմամարդ զանգուածը ծափ ու կանչով հետեւած էր արձանին քանդումին, որու նկարահանումը միայն տարիներ ետք կրցայ դիտել, դեռեւս մարմնի սարսուռով:

1998ին, պատուանդանն ալ չկար, միայն կանաչութեան: Նոյնն էր 2002ին, թէեւ 2001ին հսկայական խաչ մը զետեղուած էր հոն, ինչ-ինչ խորհրդանչական կերպարներով շուրջը, 1700ամեակի տօնակատարութիւններուն որպէս առժամեայ փառապսակ:

Իսկ հիմա, ելեկտրոնային «Armenia Now» շաբաթաթերթի թղթակից Սալիմա Դումայեւա Փետրուար 6ի թիւին մէջ կը տեղեկացնէ, թէ «Երեւանի Հանրապետութեան հրապարակում, որտեղ ժամանակին բրոնզաձոյլ Վլադիմիր Իլիչ Լենինը մատնացոյց էր անում սոցիալիզմի ուղին, այժմ հեռուստատեսային մոնիտոր է, որը ցուցադրում է կապիտալիզմ, Հոլիվուտի լաւագոյն մարտաֆիլմերը եւ տեսահոլովակներ նախկին դիկտատորի ճակատագիրը դարձած չարիքի մարմնաւորում Արեւմուտքից»:

Հետաքրքրական է, չէ՞: Համայնավարութեան կուռքին պաշտամունքը փոխարինուեր է դրամատիրութեան կուռքով՝ ելեկտրոնային պաստառներով, յար եւ նման Նիւ Եորքի Թայմզ Սքուէյրի շէնքերուն վերերը ողողող պաստառներուն, որոնք սպառողական քաղաքակրթութեան «փնտռուած» ապրանքները կը ծանուցանեն: Մէկ օրէն միւսը մէկ ծայրէն միւսը ինկած, պետական ծայրայեղ դրամատիրութենէն թքնելով ապաշխարած եւ մասնաւոր ծայրայեղ դրամատիրութիւնը թեւաբաց գրկած Հայաստանի գեղեցիկ խորհրդանիշ մը: Ես ինծի կը հարցնեմ, թէ արդեօք այս փոփոխութի՞ւնն ալ, կառուցումի մէջ գտնուող (կամ աւարտած, վստահ չեմ) Հիւսիսային պողոտայի նման, Ալեքսանդր Թամանեանի երեւանեան գլխաւոր նախագիծին մաս կը կազմէր...: «Նա տեսել էր արեւային մի քաղաք», գրած է Զարենցը, իսկ հիմա արեւը Արեւմուտքէն կ'ելլէ եղեր...:

Տուներու հեռատեսիլներէն սփռուող MTV երաժշտական կայանը չէր բաւեր, հիմա հրապարակի ամէն այցելու ստիպուած է, եթէ դիտակից է, անոր բերած լսատեսողական ապականումով մտահոգուելու: Լրագրողը մեզի կը տեղեկացնէ, թէ երկրորդ պաստառ մըն ալ պիտի տեղաւորուի Օփերայի շէնքին շրջակայքը: Ինչո՞ւ չէ, սրճարաններով հրապարակը շղթայելէ ետք, MTV եւ յարանման «գեղարուեստ»ի վայրեր վայել մրցակցութիւն մը պիտի ըլլա՛ն օփերայի մը կամ դասական երաժշտութեան համերգի մը...:

Մրցում մըն ալ կայ, որ Լենինի ձգած տեղը ուրիշ արձան դրուէ: Չեմ գիտեր, թէ արձան մը անհրաժե՞շտ է (հակասելով իմ քսան տարի առաջուան անտիպ մնացած պատմուածքիս գաղափարին...) բայց եթէ այդպէս է, 90ականներուն տարիներով Երեւան ապրած արուեստաբան ընկերուհի մը կ'ըսէր անցեալ օր, ինչո՞ւ թող անոր տեղը չդրուէ կամար մը, որ մուտքը պիտի ըլլար մինչեւ Ստ. Շահումեանի արձանը երկարաձգուող պարտէզին (ժամանակին այնքան յեղյեղուած 2750 ցայտաղբիւրներով) եւ իր կարգին պիտի ներդաշնակուէր Կապի Նախարարութեան շէնքին քովը բացուող կամարին հետ:

Ինչպէս կ'ըսէ Ճարտարապետներու Միութեան նախագահ Մկրտիչ Մինասեանը, «սահմանափակումներ չկան, ամէն ինչ թողնուած է հեղինակների հայեցողութեանը: Առայժմ պարզ չէ, թէ ում կամ ինչին նուիրուած կը լինի արձանը, եւ ինչ ոճով կը կառուցուի, թէեւ Երեւանը հակուած է աւանդարդին, ցանկալի կը լինէր, որ արձանը համապատասխանէր Հանրապետութեան հրապարակի դասական անսամբլի ընդհանուր ոճին: Արձանը պէտք է արտացոլի աւելի հիմնաւոր գաղափարներ, քան ժամանակը կամ դարաշրջանը, ինչպէս Լենինի արձանի պարագայում»:

Լոկ գաղափար մըն է մեր վերը տուածը, առայժմ ներկայացուած 17 նախագիծերուն կողքին, որոնցմէ ո'չ մէկը ընդունուած է: Եւ մինչեւ որ բան մը ընդունուի, «իշխանութիւնները թոյլատրել են «Էյ-Քէյ թէքնոլոջի» գովազդային ընկերութեանը հրապարակում տեղադրել 15 մ. բարձրութեամբ հեռուստաէկրան մինչեւ 1991 թուականը նախկին առաջնորդի այդտեղ կանգնած 18 մետրանոց արձանի փոխարէն»:

Չեմ գիտեր ի՞նչով այս նորելուկ ընկերութեան կը խանդարուէր, եթէ «Այր Քէ» կոչուէր: Օ՛, մոռցեր եմ, որ ուղղագրութեան «ռեֆորմ»ը, յարակից այլ բաներու շարքին, նաեւ ջնջած է հայերէն տառերու անունները, ու այսպէս «ա-բ-գ-դ-ե» կ'ըսենք, որով անգլերէն «էյ-պի-սի-տի»ին անցնիլը շատ աւելի դիւրին ու դրաւիչ է: Ու յետոյ կը խօսինք ժողովուրդի ապագայ անդրադիտութեան մասին՝ դասական ուղղագրութեան վերականգնումով...

Ինչ որ է, առայժմ գրագիտութեան չափանիշը մեզի կու տայ պատասխանատու ընկերութեան կառավարիչը՝ Վահրամ Ղարիբջանեան, որ «ընտրում է հոլովակներ հանդիսականների համար հետաքրքիր ֆիլմերից, ինչպէս օրինակ՝ "Տաքսի" կամ "Տերմինատոր" ֆիլմերը»: «Առնոլտ Շվարձենէկըրի ֆիլմերուն մակարդակին եթէ իջեր ենք, վայ եկեր է մեր գլխուն», պիտի ըսէր մէկը: Բայց իջեր ենք, էլի՛...: Քաղաքային կեանքին յատուկ վազվզուքն ու ջղայնութիւնը չեն բաւեր ինքնին, որ կարիքը ունինք մարտական շարժանկարներով ու ինքնաշարժներու մրցումներով զայն չեշտելու:

Երեւանցի մը՝ 48ամեայ Աշոտ Մելեանը, որ դէմ չէ պաստառին, եթէ եկամուտ կը բերէ, բայց պիտի նախընտրէր Սասունցի Դաւիթի արձանը տեսնել անոր տեղը, կը յիշեցնէ մեզի, թէ «ընդհանուր առմամբ Երեւանը կարիք ունի քաղաքի կառավարման կուլտուրայի եւ քաղաքի ինտերիերի յստակ համակարգի»:

Ով որ ականջ ունի, թող լսէ: Պիտի աւելցնէի, յարգելի քաղաքացիին հակաճելու գնով, որ «քաղաքի կառավարման կուլտուրա»յի գեղեցիկ նախաքայլ մը պիտի ըլլար, եթէ եկամտաբեր անճաշակութիւններուն տեղ չտրուէր, ո'չ իսկ ժամանակաւորապէս, որովհետեւ ժամանակաւոր անճաշակութիւնները ամէնէն վտանգաւորներն են. հակում ունին մշտական դառնալու:

Լենինի արձանը պէտք չունէր մնալու, ի հեճուկս իր գեղարուեստական արժէքին, որպէս մեզի խորթ տիրապետութեան մը խորհրդանիշը: Բայց պէտք ունի՞նք Շվարձենէկըրի մը կամ նման հոլիվուտեան խամաճիկի մը ստուերին:

Հին աստուածին տեղ՝ նոր աստուածներո՞ւ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՀԻՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ, ԱՆՑԵԱԼԻ ԴԷՄՔԵՐ ԵՒ ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Բ.

ՊԱՏԿԱՆԵԱՆՆԵՐԸ

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Հայաքաղաքի հիմնադրութեան յաջորդող տարիներուն ու տասնամեակներուն, Նոր Նախիջեւանը իրեն քաշած է ուրիշ Հայեր ալ, որոնք անշուշտ փոքր թիւերով եկած են հոն հաստատուիլ Պեսարաբիայէն, Մոլտաւիայէն եւ Կովկասի զանազան գաւառներէն: Անոնցմէ Թիֆլիսցի համբաւաւոր ուսուցիչ Սերովբէ Պատկանեան հոն հաստատուած է 1805ին: Պատկանեան գերդաստանէն առաւել անուանիներն են սակայն իր զաւակը Գաբրիէլ Քհնյ. (1802-1889) եւ այս վերջինին երկու զաւակները Քերովբէ ու մանաւա՛նդ Ռափայէլը (1830-1892), որ գրասէր հասարակութեան ծանօթ է Գամառ-Քաթիպա ծածկանունով:

Տէր Գաբրիէլ Քահանայ Պատկանեան իր ժամանակին համար եղած է այն հազուագիւտ «լուսաւորեալ եւ յառաջդիմական» քահանաներէն մին որ սերունդ կրթած է իր սեփական դպրոցին մէջ ազգային եւ համամարդկային արժէքներու խոր գիտակցութեամբ: Ատենի մը երբ ընդհանրապէս կղերը ամէն ինչի մէջ պահպանողական, չըսելու համար յետադիմական, դիրքերու վրայ էր. Տէր Գաբրիէլ յանդգնած է բանիւ եւ գրչով նոր տեսութիւններ քարոզել եւ գործադրել: Հոգեւոր եւ կրթական ասպարէզներուն զուգահեռ, նետուած է գրական եւ հասարակական ասպարէզ: Խմբագրած է «Արարատ» արեւելահայ առաջին աշխարհաբար պարբերականը, խիզախօրէն քալելով Խաչատուր Աբովեանի գծած ճամբով: ԺԹ. դարը արեւմտահայ թէ արեւելահայ մտաւորականութեան մէջ, ազգային զարթօնքի այդ տասնամեակներուն, հինի եւ նորի, այսինքն գրաբարի թէ աշխարհաբարի պայքարը հասած էր մեծ չափերու: Եւ լեզուական հարցին հետ ազգային - ազատագրական ու ընկերային խնդիրներն ալ հրապարակ կ'ելլէին: Ցարական կայսրութեան մէջ որեւէ համարձակութիւն կը դիտուէր առնուազն կասկածամտութեամբ, չըսելու համար աւելին, ան ալ հոգեւորականի կողմէ: Ուստի, ուշ կամ կանուխ Տէր Գաբրիէլ պիտի վճարէր իր խիզախութիւններուն գինը: Եւ սուղ վճարեց: Նոր Նախիջեւանի «յետադիմական» խմբակին պարագլուխ տպագրիչ Խալիպեանի սպանութեան վաղորդայնին -որ իր կատաղի հակառակորդներէն էր- ան մեղադրուեցաւ որպէս ոճիրին պատուիրատուներէն մին, ատեն մը բանտարկուեցաւ, քահանայագործելէ կախակայուեցաւ ու իր անձնական դպրոցն ալ վերջնապէս փակուեցաւ: Արդարանալէ յետոյ, կախակայումը վերցուած է, բայց Տէր Գաբրիէլ ձգած է Նոր Նախիջեւանը, գացած Ս. Պետերբուրգ ուր եւ վախճանած է խոր ծերութեան մէջ:

Ռափայէլ Պատկանեան: ԺԹ. դարու արեւելահայ գրական, մանկավարժական ու ազգային գործիչներու ամէնէն աչքառու դէմքերէն մին: Ծնած է 1830 Նոյեմբեր 8ին. նախ յաճախած է հօրը մասնաւոր դպրոցը ուր իր ստացած նախակրթութեան հետ ձեւաւորուած է իր ապագայ անձնաւորութիւնը. տարբեր ալ չէր կրնար ըլլալ այդպիսի հօր մը շունչին տակ հասակ առած մանկան համար: Յետոյ յաճախած է Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանը և համալսարանը եւ տարի մըն ալ Դորբատի (գերմանախօս) համալսարանը ուր լրացուցած է իր միջնակարգ եւ բարձրագոյն ուսումը: Երկու ուրիշ ընկերներով՝ Գէորգ Քանանեան եւ Մնացական Թիմուրեան, առնելով երեքին անուններուն ու մականուններուն գլխատառերը, կը հիմնէ գրական ընկերութիւն մը Գամառ-Քաթիպա անունով: Ընկերութեան լուծուելէն յետոյ, Ռափայէլ Պատկանեան կ'իւրացնէ այդ, եւ կը գործածէ իբրեւ գրական ծածկանուն որով շատերու ծանօթ եղած է: Շատ երիտասարդ նետուելով ուսուցչական ասպարէզ, հօր նման եղած է նաեւ հրապարակագիր եւ ազգային գործիչ:

ԺԹ. դարը Եւրոպայի շատ մը ժողովուրդներուն համար ազգային զարթօնքի դար եղաւ. անոնցմէ ոմանց համար ալ դարերէ ի վեր կորսնցուցած անկախութիւնը կրկին ձեռք բերելու ժամանակաշրջան: Հայութիւնը ոչ միայն բաժնուած էր երկու մեծ եւ յետադիմական կայսրութիւններու միջեւ, այլ նաեւ մեր մտաւորական կեդրոնները կը գտնուէին մայր հողէն հեռու: Պոլիս եւ Իզմիր թրքահայութեան համար, Թիֆլիս, Նոր Նախիջեւան ու Մոսկուա ռուսահայոց պարագային: Կար նաեւ մտածելակերպի եւ լեզուական տարբերութիւն ալ: Ու շատ մը լուսաւորեալ դէմքերու, հոգ չէ թէ անոնք թէ' մայր հողէն թէ' իրարմէ հարիւրաւոր մղոններով հեռու ըլլային, Մայր Հայաստանը, Արարատն ու Արաքսը դարձան կեանքի կեդրոնական նպատակ: Մարդիկ էին որոնք այսօրուան հասկացողութեամբ պիտի անուանէինք ազգայնականներ, բառին ազնիւ իմաստով: Այդպիսին եղաւ Ռափայէլ Պատկանեան, եւ երբ այդ ալ մոռացութեան տրուեցաւ խորհրդային իշխանութեան առաջին տասնամեակներուն: Միայն Խրուշչովեան ձիւնհալի առեն է որ Գամառ-Քաթիպան վերարժեւորում գտաւ եւ 1963ին հրատարակուեցաւ իր «Երկերի լիակատար ժողովածու»ն Երեւանի մէջ, Մանուկ Աբեղեան գրականութեան հիմնարկին կողմէ: Այդ երկերու ժողովածուի խմբագիր Ա. Ինճիկեան սայն կը սկսի իր գրութիւնը հեղինակին մասին. «Դեռ չէր լրացել Խաչատուր Աբովեանի առեղծուածային անհետացման (1848) երկրորդ տարին, երբ 1850ին արեւելահայ անդրանիկ աշխարհաբար պարբերաթերթի՝ «Արարատ»ի էջերում իր առաջին ստեղծագործութիւններով հանդէս եկաւ նոյն շաբաթաթերթի խմբագրի որդին, արդէն Ներսիսեան վարժարանի (Թիֆլիս) երիտասարդ ուսուցիչ Ռափայէլ Պատկանեանը, որին խոշոր դեր էր վիճակուած ԺԹ. դարու հասարակական մտքի ու գրականութեան ձեւաւորման մէջ: Նա, իր մանկութեան տարիներն անց էր կացրել Նոր Նախիջեւանի սուր բախումների միջավայրում՝ հակախալիպեանական – հակաազդեյեանա-

կան կրքոտ ներկայացուցիչներէն մէկն, իր հօր եւ ուսուցիչ Գաբրիէլ Քհնյ. Պատկանեանի ազդեցութեան ներքոյ»:

Տողերուս հեղինակը կը գիտակցի թէ փարսախներով հեռու է գրական քննադատի հովեր առնելէ. սոյն յօդուածը գրի առնել փորձեցի անոր բանաստեղծութիւններու գիրքը վերջերս կրկին ձեռք առնելով, եւ խորապէս գիտակցելով որ իր շատ մը քերթուածները, գրուելէն մէկ ու կէս դար վերջ, այսօր ալ պահած են իրենց այժմէականութիւնը, եւ կրնան իբրեւ դաս ծառայել մեր այս օրերուն, երբ շատերու համար անորոշ ու չփոթ է հայութեան ապագան: Իր ստանաւորներէն ոմանք ԺԹ. դարու վերջաւորութեան, թերեւս հեղինակին կենդանութեան իսկ, վերածուած են երգի. երգեր զորս ծնողքս եւ իրենց հասակակիցները կ'երգէին դեռ մի քանի տասնամեակ առաջ, ինչպէս «Արաքսի արտասուքը» (1855) որմէ կը մէջբերեմ 24 քառեակներէն չորսը. -

Մայր Արաքսի ափերով
Քայլամոլոր գնում եմ
Հին-հին դարուց յիշատակ
Ալեաց մէջը պտրում եմ:

Արա՛քս ինչո՞ւ ձկանց հետ
Պար չես բռնում մանկական,
Դու դեռ ծովը չհասած
Սըգաւոր ես ինձ նման:

Ինչո՞ւ արցունք ցայտում են
Քու սեւ հպարտ աչերից
Ինչո՞ւ արագ փախչում ես
Այս հարազատ ափերից:

- Խիզախ անմիտ պատանի
Քանի որ իմ զաւակունք
Այսպէս կը մնան պանդուխտ,
Ինձ միշտ սգաւոր կը տեսնէք
Այս է անխափ իմ սուրբ ուխտ:

Բանաստեղծը կ'ողբայ Հայոց մայր գետը որ փոխանակ երկրին մայր երակը ըլլալու, բաժանման գիծ, սահման է Հայաստանի արեւելեան եւ արեւմտեան մասերուն: Ի՞նչ գիտնար ան, որ գրուելէն 160 տարի յետոյ Մայր Արաքսը տակաւին սգաւոր պիտի ըլլայ:

Մէկ ուրիշ հայրենասիրական երգի վերածուած են հետեւեալ տողերը.

Հիմի՞ էլ լռենք եղբարք, հիմի՞ էլ,
Երբ մեր թշնամին իր սուրն է դրել,
Իր օրհասական սուրը մեր կրծքին,
Ականջ չի դնում մեր լաց ու կոծին
Ասացէք եղբարք Հայեր ի՞նչ անենք,
հիմի՞ էլ լռենք...:

Ընդհանրապէս Հայուն մէջ ազգասիրական, հայրենասիրական զգացումներ արթնցնող, զինք գործնականին մղող տողեր են Ռ. Պատկանեանին գրած քերթուածները. բայց հատու սլաքներ ալ կ'ուղղուին իրենց հարստութեամբ գոռոզ աղայական դասակարգին, օտարամոլ դասակարգին: Կը մէջբերենք «Հայերուս թուքը» խորագրուածէն չորս քառեակներ.

Դուն խելօք, հաշուով վաճառական ես,
Միւլք, փող ու ապրանք կ'ասեն
շատ ունես,
Բայց թէ փողէդ շահ չունի Հայաստան,
Թքել ենք քու ալ, փողիդ ալ վրան:

Հեռատես մտքով դուն զարդարեցար,
Հզօր իշխանի սիրելին դարձար,
Բայց թէ մտքէդ շահ չունի Հայաստան,
Թքել ենք քու ալ, մտքիդ ալ վրան:

Մեծ ուսում առիր, եղար գիտնական,
Գովքովդ լըցուած է մարդոց բերան,
Բայց թէ ուսումէդ շահ չունի
Հայաստան,
Թքել ենք քու ալ, ուսմանդ ալ վրան:

Կու տամ քեզ պատիւ, կ'ունենաս
դու յարգ
Ու կը դնեմ քեզ ազնիւ մարդոց կարգ,
Երբ օրօրանէդ մինչեւ գերեզման,
Միակ ձգտումնքդ լինի Հայաստան:
(1876)

Բայց համեստ կարծիքովս, իր այդ տեսակի գրութիւններէն լաւագոյնը դարձեալ 1855ին գրուած «Հայ եւ հայութիւն» խորագրուածն է. երկար գրութենէն -14 քառեակ-, հոս կը մէջբերենք միմիայն վեցը.

Ո՞վ է Հայը, մի՞թէ նա է որ խօսում է
հայերէն լեզուով,
Եւ կամ որի մականունը յանգում է
եան մասնիկով,
Որ ուտում է ամենայն օր ճաշին
տոլմա ու փիլաւ,
Կամ պարծանօք միշտ հագնում է
Հայի գդակ ու հալաւ:

Ո՞վ է Հայը, մի՞թէ նա է որ գնում է
Հայի ժամ,
Որ տարէնը հաղորդւում է
խիստ սակաւից չորս անգամ,
Որի համար մեծ ամօթ է,
նաեւ մեղք է մահացու,
Թէ Զատիկի խթմանը չուտէ
թերխաշ կարմիր ձու:

Չէ՛ սիրելիս, ազգութիւնը չէ
արտաքին ապարմունք
Հայ ծընելդ անգամ չի տար քեզի
հայութեան իրաւունք,
Ով կամ եան մականունիդ
վերջին վանկի մասնիկը,
Կարմիր ձուով թէ անձու ես տօնում
Զատիկը:

Թէ դու Հայ ես, հայութիւնդ
պիտի յարգես անպատճառ,
Հայաստանը պիտի լինի յուսոյ աստղը
քեզ համար,
Օտարինը դուն մի ատիր,
մի էլ սիրիր կուրօրէն,
Բայց քու Հայի օգուտները
միշտ վեր դասէ ամէնէն:

Դու պատրա՞ստ ես թողնել կայքդ,
ծնողք, եղբարք սիրական,
Սիրելւոյդ տեղ կրծքիդ սեղմել
միշտ մահաբեր հրացան,
Դու պատրա՞ստ ես անվախ երթալ
թշնամիի սուրի դէմ,
Սարսափելի մահը տեսնել
դու կարո՞ղ ես ծաղրադէմ:

Այն ժամանակ քեզ Հայ կ'ասեմ,
ես քեզ սիրով կը գրկեմ,
Թէ դու ընկնիս՝ ջրից, թէ հուր՝
ես քեզ հուրից կը փրկեմ,
Բայց թէ փորդ տոլմաներից
կամ փիլաւից տրաքի,
Հաւատացիր ուտելովդ
օգուտ չես բերիր ազգիդ:

Ռափայէլ Պատկանեան իր հօր հանդէպ ունեցեր է պաշտամունքի հասնող սէր, ակնածանք: Տէր Գաբրիէլի անարդարօրէն հալածուելուն իբր բողոքի եւ զօրակցութեան նշան, գրած է (1854) «Քահանայ» խորագրուած քերթուածը, զոր ազգային զարթօնքի այդ տարիներուն, ձօնած է «ի նշան որդիական սիրոյ՝ Գաբրիէլ Քհնյ. Պատկանեանին»: Կու տանք անկէ ալ քանի մը տողեր.

Այն ո՞վ է կանգնած ամպիոնի վրայ,
Դողդոջուն ձեռքերն երկինք
ամբարձած,
Գըթառատ աչքերն լի արտասուքով,
Բազմութեան ուշքը դէպի նա դարձած,
Որին ամէնը Հայր են անուանում,
Ծանօթ, անծանօթ հաւասար յարգում,
Որի լոկ խօսքը օրէնք է նոցա,
Սրտի գաղտնիքը նորան են յայտնում:

Քահանայ է նա քաւող մեղքերու,
Միջնորդ Աստուծոյ մարդկան ազգի
հետ,
Հովիւ է անխոնջ Քրիստոսի հօտին,
Երկնաւոր գանձին նա է արթուն դէտ:

Եկ պատուենք եղբարք այս սուրբ
քահանան,
Սիրենք միշտ նրան մանկական սիրով,
Որ ամբողջ գիշեր իւր որդւոց վերայ,
Պատրաստ է հսկել անքուն աչքերով:
Նա բոլոր կեանքը զոհեց մեզ համար,
Զուգեց փառք, պատիւ, զբօսանք
աշխարհի,
Քան սուրբ քահանան էլ ո՞վ կարող է,
Արդեօք մեզ համար լինել հայր բարի:

Սփիւռքեան այժմու մեր պայմաններուն մէջ գրեթէ մոռցուած անուններ են Պատկանեանները: Ուզեցինք մեր տկար գրիչով «Ցառաջ»ի յարգելի ընթերցողին վերյուշ մը ընել տալ, թէ՛ իրենց, թէ ալ իրենց ծննդավայր երբեմնի հայկական մեծ օճախ Նոր Նախիջեւանի մասին:

Ս. Գ.

Մարսէյլ, Մարտ 12

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՓԱԿՄԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԻՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Պոսթընի հայ մշակութային յանձնախումբը Մարտ 20 թուակիր եւ «Դատապարտելի որոշում մը» խորագրուած յայտարարութեամբ առաջին հակազդողներէն եղած է Կիպրոսի Մելգոնեան Կրթարանը փակելու որոշումին: Առաջին տողերէն «անհեռատես եւ ազգավնաս» կ'որակուի ՀԲԸՄ-ի կեցը. յանձնաժողովին այդ որոշումը, որուն համար տրուած պատճառաբանութիւնները, - նիւթական դժուարութիւններ եւ Միջին Արեւելքէն քիչ թիւով աշակերտ-,արդարօրէն կ'ըսուի թէ նոր բաներ չեն: Նիւթականը, Մաշտոցի օրէն, եթէ նկատի առնուելիք պարագայ ըլլար, ցեղասպանութենէն ետք Սփիւռքի մէջ միայն Նպարավաճառի խանութ ու լումայափոխի կրպակ բացուած կ'ըլլար: Իսկ Միջին Արեւելքի հայ աշակերտութիւնը որ մեծ մասով լման թոշակ վճարելու անկարող ծնողքներու զաւակներէ կը բաղկանայ, պիտի պարտադրուի օտար վարժարան դիմելու, «Նիւ-Եորք նստող ու հայ կեանքին անհաղորդ ղեկավարութեան մը թռուցիկ որոշումով»:

Յայտարարութիւնը ստորագրողները ըսելէ ետք թէ Մելգոնեանի փակումով պատահականութեան ձգուած կ'ըլլան ազգային ծառայութեան կամաւորները, կը գրէ թէ ատով բացուելիք հեռանկարը արդէն իրական օրինակներ ունի յանձինս «ամերիկահայ ներկայ ղեկավարութեան եւ նոյնինքն ՀԲԸՄ-ի առաջնորդող դէմքերու որոնք հայկական դաստիարակութիւն չեն ստացած իրենց պատանեկան եւ երիտասարդութեան օրերուն եւ այդ պատճառով անհաղորդ են մեր ժողովուրդին զգացումներուն, անգիտակից՝ հայկական իրականութեան»:

Կը շեշտուի խնդրոյ առարկայ հաստատութեան հայկական համայնքային ու մտաւորական մարզին նուիրած շրջանաւարտներուն կարեւոր խումբը որուն հետ համեմատելի որեւէ կշիռ չեն կրնար ներկայացնել դպրոցին շէնքին վաճառքէն շահուելիք միլիոնները:

Յայտարարութիւնը կ'աւարտի Մելգոնեանը փակելու որոշումին դատապարտումով ու ՀԲԸՄ-ի ղեկավարներուն պատասխանատուութեան մատնանշումով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

2

Այս խօսակցութիւնը լսուած էր դրան ետեւէն: Լսողն էր Վարդուհի անուն ծերունի կին մը, որ երբեմն համբաւեաններուն տունը կու գար զանազան ծառայութիւններ կատարելու: Նոյն Վարդուհին էր, որ Անտոն էֆէնտիին ականջը դրած էր ամէն բան: Անտոն էֆէնտի բան մը չէր ըսած իր մօրը: Հիւցած էր իր կնոջ: Արգիլած էր սակայն Ճերմակեանին մուտքը իր տունէն ներս: Այսքանով խնդիրը փակուած էր: Ամբողջացնելու համար -այս մէջբերումով- վարդապետին վախճանը, ընենք նաեւ իր վերջին գայթակղութեան պատմութիւնը:

Ճերմակեան վարդապետ իր Սաքըզ Աղաճի տունը կահաւորել տուած էր: Խոհարարուհիի, սպասուհիի, կարուհիի պատրուակին ներքեւ շատ մը կիներ ելեւմուտք ունէին իր սեմէն ներս: Վարդապետին տունը մտնող էգերը անշուշտ հաշտ աչքով չէին նայեր իրարու: Վարդապետը թագուհի կը փնտռէր անոնց մէջ: Գտաւ: Աղաւնի մը: Կլորիկ ու դեռատի կին մըն էր Աղաւնի, որ կնքած էր դժբախտ ամուսնութիւն մը: Աղաւնի աղուորիկ էր: Արեւելքի մեղր էր ան, կարճ ու ոլոր մոլոր կահոյրի մը մէջ: Իր ամուսինը տարիքոտ, չյաջողած, գինեմոլ եւ դժուարահաճ ու կռուազան:

Թշուառութիւնը իրենց յարկէն ներս շատոնց մտած էր ու չորցուցած ամէն բան: Մնացած էր Աղաւնիի մարմնոյն վարդաստանը: Ան ալ պիտի ցամքէր եթէ Աստուած իր դէմ չհանէր Ճերմակեան վարդապետը: Ամսական կապուեցաւ իրեն: Ութ ամիս վերջ ամուսնալուծուած էր: Քաշուած էր սենեակ մը: Ամէն օր կ'այցելէր վարդապետին: Շաբաթը քանի մը գիշեր կը բացակայէր իր սենեակէն: Աղաւնին ճամբէ ելած էր: Ըստ իրեն ճամբու մտած էր: Երանելի կեանք մը գտած ըլլալ կը կարծէր: Նշանաւոր մարդ, հարստութիւն, գրեթէ անկախութիւն, հանգիստ, հաճոյալի կեանք: Աղաւնի երջանիկ էր: Դժբախտաբար ամպոտեցաւ քանի մը ամիս վերջ Աղաւնիի երկնակամարը: Նոր աղաւնի մը թառած էր վարդապետին առջեւ: Հոգին սուրբ: Ա՛լ առաջուան վերաբերումը ցոյց չէր տար իրեն վարդապետը: Առջի ժպիտները, գգուանքները, անոյշ խօսքերը մարած էին:

Աղաւնի չէր հասկնար: Շուարած էր, յուզուած, անակնկալի եկած: Ամսագըլխուն կէս ամսական ստացաւ: Վարդապետը ըսաւ որ նեղն է ու մութ եւ կարճ քարոզ մը խօսեցաւ: Աղաւնի գիշերները իր սենեակը կը մնար: Կը քննէր իր դէմքն ու մարմինը: Ոչինչ կը հասկնար: Իր միսը հիմա աւելի շնորհ զգեցած էր: Ինչո՞ւ սակայն փոխուած էր վարդապետը: Որո՞ւ խօսէր իր ցաւը: Քունը փախած էր: Սիրոյ վիշտն ալ կար: Սիրել սկսած էր: Կար նաեւ նիւթականի հարցը: Ապրելու ահաւոր խնդիրը: Իրեն համար մանաւանդ, ու նամանաւանդ իր սիրարկածէն վերջը: Գրեթէ ամէն ոք գիտէր: Խօսուած կին մը եղած էր: Սոսկաց: Ամէն յոյսի ճամբայ պիտի փակուէր իրեն համար, եթէ լքէր զինքը վարդապետը: Ինքզինքը շատ միամիտ ու անփորձ գտաւ: Ինչո՞ւ հաստատ հիմերու վրայ դրած չէր իր յարաբերութիւնը: Լաւ մը պայմանաւորուիլ անհրաժեշտ էր: Ապագայ գէշութիւնները նկատի առած չէր: Ո՞վ էր այն կինը, որ իր տեղը գրաւած էր: Անխիղճը, բո՛զը: Այո՛, բոզ: Ի՞նչպէս չքաշել, չփրցնել անոր մազերը: Եւ տեսնենք աղուորի՞կ էր: Ո՞վ գիտէ...

Ամիս մը եւս անցած էր: Նամակ մը ստացաւ: Աչքերը մթնեցին: Ամէն բան վերջացած էր: Այս անգամ նամակին ոճը բնաւ նման չէր իր հինէն ստացած քանի մը նամակներուն: Ամսականը կտրուած էր: Վարդապետը նեղն է քսակով: Սիրտն ալ նեղ է: Կը խօսուին եղեր: Հիւանդ ալ է: Քիչ մը ատեն վերջը տեսնենք ի՞նչ կ'ըլլայ: Պարապ, սուտ յոյս: Քիչ մը դրամ խնայած էր, քանի մը ամիս ապրելու չափ: Քանի մը ամիս ալ իր նուէր ստացած օղերով ու մատանիներով կրնար ապրիլ: Վե՞րջը: Ամիսները այս տեսակ պարագաներու մէջ շուտ կ'անցնին: Ի՞նչ պիտի ընէր...

Քանի մը օր վերջ իր սիրոյ վիշտը հանդարտած էր, բայց կը մեծնար նիւթական մտահոգութիւնը: Շատեր սուտ վիշտ կեղծելով իր որպխութիւնը կը հարցնէին, զինքը տխուր գտնելով: Կը խուսափէր: Օր մը սակայն պայթեցաւ: Պատմեց ամէն բան քանի մը կիներու: Անոնք իրաւունք տուին իրեն: Ըսին թէ չարաչար անիրաւուած էր: Ըսին: Ետեւէն սակայն ուրիշ բան ըսին. - Բո՛զը: Ինք իր առաջին խոստովանութենէն քաջալերուած, կիսախելագարի նման, սկըսաւ նոյնիսկ կէս ծանօթներու պատմել իր ցաւը: Ամէն ոք կը միթարէր զինքը: Ինք խորհուրդի մը պէտք ունէր: Փրկութեան մը պէտք ունէր: Այդ կարգի մէկը գտնուեցաւ վերջապէս:

Օր մը պարոն մը իրեն տուաւ խմբագրի մը անունը եւ յանձնարարեց որ անոր դիմէ եւ պատմէ եղելութիւնը: Աղաւնի խենթի նման առաւ խմբագրին անունն ու հասցէն: Օր մը վերջ խմբագրատունն էր: Առանձին, գլուխ գլխի տեսակցութեան մը համար, գարեջրատուն մը ժամադրուեցան: Այնտեղ Աղաւնի պատմեց ամէն բան: Խմբագիրը ամէն բան մը տիկ ընելէն վերջ ըսաւ.

- Ես խերը կ'անիծեմ այդ վարդապետին: Կը բաւէ ըրածը: Մինակ կէտ մը կայ: Շատ կարեւոր կէտ մը: Ի՞նչպէս կրնաս ապացուցանել, որ իր հոմանուհին եղած ես: Փաս մը ունի՞ս...

- Ի՞նչ տեսակ փաստ...

- Օրինակ, նամակներ, սիրային նամակներ...

- Այո՛, չորս-հինգ հատ ունիմ...

- Իր գիրովը գրուած, այնպէս չէ՞...

- Հարկաւ, իր գիրովը գրուած...

(Շար. 11)

Ճ Շ Դ Ո Ւ Մ

Տէր եւ Տիկին Վարուժան Գնունիի նուէրը («Յառաջ», Մարտ 23) եղած է տոքթ. Կարպիս Պօրանեանի յիշատակին:

LE CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP

PRESENTATION ET DEDICACE
DU LIVRE

« Traverse Mère de Dieu... »

le Samedi 3 avril à 20h30
au Centre Culturel
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

de l'auteur
Marie-Antoinette-Varténie BEDANIAN

Préface de **Jean-Pierre WINTER**
(Editions l'Harmattan)

— Entrée libre —

LE COMITE DE JUMELAGE
DE CLAMART

organise un

GALA DE SOLIDARITÉ

au Conservatoire Henri Dutilleux
(Place Hunebelle)
le Samedi 27 mars

Au programme :

— A 18 heures :
CONFERENCE
de CLAUDE MUTAFIAN
«L'Arménie et le rôle d'Artachat dans son histoire»
Salle des Auditions — Entrée libre

— De 19 heures à 22 heures :
PARTIE ARTISTIQUE
- **RECITAL DE PIANO**
  de Z. BARSEGHIAN
  Professeur émerite
  du Conservatoire National
  d'Erevan
- **RECITAL DE PIANO ET DE VIOLON**
  G. ASMARIAN
  et O. PEHLIVANIAN
- **SPECTACLE DE DANSE**
  Ensembles artistiques de la JAF
  Ile-de-France

— A 22 heures :
DINER DE GALA
et
VENTE AUX ENCHERES
(œuvres de Jansem, Gilles Audoux, Ch. Le Bars)
Tirage au sort de 2 billets A/R Paris - Erevan offerts par Saberatours

Pour le programme après 19 heures et le dîner :
Renseignements et réservations :
— Comité de Jumelage: 01. 46. 42. 17. 95
L'inscription urgente est nécessaire..

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ծննդեան տօթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները.–

Պ. Ալեքսանդր Ակոբոֆ 25 եւրօ, Պ. Անտրէ Սահաթճեան 100, Պ. Թորգոմ Պասմաճեան 31, Տէր եւ Տիկին Ժան Գինոսեան 50, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մոմճեան 50, Տէր եւ Տիկին Սերժ Երէպագանեան 100, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Գարակիւլեան 50, Տէր եւ Տիկին Բագրատ Գուէմ 30, Տէր եւ Տիկին Արշակ Բազումեան 80, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գասպարեան 50, Տիկին Անոյշ Քիրէմիտճեան 30, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գույումճեան 50, Ժպտունի Ընկերութիւն 50, Տիկին Ալլէթ Յակոբեան 39, Տիկին Նոյեմի Ճերանեան 50, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Ճիտէճեան 30, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տագէսեան 50, Աղայեան ընտանիք 100, Տիկին Նորա Փափազեան 50, Տէր եւ Տիկին Պերնար Սայրիմ 25, Պ. Գազանճեան 50:

(Շար.)

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐԱՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Հայ Օգնութեան Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը իրաքահայութեան ի նպաստ կատարած իր հանգանակութենէն 60.000 տոլարի գումար մը փոխանցած է Պաղտատի Հայոց Առաջնորդարանին: Այս գումարը յատկապէս պիտի տրամադրուի չքաւոր եւ մանաւանդ փոքր տարիքի երախաներով ընտանիքներու անմիջական կարիքներուն:

Մինչ հանգանակութիւնը տակաւին կը շարունակուի, գոյացած գումարները պարբերաբար պիտի փոխանցուին Առաջնորդարանին նոյն պայմաններով:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը որ ցարդ հանգանակած է 2.680 Եւրօ, կը շարունակէ այս դրամահաւաքը մինչեւ Ապրիլի վերջը:

Շարունակեցէք ձեր մասնակցութիւնը բերել այս մարդասիրական կոչին:
Ձեր չէքերը կրնաք ուղարկել՝
Ֆ. Կ. Խ. Իրաքի Օգնութիւն
17, rue Bleue, 75009 Paris

18e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 18ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ
ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

■ HAGOP OCHAGAN
SANS TITRE

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ
Ա Ն Վ Ե Ր Ն Ա Գ Ի Ր* (1920)

* Անտիպ տարբերակ մը՝ յետ մահու, թիւրիմացաբար ԱՔԼՈՐԱՄԱՐՏԸ անուանուած խաղէն:

Երեք Արար եւ Երկու պատկեր

Կիրակի, Ապրիլ 4, ժամը 16–ին
Dimanche 4 avril à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

RECITAL DE PIANO
avec
NOUNE HAIRAPPETIAN
(d'ITALIE)

le Vendredi 26 mars à 20 heures 30
dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
(339, avenue du Prado, Marseille 8e)

Au programme :
Chopin — Brahms — Rachmaninov
Ganatchian — Khatchatourian
Prokofieff

P.A.F. : 10 euros
Etudiants : 6 euros

Réservation :
Centre Culturel Sahak-Mesrop
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28–ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ:

Յետ պատարագի, հոգեճաշ կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 13ին, բոլոր շրջանի խաչուհիները սիրով հրաւիրուած են յարգելու մեր վեթերան ընկերուհիներուն յիշատակը:

Արձանագրուիլ՝
01 · 48 · 24 · 63 · 89 (ճաշարան)
01 · 47 · 86 · 33 · 72 (Այտա):

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«ՈՒԽՏՍ ԴԻՔ ԵՒ ԿԱՏԱՐԵՑԷՔ»

Շաբաթ, Մարտ 27, ԼԴ. օր Մեծի Պահոց: Տօն է Սրբոյն Գրիգորի մերոյ Լուսաւորչին՝ ստսկալի Չարչարանացն եւ Մտին ի վիրապն

Այսօր՝ անուանակոչութեանն տօնն է
ՇԱՒԻԼԻ
ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՄԱՏՐԱՆ

Առ այդ ուխտի այս օրուան պաշտամունքի հանդիսաւոր տօնախմբութիւն:

Առաւօտեան ժամերգութիւններն և պատարագը (խորանը բացուած) ժամը 10–էն սկսեալ, Փարիզեան Շրջանի բոլոր եկեղեցիներուն մասնակցութեամբ տեղի կ'ունենան Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մատրան մէջ՝

6, rue Père Komitas

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

la M.C.A. en partenariat avec le Bureau des Actions Culturelles de la Ville d'Alfortville

CONCERT
ARMÉNIE

par
l'Orchestre National d'Ile-de-France
sous la Direction de
George PEHLIVANIAN
Violon **Silvia Marcovici**

programme:
Komitas, Suite arménienne
Orchestration: G. Pehlivanian
Poème symphonique
Jonathan Livingstone
par **Arthur Aharonian**
Katchatourian, Concerto pour violon
Spartacus (extraits)

Vendredi 2 avril à 20 heures 30
Eglise Notre Dame
rue Jules Cuillerier
Alfortville (près de la Mairie)

Renseignements, réservations :
— BAC : 01. 58. 73. 29. 18
— MCA

***

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter au

CONCERT
DES ELEVES DE GUITARE
sous la direction de leur prof.
Ohannès DEMIRDJIAN

Samedi 3 avril
à 20 heures 30 précises

au programme :
Populaire,
Classique,
Flamenco

à l'Espace Culturel «LE 148» Studio
148, rue Paul-Vaillant Couturier
94140 Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ մասնաճիւղին ընկերուհիները ներկայ գտնուելու շատ կարեւոր ժողովի մը, Շաբաթ, Ապրիլ 3, ժամը 14.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Անհրաժեշտ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը պատգամաւորական ժողովի գացող ընկերուհիները ընտրելու համար:

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ տեւողութեան՝ Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 31
Երեկոյեան ժամը 6–ին:

Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ
ժամերգութիւններ ժամը 17.30-ին
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 31
Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցի
(Սէն Ժերոմ)

Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
(Փրատօ)

Քարոզիչ՝
ՁԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 28
«Գալստեան» Կիրակիին:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Մարտ 27, Տօն է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի մուտն ի վիրապին:

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի խորանին վարագոյրը բաց: Իսկ Տէր Ողորմեայէն անմիջապէս յետոյ վարագոյրը կը փակուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ»

Բանախօս՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
խմբագիր «Մէկ Արար»
Հայկական Թատերաշարի
երեք հատորներու

Ուրբաթ, Մարտ 26, ժամը 20.30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue -- 75009 PARIS

***

Կիրակի, Ապրիլ 11,

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

ժամը 13էն սկսեալ
Restaurant
«Les Diamantaires»
60, rue La Fayette, 75009 Paris
M° Cadet

Հաճելի մթնոլորտ, երաժշտութիւն, վիճակահանութիւն, հաւկթախաղ եւ անակնկալներ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 · 43 · 76 · 67 · 37
01 · 45 · 93 · 00 · 25
Թիւերուն:

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2004 pour son centre de vacances de Bellefontaine :
- **Animateurs diplômés BAFA, stagiaires**

Ecrire à CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 26
VENDREDI
26 MARS
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·911 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 79e ANNEE — N° 20·911

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՀԱՄԱԼԻՐԸ «ԱԶԳ. ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ» ՀՌՉԱԿԵԼՈՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ ԿԻՊՐՈՍԻ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ինչպէս տեղեկացուցած էինք, Մելգոնեան վարժարանը փակելու որոշումին դէմ հերթական ցոյց մը տեղի կ'ունենար Մարտ 24ին, մասնակցութեամբ աշակերտութեան, նախկին սաներու, Կիպրոսի քաղաքական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու: Ներկայացուցիչներ կը մասնակցէին բոլոր կուսակցութիւններէն: Բոլորին արտայայտութիւնները կեդրոնացած են այն գլխաւոր գաղափարին վրայ որ անհասկնալի, անընդունելի է նիւթական շահու մտայնութեամբ դպրոց փակելու որոշումը եւ թէ Կիպրոսի մէջ հայկական վարժարան ոչ թէ պէտք է փակուի, այլ նորեր պէտք է բացուին:

Ցոյցին մասնակից նախկին սաները առդնիցած են չապիկներով որոնց կռնակին արձանագրած են իրենց հրջանաւարտութեան տարեթիւը, իսկ ներկայի ուսանողները այն թուականը երբ պէտք է շրջանաւարտ ըլլան, հարցման նշանով մը: Պաստառներուն վրայ անգլերէն եւ յունարէն արձանագրած են «Մեր դպրոցը վաճառքի ապրանք չէ», «Որոշումը չենք ընդունիր», «Դպրոց փակել ցեղասպանական արարք է»:

Խօսք առած է Խորհրդարանի կրթական յանձնախումբի նախագահ Փրոտրոմոս Փրոտրոմօ. ըսած է թէ Կիպրոս կը յատկանշուի իր բազմամշակութային հանգամանքով եւ Մելգոնեանը այդ հանգամանքին լաւագոյն խորհրդանշաններէն մէկն է: Ցայտնած է նաեւ թէ իր յանձնախումբը օրէնքի մը պատրաստութեան լծուած է որպէսզի Մելգոնեանը հռչակուի Կիպրոսի ազգային հարստութիւն:

Համայնավարներու ներկայացուցիչ Անտրէա Քիփրիանու «անըմբռնելի» համարած է փակումի որոշումը, մանաւանդ տրուած չահագիտական նկատումով, ուստի անընդունելի:

Թասոս Միթրոփուլոս, Ժողովրդավար կուսակցութեան Խորհրդարանի խումբին բանբերը, շեշտած է Մելգոնեանի ոչ միայն հայկական այլեւ կիպրական խորհրդանիշի բնոյթը, ըսելով որ չեն կրնար արտօնել անոր փակումը:

Միքլիս Փափափէթրու որ նախկին կառավարութեան բանբերն էր ու ներկայիս երեսփոխան, Կիպրոսի ազգային հարցը նկատած է Մելգոնեանի խնդիրը, կառավարութեան պարտականութիւնը համարած հաստատութիւնը փրկելու գործը. շեշտած է թէ դրամի համար կարելի չէ վարժարան փակել:

Մելգոնեանի գտնուած շրջանին քաղաքապետը Անտրէաս Փէթրու որուն նախաձեռնութեամբ 15 ամիս առաջ սկսած է համալիրը ազգային հարստութիւն հռչակելու գործընթացը եւ երկու մայր շէնքերը արդէն որպէս այդ արձանագրուած են, ըսած է թէ նամակով մը դիմած է ՀԲԸՄ Կեդր. վարչութեան. յայտնած է թէ ոչինչով կ'արդարացուի դպրոցը փակելու որոշումը:

Խօսք առած է նաեւ համայնքի ներկայացուցիչ, երեսփոխան Պետրոս Գալայճեան ու նոյնպէս ըսած թէ անհասկնալի է տրուած որոշումին դրդապատճառը:

Ընապահներու կուսակցութիւնը որ կարեւոր խումբով մը մասնակցութիւն բերած է, յայտարարած է որ իր պաշտպանութեան տակ կ'առնէ համալիրին առջեւի պուրակը որպէսզի չէնքերը անվթար պահպանուին:

Նախկին սաներու կողմէ արտայայտուած են միութեան բանբերն ու նախագահը: Առաջինը, Մ. Տէր Բարթող յայտնած է թէ իրենք որպէս կիպրահայ եւ մելգոնեանցի, պատրաստ են դպրոցին ամբողջական ղեկավարութիւնն ու մատակարարումը ստանձնելու: Իսկ նախագահ Շաւարշ Պոհչալեան շեշտած է գաղափարը թէ փակումի արարքը հայ ազգին համար աղիտաբեր քայլ մը կ'ըլլայ:

Հայկական կազմէ մը արձակուած փակումի որոշումին պատճառած ընդվզումին քով սրտապնդիչ է կիպրական պաշտօնական դիրքերէ ու դէմքերէ տրուած կարեւոր նեցուկը, յատկապէս հաստատութիւնը «ազգային հարստութիւն» հռչակելու որոշումով: Եթէ ապահովուի ՄԿՀ-ի յետադայ երթը, հայութիւնը բարերար Մելգոնեան եղբայրներուն չափ պիտի փառաւորէ Կիպրոսի ներկայ աւագանին որ գլխաւոր գործօնը եղած պիտի ըլլայ աղէտին կանխումին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 24/25)

ՁՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԲԱՔՈՒԻ

Ատրպէյճանի նախագահին Ուզբեկստան այցին ընթացքին երկրին նախագահը Իսլամ Քարիմով յայտարարած է թէ Ղարաբաղը անկախ Ատրպէյճանի անբաժան մասն է եւ Հայաստան պէտք է առանց նախապայմանի դուրս գայ գրաւած շրջաններէն: Ան դատապարտած է Մ. Գորբաչովն ալ որ ոչինչ ըրաւ հակամարտութիւնը կանխելու համար եւ պատասխանատու է ներկայի ճգնաժամէն: Քարիմով աւելցուցած է թէ գիտակից է որ իր առաջարկը Հայաստանի հաճելի պիտի չըլլայ, բայց առաջին անհրաժեշտ քայլն է Հայաստանի նահանջը, տակէ ետք կարելի կ'ըլլայ կարգավիճակին մասին բանակցիլ:

Բաքուի մէջ ալ Փաքիստանի դեսպանը իր երկրին ազգային տօնին առթիւ յայտարարած է որ Ղարաբաղի հարցին մէջ Իսլամապատը կը պաշտպանէ Ատրպէյճանի դիրքորոշումը, կ'ուզէ որ հակամարտութիւնը չուտով լուծում գտնէ Ատրպէյճանի տարածքային ամբողջականութեան պահպանումով եւ միջազգային իրաւունքի հիմով:

***

ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԻ ՇԱԲԱԹ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մարտ 23ին բացուած է Ս. Պարաճանովի ծննդեան 80ամեակին նուիրուած շաբաթը, Ռուսաստանի զինեալ ուժերու Մոսկուայի մշակութային կեդրոնին մէջ: Կազմակերպողն է «Պարաճանովեան ճեմարան» թատրոնը, գլխաւորութեամբ ծագումով երեւանցի բեմադիր եւ դերասան Վլ. Գարէի: Շաբթուան ընթացքին կը ցուցադրուին Պարաճանովի ֆիլմերը, տեղի կ'ունենայ գիտաժողով, զանազան հանդիսութիւններ:

ՊՈԼԻՍ

ՀԱՅ ԽՄԲԱԳՐԻՆ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ՄԱՀՈՒԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐՈՒՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը Աթաթիւրքի որդեգիր զաւկին նիւթին առընչութեամբ քաւութեան նոխազի վերածուեցաւ մոլեռանդ տարրերու կողմէ. անոնք գացին ցոյց ընելու խմբագրատան առջեւ ու հաշիւը մաքրելու սպառնալիքներ տեղացին գլխաւոր խմբագիր Հրանդ Տինքի հասցէին: Այդ խումբին ամբողջ նպատակը կը թուէր ցոյց տալ որ հակառակ եւրոպացիի խախուտ փետուրներուն, աշխարհի այդ անկիւնը նոր բան չկար արեւուն տակ:

Բարեդէպ ու մխիթարական երեւոյթ պէտք է նկատել որ կան առողջ ձայներ ալ որոնք թէեւ խաւարամիտ ու մոլեռանդներու կողմէ կրնան որեւէ պահու մը յաջորդ Հրանդ Տինքերու վերածուիլ: Ասոնցմէ է Ռըտվան Աքար որ «Ռատիքալ» թերթին մէջ անդրադարձած է «Ակօս»ի դէմ ցոյցի արարքին («Ակօս», Մարտ 19): Կ'ըսէ թէ Ս. Կէօքչէնի հարցին մէջ էականը մէկդի ձգուեցաւ ու բացուեցան Հ. Տինքի առընչուած թղթածրարները: Անոր արտայայտութիւնները ըստ կամս գործածուեցան, պրպտումի առարկայ եղաւ քրէական անցեալ ունենալ-չունենալու պարագան, ջանք չխնայուեցաւ զինքը «հայրենիքի դաւաճանութեամբ» մեղադրելու: Լրագրողը կը յիշէ օսմանեան շրջանը երբ երկու ոչ թուրք չէին կրնար Թուրքի մը մասին վկայել: «Մինչ այսօր Հայ մը կը յանդգնի Թուրքի մը մասին վկայելու...» կ'ըսէ ան, ակնարկելով Ս. Կէօքչէնի Հայ ըլլալուն մասին Հայաստանի քաղաքացի Հ. Սեպիլճեանի պնդումներուն: Ծիծաղելի է մատնանշումը որ «Հ. Տինքի նմաններուն համարձակութիւն տուած էր Եւրոպական Միութեան հոլովոյթը: Առանց անոր, մինչեւ այսօր փոքրամասնութեան մը պատկանողներէն ո՞վ կրնար պետութիւնը, պատմութիւնը, պաշտօնական գաղափարականը հարցադրումի ենթարկելու համարձակութիւնը ցոյց տալ: Պէտք էր ի կարգ հրաւիրել այդ փոքրամասնութիւնները»:

Ռ. Աքար ապա կը մէջբերէ «Ակօս»ի դէմ կատարուած ցոյցը, սպառնալիքները ըսելով թէ Հ. Տինք ուղղակի մահուան սպառնալիք ստացած է: Կ'արձագանգէ նաեւ անոր այդ մասին գրածին ուր ըսած էր թէ «Սուտ պիտի ըլլար եթէ ըսէր թէ չէր վախցած»: «Վախցնելու թիրախը ոչ թէ Հ. Տինքն էր, այլ՝ բազմամշակութայնութիւնը, տարբեր մտածելու եւ մտածածը արտայայտելու մըշակոյթը» կը գրէ թուրք լրագրողը, աւելցնելով. «ահա՛, այդ պատճառով այսօր բոլորս ալ Հ. Տինք ենք: Այդպէս ենք բոլոր անոնց հանդէպ որոնք երէկը խօսակցութեան նիւթ ընելը, այդ մասին վիճարկումը եւ հարցադրումն իսկ դաւաճանութիւն կը նկատեն: Այդպէս ենք նաեւ այս հաւաքականութեան մէջ ոմանք մահուան դէմ առանձին ձգողներու, գըրդութեան մղող իրենց գրութիւններուն միայն ոճը կարեւոր նկատողներու հանդէպ: Հ. Տինք որ միջազգային բեմերէ Թուրքիոյ նկատմամբ իր սէրն ու հաւատքը արտայայտած է ու այդ պատճառով երբեմն իր ժողովուրդին, երբեմն ալ պաշտօնական գաղափարականին "դաւաճան"ը նկատուած, իր ճամբան պէտք է շարունակէ ու պիտի շարունակէ մեր ընկերակցութեամբ: Ծիծաղ այնպէս, ինչպէս կ'ըսէ Ն. Հիքմէթ. "Եթէ հայրենիքը չթօթափելն է մեր վախկոտ խաւարը – Ես հայրենիքի դաւաճան եմ – Գրեցէ՛ք երեք սիւնակի վրայ սեւ-սեւ աղաղակող տառերով – Նազըմ Հիքմէթ կը շարունակէ հայրենիքի դաւաճանութիւնը..."»:

***

Շաբաթաթերթին նոյն թիւին մէջ տեղ տրուած է «Կազէթէմ.նէթ» համացանցի թերթին նոյն նիւթին առընչուած մէկ գրութեան, ստորագրուած՝ Ալէվ Էր: Ան ալ կ'ըսէ թէ կը գրէ Հ. Տինքի դէմ կատարուած ցոյցին ու յատկապէս «Հրանդ Տի՛նք, այլեւս մեր թիրախն ես» կոչերէն զգացած ամօթը բաժնելու համար իր ընթերցողներուն հետ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ Բ. շրջանին համար, Ժ.-Ֆ. Գոփէ եւ Ա. Սանթինի համաձայնութեան եկած են, ինչպէս գրեցինք, թէեւ տարակարծութեան հիմնական կէտեր կան: Օրինակ, Ա. Սանթինի բոլորովին դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան (տե՛ս. «Յառաջ», Մարտ 18, իր յայտարարութիւնը) մինչ Ժ.-Ֆ. Գոփէ որ մերժած էր ստորագրել Հայ Դատի Յանձնախումբի կոչը Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ, ինչպէս նոյն երկդիմի դիրքը բռնած էր Իւ.ԷՄ.Փէ.-ի ներկայացուցիչը Քարտուչի, Փետրուար 1ի հանրաժողովին, չէ ուզած իր յանձնառութիւնները գրաւոր ալ հաստատել: Բայց, այս ընտրութեան պարզած պատկերը կ'արդարացնէ, երեւի, բոլոր տեսակի միութիւնները: Ձախն ալ համախմբուած էր Ժան-Փօլ Հիւշոնի շուրջ, որու վերընտրութիւնը Կիրակի, հաւանական կը թուի: Հակառակ իր շրջանային բնոյթին, ընտրութիւնը քաղաքական տարողութիւն ունի:

ՄԱՏՐԻՏԻ Մայր Տաճարին մէջ, Մարտ 24ին տեղի ունեցաւ եզակի արարողութիւն մը ի յիշատակ Մարտ 11ի զոհերուն: Այդ զոհերու ընտանիքներէն ոմանք չէին ուզած ներկայ իսկ ըլլալ, չկարենալով հանդուրժել Ազնարի կամ Գոյին Փաուըլի ներկայութեան: Ազնարի դէմ յարձակում ալ եղած է ելքին եւ մեռեալներէն մէկուն հայրը ըսած է իրեն՝ «Պ. Ազնար, ձեզ պատասխանատու կը նկատեմ տղուս մահուան»: Արքայական զոյգին կողքին կային Անգլիոյ իշխան Շառլը, Պելժիոյ Ֆիլիփ իշխանը, Շիրաք, նախագահ Սիամփի, Թ. Պլէր, Շրէօտէր եւլն., եւլն.: Բողոքականները, մահմետականները, հրեաները բողոքի նամակ մը ղրկած են կուսակցութեանց ղեկավարներուն դիտել տալով որ հարկ էր ոչ եկեղեցական վայրի մը մէջ ընել ոգեկոչումը անհաւատներուն կամ ոչ կաթողիկէներուն համար կամ տիեզերական բնոյթ տալ:

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՄՐԱՆ ԺԱՄ

Ինչպէս ամէն տարի Մարտի վերջին շաբաթը, հարկ է ամրան ժամու անցնիլ Մարտ 27էն 28ի գիշերը, մէկ ժամ առաջ տանելով ժամացոյցները:

ՅԵՏԱՀԱՅԵԱՑ ԱԿՆԱՐԿ

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

1872-1954

(Ա.)

Վաստակաշատ գրչի տէր ալեւոր ծերունի մըն էր արդէն, երբ ասկէ յիսնամեակ մը առաջ, տխուր օր մը անկասկած, 1954 Յունիս 8, Փարիզի մէջ ինքնաշարժի (վարձակառք, եթէ չենք սխալիր) արկածի զոհ կը դառնայ Արշակ Զօպանեան:

Կենսագրութեան հայոց թուականները ցոյց կու տան, թէ ստեղծագործելու տենդով եռուն գրիչը կը շարժի դեռ պարմանի, երիտասարդ տարիներուն, դպրոցական գրասեղաններէ սկսեալ: Յիբաւի, ա՛յդ եւ յաջորդող տարիներուն, անսպառ աշխատանքի եւ, մանաւանդ, ստեղծագործելու «մանրէ»ով վարակուած երիտասարդը, գրիչը կը շարժէ գրական սեռերու դժուար եւ միաժամանակ փորձիչ արահետներու վրայ: Բազմաճիւղ մշակում մը, անկասկած, -քերթուած, վիպակ, թատերգութիւն, գլխաւորները՝ մատնանշումի կարգով: Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, ազգային ծառայութեան կոչն ու առ այդ անոր սնուցած սէրն ու հաւատքը իր ժողովուրդին հանդէպ, կը հարկադրեն, առաքելութեան ճամբով, որ ան հեռանայ վիպելու ուժեղ երակէն եւ նուիրուի բանասիրական, ճիշդ է երեւութապէս անհրապոյր ու դժուարին բայց իրողութեան մէջ անչա՛փ գըրաւիչ ու թովիչ աշխատանքներու: Ի՛նչ խօսք՝ հիացում առթող եռանդով:

Ծնունդով պոլսեցի (1872 Յուլիս 15, Պէշիկթաշ) կը սերի Ակնցի ծնողքէ: Փոքր տարիքին կը կորսնցնէ մայրը · կը յանձնուի հօրաքրոջ գուրգուրոտ խնամքին: Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ Թաղին Մաքրուհեան վարժարանը, ապա 1887ին կը յաճախէ Ղալաթիոյ Կեդրոնականը՝ Մինաս Չերազի տեսչութեան օրօք: Տեսուչի կողքին նուիրեալ դաստիարակներ: Եղիա Տէմիրճիպաշեան (Գր. Զօհրապի սահմանումով՝ «աշխարհաբարի Նարեկացին»), Միխիթարեան նախկին վարդապետ եւ ջերմեռանդ գրաբարեան Մատաթիա Գարագաշեան, Թովմաս Թերզեան եւ ուրիշներ: Առանձնապէս մեծ կ'ըլլայ ազդեցութիւնը այս վերջնոյն: Պոլսոյ եւ Վենետիկի (Բերա եւ Մուրատ-Ռափայէլեան) կրթական յարկերու տակ թրծուած՝ ան իր կենարար աւիշը կը ներարկէ Միխիթարեաններու եւ յայտնապէս Ալիշանի, որու աշակերտած էր ան Վենետիկ, կենսատու ոգին, հայաշունչ նըկարագիրը կը փոխանցէ վիպապաշտ (ռոմանթիք) տրամադրութիւններով օրօրուն երիտասարդին:

Տարիներ անց, իր ուսուցչին նուիրուած մենագրական էջերուն մէջ սապէս կ'արտայայտուի · _ «... Ես ինքս՝ իրեն շատ բան կը պարտիմ: Երբեք պիտի չմոռնամ իր դասերը Կեդրոնականին մէջ, "Դասեր" չէին անոնք (Թերզեան "փրոֆէսոր"ի ծանր ու յաւակնոտ տիպարը չէր), արուեստագէտի մը խօսուըրտուքներն էին... ուսուցչութենէ վեր բան մըն էր իր ըրածը, մեծ բանաստեղծ մըն էր ու մեծ բանաստեղծներու հոգին մեզի կը բանար...» *(Դէմքեր, Ա. հտ., Փարիզ,* 1924):

Այսքանէ ետք, դասընկերներէն Հր. Աճառեանի սա՛ վկայութիւնը, - Կեդրոնականի սաները կանոնաւոր կը տիրապետէին հայերէնի՝ աշխարհաբար եւ գրաբար · ու նաեւ ֆրանսերէնի: «Ազատ տիրապետում էին»:

Շարունակենք:

Ընթացաւարտ Կեդրոնականէ, 1891ին, կը ստանձնէ ուսուցչական պաշտօններ տեղւոյն ազգային վարժարաններուն մէջ:

Բռնադատ հանդիստի կարճ ժամանակէ ետք(1), բարեդէպ զուգադիպութեամբ, այդ նոյն թուականին, ուրեմն 1891ին, լոյս կը սկսի տեսնել «Հայրենիք» օրաթերթը (կը տեւէ մինչեւ 1896): Խմբագրապետ Արփիար Արփիարեանի եւ խմբագիրներէն Յովհ. Շահնազարի հրաւէրով կը դառնայ մնայուն աշխատակից, ստորագրելով քննական, համադրական եւ տպաւորական էջեր: Կը հրապարակէ մենագրութիւններ Մօփասանի, Թէնի, Լոթիի, ֆրանսական մտաւոր - գրական շարժումներու նուիրուած: Յիշեցնենք, թէ այդ թուականներուն թերթին շուրջ կը խմբուէր արեւմտահայ երբեմնի Լուսաւոր Կեդրոնի գրչի ընտրանիին մէկ կարեւոր թեւը՝ Գր. Զօհրապ, Տ. Կամսարական, Մ. Կիւրճեան, Ար. Յարութիւնեան, բնականաբար խմբագրապետն ու խմբագիրը: Նոյնպէս Լ. Շանթ ու Թլկատինցի(2): Ա. Զօպանեանի ստորագրութեան կը հանդիպինք նաեւ «Հայրենիք»ի հրատարակուելէն վեց ամիս ետք, 1892 Յունուար 4ին, վերստին հրապարակ եկող «Մասիս»ի, (խմբ. Գր. Զօհրապ եւ Հրանդ Ասատուր) ու «Արեւելք»ի (հիմն. 1884ին): Երկուքն ալ օրաթերթ:

Գրական նախափորձ կարելի է համարել անոր առջինեկ հատորիկը՝ «Արշալոյսի ձայներ» խորագրեալ: Հո՛ն, պատկերներու, արձակ բանաստեղծութիւններու, քննադատականներու կողքին կ'երեւին տաղեր: Յաջորդաբար, 1892ին, հրապարակ կը հանէ հոգեբանական խորքով վիպական փորձի մը վկայութիւնը բերող «Թուղթի փառքը», եւ վերստին, տաղաչափեալ տողերու փունջ մը՝ «Թըրթռումներ» խորագրով: Թուականը միշտ նոյնը»(3):

Տարին կ'անցնի եւ Զօպանեան կը պատրաստէ թատերախաղ մը: «Մութ խաւեր» տրամը, 1893ին: Կը բեմադրուի Պոլսոյ մէկ քանի թաղերու մէջ, Թ. Ֆասուլեաճեանի թատերախումբին ջանքերով: Ցայսօր անտիպ, ըստ ժամանակակիցներու, թատերակը մեծ ընդունելութիւն կը գտնէ ժողովրդական խաւերու մօտ:: Ասիկա իր դրական անդրադարձը կ'ունենայ, քանի սոր հասոյթով ան կը մեկնի Փարիզ, երազներու ոստանը: Հոն փութով կը մտերմանայ Ֆրանսացի գրագէտներու: Անուններու շարքին Ալֆոնս Տօտէ, Էմիլ Զոլա: Տարի մը հազիւ կը մնայ հոն: Այլ սակայն, Լոյսի Ոստանին մէջ ո՛չ միայն կ'ընդարձակէ իր մտքի հորիզոնը, այլեւ կ'ամբողջացնէ ու կ'աւարտէ իր մէկ կարեւոր մենագրութիւնը՝ Պետրոս Դուրեանի կեանքն ու գործը պատկերացնող խնամեալ աշխատութիւնը, տպ. Թիֆլիս, 1894ին:

1894-95 *տարիներուն զինք կրկին կը գտնենք Վոսփորի գեղածիծաղ ափերուն: Կը ստանձնէ «Ծաղիկ» կիսամսեայի խմբագրութիւնը: Եւ, կարճ ժամանակի մէջ պարբերականը իր չեշտուած գրական - գեղարուեստական բովանդակութեամբ կը դառնայ մեծապէս գնահատուած բեմը գրասէրներու, գրչի մշակներու:*

Աւա՛ղ, 1895ին, Բարձրագոյն Դրան ի գործ դրած հայահալած քաղաքականութեան հետեւանքով, _ կոտորածներ գաւառը, անլուր խժդժութիւն՝ ծագէ ծագ-, ուրիշներու նման կը հարկադրուի չուել: Կ'ապաստանի Փարիզ, այս անգամ հոն մնալու համար ցմահ(4):

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Ծանօթ. -

(1) Բռնադատ հանգիստով հասկնալ այսպէս նկատուած «ամլութեան շրջանը» 1890 Հոկտեմբերէն մինչեւ 1891 Յունիս: Զօպանեան կը յիշէ գրելով, - Այս գրական ամլութեան յուսահատեցուցիչ շրջանին մէջ, յորում կ'ապրինք, մինչդեռ ծանօթ գրագէտները մեծագոյն մասամբ հրապարակէն քաշուած են կամ միայն երբեմն հոն կ'երեւին:

(2) Զօպանեան կը յիշէ արձանագրելով, - Եւ ահա կը ծագի այսօր իրապաշտ դպրոց մը, լեզուն հետզհետէ կը ճշդուի, գրականութիւնը կը ճոխանայ իսկատիպ գրուածքներով · վէպեր, քրոնիկներ, նորավէպեր, ֆանթէզիներ կը սկսին երեւիլ · հայ գրականութեան ամէնէն հասուն (հասունութիւն, որ վաղահաս է) եւ ամէնէն գեղեցիկ շրջանին մէջ կը գտնուինք:

(3) Գրական Յուշեր ընդհանուր խորագրին տակ Ա. Արփիարեան կը գրէ, ի մէջ այլոց. - Զօպանեան ուշադիր է տաղաչափութեան արհեստին, բայց իբր բանաստեղծ՝ շատ տկար մըն է: «Հասարակ տեղիքներու սիրատարփ մը» - կ'եզրակացնէ:

Վերի երեք ծանօթութիւններն ալ կը քաղենք Արփիար Արփիարեանի «Պատմութիւն ԺԹ. դարու Թուրքիոյ Հայոց Գրականութեան» գիրքէն, տպ. «Յուսաբեր», Գահիրէ, 1944:

(4) Գրական շարժումի ակնառու ուրիշ դէմքեր ևս կ'ապաստանին արտասահման, շարունակելու մտօք ընդհատուած գործը: Ա. Արփիարեան եւ Լ. Բաշալեան կը մեկնին Լոնտոն, կը հիմնեն «Նոր Կեանք» հանդէսը, Վ. Թէքէեան եւ Մ. Կիւրճեան ժամանակ մը ետք, «Շիրակ» գրական հանդէսը, Գահիրէ:

Ժ. Մ.

ՆԱՀԱՆՋԸ՝ ԵՐԳՈՎ ՈՒ ՊԱՐՈՎ

Ես կը դատապարտեմ քեզ, տիկի՛ն Զարուհի, դուն իրաւունք չունէիր աղջիկդ սպաննելու: Անկախաբար անկէ որ ոչ ոք ուեւէ մէկը սպաննելու իրաւունք ունի, դուն առաւել եւս, բարոյական իրաւո՛ւնքն ալ չունէիր աղջիկդ սպաննելու: Հաուրանի մէջ հայկական համայնք՝ դպրոց, եկեղեցի, ակումբ չըկար: Ձեզմէ զատ հայ ընտանիք ալ չկար: Ուրեմն, անբնական չէր որ աղջիկդ, իբրեւ այդ միջավայրին զաւակը, Ահմէտին հետ փախչէր, հակառակ կամքիդ ընտանիք կազմելու համար: Իսկ դուն, իբրեւ նախանձախնդիր հայ մայր, հետապնդեցիր զիրար սիրող փախստական զոյգը եւ մայրական ծոցիդ մէջ պահած դաշոյնը հանելով խրեցիր աղջկանդ սրտին: Եւ դատարանին մէջ ոճրային արարքդ արդարացնել փորձեցիր ազգային արժանապատուութեամբ, ընտանեկան պատուով՝ շարաֆով, *որուն համար Արաբն ալ արիւն կը թափէ: Իսկ Հաուրանցի դատաւորը որդեսպանութիւնդ օրէնքի հիման վրայ դատապարտելէ յետոյ, արարքիդ «արդարացումը»՝ չքմեղանքդ նկատի առնելով քանի մը օրուան բանտարկութեան թեթեւ պատիժ մը տուաւ քեզի, եւ դուն մնացիր անզեղջ որդեսպան մայրը մինչեւ այսօր:*

Եթէ նոր աշխարհի նոր հայութեան մէջ ապրէիր այսօր, պիտի չկարենայիր ո՛չ աղջիկդ եւ ոչ ալ անոր նման բազմաթիւ հայ աղջիկները սպաննել, հետեւաբար եւ շատ հաւանաբար, ինքզինքդ պիտի սպաննէիր՝ անզօրութենէ մղուած: Լաւ է որ մեռած ես արդէն, եւ հակառակ ազգասիրական ոճիրիդ, ափսո՛ս, փոխան հայրենի հողին, Հաուրանի մէկ անկիւնը անշուք գերեզման մը ունեցար:

Ինչ որ դուն տեսար այդ օրերուն, եւ որոնց չհանդուրժելով որդեսպանութիւն ըրիր՝ քեզի անծանօթ Շահան Շահնուր անունով մարգարէաշունչ գրող մը, քու արարքէդ 50-60 *տարի առաջ, կանխատեսած էր արդէն, եւ առանց երգի մեր ազգային նահանջին դէմ ահազանգ հնչեցուցեր էր «Նահանջը առանց երգի» խորագրեալ իր վէպով, ուր Սուրէններ ու Լոխումներ ի զուր կը քարոզեն Փարիզի գռիհներուն մէջ հեշտանքի ու մարմնական կիրքի յանձնուած Պետրոսներուն՝ հայրենիքի եւ ազգի մը գոյատեւումին ձգտող պայքարին մասին:*

Քու եւ Շահնուրին միջեւ հասարակաց կէտ մը կայ, նոյնանման ձգտում մը, որ ազգապահպանումի սրբազան նպատակն է ·դուն որդեսպանութեան ճամբով, Շահնուր ահազանգային իր վէպով: Բայց ցաւ ի սիրտ, երկուքդ ալ ձախողած էք: Որովհետեւ նահանջը կը շարունակուի եւ այս անգամ երգելով ու պարելով, փողով ու թմբուկով: Կարենայիք պահ մը երկուքդ ալ գերեզմանէն բարձրացնել ձեր գլուխները, տեսնելու համար Մոնրէալէն մինչեւ Պոսթըն եւ Լոս-Անճըլըս ազգային պատէշներուն քանդուիլը, զորս ոտնակոխ ընող հայ աղջիկներն ու տղաքը ընտանեկան խորթ բոյներ կը շինեն, կամ կը կենակցի՛ն պարզապէս:

Ժամանակ մը առաջ եթէ բացառութիւն էին օտար ամուսնութիւն կնքողները, եւ «յանցանքի» բացայայտ կամ ծածուկ գիտակցութիւն մը զուսպ վարմունքի կը մղէր այդպիսիները, այսօր, պատկերը փոխուած է · «յանցանք»ի գիտակցութիւնը զիրենք զսպութեան չի մղեր: Ընդհակառակն, համարձակ ու պոռոտ ընթացքով մը իրենց ամուսնութիւնը կը յայտարարեն վճարովի խրախճանքներու ընթացքին: Դժգոհներ չկան, կամ եթէ նոյնիսկ կան, կերուխումով ըզբաղած են եւ չեն ուզեր արտայայտուիլ. ի վերջոյ, ամէն ոք ի՛նք կը տնօրինէ իր ճակատագիրը: Քեզի ի՛նչ, կամ ինծի ի՛նչ:

«Քեզի ինչ»ի կամ «ինծի ինչ»ի այս ահաւոր մտայնութիւնը հետզհետէ խորանալով ազգային կեանքի խաթարումն ալ կը խորացնէ՝ սանձարձակ ընթացք տալով խառն ամուսնութիւններու: Այս մտայնութեան ու երեւոյթին դէմ կեցող հազուագիւտ դարձած անկեղծ ու սրբտցաւ մարդիկ ժամանակավրէպ «հին գըլուխ»ներ կը նկատուին, կորուած՝ արդի աշխարհէն, նոր ըմբռնումներէն՝ կլոպալիզմէն, որ ամերիկեան նոր աշխարհակալութեան հրապուրիչ ու խաբուսիկ անունն է:

Համոզուելու համար որ խառն ամուսնութիւնները ո՛ր աստիճանի հասած են, կը բաւէ անգամ մը համար քննական աչքով դիտել մեր ընտանեկան ու բարեկամական շրջապատը, եկեղեցական ու այլազան թերթերու վրայ ակնարկ մը նետել՝ փաստացիօրէն հաստատելու որ «Նահանջ»ը կը շարունակուի ամէն տեղ, աւելի մեծ քայլերով եւ բարձրաղաղակ երգով ու պարով: «Նահանջ»ը հնամաշ հասկացողութիւն մը դարձած է, որուն արդի հոմանիշը «յառաջընթաց«ն է: «Հին գլուխ»ներու նահանջ նկատածը այսօր յառաջդիմութիւն իսկ կարելի է նկատել: Ազգային «հնամաշ» ըմբռնումները, աւանդութիւններն ու բարքերը, մէկ խօսքով, ազգապահպանում բուածը պարզապէս խոչընդոտներ կը նկատուին համամարդկային ու համաշխարհային ըմբռնումներու եւ շարժումներու, որոնք երէկ տարբեր-տարբեր ժողովուրդներու կողմէ կոչուեցան կոմունիզմ, *իսկ այսօր Ամերիկացիներու կողմէ մկրտուեցան՝* կլոպալիզմ *անունով:*

Այսօրուան աշխարհի ներկայ կացութեան մէջ անգամ մը եւս խօսքս կ'ուղղեմ քեզի՛: Տիկին Զարուհի, եւ կը ցաւիմ ըսելու որ ստիպուած եմ քեզ դատապարտելու: Հակառակ համակրանքիս, հակառակ անոր նաեւ որ օղիի սեղանի մը շուրջ մինչեւ առաւօտ արցունքոտ աչքերով պատմեցիր որդեսպանութեանդ մանրամասնութիւնները, յամառ եւ անզեղջ կերպով արդարացնել ջանալով մայրական զգացումդ խեղդող ազգային գիտակցութեանդ գերակշռութիւնը, ինչպէս այդ օրուան արար դատաւորը, ես ալ չեմ կրնար քեզ անպարտ նկատել: Դուն կրկնակի *յանցաւոր ես աղջիկդ սպաննելուդ համար: : Որովհետեւ, նպատակիդ չհասար դուն:* Որովհետեւ, ի հարկէ, նպատակդ պարզապէս աղջիկդ սպաննել չէր, այլ թոյլ չտալ որ հայ աղջիկներ օտարներու հետ ամուսնանան: *Իսկ հիմա հայ աշխարհը լեցուն է խառն ամուսնութիւններով, որոնց անզօր ականատեսը միայն կրնայիր ըլլալ դուն: Եւ եթէ ողջ ըլլայիր, գուցէ պիտի զղջայիր հայապահպանութիւն ընելու [illegible] որդեսպանութիւն ըրած ըլլալուդ համար:*

ՀԱՅԿ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Մոնրէալ, Մարտ 12

ՊԱՂՏԱՏԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Պաղտատի առաջին ազգային վարժարանը՝ Ս. Թարգմանչացը, բացուած է 1852ին: Վարժարանի առաջին տնօրէնը եղած է Մանուէլ Դիլանեան: Պաղտատի հայութիւնը զինք կը ճանչնար որպէս «Մանուէլ վարժապետ»:

1870ական թուականներուն, հայկական միջավայրը զարգացած էր եւ եւրոպական լեզուներ գիտնալը անհրաժեշտ էր: Ժամանակի ազգային իշխանութիւնը դիմած էր Պոլիս, եւ Ներսէս Պատրիարք վարժապետեան Պաղտատ ուղարկած էր Միհրան Սվաճեանը՝ որպէս Թարգմանչաց վարժարանի ուսուցիչ եւ տնօրէն: Մ. Սվաճեան, մտաւոր մեծ կարողութիւններու տէր էր, գրաբարի, աշխարհաբարի, ֆրանսերէնի, թրքերէնի, աշխարհագրութեան հմուտ մասնագէտ: Սվաճեանի օրով, վարժարանը մեծ առաջընթաց ունեցաւ եւ առաջին տեղը գրաւեց Պաղտատի վարժարաններու շարքին մէջ:

1901ին, հիմնադրուեցաւ Զապէլեան օրիորդաց վարժարանը, որու տնօրէնը դարձեալ Միհրան Սվաճեանն էր:

1917ին, երբ Անգլիացիները գրաւեցին Պաղտատը, Ս. Թարգմանչաց եւ Զապէլեան վարժարանները միացան, կրթօճախը դարձաւ երկսեռ եւ կոչուեցաւ Թարգմանչաց երկսեռ վարժարան: Առաջին համաշխարհային պատերազմի ընթացքին հայրենիքէն տեղահանուածներէն Իրաք հասած վասպուրականցի եւ պարսկաստանցի Հայերու մէկ մասը 1921ին, համեստ վարժարան մը հիմնեց: Ազգային իշխանութեան հաւանութեամբ, դպրոցը 1936ին 10 տարուան համար յանձնուեցաւ ՒՀԲԸ միութեան. եւ կոչուեցաւ Սվաճեան վարժարան: 1946ին, երբ լրացաւ պայմանագրի ժամկէտը, վարժարանը կրկին յանձնուեցաւ ազգային իշխանութեան: Նոյն թուականին ալ, Ս. Թարգմանչաց վարժարանը ունեցաւ առաջին միջնակարգ դասարանը՝ վեց աշակերտով:

1949ին Սվաճեան եւ Թարգմանչաց վարժարանները միացան եւ չորս դասարաններու հիման վրայ ստեղծեցին նորերը, իսկ դպրոցը կոչուեցաւ Ս. Թարգմանչաց եւ Սվաճեան վարժարան:

Ժամանակի ընթացքին աշակերտութեան թիւը աւելցաւ, եւ 1962ին, հին շէնքին կից «Գալուստ Կիւլպէնկեան» հաստատութեան ծախքերով կառուցուեցաւ եռայարկ շէնք մը՝ միջնակարգ եւ երկրորդական բաժիններու համար: Ազգային վարժարանը, մանկապարտէզէն հանելով երկրորդական դպրոցի աստիճանի, դարձաւ Պաղտատի առաջնակարգ վարժարաններէն մին՝ 1200 սանով:

1975ին, հայապահպանութեան մեր այդ ամրոցը օրէնքով փոխանցուեցաւ պետութեան:

Դժուարութիւնները յաջորդեցին իրարու: Նախ՝ փոխուեցան տնօրէնութիւնը և վարչակազմը, այնուհետեւ ծրագրէն հանուեցան Հայոց լեզուի եւ կրօնքի դասերը, սակայն Ազգային կեդրոնական վարչութեան լուրջ եւ հետեւողական աշխատանքին շնորհիւ, հնարաւոր դարձաւ այդ առարկաները դասաւանդել շաբաթական երկու ժամ: 1974ին, վարժարանը ունէր 1200 աշակերտ, այժմ այդ թիւը նուազած ու հասած է 750ի, որոնց միայն 250ը Հայեր են:

Ծրագրուած ձեւով, իւրաքանչիւր տարի նորանոր դժուարութիւններ կը ստեղծուին: Հայոց լեզուի եւ կրօնքի ուսուցիչները լիաժամ աշխատողներ չեն եւ կը ստանան չնչին գնահատում::

Դպրոցի միջնակարգ եւ երկրորդական բաժինները գոցուած են, իսկ աշակերտութիւնը բաժնուած է տարբեր վարժարաններու միջեւ: Աղջիկները կրնան յաճախել «Շարքիայ» օրիորդաց վարժարանը եւ իրաւունք ունին շաբաթը երկու անգամ սորվիլ Հայոց լեզու եւ կրօնք:

Ամէն տարի դպրոցի վերանորոգման հարցերը նոյնպէս կը հոգայ տեղացի հայութիւնը, որպէսզի երախաները կարողանան յաճախել Նախկին վարժարանը: Ազգային առաջնորդարանը կը կազմակերպէ եւ կը հոգայ անոնց փոխադրութեան ծախքերուն մեծ մասը:

Ներկայիս, երբ փոփոխութեան ենթարկուեցաւ երկրի վարչակարգը, պէտք է վերակառուցենք մեր դպրոցները, ուր հայեցի դաստիարակութիւն պիտի ստանայ մեր նոր սերունդը, եւ այս ուղղութեամբ մեծ աշխատանքներ կը տանի ազգային իշխանութիւնը:

ՊԱՐՈՅՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
Պաղտատ, Իրաք

«Հորիզոն»

[illegible]

ARMENIE

Այս խորագրին տակ, Ապրիլ 3, Շաբաթ իրիկուն(*) նուագահանդէս մը կը տրուի, ուր Իլ-տը-Ֆրանսի նուագախումբը կը ղեկավարէ Ժորժ Փեհլիվանեան. Ջութակահարն է Սիլվիա Մարքովիսի: Յայտագրին մաս կը կազմեն Կոմիտասի, Արամ Խաչատրեանի, Արթիւր Ահարոնեանի գործերը:

(*) **Théâtre Mogador,**
Samedi 3 avril à 20 heures;
Réservations: 01. ..43. 68. 76. 00

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեացիները, Ուրբաթ, Մարտ 12ին ոգեկոչած են Մատթէոս Զարիֆեանի յիշատակը: Է. եւ Ը. դասարանի սաները պատրաստած են կոկիկ յայտագիր մը եւ նշած թէ 2004ը ծննդեան 110ամեակն է բանաստեղծին եւ միաժամանակ մահուան 80ամեակը: Բացման խօսքը արտասանած է նախակրթարանի բաժնի տնօրէն՝ Գարեգին Պարսամեան, որ պանծացուցած է Զարիֆեանի տեղը հայ գրականութեան մէջ, մատնանշելով թէ ամբողջ տարի մը հայերէնի դասերուն ուսումնասիրած էին բանաստեղծին գործերը եւ հակիրճ տեղեկութիւններ տուած է Զարիֆեանի հատորներուն՝ «Տրտմութեան եւ խաղաղութեան երգեր», «Կեանքի եւ մահուան երգեր»ու մասին: Է. դասարանէն երեք աշակերտուհիներ ձեռնհասութեամբ արտասանած են բանաստեղծին գործերէն, ապա յիշած անոր կենսագրական գիծերը: Մատթէոս Զարիֆեան ծնած է Պոլիս 1894 Յունուար 4ին, աւարտած է Պէրպէրեան վարժարանը, գրաղած է ուսուցչութեամբ Ատանա, միջոց մըն ալ Պէրպէրեան: Աշխատակցած է «Նաւասարդ» եւ «Ճակատամարտ» պարբերականներուն: Իբրեւ մարզիկ, մասնակցած է ողիմպիական խաղերու եւ մրցանակներ շահած: Հիւծախտը, սակայն, չէ խնայած զինքը եւ 1924, Ապրիլ 3ին կնքած է իր մահկանացուն: Ամբողջ յայտագրի երկայնքին, իր գործերէն արտասանութիւններ կատարուած են: Աւարտին, հանդիսավար սանուհիները ըսած են իրենց սրտի խօսքը եւ օրը ձօնած անմահ բանաստեղծին:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թ^հը Զալէնճըր սրահին մէջ, Մարտ 7ին, տեղի ունեցած է Կանանց միջազգային օրուան տօնակատարութիւն-ճաշը, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ-ի Լաւալի «Շուշի» եւ Մոնրէալի «Սօսի» մասնաճիւղերուն, հովանաւորութեամբ Հայաստանի լիազօր դեսպանուհի տիկին Հռիփսիմէ Պալեանի: Օրուան հանդիսավարը եղած է Ջեփիւռ Աստուրեան, որ անդրադարձած է Օրուան խորհուրդին եւ թելադրած հայ կինոջ ըլլալ զգօն եւ հեռատես: Տեղի ունեցած է Ֆրանսայէն ներածուած նրբաճաշակ հագուստներու նորաձեւութեան ցուցադրութիւն մը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Մոնրէալի քաղաքապետարանէն ներս իրենց ունեցած տասնամեայ ծառայութեան համար գնահատուած են խումբ մը Հայուհիներ: Պարգեւատրուած են նաեւ ուրիշ երկու Հայուհիներ՝ յանձինս Ռիմա Եմէնճեանի եւ Մարօ Ֆրունճեանի՝ իրենց կարեւոր ներդրումներուն համար: Իրենց վաստակին մասին արտայայտուած են Վանուհի Իսաջանեան եւ Աննա Պուլկարեան: Խօսք առած են նաեւ պարգեւատրեալները: Տիկին Հռիփսիմէ Պալեան ալ, այս տօնին առթիւ շնորհաւորած է հայ կինը եւ գնահատած ՀՕՄ-ի ծաւալուն աշխատանքը:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Մարտ 3ին, Գանատայի Հայոց Ազգ. Առաջնորդութեան եւ Մոնրէալի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ կողմէ տրուած է Մեծ Պահոց հսկումներու դասախօսութիւններուն երկրորդը, որու նիւթն էր «Մեծն Ներսէս Հայրապետ»: Դասախօսած է Արմէն Ա. Քհնյ. Իշխանեան: Ան ներկայացուցած է Մեծն Ներսէսի ծագումը՝ թէ ան թոռան թոռն էր Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի: Խօսած է անոր կրթութեան եւ բարձրագոյն ուսումնառութեան մասին, նաեւ կենսագրական տուեալներ:

***

ՊՈԼՍՈՅ Պատրիարքը, Մարտ 12ին, ընդունած է բնիկ Մալաթիացիներու ներկայացուցիչներ՝ Յարութ Քուրումլու, Կարապետ Չէքէմ, Սարգիս Տէլկի, Խոսրով Քէօլէդաւիթօղլու եւ Գէորգ Խօզգարակէօզ: Անոնք Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսի ուշադրութեան յանձնած են որ, ներկայիս Մալաթիոյ մէջ մօտաւորապէս հարիւր Հայերէ բաղկացած փոքրիկ համայնք մը կայ, որու մայր եկեղեցին Համաշխարհային Ա. պատերազմէն ի վեր կանգուն է, սակայն պաշտամունքի բաց չէ: Յայտնած են նաեւ որ Մալաթիոյ Հայոց գերեզմանատան պատերը պէտք է նորոգուին: Մեսրոպ Արք. ալ ըսած է թէ այժմ Պոլսոյ մէջ 1200 բնիկ մալաթիացի ընտանիքներ կ՚ապրին եւ յորդորած է որ լեզուի դժուարութիւնը յաղթահարելու համար Պոլիս բնակող մալաթիացիները իրենց զաւակները պէտք է ղրկեն հայկական վարժարաններ եւ եկեղեցիներու դպրաց դասեր: Դիտել տուած է որ համայնքի մանուկներուն հազիւ մէկ երրորդն է որ հայկական վարժարան կը յաճախէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

2

– Եթէ անանկ է, խերը անիծեցի՛. Սպառնալիքով կրնանք քեզի ամսական կապել տալ:

– Ա՜խ, ի՞նչ կ՚ըսես... Իրա՞ւ, իրա՞ւ...

– Բայց անշուշտ, մեծ բան մը չէ ըլլալիքը: Կամ ամսականը կը ցնծայ եւ կամ խայտառակ կ՚ըլլայ: Թերթիս մէջ կը խայտառակեմ զինքը: Սպառնալի՛ք: Թերթիս մէջ կը տպեմ իմ նամակները: Եւ ի՞նչպէս, գիտե՞ս: Քլիշէով, քլիշէով: Իր ձեռագիրը: Խե՛րը կ՚անիծեմ...

– Աս ըրածիդ փոխարէն ի՞նչ պիտի տամ արդեաք...

– Աս աղուոր բերանէդ քանի մը համբոյր...

– Առջա՞փ...

– Անշուշտ քիչ մը աւելի...

– Ա՜հ, ինչե՛ր կ՚ըսես...

– Ինծի նայէ, հոգիս, վաղը ճիշդ այս ժամուն ինծի կը բերես վարդապետին նամակները: Վերջը միասին կը ճաշենք, տեղ մը կ՚երթանք, թատրոն կամ պարարահ, անկից վերջ ալ ինծի հետ կ՚ըլլաս գիշերը: Եթէ ինձմէ գոհ մնաս, երբեմն միասին կ՚ըլլանք: Վստահ եղիր, լաւ բարեկամներ պիտի ըլլանք: Աս վարդապետին խերը պիտի անիծեմ... ուրեմն, վաղը իրիկուն հոս կ՚ըլլաս նամակներուն հետ...

– Աստուած քեզի իմ դէմս հանեց:

– Հարկաւ, հարկաւ: Ես հիմակ ընկերոջ մը հետ ժամադրուած եմ: Մնաս բարով:

Աղաւնի նոր երազներ հիւսելով հեռացաւ խմբագրին քովէն:

Հետեւեալ օրը որոշեալ ժամուն, գարեջրատան մէջ Աղաւնի խմբագրին յանձնեց վարդապետին սիրային նամակները: Խմբագիրը լափելով կարդաց թուղթերուն պարունակութիւնը: Կրկնեց իր յանկերգը.

– Խերը պիտի անիծեմ վարդապետին:

Ու գրպանեց նամակները:

Գարեջուրներ ապսպրուեցան: Աղանդերներ: Տաք խօսակցութիւն: Գարեջուրներ: Սիրային խօսքեր: Աղանդերներ, գարեջուրներ: Գլուխները տաքցան: Վերջը ճաշեցին: Վերջը կառքով դէպի Շիշլի բարձրացան: Ու քնացան: Երկու օր վերջը խմբագիրը հետեւեալը կը գրէր իր թերթին մէջ մեծատառ: «Գալ շաբթուընէ սկսեալ պիտի սկսինք հրատարակել՝ Հայ հոռոմէական հասարակութեան Բերայի Նախկին քարոզիչ Ճերմակեան վարդապետի սիրային նամակները»: Այս լուրը պարզ էր որ ահագին ցնցում, աղմուկ, բախ-բաւէ պիտի առաջ բերէր: Ռումբի նման պայթած էր այս լուրը: Պօմպա մըն էր որ կը պայթէր Ճերմակեան վարդապետին առջեւ: Ու խօսակցութիւններ, ամէն ժամ, ամէն տեղ, ամէնուն բերնին մէջ:

– Իրա՞ւ պիտի հրատարակուին իր սիրային նամակները...

– Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ...

– Ա՜լ տակա անպատշաճ բան է, անվայել, անվայել... Ստորին միջոց մըն է վրէժ լուծելու: Վերջապէս եկեղեցական մըն է:

– Զափը անցուց: Լաւ դաս մը իրեն: Լաւ մը խայտառակելու է:

– Հիմակ խելքիս կու գայ:

– Ա՛ս աս է:

– Բայց պատրիարքարան կայ: Անպատճառ արգիլել կու տայ: Մէարիֆը կայ: Այո՛, Մէարիֆը...

– Դրամ կը խաղցնեն...

– Կ՚ըլլա՞յ...

– Մեղա՜յ, Տէր Աստուած: Տղու պէս կը խօսիս: Դրամով ի՞նչ չէ եղած որ աս չըլլայ:

– Է՜, չըլլալիք բան է...

– Անանկ մըն ալ կ՚ըլլայ որ...

Ճերմակեան վարդապետ փաստաբան Միքայէլեանին դիմեց: Ո՛չ թէ դատ բանալու համար: Պարզապէս խմբագրին քովէն գնելու համար իր սիրային նամակները: Միքայէլեան էֆէնտի գնաց գտաւ խմբագիրը եւ տասը ոսկի առաջարկեց: Խմբագիրը ապշութիւն ձեւացուց: Ըսաւ թէ արդար կնոջ մը դատը կը պաշտպանէ, վրէժը կը լուծէ: Հռետորական ձեւեր առաւ ու աւելցուց.

– Զոհ մը կայ մէջտեղը, այո՛, զոհ մը: Խեղճ կին մը որուն աղուորութիւնը տրուած է բնութիւնը, բայց մոռցած է քիչ մըն ալ խելք տալ: Ցիմար կոյս մը...

Փաստաբանը ժպտեցաւ ու ըսաւ.

– Ցիմար կո՞յս, հա՛, հա՛, հա... Եւ զո՜հ... Այդ բոլորը գոնէ փաստաբանի մը առջեւ չըսուիր: Մենք իրար գիտենք: Պարապ խօսքեր պէտք չեն: Քսան ոսկի կայ, տուր սա նամակները:

– Եւ սակայն կը ցաւիմ որ փաստաբան էք եղեր: Ձեր ըրած առաջարկին մէջ ոչ մէկ տրամաբանութիւն կայ: Ասանկ գործի մը համար քսան ոսկին ի՞նչ է որ... Ես կնոջ մը ապագան կ՚ուզեմ փրկել: Նամակները հրատարակելով, արդէն քսան ոսկիի թերթ աւելի կը սպառեմ:

– Երեսուն ոսկի:

– Բարձրացիր, բարձրացիր:

– Տեսա՞ր, սանկ խօսէ: Հիմակ դիւրին է համաձայնութեան գալը: Նախ սկզբունքով ընդունէ նամակներդ ծախելը: Հիմակ գինդ ըսէ:

– Միքայէլեան էֆէնտիս, քեզի լրջօրէն կ՚ըսեմ: Երկու հարիւր հատ կարմիր ոսկի համբելու է: Կէսը կնկան կու տամ, կէսը ինծի վար կը դնեմ: Ահագին ծախսեր ըրած եմ...

– Քեզի վերջնական խօսքս ըսեմ: Նախ՝ հրաժարէ կնկան բան մը տալէ: Անոր հէքեաթ մը կը կարդաս: Խմբագիրները հէքեաթ գրելու եւ խօսելու վարժուած են Մանաւանդ դուն: Քեզի յիսուն հատ կարմիր ոսկի կայ: Եւ այս իրիկուն անմիջապէս:

– Ես ատանկ անխղճութիւն չեմ կրնար ընել: Կնկանը պէտք է առնուազն յիսուն ոսկի տամ հարիւր մըն ալ ինծի:

– Այս իրիկուն յիսուն ոսկի կայ:

– Չեմ կրնար, էֆէնտիս, Աղաւնիին ալ բան մը տալու է:

– Տասը ոսկի ալ Աղաւնիին կու տաս:

– Ինծի նայէ:

– Այո՞...

– Եօթանասունհինգ ոսկի կ՚առնեմ ու նամակները կու տամ: Եւ սակայն դրամ առած չեմ ըլլար: Աղաւնիին գիտնալու չէ:

(Շար. 12)

(Շար. Ա. էջէն)

ԳԻՒՐԸՆՇԹՈՔԻ մէջ (Զուիցերիա) Կիպրոսի շուրջ բանակցութիւնները դժուար ճամբայ եկած են Մարտ 24ին: Թուրքիա սկիզբէն մեղադրած է Յունաստանը որ դժուարութիւններ կը ստեղծէ, թէեւ ՄԱԿ-ի բանագնացը՝ Ալվարօ տէ Սոթօ կը խորհի թէ 50% յաջողութեան յոյս կայ: ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան տակ, Յունաստան եւ Թուրքիա պարտին համոզել Կիպրոսի Յոյներն ու Թուրքերը որ ընդունին միացումին ծրագիրը, որ կը նախատեսէ զուիցերական ձեւի համադաշնակցութիւն մը:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ «Պարոն դիւանագիտութիւն»ը՝ Խաւիէ Սոլանա բուռն ցոյցի մը դէմ յանդիման գտնուած է Քոսովօ, Մարտ 24ին եւ սուլոցներու տակ ընդունուած սերպ գաղթականներու կողմէ: Հրաւիրած է Սերպերը որ չմեկնին, բայց խոստովանած է որ հարկ եղածին չափ չեն պաշտպանուած: ՄԱԿ-ի հոգատարութիւնը, հինգ տարիէ ի վեր ոչ մէկ բանի ծառայած է եւ կացութիւնը լարուած կը մնայ:

ՊՈՒՇԻ նախկին խորհրդականը՝ Ռիչըրտ Գլարք խորհրդարանական յանձնախումբին առջեւ չէ խնայած իր սուր քննադատութիւնները Պուշի վարած քաղաքականութեան՝ ահաբեկչութեան դէմ: Ան խիստ քննադատական հատոր մը լոյս կ'ընծայէ Պուշի դէմ եւ յառաջաբանով ալ ներողութիւն կը խնդրէ Սեպտեմբեր 11ի 3000 զոհերու ընտանիքներէն, խոստովանելով թէ կառավարութիւնը եւ ինք ալ յանցաւոր են:

LE CENTRE CULTUREL
S A H A K - M E S R O P

PRESENTATION ET DEDICACE
DU LIVRE

« Traverse Mère de Dieu... »

le Samedi 3 avril à 20h30
au Centre Culturel
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

de l'auteur
Marie-Antoinette-Varténie BEDANIAN

Préface de **Jean-Pierre WINTER**
(Editions l'Harmattan)

— Entrée libre —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ծննդեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները.–

Պ. Ժաք Տէր Գրիգորեան 20 Եւրօ, Օր. Օտէն Օհան 15, Տիկին Մարիճա Տէրտէրեան 50, Տէր եւ Տիկին Սրապեան 180, Տիկին Ալիս Մումճեան 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սաղճեան 75, Տիկին Էմէ Պէտէրեան 15, Տէր եւ Տիկին Ժագ Գազազեան 30, Օր. Էլիզապէթ Քէնտիրեան 15, Տէր եւ Տիկին Տինօ Զանտոմէնէկօ 30, Պ. Յարութիւն Զուլհակեան 100, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սաչլեան 30, Տիկին Շաքէ Օգանեան 50, Պ. Պօղոս Ցէսճեան 25, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան 30, Պ. Մօրիս Ալեքսանեան 300, Տիկին Փերուզ Ճիվանեան 30, Տիկին Պալճեան 20, Պ. Շառլ Էօզպէկեան 35, Տիկին Սիրանոյշ Աշըգեան 30, Տիկին Ա. Բաղումեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժան Աճարեան 30, Պ. Ժերար Զաքարեան 70, Տիկին Ալիս Գոլար 20, Տէր եւ Տիկին Ժան Պուշուճեան 30, Պ. Մկրտիչ Հէքիմեան 20, Պ. Էրիք Սըղըրճեան 10, Տիկին Թերէզ Տէր Աբէլեան 30, Օր. Մարի Տումանեան 35, Պ. Մարթէն Օֆլազ 30:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԵԾ ՊԱՀՔ 2004

ՀՍԿՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ տեւողութեան՝ Փարիզեան Շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ եւ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ժամերգութիւն պիտի կատարուի՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.–

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՄԱՐՏ 31
Երեկոյեան ժամը 6–ին:
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՅՐ ՔՀՆՅ. ԳԸԼԸՃԵԱՆ

* * *

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ
ժամերգութիւններ ժամը 17.30-ին
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԱՐՏ 31
Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցի
(Սէն Ժերոմ)
Քարոզիչ՝
ՄԱԿԱՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ
ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
(Փրատօ)
Քարոզիչ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Ապրիլ 11,

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

ժամը 13էն սկսեալ
Restaurant
«Les Diamantaires»
60, rue La Fayette, 75009 Paris
M° Cadet

Հաճելի մթնոլորտ, երաժշտութիւն, վիճակահանութիւն, հաւկթախաղ եւ անակնկալներ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01. 43. 76. 67. 37
01. 45. 93. 00. 25
Թիւերուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ մասնաճիւղին ընկերուհիները ներկայ գտնուելու շատ կարեւոր ժողովի մը, Շաբաթ, Ապրիլ 3, ժամը 14.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Անհրաժեշտ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը պատգամաւորական ժողովի գացող ընկերուհիները ընտրելու համար:

18e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 18ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

■ **HAGOP OCHAGAN**
SANS TITRE
ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ
Ա Ն Վ Ե Ր Ն Ա Գ Ի Ր* (1920)
* Անտիպ տարբերակ մը՝ յետ մահու, թիւրիմացաբար ԱՔԼՈՐԱՄԱՐՏԸ անուանուած խաղէն:
Երեք Արար եւ Երկու պատկեր
Կիրակի, Ապրիլ 4, ժամը 16–ին
Dimanche 4 avril à 16 heures
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

LE CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
organise un

R E C I T A L D E P I A N O
avec
NOUNE HAIRAPPETIAN
(d'ITALIE)

le Vendredi 26 mars à 20 heures 30
à la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
(339, avenue du Prado, Marseille 8e)

Au programme :
Chopin — Brahms — Rachmaninov
Ganatchian — Khatchatourian
Prokofieff

P.A.F. : 10 euros
Etudiants : 6 euros

Réservation :
Centre Culturel Sahak-Mesrop
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

ՀՄԸՄ-ՖՐԱՆՍ-ի կազմակերպութեամբ՝

«ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ» ՄՐՑԱՇԱՐՔ

(ՖՈՒԹՊՈԼ – ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ)

Շաբաթ եւ Կիրակի, Մայիս 29 եւ 30
Իսի-լէ-Մուլինոյի Jean Bouin մարզադաշտին վրայ,
մասնակցութեամբ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի
զանազան մարզական միութիւններու:

Կիրակի, Մայիս 30ի երեկոյեան

ԽՐԱԽՃԱՆՔ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ի պատիւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 28ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ:

Յետ պատարագի, հոգեճաշ կը տրուի Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 13ին, բոլոր շրջանի խաչուհիները սիրով հրաւիրուած են յարգելու մեր վերջերան ընկերուհիներուն յիշատակը:

Արձանագրուիլ՝
01. 48. 24. 63. 89 (ճաշարան)
01. 47. 86. 33. 72 (Այտա):

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«ՈՒԽՏՍ ԴԻՔ ԵՒ ԿԱՏԱՐԵՑԷՔ»

Շաբաթ, Մարտ 27, ԼԴ. օր Մեծի Պահոց: Տօն է Սրբոյն Գրիգորի մերոյ Լուսաւորչին՝ ստոկալի Չարչարանացն եւ Մտին ի Վիրապն

Այսօր՝ անուանակոչութեանն տօնն է
ՇԱՒԻԼԻ
ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՄԱՏՐԱՆ

Առ այդ ուխտի այս օրուան պաշտամունքի հանդիսաւոր տօնախմբութիւն:

Առաւօտեան ժամերգութիւններն եւ պատարագը (խորանը բացուած) ժամը 10-էն սկսեալ, Փարիզեան Շրջանի բոլոր եկեղեցիներուն մասնակցութեամբ տեղի կ'ունենան Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մատրան մէջ՝

6, rue Père Komitas

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2004 pour son centre de vacances de Bellefontaine :
● **Animateurs diplômés BAFA, stagiaires**
Ecrire à CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

— • —

la M.C.A. en partenariat avec le Bureau des Actions Culturelles de la Ville d'Alfortville

CONCERT
ARMÉNIE

par
l'Orchestre National d'Ile-de-France
sous la Direction de
George PEHLIVANIAN
Violon **Silvia Marcovici**
programme:
Komitas, Suite arménienne
Orchestration: G. Pehlivanian
Poème symphonique
Jonathan Livingstone
par **Arthur Aharonian**
Katchatourian, Concerto pour violon
Spartacus (extraits)
Vendredi 2 avril à 20 heures 30
Eglise Notre Dame
rue Jules Cuillerier
Alfortville (près de la Mairie)
Renseignements, réservations :
— BAC : 01. 58. 73. 29. 18
— MCA

* *

La M.C.A. a le plaisir
de vous inviter au

C O N C E R T
DES ELEVES DE GUITARE
sous la direction de leur prof.
Ohannès DEMIRDJIAN

Samedi 3 avril
à 20 heures 30 précises
au programme :
Populaire,
Classique,
Flamenco
à l'Espace Culturel «LE 148» Studio
148, rue Paul-Vaillant Couturier
94140 Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 27-28
SAMEDI - DIMANCHE
27-28 MARS
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

33, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.912

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20.912

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՖԵՐԱՅԻ Թաղամասը, Մարտ 25ին, հրշէջներու ցոյցը ծանր բախումներով վերջ գտած է եւ ապահովութեան ուժերը արտասուաբեր ձեռնառումբեր գործածած են ցրուելու համար խռովարարները։3500-էն 7000 կը գնահատուէր հրշէջներու թիւը, որոնք կը պահանջէին որ պաշտօնապէս հաստատուի իրենց արհեստին վտանգաւոր բնոյթը եւ բարելաւուի հանգստեան կոչուելու շրջանը։ Հակառակ անոր որ Սարքոզի խոստացած է, հանդիպման ընթացքին, որ «վտանգաւոր բնոյթը» պիտի ընդունուի, 400-էն 500 հրշէջներ ապահովութեան ուժերուն վրայ նետած են ինչ որ գտած են քաղաքին պատկանող։ Երկու կողմերն ալ վիրաւորներ ունեցած են։

ՊՐԻՒՍԷԼ հաւաքուած 25երու պետական ղեկավարները, Մարտ 25ին, կարգ մը միջոցներ ձեռք առին ամրապնդելու համար ահաբեկչութեան դէմ պայքարը։ Իրլանտայի վարչապետը՝ Պերթի Ահերն (իր երկիրը կը վարէ Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը) յայտարարած է այս առթիւ.- «Մարտ 11ի սարսափելի ոճրափորձերը ահաւոր վերյիշեցում մըն են որ ահաբեկչական սպառնալիքը բոլորիս համար է և կը պահանջէ եւրոպական հասարակաց պատասխան մը»։ 25երը նշանակեցին նաեւ «Պ. Ահաբեկչութիւն» մը յանձին Հոլանտայի նախկին Ներքին նախարար՝ Ժիժս տը Վրիսի, 48 տարեկան։ Ծնած է Նիւ-Եորք եւ զոյգ քաղաքացիութիւն կը վայելէ։

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդի նիստին (Մարտ 25) ԱՄՆ իրենց վէթօն դրած են բանաձեւի մը, որ կը դատապարտէր Ահմէտ Եասինի սպանութիւնը Իսրայէլի կողմէ։ Բանաձեւը, զոր առաջարկած էր Ալժերիա յանուն Պաղեստինցիներուն, ստացած է 11 թեր եւ մէկ դէմ ձայն։ Երեք Պետութիւն ձեռնպահ մնացած են։

ՍՈՒՐԻՈՅ Գամըշլի քաղաքին մէջ որ վերջերս քիւրտեւարաբ բախումներու թատերաբեմ եղաւ, քրտական 12 կուսակցութիւն հաւաքուած, միասնական տեղեկագիր մը պատրաստած են. անոնք կը պահանջեն որ սուրիացի զինուորները Գամըշլիէն մեկնին, Պաաս կուսակցութեան շարքայիններուն զէնքերը հաւաքուին, հսկողութեան ւակ առնուածները ազատ արձակուին։ Տեղեկագիրը կը նշէ թէ Քիւրտերը կողմնակից են Սուրիոյ պետութեան ամբողջականութեան, բայց դէմ են ցեղային, լեզուական, կրօնական խտրութեան։

ԱՊԻՏՃԱՆԻ մէջ (Գոթ տ'Իվուար) ցոյցի մը զսպումը ծանր հետեւանքներ ունեցած է Մարտ 25ին եւ առնուազն 30 մեռեալ կար (որոնց մէջ երկու ոստիկան), բայց գլխաւորաբար բնակիչներ։ Իվուարի Ժողովրդական Ճակատին համար ցոյցը «ապստամբութեան փորձ մըն էր»։ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը կոչ ըրած է որ «պատասխանատուութեան գիտակցութիւնն ունենան» եւ վերսկսին երկխօսութիւնը եւ հաշտութեան ճամբան բռնեն։

ՔԱԹԱՐԻ Ալ-Ժեզիրա հեռատեսիլի կայանը ուղերձ մը սփռած է, վերագրուած Ալ-Քաիտայի թիւ 2ին, Այման ալ-Զավահրիի, ուր ան կը հրաւիրէ Փաքիստանի բանակը որ տապալէ նախագահ Մուշարաֆը եւ զօրավիգ ըլլայ ահաբեկչական ցանցին։ Ալ-Զավահրի այն անձն էր որու յանձնումը անմիջական նկատուած էր շաբաթ մը առաջ, երբ փաքիստանեան ուժերը պաշարած էին անոր բերդը, բաւական զոհեր ալ տալով։ Կը թուի որ Պէն Լատէն եւ իր աջ բազուկը ապահով կեանք մը կը վարեն Աֆղանիստան։

ԷՐԶՐՈՒՄԻ մէջ, երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է Մարտ 25ին եւ ցնցած ամբողջ շրջանը։ Ուժգնութիւնը 5,1 եղած է Ռիխթէրի բաց աստիճանաչափին վրայ։ Վեց մեռեալ կայ, որոնց չորսը մանուկներ են եւ մէկ վիրաւոր։ Ցնցումը պատահած է ժամը 21.30ին, լեռնային շրջանին մէջ, Անգարայէն 900 քմ արեւելք։

ԺՈԶԷ ՊՈՎԷ, Ֆրանսայի գիւղացիական համադաշնակցութեան նախագահը քրտական Ամանորին առթիւ այցելած է Տիյարպէքիր, մասնակցած տօնակատարութեան։ «Էօզկիւր Փոլիթիքա»յի (Մարտ 26) տրուած հարցազրոյցի մը մէջ ըսած է թէ Տիյարպէքիրի մէջ ոստիկանական արգելքներու դէմ յանդիման գտնուած է ու ինքզինք զգացած գրաւուած երկրի մը մէջ։ Տեսած է պարպուած, հրկիզուած գիւղեր որոնց բնակիչները չեն կրնար հոն վերադառնալ, շրջանը ականուած ըլլալով։ Վստահաբար պիտի չուշանայ Անգարայի արժեւորումը...

ՀԱՄԱՍԻ նոր պարագլուխը՝ Ռանթիսի յայտարարած է Իսրայէլացիներուն՝ «Ձեր ղեկավարները որոնց կը նախագահէ Շարոն, ձեզի միայն բնաջնջում պիտի բերեն։ Արիւնը արիւն կը բերէ։ Դիմադրութիւնը իրաւունք ունի թիրախ առնելու թշնամի ղեկավարները, սիոնական ահաբեկչութեան պետերը։ Ցորչափ գրաւեալ մնանք եւ յարձակումի ենթակայ, տրամադիր չենք հրադադարի մասին խօսելու»։ Մահուան դատապարտուած Շարոնի կառավարութեան կողմէ, Համասի ղեկավարութիւնը գաղտնի կազմակերպութեան վերածուած է։ Համասը ճշդած է որ միտք չունի ԱՄՆ-ու դէմ գործելու, գիտնալով հանդերձ որ անոնք արտօնած են Եասինի սպանութիւնը Իսրայէլի կողմէ։ Իրենք միայն գրաւող ուժերու դէմ կը գործեն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 25/26)

Ի. ԱԼԻԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ատրպէյճանի նախագահ Ի. Ալիեւ յայտարարած է թէ մինչեւ որ Ղարաբաղի հարցը չկարգաւորուի, Թուրքիա չի բանար Հայաստանի հետ սահմանը եւ թէ Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողան եւ Արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլ իրեն երաշխիք տուած են այդ ուղղութեամբ։ Ալիեւ շարունակած է թէ գաղտնիք չէ որ Եւրոպական Միութիւնը ու ազդեցիկ այլ երկիրներ լուրջ ճնշում կը կիրարկեն Թուրքիոյ վրայ որպէսզի սահմանը բանայ, բայց ատիկա ճիշդ ընթացք չէ, որովհետեւ սահմանին բացումը կը նշանակէ որ ղարաբաղեան հակամարտութեան լուծումը անկարելի կը դառնայ, քանի որ Ատրպէյճանէն կը խլուի շատ կարեւոր լծակ մը։ Ան չեշտած է նաեւ թէ սահմանին բացումին պարագային խնդրին խաղաղ կարգաւորման ուղղուած հայեւատրպէյճանական բանակցութիւնները կը դադրին, հակառակ նման քայլէ ծագելիք բոլոր անցանկալի հետեւանքներուն։

***

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՀԱՆԴԻՊԻՐ

Հայաստանի ու Ատրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարներուն Մարտ 29-30-ին նախատեսուած հանդիպումը որ տեղի պիտի ունենար Փրակայի մէջ Մինսկի խումբին նախագահներուն միջնորդութեամբ, տեղի պիտի չունենայ։ Տեղեկութիւնը տրուած է Մինսկի Ռուսաստանի կողմի նախագահ Եուրի Մերզլեակովի կողմէ, Բաքուի մէջ հեռատեսիլի հարցազրոյցի մը ընթացքին։ Ան յայտնած է թէ հանդիպումը չեղեալ յայտարարուած է կողմերէն մէկուն փափաքով։ Ռուսաստանցի նախագահը աւելցուցած է. «Մեզ գործունէութեան բացակայութեամբ ամբաստանողները պէտք է ուշադրութիւն դարձնեն կողմերուն կարգաւորման ուղղուած ջանքերուն։ Հակամարտութիւնը կրնան լուծել կողմերը եւ ոչ թէ միջնորդները»։

Այս մասին յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբեր Հ. Գասպարեան. ան ըսած է թէ իրենք Մինսկի խումբին նախագահներէն հանդիպումի հրաւէր ստացած են ու դրական պատասխան տուած։ Ատկէ ետք որեւէ նոր գրութիւն հասած չէ հանդիպումին չեղեալ յայտարարութեան մասին։

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆՆ ԱԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆԻՆ ԲՆՈՅԹՈՎ

Ստեփանակերտի մէջ տեղի ունեցած ճատրակի միջազգային մրցաշարքին Վրաստանէն մասնակցած էր Բ. Զօբավա անուն խաղացող մը։ Անոր մասնակցութիւնը բուռն հակազդեցութեան պատճառ եղած է իր երկրին ճատրակի դաշնակցութեան կողմէ. մարզիկը ստիճանազրկած, թոշակազրկած, նաեւ պարտադրած են որ ներողութիւն խնդրէ Վրաստանի ու Ատրպէյճանի ճատրակի դաշնակցութիւններէն։ Զօբավա մերժած է այդ պահանջը։ Իրեն զօրակցութիւն յայտնած են մրցաշարքին բոլոր մասնակիցները եւ պատուոյ հիւր աշխարհի 10-րդ ախոյեան Բ. Սպասկին, նամակներով դիմելով միջազգային դաշնակցութեան, անոնք խնդրած են որ Վրաստանի ճատրակի դաշնակցութեան նախագահ Ազմայփարաշվիլիի այդ արարքը կանխուի եւ դատապարտուի։ Լրատուութեան համաձայն մասնագէտները հասկնալի կը նկատեն այս վերջինին ընթացքը. ան Բաքուի ճատրակ խաղացող Ռաճափովի մարզիչն է նոյն ատեն ու այդ գործին համար բաւական կարեւոր գումարներ կը ստանայ։

ՅՈՒՍԱՏՈՒ ԼՈՒՐ ՄԸ...

Երեւանի «Ազգ» օրաթերթը Մարտ 26ի թիւով կը հաղորդէր թէ ըստ ստացուած լուրի մը, Երեւանի պետական համալսարանի տեսուչ Ռ. Մարտիրոսեան պաշտօնազրկուած է։ Խմբագրութիւնը ստուգած է լուրին ճշգրտութիւնը, տեղեկանալով նաեւ թէ ոչ միայն տեսուչը, այլեւ պետական շարք մը այլ բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններու տեսուչներուն պաշտօնին վերջ տալու հարցը օրակարգի վրայ է։ Ատոր դրդապատճառը, կ'ըսուի թէ ոչ առեւտրական պետական հիմնարկներու մասին վերջերս ընդունուած որոշումն է. ատով կը նախատեսուի որ 65 տարին լրացուցածները ձգեն իրենց պաշտօնը։

Որոշումը, յատկապէս գործադրութեան այս առաջին քայլը գոհունակութիւն կը պատճառէ եւ յոյսեր կը ներշնչէ. մանաւանդ նշուած հիմնարկներու մէջ գերադոյն դիրքեր սեփականաշնորհած այն անուններուն տեսակէտէն որոնք որոշուած տարիքը շատ լայնօրէն իրենց ետին ձգած են ու կը շարունակեն յետադայ սերունդներու առողջ ընթացքը խոչընդոտել, պարտադրելով արեղեանական գրելաձեւին շարունակութիւնը։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(25 mars)

L'ENIGME BASMADJIAN

Այս խորագրին տակ, ծանուցանելէ ետք Ա. էջը, Մոնտ ամբողջ էջ մը նուիրած է «Պասմաճեան առեղծուած»ին։ Պատմականը կայ դէպքերուն, երբ Կարիկ Պասմաճեան, 41 տարեկան, Մոսկուայի Ռոսիա պանդոկէն կը մեկնէր, 1989 Յուլիս 29ի առաւօտը եւ երբեք չէր վերադառնար։ Փարիզի դատաւոր մը՝ Փաթրիք Ռամայէլ, կը փորձէ այսօր հասկնալ թէ ի՞նչ եղած է եւ այդ առընչութեամբ բողոք մը ներկայացուցած է կինը՝ Վառվառա Պասմաճեան «առեւանգումի եւ արգելափակման» համար։

Կայ նաեւ Կարիկ Պասմաճեանի կենսագրականը, ծնած Երուսաղէմ 1947ին, ուրկէ կ'անցնի Հայաստան եւ կ'ուսանի (լեզուագիտութիւն եւ հրապարակագրութիւն)։ Փարիզ հաստատուելէ ետք, պոլսեցի. Ռաստիայ կը բանայ Կորքի ցուցասրահը եւ մասնագէտ կը դառնայ ռուսահայկական աշխարհին եւ ցուցասրահը, կ'ըսէ կինը, հանդիպումի վայր մըն էր։ Այս վերջինը կը յիշէ որ 1989ի ամառը, Կարիկ մտահոգ էր եւ ըսած էր իրեն «Թերեւս պէտք չէ մեկնիմ»։ Կը մեկնի Յուլիս 20ին, զանազան ժամադրութիւններ ունի Մոսկուա եւ Լենինգրադ։ Բայց, Յուլիս 29ին, Ռոսիա պանդոկին առջեւ Ժիկուլին կը մտնէ եւ անկէ ի վեր ոչ մէկ լուր։ Ապա, կայ նկարագրութիւնը այդ թուականէն ի վեր անցուդարձերուն եւ զանազան վարկածներուն։ Պասմաճեան ընտանիքը կ'ուրանայ համակարգիչի որեւէ չահատակութիւն։ Դատաւորը առաւել տեղեկութիւնները գտած է ֆրանսական սպասարկութեան մը մօտ։ Թղթածրարը անուններ, հասցէներ կը կրէ։ Եւ յօդուածին եզրակացութեան մէջ, Ֆրանսուա Պոնէ եւ Ֆիլիփ Պրուսար կը դրեն թէ ռուսական թղթածրարը 39 հատորէ կազմուած է եւ Ֆրանսացի իրաւագէտը կ'ուսումնասիրէ։ Շաբաթ մը Մոսկուա եղած է եւ յոյս կը ծագի որ առեղծուածը լուսաբանուի։

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԷՆ

«ՀԱՄՈԶՈՒՄ»Ը ՎՃՌՈՐՈՇ ԱԶԴԱ՞Կ

Կիպրոսի Մելգոնեան կրթական հաստատութեան (ՄԿՀ) փակումին ու կալուածին վաճառքին (գոնէ մասամբ) հարցը Սփիւռքի արդէն խճողուած օրակարգին վրայ նոր ու ծանրակշիռ թղթածրար մը կ՚աւելցնէ: Թղթածրար որուն ազգային հեռանկարի կշիռը շատ աւելի մեծ է, քան՝ նիւթական տարողութիւնը: Ատոր առաջին, թէեւ զգացական փաստը այն զանգուածային պոռթկումն ու հակազդեցութեան յորձանքն է որ կը ծնի, կ՚արտայայտուի հայկական բոլոր շրջանակներէն ուր կան հայկական դպրոցին առաքելութեան գիտակից Հայեր. մելգոնեանցի կամ ոչ:

Եթէ մէկդի դրուի այս առաջին պարագան, քանի որ դպրոցի մը փակումը զգացականէն անդին, շատ աւելի լուրջ մօտեցում պահանջող հարց է, կը մնայ երկու հիմնական մօտեցում. պիտի շարունակե՞նք, պէ՞տք է շարունակենք առանց հողի մնացած ժողովուրդի մը չառաւիղները ըլլալու մեր բնանիշը պահպանել, թէ ժամանակը հասած նկատել ձուլումը կատարելագործելու մե՛ր իսկ ձեռքով, նետուելով ու յատկապէս յաջորդական սերունդները նետելով համաշխարհայնացումի խառնարանին մէջ:

Պահ մը մը մէկդի ձգելով ՄԿՀ-ի կալուածներուն վաճառքի հարցը, արդէն անոր գիշերօթիկի բաժնին փակումին որոշումը Սփիւռքի հայութիւնը կը դնէ այս երկընտրանքին առջեւ:

Պարզ է որ ոչ ոք ամբողջ արեւմտահայ ինքնութեան պահպանութեան ու շարունակականութեան միակ հասցէն, երաշխաւորը կը նկատէ Մելգոնեանը: Բայց ան իր բացառիկ դիրքով, կարողականութեամբ ու նաեւ տուած հունձքով եզակի տեղ մը ունի այդ կալուածին մէջ: Ու մարդ միայն հիացում ու մեծագոյն յարգանքը կրնայ տածել բարերար եղբայրներուն, անոնց կտակին նիւթական բաժինէն առաջ ցոյց տուած հեռատեսութեան համար:

ՄԿՀ-ը այն եզակի կառոյցն է որ կը գտնուի Սփիւռքի քարտէսին կեդրոնական կէտին, Արեւելքին եւ Արեւմուտքին խաչմերուկին վրայ: Մէկ կողմէն անոր յենակ է մեր Արեւելքը՝ Պէյրութով, Հալէպով, Դամասկոսով, այնքան մօտը Պոլսոյ, միւս կողմէն ալ կը բացուի ամբողջ Արեւմուտքին՝ Աթէնքէն մինչեւ Լոս-Անճըլըս ու Թորոնթօ, Մոնրէալ: Ներկայի մեր իրականութիւնը կը մղէ այս շրջանակին մէջ տեղ բանալու Հայաստանին ալ որուն համար հրաշալի դիրքուածով մը Մելգոնեանը կը հանդիսանայ Սփիւռք – Հայաստան առանցքին խէթալ կէտին վրայ:

Հաստատութիւնը այս ազդակներով արդէն է՛ վայրը որուն ստեղծումին լըծուած է սփիւռքահայը այսօր, այնքան մեծածաւալ շրջաններու մէջ որոնք այս բարեմասնութիւններէն փոքր տոկոս մը միայն ունին:

Այս ճակատագրական պահուն աւելորդ չէ անդրադառնալ այն փառաւոր հունձքին որ Մելգոնեանինը եղած է վերապրող հայութեան մէջ. ուսուցիչ, տնօրէն, հրապարակագիր, «ազգային» գործիչ, ղեկավար տարր, նշելու համար միայն նեղ, այլ կենսական հայկականին տարնչուածը: Պահէն թելադրուած նախընտրութիւն որ բնականաբար ոչ կ՚անտեսէ, ոչ ալ արժէքի հարց կը դնէ մելգոնեանցի բժիշկին, դիւանագէտին, ճարտարագէտին, դասախօսին ու միւսներուն համար:

Այս բոլորը նկատի ունենալով հանդերձ, կարելի չէ եզրակացնել թէ հայկական դպրոց մը փակելու արարքը հիմնովին կարելի է բացառել մեր օրակարգէն: Ո՛չ անշուշտ: Դպրոց փակուած է ու պիտի փակուի վստահաբար, եթէ առիկա կը ներկայանայ որպէս անհրաժեշտ քայլ, միայն հայկական ինքնութեան վաղուան կեանքին չափանիշով: Ծիշդ այնպէս, ինչպէս նոր գաղութներու մէջ միօրեայ կամ ամէնօրեայ դպրոց բանալու արարքը մնայուն երեւոյթ եղած է ու կը շարունակէ ըլլալ, հողը բնակութեան, ապրելու վայրերով փոխանակելու պարտադրուած արեւմտահայուն համար:

Պոլսոյ մէջ, օրինակ, վերջին երկու տասնամեակին ընթացքին, քանի մը դպրոցներ փակուեցան. ոչ ոք ցաւէն այլ զգացում կրցաւ ունենալ ատոր դէմ: Այդ հաստատութիւններուն պատասխանատուները –հոգաբարձու, թաղական– փակումի բոլոր պարտադիր պայմանները ունէին. թաղին մէջ հայ բնակչութիւն չէր մնացած, կար հայկական այլ վարժարան, 50-60 հազարնոց գաղութը իրաւունք ունէր միջոցներու տնտեսումին մասին ալ մտածելու, եւլն.: Այսուհանդերձ, փակումի ամէն մէկ որոշում տըրւեցաւ տարիներու խորհրդածութենէ, բանակցութենէ ետք:

ՄԿՀ-ի փակումին հաղորդագրութեան մէջ պարտադիր նման քայլի դիմելու այս ազդակներէն ոչ մէկը կայ. արդէն աւելի քան 200 աշակերտի գոյութիւնը, ինչ որ ալ ըլլայ անոնց մելգոնեանցի ըլլալու դրդապատճառը, եկած վայրը, եւլն., առանձին կը բաւէ պատուարելու փակումի ամէն տրամադրութիւն: Հաղորդագրութեամբ(*) միակ ըսուածը հետեւեալն է. փակումի որոշումը որ կ՚ըսուի թէ միաձայնութեամբ տրուած, է հետեւանք է համոզումի մը. «ՄԿՀ այլեւս հայկական ներկայ իրականութեան մէջ չարդարացներ իր հիմնական առաքելութիւնը»: Ստորագրողներու 16 հոգինոց խումբը –Լուիզ Սիմոն-Մանուկեան, Նազար Նազարեան, Պերճ Սեդրակեան, Սարգիս Տեմիրճեան, Արշաւիր Կէօնճեան, Ժոզէֆ Պասըլեան, Մ. Մայքըլ Անսուր, Գարօլ Ասլանեան, Էտուար Ժախեան, Լեւոն Քեպապճեան, Ռիչըրտ Մանուկեան, Պենոն Սեւան, Սէմ Սիմոնեան, Սինան Սինանեան, Տիգրան Թեւրիզեան, Գառնիկ Եագուպեան– ոչ մէկ տարազում տուած է «հիմնական առաքելութիւն» կոչուածին. միայն կը թելադրէ որոշումին մասին յաւելեալ մանրամասնութիւններու համար դիմել յատուկ կցեալ տեղեկատուութիւններու, կամ այցելել՝ www.agbu.org կայքէջը:

Առանց հետեւելու այդ թելադրութիւններուն, «համոզում»ի հիմով տըրւած որոշումը արդէն կը ստեղծէ այն տպաւորութիւնը զոր մարդ պիտի ունենար տեսնելով բժիշկ մը որ փոխանակ հիւանդը բուժելու ջանքին, կը դիմէր զայն սպաննելու քայլին: Մեր դարաւոր վարժարաններուն բոլորն ալ հաւանօրէն անցած են նման համոզում ներշնչելու փուլերէ. բայց ոչ ոք մտածած է, կամ համոզում յայտնած թէ լաւագոյնն է փակումի ընտրանքը:

Ինչպէս գրած էինք, հաղորդագրութեան հետ ստացած էինք ՀԲԸՄ Կեդր. վարչական ժողովի Մարտ 16ի չորս մեծադիր էջէ բաղկացած տեղեկատուութիւնը: Հոն միութեան կրթական առաքելութեան ներկայի պատկերը կը տըրւի հետեւեալ նշումներով. շնորհիւ յատուկ հիմնադրամներու եւ նուիրատուութիւններու, օժանդակութիւն կը տըրւի 17 սեփական ամէնօրեայ դպրոցի, ՀԲԸՄ-ի շաբաթօրեայ 7 վարժարաններու, Հայաստանի մէջ 3 Հայորդաց կեդրոնի, Երեւանի Ամերիկեան համալսարանին, Պետական համալսարանին, ամէնօրեայ ու շաբաթօրեայ 20 այլ հայկական դպրոցի: Տրուած կրթաթոշակներն ալ հաշուելով, աւելի քան 20 երկրի բաշխուած աւելի քան 5 միլիոն տոլարի պիւտճէ մը կը կազմեն բոլորը:

Այս բաժնին մասին հարկ է նշել որ հոն ոչ մէկ խօսք կայ վերջին քանի տարիներուն փակուած ու ծախուած չորս վարժարաններուն. Պէյրութի Երուանդ Տէմիրճեանը, Ցովակիմեան – Մանուկեանը, Դարուհի Յակոբեանը եւ Պոսթըն Ուոթըր-Թաունի ՀԲԸՄ-ը («Նոր Օր», Մարտ 20, «Մելգոնեանի ողբերգութիւնը», Վաչէ Սեմերճեան):

Նոյն գլուխին մէջ կան մատնանշումներ ալ որոնք յստակօրէն ցոյց կու տան թէ ՀԲԸՄ ի՛նչ տրամաբանութեամբ կը տանի կրթական մարզին մատակարարումը:

ա – Համոզում կը յայտնուի որ նախակրթարան մը որ 120էն նուազ աշակերտ ունի, չի կրնար Միութեան «առաքելութիւնը» կիրարկելու նախապայման ուսումնական եւ մանկավարժական մակարդակը նուաճել:

բ – Աշակերտ – պիւճէ յարաբերութիւնը նկատի կ՚առնուի որպէս որոշիչ ազդակ: Օրինակ կը տրուի Աթէնքի վարժարանը որ 64 աշակերտ ունի եւ 275 հազար տոլարի բաց. նման պարագայ մըն է կ՚ըսուի 35 աշակերտով Սիտնէյի վարժարանը որ լուրջ մտահոգութեան առարկայ է:

գ – Կը հետեւի անմիջապէս անդրադարձը թէ «տրամադրուած միջոցները գաղութին կրնան ծառայել արդիւնաբեր այլ ծրագիրներու կիրարկումով»: Որպէս այլ ծրագիր, նշուած են շաբաթօրեայ դպրոցները, ամառնային ճամբարները, հայրենական արշաւներ, երիտասարդական արհեստավարժ խումբեր: Ծրագիրներու կարգին է նաեւ կարգ մը գաղութներու մէջ գոյութիւն ունեցող վարժարաններու միացումին տրուելիք քաջալերանքը: Ատով կ՚ենթադրուի որ նիւթական միջոցները, մարդուժը կը տնտեսուին, աւելի արդիւնաւոր գործունէութիւն կը ստեղծուի:

Որքան ալ մարդ արդի աշխարհին ...յարմարցնելու հրամայականը չմոռնայ, նիւթականին պարտադրանքը չկարենայ արհամարհել, տրուած պատճառաբանութիւն – բացատրականը չի յաջողիր համոզել այնքան դիւրութեամբ որով համոզուած են որոշումին տէր վարչականները: Մանաւանդ որ մեր սփիւռքեան քարտէսը լեցուն է 120էն պակաս աշակերտութիւն ու պիւտճէի մեծամեծ ծակեր ունեցող դպրոցներով. անոնց նոյն տրամաբանութեամբ փակումը խուճապային ... կական աղէտ մը պիտի ըլլար մեր համայնքներուն համար որոնք Մելգոնեանի վճռուած ճակատագրին դէմ վստահաբար այսուհետեւ սփոփանքի զգացումով մը պիտի տանին պիւտճէ փակելու ալ խառանքը, կախեալ եղած չըլլալով նոյն Միութենէն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՒԵԱՆ

(Շար. 1)

ՅԵՏԱՀԱՅԵԱՑ ԱԿՆԱՐԿ

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

1872-1954

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(Բ. եւ վերջ)

Առանց անտեսելու Չօպանեանի Պոլսոյ հերկ ու ցանը, ինչպէս քաղը՝ յուսադրիչ եւ ուշագրաւ միանգամայն, պարտինք ճշդել, թէ անոր անունը կը պսակադրուի մեր փոքր, այլ սակայն գողտրիկ աւանդատան մէջ, գլխաւորաբար փարիզեան իր ժամանակներու հարուստ բերքով: Եւ անշուշտ, այդ որակեալ հունձքը կ՚ապահովէ քրտնաթոր աշխատանքի գնով: Վազքով մը, որ կրնայ նախանձը շարժել առոյգ ու կայտառ շատ մարդոց:

Պոլսոյ, ցաւո՛ք կարճ տեւած «Ծաղիկ»ին առաւել ծաղկուն տարբերակը կարելի է նկատել անոր հիմնած եւ տարիներու, տասնամեակներու վրայ տարածուող «Անահիտ»ը: Հանդէս գրականութեան ու արուեստի տարազով (հասկնալ՝ առաջադրութիւն) հրապարակ ելած այս պարբերականը, մօտաւորապէս 12 եւ 20 տարի ընդգրկող իր երկու շրջաններով(1) բարախուն սրտի մը շէշտ զարկերակը կը դառնայ ամէնէն առաջ: Ջանադիր՝ պարբերականին շուրջ կը փորձէ համախմբել օրուան մտածող ու ստեղծող գրիչներէն շատեր: Առինթեր՝ խոստմնալից ձայներ: Կը ձգտի ճաշակի եւ հմտութեան հանդիսարանի մը վերածել զայն: Մանաւանդ, հո՛ն, ատոր էջերուն մէջ է, որ աշխարհ կու գան ու կը ծաղկին իր գրական-բանասիրական երկերէն ոմանք: Գլխաւորներու շարքին դասուող:

– Նահապետ Քուչակի դիւանը, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի կեանքն ու գործը, Նաղաշ Յովնաթան աշուղը եւ Յովնաթանեան նկարիչը եւ դեռ մէկ քանին անոր դիմացկուն գործերէն:

Պէտք չէ աննկատ թողուլ հանդէսին յաճախ տասնեակ էջերը գրաւող անոր Քրոնիկները, ժամանակագրութիւնները, գրական – հրապարակագրական սեռ մը, որ գոհացուցիչ չափով զարգացած է մեր արեւմտահայ պարբերական մամուլին մէջ: Գրական եւ արուեստի տեսութիւններէ զատ, հոն կը տողանցեն մեր աօրեայ իրականութիւնը զարդարող, զայն հեւքի տակ պահող դէմքեր ու դէպքեր, մեծ թէ փոքր: Սփիւռք – Հայաստան «կեանքը» պարզող-պարզաբանող վերլուծական միտքեր, անձնական կարծիքներ եւ տեսակէտներ: Ջատագովում, արդարացում, դատափետում եւ ժխտում:

Ըսինք արդէն անոր հաշւոյն, թէ Չօպանեան փութով կը հեռանայ վիպելու (տարազը իր ընդարձակ իմաստովը ըմբռնելի) բնական երակէն եւ անսալով իր ժողովուրդին ծառայելու կոչին, ...առաքելութիւն մը ստանձնելու մտօք ...տոգորուն, կը ձգտի, կ՚աշխատի հայութեան վաղեմի ցաւին ու դարաւոր իրաւունքներուն կողքին, ասոնց առընթեր, ներսի եւ դուրսի աշխարհներուն ներկայացնել մեր այնքա՛ն հարուստ գանձերը աննիւթական, գեղեցիկ միանգամայն: Ցանկուցի՛չ, անպայման:

Ստորեւ փունջ մը ասոնցմէ, գլխաւորները, այնքա՛ն պերճախօս:

Les Massacres d'Arménie (1896), L'Arménie (1897, Ան Ֆրանսի յառաջաբանով) և Zeitoun : Poèmes arméniens anciens et modernes (1902), Chants populaires arméniens (1903, Փօլ Ադամի յառաջաբանով) եւ պսակուած՝ Ֆրանսական Ակադեմիայէ, Les Trouvères arméniens (1906, Քուչակեան տաղեր, գործեր Պլուզի, Կոստ. Երզնկացիի, Ֆրիկի, Նաղաշի, Յովհ. Թլկուրանցիի, Գ. Աղթամարցիի եւ ուրիշներ): Առաջին Համաշխարհային պատերազմէն ետք յաջորդական կարգով. – 1918, 1923, 1929–, լոյս կ՚ընծայէ La Roseraie d'Arménie (Վարդենիք Հայաստանի): Մեծղի հատորներէն առաջինը կ՚ընդգրկէ Առաքել Սիւնեցիէ (2) թարգմանական էջեր, երկրորդը՝ ԺԵ.-ԺԹ. դարերու 17 հայ տաղասացներու ընտիր գործերը, իսկ երրորդը՝ Միջնադարեան անանուն տաղեր, ինչպէս նաեւ Կոստանդին Երզնկացիի, Ֆրիկի, Սիւնեցիի քերթուածներ: Անշուշտ, համապատասխան ներածականներով ու ծանօթագրութիւններով: Եւ դեռ զարդարուած՝ գրչագրական ու մանրանկարչական արուեստի յատկանշական օրինակներով: (Կը մատնանշուի թէ դեռ երկու հատոր կը մնան անտիպ):

1924 եւ 1929: Հայ Կրթական Հիմնարկութեան (Նիւ-Եորք) նախաձեռնութեամբ Փարիզի մէջ լոյս կը տեսնէ «Դէմքեր» ընդհանուր խորագրով երկհատոր հատոր: Գրագէտին 35ամեայ յոբելեանին առթիւ: Իբր «գուղնաքեայ գնահատութիւն» անոր մատուցած բազմադիմի ծառայութիւններուն՝ Մեծամասնին եւ հայ մշակոյթին:

Ընդհանրապէս Պոլսոյ «Ծաղիկ»ին եւ Փարիզի «Անահիտ»ին մէջ երեւցած պարծառ դէմքեր են ասոնք (Նարեկացի, Մխիթար, Ալիշան, Խրիմեան ու դեռ տասնեակ եւ աւելի ուրիշներ՝ ամէնքն ալ ակնառու, անմոռանալի): Լուսարձակի տակ կը հանուին իրենց շքեղ հան...

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ ՅՈՒՆԻՍ 2005ԻՆ

Կեդրոնական Վարչութիւնը լուրջ գնահատումի ենթարկեց իր աշխարհատարած գործունէութեան այլազան ծրագիրներուն անցեալի իրագործումները, ներկայ մարտահրաւէրներն ու ապագայ հեռանկարները՝ Հոկտեմբեր 2002 Թուականին գումարուած Միութեանս Ընդհանուր Պատգամաւորական Ընդհանուր Ժողովին խորհրդակցութեանց ու վերլուծումներուն լոյսին տակ, նոր մղում ընծայելու համար մեր հիմնադիրներուն եւ կազմակերպութեան նպատակներուն:

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը (ՄԿՀ), իբրեւ Հ.Բ.Ը.Միութեան նշանակալից ու պատմական մէկ կրթարանը, տարիներով մտահոգութեան առարկան դարձած է Կեդրոնական Վարչութեան: Յետ սպառիչ խորհրդակցութեանց եւ ամբողջական վերարժեւորումի, Կեդր. Վարչութիւնը միաձայնութեամբ որոշած է փակել ՄԿՀ-ը Յունիս 2005ին: Այս որոշումը գլխաւորաբար հետեւանք է այն համոզման, թէ ՄԿՀ այլեւս հայկական ներկայ իրականութեան մէջ չարդարացներ իր հիմնական առաքելութիւնը: Խոր գիտակցութեամբ յարգելով Մելգոնեան Եղբայրներու տեսլականն ու աւանդը, Կեդր. Վարչութիւնը վճռակամօրէն պիտի շարունակէ յաւերժացնել անոնց յիշատակը, Կիպրոսէն ներս թէ այլուր, միշտ գործելով անոնց Միութեան հանդէպ կատարած նուիրատուութեան ոգիով:

Հ.Բ.Ը.Միութիւնը, իր հարիւրամեայ գործունէութեան ընթացքին, ոչ միայն շարունակած է գոյատեւել, այլ՝ բարգաւաճած, որովհետեւ միշտ գիտակից եղած է հայ ժողովուրդի կարիքներուն, ի պահանջեալ հարկին ամէն մարտահրաւէր դիմագրաւելու խիզախ նախաձեռնողութեամբ:

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-ՍԻՄՈՆ	Ատենապետ	ԷՏՈՒԱՐ ԺԱԽԵԱՆ
ՆԱԶԱՐ ՆԱԶԱՐԵԱՆ	Փոխ Ատենապետ, Գանձապահ	ԼԵՒՈՆ ՔԵՊԱՊՃԵԱՆ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ	Նախագահ	ՌԻՉԸՐՏ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ՍԱՐԳԻՍ ՏԵՄԻՐՃԵԱՆ	Փոխ Նախագահ	ՊԵՆՈՆ ՍԵՒԱՆ
ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԻՕՆՃԵԱՆ	Փոխ Նախագահ	ՍԷՄ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
ԺՈԶԷՖ ՊԱՍՐԱԼԵԱՆ	Ատենադպիր	ՍԻՆԱՆ ՍԻՆԱՆԵԱՆ
Մ. ՄԱՑՔԸԼ ԱՆՍՈՒՐ		Դատաւոր ՏԻԳՐԱՆ ԹԵՐԻՐԻՋԵԱՆ
ԳԱՐՕԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆ		ԳԱՌՆԻԿ ԵԱԳՈՒՊԵԱՆ

Կեդր. Վարչութեան որոշումին տուն տուող պատճառաբանութեանց մասին յաւելեալ մանրամասնութեանց համար, հետաքրքրուողները կրնան դիմել ՄԿՀ-ի յատուկ կցեալ տեղեկատուութեանց կամ այցելել՝ www.agbu.org

Նիւ-Եորք
Մարտ 16, 2004

գերձով: Հրապարակագրական աշխոյժ շունչ մը կը սաւառնի ասոնց վրայ եւ ամէն դէմք իր ժամանակով, իր հրջապատ-շրջանակով եւ առանձնապէս, իր ներքին մտորումներով ու եռքով կը յայտնուի մեր գողտր աւանդատան մէջ:

Ցիրաւի, յարդրուն բեմ մը, յայտնապէս փայլուն դէմքերով բարախուն:

Որոշապէս ծաւալուն մենագրութիւններու շարքին կրնանք դասել անոր հրապարակ հանած Պետրոս Դուրեանն ու Մկրտ. Պէշիկթաշլեանի կեանքն ու գործը խորագրեալ հատորները: Առաջինը լոյս տեսած 1894ին, երկրորդը՝ տասնըեակ տարիներ անց: Ասոնց մէջ կը յայտնուի քննական մօտեցումով ու տաք-բարախուն զարկերակով, ըսենք՝ երակով (հասկնալ՝ գեղարուեստական ոլորտ) դէմքեր վրձինելու գրողին բնատուր ձիրքը: Զանոնք կը ներկայացնէ իրենց ներքին լարերու հնչումով՝ ձայներ, հնչեր: Մանաւանդ՝ ժամանակի եւ միջավայրի ճշտ պատկերացումով: (Օր. Մ. Պէշիկթաշլեանի կապակցութեամբ՝ Հասունեան-հակահասունեան դաւանական – յարանուանական պայքարներ, 1850ական թուականներուն, Պոլիս):

Զօպանեանի պարտասուն գրիչը կը դառնայ հեղինակաւոր, մասնաւորաբար բանասիրութեան ճիւղին մէջ: Այստե՛ղ է, մեր անգին մշակոյթի հին ու պերճ անդաստանի այս անկիւնին մէջ է, որ անոր անունը, ըստ արժանւոյն գնահատուելով, կ'արձանագրուի շրջանակեայ պըսակով: Կը դառնայ պատուանուն:

Միջնադարեան քերթողութեան հանդէպ մեր տածած հետաքրքրութիւնը, փնտռտուքի եւ յայտնաբերումի զոյգ ուղիներով գեղօրներ գնահատելու մեր ճիգը դար ու կէսի (առաւելագոյնը) պատմութիւն ունի: ԺԱ. դարու սեմին՝ յետահայեաց ակնարկով մեր աչքը կը սեւեռի նախ Արիստակէս Վրդ. Տեւկանցի վրայ, որ 1882ին լոյս կ'ընծայէ «Հայերգ, մեղեդիք, տաղք եւ երգք» հատորը: Հոն կը ներկայացնէ շարք մը հայրեններ, անոնց հեղինակը նկատելով, առանց չօշափելի փաստարկութեան, ԺԶ. դարու Խառակոնեցի Նահապետ Քուչակը: Երկրորդ սեւեռումը՝ Գիւմրեցի հայագէտ Կարապետ Կոստանեանցի վըրայ է: Ան է, որ նախանցեալ դարու վերջերը՝ 1892-1898, յաջորդաբար լոյս կ'ընծայէ «Նոր ժողովածու» խորագրեալ պրակներ, նուիրուած միջնադարեան տաղերգուներու:

Բացուած արահետը, աստիճանաբար կը դառնայ լայնկեկ պողոտայ, արդէն երկար: Շնորհիւ բազմաշխատ գրիչներու, -Հ. Մկրտիչ Պոտուրեանի, Հ. Ներսէս Ակինեան, Մանուկ Աբեղեան, Արշակ Զօպանեան եւ այլք:

Պիտի երկարէին այս տողերը, եթէ փորձէինք ներկայացնել անոր տոկուն գործերը մէկ առ մէկ, մեկնաբանութեանց ճամբով, թեր ու դէմ վարկածներու արձանագրութեամբ: Ասով հանդերձ, պարտինք գոնէ ըսել այսքանը, թէ մեր միջնադարեան տաղերգութեան անհաշիւ գեղօրներու յայտնաբերման գլխաւոր աղբիւրը կը հանդիսանայ Վիէննայի եւ Վենետիկի Մխիթարեանց ճոխ մատենադարանները(3):

Պասկը անոր աշխատասիրութիւնները, ապահովաբար «Հայրեններու բուրաստան»ը(4) նկատուի, լոյս տեսած Փարիզ, 1940ին, ՀԲԸՄ-ի նախաձեռնութեամբ, Մելգոնեան մատենաշար: Մատենադարաններու մէջ ի պահ դրուած՝ թանձր փոշիներու տակ կքող ձեռագիրներու գունատ էջերէն քաղուած զմայլելի տաղերու փունջ մըն է ասիկա: Տաղեր իրենց փոփոխակներով հանդերձ, կեդրոնացած, դասաւորուած առանձին գըլուխներու տակ՝ Սիրոյ, Պանդուխտի երգեր, վերագրուած Քուչակի, Խրատական, Այլաբանական եւ Կրօնական տաղեր՝ վերագրուած Նահապետ Քուչակի, Յովհ. Պլուզի, Ֆրիկի եւ այլոց: Նաեւ, Ակնայ հայրեններ:

Հինգ հարիւրէ աւելի մեծկակ էջերու մէջ մէկտեղուած երգերը, իրենց զգացական եւ խոհական լարերով, ազնիւ ժողովուրդի մը ողջ էութիւնը, լման խսկութիւնը բաց գիրքի մը պէս ձեր աչքին առջեւ կը փռեն: Ցիրաւի, ասոնց մէջ դուք կը գտնէք սիրակէզ երազ, սիրատոչոր տենչ, սահման չճանչցող երեւակայութիւն եւ, ասոնց կողքին՝ դեռ այրող-մրրկող սիրտ: Վերջապէս դուք կը հանդիպիք ժամանակներու փորձ – փորձառութեամբ կուտակուած խոկ ու խոհի: Ամէնուր արտայայտիչ պատկեր, բայց մի՛շտ պարզ, անսեթեւեթ լեզու, յաճախ զգջես մանկունակ:

***

Առաւելաբար այս կարգի աշխատութիւններով է, որ մեր եւ դուրսի աշխարհներուն կը ներկայացնէ հինաւուրց ժողովուրդի մը մտքի եւ սրտի անբաւ հարստութիւններէն մին, գլխաւորներէն, անկասկած:

Կը դառնայ, միաժամանակ, անխոնջ տրիբունը մեր ազգային-քաղաքական դատին, յատկապէս Ֆրանսական շրջանակներու մօտ:

Մահուան յիսնամեակին առթիւ կատարուած այս յետահայեաց ակնարկը, թող նկատուի մանակի փորձ ըստ արժանւոյն գնահատելու մօտք վաստակաշատ գրիչ մը:

Մեծարելի, հարկաւ:

(1) Լոյս կը տեսնէ Փարիզ, 1898-1949 (ընդհատումներով՝ 1911-28 եւ 1941-45): Հիմնած, խմբագրած եւ հրատարակած է Ա. Զօպանեան (Հ. Հանրագիտարան, 1. հտ.):

(2) Առաքել Սիւնեցի: Տաղերգու, քերական, տեսաբան երաժշտութեան, փիլիսոփայ, հոգեւորական: Անոր մասին հանգամանօրէն արտայայտուած են Մըխիթարեան հայրերէն Ղ. Ալիշան եւ Մ. Պոտուրեան, 1901 եւ 1914:

(3) Մեծ է նպաստը Հ. Ն. Ակինեանի, Քանի հաւաքած նիւթերը Երեւանէն, սիրայօժար կը տրամադրէ անոր: Չենք անտեսեր նոյնպէս անոր մեղուաջան աշխատանքը նիւթեր հաւաքելու Երեւան, Փարիզ, Էջմիածին:

(4) Ա. Զօպանեան հետեւելով Տեւկանցի, ձեռագիրներէ քաղած բազմաթիւ տաղեր կը վերագրէ Քուչակի («Նահապետ Քուչակի Դիւանը», 1902): Մ. Աբեղեան, Հ. Ն. Ակինեան կը հերքեն այս վարկածը: Այս վերջինը առիթով մը կը գրէ. – Քուչակին վերագրուած քառեակները հեղինակի անուն չեն կրեր իրենց վրայ. եւ հաւանական է կարծել, թէ անոնք յօրինուած եւ երգուած են զանազան ժամանակներ, այլ եւ այլ հեղինակներէ: Անոնց ծագումը կանխագոյն է քան ԺԴ. դար, անոնց բստ մեծի մասին բխած են հայ ժողովրդի կուրծքէն («Զուարթնոց», Փարիզ, 1929 Դեկտ.): Զօպանեան առարկելով հանդերձ, իր մեծի նոր հաւաքածոն կը կոչէ «Հայրեններու բուրաստան»:

Ժ. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

2

– Վաթսուն ոսկի կայ: Հինգ փարա աւելի չկայ: Եւ պայման մը: Այս գիշեր քէյֆ մը պիտի սարքես: Աղաւնին ալ պիտի կանչես: Ամբողջ ծախքը քու վրադ է: Ինծի կը ներկայացնես Աղաւնիին՝ ըսելով որ պիտի ջանամ աշխատիլ իր դատին համար: Կէս գիշերէն վերջը տուն կ'երթաս ու մեզի մինակ կը ձգես:

– Ատիկա բան մը չէ, սակայն Աղաւնիին բան մը ըսելու չէ:

– Խե՞նթ ես, ի՞նչ ես: Վերջը իմ գործս կ'ընեմ իմ ձեռքովս:

– Ու՞ր պիտի գտնենք իրար:

– Լիւքսէմպուրկ: Աղաւնիին ըսես որ գայ: Մեր միտնալէն մէկ ժամ վերջի համար ժամադրութիւն տուր:

– Աղէկ:

– Վերջը Թաքսիմ կը ճաշենք ու Փարիզեանս կ'երթանք:

– Դիւրին է:

– Ձե՞ս հարցներ թէ աս գործէն ես ինչ կ'առնեմ:

– Վարդապետէ՞ն...

– Վարդապետէն, այո՛, անշուշտ քենէ ալ...

– Ինէ ի՞նչ պիտի առնես...

– Հինգ ոսկի մը գոնէ չպիտի՞ տաս... Ամօ՜թ է... Նորէն իրարու պէտք կ'ըլլանք...

– Եկու ոսկի կու տամ... Անդիէն ի՞նչ կ'առնես կոր:

– Ատուած վկայ, հինգ ոսկի: Հինգ ոսկի ալ եթէ դուն տաս՝ կ'ըլլայ տասը...

– Երկու ոսկիէն աւելի չեմ կրնար տալ: Այս գիշերուան ծախքերն ալ վրաս են: Աղաւնին ալ պիտի կարգադրենք... Ալ ի՞նչ կ'ուզես... Թե՞ւդ յոգնեցաւ:

– Է՛, շունշանորդի, քու ո՞ւրտեղդ յոգնեցաւ:

– Երեք ոսկի կու տամ: Կարճ կապէ: Ճիշդ ժամուն Լիւքսէմպուրկ եղիր:

Փաստաբանը կը ստէր: Տասը ոսկի խոստացուած էր իրեն Ճերմակեան վարդապետէն: Ասկէ զատ վաթսունհինգ ոսկի առաւ վարդապետէն խմբագրին տալու համար: Հինգ ոսկի ալ այսպէս շահեցաւ. Ընդամէնը 18 ոսկի:

Եւ խնջոյքով մը խնդիրը կարգադրուած էր: Ժողովուրդը շատ սպասեց, ի՛նչ անհամբերութեամբ, սիրային նամակներուն: Թերթին մէջ ոչ իսկ բառ մը կար այդ մասին:

Ու ժամանակ մը վերջ խնդիրը մարեցաւ, մոռցուեցաւ:

Ճերմակեան վարդապետ սակայն քանի մը ամիս վերջ վախճանեցաւ:

Անտոն էֆէնտի որ արցունք մը չէր թափած իր մօրը դագաղին վրայ, չլացաւ նաեւ իր ազգական վարդապետին համար: Նոյնիսկ մտածեց.

– Շուն մը պակաս:

Զմոռնանք ըսել որ Ճերմակեան վարդապետ իր մահէն մէկուկէս ամիս առաջ վերադարձած էր դէպի հռովմէական եկեղեցին: Անշուք յուղարկաւորութիւն մը կատարուեցաւ: Պզտիկ դամբանական մը ու ամէն բան կորսուեցաւ:

Դ.

Համբաւեանները: Ահա գերդաստանին ծառը:

Ֆլորանս ծնած գեղուհի մըն էր Ճուլիա: Բարձրահասակ ու հարուստ մարմնով: Իր գեղեցկութեամբ ինքնավստահ, չփացած: Կ'ապրէր մօրը հետ միասին, Ֆլորանսի մէջ: Երիտասարդները զայն «Ֆիրէնցէի վարդը» կը կոչէին: Շատ գիշերներ իր դրան առջեւ ցայգերգներ: Ճուլիա սակայն կ'երազէր գեղեցիկ, հարուստ, երիտասարդ ասպետ մը: Իր հայրը երեք տարիէ ի վեր բացակայ էր քաղաքէն: Կը գտնուէր Ֆրանսա՝ Լիոն: Կերպասեղէնի գործատան մը մէջ հաշուակալ էր:

Հօրը բացակայութեան երրորդ տարին մեռաւ իր մայրը: Հայրը Լիոնէն Ֆլորանս գնաց ու շաբաթ մը վերջ իր աղջիկը հետը առնելով վերադարձաւ Լիոն, իր պաշտօնին գլուխը: Քանի մը ամիս վերջ Ճուլիա նոր մկրտութիւն մը ունեցած էր: «Լիոնի Թագուհին»: Կերպասի հաստատութեան դեր տնօրէնը Ճուլիայի ձեռքը խնդրեց: Ամուսնացան:

Վեց ամիս վերջ դեր տնօրէնը՝ Տիրանը կը կարգէր Թուրքիոյ ճիւղին ներկայացուցիչը: Տիրան Ճուլիային ու անոր հօրը հետ մեկնեցաւ Պոլիս: Ճուլիա Պոլսոյ մէջ հինգ տարուան մէջ կորսնցուց թէ՛ հայրը եւ թէ՛ ամուսինը: Վեց ամիս վերջ սակայն, ան վերամուսնացաւ հայ հռովմէական հարուստ երիտասարդի մը հետ: Իր Ֆրանսացի ամուսինէն արդէն մանչ զաւակ մը ունեցած էր: Իր հայ ամուսինէն ալ ունեցաւ աղջիկ մը:

Մանչուն անունն էր Վիքթոր, իսկ աղջկանը՝ Լուչիա: Վիքթոր ամուսնացաւ հայ հռովմէական աղջկան մը հետ, Լուչիա ալ հայ հռովմէական երիտասարդի մը հետ: Տան մէջ կամ Ֆրանսերէն եւ կամ Թրքերէն կը խօսուէր: Լուչիա իր ամուսնոյն հետ ճամբորդութիւններ ըրաւ: Վիէննա, Վենետիկ, Միլանօ, Ֆիրէնցէ, Ռոմա: Լուչիա տուն մը Հռոմ գնաց, իսկ ամուսինը գործով մինչեւ Մանչեսթըր ճամբորդեց:

(Շար. 13)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒ
ԵՒ
ԶԱՏԿԻ ՏԱՂԱՒԱՐ ՕՐՈՒԱՆ
ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

Շաբաթ, Ապրիլ 3: Խն. օր Մեծի Պահոց: Յիշատակ յարութեանն Ղազարու:
Ժամը 16·30ին Կիրակմուտքի ժամերգութիւն կը կատարուի, որուն ընթացքին Խորանը կը բացուի:

Կիրակի, Ապրիլ 4
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ է
ՅԻՇԱՏԱԿ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԵՐՈՅ յԵՐՈՒՍԱՂԷՄ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 16ին:

***

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Ապրիլ 4
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·45ին:
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԽՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք՝ ժամը 16ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Ծննդեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի *հետեւեալ նուէրները.-*

Տէր եւ Տիկին Ժերար Սորէն 40 Եւրօ, Զատէեան ընտանիք, 20, Տիկին Մարի Վէզնէեան 10, Տիկին Ռոզ Սամուէլեան 20, Տէր եւ Տիկին Նուպար Եռնճալը 20, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Զիլինկիրեան 25, Պ. Սերժ Փոսթոյեան 50, Տէր եւ Տիկին Փիէր Յակոբեան 70, Պ. Ճէյմս Զամիչ 30, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ճորճեան 10, Տիկին Էլիզապէթ Մելքոնեան 20, Տէր եւ Տիկին Մաքս Սահաթճեան 100, Պ. Սթեփան Վարժապետեան 20, Տիկին Ժանին Պետրոսեան 50, Օր. Ս. Հայրապետեան 100, Տիկին Նելլի Միսիրեան 20, Տէր եւ Տիկին Մ. Մանուկեան 100, Տիկին Անժինէ Մելքոնեան 15, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գազանճեան 15, Պ. Տիգրան Հէքիմեան 100, Տէր եւ Տիկին Մարիոն Մարթէն 150, Տիկին Ընձայ Վարդանեան 77,12, Տէր եւ Տիկին Ս. Ֆրչըճեան 25, Պ. Ազիզ Օզրա 10:

(Շար.)

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Ապրիլ 4, Ծաղկազարդ:
Պատարագ՝ ժամը 11ին:
Դռնբացէք՝ ժամը 16ին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Ապրիլ 11,

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

ժամը 13էն սկսեալ
Restaurant
«Les Diamantaires»
60, rue La Fayette, 75009 Paris
M° Cadet

Հաճելի մթնոլորտ, երաժշտութիւն, վիճակահանութիւն, հաւկթախաղ եւ անակնկալներ:
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01·43·76·67·37
01·45·93·00·25
թիւերուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ մասնաճիւղին ընկերուհիները ներկայ գտնուելու շատ կարեւոր ժողովի մը, Շաբաթ, Ապրիլ 3, ժամը 14·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Անհրաժեշտ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը պատգամաւորական ժողովի գացող ընկերուհիները ընտրելու համար:

LE CENTRE CULTUREL
S A H A K - M E S R O P

PRESENTATION ET DEDICACE
DU LIVRE

« Traverse Mère de Dieu... »

le Samedi 3 avril à 20h30
au Centre Culturel
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

de l'auteur
Marie-Antoinette-Varténie BEDANIAN

Préface de **Jean-Pierre WINTER**
(Editions l'Harmattan)

— Entrée libre —

18e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 18ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

■ **HAGOP OCHAGAN**
S A N S T I T R E
ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ
Ա Ն Վ Ե Ր Ն Ա Գ Ի Ր* (1920)
* Անտիպ տարբերակ մը՝ յետ մահու, թիւրիմացաբար ԱՔԼՈՐԱՄԱՐՏԸ անուանուած խաղէն:
Երեք Արար եւ Երկու պատկեր
Կիրակի, Ապրիլ 4, ժամը 16-ին
Dimanche 4 avril à 16 heures
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտք՝ 5 Եւրօ:

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2004 pour son centre de vacances de Bellefontaine :
• **Animateurs diplômés BAFA, stagiaires**
Ecrire à CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

la M.C.A. en partenariat avec le Bureau des Actions Culturelles de la Ville d'Alfortville

CONCERT
ARMÉNIE

par
l'Orchestre National d'Ile-de-France
sous la Direction de
George PEHLIVANIAN
Violon **Silvia Marcovici**
programme:
Komitas, Suite arménienne
Orchestration: G. Pehlivanian
Poème symphonique
Jonathan Livingstone
par **Arthur Aharonian**
Katchatourian, Concerto pour violon
Spartacus (extraits)
Vendredi 2 avril à 20 heures 30
Eglise Notre Dame
rue Jules Cuillerier
Alfortville (près de la Mairie)
Renseignements, réservations :
— BAC : 01. 58. 73. 29. 18
— MCA

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter au

CONCERT
DES ELEVES DE GUITARE
sous la direction de leur prof.
Ohannès DEMIRDJIAN

Samedi 3 avril
à 20 heures 30 précises
au programme :
Populaire,
Classique,
Flamenco
à l'Espace Culturel «LE 148» Studio
148, rue Paul-Vaillant Couturier
94140 Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Packing France

Téléphone : 01 49 32 00 33 +
Télécopie : 01 49 32 01 27
N° TVA FR 17 326 637 931
RC Bobigny : B 326 637 931
SIRET : 326 637 931 00014

Zone Industrielle " Les Richardets "
33, allée du Closeau - NOISY LE GRAND 93166 Cedex

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Lourdes 2004

du mercredi 19 au samedi 22 mai

PELERINAGE ARMENIEN DE FRANCE

Départs de PARIS — ARNOUVILLE (TGV)
LYON — MARSEILLE — VALENCE — SAINT-CHAMOND

Les formulaires d'inscription
sont disponibles auprès du Secrétariat de l'Eparchie,
au 10 bis, rue Thouin, 75005 Paris et auprès de nos paroisses

Renseignements :
Eparchie : 01 40 51 11 90 — **Paris et Arnouville** : 01 44 59 23 50
Marseille : 04 91 48 19 60 — **Saint-Chamond** : 04 77 22 09 86
Pour Lyon et Valence, contacter l'Eparchie (01 40 51 11 90).

Prix, comprenant l'aller-retour en TGV de Paris et la Pension complète en Hôtel *** (chambre double) : **300 euros par personne (45 euros suppl. pour chambre individuelle).**

—— Les inscriptions seront closes le 15 avril ——

ARMÉNIE
3 Vols Directs Hebdomadaires*
Paris → Erevan → Paris
• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS
Sabera@wanadoo.fr
www.saberatours.fr
CARGO 3 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
SABERATOURS
11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS • TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON • TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26
WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE • TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61
EREVAN
32-38, RUE HANRABEDOUTIAN 375010 EREVAN • TEL 52 55 55 • FAX 56 40 30
* Aux mois de Juillet - Août - Septembre
04 Studio VICKEN paris 01 44 32 12 34

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 30
MARDI
30 MARS
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.913 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 79e ANNEE — N° 20.913

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՋԻՆ ՋԱԽՋԱԽԻՉ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

22 ՇՐՋԱՆԻ ՎՐԱՅ
ՄԻԱՅՆ ԱԼԶԱՍԸ ԱՋԻՆ ԿԸ ՄՆԱՅ

Նոյնիսկ եթէ ընտրութիւնը տեղական բնոյթ ունէր, քաղաքական ծանր դաս մըն է որ տրուեցաւ աջին, մասնաւորաբար Ռաֆարէնի վարած քաղաքականութեան։ Ամբողջ երկրին 22 շրջաններուն վրայ, 21 շրջաններ անցած են ձախին ձեռքը, միայն Ալզասն է որ դեռ կը մնայ աջին։ Նախապէս, միայն ութ շրջաններ կային ձախի ղեկավարութեան տակ, այժմ պարզուած պատկերը աննախընթաց է Ֆրանսայի համար։ Ներկայացած բոլոր նախարարները պարտուած են, պարտուած է նաեւ Հանրապետութեան նախկին նախագահ՝ Վալերի Ժիսքար տ'Էսթէն (Օվերնը), աջը կորսնցուցած է նաեւ իր գլխաւոր բերդերը ինչպէս Փուաթու-Շարանթ, որ զգալի տարբերութեամբ աջէն (Էլիզապէթ Մորէն) կ'անցնի Սեկոլէն Ռուայալի ձեռքը, նոյնն է պարագան Փէյի տը լա Լուառի, ուր կը պարտուի Ֆրանսուա Ֆիյոն, ինչ որ զարմանք ալ կը պատճառէ, քանի շրջանը «եռակողմ» չէր, այսինքն Ազգային Ճակատ չկար եւ առաջին արդիւնքները յոյսեր տուած էին աջին։ Այս Բ. շրջանին, ձեռնպահութիւնն ալ նուազած է, հազիւ 34,2%, բաղդատմամբ առաջին շրջանին կամ նախորդին։

ՓԱՔԱ-ն (Փրովանս – Ալփ – Գոթ տ'Ազիւր) կը մնայ Միշէլ Վոզէլի ձեռքը, բայց շատ աւելի հանգիստ պայմաններու մէջ, քանի ունի բացարձակ մեծամասնութիւն մը (73 աթոռ 123ի վրայ) եւ այլեւս պէտք չունի սակարկութիւններու։ Վոզէլի ցանկին վրայ ընտրուած է «Յառաջ»ի աշխատակից, Մարսէյլի 13-14րդ թաղամասերու քաղաքապետ՝ Կարօ Յովսէփեան։

Ընդհանուր ձեւով 13 շրջաններ կան որոնք աջէն ձախ անցած են եւ անակնկալ չէ որ ձախը չծածկէ իր գոհունակութիւնը։ Իլ-տը-Ֆրանս ալ կը մնայ ընկերվարական Հիւշոնի ձեռքը։ Աջը կրնայ առարկել, որ 17 շրջաններու մէջ Ազգ. Ճակատի ներկայութիւնը վնասած է իրեն, բայց, ամբողջովին բացայայտ է որ երկրին մէջ խոր դժգոհութիւն մը կը տիրէ Ռաֆարէնի, աւելի ճիշդ Շիրաքի քաղաքականութեան դէմ։ Կը մնայ ձախին՝ յուսախաբ չընել եւ վարել, շրջանին մէջ գոնէ, ժողովուրդին ակնկալած քաղաքականութիւնը։ Ծանօթ է որ դժգոհութիւնները կը վերաբերին գործազրկութեան, գործազրկումներուն, առողջապահութեան, հետազօտութեան, ընկերային տագնապին, եւ այլն, եւ այլն, ինչ որ արդէն չկրցաւ ուրանալ Տեղական ազատութեանց ենթանախարարը՝ Փաթրիք Տէվէճեան ընդունելով այն ծանր պարտութիւնը զոր աջը կրեց։ Ընդհանուր պատասխանատուն կը նկատուի Շիրաք, ինչ որ խորագրել տուած է Լիպերասիոնի՝ «Վերջաւորութեան սկիզբը»։

Հետաքրքրական է նկատել որ աջին իսկ կատարած ընտրական փոփոխութիւնն է որ խաղ խաղաց իր գլխուն, այսինքն հաշիւ սխալ ելաւ։ Արդարեւ Շիրաք, Ժիւփէ եւ Ռաֆարէն առաջարկած էին որ Ա. շրջանին արձանագրուածներու 10%ը ստացողը կրնայ ներկայանալ Բ. շրջանին, բայց Սահմանադրական Խորհուրդը, իրաւագիտական դրդապատճառներ շրջանին արձանագրուածներու 10% բռրածեց, ինչ որ Ա. շրջանին գոնէ նպաստեց Իւ. Տէ. Էֆ.ին, Ազգ. Ճակատը ներկայ մնաց 17 շրջաններու մէջ, ծայրայեղ ձախն ալ դուրս մնաց։ 1999ին, Ժոսփէնի բարեփոխումը կը վերաբերէր արտայայտուած ձայներու 5%ին։

***

Գանթօնալ (Ընդհանուր Խորհրդականներ) գետնի վրայ ալ ձախը կը յառաջդիմէ։ Առաջին արդիւնքներու համաձայն շուրջ 10 նահանգներ ալ ձախի ձեռքը կ'անցնին եւ 907 աթոռ կը շահի եւ 549 կը մնայ աջին։ Պուր լա Ռէնի շրջանէն ընտրուած է Փաթրիք Տէվէճեան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ խնդրին կարգադրութեան համար Զուիցերիոյ հանդիպումը որուն կը մասնակցին երկու կողմի ներկայացուցիչները, լայն տեղ կը գրաւէ Թուրք մամուլին մէջ։ Մարտ 26ի թերթերը տեղ տուած էին այդ մասին Պոլսոյ համալսարանի տեսուչ փրոֆ. Ք. Ալէմտարօղլուի հետեւեալ արտայայտութեան. «Չըլլայ որ թիզ մը հող զիջինք Կիպրոսէն. Հարաւարեւելեան շրջանին մէջ 25 հազար զոհ տուինք. կու տանք 45 հազար, 100 հազար եւս ու թէ՛ Կիպրոսը կը գրաւենք, թէ՛ Յունաստանը»։ Արտայայտութիւն որ անշուշտ Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան կողմնակիցներուն անվերապահ գնահատանքին պիտի արժանանայ ու մանաւանդ դիւրացնէ անոնց գործը։

ՎՐԱՍՏԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութեան Սահակաշվիլիի կուսակցութիւնը (Ազգ. Շարժում – Ժողովրդավար Ճակատ համախմբում) փառաւոր յաղթանակ մը տարած է Մարտ 28ին, ստանալով ձայներու 78,6%ը։ Ըստ Սահակաշվիլիի, յաղթած պէտք է ըլլայ նաեւ Աճարիա։ Միւս 16 կուսակցութիւններէն ոչ մէկը հասած է անհրաժեշտ 7%ին։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ թաղապետական ընտրութիւնները տեղի ունեցան Մարտ 28ին եւ Էրտողան իր գոհունակութիւնը յայտնեց իր կուսակցութեան (Արդարութեան եւ Զարգացման իսլամական կուսակցութիւն) տարած յաղթանակին համար։ Առաջին արդիւնքներու համաձայն, ձայներու 43%ը ստացած էր եւ Պոլիս եւ Անգարա իր ձեռքը կը մնային։

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ ռուս տասը զինուորականներ սպաննուած են բեռնատար կառքի մը պայթումէն, Մարտ 25ին։ Տէր եղած են անկախապաշտները։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, եկամուտներու յայտարարութիւնը երկարաձգուած է Մարտ 30էն Ապրիլ 5, թոյլ տալու համար հարկատուներուն աւելի ժամանակ ունենալ։

ԺԱԳ ՎԵՐԺԷՍ, ֆրանսացի ծանօթ փաստաբանը ստանձնած է Սատտամ Հիւսէյնի պաշտպանութիւնը, ընդառաջելով անոր եղբօր զաւկին դիմումին։ Յայտարարած է որ դատին կ'ուզէ հրաւիրել Ռըմսֆելտը եւ Քիսինճերը, որոնց առաջինը «քիմիական զէնքի եւ թունաւոր զէնքի շրջուն վաճառորդն է»։ Վերժէս չի յուսար որ դատավարութիւնը կրնայ տեղի ունենալ, քանի հոն կրնան յայտնաբերուիլ արեւմտեան երկիրներու, գլխաւորաբար ԱՄՆ-ու յարաբերութիւնները Իրաքի տապալած վարչակարգին հետ։ Վերժէս դեռ կ'առարկէ որ Հիւսէյնի ո՞ւր ըլլալն ալ յայտնի չէ եւ Իրաք ալ իշխանութիւն չունի։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

Պրիւսէլի մէջ, Շիրաք հանդիպելէ ետք Թուրքիոյ վարչապետին, ընդունած է որ Թուրքիոյ «ճիգերը անվիճելի են», բայց, աւելցուցած է «հարցը այն է որ այդ ճիգերը մուտք գործա՞ծ են բարքերուն մէջ, թէ մուտք գործելու վրայ են»։ Յանձնախումբը տեղեկագիր մը պիտի տայ այդ մասին Հոկտեմբերին։ Շիրաք չէշտած է նաեւ թէ եւրոպացի ղեկավարներուն կը մնայ որոշում մը տալ Դեկտեմբերին։ Ընդլայնման պաշտօնատարը, Մարտ 19ին, 2005ի գարնան ակնարկած է որպէս բանակցութիւններու սկիզբի թուական, որոնք «անշուշտ», ըստ Շիրաքի, «երկար պիտի ըլլան»։

Խորքին մէջ, կը թուի որ Ֆրանսա յետքայլ ընելու բացայայտ տրամադրութիւն ունի։ Մարտ 27ին, Ֆիկառոյի թղթակցութիւնը յստակ էր։ Շիրաք կէս ժամ խօսած է Էրտողանի հետ, որ մեծ ջանք թափած է համոզելու համար Ֆրանսան, չէշտը դնելով այն բարենորոգումներուն վրայ որոնց ձեռնարկած են։ Ցոյց մըն ալ տուած է որ թերեւս Էօպիւս կը գնեն, օդուժը կը նորոգեն (ցարդ ամերիկեան օդանաւերով)։ Շիրաք աւելի քան երբեք վերապահ է։

Ֆրանսայի նախագահը թելադրած է Էրտողանի շարունակել բարենորոգումները եւ ջանալ համոզել նաեւ հանրային կարծիքը եւ ոչ միայն եւրոպական կառավարութիւնները։ Արդարեւ, օրինակ Ֆրանսայի մէջ, ժողովուրդին 75%ը դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան։ Անոր անդամակցութիւնը նեղ կացութեան կը մատնէ Ֆրանսայի ղեկավարները։ Նոյնիսկ եթէ բարենորոգումները կիրարկուին, իր աշխարհագրութիւնը (մեծ մասը Ասիա է), կրօնքը, տնտեսութիւնը կարեւոր խոչընդոտներ են եւ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը կը խռովէ Եւրոպական Միութեան համերաշխութիւնը եւ կը փոխէ նոյնիսկ եւրոպական ծրագրին նկարագիրն ալ։ Մերժումն ալ վտանգաւոր է, հարկ է ծուղակէն դուրս ելլել։ Այս բոլոր պատճառներով Ֆրանսա շատ խոհեմ կը շարժի։ Կարեւոր խոչընդոտ մըն է Կիպրոսի հարցը։

Միւս կողմէ, նոյն Ֆիկառօն կ'արձագանգէ Ալէն Ժիւփէի տեսակէտին։ Անոր պատասխանը ո՛չ է եւ այդ պիտի ըլլայ իր կուսակցութեան (Իւ. ԷՄ. Փէ.) դիրքը Յունիսի եւրոպական ընտրապայքարին ընթացքին։ Իր շրջապատին մէջ, արդէն իսկ կ'ըսուի՝ հակառակ պարագային դէպի աղէտ մը կ'երթանք։

Հանրապետութեան նախագահին դիւանագիտական հրամայականները կրնան չհամապատասխանել իր կուսակցութեան քաղաքական պարտաւորութիւններուն հետ։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏԻ ՊԷՏՔԸ ԿԸ ԶԳԱՅ

«Մարմարա» (Մարտ 26) կը տեղեկացնէ թէ Թուրքիոյ Ուսման Բարձրագոյն Խորհուրդը հաղորդագրութեամբ մը յայտարարած է թէ ի միջի այլոց, հայերէնի եւ յունարէնի, պատմական նիւթերու մասին տոքթորայի ուսանողներ պիտի ղրկուին արտասահման։ Անոնք պիտի պատրաստուին Թուրքիոյ կարգ մը դրացի երկիրներու հետ ունեցած հարցերուն շրջագիծին մէջ։ Դիմումներու պայմանաժամն է Ապրիլ 30։ Յարմար նկատուածները քննութիւն մը պիտի անցնեն եւ յաջողողները արտասահման ղրկուին, ուսանելու։

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ «ՈՉ» Կ'ԸՍԷ ՀԲԸՄ-Ի

Կիպրոսի Խորհրդարանը Մարտ 26ի լիագումար նիստին միաձայնութեամբ քուէարկած է բանաձեւ մը որով կը յայտնէ թէ հիմնովին դէմ է ու կը բողոքէ Մելգոնեանը փակելու ՀԲԸՄ-ի որոշումին։ Մեկնակէտը այն է որ հաստատութիւնը ոչ միայն հայկական, այլեւ ամբողջ Կիպրոսի պատկանող մշակութային եւ պատմական անհրաժարելի հարստութիւն է։ Խորհրդարանի կրթական գործերու կոմիտէին նախագահը կառավարութեան կոչ ըրած է անհրաժեշտ նախաձեռնութիւնները առնելու, արգելք ըլլալու համար Նիւ-Եորքի մատակարարներուն ջանքով կատարուած իրողութեան մը առջեւ գտնուելու վտանգին։

Խորհրդարանը մեծ մտահոգութիւն յայտնած է ՀԲԸՄ-ի կողմէ տրուած որոշումին որուն մէջ կը նշմարէ կալուածը իր սահմանուածէն տարբեր, առեւտրական նպատակի ծառայեցնելու եւ Մելգոնեան եղբայրներու ժառանգութիւնը ամբողջութեամբ կամ մասամբ ձեռքէ հանելու նպատակը։ Կը չեշտուի որ դպրոցը հայ նորահաս սերունդին զարգացումին ու ինքնութեան կերտումին մէջ կրթական ու մշակութային կարեւոր դեր կը կատարէ եւ այդ առաքելութեան պէտք է միայն զօրավիգ ըլլալ։

Կրկնելով նիւթական յաւելեալ նեցուկով հաստատութեան օժանդակելու Կիպրոսի կառավարութեան պատրաստակամութիւնը, Խորհրդարանը այն նկատումը յայտնած է թէ «անընդունելի կը համարուի որեւէ գործողութիւն որ ժխտական հետեւանք պիտի ունենայ կղզիին մէջ հայկական դպրոցական գործին ու հայկական ժառանգութեան համար ու կը մերժուի երկու մայր շէնքերը պարփակող պատմական շրջանակին ու զայն շրջապատող տարածքին առնչուած որեւէ ծրագիր»։

Բանաձեւը կը դատապարտէ Մելգոնեան եղբայրներու կտակին նպատակը փոփոխելու ամէն փորձ ու կոչ կ'ուղղէ ՀԲԸՄ-ին որ ջնջէ տրուած որոշումը։ Կոչ կ'ուղղէ նաեւ կառավարութեան որ Մելգոնեան հաստատութեան ամբողջ կալուածը պատմական ու մշակութային հարստութիւն հռչակուի, առաւել արգելք ըլլալու համար զայն սկզբնական նպատակէն շեղեցնելու ամէն մտադրութեան։

ՄԱՄՈՒԼ

«THE ECONOMIST»

(Մարտ 27)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻ ՄԸ

Աթաթիւրքի որդեգրած Խաթուն-Սապիհայի վէճը հասած է մինչեւ բրիտանական շաբաթաթերթը։ Պոլսոյ թղթակիցը կ'անդրադառնայ վէճին, հարց տալով թէ թրքական «սրբապատկերը» իրականութեան մէջ հա՞յ էր։ Համառօտելով ծանօթ վէճը, լրագրողը կը գրէ «Ակօս»ի խմբագիր Հ. Տինքը թիրախ առած մահուան սպառնալիքներուն, ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ուրացումին, եւ այլն մասին։

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԷՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ, ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄ ԴՊՐՈՑ ՓԱԿԵԼՈՎ

ՀԲԸՄ-ի կրթական գործունէութեան նուիրուած ընդարձակ տեղեկատուութեան մեծագոյն մասը յատկացուած է Մելգոնեանի։ 1926-1960 տարիները վերելքի շրջան կը նկատուին հոն, համառօտ պատմականով Մելգոնեանի որբանոցէն վարկաւոր ուսումնարանի վերածումին, Միջին Արեւելքի գաղութներուն մէջ տիրող հայախօսութեան, ապա արաբական Պաքալօրէային պարտադրանքին։ Կ'ըսուի թէ 1970ական թուականներու կէսին աշակերտութեան թիւին ու պիւտճէի կապուած հարցեր Կեդր. վարչութիւնը մղած են հաստատութեան փակումը որոշելու (1975)։ Այսուհանդերձ, ընդառաջելով շրջանաւարտներուն եւ հոգաբարձութեան յանձնառութեան, առիթ կը տրուի փորձի նոր շրջանի մը։ 1980ին, նոր նուազում կ'արձանագրէ Մելգոնեանի աշակերտութիւնը, մինչեւ 400 աշակերտ ընդունելու տարողութեամբ նորաշէն բաժիններուն մէջ շուրջ 200 գիշերօթիկով։ Չեն իրականանար մանաւանդ Արեւմուտքէն աշակերտ ունենալու ակընկալութիւնները, հաստատութիւնը չի յաջողիր վերադառնել անցեալի դիրքն ու վարկը։

Հասնելով ներկայ պատկերին, կ'ըսուի հետեւեալը. 2003ի վերամուտին 206 արձանագրութիւն եղած է, 16 երկրէ, գրեթէ 10% ոչ-հայ։ Մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ Հայաստանէն ու Կիպրոսէն եկողներով, մնացածը՝ Իրանէն, Լիբանանէն, Պուլկարիայէն, Յունաստանէն։ Հայաստանցիները կը կազմեն 20%ը, իսկ լիբանանցիներուն համար կը նախատեսուի որ անոնց նօսր թիւը աւելի եւս պիտի նըւազի։ Ու նկատի առած այս երկու հատուածները, Միութիւնը յարմար կը դատէ նեցուկ ըլլալ որպէսզի առաջինները հայրենիքին մէջ երկրորդական ուսում ըստանան, երկրորդներն ալ Լիբանանի, ուր Միութիւնը տակաւին երեք վարժարան ունի որոնք պատրաստ են զիրենք ընդունելու։

Ինչ կը վերաբերի տնտեսական պատկերին որ կարեւորագոյն ազդակն է, ակներեւօրէն, փակումի վճիռին, կ'ըսուի թէ աշակերտներուն մեծ մասը չի վճարեր դպրոցական ծախքերը։ 2002ին միայն 18%ը ամբողջական վճարում բրած է, 40%ը ոչ մէկ վճարում, մնացածն ալ մասնակի։ Ներկայ դասաշրջանին համար նախատեսուած ընդհանուր ծախքը մէկ միլիոն հարիւր եօթը հազար երկու հարիւր Կիպրական ոսկի է։ Ատոր դէմ կայ որպէս ընդհանուր եկամուտ 498·000 Կիպրական ոսկի (ծախքին 45%ը)։ Այդ մուտքին մէջ են Կիպրոսի պետութեան 66·900 Կիպրական ոսկիի յատկացումը, շուրջ 300·000 աշակերտական թոշակները, ՀԲԸՄ-ի զանազան հիմնադրամներէն տրուելիք 42·000 Կիպրական ոսկին։ ՀԲԸՄ-ը յատկացուցած է 609·200 Կիպրական ոսկիի պիւտճէ։

Պատկեր որ ըսել կու տայ. «Կեդրոնական վարչութիւնը որոշած է եւ խորապէս համոզուած, որ համայն հայութիւնը աւելի պիտի նպաստաւորուի ազգապահպանման իր առաքելութեան մէջ Մելգոնեանի կտակի հասոյթներուն յատկացումներուն վերադասաւորումով»։

Հոս հարկ է յետահայեացքով մը մէջբերել ՄԿՀ-ի վաճառքի վարկածին նիւթով լաւատեղեակ դէմքի մը՝ Հայկաշէն Ուզունեանի մանրամասն յօդուածէն («Յառաջ», 2003 Մայիս 22, 23, 24-25) հետեւեալ տուեալները. Մելգոնեանի կատարուած յատկացումները (ՀԲԸՄ-ի կողմէ) «նոյն կրթական հաստատութեան կը պատկանին եւ ոչ թէ Միութիւնը այլ հիմնադրամներու եկամուտներէն կը տրամադրէ Մելգոնեանին»։ Հոն տրուած է Մելգոնեան եղբայրներու կտակին յօդուածն ալ ուր կ'ըսուի թէ Մելգոնեանի շինութենէն ետք, կտակէն աւելցած գումարով Մելգոնեան հիմնադրամ մը պիտի ստեղծուի, եկամուտները յատկացընելու համար վարժարանին եւ նշուած միւս նպատակներուն (Պոլսոյ, Երուսաղէմի պատրիարքարաններուն, Երեւանի համալսարանին)։

Հ. Ուզունեան կ'ըսէ տակաւին թէ Մելգոնեանի հողին վրայ շինուած կառուցին վարձքերը եւ Մելգոնեան հիմնադրամը արդէն հաստատութեան մէկ միլիոն տոլարի գումար մը կ'ապահովեն։ Այսինքն, պիւտճէի մեծ բեռ, կամ բաց բուածը ցոյց տրուածին չափ մեծ չէ, կամ բնաւ գոյութիւն չունի։

Տնտեսականին հետ յայտնի է որ փակումի որոշումին մէջ դեր կատարած է աշակերտութեան մեծամասնութեան Հայաստանէն, Միջին Արեւելքէն ըլլալու պարագան, Արեւմուտքէն հոծ աշակերտութեան մը բացակայութիւնը։ Վերջին կէտը բնականաբար տեղին մատնանշում է, ցաւի արդար աղբիւր. բայց այս կէտին պրպտումը մեր մտահոգութիւններուն անջատ մէկ գլուխին մաս կը կազմէ եւ ընդունելի պատրուակ չի կրնար ըլլալ Մելգոնեանի մը փակումին։

Իսկ ինչ կը վերաբերի Հայաստանէն մեծ խումբի մը ներկայութեան, ատոր մէջ գլխաւոր նշմարելին դրական երեւոյթ մը չէ՞. երեւոյթ որ տեղի-անտեղի, ամէն առիթով յեղյեղուող մէկութեան մեր լոզունգները իրականացնելու յատկանիշը ունի։ Երեւանցի, գորիսեցի, կամ ղարաբաղցի պատանին ո՞ւր կրնայ արեւմտահայ լեզուին, մշակոյթին իսկական շըփումի, իւրացումի առիթը գտնել, քան Մելգոնեանի նման հաստատութեան մը մէջ։ Նոյնիսկ ենթադրելով որ անոնց մէկ մասը կայք կը հաստատէ ոչ Հայաստանի մէջ, վերադարձողներու խումբը հրաշալի ճամբայ մը կը բանայ արեւմտահայ ժառանգութեան հոն քայլ առ քայլ հաստատումին։ Անշուշտ, եթէ այդ շրջանէն արձանագրուած պատանիներուն համար ուսումնատենչութենէ տարբեր չափանիշ չի կիրարկուիր ու առնուածները իրապէս արժանի են ընծայուածին։ Ինչ կը վերաբերի արտագաղթելու նպատակին ծառայելու վախի մը, ատիկա ՀԲԸՄ-ը աւելի լրջօրէն պէտք չէ՞ մտածէր Երեւանի Ամերիկեան համալսարանին բացումին ձեռնարկած օրերուն...

Մելգոնեանի փակումին որոշումը յատուկ նկատումով կարդալու կը մղէ տեղեկատուութեան այն գլուխը ուր նիւթ եղած է ՀԲԸՄ-ի եղած կտակներն ու նուէրները. «Անցնող դարաշրջանին բազմաթիւ ազգայիններ Բարեգործականին վըստահած են իրենց կտակներն ու նուէրները, այն համոզումով որ ան ամէնէն խոհեմ եւ օգտաւէտ կերպով պիտի տնտեսէ այդ աւանդը»։ Այդ վստահողներէն եղած են Մելգոնեան եղբայրները որոնք 1926ին ՄԿՀ կալուածին նուիրատուութիւնը բրած են. յետոյ 1930ին Կարապետ Մելգոնեան ՀԲԸՄ-ը իր մնացեալ ինչքերուն միակ ժառանգորդ ու կտակակատար նշանակած է։

Ղրկուած տեղեկատուութեան մէջ որոշ արդարացումի հանգամանքով տըրուած է վիճակագրութիւն մըն ալ. կ'ըսուի թէ Սփիւռքի հայ պատանիներուն 90%ը հայկական դպրոց չի յաճախեր։ Այդ զանգուածին որպէս թիւ ենթադրուածը մօտաւորապէս 400 հազար է։ Ու ՀԲԸՄ-ը ինքզինք հարկադրուած կը նկատէ միջոց գտնելու որ հասնի այդ 90%ին։

«Այլ նախաձեռնութիւններ» խորագըրուած վերջին բաժինին մէջ կը կրկնուին հաղորդագրութեան մէջ տեղ գտած նպատակները, միշտ «ժառանգութիւն», «ազգային ինքնութիւն» յենակներով։ Քիչ մը զարմանալի է կարդալ որ «սփիւռքահայութեան ինքնութիւնը եւ հայ մշակոյթին ժառանգութիւնը պահելու ամէնէն հզօր միջոցներէն մէկը Հայաստանի հետ յարաբերութիւնը» կը նկատուի. իսկապէս անզօրութեան խոստովանութեան մը բընոյթը ունի նկատումը, երբ մանաւանդ սփիւռքահայութեան ինքնութեան եւ հայ մշակութային ժառանգութիւնը պահպանելու եւ ապրեցնելու կոչուած յարմարագոյն, փորձառու հաստատութիւն մը փակելու որոշումին առթիւ կ'արտայայտուի։

Կերպով մը Մելգոնեանը փոխարինելու համար Հայաստանի մէջ կը ծրագրուի հիմնել երիտասարդական համալիր մը որ պիտի կոչուի Մելգոնեան կրթական կեդրոն։ Հոն կարելի պիտի ըլլայ շուրջ 200 հոգի նոյն ատեն հիւրընկալել, հայ երիտասարդները հրապուրելու որ հայրենիք այցելեն. իրենց կեցութեան ընթացքին անոնց միջոց կ'ընծայուի ուսման եւ մշակութային ինքնութեան դաստիարակութեան ծրագիրներու հետեւելու։ Սփիւռքի երիտասարդները պիտի քաջալերուին տակաւին որ Հայաստանի բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններուն մէջ դասընթացքներու հետեւին. կը նըշուին Ամերիկեան համալսարանը, Երեւանի պետական համալսարանը։

Որպէս դպրոցին փակումին ցաւ զգացողներու վերջին մխիթարանք, կ'ըսուի թէ կը նախատեսուի Կիպրոս պահել Մելգոնեան երկրորդական վարժարան մը տեղացիներուն զաւակներուն համար։ Նաեւ կը քննարկուի Եւրոպական եւ ազգագրական պրպտումներու կեդրոնի մը հիմնումը, նոյնպէս Մելգոնեան անունով։

Տեղեկատուութիւնը կ'աւարտի այն համոզումով որ դպրոցը փակելու որոշում մը յօգուտ հայութեան առողջ քայլ պիտի հանդիսանայ։

***

Հարցին առնչութեամբ դիմեցինք շահագրգիռ զանազան կողմերու –դպրոցասանուց միութիւն, Կեդր. վարչութիւն ներկայացուցիչներուն։ Ստացանք նաեւ կիպրական յոյն մամուլին արձագանգներէն նմոյշներ։ Յաջորդով կ'անդրադառնանք անոնց. փակելէ առաջ այս գլուխը, ըսենք միայն թէ ամօթելու, ափսոսանքի հակազդեցութիւնը ընդհանուր է, բացի Կեդր. վարչութեան երկու անդամներէն (Եւրոպայէն) որոնք խօսակից ունեցանք։ Այս վերջիններն ալ այնքան յեղյեղուած «համոզում»ը բաժնելու տպաւորութիւնը չէին ձգեր...

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Շար. 2)

ՀԱՅՈՑ ՊԱՀԱՆՋԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱՅՈԼՈՒՄԸ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԻ ԳՐԱԾ ԴԻՄՈՒՄ-ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒՄ

Հայ ժողովրդի բազմադարեան պատմութեան հիմնական ակունքներից մէկը Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին է, որը պետականութեան չգոյութեան պայմաններում միշտ էլ ստանձնել է քաղաքական իշխանութեան գործառութիւններ, ուստի, ամենեւին էլ պատահական չէ, որ Հայաստանում խորհրդային կարգերի հաստատումից յետոյ ստեղծուած անբարենպաստ պայմաններում անգամ Հայոց Եկեղեցու ազգանուէր սպասաւորները չմոռացան Հայ Դատը։ Դեռեւս 1926թ. Ապրիլի 1ին՝ Լօզանի կոնֆերանսից ոչ շատ յետոյ, խորհրդային իշխանութիւնների կողմից անբարեյոյս համարուող Ամերիկայի Հայոց Թեմի առաջնորդ Տիրայր Արք.ը Գէորգ Ե. Սուրէնեանց Կաթողիկոսին գրում էր. «Միշտ ալ շեշտած ենք որ Ռուսաց մեր երկրի մէջ լինելու պարագան մեր երկրի փրկութեան հիմն է։ Գրած ենք Տ. Գարեգին Եպիսկոպոսին, որպէսզի մեր կառավարական շրջանների մէջ խօսէ մեր երկրի սահմանները ընդլայնելու խնդրի նկատմամբ (դէպի Նախիջեւան, Կարս, Արտահան, եւլն.) որպէսզի գաղթականութեան մուտքն այնտեղ հնարաւորութիւն դառնայ։ Անտարբեր եղած չենք եւ չէինք կարող լինել մեր սեփական երկրի վերաշինութեան գործի նկատմամբ, վասնզի Հայ Եկեղեցւոյ պաշտօնեայ լինելով հանդերձ, հայ մարդ ենք, այդ երկրի զաւակ եւ այդ երկրի շահերուն նուիրուած» («Վաւերագրեր Հայ Եկեղեցու պատմութեան. 1921–1938 թթ.», կազմեց՝ Ս. Բեհբուդեան, Երեւան, 1994, էջ 79)։ Այսպիսին էր Հայ Եկեղեցու սպասաւորների հաւատամքը։

Երկրորդ Աշխարհամարտից անմիջապէս յետոյ Հայ Եկեղեցու պաշտօնեաները վերսկսել են փորձերը Թուրքիային անցած հայապատկան երկրամասը Հայաստանին վերադարձնելու ուղղութեամբ, մանաւանդ որ, ինչպէս Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ Զ. Չէօրէքճեանն է գրում. «այդ իմաստով բազմաթիւ դիմումներ ենք ստացել աշխարհի ամէն կողմը ցրուած Հայերի կողմից» (ՀՀ ՊԿՊԱ, ֆ. 409, ց. 1, գ. 753, թ. 1)։ Ներկայացընենք այդ նամակներից ընդամէնը մէկը, որը 1945 թ. Յուլիսի 22ին գրել էր նախկին Թրքահայ սովետական քաղաքացի Մաղաք Փափազեանը։ Նրա նամակում մասնաւորապէս ասւում է. «Վեհափառ հայր, ներեցէք եւ թոյլ տուէք հարցնելու, ամէն մի Հայի շատ յուզող մի հարց, թէ արդեօք Ամենայն Հայոց նորընտիր Կաթողիկոսը՝ Գէորգ 6-րդը, մտադրութիւն չունի՞ դիմելու երեք մեծ տէրութիւնների ղեկավարների խորհրդակցութեան, Թրքահայաստանի տերիտորիաներից Սովետական Հայաստանին միացնելու եւ դրանով Թրքահայաստանի թրքական տեռորից փախած, օտար երկրներում պանդխտութեան մէջ գտնուող հայութեան Հայրենիք՝ Սովետական Հայաստանի վերադարձի հնարաւորութիւն ստեղծելու խնդիրը, երեք մեծ տէրութիւնների ղեկավարների խորհրդակցութիւնում քննարկութեան ենթարկելու եւ դրական իմաստով լուծելու համար» (ՀՀ ՊԿՊԱ, ֆ. 409, ց. 1, գ. 295, թ. 2)։

Էջմիածնում գումարուած Ազգային եկեղեցական ժողովի պատգամաւորները 1945 թ. Յունիսի 26ին Թուրքիային անցած հայապատկան հողերը Խորհրդային Հայաստանին վերադարձնելու խնդրանքով դիմում են յղել Ի. Վ. Ստալինին. «Մեծ Ստալին, դուն պողպատէ վճռականութեամբ իրագործեցիր ուկրաինացիներու, բելառուսներու, մոլդաւացիներու եւ պալթիկ ժողովուրդներու ազգային ամբողջացումը, – գրուած է նամակում, – դուն նաեւ թշնամիի անարգ լուծէն ազատեցիր լեհերը, չեխոսլովաքները, աւստրիացիները, պուլկարները եւ եուկոսլաւները՝ իրաւամբ նուաճելով համայն ազատասէր մարդկութեան սիրտը եւ ժողովուրդներու ազատարարի կոչումը։

«Մեծ Ստալին, մենք եւս ձայնակցելով Ամերիկահայ Ազգային խորհուրդի դեկլարացիային՝ ուղղուած Սան Ֆրանցիսկոյի պատգամաւորներուն եւ մամուլին, մէկ ու կէս միլիոն դժբախտ ու հայրենազուրկ հայերու անունով կը դիմենք ձեզ, նոյնպէս իրագործել հայ ժողովրդի ազգային ամբողջացումը, կցելով Թրքահայաստանի հողերը Սովետական Հայաստանի երկրամասին եւ կարգադրելով աստանդական հայերու վերադարձը իրենց մայր երկիրը» (Գ. Լազեան, Հայաստան եւ Հայ Դատը հայ եւ ռուս յարաբերութիւններու լոյսին տակ, Երեւան, 1991, էջ 349–351)։

Նամակը ստորագրել էին Ամենայն Հայոց նորընտիր Կաթողիկոս Գէորգ Զ. Չէօրէքճեանը, Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Ա.ն, Երուսաղէմի պատրիարք Կիւրեղ Բ. Իսրայէլեանը, Յունաստանի թեմի առաջնորդ Կարապետ Արք. Մազլումեանը, Եւրոպայի թեմի առաջնորդ Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանը, Գալիֆորնիայի թեմի առաջնորդ Մամբրէ Եպիսկ. Գալֆայեանը, Եգիպտոսի թեմի առաջնորդ Մամբրէ Եպիսկ. Սիրունեանը, Ամերիկայի Հայոց առաջնորդ Տիրան Ծ. Վրդ. Ներսոյեանը, Ռումանիայի թեմ

առաջնորդական տեղապահ Վազգէն Վրդ. Պալճեանը(յետագայում՝ 1955–1994 թթ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.) եւ այլ ականաւոր հոգեւորականներ, ինչպէս նաեւ գիտութեան, գրականութեան ու արուեստի բազմաթիւ նշանաւոր գործիչներ:

Սոյն նամակին ԽՄԿԿ կենտկոմի օրգան «Պրաւդա» օրաթերթն արձագանգել է հետեւեալ ձեւով. «Արտասահմանի մէկուկէս միլիոն հայութիւնը էջմիածնի Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի եւ ապա Հայաստանի կառավարութեան միջոցով դիմում կը կատարէ, որպէսզի իր արդար իրաւունքն եղող ծննդավայր հայրենիքը՝ Վան, Բիթլիս եւ Կարին կցուին Սովետ Հայաստանին: Կասկած չկայ, որ Սովետ Հայաստանի ժողովուրդն ու կառավարութիւնը չէին կրնար տարբեր կեցուածք ցոյց տալ արտասահմանի իրենց եղբայրներուն հանդէպ, եթէ ոչ անոնց առջեւ լայն բանալ հայրենիքի դռները… Մեծ անարդարութիւն մըն է նոյնպէս Ռուսական Կովկասի մաս կազմող Սուրմալուի, Կարսի եւ Արտահանի նահանգներուն՝ Թուրքերուն ձգուիլը… Կովկասահայութեան իրաւունքն է Սուրմալու, Կարս ու Արտահան, իսկ թրքահայութեան իրաւունքն է Վան, Բիթլիս ու Կարին վիլայէթները» (*«Պրաւդա»յից սոյն յղումը կատարում ենք ըստ Գ. Լազեանի նշուած աշխատութեան, էջ* 353):

Սակայն, այս անգամ եւս, վերոյիշեալ ոգեւորիչ խօսքերին չեն յաջորդել ծանրակշիռ գործերը…

Նոյն թուականի Հոկտեմբերի 22ին Գէորգ Զ. Հայրապետը ուղերձով դիմել է «դեմոկրատ եւ ազգասէր մեծ պետութիւնների»՝ *ԽՍՀՄ-ի, Մեծ Բրիտանիայի եւ ԱՄՆ-ի կառավարութիւնների ղեկավարներին՝ Արեւմտահայաստանի հողերը Խորհրդային Հայաստանին կցելու խնդրանքով: Կաթողիկոսը իր ուղերձում հակիրճ ներկայացնելով Հայկական Հարցի պատմութիւնը՝ սկսած Սան Ստեֆանոյի դաշնադրութիւնից* (1878 *թ.*), *եւ յիշատակելով Հայերի* «զարհուրելի կոտորածները», *նշում է.* «Մենք խնդրում ենք անել Թուրքիայի ձեռքից այդ բռնագրաւուած եւ այժմ համարեա ամայացած հողերը եւ վերադարձնել իրենց խսկական տէրերին, միացնել Սովետական Հայաստանին, որով նոքա հնարաւորութիւն կ'ունենան խաղաղ ապրելու իրենց եղբայրակիցների կողքին՝ աշխատելու եւ իրենց ազգային մշակոյթը զարգացնելու:

«Սա կը լինի արդար գնահատականը այն հսկայական զոհաբերութիւնների եւ անձնուիրութեան, որ հայ ժողովուրդը բերեց յանուն միաւորեալ դեմոկրատիկ պետութիւնների գործի յանուն դեմոկրատիայի յաղթանակի»:

«Հայ ժողովուրդը բոլոր ճակատներում քաջութեամբ կռուեց յաղթանակի համար, ուստի անիրաւութիւն կը լինի, եթէ այս անգամ էլ նա յուսախաբ լինի: Եւ աշխարհը աններելի կը համարէ, եթէ այս անգամ էլ հայերի սրբազան իրաւունքը չյարգուի, զոհ բերուի պետութիւնների մերկանտիլ շահերին, եթէ նուիրագործուի թրքական եաթաղանի իրաւունքը եւ ամայացած Հայաստանը նուէր տրուի Թուրքերին նրա համար, որ կոտորել են հայերին եւ վտարել նոցա հայրենի տուն ու տեղից: Չպէտք է վարկաբեկել եւրոպական քաղաքակրթութիւնը եւ մեծ պետութիւնների պրէսթիժը:

«Թուրքիայի դաժան լծից ազատուեցին Յունաստանն ու Սերպիան, Ռումանիան ու Պուլկարիան, Լիբանանն ու Ալպանիան, Կրետէ կղզին ու Պաղեստինը: Ինչո՞ւ համար, ի՞նչ իմաստուն պատճառաբանութեամբ մարդկութիւնը պիտի զլանայ տառապեալ Հայաստանին տալու իր պդղարագոյն իրաւունքը:

«Պետութիւնները "յանուն իրենց հանդիսաւոր խոստումների և յայտարարած սկզբունքների" պարտաւոր են կատարելու քաղաքակրթական մի վեհ ակտ, մարդասիրական մի սուրբ գործ՝ փրկել վերջնական կորստից մի հին կուլտուրական ազգի մնացորդները. մի ազգի, որ ստեղծել է կլասիկ լեզու եւ գրականութիւն, տուել է արուեստի հոյակապ կոթողներ եւ ունի արժէքաւոր ներդրումներ համամարդկային կուլտուրայի մէջ»:

Դիմումում այսպիսի տողեր կան նաեւ «նոր դեմոկրատիկ» *Թուրքիայի մասին.* «Թուրքիան եւ նորա բարեկամները՝ վիժեցնելու համար հայկական դատը, յայտարարում են՝ թէ ներկայ Թուրքիան դեմոկրատիկ իրաւակարգ ունի, նա հին Թուրքիան չէ, եւ հայերը, եթէ կամենան, կարող են վերադառնալ իրենց նախկին բնակավայրերը: Սակայն հայ ժողովուրդը անցեալ անթիւ փորձերից գիտէ, որ գոյութիւն չունի հին ու նոր Թուրքիա, նա միեւնոյն անուղղելի Թուրքիան է. եւ հայ ժողովուրդը, ինչպէս եւ եւրոպական դիպլոմատիան լաւ գիտեն թուրքական խոստումների արժէքը:

«Հայ ժողովուրդը երբեք չէր ձգտել անջատուել թուրք պետութիւնից, – *շարունակւում է ուղերձում*, – նա կամենում էր միայն կեանքի, պատուի եւ գոյքի ապահովութիւն, սակայն այս տարրական իրաւունքներն անգամ թուրքերը զլացան տալ հայերին: Ուր մնացին զանազան հատտի-շերիֆների և հատտի-հումայունների 1839 եւ 1856 թուերի խոստումները, Անգլօ-թուրքական Կիպրոսի դաշնագրի եւ Բէրլինի 61րդ յօդուածի յանձնառումները, նաեւ 1895 թուի հայկական ռեֆորմների ծրագիրը եւ 1914 թուի հայկական սեկտորների կառավարութիւնը եւ վերջապէս Սեւրի դաշնագրով ընդունուած Հայաստանի անկախութիւնը նախագահ Ուիլսոնի գծած սահմաններով:

«Սոցա բոլորի արդիւնքն եղաւ աննախընթաց ջարդերը եւ Հայաստանի ամայութիւնը: Հայ ժողովուրդը չի մոռացել Մեծ Կլատսթոնի խօսքը՝ "Թուրքերի խոստումներին երբեք չպէտք է հաւատալ":

«Միակ ելքն է Թրքահայաստանի ազատագրումը եւ կցումը Սովետական Հայաստանին» (*ՀՀ ՊԿՊԱ, ֆ.* 409, *ց.* 1, *գ.* 753, *թ.* 1-5):

Սակայն «քաղաքակիրթ» պետութիւններն այս անգամ եւս չկատարեցին քաղաքակրթական այն վեհ ակտը, որը նրանցից ակնկալում էր համայն հայութիւնը:

ԱՐՏԱԿ ՄԱՂԱԼԵԱՆ

«Քրիստոնեայ Հայաստան»

(Շար. 1)

ԱԼԵՔՍԻ ԿԷՕՎՃԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Փարիզի եւ շրջանի յոյն համայնքն ու Ֆրանսա – Կիպրոս ընկերակցութիւնը դասախօսական – վիճարկումի երեկոյթ մը կազմակերպած էին Մարտ 22ին, «Յունաստանի Տան» մէջ: Օրուան հրաւիրեալն էր Ալեքսի Կէօվճեան, իսկ նիւթը՝ Թուրքիոյ Եւրոպայի թեկնածութեան քննարկումը:

Ողջունելով օրուան հիւրն ու ներկաները, յոյն գաղութի նախագահը Անտրէաս Սափիս ծանրացաւ իր պատմութիւնը մաքրագտելու Թուրքիոյ յամառ մերժումին ու անդամակցութեան համար դրուած չորս պայմաններուն վրայ. Կիպրոսէն թրքական զօրքին ետ քաշուիլը, մարդկային եւ փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն յարգանքը, դրացի երկիրներու հետ սահմաններու յարգանքը եւ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը: Ապա խօսելու հրաւիրեց Ա. Կէօվճեանը:

Ան գծեց իր անցեալէն խուսափող, իսլամական ու բանակի գերակշռութեան ենթակայ երկրին պատկերը. ըսաւ թէ տարեկան հինգ միլիառ տոլար կը ծախսուի լոպիական գործունէութեամբ պայմանները շրջանցելու եւ թեկնածութիւնը ապահովելու համար: Այդ շրջանակին մէջ Մարտ 23-26 Պոլիս միջազգային ժողով մը կը գումարուէր, համոզելու համար որ Թուրքիա պատրաստ է Եւրոպա մուտք գործելու: Ֆրանսայի միջազգային յարաբերութիւններու հիմնարկն ալ ձեռնարկ մը ծրագրած է որուն ընթացքին Ընկերվարական կուսակցութեան ծանօթ անուններէն Փ. Մոսկովիսի պիտի բացատրէ թէ Անգարա ի՛նչ քայլերու պէտք է դիմէ եւրոպացի նկատուելու համար: Ա. Կէօվճեան որպէս Թուրքիոյ խոցելի կէտերը, թուեց իսլամականներու ղեկավարութիւնը, բանակին տիրական ներկայութիւնը, բնակչութեան տարապայման թիւը, տնտեսութեան աղէտալի վիճակը, դրամահոսքը, արտաքին մեծ պարտքը, ժողովրդավարութեան անկատար վիճակը: Անդրադարձաւ բնականաբար Կիպրոսի հարցին որուն կարգադրութեան բանակցութիւնները կը տարուին կողմերուն միջեւ. կարգադրութիւն որ ի վերջոյ պիտի նշանակէ ձեւով մը օրինականացնել 1974ի թրքական ներխուժումը:

Օրուան նիւթին շրջագիծին մէջ, Ա. Կէօվճեան ամփոփ կերպով խօսեցաւ նաեւ ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումի պայքարին փուլերուն, մասնակիցներուն մասին. մանաւանդ որ վերջերս լոյս տեսած անոր «Ապրիլ 24» հատորը կը պատմէ այդ ճանաչումին երկար հոլովոյթը, որուն ամէնէն գործօն ու ազդեցիկ տարրերէն եղաւ ինք:

Հետեւեցաւ հարցումներու բաժին մը ուր նիւթ եղան հայեւթուրք պատմաբաններու հանդիպումները, Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան կապուած հարցեր, ցեղասպանութեան նկատմամբ Հրեաններու կեցուածքը, եւլն.: Ա. Կէօվճեան ըսաւ թէ ցեղասպանութեան մասին պատմաբաններու հանդիպումը անարգանք ու վարկաբեկում, նաեւ ձգձգումի արարք կը նկատէ այնքան ակներեւ իրողութեան մը դէմ: Թուրքիոյ անդամակցութեան Յունաստանի գրեթէ թոյլատու ընթացքին մասին հետաքրքրական էր յոյն ներկայի մը բացատրութիւնը. Յոյները 500 տարիէ ի վեր հարց ունէին Թուրքիոյ հետ ու ժամանակն էր որ այլեւս հարցը վերաբերէր ամբողջ Եւրոպային ու Եւրոպացիները զբաղէին իրենցմով: Շեշտուեցաւ նաեւ թէ այդ անդամակցութիւնը մեծ նեցուկ կը վայելէ Ուաշինկթընէն որ Եւրոպան կ'ուզէ տեսնել իր եւ իրեն դաշնակից Թուրքիոյ միջեւ բռնուած:

Ինչ կը վերաբերի ցեղասպանութեան ճանաչման առնչուած Հրեաններու կեցուածքին, Ա. Կէօվճեան ըսաւ թէ սխալ է ընդհանրացնել ժխտումի դիրք մը: Ֆրանսայի ճանաչումին միտող գործունէութեան զօրակցած էր ԳՐԻՖ-ը (Հրեաներու Ֆրանսայի խորհուրդը), բայց միւս կողմէ Իսրայէլի պաշտօնական դիրքը մօտ էր Թուրքիոյ: Թէեւ հոն ալ կային հեղինակաւոր դէմքեր որոնք կողմնակից էին ճանաչումին: Ա. Կէօվճեան Իսրայէլի պաշտօնական դիրքը բացատրեց իրեն թշնամական միջավայրի մը մէջ միակ բարեկամ երկիր Թուրքիան ունենալու Իսրայէլի հանգամանքով:

Մեծ մասով Յոյներէ եւ Հայերէ բաղկացած լսարանով հետաքրքրական ու հաճելի երեկոյթ մըն էր որուն ներկաները հրաւիրուեցան բարեկամական բաժակ մը վերցնելու եւ Ա. Կէօվճեանի մակագրել տալու «Ապրիլ 24» հատորները որոնք յարակից սրահին մէջ վաճառքի դրուած էին:

Թ. Ա.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

3

Չորս ամիս վերջ Լուչիա իր ամուսնոյն ընկերակցութեամբ Պոլիս դարձաւ: Տարօրինակ կին մըն էր, հետզհետէ աւելի կը գեղեցկանար, նոյնիսկ կ'երիտասարդանար: Արդէն Պոլսոյ հարուստ հայ կաթոլիկներու սրահներուն սիրականն էր, զարդն էր, թագուհին էր: Իր Եւրոպա ճամբորդելէն, Պապին հետ քանի մը անգամներ տեսնուելէն վերջ իր հմայքը աւելցած էր: Իր ճաշակը, սրամտութիւնը, աշխարհիկ կեանքի իր կերպերը նշանաւոր ըրած էին զինքը: Ինք գերազանցած էր իր մայրը:

Կաթոլիկութեան կատաղի պրոպագանդիստ մը եղած էր:

Բերային շիտակին վրայ տուն մը վարձեց:: Վեց ամիս վերջը գնեց այդ տունը: Շաբաթը անգամ մը իր ընդունելութեան օրն էր: Կու տար փոխադարձ այցելութիւններ: Սկսաւ գնում ընել հայ լուսաւորչական վաճառականներէ: Բարեկամացաւ: Անոնց ընտանիքներուն հետ յարաբերութիւններ մշակեց: Հրաւիրեց: Ծախքեր ըրաւ: Պարահանդէսներ սարքեց իր տան մէջ: Ճոխութիւններ: Հացկերոյթներ, երեկոյթներ, նոյնիսկ ներկայացումներ: Բեմադրել տուաւ սրբազան ողբերգութիւններ: Աշխարհականներու ներկայութեան, անոնց կողքին հրաւիրեց կաթոլիկ եկեղեցականներ: Լրջօրէն, սրամտօրէն, բայց անդադար կը խօսէր կաթոլիկութեան մասին: Կը թելադրէր թողուլ հայ լուսաւորչականութիւնը: Կը բացատրէր բազում առաւելութիւնները: Կամաց կամաց քանի մը ընտանիքներ դաւանափոխ եղան: Հետզհետէ սկսաւ աւելնալ դաւանափոխներու թիւը:

Լուչիա կրկին դէպի Հռոմ ճամբորդեց: Վերադարձին իր ամուսինը յանկարծամահ եղած էր: Ունէր երկու աղջիկ եւ մէկ մանչ: Երկու ամիս սուգ պահեց: Հռոմէն խաչ ստացաւ: «Թագուհի» կոչուեցաւ ժողովուրդէն: Համբաւը տարածուեցաւ: Մակդիր մը դրին իր անունին ծայրը: Մատամ Լուչիա Համբաւ: Եղաւ Համբաւեան: Իր կրտսեր աղջիկը օր մը նուիրականացուց այդ անունը: Լուչիա մեծ դեր կատարեց Հռոմի հաշւոյն: Ընդամէնը եօթանասուն ծանօթ ընտանիքներ դաւանափոխ եղան իր միջոցաւ: Երբ մեռաւ, իր աղջիկները բան մը չէին ժառանգած իրմէ, որպէս գեղեցկութիւն կամ խելք: Ժառանգած էին սակայն հարստութիւն եւ անուն մը՝ Համբաւեան:

Մինչեւ քանիցս տարեկան չամուսնացաւ կրտսերը: Զուզեց փոխել իր մականունը: Մսխեց իր հարստութիւնը: Երբ մօտ էր մոխիրի վրայ նստելու, ամուսնացաւ հայ կաթոլիկի մը հետ, պայման դնելով որ իր մականունով պիտի կոչուի ընտանիքը: Այս տարօրինակ պայմանը ընդունուեցաւ: Պաշտօնական գործողութիւնը կատարուեցաւ դրամի միջոցաւ: Երէց աղջիկն ալ ամուսնացած էր, իր քրոջմէն հինգ տարի առաջ: Կրտսերը ունեցաւ երեք մանչ զաւակ, իսկ երէցը երկու մանչ: Կրտսերին մանչերէն մին էր Անտոն էֆէնտին: Լուչիայի մանչը եղած էր Ճերմակեան: Անոր տղան էր վարդապետը:

Անոնց պատանեկութեան շրջանին պայթեցաւ լուսաւորչական-հռովմէական պայքարը, Պոլսոյ Հայոց մէջ, բուռն թափով: Սկսաւ կաթոլիկ Հայերու աքսորը դէպի Էնկիւրի: Երէց աղջիկը, իր ամուսնոյն ու երկու զաւակներուն հետ՝ աքսորեալներուն մէջն էր: Ծանօթ է աքսորուած ու ապա Էնկիւրի հաստատուած հայ կաթոլիկի տիպարը: Անոնք կատաղի հայատեացներ եղան: Իրենց մայրենի լեզուն ըրին թրքերէնը: Եղան մոլի պապականներ: Արհամարհեցին ու ծաղրեցին ամէն հայկական նուիրականութիւն: Իրենց ցեղին կոնակ դարձուցին: Թէ կարելի ըլլար, դաշոյն պիտի մխէին իրենց ցեղի կոնակին: Իրրեւ ազգութիւն «լատին» կոչուիլ ճգնեցան: Ազգուրացներ եղան: Գտնուեցան սակայն իրենց մէջ անյիշաչար վսեմ հոգիներ– Դերձակ Ռափայէլ էֆէնտին, որ ամուսնացած էր Լուչիայի երէց աղջկան՝ Ֆուլիկի հետ, չկրցաւ տանիլ Էնկիւրի մնացողներու մոլեռնութիւնը ազգին հանդէպ: Երկու տարի վերջ Պոլիս վերադարձաւ ընտանիքով եւ հաստատուեցաւ Օրթագիւղ: Իր զաւակներէն Մկրտիչը Ռափայէլեան վարժարան ղրկուեցաւ: Միւսները՝ Կուռնէլիոս եւ Թագուհի հիւանդկախ էին. Մկրտիչը վսեմ հոգի մը ունեցաւ: Դպրոցը աւարտելէն վերջ Պոլիս դարձաւ, նուիրուելով ազգային – յեղափոխական գործունէութեան, գրականութեան, ուսուցչութեան, հռետորութեան: Հայ թատրոնի հիմնադիրը եղաւ: Կազմեց Համազգեացը: Մեծ բանաստեղծ ճանչցուեցաւ: «Եղբայր ենք մենք»ը գրեց:

(Շար. 14)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՁԱՅՆԸ

ԽՈՍՐՈՎ ԱՍՈՅԵԱՆ

Հրատարակչատուն «Հայ Գիր»,
Փետրուար 2004,
Գալիֆորնիա

A l'entrée de la Semaine Sainte,

L'Eglise arménienne de Chaville

présente

L'ENSEMBLE VOCAL
ET LES SOLISTES
D'« ASTRES MELODIES»

dans un

Concert de musique sacrée et profane

avec

violon, violoncelle et piano

à l'Eglise Ste Bernadette de Chaville
3, rue Pavé de Meudon

Dimanche 4 avril à 17 heures

Au programme :

Bach, Mozart, Pergolèse, Rossini, Verdi, Mendelssohn, Fauré, Franck, Gounod
Chants populaires
et Liturgie arménienne

Directrice artistique :
Astrig DEDEYAN

Renseignements et réservations :
— 01 47 50 46 93
— Eglise arménienne de Chaville
01 47 09 23 18

—Participation aux frais 15 et 10 euros—

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երախայ կամ տարեց անձ խնամելու աշխատանք կը փնտռէ :

Հեռաձայնել Տիկին Աբրհամեանին՝
01 39 33 40 48

LE CENTRE CULTUREL
S A H A K - M E S R O P

PRESENTATION ET DEDICACE
DU LIVRE

« Traverse Mère de Dieu... »

le Samedi 3 avril à 20h30
au Centre Culturel
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

de l'auteur
Marie-Antoinette-Varténie BEDANIAN

Préface de **Jean-Pierre WINTER**

(Editions l'Harmattan)

— Entrée libre —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Ծննդեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները.–

Օր. Իզապէլ Այախնեան 50 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պէնլեան 30, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Դերձակեան 30, Պ. Սթեփան Գըվըրեան 20, Տիկին Անժելիք Հանըմեան 80, Տիկին Մարի Արեւեան 20, Տէր եւ Տիկին Ժագ Երէցեան 20, Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Ֆիրէնկիւլեան 30, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 50, Տիկին Ժ. Պաթմանճեան 30, Օր. Վիրժինի Ասատուրեան 30, Տիկին Նաթխա Ալէսեան 20, Պ. Ժան-Անթուան Յարութիւնեան 80, Պ. Արիստակէս Պալեան 15, Տիկին Ժիւլի Եալնըզեան 55, Տիկին Արփինէ Սերոբեան 40, ապա Արարատ Մելտոնեանի յիշատակին 100 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կղեմէս Ալեքսանեան 10, Տէր եւ Տիկին Վահէ Թագւորեան 100, Տէր եւ Տիկին Ֆ. Շամպորըտոն 20:

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ մասնաճիւղին ընկերուհիները ներկայ գտնուելու շատ կարեւոր ժողովի մը, Շաբաթ, Ապրիլ 3, ժամը 14·30ին, սովորական հաւաքատեղին :

Անհրաժեշտ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը պատգամաւորական ժողովի գացող ընկերուհիները ընտրելու համար :

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

— ● —

la M.C.A. en partenariat avec le Bureau des Actions Culturelles de la Ville d'Alfortville

CONCERT
ARMÉNIE

par
l'Orchestre National d'Ile-de-France
sous la Direction de
George PEHLIVANIAN
Violon **Silvia Marcovici**
programme:
Komitas, Suite arménienne
Orchestration: G. Pehlivanian
Poème symphonique
Jonathan Livingstone
par **Arthur Aharonian**
Katchatourian, Concerto pour violon
Spartacus (extraits)
Vendredi 2 avril à 20 heures 30
Eglise Notre Dame
rue Jules Cuillerier
Alfortville (près de la Mairie)
Renseignements, réservations :
— BAC : 01. 58. 73. 29. 18
— MCA

∴

La M.C.A. a le plaisir
de vous inviter au

CONCERT
DES ELEVES DE GUITARE

sous la direction de leur prof.
Ohannès DEMIRDJIAN

Samedi 3 avril
à 20 heures 30 précises
au programme :
Populaire,
Classique,
Flamenco
à l'Espace Culturel «LE 148» Studio
148, rue Paul-Vaillant Couturier
94140 Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
Փ Ա Ր Ի Զ

Կիրակի, Ապրիլ 11,

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

ժամը 13էն սկսեալ

Restaurant
«Les Diamantaires»
60, rue La Fayette, 75009 Paris
M° Cadet

Հաճելի մթնոլորտ, երաժշտութիւն, վիճակահանութիւն, հաւկթախաղ եւ անակնկալներ :

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01· 43· 76· 67· 37
01· 45· 93 ·00· 25
թիւերուն :

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Ապրիլ 4, Ծաղկազարդ :

Պատարագ՝ ժամը 11ին :

Դռնբացէք՝ ժամը 16ին :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SOSSE MAYRIG»
de MARSEILLE
organise

un Voyage en Syrie/Liban

DU 18 AVRIL AU 1er MAI

De Marseille vers Damas —
Départ le Dimanche 18 Avril
De Damas vers Marseille —
Retour le Samedi 1er Mai

avec la Compagnie aérienne **Syrianair** (airbus)

> **Pèlerinage à Deir-Ez-Zor**

> **Visites de diverses villes et sites touristiques : Damas — Anjar — l'Evêché Arménien à Antélias — Beyrouth — Baalbek — Palmyre — Deir-ez-Zor — Markadeh — Alabiya — Alep — Apamée — Lattakia — Ugarit — Le Krak des Chevaliers — Maaloula — Damas.**

Permanence tous les mercredis (MAJC — 12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille) :

— L'après-midi de 15h à 18h
au 04. 91. 50. 15. 09

— **Le matin au 06. 10. 25. 17. 16.**

∴

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2004 pour son centre de vacances de Bellefontaine :

● **Animateurs diplômés BAFA, stagiaires**

Ecrire à CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

Ժ Ա Մ Ա Ն Ա Կ Ա Ց Ո Յ Ց
ԱԻԱԳ ՇԱԲԹՈՒ
ԵՒ
ԶԱՏԿԻ ՏՕՆԱԽԱՌ ՕՐՈՒԱՆ
ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

Շաբաթ, Ապրիլ 3 : ԽԱ· օր Մեծի Պահոց : Յիշատակ յարութեանն Ղազարու : *ժամը 16·30ին Կիրակմուտքի ժամերգութիւն կը կատարուի, որուն ընթացքին Խորանը կը բացուի :*

Կիրակի, Ապրիլ 4
Ծ Ա Ղ Կ Ա Զ Ա Ր Դ Է

ՅԻՇԱՏԱԿ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԵՐՈՅ ՅԵՐՈՒՍԱՂԷՄ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին :
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին :
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ· ՎՐԴ· ԹԱՇՃԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 16ին :

⁂

ՇԱՒԻԼ
Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի, Ապրիլ 4
Ծ Ա Ղ Կ Ա Զ Ա Ր Դ

Պատարագ՝ ժամը 10ին :
Դռնբացէք՝ ժամը 12ին :

⁂

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Ապրիլ 4
Ծ Ա Ղ Կ Ա Զ Ա Ր Դ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·45ին :
Պատարագ՝ ժամը 10ին :
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ՔՀՆՅ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք՝ ժամը 16ին :

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Ապրիլ 4
Ծ Ա Ղ Կ Ա Զ Ա Ր Դ

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30ին :
Պատարագ՝ ժամը 10ին :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 17ին :

Aidez les Arméniens d'Irak

Depuis la fin de la guerre, la guéilla et les attentats persistent en Irak, et visent même le siège du CICR (Comité International de la Croix Rouge), qui malgré tout, poursuit sa mission sur place.

Les besoins spécifiques des 30 000 Arméniens d'Irak ne peuvent être comblés par l'aide internationale. C'est à la diaspora de leur venir en aide.

Les Croix de Secours arméniennes ont lancé une collecte de fonds pour les Arméniens d'Irak: 60 000 dollars ont déja été réunis aux Etats-Unis.

Les Arméniens de France doivent se mobiliser pour :
— RECONSTRUCTION DES ECOLES ARMENIENNES A BAGDAD, MOSSOUL, BASSORA, KIRKOUK ET ZAKHO
— RECONSTRUCTION DE L'HOSPICE ARMENIEN DE BAGDAD,
— RECONSTRUCTION DES STRUCTURES ARMENIENNES...

Envoyez vos dons à

la Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 Paris
Chèques libellés à l'ordre de «CBAF — Collecte Irak»

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 31
MERCREDI
31 MARS
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·914

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·914

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ.-Փ. ՌԱՖԱՐԷՆ կը մնայ: Այս որոշումը հաղորդուեցաւ Մարտ 30ի առաւօտուն, հակառակ անոր որ շրջանային ընտրութեան Բ. շրջանի աղէտալի արդիւնքները իշխանութեան համար կարծել կու տային որ Շիրաք հիմնական փոփոխութեան կը դիմէ: Այլեւս պարզ է որ միայն ներքին փոփոխութիւններ պիտի ըլլան կառավարութեան մէջ:

ԿԻՊՐՈՍԻ համար ՄԱԿ վերանորոգուած ծրագիր մը առաջարկեց կողմերուն Զուիցերիոյ ժողովին առեն, Մարտ 29ին: Քոֆի Անան ամէն փորձ կ'ընէ համաձայնութեան մը յանգելու համար Մայիս 1էն առաջ: Ք. Անանի բանագնացը՝ Ալվարօ տէ Սոթօ չեշտած է այս առթիւ որ առաջարկ մըն է, ոչ թէ ծրագիր մը: Ըստ իրեն «յատկանշական բարելաւումներ» կան յունական կողմին համար, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի միացեալ Պետութեան մը կեդրոնական կառավարութեան պաշտօնին եւ նաեւ Ջանքեր՝ պահպանելու համար Թուրք փոքրամասնութեան «արժանաւորութիւնը»: Յոյները յուսախաբ են, մինչ Թուրքերը «դրական» կը գտնեն:

ԷՐՏՈՂԱՆԻ կուսակցութիւնը՝ Արդարութեան եւ Զարգացման, զգալի յաղթանակ մը տարած է թաղապետական ընտրութեան, 81ի վրայ 55 քաղաքներ ձեռք առնելով, ձայներու 42,2% համեմատութեամբ: Ընդդիմադիր գլխաւոր կուսակցութիւնը (սոսիալ – դեմոկրատ) հազիւ 18%ի հասած է: Էրտողանի գլխաւոր մտահոգութիւնը Թուականը մը ձեռք ձգել է Դեկտեմբերին, Եւրոպական Միութենէն, բանակցութիւններու սկսելու համար: Ընտրութեան օրը (Մարտ 28) միջադէպեր պատահած են, մանաւանդ արեւելեան Թուրքիա, որոնց հետեւանքով 8 մեռեալ եւ քանի մը տասնեակ վիրաւոր կար:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆԻ մէջ, 19 մեռեալ եւ 26 վիրաւոր կար յաջորդական ռմբապայթումներու հետեւանքով: Տաշքենտի մօտ, պայթում մը տեղի ունեցած է եւ կը կարծուի որ քամիքազ կնոջ մը գործն է, մինչ Բուխարա ալ, հարաւային շրջան, պայթում մը կը պատահէր կարծեցեալ ահաբեկիչներուն ձեռքերուն մէջ:

ԱՃԱՐԻՈՅ մէջ, Աբաշիձէի «Վերածնունդ» կուսակցութիւնը գլուխը հասած է երեսփոխանական ընտրութեան, բայց ամբողջ Վրաստանի մէջ չէ յաջողած 7%ի անհրաժեշտ համեմատութիւնը անցնիլ, որպէսզի մուտք գործէ Խորհրդարան: Եւրոպայի Խորհուրդին դիտերը գտած են որ Աճարիոյ ընտրութիւնը «ընդունելի» ըլլալէ շատ հեռու էր, բայց գոնէ խաղաղ էր: Վրաստանի մէջ, փախն այն է որ Սահակաշվիլի այնքան զօրաւոր իշխանութիւն մը ունի ձեռքը, որ կրնայ չափազանցել: Արդէն իսկ ձեռնարկած է ընդդիմադիրներու ձերբակալութեան:

ՊԱՊԸ իր 84րդ տարեդարձին առթիւ (Մայիս 18) հրապարակ կը հանէ հատոր մը նուիրուած եպիսկոպոսական իր փորձառութեան (1958-1978), համայնավար Լեհաստանի մէջ:

ՓԻԹԸՐ ՈՒՍԹԻՆՈՎ, ծանօթ դերասանը, մեռած է ժընեւ 82 տարեկանին: Ծնած էր Լոնտոն ֆրանսացի մօրմէ եւ ռուսական ծագում ունեցող հօրմէ: Ընտանիքին մէջ կան նաեւ Եթովպացիներ, Ֆրանսացիներ, Լիբանանցիներ, Արժանթինցիներ, Իտալացիներ: Դերասանութենէ զատ, հեղինակ էր նաեւ թատերգութիւններու: Բազմիցս ըրած է Ակաթա Քրիսթիի հերոսին՝ Հերքիւլ Փուարոյի դերը: Իր մահկանացուն կնքած է նաեւ ֆրանսական չարժարուեստի դերասանուհիներէն՝ Սիմոնն Ռընան, 93 տարեկանին: Գլուզոյի, Օթան-Լարայի եւ Քըրիսթիան Ժագի ֆիլմերու դերակատարուհին էր:

ՊԵՐԹՐԱՆ ԳԱՆԹԱ ութ տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Վիլնիուսի դատարանին կողմէ, Մարի Թրէնթինիանի մահուան պատճառաւ: Ըստ դատարանին հարուածները մահացու էին եւ կամովին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ քարիւղի Եուկոս ընկերութեան նախկին գործատէրը՝ Մ· Խոդորովսկի, որ բանտն է հոկտեմբերէն ի վեր, Վէդոմոստի ազատական օրաթերթին մէջ տեսակ մը մէա գուլփա հրատարակած է ամբողջ էջի մը վրայ: Կը դատապարտէ ազատականները, որոնք բընակչութեան 10%ին շահերը պաշտպանած են եւ անտեսած մնացեալ 90%ը: Կը խոստովանի նաեւ, որ ազատական անձնաւորութիւնները, որոնց մաս կը կազմէ, պատասխանատուութիւն ունէին արդելք հանդիսանալու որ Ռուսաստան հեռանայ ազատութեան ճամբէն, բայց չկատարեցին այդ առաքելութիւնը:

C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

34, avenue des Champs-Elysées
75008 PARIS

COMMUNIQUE

Le CCAF exprime sa consternation à la suite des propos négationnistes tenus par l'ambassadeur du Royaume Uni en Arménie Mme Thorda Abbott-Watt concernant le génocide des Arméniens en 1915. Cette dernière a en effet à deux reprises au cours du dernier mois qualifié ces événements «d'atrocités dont les preuves ne sont cependant pas suffisantes pour les considérer comme un génocide au sens de la Convention des Génocides de 1948». Ces déclarations, qui s'inscrivent dans la logique du soutien manifeste du gouvernement de Tony Blair à l'adhésion de la Turquie dans l'Europe (cf la dernière visite de Jack Straw à Istanbul), relèvent de la négation pure et simple d'un crime contre l'humanité. La nature génocidaire de l'extermination de la quasi-totalité de la population arménienne dans l'Empire ottoman est en effet admise par la communauté des historiens et reconnu comme telle par la Sous-Commission des Droits de l'Homme de l'ONU en 1985, par le Parlement Européen en 1987, ainsi par plus d'une trentaine d'Etats dans le monde dont la France. Nous appellons instamment les autorités britanniques à ne pas céder au chantage négationniste exercé sans relâche par les gouvernements turcs successifs depuis 1923.

Dans le cadre de son action menée contre l'entrée d'une Turquie négationniste en Europe, dont on mesure d'ores et déjà avec l'affaire «Thorda Abbott-Watt» les risques et les conséquences, le CCAF a décidé d'exprimer son indignation en organisant un rassemblement devant le Consulat britannique, 18 bis, rue d'Anjou à Paris, le 3 avril de 14h30 à 15h30.

Paris, le 26 mars

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 28/30)

ՄԵԾԱՄՕՐԻ ՓԱԿՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ուժանիւթի նախարար Ա· Մովսիսեան անընդունելի համարած է Եւրոպական Միութեան կողմէ Մեծամօրի հիւլէակայանին փակումին փոխարէն առաջարկըւած հարիւր միլիոն Եւրոյի յատկացումը: Ան ըսած է թէ փոխարինելու համար հիւլէակայանը որպէս ուժանիւթի աղբիւր, Հայաստան պէտք ունի մէկ միլիառ տոլարի: Ներկայիս Եւրոպական Միութեան հետ բանակցութիւնները կը շարունակուին: «Եթէ Միութիւնը ցոյց տայ ֆինանսաւորման այն աղբիւրները որոնք կարող են հիմք ծառայել Հայաստանում նոր հզօրութիւնների կառուցման համար, ապա միայն դրանից յետոյ հնարաւոր կը լինի յայտարարել ատոմակայանի փակման մասին: Այսօր չունենալով այդպիսի աղբիւրների վերաբերեալ պատկերացում, խօսել կայանի փակման ժամկէտերի մասին, անընդունելի եմ համարում» ըսած է նախարարը:

***

ԿԻՆՇԱՅԻ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՋԱՆՔԵՐ

Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը քայլերու կը ձեռնարկէ Կինշասայի մէջ ձերբակալուած հայ օդաչուները ազատ արձակել տալու համար: Դիմում եղած է ՄԱԿ-ի յատուկ բանագնացին որ ներկայիս այդ երկիրը կը գտնուի, ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչն ալ հանդիպում ունեցած է Կինշայի պատուիրակութեան հետ: Դիմում եղած է նաեւ «Միջազգային Ներում» եւ «Կարմիր Խաչ» կազմակերպութիւններուն:

***

ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԻՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

«Արդարութիւն» դաշինքին Գիւմրիի Թատերական հրապարակին վրայ կազմակերպած հանրահաւաքը աւարտած է ծեծկռտուքով, բախումներով: Գրգռող տարրերու արտայայտութիւնները պատճառ եղած են խռովութեան ու կազմակերպիչները չեն յաջողած կիրքերը մեղմել: Հետեւանքը այն եղած է որ երեք ոստիկան վիրաւորուած ու հիւանդանոց փոխադրուած են: Շրջանի դատախազը ըսած է թէ ցոյցը արտօնուած չէր: Քրէական հետապնդում բացուած ու չորս հոգի ձերբակալուած է:

***

ԵՐԿՐԻՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ԿՈՉ

Երեք տասնեակէ աւելի գործարարներ Մարտ 29ին յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած են, ըսելու համար «խորացող ներքաղաքական զարգացումները չպէտք է խաթարեն երկրի տնտեսական համակարգը, որն անկախութեան ձեռքբերումից եւ Արցախեան ազատամարտից ի վեր, դժուարին, բայց հաստատուն ճանապարհ է անցել՝ քայլ առ քայլ մեղմելով երկրում ընկերատնտեսական ծանր կացութիւնը»: Ստորագրողները վճռակամութիւն յայտնած են աւելէ եւս կանգնելու պետութեան եւ ժողովուրդին թիկունքին եւ թոյլ չտալու որեւէ ապակայունացնող քայլի:

Ուշագրաւ է որ գործարարներու մտահոգութիւնը կ'արտայայտուի Գիւմրիի խնդրայարոյց ցոյցին վաղորդայնին· ցոյց որով շեշտուած էր իշխանութիւն - ընդդիմութիւն հակադրութեան մէջ գործնական քայլերու տրամադրութիւն մը:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՅՈՅՍԵՐԸ

Ադրբեջանի Խորհրդարանի նախագահը Մ· Ալասքերով ընդունելով Դումայի նախագահ Բ· Գռիզլովը, ըսած է թէ իր երկիրը մեծ յոյս ունի Ռուսաստանի դրական դերէն, Ղարաբաղեան հակամարտութեան լուծումին մէջ: Բ· Գռիզլով որ մէկն է Մինսկի խումբին նախագահներէն, յայտնած է թէ անհրաժեշտ է խաղաղութեան հասնիլ առանց յաղթողի ու պարտուողի...

***

ԼՂՀ

ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԹԻՒԸ 145·500 ՀՈԳԻ

2004 Յունուար 1ի կացութեամբ Արցախի բնակչութիւնը 145·500 հոգի է, ինչ որ 0,3% յաւելում կը նշանակէ նախորդ տարուընէ: 2003ի ընթացքին 2058 երախայ ծնած է հոն: Բնակչութիւնը ունի 36·193 թոշակառու, 8955 հաշմանդամ:

***

«ԱԶԱՏ ԱՐՑԱԽ»Ի ՆՈՐ ԳԼԽԱՒՈՐ ԽՄԲԱԳԻՐԸ

Տարբեր աշխատանք ստանձնելու պատճառով, Արցախի օրաթերթին գլխաւոր խմբագիր Հայկազն Ղահրիեան բաժնուած է իր պաշտօնէն: Իրեն յաջորդ նշանակուած է Մարսէլ Պետրոսեան, ԼՂՀ Ազգ· ժողովի ու կառավարութեան միասնական նիստին: Ազգ· Ժողովի նախագահ Օ· Եսայեան եւ վարչապետ Ա· Դանիէլեան այցելելով թերթին խմբագրութիւնը, խմբագրական կազմին ներկայացուցած են նոր նշանակուած գլխաւոր խմբագիրը:

ՖԱՆՍԱ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Ֆանսայի Խորհրդարանին Համայնքներու Ժողովը Ապրիլի վերջաւորութեան օրակարգի վրայ պիտի ունենայ Մ-380 բանաձեւը որ կը վերաբերի հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումին: Ատիկա բանաձեւին երկրորդ ընթերցումը պիտի ըլլայ, առաջինը եղած ըլլալով Փետր· 25ին: Նշուած ժողովին կանոնագրութեամբ ամէն բանաձեւ երկու ընթերցումի նիւթ կ'ըլլայ որուն կը յաջորդէ քըւէարկութիւնը: Բանաձեւով կ'ըսուի· – «Համայնքներու Ժողովը կը ճանչնայ 1915ի հայկական ցեղասպանութիւնը եւ կը դատապարտէ կատարուածը որպէս մարդկութեան դէմ ոճիր»: Ներկայիս աւելի քան 50 խորհրդարանականներ զօրավիգ են բանաձեւին:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԷՆ

ՀԱՇՈՒԵՓԱԿԻ ՓՈՐՁ ՄԸ

Մելգոնեանի մասին արձակուած որոշումով ծնած ալեկոծումը առիթ է մատնանշելու ներհայկական կարգ մը իրականութիւններ: Իսկ մատնանշումներու դաշտը ընդհանուր գիծերով եռանկիւն մը կը կազմէ. կայ որոշողներու կորիզը եւ անոնց արբանեակներու խումբը, կայ հակազդող զանգուածը ու կայ ոչ հայ թեւը:

Առաջինը, փաստացի կերպով, կրկնեբեւոյթն է ԺԹ. դարու աղայական-թաղականական այն շերտին որ անպակաս եղած է մեր դպրոցներու պատմութենէն: Ան կը ներկայացնէ հայկական դպրոցը շուկային կանոնով չափող մտայնութիւնը: Մտայնութիւն որ յաջողութեան փուլին չէ հասած, գոնէ ընդհանուր գիծերու մէջ, մեզի ձգելով դարէ մը աւելի տարիքով դպրոցներ. յատկապէս մեծ մասով այնպիսի վայրերու եւ շէնքերու մէջ որոնք դաւաճանելու ախորժակ կրնային գրգռել շատ դիւրութեամբ: Անոնց գոյութիւնը կը շարունակուի բարեբախտաբար, հակառակ ամէն տեսակի դժուարութեան որոնք շատ տեղերու մէջ համեմատելի իսկ չեն Մելգոնեանի մը պայմաններուն հետ:

Ու այս խումբին խոցելի երկրորդ կէտը տրուած որոշումին համոզիչ բացատրութիւն տալու անկարողութիւնն է. կարելի՞ է օրինակ Մելգոնեան մը փոխարինող նկատել պարագայական դասընթացքներ, երիտասարդական համալիր, ամառնային ճամբար, եւլն.: Ի՞նչով կ'երաշխաւորուի որ շատ տեղերու օրինակներուն պէս դրօսաշրջութեան առիթներու, դրօսանքի նախաձեռնութեան պիտի չվերածուին անոնք: Իսկ այդ գործը առաւելագոյն յաջողութեամբ կը տարուի դրօսաշրջական ձեռնարկներու կողմէ:

Սակայն խնդրին սուր կէտերէն թերեւս գլխաւորը այն է թէ ի՞նչպէս այս բոլորը պէտք է հասկցնել որոշող խումբին, նոյնիսկ հաւատալու չափ բարեմիտ ըլլալով որ շուկայականի իրենց չարադառնալ բազմաթիւ շշուկներու. աշակերտ-պիւտճէ յարաբերութեամբ ու կալուածային շահադիտութիւնը չի միջամտեր...: Այս փուլին աւելորդ է անդրադառնալ բազմաթիւ շշուկներու. անոնց մէջ կան մինչեւ իսկ պնդողներ թէ ՄԿՀ-ի կալուածին գոնէ մէկ մասին վաճառքով Երեւանի Ամերիկեան համալսարանին պիւտճէին նեցուկ պիտի տրուի: Թէեւ, կիպրացի քաղաքական դէմքերու կողմէ, կիպրական մամուլին մէջ վաճառքի նիւթին յաճախակի ներկայութիւնը կը դժուարացնէ այդ վարկածին բացառումը:

Եռանկիւնին դրական գագաթներէն առաջինը Սփիւռքի բազմաթիւ շրջանակներու հակազդեցութիւնն է: Նաեւ Հայաստանի: Սկսելով մամուլէն, ազգային դէմքեր, անհատներ, մտաւորականներ, համընդհանուր է դատապարտումը, խոչընդոտ հանդիսանալու մարմաջը: Գօտեպնդող, այլ ոչ անպայման գործնականին կարողութեան տէր այս բազմութիւնը երաշխաւորն է նաեւ մեզ պահող հաւատքներուն, աւանդութիւններուն շարունակականութեան: Չափազանցութիւն պիտի չըլլայ ըսել թէ աղուոր այս ընդհանուրին բացառութիւնն են ՀԲԸՄ-ի կեդրոնական վարչութեան 16 հոգին: Անոնց պէտք է աւելցնել Հայաստանի նախագահն ու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ալ որոնց դիմում եղած է միջամտելու եւ մինչեւ այսօր որեւէ պատասխան չէ ստացուած:

Ինչ կը վերաբերի ոչ հայ հատուածին, ինչ նկատումով որ ալ եղած ըլլայ իրենց նեցուկը, շնորհաւորելի դիրքի վրայ են Կիպրոսի իշխանութեան ներկայացուցիչները: Անոնք որոնք զօրակցութեան փաստը կու տան արդէն յանձնառութիւն խոստանալով, իրենց կատարած դիմումներով, օրէնքի ճամբով պատւար կանգնելու նախաձեռնութեամբ: Այդ ուղղութեամբ ամէնէն հետաքրքրութեամբ սպասուածն է ՄԿՀ համալիրը ազգային հարստութիւն դասելու քայլին արդիւնքը: Ատով եթէ ընդմիշտ փակուի կալուածային վաճառքի ճամբան, Նիւ Եորքի կորիզը նոյն յամառութեամբ պիտի պնդէ՞ փակումին վրայ: Մանաւանդ որ Կիպրոսի որոշուած անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան, հաստատութեան առջեւ կը բանայ կրթական եւրոպական ծրագիրներէ օգտուելու կարելիութիւնը ու պիւտճէի պատճառաբանութիւնը ա՛լ աւելի խախուտ բանի կը վերածուի:

Մինչ այդ, տագնապին համայնապատկերին մէջ կ'առանձնանան հետեւեալ կէտերը. ի՞նչ է Մելգոնեան եղբայրներու կտակին տրամադրութիւնը դպրոցին փակումին, կալուածներու վաճառքին առնչութեամբ: ՀԲԸՄ-ը անսահման ու անհակակշռելի լիազօրութիւն կը վայելէ՞ այս պարագաներուն մէջ: Եւ ի՞նչ է այդ Միութեան կրթական գործունէութեան նիւթական աջակցութիւն տուող ուրիշ կազմակերպութիւններու դիրքը. անոնց կարծիքը առնուա՞ծ է ծանրակշիռ նման վճիռ պատրաստելու փուլին:

Պէտք է սպասել փակումին որոշումին դէմ Մելգոնեան սանուց միութիւններուն բանալիք դատերուն, առաջին կէտին մասին լուսաբանուելու համար: Իսկ այլ կազմակերպութիւններու կեցուածքը անշուշտ յայտնի պիտի ըլլայ ժամանակի ընթացքին:

Այս կէտերէն անդին ի՞նչ կը թելադրէ այս աւելորդ ու տխուր հարցը մանաւանդ սփիւռքեան մեր բազմութիւններուն. անոնց որոնք չեն կորսնցուցած ազգայինով հետաքրքրուելու, մտահոգուելու, զայրանալու, անոր բարելաւումին համար իրենց կարելին ընելու յատկանիշը: Եւ դատելով նոյնիսկ միայն մեզի հասած արձագանգներէ, բնաւ արհամարհելի տարողութիւն մը չէ անոնց ունեցածը: Բան մը որ հաւանօրէն զարմացուցած է որոշողներու խումբն ալ, որ մեր անտարբերութեան յաճախ կրկնուող տրտունջներուն ալ անշուշտ յոյսի բաժին մը կապած էր իր նպատակին իրականացումին համար:

Այս բազմութիւնները կրնան չբաւականանալ աջ ու ձախ յայտնուած գանգատներով, դատապարտումներով. կրնան զանոնք ուղղել ՀԲԸՄ-ի Նիւ-Եորքի կեդրոնին: Ատով եթէ նոյնիսկ կարելի չըլլայ վճիռին փոփոխութիւնը ապահովել, գոնէ փաստը տրուած կ'ըլլայ որ Սփիւռքը ընդարմացած բազմութիւններէ չի բաղկանար. ունի հակազդելու, պահանջելու ներուժ: Նաեւ պէտք է մտածել թերեւս նիւթական նեցուկի մասին ալ: Եթէ մասնագէտներ իրաւական գետնի վրայ կարելի նկատեն դպրոցը փակելու որոշումը արգիլելու տուեալ մը, հաւանօրէն պէտք պիտի ըլլայ այդ ուղղութեամբ ալ աջակցիլ նախկիններուն:

Աւելի ընդհանուր տեսանկիւնէ, Մելգոնեանի տագնապը ունի նաեւ բարիքի կողմը, որքան ալ անհաւատալի համարուի նման բան: Ճիշդ է որ տակաւին վերջնական փուլը հեռու է ու կարելի չէ ըսել թէ արտայայտուած դժգոհութիւնը գործնական արդիւնք տուա՞ծ է թէ ոչ: Բայց գոնէ փաստը կայ թէ անընդունելիի մը պարագային արձագանգ տալ, լուռ չմնալ, անպայման հակազդելու կը մղէ: Այլ խօսքով, անարդար է ամէն անգամ անտարբերութեամբ մեղադրել բազմութիւններ, երբ լուրը տալու, տարածելու գործը չի կատարուիր, կարողական մեղսակիցի վերածելով զանգուածը, գիտակից մեղսակիցներուն հետ: Ըսուածին օրինակները կան ամէն գաղութի մէջ:

«Բարիք» կարելի է նկատել նաեւ այն թելադրանքը որ 78 տարուան վարժարանին հոգատար մարմնին վճիռը կ'ընէ յառաջիկայ բարերարներուն: Զգօն ըլլալ ու լաւ հաշուել կարելի ու նաեւ անկարելի հետեւանքները կտակի մը որ տարիներ, տասնամեակներ ետք, իբրեւ թէ միշտ յանուն նոյն տեսլականին, կրնայ հիմնովին հակառակ ուղղութեամբ օգտագործուիլ: Չէ՞ որ բազմութիւններու համար անըմբռնելի, հետեւաբար անընդունելի համարուածը միշտ ալ կրնայ խաչաձեւել բացառիկներու տասնեակի մը ճամբան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

(Շար. 3 եւ Վերջ)

ՀԱՅՈՑ ՊԱՀԱՆՋԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱՅՈԼՈՒՄԸ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԻ ԳՐԱԾ ԴԻՄՈՒՄ-ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒՄ

Գէորգ Զ. Չէօրէքճեանը, 1945 թ. Նոյեմբերի 29ին ողջունելով Հայաստանում խորհրդային իշխանութեան հաստատման քսանհինգերորդ տարեդարձը, ՀԽՍՀ ղեկավարութեանը յղուած շնորհաւորական ուղերձում գրում է. «Խորագոյն կերպով հաւատացած ենք նաեւ, որ ՍՍՌ Միութեան կառավարութեան եւ մեծ Ստալինի ջանքերով հայ ժողովուրդը իրականացած կը տեսնի իր Հայրենիքի ամբողջացումը եւ իր ժողովրդի համախմբումը Մայր Հայրենիքում՝ Սովետական Հայաստանում» (ՀՀ ՆՊԿՊԱ, ֆ. 823, ց. 1, գ. 10, թ. 1):

Դիւանագէտ Կաթողիկոսը 1946 թ. Դեկտեմբերին կրկնել է իր վերոյիշեալ պահանջը՝ «արտասահմանեան հայերի հայրենադարձութեան վերաբերեալ ԽՍՀՄ կառավարութեան որոշման կապակցութեամբ» («Հայկական Հարց», Հանրագիտարան, Երեւան, 1996, էջ 99):

Հայրենասէր եւ մեծագործ Հայրապետը 1947 թ. Ապրիլի 20ին հրապարակել է ընդարձակ մի կոնդակ՝ հայ ժողովրդի արդար դատի եւ բռնադատուած իրաւունքների մասին: «Հայ ժողովրդի դատը հին դատ է, – գրուած է կոնդակում, – նախասովետական դատ: Հայ ժողովուրդը իր բոլոր հատուածներով՝ ինքն է յարուցել ու նախաձեռնել դատը իր նոր փուլում եւս, ինչպէս եւ ողջ անցեալում: Հարազատ սովետական հայ կառավարութիւնը և մենք՝ որպէս պատմական աւանդապահն ազգային իրաւանց եւ գերագոյն Պատրիարք-Կաթողիկոս Մայր Աթոռոյ Սուրբ Էջմիածնի՝ մեր սրբազնագոյն պարտքն ենք համարում արձագանգել բովանդակ հայ ժողովրդի արդար պահանջին եւ պաշտպան կանգնել հարիւր հազարների անմեղ արեամբ ու հերոսական մահով սրբագործուած մեր նուիրական Դատին: Մեր Դատը իրաւունքի եւ արդարութեան դատն է: Հայ ազգի եւ Հայրենիքի դատ է, դա քաղաքական խղճի, պարտքի ու բարոյականութեան խնդիր է: Եւ այդ Դատի յաղթանակը խնդրում եւ ակնկալում ենք աշխարհիս զօրեղներից, դեմոկրատական հզօր պետութիւններից, յուսալով, որ այս անգամ, հնադարեան քաղաքակիրթ եւ հերոսական հայ ժողովրդի արդար ձայնը գէթ այս անգամին լսելի կը դառնայ Միաւորեալ Ազգերի Մեծ ատեանում, եւ հայ բազմաչարչար ժողովուրդը այս անգամ զոհէ զոհ չի դառնայ մեծ պետութիւնների ընթացիկ ու ընչասէր հակամարտութիւնների» (ՀՀ ՊԿՊԱ, ֆ. 454, ց. 1, գ. 157, թ. 6):

ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Ս. Յովհաննիսեանի՝ 1947 թ. Ապրիլի 14ին գրուած եւ ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդի նախագահ Ս. Կարապետեանին ուղղուած գրութիւնից տեղեկանում ենք, որ նոյն թուականին «Գէորգ Զ. Կաթողիկոսը խնդրում է Անգլիական Եկեղեցու առաջնորդին, որպէս անգլիական պարլամենտի անդամ ձայն բարձրացնել ի պաշտպանութիւն հայերի արդարացի պահանջի՝ հայկական հողերը Խորհրդային Հայաստանին միաւորելու, որի մասին նա խօսել էր երեք մեծ տէրութիւնների՝ ԽՍՀՄ, Մեծ Բրիտանիա եւ ԱՄՆ, ղեկավարներին հասցէագրուած իր ուղերձում» (ՀՀ ՆՊԿՊԱ, ֆ. 823, ց. 1, գ. 19, թ. 9):

Անգլիական Եկեղեցու առաջնորդին նոյն բովանդակութեամբ յուշագրով դիմել է նաեւ Եւրոպայի թեմի առաջնորդ Արտաւազդ արք. Սիւրմէեանը (1889, Ակն – 1951, Փարիզ): Այդ կապակցութեամբ Գէորգ Զ. Կաթողիկոսը գրել է. «Արտաւազդ արքեպիսկոպոսը, այցելութեան ժամանակ, իր իրաւանց սահմանից ելնելով՝ թոյլ է տուել իրեն գրաւոր յուշագրով դիմել Քենթըրբըրիի արքեպիսկոպոսին եւ խնդրել, որ նա՝ Հայկական դատի առթիւ՝ "պատշաճ դիմումներ կատարէ իրաւասու նախարարների մօտ": Նորա այս քայլը իր իրաւանց սահմաններից վեր է եւ բնականաբար կ'արժանանայ նկատողութեան: Այս առթիւ մտադիր ենք նաեւ ընդհանուր շրջաբերականով զգուշացնել բոլոր թեմակալներին՝ օտար եկեղեցիների Պետերին այցելելիս զգոյշ լինել եւ չելնել իրենց իրաւանց սահմաններից» (ՀՀ ՊԿՊԱ, ֆ. 823, ց. 1, գ. 26, թ. 22): Բարդ ու դժուարին ժամանակներ էին եւ ԽՍՀՄ ղեկավարութեան հետ չհամաձայնեցուած ցանկացած քայլ կարող էր ճակատագրական լինել:

Մեզ հասած արխիւային եզակի վաւերագրերը գալիս են ապացուցելու, որ Գէորգ Զ. Կաթողիկոսն իր դիւանագիտական քայլերը համաձայնեցնում էր անձամբ Ի. Վ. Ստալինի հետ: Այսպէս, պահպանուել է նրա 1949 թ. գրուած եւ Ի. Վ. Ստալինին ուղղուած յոյժ գաղտնի նամակը, որտեղ Կաթողիկոսը գրում է իր ծրագրերի մասին: Նամակում մասնաւորապէս ասւում է. «Սկսել ենք նիւթեր հաւաքել ու շուտով նաեւ կազմել յատուկ յուշագիր ՄԱԿ Գլխաւոր համաժողովի Փարիզեան նստաշրջանին ներկայացնելու համար: Յուշագիրը կը կազմուի ռուսերէն եւ հայերէն, կը թարգմանուի ֆրանսերէն եւ անգլերէն եւ կը տպագրուի Փարիզում նստաշրջանի նախօրէին, կ'առաքուի ոչ միայն համաժողովի մասնակիցներին, այլեւ պարբերական մամուլին, հասարակական կազմակերպութիւնների, քաղաքական գործիչների, գրողների, եկեղեցիներ եւ այլն: Յուշագիրը ծառայելու է տաճկահայ վիլայէթների Խորհրդային Հայաստանի հետ վերամիաւորելու հայ ժողովրդի պահանջի պատմա-քաղաքական եւ միջազգային իրաւական հիմնաւորմանը: Ես մասնագէտին առաջարկել եմ շտապ պատրաստել փոքր քաղաքական հետազօտութիւն "Արմենիա իրրէտէնթա"-ն եւ միջազգային իրաւունքը" թեմայով:

Բոլոր ձեռնարկուող քայլերը անպայման կը համաձայնեցնեն ԽՍՀՄ կառավարութեան հետ ինչպէս յուշագրի բովանդակութեան ու ձեւի, նոյնպէս պահի ընտրութեան եւ համագումարին ներկայացնելու կանոնակարգի առումով: Անհրաժեշտ է Ձեր համաձայնութիւնը, որպէսզի պահպանելով ձեռնարկուելիք քայլերի խորհրդապահութիւնը, այնուամենայնիւ սատարենք ու աշխուժացնենք հայ եւ հայասէր կազմակերպութիւնների գործունէութիւնը խորհրդային իշխանութեանը եւ հայ ժողովրդի ցանկալի ուղղութեամբ:

Միաժամանակ արդարացի ենք համարում նախապէս նշանակել որպէս տեղեկատուութիւն Անգարայի կողմից ազգային եկեղեցական սահմանադրութեան վերացումը, որ հաստատել էր (ԺԹ. դ. 60ական թուականներին թուրքական սուլթանը եւ ճանաչում-պահպանում էր նոյնիսկ արիւնռուշտ Աբտիւլ Համիտ սուլթանը:

Եթէ միութենական կառավարութիւնը նպատակայարմար է դատում, ես ՄԱԿ-ի առջեւ հանդէս կը գամ բողոքով, մանաւանդ որ Անգարայի հակահայկական գործողութիւնները ոչ միայն ոտնահարում է Հայ Եկեղեցու աւանդական իրաւունքները, այլեւ խախտում է Լօզանի խորհրդաժողովի պայմանագրի պահանջները» (ՀՀ ՊԿՊԱ, ֆ. 409, ց. 1, գ. 807, թ. 1-7):

Այդ բոլոր դիմում-նամակների արդիւնքը եղաւ այն, որ 1953 թ. Մայիսի 30ին ԽՍՀՄ արտգործնախարար Վ. Մոլոտովը Թուրքիայի դեսպան Կէօզերին յայտարարեց, որ «յանուն բարիդրացիական յարաբերութիւնների պահպանման

եւ խաղաղութեան ու անվտանգութեան ամրապնդման Հայաստանի եւ Վրաստանի կառավարութիւնները հնարաւոր գըտան հրաժարուել Թուրքիայի նկատմամբ ունեցած իրենց տարածքային պահանջներից···

Այսպիսով, սովետական կառավարութիւնը յայտարարում է, որ Սովետական Միութիւնը ոչ մի տարածքային պահանջ չունի Թուրքիայից» (Գ. Լազեան նշուած աշխ., էջ 390)։ Ցետագայում Վ. Մոլոտովի նախանշած ուղին շարունակեցին Գ. Մալենկովը եւ Ն. Խրուշչովը՝ 1956 Թ. Նոյեմբերի 4ին արուած իր համանման յայտարարութեամբ։

Իսկ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ Զ. Չէօրէքճեանը վախճանուել է 1954 Թ. Մայիսի 9ին Երեւանի հիւանդանոցում։

Կաթողիկոսական գահին նրան յաջորդել է Վազգէն Ա. Պալճեանը, որը շարունակել է իր նախորդի կիսատ Թողած գործը։ Չափազանց կարեւոր եւ շրջադարձային նշանակութիւն է ունեցել Վազգէն Ա. Վեհափառ Հայրապետի՝ Հայոց ցեղասպանութեան յիսնամեակի նախօրէին հրապարակուած կոնդակը, որտեղ կարդում ենք. «Հայ ժողովուրդի զաւակները, որ ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի, այսօր, Մեծ Եղեռնէն յիսուն տարի յետոյ, երկիւղածութեամբ կը խոնարհին բիւրաւոր նահատակներու անյայտ գերեզմաններուն առջեւ ու կ'աղօթեն անոնց անմահ հոգիներու խաղաղութեան եւ երանութեան համար։ Եւ կը վերանորոգեն՝ իրենց ուխտը՝ սուրբ պահելու անոնց նուիրական յիշատակը ու մնալու հաւատարիմ անոնց լոյս հաւատքին, անոնց հերոսական հոգիին, հայոց ազգը մէկտեղուած եւ հայոց ամբողջ երկիրը փրկուած տեսնելու անոնց պայծառ երազին» («Էջմիածին», 1965, Թիւ Բ. Գ. Դ., Ներփակը)։

Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը «1988ի Փետրուարի 25ին Արցախը Հայաստանի հետ վերամիաւորելու հարցով դիմել է ԽՍՀՄ նախագահ Մ. Գորբաչովին, Արցախեան շարժման ընթացքում խորհրդային եւ միջազգային ամենաբարձր ատեաններում լսելի է դարձրել արցախահայութեան ձայնը» («Քրիստոնեայ Հայաստան» հանրագիտարան, Երեւան, 2002, էջ 947)։

Ամփոփելով նշենք, որ Գէորգ Զ. եւ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսների կոնդակներն ու դիմում-նամակները նոր էջ են բացել հայկական պահանջատիրական պայքարի տարեգրութեան մէջ եւ մեծապէս նպաստել հայոց ազգային գարթօնքին։

ԱՐՏԱԿ ՄԱՂԱԼԵԱՆ

ԻՏԱԼԱՑԻՔ ԿԸ ՋԱՆԱՆ ՄԱՔՈՒՐ ՊԱՀԵԼ ՄԱՅՐԵՆԻՆ

ՄԻՆՉ «ԻԹԱԼԻԷԶ»Ը ԻԲՐԵՒ ԽԱՌՆԱԾԻՆ ՆՈՐ ԼԵԶՈՒ ԿԸ ՄԻԱՆԱՅ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՂԱՒԱՂՈՒԱԾ ԱՅԼ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ, ԻՏԱԼԱՑԻՔ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՓՐԿԵԼՈՒ ԶԱՅՆ։ «ԻՆԹԸՐՆԷՇԸՆԸԼ ՀԵՐԸԼՏ ԹՐԻՊԻՈՒՆ» ԿԸ ԳՐԷ.

Նորութիւն չէ, որ անգլերէնը աշխարհի մէջ ամէնէն աւելի տարածուած օտար լեզուն է, զոր կը սորվին մարդիկ։ Շատեր հաւանաբար նաեւ կրնան ենթադրել, թէ ֆրանսերէնը, սպաներէնն ու գերմաներէնը երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ լեզուներն են։ Իսկ հինգերո՞րդը։

Անիկա սիրոյ լեզուն է, սակայն ի՞նչպէս զարմանք պատճառելու աստիճան տարածում կը գտնէ։

Այցելութիւն մը դէպի Իտալիա պատճառ կը դառնայ, որ շատեր իտալերէն փափաքին կարդալ։ Սակայն կայ նաեւ «ամորէ»ն կամ սիրոյ հարցը։

«Իտալիոյ մէջ իրենց ուսումը շարունակել ձգտող օտարներ ճամբորդութիւններ կը ծրագրեն դէպի այս երկիրը։ Սակայն անոնց այցելութեան երկրորդ գըլխաւոր պատճառը իտալացի կնոջ մը կամ տղամարդու մը սիրահարած ըլլալն է։ Ասոնք ուժեղ դրդապատճառներ են։ Սակայն Ֆրանսացիներուն նման, Տանթէի եւ Փիրանտելլոյի լեզուին պահապանները մտահոգ են, որ անգլերէնը կը սողոսկի իտալերէնին մէջ եւ զայն հետզհետէ անհասկնալի կը դարձնէ նոյնինքն Իտալացիներուն համար։ Այս խառնածին լեզուն կը կոչուի «իթալիէզ»։

«Սլիփ կամ սմոքինկ բառերը կը գործածենք՝ ենթադրելով, թէ անգլերէն կը խօսինք, մինչդեռ այս բառերը իտալերէնի մէջ, ինչպէս՝ ֆրանսերէնի, կը վերաբերին ներքնազգեստի եւ պաշտօնական զգեստի, թէեւ անգլերէնի մէջ նոյն իմաստը չունին, - կ'ըսէ իտալերէնի դասախօս մը՝ Գլաուտիօ Ճիովանարտի։ - Միայն երիտասարդները կրնան ջոկել իտալերէնի խառնուած անգլերէն բառերուն իմաստը»։

Ճիովանարտի իտալացի այլ լեզուաբանի մը հետ պատրաստած է անգլերէնէ իտալերէն բառարան մը։ Ան կը վճռէ, թէ իտալերէնի աղաւաղումը անգլերէն բառերու գործածութեամբ՝ շատ աւելի տարածուած է, քան ինչ որ մասնագէտներ կ'ենթադրեն, եւ թէ՝ անոր հետեւանքները մտահոգութիւն կը պատճառեն։

Իտալիոյ Աշխատաւորական եւ Ընկերային քաղաքականութեան Նախարարութիւնը յաճախ կը կոչուի հանրօգուտ աշխատանքներու Նախարարութիւն, ինչպէս՝ անգլերէնի մէջ։ Իտալական ընկերութիւններ իրենց դժգոհ յաճախորդները կ'ուղարկեն քասթըմըր սըրվիսի (յաճախորդներու սպասարկութիւն)։ Բոլորս կը փափաքինք, որ մարդիկ աւելի լաւ անգլերէն գիտնան, սակայն անգլերէն այս բառերուն գործածութիւնը իրենց բովանդակութենէն դուրս՝ աղէտալի հետեւանքներ կ'ունենայ, - կ'ըսէ Ճիովանարտի։ - Անիկա ո՛չ անգլերէն է, ո՛չ իտալերէն։

Ֆլորանսի իտալական բարբառին նախապատուութիւնը չեչտող Աքատեմիա տելլա Քրուսքայի (հիմնուած 1570ին) տնօրէնը՝ Ֆրանչեսքօ Սապաթինի կ'ըսէ, թէ անգլերնի եւ իտալերէնի պատահական խառնուրդը որեւէ ձեւով արդիւնաւէտ չէ, որովհետեւ անհեթեթ է։

Սակայն Իտալացիք կը յամառին կառչիլ անոր՝ իրենց «ցուցամոլութեան եւ այլասիրութեան պատճառով», կ'ըսէ ան։

«Ինչո՞ւ պիտի ըսենք քաֆի պրէյք, փոխանակ՝ փոզա քաֆէի, - կ'ըսէ Սապաթինի, - երբ իտալական սուրճը շատ աւելի համեղ է, քան՝ անգլիականը»։ Եւրոպայի մէջ լեզուական մաքրութիւնը պաշտպանելու արշաւը աւելի յատուկ է Ֆրանսայի, քան՝ Իտալիոյ։ Սակայն մինչ Եւրոպական Միութիւնը աւելի կը համարկուի, պայքարի հասարակաց դաշտ մը ստեղծուած է լեզուները պաշտպանելու համար գերիշխող որեւէ լեզուէ, մանաւանդ՝ անգլերէնի դէմ։

Աքատեմիա տելլա Քրուսքան եւ անոր գերմանական տարբերակը՝ Ինսթիթութ Ֆիւր Տոյչէ Շփրախէն մղիչ ուժն էին վերջերս հաստատուած Ազգային Լեզուական Հիմնարկներու Եւրոպական Դաշնակցութեան կազմութեան, որուն նպատակն է պահպանել եւ տարածել Եւրոպական Միութեան անդամ երկիրներուն լեզուական այլազանութիւնը։ Անիկա անցեալ Հոկտեմբերին հանդիպում մը ունեցաւ Սթոքհոլմի մէջ, որպէսզի լեզուական հարցերու առընչութեամբ գլխաւոր կապը դառնայ Եւրոպական Միութեան կառոյցներուն միջեւ։

«Կ'ուզենք դառնալ այն մարմինը, որուն խորհուրդին պիտի դիմեն Եւրոպացիք, որովհետեւ մենք ներկայ ենք բոլոր երկիրներուն մէջ, - կ'ըսէ Սապաթինի։ – Նոյնիսկ Ֆրանսացիք միացան մեր դաշնակցութեան, երբ հասկցան, թէ Եւրոպայի մէջ լեզուական հասարակաց պաշտպանութիւն մը աւելի նպաստաւոր էր, քան՝ ազգայնական մօտեցում մը»։

Եթէ պահ մը մոռնանք անգլերէնի դէմ պայքարը, իտալերէն սորվելու պահանջը երբեմն կը գերազանցէ զայն սորվեցնելու պետութեան կարողութիւնը։ Իտալիա աշխարհի տարածքին ունի մշակութային 89 հիմնարկներ, որոնք իտալերէնի տարածումի գլխաւոր կեդրոններ են։

Սակայն վերջերս Կիպրոսի մէջ մեծ թիւով Յոյն Կիպրացիներու իտալերէն սորվելու հետաքրքրութիւնը իտալական մըշակութային հիմնարկներու պատասխանատուները մղեց ուսուցիչ փնտռելու։

Վերջին քանի մը տարիներուն իտալերէնի նկատմամբ հետաքրքրութիւն արձանագրուած է Ռուսաստանի, Ռումանիոյ եւ մանաւանդ Ճափոնի մէջ, ուր Իտալիոյ Արտաքին գործոց Նախարարութեան համաձայն, 100 հազար հոգի իտալերէն կը սորվի։

Սակայն կարգ մը լեզուաբաններ կ'ըսեն, թէ եւրոպական այլ երկիրներու բաղդատած՝ Իտալիոյ պետութիւնը անհրաժեշտ ճիգ չի թափեր իտալերէն սորվեցնելու երկրին մէջ թէ դուրս։ Անիկա կրնայ շուտով փոխուիլ։ Քանի մը ամիս առաջ Իտալիոյ պետութիւնը կայացուց իտալական մշակութային հիմնարկները բարեկարգելու որոշում մը որուն համաձայն, պիտի աւելնայ անոնց պաշտօնէութեան թիւն ու լեզուական հիմնարկներու յատկացուած պիւտճէն։ Որոշումը կը սպասէ Իտալիոյ Խորհրդարանին վաւերացումին։

«Իտալերէն սորվեցնելու հետաքրքրութիւնը հետզհետէ կը սրի, - կ'ըսէ իտալերէնի դասախօս մը, սակայն զայն կարելի չէ նոյնիսկ համեմատել Ֆրանսայի կամ Սպանիոյ վերաբերումին։ Այս երկիրները իրենց լեզուին նկատմամբ կը ցուցաբերեն այնպիսի հոգածութիւն, որ անծանօթ է մեզի»։

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ
«Ա զ դ ա կ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

3

Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանն է այդ բանաստեղծը։ Իր եղբայրը Յակոբ մեռաւ հիւծախտէ։ Ահա քանի մը տողեր իր մեռած եղբօրը նուիրուած.

Ի խորշ ուրեք փոփորանի
 բըլուր մը կայ ապառաժուտ
Որ զինքն ի ծովըն նայի,
 ծիծաղ ծաւալ առ իւր ոտիւք.
Ոչ առ նովաւ ոսկեհունձ ծածանին
 մարգք եւ արտորայք,
Ոչ վարսագեղ ծառոց շարք, ոչ արծաթի
 ջուրց խոխոջանք.
Հողմն որ անդէն փըչէ ըզթեւս թացեալ
 յալիս Ելլեսպոնտայ
Տխրագին թափառի զի չիք ծաղիկ
 առ ի գգուել.
Ոչ անդ շըքեղ դաստակերտք,
 ոչ հանգըրուանք անդէորդոց,
Այլ ի գագաթըն մի ծառ
 եւ մի բնակիչ կայ ընդ ծառով,
Մի բնակիչ անդ ընդ ծառով,
 եւ այն ծածկեալ է ի հող,
Եւ այն եղբայր իմ է, աւա՛ղ,
 բարձեալ յինէն վաղամեռիկ։
Եղբա՛յր իմ, դու ընդ այս ծառովս
 ախորժէիր բազմիլ բստէպ
Որ զհովանին շնորհէր քեզ.
 ըզփուտ տերեւս իր արդ սըփռէ
Ի վերայ շիրմիդ՝ ուր ես բազմիմ
 տրտում եւ մտախոհ.
Նախանձեցայ քում հանգստեանդ,
 ընկալ եւ ո՛հ, ոչ թողից
Վարատական տերեւեղց լինել
 միակ ընկեր շիրմիդ···

4

Անտոն շուտով կորսնցուց իր հայրը։ Իր երէց եղբայրը գործով Սամսոն մեկնեցաւ եւ անյայտացաւ։ Թշուառ մանկութիւն մը ունեցաւ։ Քիչ մը ատեն դպրոց գնաց սորվելով գրաբար եւ Թուաբանութիւն։ Հայերէն գրաբար միայն կրնար խօսիլ։ Եւ որովհետեւ Հայերը գրաբար չէին հասկնար՝ կը խօսէր Թրքերէն։ Ան կորսնցուց նաեւ իր հօրեղբայրը եւ մօրաքոյրը։ Պզտիկ ամսականով պաշտօնեայ մը եղաւ՝ վաճառականի մը մօտ։ Իր ամսականով հարկ էր որ ապրեցնէր, թէ՛ ինքզինքը եւ թէ՛ իր մայրը։

Շատ նեղ օրեր անցուցին մայր ու զաւակ։ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան ձեռքը բռնեց Անտոնին։ Մկրտիչ մուտք ունէր հարուստներու տուներէն ներս։ Յարգուած էր։ Օր մը հայ կաթոլիկ Ս. փաշային հետ խօսեցաւ իր մօրաքրոջ տղուն՝ Անտոնի մասին։ Փաշան իր տան մատակարարութիւնը Անտոնի յանձնեց, լաւ ամսականով մը։ Անտոն երկայնահասակ նուրբ երիտասարդ մըն էր։ Շուտով ինքզինքը գտաւ։ Մօրը օգտակար եղաւ ու փաշային սիրելին։ Ձիով կ'երթեւեկէր անդադար։ Ամէն բան լաւ կ'երթար։ Ընկերներու շրջանակ ունեցաւ։ Սկսաւ ծըխել, խմել։ Սկսաւ Թատրոն յաճախել։ Երբեմն Մկրտիչին Թատերախաղերը կը բեմադրէին։ Կը հպարտանար իր ազգականով։ Կուրծքն ներքեւ ազգային զգացումի մը ուռիլը կը զգար։ Կը փափաքէր հայերէն խօսիլ։ Որոշեց հայ լուսաւորչական ընկերներ ունենալ։

Տարի մը վերջ սկսաւ հայերէն աշխարհաբարը հասկնալ։ Սակայն տակաւին չէր կրնար խօսիլ։ Կարեւորը կար սակայն. երբ Թատրոն կ'երթար՝ շատ բան չէր հասկնար։ Սկսաւ հայերէն Թերթ կարդալ։ Նախապէս միայն հայատառ Թրքերէն վէպեր կը կարդար։ Գոց ըրած էր Պէշիկթաշլեանի քանի մը քերթուածները։ Երբ քանի մը հատ խմէր, կը սկսէր արտասանել զանոնք, հմայելու համար ներկաները։ Կը սիրէր որ հիանան իր վրայ։

Եւ երջանիկ կը զգար ինքզինքը, երբ հայու մը մէջ, մանաւանդ կաթոլիկ հայու մը մէջ արթնցնէր ազգային զգացում։

Ո՛վ իմ հայոց չըքնաղ երկիր
 դրախտավայր,
Տես զի որդւոցըդ դիւցազանց վեհից
 պար
Երկնապարիկ յեթերս աստեղք
 բազմահոյլ,
Ոսկեծըղի փայլին յաւէժ ի նշոյլ։

Եւ Անտոնի երեւակայութիւնը կը բըռնկէր, կը ճարճատէր ու լոյսը կը բանար տեսիլներ։ Ահա ինք որ «զոռ հսկայից գոչէր հրաւէր»։ Եւ հսկաները կ'ելլէին «վառեալք ի բոցափայլ պղնձակուռ յասպար ի զրահ»։ Ահա զէնքերու շռինդն ու շկահիւնը «ու շռինդն յուզեալ սաստիկ իբր զճայթմունըս ամպրոպաց»։ Եւ ինք արքայ։ «Ինքն ի կառըս վերելակ, սանձն ի ձեռին ձիոց վեցից՝ արշաւէր նախընթացիկ մեզմ ի ժպիտ եւ զուարթադէմ. մերթ ի ճախր զձիս ածէր եւ մերթ հեզիկ յաշխոյժ ի պար, որպէս կայծակն ի մէջ ամպոց այնպէս անուոցն որոտալով՝ մերթ առ իւրըն դարձ ընդ կրունկն հըրամայէր դոյզն պատուէր՝ յարուցանել յանկարծօրէն կարկառակոյտ լեառն վիմարէ կամ նետիցն տարափով քող արկանել զարեգակամբ եւ խաղ առնել զնովաւ եւ զրոցակէզ ճառագայթիւնքն»։ Եւ առա՛ջ, առա՛ջ, առա՛ջ։ Պարիսպները կը տապալէին, քաղաքները կ'իյնային, Թագաւորները գերի, դրօշը կը պարզուէր, դափնի ու վարդ։ Առա՛ջ։ «Անցանէր մըրրկաբար, դաշտանային ի դիւր քաղիք, անցանէր եւ ընդ քարշ ձըգէր զարքայս եւ զժողովուրդս»։ Աշխարհակալ։ «Կալաւ զաշխարհ ի ձեռին որպէս մանկունք գնդակ ի խաղ»։ Եւ Թագուհի։ Դիւցազներգութեան մէջ հովուերգութիւն։ Հարկ էր որ «զբօսնու արքան» յետ «զբօսանք»ին ռազմական։ Զէնքերու խաղէն վերջ՝ հովուերգութիւն։ «Խաղաց նովաւ եւ ըզբօսաւ, այն էր իւր խաղ արքայական»։ Եւ Թագուհին երեւցաւ։

Թագուհին Ս. փաշային կինն էր՝ Մատամ Ֆրանչէսքան։ Հայ հռոմէական Թինթոնեան պէյին աղջիկը։ Անտոն չէր համարձակեր իր «տիրուհի»ին երեսը նայիլ։ Տիրուհին սակայն անդադար Անտոնին կը նայէր։ Երիտասարդը ոչ մէկ բան անցուցած էր իր մտքէն, փաշային կնոջ նայուածքները տեսնելով։ Նոյնիսկ օր մը մտածած էր թէ՝ արդեօք կասկա՞ծ մը ունի տիկինը իր մասին։ Դրամական խընդիրներու համար։ Գնումներու մասին։ Կը փափաքէր վստահութիւն ներշնչել տիկինին։

(Շար. 15)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Ռոզա Տակառեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Մուրատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Հարբութլեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց քրոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՇԻՐԻՆԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Տակառեան)

ինչպէս նաեւ իրենց եղբօր, մօրեղբօր եւ մեծ-մօրեղբօր՝

ՆԵՐՍԷՍ ՏԱԿԱՌԵԱՆԻ

մահերուն քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Ապրիլ 4ին, Փարիզի Սուրբ Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ մասնաճիւղին ընկերուհիները ներկայ գտնուելու շատ կարեւոր ժողովի մը, Շաբաթ, Ապրիլ 3, ժամը 14.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Անհրաժեշտ է բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը պատգամաւորական ժողովի գացող ընկերուհիները ընտրելու համար:

CDCA - PROVENCE
et la MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
DE MARSEILLE
organisent

"DESTINATION EUROPE"

Journée animée par

Frédéric BOURGADE
journaliste à France Info-Inter

Allocutions d'ouverture à 14h.

— 14h30

Les frontières de l'Euurope (conférence)
Alexandre DEL VALLE, géopolitologue
La Turquie dans l'Europe, un cheval de Troie islamiste ?
Jean-Pierre BERBERIAN, conseiller municipal de Marseille
Qu'est-ce que l'Europe?
Hilda TCHOBOIAN, consultante au Haut Commissariat au Droits de l'Homme de l'ONU et présidente de la Fédération Euro-Arménienne pour la Justice et la Démocratie
Adhésion de la Turquie en Europe : guerre ou paix au Caucase?

— 16h30

Turquie, une candidature explosive? (conférence)
Kamuran JI KIKAN, directeur du service juridique de l'Institut Kurde à Paris
La situation des Kurdes en Turquie
Sonia LEFORT, chercheur pour l'Observatoire des mines
Mines antipersonnelles, état des lieux en Turquie
Joël DUTTO, conseiller général des Bouches-du-Rhône
Situation des droits de l'Homme et de la justice en Turquie: témoignage
Laurent LEYLEKIAN, directeur exécutif de la Fédération Euro-Arménienne pour la Justice et la Démocratie
L'adhésion turque ou la fin du projet européen.

— 20h30

Adhésion de la Turquie à l'Europe (débat)
Jean-Luc BENNAHMIAS, ancien secrétaire national des Verts
Marie-Arlette CARLOTTI, députée européenne - PSE
Françoise GROSSETETE, vice-présidente du Parlement Européen - PPE
Harout MARDIROSSIAN, président du CDCA France.

SAMEDI 3 AVRIL à la MAJC,
12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille
Entrée libre
dans la limite des places disponibles.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒ
ԵՒ
ԶԱՏԿԻ ՏԱՂԱՒԱՐ ՕՐՈՒԱՆ
ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆՑ

Շաբաթ, Ապրիլ 3: ԽԱ. օր Մեծի Պահոց: Յիշատակ յարութեանն Ղազարու:
Ժամը 16.30ին Կիրակմուտքի ժամերգութիւն կը կատարուի, որուն ընթացքին Խորանը կը բացուի:

Կիրակի, Ապրիլ 4
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ Է
ՅԻՇԱՏԱԿ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԵՐՈՅ յԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 16ին:

***

ՇԱՒԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի, Ապրիլ 4
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Դռնբացէք՝ ժամը 12ին:

***

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Ապրիլ 4
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.45ին:
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք՝ ժամը 16ին:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Ապրիլ 4
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30ին:
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 17ին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Ապրիլ 11,

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

ժամը 13էն սկսեալ

Restaurant
«Les Diamantaires»
60, rue La Fayette, 75009 Paris
M° Cadet

Համեղի մթնոլորտ, երաժշտութիւն, վիճակահանութիւն, հաւկթախաղ եւ անակնկալներ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01. 43. 76. 67. 37
01. 45. 93. 00. 25
թիւերուն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LE CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP

PRESENTATION ET DEDICACE
DU LIVRE

« Traverse Mère de Dieu... »

le Samedi 3 avril à 20h30
au Centre Culturel
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
de l'auteur
Marie-Antoinette-Varténie BEDANIAN
Préface de **Jean-Pierre WINTER**
(Editions l'Harmattan)

— Entrée libre —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ծննդեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հաղագինի հետեւեալ նուէրները.-

Տէր եւ Տիկին Ժան Յակոբեան 25 Եւրօ, Տիկին Սեդա Պահարեան 50, Տէր եւ Տիկին Հանրի Սէտէֆ 100, Տիկին Ռոզ Սէֆէրեան 75, Տիկին Աննիկ Ունան 30, Տէր եւ Տիկին Սերժ Թապագեան 15, Տիկին Պէատրիս Փասմանեան 50, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան 30, Տէր եւ Տիկին Գլօտ Գափամաճեան 30, Տէր եւ Տիկին Տ. Զիւրիւքտիչեան 50, Տէր եւ Տիկին Հանրի Սարաֆեան 25, Տէր եւ Տիկին Շառլ Թաճեան 30, Պ. Աւետիս Պալթայեան 40, Տիկին Մարգրիտ Ճեպեճեան 10, Տէր եւ Տիկին Հայկիկ Մէթէլեան 25, Օր. Ժանն Նիկողոսեան 30, Օր. Միրէյլ Ներսէսեան 15, Տէր եւ Տիկին Սերժ Կապրիէլ 100, Պ. Ժան Թորոսեան 30, Տիկին Մարի Պօղոսեան 150, Տիկին Էլիզապէթ Ֆոնթէն 50, Տէր եւ Տիկին Ռիշար Նեւրուզ 30, Տէր եւ Տիկին Քրիսթոֆ Պետրոսեան 20, Պ. Ժագ Ղազարեան 40, Տէր եւ Տիկին Վահան Պէկեան 20, Պ. Շառլ Պայրամեան 20:

(Շար.)

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

la M.C.A. en partenariat avec
le Bureau des Actions Culturelles
de la Ville d'Alfortville

CONCERT
ARMÉNIE

par
l'Orchestre National d'Ile-de-France
sous la Direction de
George PEHLIVANIAN
Violon **Silvia Marcovici**
programme:
Komitas, Suite arménienne
Orchestration: G. Pehlivanian
Poème symphonique
Jonathan Livingstone
par **Arthur Aharonian**
Katchatourian, Concerto pour violon
Spartacus (extraits)
Vendredi 2 avril à 20 heures 30
Eglise Notre Dame
rue Jules Cuillerier
Alfortville (près de la Mairle)
Renseignements, réservations :
— BAC : 01. 58. 73. 29. 18
— MCA

***

La M.C.A. a le plaisir
de vous inviter au

CONCERT
DES ELEVES DE GUITARE
sous la direction de leur prof.
Ohannès DEMIRDJIAN

Samedi 3 avril
à 20 heures 30 précises
au programme :
Populaire,
Classique,
Flamenco
à l'Espace Culturel «LE 148» Studio
148, rue Paul-Vaillant Couturier
94140 Alfortville

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ա. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Ապրիլ 4, Ծաղկազարդ:
Պատարագ՝ ժամը 11ին:

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Ոտներու օրհնութիւն եւ Անդաստան:
Ժամը 13ին ճաշ ժողովրդապետութեան սրահին մէջ:
Դռնբացէք՝ ժամը 16ին:

A l'entrée de la Semaine Sainte,
L'Eglise arménienne de Chaville
présente
L'ENSEMBLE VOCAL
ET LES SOLISTES
D'« ASTRES MELODIES»
dans un

Concert de musique sacrée et profane

avec
violon, violoncelle et piano
à **l'Eglise Ste Bernadette de Chaville**
3, rue Pavé de Meudon
Dimanche 4 avril à 17 heures
Au programme :
Bach, Mozart, Pergolèse, Rossini,
Verdi, Mendelsohn, Fauré,
Franck, Gounod
Chants populaires
et Liturgie arménienne
Directrice artistique :
Astrig DEDEYAN
Renseignements et réservations :
— 01 47 50 46 93
— Eglise arménienne de Chaville
01 47 09 23 18
—Participation aux frais 15 et 10 euros—

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «SOSSE MAYRIG» de MARSEILLE
organise

un Voyage en Syrie/Liban

DU 18 AVRIL AU 1er MAI
De Marseille vers Damas — Départ le Dimanche 18 Avril
De Damas vers Marseille — Retour le Samedi 1er Mai
avec la Compagnie aérienne **Syrianair** (airbus)
> **Pèlerinage à Deir-Ez-Zor**
> **Visites de diverses villes et sites touristiques : Damas — Anjar — l'Evêché Arménien à Antélias — Beyrouth — Baalbek — Palmyre — Deir-ez-Zor — Markadeh — Alabiya — Alep — Apamée — Lattakia — Ugarit — Le Krak des Chevaliers — Maaloula — Damas.**
Permanence tous les mercredis (MAJC — 12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille) :
— L'après-midi de 15h à 18h au 04. 91. 50. 15. 09
— Le matin au 06. 10. 25. 17. 16.

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2004 pour son centre de vacances de Bellefontaine :
• **Animateurs diplômés BAFA, stagiaires**
Ecrire à CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr